

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

E — 9
C — 5
W — 6

~~33-7-A-N-53~~

~~62-4-94~~

MED 2292

ACADEMIARVM
CELEBRIVM^O
VNIVERSITER,^{M 65}
RARVM ORBIS LIBRI VIII.

partim recens conscripti, partim ita locupletati, vt planè noui videantur:

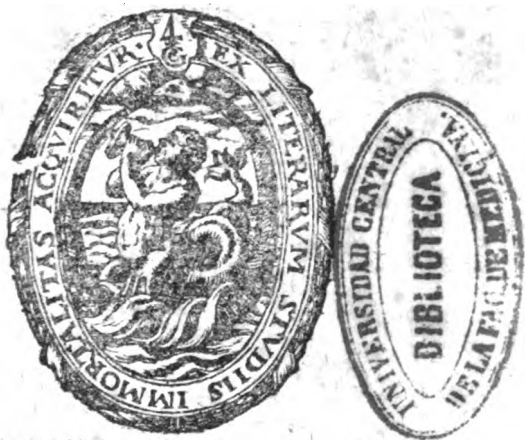
AUCTORE IACOBO MIDDENDORPIO,

Theolog. Iurisp & Academia Coloniensis

PROCANCELLARIO.

Præcipua capita post Præfationem indicantur.

Approinquate indocti, & cõgregate vos in domum disciplina, & comparate vobis sapientiam. Eccles. vlt.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Goslunium Cholinum.

ANNO DOMI M. DCII.

Cum gratia & privileg. Cas. Maiest.

Diego de Colmena ref. 24/13

Digitized by Google

SERENISSIMO

ET REVERENDISSIMO PRINCIPI
ac Domino, D. FERDINANDO, Archiepiscopatus
Coloniensis, & Eccles. Leodiensis, Berchtesgadenensis,
atq; Stabulensis, Coadiutori, & Administratori, &c.
Comiti Palatino Rheni, Vtriusq; Bavariae Duci, &c.

Principi suo Clementissimo IACOBVS

MIDDENDORPIVS

S. E. O.

Erenissime & Reuerē-
dissime Princeps, Do-
mine clementissime,
Præstātissimis ingenijs,
excellētiq; natura præ-
diti, & maximarum ar-
tium cognitione perpoliti viri, qui
eam Philosophiæ partem, quæ Græcis
κοσμητικὴ vocatur, & constituendæ gu-
bernandæque Reipub. rationem do-
cet, pertractarunt; duabus præcipuè in
rebus eam consistere putauerunt. Ni-
mirum, si & populus adultior, veram
religionem, & leges, atque virtutes, à
pijs, & sapientibus hominibus doceat-
tur: & Iuventus à teneris rectè insti-
tuatur, imbuaturque ijs artibus, quæ
& re sunt ipsa, & appellantur, bonæ
atque liberales. Nam Plato (qui inter
Philosophos diuini cognomen acce-

(:) 2

pit)

P R A E F A T I O .

pit) talem mox vniuersam fore Rem. pub. aiebat, qualis ætas iuuenilis appareret; quod benè educatus adolescens diuinum quoddam animal eaderet, neglectus autem in beluam potius degeneraret. Huius auditor, Peripatheticorū princeps, Aristoteles Stagiritis, legumlatoribus, vel in primis curandum asserebat, si florētem, si pacatam, tranquillamq; Remp. retinere vellent, vt ista duo diligentissimè obseruarentur. Quòd plurimùm referret, à quibus viris, qua doctrina, quibus artibus, moribusq;e, quo institutionis genere, quibus denique temporibus, locis & modis, adolescētia, dum flexilis est, erudiretur. Idem Chrysippus, Isocrates, Xenophō, Pythagoræi, M. Cicero, Fabius Quintilianus, ceterique sapientissimi, & in hac palæstra versatissimi viri, vno ore profitentur. Et orthodoxi Patres, Conciliōrumq;e decreta, Summorum Pōtificum, Gloriosissimorum Imperatorū, Regum, & Principum constitutiones confirmant. Si enim velimus refricare memoriam temporum, & veteres recentioresq;e omnium gentium historias, atque annales intueri, reperiemus: eas

Respu.

PRAEFATIO.

Respublicas, & prouincias prosperissime diutissimeq; semper floruisse, quæ & religionis, & sapientiæ veræ curam diligentem habuerunt: contra verò quotquot ista neglexerunt, infelices, & in glorias extitisse: quando tam diuino præsidio, quàm prudentibus, sanisq; consilijs destitutæ, in obedientia, rebellionibus, conspirationibus, tumultuq; populari euersæ, tandem conciderunt. Quod superiorum annorum res gestæ, multis in locis verissimum esse declararunt. Illæ autem vrbes & prouinciæ, vbi pij, & egregij Doctores plebis, probatæq; Academię & Scholæ pro institutione puerili vigeant, in amabili, & iucunda pace, & florenti statu conqueuerunt.

Quantam ruinã florentissimis Imperijs, & Rebus pub. adferat Academiarum deuastatio, nobilissima quondã Græcia omnium nationũ in orbe terrarum celeberrima cū maximo malo experta est; quæ collapsis, & sepultis Athenis, in barbaricas tragœdias perducta interiit. Similia exempla apud Scythas, Africanos, & Indos, (vt de Europæis prouincijs taceã) recenseri possent, nisi à miseranda ista commemo-

P R A E F A T I O .

ratione animus abhorreret. Quocirca in libris Machabæorum de pseudoludæis, & de laſone recēsetur: Quòd legem Moysi, & ceremonias sacras euerſuri, Gymnaſiũ paganorum etiam sub arce conſtituerint. Et hiftoriæ Eccleſiaſticae prodiderunt: Quòd Iulianus Apoſtata Chriſtianam religionem extinguerere cupiens, ſcholas claudere præceperit, vt religionem, quæ cum ſapientiã indiffolubili vinculo coheret, ſapientiæ ſtudijs denudatã, facilius opprimeret. Et noſtrã memoriã homines quidã exorti ſunt, quos non puduit Academiã, lupanaria, & Sata-næ ſynagogas, Sodomã & Gomorras appellare. Quorũ abſurdus ſermo ad hoc excogitatus videtur, vt in cõmuni hominum vita, ſublato ſole, caliginem, & in Eccleſia Dei atq; republica Chriſtiana perturbationẽ induceret. Ea impudẽtia mihi occaſionẽ præbuit, de Academiã origine, præſtantia, & neceſſitate cõmẽtandi. Sũt enim Academię & Scholæ virtutum domicilia, Muſarũ ſedes, omniſq; pietatis, & officij alumnæ, diuinæque & humanæ ſapientiæ fontes, reipublicæ autem theſauri & baſes, ex quibus animorum &

COR.

corporum medici, prudentissimi Iu-
risperiti, qui pacem, & incolumita-
tem publicam conseruant, & lectissi-
mi magistratus proficiscuntur, qui &
armis & legibus decorati, instructi-
que, vtroque, & pacis, & belli tempo-
re Remp. feliciter gubernant. Inde
manant salutiferæ fluenta doctrinæ,
quæ est mundi thesaurus pretiosissi-
mus. Hinc vniuersus orbis splēdidissi-
mo sapientiæ lumine illustratur, &
inuiētis prudentissimis columnis, sti-
pitibus, propugnatoribus, stabilitur,
confirmatur, regitur. Quare primus
humani generis parens Adamus, cūm
propter violatam Dei legem ex Para-
diso deliciarum, & sapiētīæ, exularet,
spe futuri aliquando Messīæ & salua-
toris, erectus iterum filiis suis peculia-
res leges, & vitæ præcepta tradidit. E-
iusdemq; filius Seth atque nepotes ex
eo bonarum artium primi inuento-
res & professores in mundi exordio,
antè diluuium fuerunt. Ideoque à
Moysē, & sacræ historiæ scriptori-
bus filij Dei vocantur. Post diluuium
bifrons ille Ianus, Propheta, & noui
orbis instaurator Noachus, totum
mundum ab irato Deo, propter im-

P R A E F A T I O .

pietatem , & scelera hominum, vni-
 uersali diluuiio extinctum vidit: ipse
 igitur malis eiusmodi obuiam iturus,
 publica gymnasia literarum in nouo
 orbe crexit, vbi veræ religionis præ-
 cepta , & bonarum literarum studia
 traderentur: ne ad antiqui orbis Gy-
 ganticos mores, & impietatem reci-
 derent. Eodem consilio Ingeuon &
 Sarron, vetustissimi Germanorum &
 Gallorum reges, vsi fuerunt, vt agre-
 stes homines, & à prisca lanigenarum
 doctrina aberrantes , ad humanita-
 tem reducturi, publica bonarum arti-
 um Gymnasia introducerēt. Græco-
 rum sapientissimi Athenienses, Co-
 lonijs, quæ in suo Imperio additæ ter-
 ras mittebantur, Philosophos, & ludi-
 magistros coniungere solebant, vt ab
 ijs rectè instituti, fideles & idonei ci-
 ues euaderent. Eorum potentissimus
 Imperator Alexander Magnus, cum
 Darium Persarum regem superasset,
 aliquot millibus puerorum ex Persia,
 probatos magistros dabat, vt Græco-
 rum legibus, moribus, & institutis im-
 buerentur. Orbis terrarum domini
 Romani, earum gentium, & regno-
 rum, quæ armis subiugarant, iuuen-
 tuti

PRAEFATIO.

tuti optimos præceptores præfici-
bant, vt in Romanorum fidelitate, &
legibus perdurarent. Idem Augustus
Cæsar, cæteriq; laudatissimi Impera-
tores imitabantur. Carolus re & no-
mine Magnus, Ecclesiam Dei, & Chri-
stianam Remp. à barbaris populis mi-
serabiliter perturbatam, & oppressam
veram religionem instauraturus, in-
tegramque perpetuò conseruaturus,
à bonis literis, Academijs, & scholis
exordiū duxit. Videbat enim religio-
nem & sapientiam indissolubili vin-
culo inuicem cohærere, ideoque Gal-
liam, & Germaniam perturbatam esse
perspiciebat, quòd hæc superioribus
temporibus interijssent. Nec aliter tot
laboribus in Germania & Gallia con-
stitutum Imperiū, diu istum splendo-
rem retenturum perspexit, nisi literis
& sapientia fulciretur. Hinc tam varia
de instituendis Academijs, & scholis,
deque instauranda educatione pueri-
li, optimorum Principum mandata,
& sacrorum Conciliorum decreta,
promulgata reperiuntur. Quæ dum,
vt fit, cum tempore negligenterentur, fa-
ctum est, vt indoctis & agrestibus ciui-
bus, Resp. impleretur: hæreses ex cres-

(:) 5 cerent,

P R A E F A T I O .

cerent, & ingrati homines languentem sapientiam reprehendere, Philosophiæ studia, & Academias, bibliothecasque calumniari, & inuadere auderent: & per nimiam licentiam, inscitiam, arrogatiamque, disciplinam scholasticam deprauarent, veramque docendi rationem corrumpere, ut quot magistri, & scholæ, tot diuersæ institutiones in vna Rep. sæpè cernerentur. Undè grauissima perturbatio est consecuta. Ut quod de Musica veteres aiebant; eius antiquas leges, absque mutatione legum publicarum mutari non posse, hoc ad vniuersam Philosophiam & disciplinam scholasticam magis pertineret: aperteque constaret, hæc sine totius Reip. perturbatione non posse cõfundi. Quapropter S. Romani Imp. Ordines sub Carolo V. & Ferdinãdo I. Gloriosissimis Imperatoribus, in Comitibus Augustanis necessariũ esse perspexerũt, ut huic tãto malo remediũ aliquod adhiberetur. Idem in Concilio prouinciali sub Adolpho Archiepiscopo Coloniensi prudentissimè animaduersum est, ut in reformatione Ecclesiastica, primo loco constitueretur, bonorũ studiorum, & disciplinæ scho.

PRAEFATIO.

Scholasticæ instaurationis. Equidē anno 1570. cū apud gubernatorem Belgij Albanum Ducem, pro patria & pro studiorum priuilegijs legatione fungerer, Episcopi in prouincijs Belgicis, qui me aliquid studij atque laboris in istarum rerum peruestigatione posuisse arbitrabantur, vrgebant, vt de restituendis Academijs & scholis, repurgandaque docendi, discendi que artes ratione & methodo in vsus publicos commentarer. Iccirco pia eorū voluntas, patriæ, & publicæ salutis amor, effecerunt, vt quantum illius ætatis iudicium, & vires patiebantur, duos officiorū scholasticorū libros in lucē ederem. Qui cū hilariter ab ipsis accepti, in manus hominū peruenissent, varijs doctissimorū, clarissimorumque virorum humanissimis literis admonitus fui, vt de bonarū literarū & artium prima origine, Academia- rumque, & scholarū institutionibus, & progressionibus, quæ cōperta haberem, eādē ratione communicarem. Quod, etsi præsertim illa ætate nimis arduum & difficile apparebat: tamen adiutore Deo tentare coepi, vt alijs peritioribus viris elaboratius perfectiusque

P R A E F A T I O .

que ista describēdi materiam & occasionem præberem. Inuestigare ergo coepi, qualiter bonæ literæ & artes statim in mundi exordio, ab Adamo & illius posteritate inuentæ, & post diluuium à Noacho vnà cum Colonijs per orbem terrarum dispartitæ, in Europam nostrā peruenissent, & quādo, per quos, qua forma, & quo modo singulæ provinciæ studijs illis delectatæ, Academias, & scholas accepissent, disserui. Cumque ijs lucubrationibus occuparer, multa de alijs materijs annotaui, & in peculiare alios tractatus coepi redigere. Quæ omnia tunc per Dei gratiam, & aliorum sapiētiorum hominum consilia perficere cupiebā, nisi à libris, & professione scholasticā ad publica negotia & miserā aulicā præmaturè abreptus, atque impeditus fuisset: donec infelici fato in provincia Coloniensi, apud quam florem ætatis detriui, infelices hæ turbæ & bellorum clades ingrauescerent. Tunc M. Tullij Ciceronis exemplum imitari placuit. Ille autem: Quærenti, inquit, mihi, multū, & diu cogitanti, quānā re possem prodesse quā plerimis, ne quando intermitterem consulere

P R A E F A T I O.

fulere Reip. cùm Remp. non tenerẽ; nulla maior occurrebat, quàm si optimarum artium vias traderem meis ciuibus. Ideoquẽ mihi explicãde philosophiã causam attulit, grauis casus Reip. cùm in armis ciuilibus, nec tueri meo more remp. nec nihil agere poterã, nec quid potius, quod me quidem dignũ esset, agerem, reperiebam. Dabunt igitur veniam mei ciues, vel gratiam potius habebunt, quòd ego tunc neque me abdidì, neque deserui, nec affixi, nec ita, me gessi quasi homini, aut tempori iratus: neq; ita porrò, aut adulatus, aut admiratus fortunam sum alterius, vt me meã poeniteret: sed hæc studia renouare cœpi. Itaque plura breui tẽpore euersã, quàm multis annis stante Rep. scripsimus. Quain re M. Tullium admodum prudenter egisse sapientissimi viri arbitrãtur. Alioqui enim ille grauius forsanello bello ciuili turbata rep. Romana, ob fortunẽ varietatem, & æmulorum potentiam impegisset, & nos pretiosissimis illis libris, quos de philosophia tunc in otio, & vita priuata conscripsit, caruissemus: & tã reip. quàm Ciceroni optandum fuisse iudicant,

PRÆFATIO.

si otium philosophicum ad remp. & negotia (etiam coactus) non retulisset. Hoc enim cum fecit, illas contemplationes, quas magno animo conceperat, quæque humano generi magno vsui, auxilio, solatioque esse potuissent, publicis negotijs impeditus absolueri nequirit, ipse verò rostra, in quibus ante floruerat, non cruentasset. Idē multos Philosophos, & sanctos Patres, si tempora sic postularent, imitatos comperio, mihiq̄ turbatâ patriâ Coloniensi, minimè aspernandum iudicavi. & per istam occasionē, à grauioribus publicis occupationibus liberior, iam ante à me editos libros recognoui, & locupletavi. Nam crescentibus annis, cōfirmatoq̄; assidua lectione & longo vsu iudicio, multa expoliri & excrescere solent. Siquidem *δὲ ὑρεῖται φροντίδες*, id est, vt prouerbio dicitur, sapientiores esse solēt: reliqua, quæ ante nō potueram, nunc ad elaborādum in manibus habeo. Ab Academiæ verò libris exorsus, in præsentē formā eos redegi, vt in octo libros distinguere debuerim.

Quos S. T. potissimum dedicandos putavi. Quis Maiores, sanguine & affini-

PRAEFATIO.

affinitate coniuncti, Imperatores, Reges, & principes multarum celeberrimarum Academiarum, & insignium Scholarum atque gymnasiorum fundatores, instauratores, & conseruatores, bonarumque literarum, & doctorum hominum benignissimi patroni extiterunt: quod in diuersarum provinciarum Academijs pluribus verbis & exemplis declaravi. Serenissimus verò princeps Albertus, S. T. auus paternus (qui catholici Ducis cognomen accepit) nō solum Ingolstadiensem Academiam & collegium Monacense in hūc splendorem adduxit: sed etiam per suum oratorem in S. Concilio Tridentino hac de re pulchram orationē habuit. Et Serenissimi Principes moderni S. T. optimi & suauissimi pater & frater, à sapientiae cultura, & Gymnasiorum, atque Scholarum amplificatione, magnam sibi apud omnes laudem pepererunt. Præterea ex S. T. singulari ingenio, iudicijque acumine, egregijsque in bonis literis progressionibus, heroicaque erga sapientiae studia, & earum professores atque alumnos voluntate, quæ in hac ætate satis elucet, omnes bo-

- ni

PRAEFATIO.

ni spem conceperunt, quòd crescentibus annis, & viribus, Maiorum suorum gloriam in his sit obscuratura. Ad hæc S. T. Nobilissimi Archiepiscopatus Coloniensis Coadiutor & Administrator, Almæque Vniuersitatis Cancellarius est, & me nuper absentem, Procancellarium suum declarauit. Quare de liberalium artium, & linguarum inuentoribus, atque patronis, deque Academiarum, & scholarum fundatoribus & amplificatoribus scripturus, nemini alteri, quàm S. T. hoc opus dedicare debui. Quod eo candore, quo à me profectum est, S. T. accepturam confido. Idem magnis laboribus hucusque productum, doctorum hominũ expectationi. & S. T. Genio, aliqua saltem ex parte satisfacturũ spero. Quod si fuero cõsecutus, ad reliqua perficienda calcaria mihi addita opinabor. Coloniae Agrippinae ex Decanatu S. Andreae 12. Calẽd. April: Anno M. DCII.

LIBRI

LIBRI I. PRÆCIPVA

CAPITA.

1. De nomine Academia, atque Vniuersitatis, & qualem veram sit Vniuersitas. fol. 1.
2. Quibus potissimum locis instituenda sint Vniuersitates. fol. 7.
3. De Vniuersitatis Rectore. fol. 11.
4. Quam præclare vtiliterq; faciat Magistratus, qui Vniuersitates instituit, collapsas instaurat, tuetur atque defendit. fol. 15.
5. Quantū reip. vtroq; & pacis & bellorū tempore semper vtilitatis attulerint bona litera. fol. 28.
6. Doctos viros merito honorari, & studiosam iuuentutem rectè educari, atque defendi à Magistratu debere. fol. 38.
7. Plurimum respublica debet bonarum artium & linguarum professoribus, & quod præclarum sit alios docere. fol. 53.
8. Liberalium artium, atq; linguarum studia Christianū non tantum permissa, sed necessaria existere: & quod hæc ad Dei gloriam, & salutem ecclesie, atque reip. referenda sint. fol. 56.
9. De tempore & modo philosophandi. fol. 78.
10. Quare pauci ad solidam doctrinā perueniant, & quam sit comodissima ad perueniendi via. fol. 84.
11. Quid egregiè faciunt adolescentes, qui bonæ literis operam dant: insipienter verò agunt, qui vel nobilitate generis, vel opibus confisi, vel voluptatibus, alijsq; vanis atibus abrepti, bonas artes contemnunt aut negligunt. fol. 87.
12. Contrariorum argumentorum solida confutatio. fol. 110.

(:) (:)

De

13. De scholasticis honoribus, qui vulgo promotiones vocantur. fol. 119.
14. Quare pro ceteris vnus honoretur, quem primum Vniuersitatis vocant. fol. 142.
15. De vacantijs, & ferijs studiorum atque exercitatione. fol. 144.
16. De receptione tyronam, & depositione Beatorum. fol. 156.
17. De signo & campana, qua studiosi conuocantur. fol. 160.
18. De virgis, & ferula. fol. 162.
19. De literis, atque tabulis, papyro, charta, & pergameno. fol. 166.
20. De bibliothecis. fol. 168.
21. De Bidellis. fol. 183.
22. De Typographia, & bibliothecis. fol. 185.
23. De priuilegijs scholarum, Doctorum, & studiosorum. fol. 187.
24. Philosophorum veterum epitheta. fol. 195.

LIBER SECVNDVS.

Academias orbis infidelis complectitur.

Liber III.

Italiam, & Academiam Romanam tractat.

Liber IIII.

Reliquas Academias Italiae & Siciliae edisserit.

Liber V.

Academias & scholas Germaniae, Bohemiae, Poloniae, & Daniae tradit.

Liber VI.

Academias Galliae recenset.

Liber

Liber VII.]

Academias Hispania refert.

Liber VIII.

Academias Anglia & Scotia commemorat.

VRBANVS VII. PON-

TIFEX MAX. (TVNC CARD. S. MAR-

celli) admodum Reuerendo, & Doctissimo, amico cha-

risimo, Iacobo Middendorpio Canonico

Coloniensi, & Archiepiscopi

Consiliario.]

QVòd mihi de Cardinalatus dig-
nitate amantissimis literis Præ-
stantia tua gratulatur: ex eo satis aper-
tè intellexi, te, quanquam nullis à me
prouocatum officijs, nihil omnino
remisisse de singulari illa tua, quam
Coloniæ expertus fui, beneuolentia:
quam cum plurimi semper fecerim,
te ipsa gratiam referre potius, quam
verbis cupio. Quæ verò virtutum in
me esse prædicas ornamenta, ea magis
humanitatem tuam, quam meã lau-
dem aliquam declarant. Verunta-
men vnũ abs te omissum, laude qui-
dem dignum in me esse non infitior.
Quòd pios, ac virtute, doctrinaq; præ-
ditos viros, magno semper honore
sim profecutus. Cum verò inter eos

(:) (:) 2 tua

tua tibi virtus & egregia doctrina locum tribuerit; non est quod dubites, me semper in tui commodum atque utilitatem, ubicunque dabit occasio, pro pensum futurum. Vti ergo libere poterit, quantula in me erit auctoritate.

VRBANVS VII. PONTIFEX MAXIMVS
(tunc Cardinalis S. Marcelli) admodum Reuerendo & doctissimo, amico charissimo, Iacobo Middelendorpio, Vniuersitatis Coloniensis Rectori.

Hanc oportunitatem nactus, non huius pratermittere, pro mea erga R. V. beneuolentia, quin eam ex animo salutarem: simulque hisce literis significarem; Me probitatis, doctrinae, studijque eius pro Catholica religione tuenda memoriam amanter retinere: gratamque mihi futuram quameunque occasionem illam amplificandi. Ceterum R. V. non latet, vnam causam iniuriarum coram Rectore pendere indecisam: equidem valde opportunum expediensque existimo, ut huiusmodi negotium componatur potius, quam diutius in iudicio agitetur. In eo si operam, dexteritatem, ac ingenij tui acumen intendet
ris

ris: facies quidem rem tua probitate,
prudenciaque dignam, & mihi gra-
tam.

STANISLAVS HOSIVS CARD. VAR-
mienfis Doctiſſimo viro Iacobo Middendorpio.

Quod ſerius tibi respondemus,
noſtra ab vrbe absentia, tabella-
rijque tui diſceſſus, in cauſa fuerunt.
fuit nobis iucunda tuarum literarum
lectio. In Academia colligendis egre-
giam operã nauaſti Eccleſiæ Chriſtia-
næ. Perge ſic laborare in vinea Domi-
ni. Nos verò de te augendo ornando-
que cum Illuſtriſſimo Domino pro-
rectore Germaniæ, & ſi opus fuerit,
cum ipſo etiam Pontifice per omnem
occaſionem agemus.

SVVILLEMVS LINDANVS EPISCO-
pvs Ruremundenſis Iacobo Middendor-
pio, amico chariſſimo S.

Macte virtute mi Middendorpi,
ſtrenuus perge, auitam & Apo-
ſtolicã fulcire & propugnare doctri-
nam. Utinam & alijs Profeſſoribus,
ad vnum omnibus, iſta eſſet mens, iſta
docendi ratio probata, vt huc omnia
iſtorum collimarent ſtudia, omnes
(:) (:) 3 cura

curæ incumberēt: profectò breui nobis aureum seculum polliceri auderē. Laudo præclaram ab te operam huic argumento hisce temporibus aptissimo, de scholis datam.

AEGIDIUS DE MONTE, EPISCOPUS
*Dauentriensis, eximio admodum, & vnde-
quaque doctissimo, D. Iacobo
Middendorpio S.*

EXimie admodum & Doctissime Domine & amice, Accepi vestras postremas literas cum gratissimo munere, nempe, vestra Academia, à vobis summo studio, incredibili labore, & vigilijs in lucem edita. Magno, vt spero, cum studiosorum profectu, religionisque totius Catholicæ utilitate & bono. Dominus Deus suppetitet facultates & vires, vt in tam pijs & sanctis conatibus pergas quo cœpisti pede. Reportaturus insignem sanctorum laborum coronam.

VIGLIUS ZVICHEMVS, PRAESES
*Regius, Doctissimo ornatissimoq; viro Iacobo
Middendorpio S.*

AGo, Doctissime Middendorpi, magnas gratias, pro transmissis
Aca.

Academiarum tuarum libris: qui vehementer placuerunt & mihi, & amicis eruditioribus, quibus communicavi. Ego quod iam remitterem non habui, quàm me ipsum. Amici, qui tene his provincijs Episcopum videre cupiebant, gratulantur vobis, qui istic securè, ceu in portu iam nos in hac reip. tempestate fluctuantes conspiciatis. Quod ut vobis perpetuum sit, ut que idem nobis aliquando pristinam, tranquillitatem restituat, Deum obnixè precamur.

ONVPHRIVS PANVINVS HISTORICVS
Romanus, ad quendam amicum.

Iacobum Middendorpium, virum doctissimum hortare, ut susceptum de Academijs opus absoluat: nam Catholica religio ex sacrorum conciliorum & Academiarum Consensu ac antiquitate multum confirmatur. Et viri docti peritum aliquem huius argumenti scriptorem diu desiderauerunt. Middendorpij dictio, & studium probantur.

(:) (:) ↗

GERAR.

GERARDVS MATHISIVS GEL-
driensis, Candido Lectori.

HVc ades, historiam variarum noscere rerum
Qui cupis, hanc præsens te docet iste liber.
Te docet in primis Academica qua fit origo,
Qua vis, qua ratio quelibet, ecce tibi:
Multaq; prætereà quoniam gratissima lectu
Continet, assidua volue, reuolue manu.

THOMAS HATCHERVS Cantabrig,
Anglus, Iacobo Middendorpio.

Magna est virtutis vis, multum
valet, etiam disjunctissimis in
locis, ingenuarum artium communi-
tas & coniunctio. Equidem illa stu-
dio & amore tui iam dudum mirificè
sum incensus, etsi te nunquam vide-
rim. Quia enim in librum fortè tuum
de celebrioribus vniuersi terrarum
orbis Academijs incidi, & rerum præ-
stantissimarum lectissimis verbis gra-
uissimisque sententijs tractationem
expendi. Reipublicæ Christianæ gra-
tulus sum, ei artificem tam peritum
& defensorem tam eximium conti-
gisse. Neq; verò quicquam à te cogi-
tari vnquam potuisse crediderim, vel
ad ingenij præclaras istas dotes, longè
lateque

lateque diffundendas, vel ad virtutem
tuam prædicandã commodius, quàm
in Academiarum eruenda antiquita-
te, & dignitate illustranda, operam &
studium posuisse. Tu interim mi Mid-
dendorpi perge, vt cœpisti, Academi-
as totius orbis celebratissimas facere,
orbis vte totus cognitum artificem
celebret, Academiæ vt suspiciant, in-
genuarum artium præstâtissimi qui-
que cultores omnibus vt humanitatis
officijs, de officijs scholasticis scripto-
rem tam eximium prosequantur.

IOANNES COPVS OXONIEN. AN-
glus Iacobo Middendorpio.

Singularem illam præstantissimi
Singenij tui indolem, & egregiam
maximarum artium doctrinam, quæ
ex scriptis tuis apparet, doctissimi in
locis viri, terra à te marique disiuncti,
summo amore & benevolentia pro-
sequuntur : mihiq; auctores fue-
runt, vt te per hanc occasionem, ad ex-
zditionem exoptatissimi de Aca-
demijs operis diligentissime adhorta-
rer. Id enim Deo gratum, tibi glorio-
sum, & Christianæ Reipublicæ utilis-

(:)(:) s   simum

simum fore arbitrantur'. Præsertim
cùm te in Theologia, & Iurispruden-
tia, & Philosophia, atque historijs,
mirificè versatum intelligant. Vt tan-
tum studij & eloquentiæ allaturus es-
se videaris, quantum causæ magni-
tudo postulat.

IOANNES CAIVS LIB. I. DE AN-
tiq. Catabrigen. Academia.

Iacobus etiam Middendorpius, ce-
lebris Academiarum scriptor, Can-
tabrigiensem Oxoniensē antiquiorē
dicit.

REINERVS REINECCIVS, IN ME-
thodo legendi cognoscendiq; historias.

Sed hīc iam expositio nostra desi-
nat. Extrat enim Iacobi Midden-
dorpij de Academijs scriptum, sanè
eruditum & luculentum.

BERNARDVS CRONENBURGIVS, PRÆ-
stantissimo viro D. Iacobo Middendor-
pio S. P. D.

Haud equidem facilè dixerim,
hæneque tu promptè credideris,
quantopere nouo facundoque inge-
nij tui fructu, de Academijs inscripto,
sim

sim delectatus, Doctissime Domine
Middendorpi, amanter vtraque, vt a-
iunt, manu suscipiens, intermissis a-
lijs studijs per occasionem à cathena-
tis occupationib⁹ meis paulisper nūc
feriatus, vix credas, quàm auide, quàm
diligenter, ac constanter vniuersum
illū deuorauerim. Deum immorta-
lem, quanta arcana tu eruis, quàm va-
ria ex vetustissimis cū Hebræorum,
Græcorum, tum Latinorum promp-
tarijs, paucis audita, nedum cognita,
dilucidissimè proponis. Quapropter
minimè dubito, quin certatim om-
nes Academiæ te, ceu Patronū suum,
colēt, ac venerabuntur, qui eas ipsas,
tametsi per se celebres, calamo tuo ce-
lebriores, perennesque efficere, & vo-
lueris, & potueris. Maacte igitur virtu-
te mi Iacobe, & quod feliciter diuino
auspicio cœpisti, eodem felicissimè
absoluere perge. Nec est cur vllius vl-
lam, siue obloquutionē, siue inuidiā
metuas, qui tot tantosque Proceres,
tot Meccœnates, tot Musas, tot lin-
guas, non modò propitias, verum per-
petuo insuper testimonio, tibi aucto-
ri optimo, obæratas, obsidesque possi-
deas.

D. GVAL.

D. GVALTERI XYLANDRI,
Leuthensis, liberalium artium & Sacrę Theo-
logiæ Professoris publici, & Gymnasilij Mon-
tani Colon. Regentis, ad clarissimum virum,
D. Iacobum Middendorpium de libro-
rum, quos de Academijs con-
scripsit recognitione,
Carmen:

*Te Middendorpi dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra nouas magno percussus amore,
Accipiant, canosq; tuos, ac tempora firmant.
Impietas, duri proles certissima Diti,
Infelix monstrum, dum regno multa nefando
Permetuit, stygijs dirum caput extulit vndis.
Ore, oculisq; ignes, & vastis naribus efflans,
Sacratam Musis conturbat vbiq; iuuentam,
Terrificatq; viros, & inania murmura miscet.
Tu verò, assuetus Musas arcere periculis,
Ingentem magnis incuruas viribus arcum,
Et procul aduersum petis imperterritus hostem.
Exornas cathedras, veterum decora alta Scholarum
Instauras, retegisq; manus, & dona parentum:
In fontem reuocas pubem, foribusq; reclusis
Instruis, & docilem media in penetralia ducis.
Perge agè, dum superes, loca relligiosa reclude
Musarum, studijsq; cauens cacam obrue pestem.
Ire per ingentem permitte volamina mundum,
Qua facis, & prudens supremis consule rebus:
Perq; manus iuuenum, perq; ora excurre virorum;
Excipient latis te plausibus vndique docti,
Vimendoq; scholis, vinces tua fas a superstes.*

Epigram-

Epigramma eiusdem in Zoilum:

*Iliadem potis es non vana carpere lingua,
Zoile: sic multis hoc opus exagitas.
Materiam tibi do, non cessa Zoile: carpe
Omnia, non fallax spes tibi suggeritur.*

Idem inuersum in eundem.

*Exagitas opus hoc multis: sic Zoile linguâ
Carpere vanâ non es potis Iliadem.
Suggeritur tibi spes fallax, non omnia carpe,
Zoile cessa, non do tibi materiam.*

**REVERENDŌ ET DOCTISSI-
mŏ viro, ac Domino, Iacobo Middendorpio,
Philos. Iurisconsulto, & Theolog. clarissi-
mo, Colonien. Canonico presbytero, & Aca-
demiz Procancellario, & Magnorum Prin-
cipum Consiliario, &c. Decano suo ad
S. Andream, Arnoldus Suusel-
uius Harderwiczenus, S.
Theolog. L.**

S*it felix faustumq̄, precor quod suscipis, omnes
Conatus Christus promoueatq̄, tuos.
Inceptos peragas alios cum laude labores
Opto, nec accepta dimouere via.
Terge iuuare sacras Musas sanctamq̄, Sioneni
Fructiferis scriptis, vtilibusq̄, libris.
Doct̄or & ingenuas studijs florentibus artes
Defendas, sprete, qua sine honore iacent.
Legum sis tutor, cultor fidsissimus equi,
Legibus infantes ac tuare viros.*

Vrbis

Urbibus ut crescat magnis concordia rebus,
 Qua nihil hac mundi machina maius habet.
 Leges commendant diuina poemata vatum
 Conditæ, & æthereo numine scripta colunt.
 Sunt etenim leges urbani vincula catus,
 Absq; quibus tutò viuere nemo potest.
 Defendi possunt sine turribus oppida multa,
 Nulla regi certa sed sine lege queunt.
 His magni proceres audent submittere colla,
 Has pia sceptræ colunt, has simul astra colunt.
 Has pelagus metuit, tellusq; tremiscit & orcus,
 His sine religio nulla vigere potest.
 His spretis antiqua fides, pietasq; recedunt,
 His spretis nullus tutus in orbe locus.
 Has tua commendent post hac clarissima scriptæ
 Doctrinæ exornent has documenta tua.
 Hinc te Munificus Deus hanc produxit in auram.
 Hinc dotes animi & corporis ecce tibi.
 Hinc tibi reclusit Latine sacraria lingua,
 Et Sophia è viuo pocula fonte tulit.
 Hinc etiam teneris temet nutriuit ab annis;
 Et gemini titulum iuris habere dedit.
 Ergo perge tua quò te vocat indole virtus,
 Perge, nec à cæpta dimouere via.
 Sic te Magnificis extollent laudibus omnes:
 Immensumq; tuum nomen ad astra ferent.
 Æternamq; tuam famam virtutibus addent,
 Admittet nunquam quam pia Musa mori.
 Sed satis est, summo te nunc committo Parenti;
 Qui studijs adsit nocte dieq; tuis.

CAR-

CARMEN IN OPERIS ET AV-
toris commendationem ab eodem
conscriptum ad Candidum
Lectorem.

Cultor es Aonii, lector Charissime, fontis,
Et placet egregijs inuigilare libris?
Doctus Iacobus quos MIDDENDORPIUS auctor
Edidit, assidua volue, reuolue manu.
Ordine nam facili primordia vera Scholarum
Monstrat, quas orbis noster vbiq; colit.
Quas Siculas, Gallus, Germanus, quas & Iberus,
Italum, in pretio Scotus, & Anglus habent.
Quis in eis artes prisca docuere parentes,
Exponit simili dexteritate tibi.
Quenam magnificus Rector ratione creetur,
Atq; Magistratus reliquos inde mouet.
Quas teneatq; Scholas multis Academia in oris
Europae orbis non sine laude docet.
Innibus his leges varias moresq; probatos
Adjicit, vt studijs seruiat ille tuis,
Vendida quos virtus, doctaq; scientia mentis
Extulit, Heroas hoc & honore colit.
Quos quoque tu summo Diuina Colonia iure
Laudas, aeternum nomen habere facit.
Innibus vt capias è sacris siue profanis
Id quo d te doctum reddere rite queat
Bibliotheca datur, quam miris extulit olim
Inclyt a Roma modis Pontificesq; sacri:
Istruat vt mentem variarum ponderere rerum,
Absq; quibus docti nomen habere nequis.
Vtima ab historicis synceris addita passim
Offert ecce oculis conspicienda tuis.

Deniq;

*Deniq; multa Sophon insignia dicta recenset,
Queis studijs lassum te recreare queas.*

*Hac, inquam, vigili contexta labore legenda
Propouit summa sedulitate tibi.*

*Hac IACOBVS habet scriptor celeberrimus. ergo
Syncera euoluas Lector amice manu.*

*Hic sacra Masarum summo veneratus amore,
Nil sine laude dedit, nil sine fruge dedit.*

*Clarus ob Ingenij totum monumenta per orbem,
Existit generis prima corona sui.*

*Clarus & ob donum facunda nobile lingua
Gloria Agrippina est lausq; decusq; Schola.*

*Clarus ob historia studium Iurisq; sacra
Est gratas Doctis Principibusq; viris.*

*Cur etiam semper vasto splendet in orbe,
Nomen ab aeterna posteritate ferens.*

*Illius ergo tibi sint acceptissima scripta,
Commoda qua studijs multa daturatuis:*

*Inuenies certè quod te legisse iuuabit,
Mellifluis non te terreat iste labor.*

ACADEMIARVM CELEBRIVM VNIVERSI

TERRARVM ORBIS, LIBER I.

qui ad rem literariam vtilissima

quædam προλεγόμενα

complectitur.

DE NOMINE ACADEMIARVM

atq; Vniuersitatis, & que demum

ueta sit Vniuersitas.

CAPVT I.

Vanquam primo apud Græcos tam illi qui ad summam animi virtutem excreuerat, quàm qui in diuinarum humanarumq; rerum contemplatione studium ponebant, vno nomine σοφιστῶν dicebantur, eodemq; docendi loco, & vna tradendi ratione, vt videtur, contenti fuere: tamè cum posteriores eorum philosophi plus sapere quàm illi priores vellent, acerrimeq; inuicem propterea dissidentes, contraria sæpè iisdè de rebus affirmarent, singuli etiam peculiarem sectam, & proprium nomen vsurpare cœperunt. Vt alij à ciuitatibus Elienses, Megarenses, Cyrenaici dicerentur; quidam à locis Academicis, Stoici: ab euentu nonnulli vt Peripatetici: nonnulli ab ignominia, vt Cynici: alij à præceptoribus, vt Socratici, Epicurei: reliqui à factu, vt qui se φιλαλήθεις, εὐακτικούς, φιλολογητικούς

Δ

VOCAT

2. **A C A D E M I A R V M**
vocabant. Ecademia verò locus fuit extra urbem nemorosus, in quo scholam Ecademus instituerat. Vnde Horatius:

*Scilicet ut possem curuo dinoscere rectum,
Atq; inter sylvas Ecademi quatere verum.*

Tandem per vnius literæ mutationem Academia appellari cœpit, ter mille drachmis emptus Agellus. Ex qua vt omnes ferè præstantissimi Oratores, optimi Philosophi, & celeberrimi Poetæ prodierunt: sic eius nomen apud gratam posteritatem præ cæteris in vsu permāsit. Et si Peripateticorū, qui Lyceo, quod alterum gymnasium erat, philosophabantur, doctrina, nunc sola adedò in scholis nostris propter multas commoditates retinetur. Fortè quòd Maiores nostri prudentissimi viri horum quidem rem, illorum verò nomen retinentes, vtrisque gratificari & satisfacere voluerunt. Recentiorum quidam scholas publicas, quòd auctoritate publica, siue, quod idem ferè est, publicè instituuntur, quidam Vniuersitates appellare malunt. Non tam quòd omnes liberales artes in eis doceantur (multæ enim ad certarum tantùm disciplinarum professionē eriguntur) sed quia professoribus & studiosis literarum collegium atq; vniuersitatē habere licet, quod alioqui iure prohibitū est: & quia liberalia studia hic vniuersis publicè docenda discendaq; proponuntur. Insignes autē & celebres Vniuersitates vocantur, vbi primarij Doctores cum magno numero auditorum legunt. Post Rebuffum Mandosium

lofius ad signaturam Gratia, titulo de licentia Doctorandi. Syri verò & Babylonij à cōcertatione, quæ veritatis indagandæ gratia instituitur, Cuniechiam appellare solebant. Verùm sicut Athenis olim Sophocles legē tulit, vt neq; scholæ erigerentur, neq; philosophorum quisquam præfset absque decreto Senatus: ita nos eam demum veram Vniuersitatem fatemur, quam summi Pontifices, Imperatores, Principesq; certis priuilegijs confirmârunt. Ne ad seminanda potius vitia, quàm propagandas virtutes, & ad evertendam Ecclesiam magis, quàm conseruândam veram religionem à quibusdam priuata auctoritate instituantur. Quare Iuriscōsulti Doctorem creare (quod in veris solum Vniuersitatibus permittitur) Pótificis, aut Imperatoris, Principisque esse affirmât, quod vel ipsos, vel ipsorum auctoritate id fiat.

Et Azo, lucerna Iuris, eligendos, scholæque præficiēdos docet, auctoritate publica, cum decreti interpositione. D. Augustus decreuit, vt nemo de Iure responderet, nisi Principis auctoritas accederet. Gymnasiliorum præfecti apud Aegyptios, & Indos, sacerdotes erāt, & è publico honestè alebantur, & ab omnibus oneribus immunes auctoritate Regia præficiēbantur. Petrus Anchoranus ad capit. cūm de diuersis de priuilegijs lib. 6. Hinc ait colligitur, quantumcunque locus sit insignis, tamen ibi studentes non habent priuilegia studij; nisi sit ibi studium approbatum de iure, vel ex priuilegio, vel ex antiqua consuetudine illi hoc

Quæ sit veritas.

Gloss. de ment. Dum, de se

p. l. c. 2. de priuileg. in 6.

Bartol. pro. D. Pet. Tho-

los. lib. 8. Mandos.

Iur. reg. 13. q. 7. q. reg. 16. q. 20. C. cil.

Trid. sess. 5. c. 1. A. 30 e. de

prof. ff. li. 12. §. pri-

mu D. Augustus D. de Ori-

Iur. C. ibi Zafius ut. que D. D.

Vide etiam hic infra de schola-

sticis ho- noribus

competat. Et Clement. Dudum de sepulturis. Loca verò, quibus iura docètur, debent esse insignia. § hæc autem tria, proë. ff. & talia, quibus hoc competat ex priuilegio speciali, vel de iure communi, vel de antiqua consuetudine, cuius contrarij memoria non existit: hæc enim æqui paramus priuilegio. Sunt autem quædam studia generalia actu, & priuilegiata; quædam generalia, sed non priuilegiata; quædam priuilegiata, sed non generalia actu; quædam particularia, sed non priuilegiata. Quæ autem dicantur studia generalia, Paul. dicit, quod hoc relinquatur arbitrio Iudicis, vt ille videat, si generaliter ibi sacra pagina, Iura, & artes docentur: vt notat Hostien. de Cleric. non residët. cap. tuæ. Licètia docendi cùm respiciat omnes, oportet vt cõcedatur ab eo, vel eius authoritate, qui est Iudex omnium, vt est princeps.

Sequitur eandem sententiam de studio Generali Mar. Socinus. cap. Quanto, extra de magistris. Et Paulus Citadinus de Iure part. 1. per Alexand. conf. 74. Ius videlicet habèdi studium generale acquiri Iure, vel priuilegio, vel antiquissima consuetudine. Publicè autem profiteri abique petita & obtenta licentia nemo debet. Mar. Socinus & DD. extra de Magist.

Ea verò licentia nemini facilè denegãda est, nisi fortè tot essent Doctores, vt inuicem impedirent, & viris idoneis gratis concedèda. Soci. & alij eodem loco. Cumque Parithensis Cancellarius à singulis marcã argenti, pro docèdi licentia exigeret, Alexander III. Pontifex Max.

eam

eam decretalem cōtra istum abusum promulgavit, quæ cap. Quanto, extra de magistris, & ne quid exigatur pro licentia docēdi, recitatur. Ad quem pertineat institutio Doctorum, quisue licentiam docendi largiatur, & salaria Doctoribus curare debeat, quibusque virtutibus præditos Doctores esse oporteat copiosè factis Socinus d. loco, & Anchora. Clement. 1. de magistris pertractarunt, & nos olim data opera in libris officiorum scholasticorum declarauimus.

Petrus Gregorius Tholosanus lib. 18. de re-pub. c. 1. & 5. & 6. Vniuersalium studiorum & academiarum fundationem, & priuilegiorum concessionem à solo principe dependere probat, & ex Theodos. & Valent. constitutione de studijs lib. vrb. Ro. lib. 11. affirmat, illis vrbibus quibus Scholæ permissæ sunt publico non priuato loco siue auditorio docendum esse. Ipsa enim Dei sapientia Christus Iesus de sua doctrina, & de discipulis interrogatus respondit Magistratui : Ego palam locutus sum mundo, & semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Ioan 18.

Illos verò, inquit, qui intra priuatorum domos eadem studia exercere consueuerunt, minime prohiberi: dummodò liberalia, & honesta, permissaque studia exercent. Apud Persas scholâ publicam literarû & morum, ελευθέρων ἔργων, forum publicum vocabât, Xenophon. lib. 1. Cyroped.

Antonius Possevinus lib. i. bibliothecæ selectæ c.6.7.8. multa de Scholis, de Academijs, de quæ seminarijs diuersi generis, atq; collegijs instaurandis eruditè differuit. Carolumq; Magnum Ecclesijs à se fundatis, & extructis templis, scholas ilicò adiunxisse ait, quib. sacerdotes, tanquam à secularibus & externis rebus liberiores præfecerit. Plurimumque interesse affirmat, ludi literarij Magistros, & bonarum artium atque disciplinarum professores, à vita & doctrina per spiritualem magistratum accuratissimè examinari, cùm iuuentus cerea & flexilis sit, atque totius reip. seminarium: rationè que optimam studiorum, leges, & ordinè præscribi, quæ reipublicæ literariæ speciem eo meliorem efficiant, quo rectius instituuntur ea, & obseruantur. Optimamq; instituendi & restaurandi ideam Academias, in Salmanticensi describenda, indicare conatus est, quæ infra in descriptione Academiarū Hispaniæ recitabitur.

Id hoc loco prætereundum non est, quod Maiores nostri suas Academias publicatur, vel exorsuri, memorabilem aliquem diem, & notabiles solemnitates adhibere solebant: vt res tam sancta, maiorem auctoritatem, & reuerentiam haberet, & memoria tenacius hæreret. Sicut in Colonien. Basiliensi, Bononiensi, Parisiensi & alijs quibusdā annotabitur. Reliqui ludi literarij oppidani, siue inferiores, particularè; aut triuales scholæ, pædagogia, siue intermedia quædam gymnasia, passim pro educatione iuuentutis eriguntur.

QUIBVS IN LOCIS INSTITVENDAE

sunt Vniuersitates.

CAPVT II.

Quoniam diuinarum & humanarum legum scientiam in maioribus tantum ciuitatibus docere permissum est: hæc autem tria, proæ. ff. ca. Episcopi di. 80. gloss. c. statutum, de rescript. in 6. iccirco Vniuersitates quoque in celebribus urbibus instituendæ sunt. Sicut olim Iurisprudentia Romæ, Constantinopoli, & Beryti tantum tradebatur. Metuebant enim veteres, ne sacrosanctæ leges obscurioribus in locis, propter doctorum vi- rorum penuriam, lucri causa, ab indoctioribus corrumpere-
 Bartolus tractatu reprefal. 9. 6. Leges, inquit, de iure non leguntur nisi in ciuitatibus priuilegiatis, aliæ scientiæ docentur v-
 bique: sed consuetudine leges etiam alibi do-
 centur. Nam hodie ubiq; tot sunt docti, vt ces-
 set causa prohibitionis. Quemadmodum Xe-
 nophon libro 1. de institutione Cyri, Impera-
 tori diligenter curadum scribit, vt castra in lo-
 co salubri collocet: Sic & ciuitatis & loci salu-
 bris & opportuni ratio, in instituendis Vniuer-
 sitatibus habenda est. Quod poetæ mihi perspe-
 xisse videntur, qui Musas in Helicone & Par-
 nasso amœnissimis tutissimisque montibus ha-
 bitare finxerunt.

Et M. Cicero acutiores scribit esse Atticos, quia Athenis tenue cœlum erat, pingues verò & stupidiore Thebanos, quòd Thebis crassum.

De fito
 & lib. 2.
 de natu-
 ceo. 117.

▲ 4

Apol

Polas. 1.3, Apollonius quoq; testatur, Indos acutiores exi-
Aristot. li. stere Aethiopibus, quia in aëre puriore versen-
1. c. 7. po- tur. Sicut Asiatici Australes non modò rerum
litticor. naturalium arcana, & arduas res hominibus re-
 uelârunt, sed pernicipibus alis, purgata mente,
 vel in cœlum feruntur, & optimarum artium
Rhod. li. 3. clarissimos inuentores producunt. Septen-
1. 13. c. 1. trionales verò, propter loci frigiditatem &
1. c. 18, crassitudinem, viribus quàm ingenio & sapiē-
 tia præstant. Græcos etiam cæteris hominibus
 ad percipiendas disciplinas aptiores existere,
 scribit Rhodoginus, propter loci naturâ. Ac ab
 aëre excitari ingenia fatetur Hipocrates. Tan-
 tum inter locorum naturas interest, & ab eru-
 ditis viris, atque studiosa iuuentute diligen-
 ter obseruantur. Strabo probat, Neapoli ce-
Lib. 5. geo- leberrimam Vniuersitatem fuisse, ob salubri-
graphia. tatem oportunitatemq; loci. Tharsensem quo-
Libro 14. que Academiam propter Cydni saluberrimâ
 aquam, lociq; commoditates Alexandrinam
 & Atheniensem literarum gloria superasse ait.
Aelianus Quanquam veteres quidam scriptum relique-
li. 9. c. 10. runt, Academiam locum fuisse insalubrē, quē
Hier. li. 2. iccirco Plato elegerit, vt tanquâ vitis quædam
contra Io- corporis superfluam fertilitatem excinderet,
quinianum, discipuli verò nullam aliam sentirent volu-
Basilium ptatem, nisi earum rerum quas discerent. Vn-
sermone ad de & Nazianzenus varias causas reddit, quare
adolescen- Eudoxius philosophiæ operam dare debeat,
ses. Inter inter cæteras quoque affert morbos ipsius &
epistolas corporis infirmitates, quòd hæ non parum
Basilij est Platonis iudicio ad philosophiam conferrent.
117.

Non

Nó quod insalubritatem sectatus fuerit Plato, sed vt nimiam corporis salacitatem vigoremque præscinderet, & subtilibus illis acutisq; Artificis ingenijs tanquam compedes iniiceret, & ex crassiore aëre temperaret. Nimis verò amœnus vernusque locus studiosos ad talia ferè inuitat, quæ literarum studijs repugnant. Nemora, sylvas, præterlabentia flumina, inspirantes ramis arborum auras, auiumque cātus delectare quidem ait Fabius, sed ab intentione & studijs animum auocare. Videndum præterea est, tali vt loco Academix erigantur, vbi suppetat alimētorum, hospitiorum, ac quæ ad otium literariū requiruntur & copia, & vtilitas, vbertasq;: vbi quàm optimi, quàm honestissimi, recteq; morati ciues sint, paucissimi lenones, meretrices, milites & scurræ. Nec illis in vrbibus erigatur, quæ solent crebris bellis molestari, aut seditiōnibus frangi, atque labefactari peste & morbis: sed vbi facile conuenire, & commodè degere, & necessarias res minore pretio studiosi comparare possint.

Sapienter enim Aristoteles præcepit, studia literarum loco apto, conspicuo & libero con-stitui debere, quæq; ibi Aristoteles differit, de loco vbi ciuitates constituentur, vt aëris, venti, fluminum, & similibus rerum consideratio habeatur: ea huc in primis pertinere affirmat Conradus Lancellottus in suo Decurione. De Alexino philosopho Eliése refertur, quod etli auditoribus vehemèter probarètur, tamen cū in loco insalubri doceret, vbi quoque rerum

Fabius lib.
10. cap. 3.

lib. 7. polit.
c. 12. Sequi-
tur etiam
hec Petrus
Tholosa. lib.
18. de re-
pub. c. 6. &
Anno. Pos-
scituras. lib.
1. bi. lio. be.
ca. j. le. 8a
c. 8.

A 5

necessa-

necessariarum inopia laborabant, omnes eum deseruerint. Nec curiosior hæc de loco Academiæ scholarumque cura videri debet, cum tam diligenter certus, apibus mellificaturis locus prouideatur, quando melle sapientia longè præstantior est, suauiorque.

Talibus quoque in urbibus, eo loco quantum fieri potest instituantur, qui ab omni strepitu & iniuria vulgi immunis sit, & à frequentibus publicisq; vijs, & commertijs separatus. Rectè enim dixit poëta:

Carmina secessum scribentis otia querunt.

Resert disertissimus ille Iudæorum PHILŒ, quòd septuaginta sacrarum literarum interpretes diuinum & maximum opus aggressuri, secessum aliquem & purissimum locum elegerint, vbi nec morbos, nec prauos malorum hominum mores metuerent. Et Essæni Iudæi, ut pietatem atq; honestiores disciplinas liberius sectarètur, scholas suas ad lacum Asphaltitem, & hortos balsami atque palmarum instituisse leguntur. Magistratus verò ne amœniora & secretiora loca ab alijs occupentur, tanto diligentius curare debebat, quanto Reipub. plus interest ut Iuuentus bonis literis instituatur. Debentq; in varia gymnasia Academiarum scholæ partiri secundum diuersa artium atque linguarum studia, ne discipuli inuicè possint obstrepere, vel Magistri, ne uè linguarum cõfusio permixta vel locum, aures quorũdam aut mētes à studio literarum auertat. Debent quoque magistratus auctoritate Principis remouere tales

Philo. lib.
2. de vita
MOSIS.

Imp. rat. in
lib. vii. C.
de studijs
lib.

tales artifices, per quorum strepitū studia im- *Bartolus est*
 pediuntur, vt à gymnasijs recedant, quia inter- *Baldus C. de*
 est totius reipub. vt studia non perturbentur. *studijs.*

A quib. vitijs alienos, quibusq; virtutib. prædi-
 tos esse oporteat tam professores quā discipu-
 los, deq; officijs eorum, & forma institutionis,
 deq; distinguendis & ordinandis diuersis clas-
 sibus, pro vario adolescētium captu & quid sin-
 gulis, & qua cautione tradendum, anno 1570.
 duob. libris officiorū scholasticorū perpurga-
 ui. Si verò propter pestis contagium, vel aliam
 iustam causam Vniuersitas ad alium locū trans-
 feratur, retinet nihilominus sua priuilegia. An-
 chor. cap. cūm de diuersis, de priuileg. in 6. Pe-
 trus Tholos. lib. 18. c. 6. de reipub. Et Anchor
 proce. lib. 6.

DE RECTORE VNIVERSITATIS.

CAPVT III.

VM Vniuersitas velut globus quidē
 sit, animatum corpus repræsentās: ic-
 circo vnus aliquis eligatur oportet,
 qui Iuri dicundo præsit, & authori-
 tate cæteris præcellat. Corpus enim sine capi-
 te imperfectum quid & monstrosus est, in-
 quit Baldus. Et bona studia dissipari oportet, si
 iustis ad exterorum Iudicum tribunalia lu-
 ventus implicetur, & ea priuilegia quæ op-
 timi Principes Vniuersitatibus tribuerunt,
 non conferuentur. Quanquam aliqui arbitran-
 tur, Re & ore in Vniuersitate non necessariò re-
 quiri. Hunc veteres gymnasiolorum præfectum
 appel-

*Baldus an-
 chor. Fla-
 bita cū si-
 lius pro pa-
 tre Anchor
 proce. lib. 6.*

*Pelivius cap.
ex literis de
constitutio-
nibus.*

appellabant (nam de Iudæorum Archifynago-
go, de Aegyptiorū Archifacerdote, Archimago
Perfarum, & Indorum Buddo, in fingulis Aca-
demijs suo loco agemus) nunc ferè à supremo
regimine Vniuerſitatis Rector vocatur. Cuius
magnificentia & authoritas tanta eſt, vt ex lite-
rarum gloria vix maior euenire poſſit: quippe
cùm ſapientia ipſa, per quam reges regnant, &
prudentes iuſta decernunt, huius ſeſe ſalcibus
& imperio ſubmittat, vt Muſarum ſacerdos &
patronus rectè appellari poſſe videatur. De Iu-
riſdictione Rectoris & præceptorum in diſci-
pulos poſt alios plura diſſerit Harduigus à Daſ-
ſel ad conſuetudines Luneburgenſ.

Quoniam verò Vniuerſitas ſtudioſorū ple-
rumq; ex clericis & laicis permixta eſt: iccirco
Iudicem habet Rectorem, vel Episcopum lo-
ci, Anchora. c. Ea quæ ſiūt, de reg. Imp. in 6. Ad
Rectoris verò huius electionem quod attinet,
apud veteres Philoſophos non eodem modo
gymnaſiorum præfectus inſtituebatur. Apud
Aegyptios enim ex ſacerdotibus tantùm, pri-
mò Reges, deinde Imperatores Romani con-
ſtituebant. Apud Indos verò, per ſingulorum
ſuffragia in demortui locum alius creabatur.
Nonnulli etiam, præſertim apud Græcos ſuc-
ceſſorem designabant, vt de Platone Laertius,
de Ariſtotele Gellius, de Libanio ſophiſta Zo-
zomenus & Nicephorus ſcriptum reliquerunt.
Lycon etſi à Stratone teſtamento ſucceſſor Pe-
ripati datus erat, aliumque ſimiliter designare
poſſet: ab amicis tamen voluit talé præfici poſt
mortem

*Laertius l.
3. Gellius l.
13. c. 5. Ni-
ceph. lib. 13.
hiſt. eccle.
64. 2.*

mortem suam, qui vtilissimus esset, & quàm di- Zozomenus
 nitissimè in schola mansurus. Sic in nostris A- lib. 8. cap. 2.
 cademijs variæ consuetudines pro diuersitate
 locorum introductæ in Rectoris electione ob-
 seruantur. Sunt enim, vbi ex nobilissimis tantùm
 eligitur Rector, sunt vbi ex philosophorum
 tantùm collegio, siue facultate artiũ: sunt etiã
 plurimè, vbi ex omnibus facultatibus per ordi-
 nem. In quibusdam trimestris, in quibusdam
 annuus hic Magistratus est, nusquã verò nunc,
 quod mihi constare potuit, perpetuus. Hoc ta-
 men inter omnes ferè cõuenit, quod ab ea ele-
 ctione, quæ contra inueteratam cuiusque Vni-
 uersitatis consuetudinem instituitur, rectè ap-
 pellari possit. Et quanquam in electionibus fe-
 rè requiritur consensus & confirmatio supe-
 rioris, ne indigni aut turpes eligantur, tamen
 consuetudo obinuit, vt ab Vniuersitate ele-
 ctus confirmatione non indigeat. Ipsi enim
 Doctores non nisi dignum atque vtilem, ido-
 neumque virum electuri creduntur. Si autem
 inter singularum facultatum Decanos, aut (vt
 nunc ferè appellant) Intrans electores, schisma
 oriatur, vt duo simul Rectores nominentur,
 quorũ alter nolit alteri cedere: tunc consulẽ-
 dus superior, vt ille pro sua auctoritate & pru-
 dentia instituat aptiorem. Licet hoc iuris nũc
 in quibusdam Academijs vsurpet, qui istam di-
 gnitatem deposuit.

Vtrum Vniuersitas absque Rectore esse pos-
 sit, Doctores interrogati responderunt; Recto-
 rem, Vniuersitatis caput existere. Si ergo Vni-
 uersitas

uerſitas Rectore deſtituatur, acephalam atque deformem euadere. Anchora. proœ. lib. 6. decret. Bald. auth. habita. c. Ne filius pro patre. Benius de priuileg. Iuriſp. priuilegio 16. Nec vxoratum, nec bigamú, nec laicum, Rectorem eligendum aſſerunt.

Sed cum magna ferè ſtudioſorum pars ſint Clerici, quibus Rector laicus Ius dicere nequireret, propterea Clericum eſſe debere probant. Anchora. proœ. lib. 6. Bald. auth. Habita Baptiſt. Villalobos in communibus opinionibus Iuris, verbo Rector.

Dignitate omnibus antecellit, & Principis perſonam repreſentat: ideoque omnes, etiam Episcopos, præcedit. Menoch. de arbitr. Iudic. caſ. 68. Benius priuileg. 16. Iuriſperitorú. Nec intelligitur nomine ſtudioſorum, Hippolit. ſingulari 520. Iniuria Rectorem afficiens capitis pœna plectitur. Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. caſ. 263. Benius priuileg. 19.

Peculiariorum ſupremæ dignitatis inſignia portat, vnde ipſius Iuriſdictio cognoſcatur, quæ ſi non gerit, pro tali non reputatur. Menoch. adipiſcend. remed. 4. num. 690. Non continuatur Rector in officio vltra biennium, vbi non eſt alia conſuetudo.

Socinus Regula Iuris 413.

Quo

QUAM PRAECLARE UTILITERQUE FACIAT Magistratum, qui Vniuersitates in flumina, collapsas in flauras, auertur, at quo defendit.

CAPUT IIII.

Quia Vniuersitates & Academiae ad eradicandos ex animis hominum prauos errores, & propagandam orthodoxam religionem Christianam, atque virtutes, conseruationemq; Rerum publicarum plurimum conducunt: cum primis illarum rationem habere Magistratum oportet. Nam si velimus refricare memoriam temporum, reperiemus illas Respubl. diutissimè semper floruisse, quae optimorum studiorum diligentem curam habuere, & in quibus ingenuarum artium atq; linguarum scholae extiterunt: cõtrà verò quae eas neglexerunt, res suas parum foeliciter gubernasse. Haud enim minima pars vitae ac foelicitatis humanae sita est in bonis literis, quibus eruditi ciues Magistratibus obeundis, & Reipubl. gubernandae accommodatiores redduntur, in publicis simul & priuatis officijs excellunt, ciuitatesq; si nihil prohibeat, & constanter & peritè & foeliciter administrant. Quare sapientissimus ille & Reipubl. gubernandae peritissimus Moses amicus & propheta Dei, populum suum Israel, quem legibus formarat, diu in pace & sincera religione conseruaturus, in singulis ciuitatibus synagogas instituit, quibus viri sapientes, diuinae leges interpretarètur. Et Iosaphat rex Iudae

vt regnum confirmaret primò, deinde ornaret quoque, & verum Dei cultú longè lateque propagaret, anno Imperij sui tertio misit viros doctos, qui per vniuersam Iudæam populum in synagogis leges docerent. Qua ratione factum est, vt regnum Iudæ pacatum redderet, & Respub. Iudæorum nihil amplius ab hostibus detrimenti caperet. Factus est enim pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ ipsi certatim munera deferebant & vectigal argèri: ipse autem Iosaphat rex creuit vehementer, & magnificatus est vsque in sublime, inquit Scriptura. Verùm vbi traditam sibi à maioribus professionem intermitterent Iudæi, verasque leges in synagogis interpretari cessarent, in horrendos errores, & quod omnium turpissimum est, idololatriam prolapsi, in Babylonem, vt digni erant, abducti sunt. Prudentissimus autem & pijsimus sacerdos Esdras, post reditum è captiuitate, superiorum temporum negligentiam castigaturus, in primis sacræ Scs scripturæ libros in ordinem redegit, & collegit iterum, atq; synagogis restituit. Perspiciebat enim pro sua singulari prudentia, quod sine eruditione, & literis sacris, sincera religio, verus Dei cultus, & Reipublicæ tranquillitas conseruari non possent. Sicut Sarron Gallorum rex, cùm eius populù ferociam aliter compescere, & in officio retinere non posset, publica gymnasia introduxit. Intelligebat enim ferociora hominù ingenia institutione & bonarum artium cultura mitigari potius, quàm armorum metu in officio reti-

reti-

retineri posse. Sicut, diu post, CAROLVS MAG-
 NVS id habuit antiquissimum, vt post relatas
 ab hostibus victorias, Episcopatus & templa
 extrueret, & eisdem scholas & Academias adiū-
 geret: ne vel inermis esset religio, vel inanis sa-
 pientia, quæ indissolubili inuicem vinculo co-
 hærent, & illucescens Euāgelij, & veræ sapientiæ
 splendor vndique affulgens, per totum orbem
 diffunderetur. Cumque veram religionem in
 Gallia languescere accepisset, eò quòd literarū
 studia intercidissent, aliquot ibi Academias
 erexit. Paulatimque cœnobia religiosorum huic
 literario negotio se addicebant. Nam Grego-
 rius ille Magnus Britannorum Gymnasia ad
 Monasteria transtulisse scribitur, vt hæresis Pe-
 lagiana, quæ tradebatur in scholis, extirparetur,
 veram religionem in Gallia ferè perijsse intel-
 ligebat, quòd literarum studia intercidissent,
 aliquot ipse Academias erexit. Laudatusque ob
 id in primis P T O L O M A E V S rex AEGYPTI,
 quòd Alexandriae scholam omni disciplinarū
 genere florentem, optimisque libris refertam
 bibliothecam, erexit. Quod saluberrimum
 vtilissimumque Maiorum studium inuictissi-
 mi Romanorum Imperatores, ne tam Reipub.
 necessarium opus prætermitterent, imitari vo-
 luere. Nam I V L I V S C A E S A R post bellum ci-
 uile, ex Aegypto in Italiam reuersus, ad ornan-
 dum imperium Romanum se conuertit, vt
 quod tantis laboribus pararat, in pace diu feli-
 citerque cōseruaret. Nulla verò hoc ratione
 commodius fieri arbitrabatur, quàm si bonis

B

litteris

*Sabarell.
 Clemens. de
 Mag. Pos-
 seivus l.
 i. biblioth.
 scilicet.*

literis ornaret, augetetq; viris sapientibus. Ad-
 duxit ergo ex Aegypto insignes Mathematicos, & autor fuit, vt Mathematicæ disciplinæ in
 Italia colerentur: amplissimas quoque Græcas
 & Latinas bibliothecas erexit. Augustus verò
 omnium Prouinciarum, quas imperio adijcere
 potuit, Iuuentuti optimos præceptores dedit,
 vt non minus accuratè educati eruditiq; quàm
 proprii filij, in Romanorum fidelitate & legi-
 bus perdurarét. Traianus Nerua, vt in vita eius
 Dion Cassius Niceus refert, multa in emenda-
 tionem publicorum negotiorum constituit, in
 scholarum verò, & puërorum sustentationem
 plurima. Quare ad restituendum bonas artes &
 diuini humanique iurisprudenciam, cœlitus à
 Deo missus credebatur, vt autor est Sextus Au-
 relius Victor. Anthoninus Pius Rhetoribus &
 Philosophis per omnes prouincias honores &
 salaria detulit. Iul. Capitol. in vita. Titus Impe-
 rator Romam breui tempore beatam & felicè
 redditurus, studia sapientiæ & liberalium arti-
 um promouit, & Iosephi libros, manu sua de-
 scriptos, in Romanam bibliothecam reposuit.
 Diocletianus & Maximinianus sepositis armis
 & Imperio philosophari cœperunt. Adrianus
 verò quia in Academijs omnium artium atque
 linguarum clarissimos professores, & florentes
 bibliothecas dedit, Imperium Romanum in
 optimam formã restituisse, & nullus post Au-
 gustum tam utilis Reipub. Imperator extitisse
 prædicatur. Constantinus ille Magnus omnia
 bonarum literarum studia florere voluit, par-
 tim

*Lampridi-
 us & Ca-
 rion.
 Nicephor
 l. 3. c. 11.*

*Niceph. l.
 7. c. 20.*

*Vrspergen-
 sis & Au-
 relius Vi-
 tor.*

tim vt religionem Christianam longè lateque propagaret : partim etiã vt per ea imperio Romano rectius confunderetur. Quare superato Licinio tyrãno, & tam religionis quàm sapientiæ hoste, pulcherrimam illam constitutiõnẽ edidisse videtur, quæ apud Iustinianum in L. Medicos C. de professoribus reperitur.

Quanto studio Constantius ipsius pater bonas literas resuscitãrit, quamque earum professores liberalis extiterit, etiam tunc, cum ærarium ferè exhaustum esset, nec grauisimis bellis distentus quicquam de hac cura literarum remiserit, in Gallia ex Eumenio rhetore sum recitaturus. Præterea Gratianus Imperator valdè adhuc adolescens, primisque statim Imperij sui annis, vt eius fundamenta firma & diuturna iaceret, edixit ad Antonium præfectum Prætorio Galliarum, in omnibus Galliæ metropolibus excitanda alendaque esse studia literarum. Sicut contra Iulianus Apostata religionem Christianam, vti sperabat euersurus, scholas ademit, & bonas literas discere vetuit. Theodosius verò, vt refert Calixtus, Omnes hæreses, quæ Ecclesiam Christi miserè vexârant, proscripserunt, sacrorum librorum, eorundemque interpretum conquirendorum rã studiosus fuit, vt ea laude Ptolomæo inferior non esset. Discipuli IESU CHRISTI Centurionẽ prædicabant, propterea quod ipsis synagogam extruxisset.

Cum Carolus V. Romanorum Imperator Tunetum in Africa occupasset, Muleasles Rex

b a

omnium

August. 11.
18. de Cind
117: DBI
capite 52.
Nic. pho-
rus lib. 10.
c. p. 52. 00
li. 14. c. 30.

Luca 17.

omnium maximè deplorabat, Arabicos antiquissimos libros intercidisse, qui omnes disciplinas, superiorum Regum historiam, Mahometanæq; superstitionis interpretationem continerent. Præclarum certè barbari Regis id studium fuit erga bonas literas. Italicarum rerum scriptores (vt ad nostra etiam tempora reuertamur) Nicolaum PP. V. Leonem 10. Pium II. & præter alios quosdam Pontifices Romanos, clarissimum illum Cosmam Medicem Florentinum, cum alijs multis in rebus, tum eò potissimum optimè de Republica meritos fatentur, quod doctos & literatos viros ex vniuersa Græcia & Italia, ad iuuetutem Græcis Latinisq; literis instituendam, præmijs amplissimis euocarent. Factum enim eorum liberalitate & industria est, vt adolescentia se ad politiorum literarum studia referret, quæ per multas iam ætates, ob perpetuas bellorum clades, quas Italia à Barbaris nationibus pertulerat, obsoleuerant, atque in eo fortunatos fuisse ferunt, quibus cõtigerit (id quod maximè optandum erat, qui Reipublicæ consulere, & ex hominum sermone tamam nomenque immortalē colligere cuperet) illis vt temporibus florerent, quibus reuiuiscere literæ, quarum ferè erat intermortua laus, & liberales disciplinæ cœperunt. Maiores ergo nostri prudentissimi pijsimi que viri, ea semper in sententia fuere, vt non ad imperij solum splendorem, sed fidei quoque & religionis orthodoxæ propugnationem, reformationeq; Ecclesiæ catholicæ ab Academijs & bonarum artium

artium studio dependere iudicarent. Quapropter postquam animaduertebant hæreses tam late per totum ferè orbem dispergi, quod in omni artium atque linguarum genere admirabiliter exculti viri, earum defensionem, sua sorte diabolo, susciperèt (sicut de Valentino, Donato, Sabellico, Pelagio, Arrio, Ioanne Philopono, & Philosophis, qui in Concilio Nicæno acerrimè repugnabant, fidelissimi historici nostri memoriæ prodiderunt) plurimas & ipsi scholas, vt in eis bonæ artes traderentur, erexerunt, multasque Academias maximis sumptibus fundârunt. Ipsi quoque pro incredibili in Rempub. amore professi sunt, vt in singulis Academijs breuiter aperiemus. Qua quidè ex re & illi ipsi immortalẽ in omni hominum memoria laudem, æternamq; felicitatem consecuti sunt: & Ecclesia CHRISTI doctissimos semper propugnatores habebat, qui hæreticorum fraudes differendi peritia, copia, vbertatè que dicendi animaduertere primò, deinde eisdem artibus, quibus cõstructæ erant, dissoluere, & antequam eos fallaci conclusione implicarent, qua in parte vitium lateret, explicare possent. Vt enim quis distinctè cernat, ad quam potissimùm rem vitiosarum argumētationum explicatio referèda sit, nisi prius modos omnes quibus struuntur & fiunt, exploratos habeat, fieri certò id quidem nõ potest. Doctissimi verò Ecclesiæ Patres, Iustinus, Clemens, Lactantius, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, &c. quia diuinarum & huma-

narum rerum investigatricem philosophiam egregiè didicerant, philosophorum & hæreticorum nugas faciliè euerterūt. Nec ita omninò tegi possunt viciosarum argumentationū fallaciæ, quin si ad præclaram indolem perspicuitatemq; ingenij, doctrina, quæ vim insitam promoueat, accesserit, deprehèdi & explicari queant. Basilius autem Magnus ad Episcopos Italiæ & Galliæ inter reliqua Ecclesiæ Oriëntalis mala, hoc in primis deplorat, quod nulli Christianorum cœtus, nullæ Doctorū præsentia, siue, prælectiones fierent. Nā propterea traditiones Patrum, orthodoxa fides, & vera religio interibant. Quare reuerèdissimi Patres, in Cōcilio Lateranensi (sicut à Clemente Papa quinto in Concilio Viennensi quoque decretum est) Academies & bonarum artium studia diligenter conseruari, atque promoueri debere statuerunt.

Concilij Toletani hac de re pulcherrimam constitutionē narrat Gratianus, can. 2. 12. q. 1. Nec vlla ferè celebrata synodus fuit, in qua nõ de ratione studiorum & institutione iuuentutis, actum, præcipuaq; cura scholarum Ecclesiasticis viris demandata sit.

Ex concilio Eugenij refert Gratianus, necessario curandum Epis. vt in ciuitatibus constituantur Magistri atque Doctores, qui studia literarum, liberaliumque artium dogmata assiduè doceant.

Et in Collegijs atque Cathedralibus nomina eorum adhuc seruantur, qui scholastici, vel

Ca-

Possenti.
us l. 1. bi-
blis b.
Dist. 37.
e. e qui-
bisdam.

Possenti.
ibid.

Capischole, vel Magistri scholę appellatur: qui pauperes scholasticos apud templa gratis instituere solebant, Caronesque voluerunt in qualibet Ecclesia haberi Doctorem siue Magistrũ literarum, & eidẽ redditus assignari. Socinus c. quia, de Magistr. Anchora. clement. eodem titulo. Sicut ex Alexandrina schola deriuatum adhuc in nostris collegijs obseruatur. Ioannes Bohemus lib 3. de omnium gentium ritibus ca. 1. refert, etiam apud veteres Germanos domum publicam iuxta singulos parochias fuisse, in qua ciuium filij à probatis viris virtute & doctrina inbuerentur.

Concilij Tridentini pulchram constitutionem de hac materia ascribendam non putauit. Nam ea in omnium manibus versatur. Notius quoque est quàm pluribus verbis demonstrare oporteat, quòd sine bonis literis omnis felicitas interire, perniciosi errores introduci, & homines in summa ignorantia versari solent: cum ipsis verò vberrimos fructus & maximas utilitates in remp. Christianam prouenire.

Reformatione Ecclesiastica, sub Carolo V. & Ferdinando I. edita, statutum fuit: Scholę feminaria sunt, non Prælatorum tantum, & ministrorum Ecclesię, verum etiam Magistratum, & eorum qui consilijs suis respublicas gubernant: quę si negligantur, aut deprauentur, necesse est & Ecclesias, & respublic. hinc periclitari. Propterea de earundem instauratione magna cura habenda erit.

Quapropter Ecclesiarum proceres omni cura, ope, & industria vbique per vniuersas suas provincias studia, præsertim generalia, instaurare, promouere, & conseruare satagant. Scholæ vbi fundatæ non sunt, debent singula Collegia, vt parua magnaue fuerint, ita paruas magnasue apud Collegia erigere: quibus præficiât Magistros & prædagogos incorruptæ vitæ, & sanæ doctriinæ. Vbi Collegia nõ sunt, debent nihilominus in singulis, ciuitatibus esse scholæ, quarum Magistri boni, honesti & docti sint.

Experientia docti Turci & Saraceni olim furiosè euerfas Academijs, scholas, bibliothecas restituere incipiunt. Et in nouo orbe, ad cõseruandam & propagandam Christianam religionem plurima gymnasia extruuntur. Vt quorundam hominum temeritatem & impudentiam demirari non possim, qui humaniores artes, quibus nec dari melius à DEO, nec optari maius ab hominibus potest, cõtempnere, & tam necessarias Academijs prorsus euertere conantur, à quibus omnem suam fortunam, atq; eam ipsam, quã nunc ingratisissimi oppugnât, eruditionem hauerunt. Quod nisi facere destiterint, breui futurum spero, vt Musæ gloriam suam per seipsas tueantur, talemque in Academijs vocem edant, quæ multa etiã post secula exaudiatur; & posteras commonefaciat, non esse vllam rationem disputare aduersus ipsam differendi magistram, & quàm rudes sint non argumentandi solùm, sed etiam rerum inuestigandarum ac veritatis indagandæ, à quib. Musæ oppug-

oppugnantur: doctissimi autem viri eos sic reprehendant, ut voluptatem, quam malè dicendo fortè ceperunt, quod ea, quæ contra ipsos afferentur, sustinere non possint, malè audiendo amittant. Nunc verò quo vtiliores sunt, & quanto magis hodiè improbissimorum quorùdam invidia laborant, tanto diligentius sunt favore præsidioque Principum subleuādæ, erga quos nequaquam ingratae futuræ sunt, si defendantur: quod vel regis IOSAPHAT exèplum iam antè allatum declarat. Præcipuè verò fauendū illis studijs, quæ conducunt ad pietatem, Christianique principis & doctoris nostri gloriam: & sine quibus respublica Christiana consistere nō potest. Ioannes Casus in Sphæra ciuitatis, Tyranni, nō Principis esse ait, Academias tollere, artiumque scholas prohibere. Nam Academiæ & artes sunt lumina & fontes sapientiæ, à quibus splendor saporque virtutis in omnes partes reip. fluunt, veluti que Musarum orbis, & artes sydera in ijs fixa. At nisi orbis suum motum, sydera suam lucem habeant, quæ vita rerum, quæ influètia erit? Præterea, ut oculi sunt in corpore, ita Academiæ & artes sunt in ciuitate: & ut oculi omnia mēbra corporis, ita Academiæ omnes reip. partes illustrent. Oculos autem euellere natura prohibet, iustitia Musas tollere,

Deinceps, contra Ius naturæ ac rationis est, Academias tollere: quia natura confusionem, ratio ignorantiam fugit: quæ tamen duo sublatis Academijs, artiumque scholis necessariò se-

quuntur. Quæ enim cognitio rerum sine arte, quis ordo sine toga, quæ administratio ciuitatis sine doctrina & sapientia esse potest? Insuper quæ sunt honorifica, bona, necessaria in rep. tollere non oportet: Academiæ verò, artiumque scholæ sunt in repub. honorificæ, quia verum honorem: bonæ, quia candorem vitæ: necessariae, quia ciuium ordinē & amorē pariunt. Huc adde: Quod principes perpetuo studere debeant bono, & conseruationi ciuitatis. Quod certè facere non videntur, si Academiæ tollant. Nam quid magis licentiam morum, perturbationem rerum, barbaritatem plebis, Tyrannidem Principis gignit, quam bonarum literarum naufragium & casus? Porrò atroces Tyranni hoc agunt, iustis ergo Principibus id agere non licet? Truculenti olim carnifices Athenas (fastum totius Græciæ, sydera, & lumen) extinxerunt. Sic Iulianus funestus Apostata Christianorum Gymnasia sustulit, artiumque professoribus silentium iussit: Sic in Hungaria, alijsque eximijs mundi partibus, quas Mahometes vicit, Academiæ, scholæ & artes immanitate oppressæ iacent.

Norunt enim crudelitatis monstra, Palladem & tyrannidem, amorem artis, & Martis furorem, sapientiæ lumen, & ignorantiam, simul cohabitare non posse. Ideoque omnes ætates hominum Academiæ & artes approbarunt. Cùm constet Tubalem Adami filium Musicam inuenisse, omnesque sciētias post diluuiū colūnis lapi.

lapideis inscriptas posteris apparuisse : Chal-
 dzos quoque in omni arte fuisse instructissi-
 mos. Quod fieri non potuit, si à maioribus suis
 artes non didicissent. Vt nihil dicam de Mo-
 se, alijsque gubernatoribus, qui omni scien-
 tia Chaldeorum ac Aegyptiorum fuerunt eru-
 diti: nihil de Samuele, cæterisque Prophetis,
 qui Rama Gilead sua collegia, & Academiam
 habuerunt: nihil de Paulo, qui disputando sæ-
 pe in schola cuiusdam Philosophi, nomine Ty-
 ranni, adeoque Athenis non contempsisse, sed
 approbasse, venerabile nomen Academiæ vi-
 detur: nihil de Constantino, Theodosio, alijs-
 que verè Augustis Imperatoribus, qui scholas,
 Collegia, Academias magnificè extruendo, Ec-
 clesiam Christi plurimum propagarint: de
 beatissimis nostris fundatoribus, qui in An-
 glia, duo totius orbis nobilissima gymnasia,
 Oxoniam & Câtobrigiam ædificârunt: in qui-
 bus docti & sapientes viri, non aliter quàm stel-
 læ, (vt loquitur Propheta) lucent, suos rad-
 ios in omnes mundi plagas & regiones diffun-
 dunt.

Nihil magis barbaritatem, vim, perfidiam,
 licentiam vitæ, hæresim, Atheismum, & con-
 fusionem omnium rerum parit, quàm scho-
 larum & Academiarum defectio. Si ergo iu-
 sti, si tuti, si pij, ac religiosi esse Principes ve-
 liant, non tollere, sed fouere; non euer-
 tere, sed conseruare debent Academias: in
 quibus splendor regis, honor ciuitatis, amor
 virtutis, omniumque bonorum sapor, & influ-
 entia

entia inest. Pernitiosa igitur vox est ista, & plañe tyrannica: tollatur scholę, tollantur Academia. Imo oraculum hoc sit: viuant scholę, viuant Athenę, artes, ac scientię, quę sunt radij diuinę sapientię, ad gloriam beatę Triadis, in sempiternum viuāt. Pius est qui assentitur. improbus qui amē nō acclamat. Nam vt sole sublato tenebrę, ita philosophię studio extincto, rerump. sequuntur ruinę: quippe in hoc studio est asylum pacis, sapientię lumen, ordo vitę, institutio morum, legum anima, scientia rerum, splendor hominis, gloria & honor ciuitatis.

QUANTUM REIPUBLICAE VTRORUM

*que & pacis & bellorum tempore semper
utilitatis acculerint bona
litera.*

CAPVT V.

Ihi quidem multa eximia diuinęque videntur Athenę peperisse, inquit apud Ciceronem Atticus: tum nihil melius hominum vitę attulisse illis mysterijs, quibus ex agresti immaniq; vita exculti ad humanitatem, & mitigati sumus, initięque, vt appellantur, ita reuera principia vitę cognouimus. Neque solum cum lætitiã viuendi rationem accepimus, sed etiam cum spe migliore moriendi. Nam bonarum artium mater Philosophia primò vrbes peperit, & beluinos dissipatosque homines in vnum locum, vt ciuitates

itates appellarentur, literarum & v
 munione coniunxit, atque inuentri
 morumque & disciplinæ magistra fu
 sola adhuc vias demonstrat, quomo
 ciuitatibus, & in Rep. tranquillitas fi
 mi quàm diutissimè conseruari, tumultus vero
 & cruenta bella, vel caueri, vel rectè admini
 strari, feliciterque finiri possint. Quæ duo hoc
 capite paucis sic proponemus, vt nemo sit, qui
 per se deprehendere non queat. Valerius ergo
 Maximus vbi docuisset quantum clarissimorū
 Imperatorum, & optimorum ciuium virtutes
 Reip. profuissent: in hanc sententiam prorum
 pit: Est & alia vehemens & constans militia, li
 teris pollens, venerabilium doctrine sacrorum
 antistes Philosophia, quæ vbi pectore recepta
 est hominum, inhonesto atque inutili affectu
 depulso, totum in solidæ virtutis munimento
 confirmat, potentiusq; metu ac dolore (quod
 Reipub. & vile, & necessarium est) facit, &c.
 sicut egregiè mihi perspexisse videtur Tybe
 rius, qui Mauritio imperium Romanum tra
 diturus, sic eum alloquitur: Tu verò Mauriti
 potestatis insolentiam ratione fac frenes, & phi
 losophiæ artibus sapientiæ scapham gubernes,
 purpuram perinde ac vilem pannum tibi inie
 ctum esse per philosophiæ studium existima,
 coronâ, qua caput cingitur, nihil à lapillis, qui
 circa littus fluctibus alluuntur, differre puta.
 Et Leo Pap. 10. in epistola quadam ad Henricū
 Anglorum regem: Extat, inquit, quoddam no
 strum studium erga homines doctos, & huius
 modi

30
 3. cor. 3.

Valerius Max.
 3. cor. 3.

Nicephor.
 li. 18. hist.
 Eccl. ca. 6.

modi literas, quæ & re sunt ipsa, & appellantur bonæ, & animi affectio singularis, innata quæ idem nobis à pueris & domestica disciplina confirmata; sed ætate progrediente etiam iudicio aucta. tum quod homines, qui artes & bonas literas sectantur, minimè malos esse, integerrimæque fide præditos, sæpe iam experti sumus, tum quod ab hac scientia, & sanctæ Ecclesiæ Doctorem eloquentia, scimus maxima nõ ad iumenta modò, verùm etiam ornamenta in Christianam Remp. profecta fuisse, &c quod etsi tam Philosophorù quàm Sanctorum Patrum apertis testimonijs confirmare possemus tamen quia à studiosissimis viris iam antè partim alibi allata sunt, partim apud Gratianum recitata reperiuntur, nos exempla quædam illustriora (quibus imperitiores hoc tempore plurimùm commouentur) proferemus. Indicarum ergo, Aethiopicarumquæ; rerum scriptores literis prodiderunt, illos populos fateri, quod liberales artes & gymnosophistarum sapientia, vtilissima semper & in primis necessaria fuerit: quod hi propter amicitiam & commercium Deorum immortalium siccitates, ventos, pluuias, morbosque prædicere, & quæ etiam apud inferos agerentur, rimari, & Reip. salutaria in apertum proferre potuerint. Romanus verò populus cum post exactos reges à Patribus propter quasdam simultates defecisset, nec deformis solùm, sed etiam miser imperatricis vrbis status esset, à capite reliquis partibus per seditionem auullis, nisi Valerius sapien-

Gratianus
multis ca.
nonibus
distinct. 37.
38.

Valer. Max.
lib. 8. c. 9.

pietissimus philosophus, maximus Orator,
 summa industria, & maximo labore ad faniora
 consilia reuocasset: sacri imperij spes citra con-
 trouersiam in ipso penè ortu suo corruisset. Ari-
 stoteles Stagiritas tantum apud patriam suam benefi-
 cium posuit, ut eam ab hostibus armis solo æquã-
 dam Macedonum manibus eriperet. Hipocritas
 expertissimus medicus, cum pestis uniuersam
 ferè Græciam absumeret, contra aerem infestum,
 unde ea oriebatur, ingentem sylvam exuri iussit,
 seruauique; hoc pacto Græciam incolumem, quam
 omnes illiterati conseruare non potuissent. An-
 toninum Pium Iustini philosophi & Martyris pro
 Christianis oratio, Valentem partim Themisto-
 clis philosophi, de orthodoxorum Patrum in
 negotio religionis concordia liber, partim Basi-
 lij eruditio, à furore & incredibili in Christia-
 nos odio lic reuocarunt. ut ipsos quidem contra
 pietatem, & vera religione atque bonis literis
 egregie confirmatos viros, ulterius progredi &
 ferocire puderet: reliquæ verò Rom. Impera-
 tores, illas Resp. ubi bonæ literæ floreret, opti-
 mis priuilegijs, atque libertatibus, propter ma-
 ximam earum utilitatem, præ cæteris ornarent, uti
 doctissimorum virorum de priuilegijs comen-
 tarij declarant, & nos in singulis Academijs ferè
 demonstrabimus. Fieri enim prorsus non po-
 test, quin plurima ad Remp. comoda veniant,
 si moderatrix omnium rerum præsto est sapien-
 tia, quæ & officiorum omnium, & bene beateque
 viuendi etiam citra leges rationem continet.
 Ut rectè Aristippus dixerit: Et si omnes leges
 interirent,

*Idem lib. 9.
 cap. 6.*

*Soc. lib. 4.
 hist. cap. 32.
 Theodorus
 lib. 4. c. 19.
 Nicephor.
 lib. 11. c. 18.*

interirent, posse tamen philosophos æquabiliter vivere, & alijs rectè viuendi rationem præscribere. Multaque loca nominari possent, quæ ante institutas ibi Academias & scholas, obscura & tenua habebantur, sed ex studiorum splendore, maximas opes & gloriam insignem collegerunt. Cõtra vero axioma sonat: Quanto mutatur Musica, etiam mutatur respublica. Nam post Platonem Cicero negat, mutari lèges posse sine mutatione rerumpublicarum. Ex cultura bonarum artium felicitas & opulentia: ex earundem contèptu confusio & miseria. Quòd verò liberalium artium atque linguarum doctrina, scientiæ militari & rebus bellicis (vt secũdo loco propositum erat) vtilissima semper & propè necessaria fuerit, duobus ferè integris libris Strabo, & Polybius Megapolitanus lib. 9. historiarum elegantissimè copiosissimeq; cõprobarunt. Et vniuersa Græcia tempore Xerxis regis Persarum reuera experta est, quando illam solus Themistocles philosophus metu Persico liberauit, & potentissimum hostem, qui cum infinita lectissimorum virorum multitudine in Græciam venerat, turpiter in Persiam redire coëgit. Quare summæ ipsius laudes præ reliquis omnibus Ducibus, quos Græcia clarissimos habuit, referuntur. Quem cùm ingratis Athenienses vrbe expulerunt, nihil laude dignũ gessere: Themistoclis verò apud Xerxem tanta autoritate fuit, vt diceret, non posse malum aliquod grauius optare se suis hostibus, quàm hac dementia excæcati huius-

mod

lib. 2. de legibus.

Artium vtilitas in re militari.

Modi sapientes viros à se alienarent. Sicut The-
 bani, Epaminondæ grauissimi Philosophi cla-
 rissimiq; Ducis prudentia, cæteris ciuitatibus
 præcellere & imperare potuerunt: sed eo mor-
 tuo in pristinam seruitutem relapsi sunt, vt The-
 banorum gloria cum illo nata & rursus extin-
 cta videretur. De clarissimo & verè profecto
 oratore Demosthene in potētissimorum Ma-
 cedoniæ regum commentarijs scriptum repe-
 ritur: Fœlix & beata vrbs, cui talis ciuis conti-
 git: Si vnus non fuisset Athenis Demosthenes,
 facilius potiti fuisset in ea vrbe, quam The-
 bis aut Tnessalia. Nam vnus ille vigilat interi-
 tus in omnes occasiones, & nostros obseruat
 impetus, & instructus aduersus nostra consilia,
 nunquam fallere, nec agendo, nec insidiando,
 nec consulendo possumus, hic inuitos excitat,
 & Mandragora sopitos expergefacerit, ac velut
 secans & vrens castigat ignauiam summa liber-
 tate, nihil ad gratiam dicens, publicas pecunias,
 quæ antè in ludis dissipabatur, cõfert in stipen-
 dium, conscribit classem, quæ penè perierat
 confusione veterum tributorum, urbem, quæ
 nihil amplius generosè cogitabat, restituit in
 pristinam dignitatem. Excitauit ciues fractos
 ad imitationem gloriæ maiorum, & Græcos
 inter se societate & fœdore deuinxit Hunc er-
 go magis formidare oportet, quàm omnes
 triremes & vniuersam Græciam, &c. Vt verò
 dixerit Phocillides:

Exōsto sapiens longè præstare videretur.

Et alius scriptor profanus:

C

vid

*Ad summum sapiens uno minor est Ioue, dicit,
Pulcher, honoratus, liber, Rex deniq, Regum.*

Eccles. 7. Et ante illum sapientissimus Ecclesiastes:
9. Sap. 7. Melior est sapientia quam arma bellica aut vires. Et melior vir prudens quam fortis.

*Pulchre
bac de re
Fabius li.
1. institut.
cap. 18.*

Nam L. Paulo aduersus Persarum regem bella gerente, luna subitò serena nocte defecisse legitur, eoque velut diro quodam monstro perterritus exercitus Romanorum, manus cum hoste conferere non audebat, verùm Gallus Sulpitius de cœli ratione, & natura siderum ornatè & eleganter differens, alacrem eum in aciem misit, atque inclitæ Paulinianæ victoriæ liberales artes Galli aditum dedere.

*Valer. lib.
3. ca. 11.*

Nisi enim Gallus philosophus metum Romanorum militum vicisset, Paulus Imperator hostes vincere non potuisset. Narrat in methodo historiarum Bodinus, quod Selimus Turcarum Imperator commentarios Cæsaris primus in vernaculam linguam transferri curarit, & eius bellandi arte instructus, breuè magnam Africæ & Asiæ minoris partem cum Imperio maiorum coniunxerit. Sicut Mithridates rex Ponti grauissima bella præter omnem expectationem confecisse creditur, quia

*Vrsperg.
Plinius
secundus
de viris il
lustribus.*

multarum artium atque linguarum ipse peritus erat & præstantissimos philosophos semper in exercitu adhibebat. Propterea Alexander Seuerus, auctore Lampridio, quando de iure & rebus imperij controuersia erat, solos Literatos in consilium adhibere solebat: si verò de re militari, præter veteranos milites, li-

teratos

vetatos quoque præsertim historiarum peritos
 aduocabat, requirens quid in talibus causis ve-
 teres imperatores vtiliter egissent. Quemad-
 modum & vniuersi terrarum orbis flagellum
 Gothi in eam curam diligenter incubuere, vt
 doctissimos secum viros haberent. Nam quan-
 tum vnus sæpè literati prudentia & autoritas
 in conseruâda Rep. valeat, testis ist imperatrix
 Roma. Cùm enim Catilina arma nocturna, &
 flammâs domibus; templisq; pararet, & nemo
 Romanorum ciuium patriam conseruare, ac
 hostibus, qui eam prorsus euertere conabatur,
 resistere propter eorum potetiam auderet: ob
 singularem eruditionem & eloquetiam, incre-
 dibilemque in agendo dexteritatem:

*Vrsperg.
 in Chron-
 ois.
 Eruditi
 plurimam
 in Repub.*

Roma parentem,

Roma patrem patriæ Ciceronis libera dixit

*Inueniatur
 satyr. 8.*

Testes quoq; nobilissima Cõstantinopolis est,
 philippus enim rex cùm Bysantium deleturus
 adueniret, Leo Bysantius Platonis auditor, &
 nobilis sophista: Dic agè, inquit, Philippe,
 qua tu causa mœnia nostra oppugnaturus ad-
 uenisti? Cùmque philippus responderet, amor
 patriæ tuæ huc pertraxit: at amantibus, in-
 quit ille, instrumenta musica haud bellica cõ-
 ueniunt; quare placatus rex, statim ab vrbe
 discessit, Quam egorem Græcorum impera-
 tores permouisse credo, vt regiam quandam
 domum fundarent, quia duodecim doctissi-
 mi viri, de quorum sententia consilium capere
 possent;

*Volater:
 lib. 16:*

*Volunt.
lib. 21.*

possent, alerentur. Illustrissimus præterea Ioannes Galeatus acerrimus Florentinorum hostis dicere solebat, plus sibi detrimenti afferre Colutij Pierij, oratoris, poetæ & Florentinæ Reip. tabellionis, doctissimas epistolas, quam mille alioqui equites armati. Vt rectè profectò Alphonsus Aragonum rex mihi respondisse videatur: Nescire quidem se, vtrum maiorem gratiam literis, an armis deberet, quod ex literis, arma & armorum vsum didicisset.

Eumenius in oratione de scholi instaurandis hoc argumento vtitur: Quod ædem Hærentis & Musarum in circo Flamineo Fuluius ille Nobilior ex pecunia Censoria fecerit. Nam in Græcia Imperator cum esset, cognouerat Herculem Musagetem fuisse: id est, comitem ducentemq; Musarum.

Quia mutuis operibus & præmijs iuuari ornatique deberent: Musarum quies, defensione Herculis, & virtus Herculis, voce Musarum.

Lib. 1. Off.

et 13. Phi

lip.

lib. 12. c. 1.

Rectè etiam dixit Cicero: Parua sunt fortia arma, nisi sit consilium domi.

Et fortitudo non potest à sapientia seiungi.

Et Fabius: si sit ad prælium miles cohortandus, ex medijs sapientiæ præceptis erit oratio depromenda.

Et Iurisperitos sapientesque viros Reip. vtiliores, magisq; necessarios esse, quam strenuos vel fortes milites, eleganter probat Cic. lib. 1. Offic. & Iacobus Benius priuilegio Iurisconsultorum § 4. confirmat. Huc pertinet quod Themistocles veteres Regibus asidere finxerunt

Et

Et quod Alciatus præfatione tituli Digestorum, soluto matrimonio declarat: viros Principes Remp. absque Doctis viris gubernare non posse, eor. indemque opera & consilio Rempub. saluam consistere. Et Homerus Agamemnoni Nestorem iugiter assedisse commemorat. Queritur Rebuffus quod Mercatores & indocti laici, quia doctos contemnerent, ita Remp. Montepessulanam gubernarint, vt tam Remp. quam Academiam perderet. Præterea, inter Regionum & Urbium laudes haud postremum locum obtinet, quod multos doctos & sapientes viros procrearint atque effecerint.

Strabo Miletum prædicat, quod produxerit *Strabo lib. 14 8° 87.*
Thaletem, vnum è septem sapientibus Græcis, qui primus physiologiæ & Mathematicæ auctor fuerit inter Græcos. Et Anaximandrum eius discipulum, præceptorem verò Anaximenis. Hæcateum quoque Historiographum, & Aechenem Oratorem clarissimum.

Idem Nyssam laudat, quod ex ea prodierit *Strabo lib. 14.*
Apollonius philosophus Stoicus, Panætij familiaris. Menecrates Aristarchi discipulus. Aristodemus eius filius. Softratus Aristodemi frater. Et alius Aristodemus eius contobrinus, qui Pompeum magnum erudiuit.

Guidum commēdatur ab eodem, quod dederit *1° lib. 14.*
Eudoxum Platonis sodalem, Agatarchidem peripatheticum, Theopompum Cæsari familiarem & amicum, & Artemidorum illius filium. Et Ctesium, qui Xerxem curauit, & res Syrias atque Persicas conscripsit.

Et Alabandam urbem, quod ex ea extiterint Meneclēs & Hierocles Oratores fratres, item Apollonius & Molon.

Et Pompeopolim, ex qua Chrisippus Philosophus Stoicus, & Philemon Poeta Comicus, & Aratus qui de astris versu conscripsit. Similia de alijs urbibus historici commemorant. Vnde quoque factum est, quod de patria Homeri tot urbes contendisse legantur.

Cum ergo diuinarum humanarumque rerum mater philosophia ipsas ciuitates constituerit, auxerit, & exornarit, nec sine bonis artibus regi, conseruari, administrari possint, nulumque illustrius Regum & principum nobilitatis insigne, nulla canorior tuba ad laudes ipsorum celebrandas existat, quam sapientes & eruditi viri, & contra nihil tam obscuret, sepeliatque eorum gloriam, quam si bonas artes & literatos viros contempnant negligantque: quantopere vicissim à magistratu honorari & coli debeant, res ipsa loquitur, & sequenti capite aperiemus.

DOCTOS VIROS MERITO

honorari, atque defendi à Magistratu debere.

CAPVT VI.

Socrates ad Nicoclem Regem: Cordatos, inquit, & qui longius prospicere possunt, magni facito: persuasum habes bonos cōsiliarios vtilissimā, & Rege omnium dignissimam esse possessionem.

Et

Et in epistola ad Mitileneorum Principes: Diligentissimè in repub. considerandum præcipit, vt magni in primis faciant bonos & iustos rerump gubernatores: proximum honoris gradum tribuant eruditis, qui ciuitatibus ornamento, honori, auxilio esse, easque vel cõseruare, vel funditus euertere possint. Quod mihi quidem suo iure à Republ. postulare doctissimi viri posse videntur. Quorum alios bonarum artium, quas in patriam inferrent, studio, vltimas terras lastrasse accepimus, sicut de Platone Pytagora, Democrito, libro quarto Tusculanarum quæst. Cicero scribit. Vt rectè affirmare possint: Ciuium nostrorum gratia,

*Exilium
eruditioni
gratia.*

Nos patrie fines & dulcia linquimus arua.

Alios Reipub. iuuandæ ornandæque causa, propè supra naturam, vigilias suscipere, & neglecta tam valetudinis, quàm rei familiaris ratione, famem sitimque intolerabile frigus, & æstum, libenter perferre, maximisque curis & laboribus consumi, & si res ferat, fortiter pro patriæ atque ciuium suorum salute vitam profundere videmus. Vt rectè cum Quidio responderint.

Me quoq; debilitat serios immensa laborum.

Ante meum tempus cogit & esse senem.

Lycurgus enim Lacedæmoniorum Legislator vt ea Respublica suis legibus diutissimè floureret, perpetuum exilium suscepit. Et Crates Theban. vt nudas virtutes pauper melius acquireret, atque in patriam inferret, omnia

sua reliquisse legitur. Polybius autem Megapolitanus. Non aliam, inquit, ob causam tot labores & pericula peragrandam Africa & Hispania, præterquam etiam Gallia suscepimus, quam ut veterum scriptorum ignorantiam emédantes, eas orbis partes hominibus nostris, quam notissimas redderemus. Democritus verò octoginta integros annos literarum amore patria abfuisse creditur. Sed quæ te ad hanc rem Democrite ratio impulit? an ut opes & diuitias congereres? sed eas cum plurimas haberes patriæ studiorum instaurandorum gratia reliquisti. An ut honores amplissimos consequereris? sed eos Philosophos debuisti contemnere. Relinquitur ergo, quod Reipub. iuuandæ causa abfueris. Neque hoc philosophi tantum, in quibus alioqui mirum videri poterat, sed celeberrimi quique Ecclesiæ nostræ doctores fecere, sicut de Origine, Diuo Hieronymo, Augustino, Epiphaniò, Clemente &c. omnes historici tradiderunt. Basilius verò ille Magnus bonorum studiorum gratia, quibus Ecclesiam aduersus hæreticos defenderet, in Aegyptum, Syriam, Persiamque profectus est, & grauissimos inde morbos cõtraxit, ut in epistola ad Eustachium Philosophum fatetur. Rectè ergò Lucianus in ea se sententia permanurum profitetur, ut credat in hoc solummodò ingenuarum artium cognitionem, eruditos viros comparasse, ne patriæ indecori, sed multò utiliores euaderent, Quapropter in media etiam barbaria crudelissimæ gentes, doctos viros & bonarum artium studio-

Euseb. lib.

10. prepar.

Euangeli.

cap. 2.

Clementis

lib. 1.

Valer lib.

1. cap. 7.

In patrie

em. ombo.

studioſam iuuentutem mirificè ſemper coluerunt, honorarunt, atque defenderunt. Nā quāto in honore apud Aegyptios, ſacerdotes: apud Babylonios Chaldæi, apud Indos Gymnotophiſtæ, apud Perſas Magi fuerint, in ſingulis earum gentium Academijs eſt demonſtratum.

De Ptolomeo Philodelpho refert Iosephus libro 12. Antiquitatum: Quod per literas ab Eleazaro Pontifice Iudæorum petierit, vt ſapiētes illos 72. Interpretes ad ipſum redire cupientes non prohiberet, dicens: quod vehementer delectaretur, cū eruditis viris ſemper habere ſermonem, & diuitias ſuas talibus libenter impartiri. Nec in Gymnaſijs tantum eos honorabant, ſed in balneis quoque bonarum artium ſtudioſis certa quædam loca, quibus de literis colloqui poſſent, erexerunt ex Vitruuio narrat Rhodog. lib. 30. c. 19.

Et Philoſophos Deorum amicos, & velut mundanos quosdam Deos venerabātur. Plato ab Aeginetis captus, & capitali ſententia afficitur, quòd cōtra legem ipſe Athenienſis eam urbem intraret: Aniceris Cyreneus Platonem hac ratione liberauit: Quod de hominibus eā legem latam eſſe diceret, non de Philoſophis, qui heroicæ cuiuſdam naturæ participes, inter Deos & homines medijs eſſe viderentur.

Neque viuis tantum, ſed mortuis quoque honores decernebant, tam eorum ſcripta, quàm imagines & ſtatuas in bibliothecis publicis & priuatis aſſeruantes. Nam Mithridates rex Póti Athenis imaginem Platonis dedicaffe legitur.

*Docti poſt
mortem ho
norati.*

Mithridate

C 5

Sicut

Sicut Alexander Seuerus imperator, Virgilij & Ciceronis imagines in larario habebat, authore Lampridio. Et si Caius Celigula eas ex omnibus bibliothecis, vt ipse solus honoraretur, exterminare voluerit. Vniuersa verò Græcia Leontino propter singularem eruditionem statuam ex auro, in templo Apollinis Delphici collocavit, cum ceterorum hactenus auratas posuisset. Macedones verò quomodo Euripidis Poetz mortui, ossa & sepulchrum honorarint, ipsius epitaphium declarat:

ὄχι ποτισθὲν μὴ ματαυριταῖδης ἄλετό τῳ.

Nunquam tua memoria, tuum monumentum

Euripides peribit,

Crotoniatæ Pythagoram dum viueret præ omnibus venerati sunt, post mortem verò domum ipsius, Cæreris sacrarium fecerunt. Sicut Epicteti philosophi lucernam fictilem tribus drachmarum millibus emptam fuisse, Lucianus refert. De gloriosissimis Romanorum Imperatoribus quid dicam? quantum illi pro sua pietate literatos cæteris hominibus prætulerint, omnium ferè vetustissima optimorum authorum monumenta, & priuilegia, atq; immunitates quas Academijs & studiosæ iuuentuti contulére, declarant. Prædicat Suetonius Tranquillum Augustum, quod eruditos viros magno honore affecerit, & ingenia puerorum fouenda curarit. Alexandrum Seuerum Lampridius, quod in omni consilio doctos viros ceteris imperij ordinibus prætulerit. Panormitanus Alphonsum Aragoniæ regem, quod vel militibus suis,

*Valer. lib.
8. cap. 16.*

*Gellius 15.
No 8. 18i
cap. ca. 20.*

*Valerius li.
8. 5. vltim.
Volaterra-
nus lib. 18.*

suis, qui libros repertos afferrent, magna mu-
 nera donarit, ipse verò apertum librum pro
 symbolo gestarit, re ipsa declarans ingenuarū
 artium doctrinam Regibus in primis necessari-
 am esse. Cū autem aliquandò ad Ouidij Na-
 sosis patriam victor venisse: Ego, inquit, huic
 regioni, quæ non parua regni Neapolitani, nec
 contemnenda pars est, libèter cesserim, si tem-
 poribus meis datum esset, hunc Poetam vt ha-
 berent, quem mortuum, pluris ipse facio quàm
 Aprucij dominatum. Caietam verò oppugna-
 turus, saxa & tormenta, quibus vehementer eo
 tempore indigebat, ex viciniori agro depromi
 iussit, sed vbi villam Ciceronis fuisse intellige-
 ret. malle se inquit, tormentis nunquam vti,
 quàm eam villam violare. Quemadmodum &
 Sigismundus imperator ab imperij principibus
 reprehensus, quod literatos viros altius proue-
 here videretur: Ego verò eos inquit amo, quos
 natura alijs antestare voluit. De Cæsare literis
 mandatum est, quod Alexandriam victor in-
 gressus, Arium Philosophum celebrem, in ma-
 gna corona clarissimorū hominum, solū ad e-
 dem sibi iunxerit, & vt ciues eum suspicerent, diu
 manu familiariter colloquens, tenuerit.

*Ouidij Pa-
 tria bene-
 ratar.*

*Ciceronis
 villa.*

*Sigismundus
 Imperator
 praelara
 sententia.*

Alexáder Magnus Aristotelem præceptorē
 suum merito coluit. Anaxarchum quoq; maio-
 rem in modum obseruauit. Diogenemq; Cyni-
 cum se esse velle dicebat, nisi Alexander esset.
 Tantoque studio Iliadem Homeri dilexit, vt
 eam rei militaris viaticum appellaret, eademq;
 dormiens sub puluino cum pugione teneret.

Afri-

Africanus Ennij poëtæ statuat in sepulchro suo collocari iussit, vt posteri cernerent. quanti Africæ victor, fecisset poëtam illum, qui primus apud Latinos heroicum carmen scripsit, & gesta Romani populi celebrauit. Gn. Pompeus confecto bello Mitridatico Possidonij domum ingressurus fores à lictore percuti ex more vetuit, & fasces lictorios ianæ submitisit, cui se Oriens Occidensque submiserat. M. Anthonius ad Apolonij philosophi ædes discendi causa non raro se contulit. Talem honorem pagani, Principis olim literis habuisse leguntur.

nes Ca-
Miss.

M. Cicero cùm pretura fungeretur, Anthonij Guiphonis, qui Grammaticam profitebatur domum frequentabat. Carolus V. Imp. Casparum Côtarenum Mediolani suo lateri ob maximam eruditionem & prudentiam in omni illa pompa hæere voluit. Et cum Bononiæ coronaretur à Clemète PP. VII. illius *Academiz* Professores insignijs & priuilegijs equitum committumque perpetuo honorauit. Porro viri Philosophi non solum in consilijs capiendis, & dextrè, feliciterque grauissimis legationibus obeundis suam operam nauare Imperatoribus potuere: verùm etiam eorum res gestas, præclare dicta, factaque ad posteritatem cum dignitate transmittere, vt multi ad eorum imitationem excitarentur. Rectè enim M. Cic. scribit tantas omnium virtutes esse, quantas videri eas voluerint, qui vniuscuiusque facta descripserunt. Quare *Alexáder Magnus* vbi ad *Achilles*

Is sepulchrum venisset, grauiter ingemiscens. *Fluuium Vespisium in Proba*
 O felicem te, inquit, iuuenem, qui Homerum tuarum virtutum præconem reperisti. Cumq;
 auntius fortè egregiâ ipsi victoriâ referret: quid mihi ait, bone vir magni nuntiabis, nisi nunties Homerum reuixisse. Talem historię præconem requirens, qualis fuit Homerus. Et Ennius Poëta gratam sui in epitaphio memoriam renouaturus:

*Aspicite o cines senis Ennii imaginem formam,
 Hic vestrum panxit maxima facta Patrum.*

*Cic. lib. 1.
 Tusculan.
 question.
 Lib. 3. Cap.
 Ode 13.*

Sicut Horatius fontem Blandusium se auctore immortalem fore pollicetur. Nam doctorum virorum elaborati commentarij, optimorumque Poëtarum versus multo diuturniorem memoriam gignunt, quàm statuę aut Pyramides.

*Exegi monumentum ære perennius,
 Regaliq; situm Pyramidum altius:*

*Horat. lib.
 3. Ode. vlt.*

Quod non imber edax, non aquilo impositens.

*Possit destituerè, aut innumerabilis
 Annorum series, & fuga temporum.*

Quid foret Iliæ

Mæortuq; puer, sit aciturnitas

Obstares meritis inuida Romanis?

Dignum laude virum Musa vesat moris

Cælo Musa beat, &c.

Li. 4. Ode 1

Macedonum Rex ante prælium Musis sacrificabat, vt præclara facinora præclaræ orationes sequerentur, C. Pompeium, inquit Vespiscus, multarum rerum maiestate sublimem quis

quis tandem noſſet, niſi eum, M. T. & T. Liuius in literas retuliſſent? P. Scipionem Africanum; Scipiones omnes, Lucios, Naſicas, nonne vmbrae poſſiderent ac tegerent, niſi commendatores, iſtorum hiſtorici nobiles atq; ignobiles exiſtiſſent. Tacitus Imperator, C. Tacitum hiſtoricum, patrem appellabat, ei uſdemq; libros decies per ſingulos annos, ne perirent, deſcribi curabat, teſte Vopifco. Ipſe Cicero ad Luciũ Lucium ſcribẽs, petit vt nomen ſuum ipſius ſcriptis celebretur, quod vnus Xenophontis liber in Ageſilao rege laudando facile omnes imagines hominum, ſtatuasq; ſuperauerit. Similiter Plinius ad Tacitum : Auguror, inquit nec me fallit augurium, hiſtorias tuas immortales futuras, quo magis illis inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curae ſolet, vt facies noſtrae ab optimo artifice exprimantur, nonne dabimus operam, vt operibus tui ſimilis praedicator contingat?

Alexander Seuerus, amabat doctos, & reformidabat quoq; ne quid aſperum de ſe ſcriberent, teſte Lampridio. Dionyſius Siciliae Tyrannus doctiſſimos ſemper viros apud ſe habere conabatur, vt ſi non Doctior meliorq; ſaltẽ admirabilior hominib. fuerit. Plutarcho authore Quintilianus Mandofius ſemper ſignatura gratiae titulo de diſpenſatione ad plura beneficia; Doctis viris praemia & honores deberi affirmat, per hoc ſapiet. c. 7. Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa, ſapientia, & innumerabilis honeſtas per manus illius & per hoc Eſdrae Magnifice exaltati ſunt in verbis legis quibus edocti

Es. 2. Esd. c.
74.

edocti erāt, Nec enim viri docti viui atq; præ-
sentes tantum docendo profunt, sed hoc idem
etiam post mortem monumentis literarum
assequuntur.

Quoniam ergò doctissimi viri bonatum li-
terarum præsidio, Principū & Rerumpub. cu-
ras & negotia deuorare: atque perpetuam ipsis
apud gratam posteritatem memoriam parare
possunt: meritò ab ipsis iterum honorantur.
Alioqui à docendo resiliunt, & in alia gratiora
loca non sine grauissimo earum vrbium dede-
core, & maximo sepè detrimento proficiscun-
tur. Nam quia artibus inquit Iuuenalis, hone-
stis,

*Nullus in vrbe locus, nulla emolumenta laborum: Satyra 3.
Res hodie minor est, heri quàm fuit, atq; eadē cras
Deteret exiguis aliquid, preponimus illuc
Ite, fatigatus ubi Dædalus exiit alas.*

Rurfus.

*Pœnituit multos vana sterilibq; cathedra
Sicut Trasimachi probat exitus atq; secundā
Carinatis, & hunc inopem vidisti Arbena,
Nil præter gelidat, ausa conferre cicutas.*

Ideoq; Iuuenalis Traianum Cæsarem præ-
dicat à cultura studiorum Satyra 7.

*Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum
Sobus enim tristes hac tempestate Camanas
Respexit: cum iam celebres notiq; Poeta
Babecolum Gabijs Roma conducere furnos
Tentarent: nec fœdam alij, nec turpe putarent,
Precones fieri, cum desertis Agamippes
Vallibus esuriens migraret in atria Clio.*

Quæri-

Quæritur Molinæus in tractatu de vsuris, quòd in ista temporum iniquitate non suppedirentur necessaria ad repurgandam Iurisprudentiam ijs viris, qui sua industria magnum lumen officinæ iustitiæ & reip. adferre possent. addit. quod ipse propter turbas Gallicas ex vno loco in alium fugere, & de suo viatico tributum soluere cogeretur. Ob istam igitur ingratitude- nem fit, vt docti viri stationem deleant, & ad quietem se componant.

*Propter in-
opiam do-
ctorū viro-
rum libri
pereunt.*

Aut si maximè fortunæ iniuriam ferre, & in officio & Reipub. negotijs persistere velint, optimi clarissimorum autorum libri propter sumptuum magnitudinem pereunt, qui Magi- stratus liberalitate ab ipsis in lucem proferri potuissent.

*Iuuenalis
satyr. 3.*

*Iamq̄, vetus Græcos seruabat cista libellos,
Et diuina opes rodebant carmina mures.*

Non sine magna ratione tam diligenter as- cripsit Nicephorus, lib. 5. c. 15. Quod Origeni vtiles libros scripturo Notarij & puellæ quæ- dam adhibiti fuerint.

Imperante autem Constantino, plurima stu- diosissimorum hominum ingenia florere. Ipse enim Imperator eruditos viros, & bonâ studia liberaliter colebat. Iustinia. propter pec- unia inopiam liberalium artium Professori- bus, constituta à maioribus stipendia, ademit: Sed perniciosissimum illud consilium, autho- re Zonara, rescissum est. Nam vt temperies & clementia aëris, copiam atque vbertatem fru- gum: sic humanitas & munificencia Principum
bonas

bonas artes, excellentiaque ingenia producit. Sicut tempore Basilij Magni per Cappadociam multi doctissimi viri extitisse leguntur, quia omnes Cappadocum filij, vt cum pietate bonas artes coniungerent, & liberaliter instituerentur, eruditi verò ad maximos honores peruenirent, diligentissimè curabat. Vtinam hoc Episcopi nostri imitarentur.

Porro Candiani Iouem Saturnum apud senatos ignorant, eo quòd literas non discant. Sic apud hos, qui literas ignorant in magna obscuritate latent ea, quæ apud alios in summa laude collocantur.

Magnæ igitur & prægnantes causæ legumlatores & Principes impulerunt, vt bonarum artium Academijs, & professoribus atque alumnis tanta priuilegia decernerent. De quibus DD. ad auth. Habita C. Ne filius pro patre. Et titulo de Magistris.

Petrus Rebuffus. Ia. Benius, Menoch. de arbit. Iudicum, & alij ex professo scripserunt.

Procuret autem Magistratus nè in republica studiosi iniuriam patiantur. Nam qualiter Athenienses olim à Seuero Imperatore propterea puniti fuerint, in eorum Academia ostendetur.

PLVRIMVM RESPVBLICA

debet bonarum artium professoribus, & præclarum est alios docere.

CAPVT VII.

Vltum profecto debet respublica ijs ciuibus, qui probos & ingenuos libe-

D **ros**

ros producant, longè plura debet magistris, quam benè beatæque viuendi authores sunt: Quique hoc suo labore & industria faciunt, vt non solum numero rempublicam augeant, sed tales quoq; euadant, qui periculosissimis temporibus rempublicam tueri atque defendere possunt.

Plurimum opinor Themistocli se debere florentissima quondam Græcia libenter fatebitur, quod potētissimi hostis metu saluberrimis consilijs eam liberarit, at longè maiorem gratiam debet his qui talem virum fecerunt. Veteres quidē benè de republ. meritis statuas, arcus, & nescio quos titulos honoris gratia ponebant: sed nulli magis eo honore digni sunt, quàm qui in educanda iuuentute, & instituendo populo Christiano fidelem operam nauāt. Supra modum reipublicæ interest, vt probos recteq; moratos ciues habeat, & bonū magistratum, principemq; bonum: at hoc ipsum debet magistris quàm sommo labore tales reddiderunt, qui grauissimo omnium exitio mali euadere potuissent, aut in malitia, vnde eos per fidelem doctrinā reuocarunt, perdurassent. Plutarchus neminem de republica melius mereri arbitratur, quàm qui iuuenum & præsertim principum animos optimis artibus & virtutibus imbuerit. Et Isocrates regnum vehementer amplificare scribit, qui regis mētē excolunt: eosque tam his quam imperant, quam qui parant imperio præclare mereri affirmat. Imò Socrates rogatus, quare non administraret

let rempublicam cum administrandi rationem optimè sciret, respondit, eum vtiliorem reipublicæ, qui multos ad gubernandam faceret idoneos, quam qui ipse eam gubernaret. Tybicen in bello captus, infontem se esse, neminem que occidisse, ideoque dimittendum aiebat: hostes contra, tanto magis puniendum clamabant, quod alios ad dimicandum imitaret. Qui præterea etiam libros scribunt, non modò præsentibus viuique profunt, sed hoc idem post mortem quoque monumentis bonarum literarum assequuntur.

Iam verò quantum in eo momenti sit, ut populus in sacris concionibus ad pietatem & ad obediendum D E O, & legitimo magistratui, virtutumque studia incitetur, quotidiana exempla declarant, quando vnus sæpè homo totam ciuitatem conseruare, & perdere cernitur. De difficultate & molestijs quæ, hanc functionem consequuntur, quid dicam? Terentianus Geta cum puerorum magistrum se relictum à senibus affirmaret, respondet Dauus: *provinciam à Geta cepisti duram*. Nam adeo varium, & multiplex, corruptumque nunc est puerorum ingenium, ut præceptoribus facessat negotij plus fatis. Ut rectè in eos quadret illud Horatij:

Vellunt tibi barbam

Lasciui pueri, quos tu nisi fuisse coeres

Vrgeris turba circum te stante, miserq;

Rumpetis, & lacrimas magnorum maxime regum.

D 2

Nani

Nam vt rectè instituat^{ur} iuuentus, & erudiam^{tur} auditores, infinitos labores perferre, & incredibiles molestias deuorare coguntur. Vt de suo præceptore scribit Persius:

*At te nocturnis inuat impallescere chartis,
Cultor enim iuuenum purgas inferis aures,
Fruge Cleanthea.*

Præterea multi ludimagistri atque pastores, dum reipubl. bonos ciues & gratos principes efficere per fidelem institutionem atq; doctrinam conabantur, trucidati fuerunt, quidam in grauissimum vitæ & fortunarum discrimen propterea venerunt. Vnde apparet quàm præclarè de republica & Ecclesia DEI mereantur boni magistri, & populi Christiani doctores: ac quantoperè propterea honorari debeant. Quod si verò bonis quandoque inferiores, aut etiam fortè mali, ex fauore & vitio malè iudicantium, præferantur: minimè desperent, sed ex eo potiùs ad spem diuinæ mercedis æternæque beatitudinis excitentur, auctore Iustino philosopho & martyre, vbi erit pœnæ & præmij differentia, bonorumque & malorum discrimen. Certò sibi persuadentes, quanto plus reliquis laborarint, minusque pro laboribus mercedis acceperint, tantò vberius sit iustus iudex Deus remuneraturus. Nam suis professoribus, auctoribus, defensoribusque ipsa sapientia vitam æternam pollicetur. Qui operantur in me, non peccabunt. qui me elucidant, vitam æternam habebunt. Hæc est enim liber vitæ, testamentum altissimi, & agnitio veritatis.

*Iustinus
quest. 126*

tatis. Quo pertinet illud Esdræ 3. ca. vlt. Mag-
 nificè exaltati sunt in verbis legis, quibus edo-
 cti erant. Nam docti, teste Daniele, fulgebunt
 sicut splendor firmamenti, & qui ad iustitiam
 erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æ-
 ternitates. Propter quod immortale præmiũ,
 libenter se profiteri affirmat Iason Iuriscon-
 sultus. Sicut Isocrates clarissimus Orator etsi
 vehementer improbat, quod qui pro republi-
 ca huiusmodi labores capiunt, animoque ita
 se parant, vt quamplurimis profint, nullo aut
 perexiguo honore dignentur ciuitates: tamen
 gloriam ipsam, quæ bonos viros semper comi-
 tatur, sat magnum laboris præmium iudicat.
 Regum omnium sapientissimus Salomon, ag- *Prouerb.*
 noscenti, diligenterque consideranti, atque pa- *cap. 27.*
 scienti pabulo sapiëntiæ & veritatis pecus & gre-
 gem suum, sempiternam coronam promittit.
Ecclesiast. verò taxat eos, qui sapientiam suam *Ecclesi. 20.*
 abscondūt, nec quicquam ipsis inde periturum *cap. 26.*
 ait, sed scientiam eorum magis tanquam inun-
 dationem abundare, & consilia eorum sicut
 fontem vitæ permanere. Apostolorum vertex
 Petrus Prælati, magistris, atque Doctõribus *Petrus 1.*
 Ecclesię Christianę, suo tempore coronam im- *cap. vlt.*
 marcesibilem à Christo recepturus affirmat.
 Ipse etiam saluator omniumque magistrorum
 supremus magister Iesus Christus, cum Apo-
 stolos suos sal terræ, & lucem mundi pernun-
 tiasset: multas iniurias ab improbis hominibus
 odium inuidiamque ab vniuerso mundo ipsis
 imminere prædicit, sed sempiternũ inde gau-

dium, perpetuamq; beatitudinem pollicetur. Magnos quoq; futuros, ait in regno cælorum, qui & piè ipsi viuerent, & rectè alios docerent. Quo præmio cùm nullum aut maius promitti, aut exhiberi præstantiùs queat: nemo propter ingritudinem reipublice, vel etiam auditorum inciuilitatem, facilè à docendo abstinere debet.

*Hom. 79.
in Matth.*

Chrystostomus enim nullam rem Deo gratiorem ait esse, quàm vitam suam ad communem vtilitatem, & conseruatione rerumpublicarum conferre. Nec quenquam propterea excusari asseuerat, quòd parum sibi eruditus videatur: quia etsi Petrus, Ioannes, cæteri q; Apostoli rudes & illiterati fuerunt, tamen quòd magno studio communem vtilitatem complexi fuerant, cælorù principes euaserunt. Vix enim vlli hominum ordini verius conuenit illud Ciceronis: Omnibus qui rempublicam conseruant, certum esse in cælo definitum locum, vbi beati sempiterno æuo fruuntur. Nam inter ea quæ ab hominibus colendi Dei gratia rectè fiunt, nihil illi tam gratum, acceptumque est, quàm pro virili operam dare, vt homines reddantur meliores. Auctore Iustino martyre, Ne dicam quòd ipsius veræ sapientiæ natura sit, cupere dilatari, & velut lux quædam velle accendi, ac in multorum animos transfundi. Cur ergò, cum & ipsa hoc desideret, & reipublicæ necessarium sit, nollet vir bonus eam profiteri? Cur quod scire, pulcherrimum est, non esset gloriosum docere? Præfertim cùm rectè

Stoici

*In somnio
Scipionis.*

*Libro de
Arist. dog
matibus.*

Stoici dixerint: quæ in terris gignuntur, hominum causa creari, homines autem hominum gratia esse genitos, ut ipsi inter se alij alijs prodesse: ideoque in hoc naturam ducem sequi oportere, ut quisque communes utilitates in medium afferret. Plato etiam ortus nostri partem sibi aliquam patriam vindicare aiebat. Et Cicero sapientum atque senum officia, ait, postulare, ut & amicos, & iuventutem, & rempublicam consilio & prudentia adiuvent. Præterea Clemens lib. 1. str. 10. ad perfectam eruditionem mirificè adiuuat, no. 20. 11. 10. docere. Putei qui exhauriuntur, inquit, Alexandrinus Clemens, emittunt aquam magis perspicuam: corrumpuntur autem ij, quorum nullus est particeps. Ferrum quoque usus seruat purius, usus verò defectus ei generat rubiginem. Quid iuuat sapientia, quæ non efficit sapientem illum qui potest audire? Docens aliquis plus discit, & dicens sæpè vna audit cum ijs qui ipsum audiunt: vnus est enim magister & eius qui discit, & eius qui audit, qui & mentem irrigat & rationem. Idem probat insignis ille Iurisconsultus Panormitanus ad c. 1. extra de magistris, vbi recitat hos versus.

*Discere si cupis, docens, sic ipse doceris
Nam studio tibi proficis atque sodalis.*

LIBERALIVM ARTIVM

atq; linguarum studia Christianis non tantum permissa, sed necessaria existere, & quod hac ad salutem Ecclesie atq; Reipub. Christiane referenda sint.

CAPVT VIII.

Trum in philosophia, & linguarum, bonarumque artium studio tantum operis atq; laboris ponere Christianis liceret, ac quamobrem hæc perdiscenda viderentur, qualemque humana eruditio sibi propositum finem haberet: Aliqui superioribus temporibus dubitauerunt, & varia in vtramque partem argumenta ab ingeniosissimis hominibus deprompta fuere. Vnde etsi supra pluribus à me verbis edissertum est, breuiter tamen hoc loco demonstrandum putavi, non modò hoc studium viro Christianissimo permissum esse, sed vtilissimum quoque & prope necessarium existere, si rectè vsurpetur, ac finem suum norit. Quod non modò diuinarum rerum scientia, & humaniores literæ, bonarumque artium atque linguarum studia ab ipso DEO, ad salutem humani generis demonstrata, & auctore spiritu sancto propagatæ sint, supra demonstravi, & apud Gratianum, Mosis, Danielis, Salomonis, & aliorum exemplo comprobatur, qui in omni scientia Aegyptiorum, & Chaldæorum eruditi fuerunt. Additur: Quod propterea DEVS voluerit per Iudæos Aegyptum auro & argento spoliari, vt homines doceret, si

aurum

rum sapientiæ, vel argentû eloquentiæ apud Poetas inuenerimus, in vsum salutiferæ eruditionis vertamus. In Leuitico etiam primitias mellis, id est, dulcedinem humanæ eloquentiæ, Deo iubemur offerre. Magi quoque tria munera obtulerunt, in quibus nonnulli tres partes philosophiæ volunt intelligi. Et Ambrosius super epistolam ad Collossenses ait: Omnis ratio supernæ scientiæ, & terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & auctor. Et Casiodorus in expositione psalterij testatur, quod omnis splendor rhetoricæ eloquentiæ, omnis modus poeticæ locutionis, à diuinis Scripturis sumpsit exordium. Gratianus c. legimus dist. 37. Et venerabilis ille Beda in lib. Regum. Turbat acumen legentium, & deficere cogit, qui eos à legendis secularibus libris omnibus modis existimat prohibendos. In quibus si quæ inuenta sunt vtilia, quasi sua sumere licet. Alioqui Moses, & Daniel sapientia & literis Aegyptiorum Chaldæorumque nõ paterentur erudiri: quorum tamen superstitiones & delitias horrebant: nec ipse magister gentium aliquot versus Poetarum suis scripturis vel dictis indidisset. Cur ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legenda probantur. c. Turbat, distinct. 37. Iterum Hieronymus Danielis exemplo probat, non esse peccatum secularibus literis erudiri, ad ca. 1. Danielis: Qui de mensa & vino Regis nolunt comedere ne polluantur, vtique si sapientiam atque doctrinam Babylo-riorum scirent esse peccatum, nunquam ac-

quiescerent discere, quod non licebat. Discunt autem non vt sequantur, sed vt iudicent atque conuincant: quomodo si quisquam aduersus Mathematicos velit scribere imperitus mathematicos, risui pateat, & aduersus Philosophos disputans, si ignoret dogmata Philosophorum. Discant ergò ea mente doctrinam Chaldaicam, qua & Moses omnem sapientiam Aegyptiorum didicerat. Idem si quando cogimur literarum secularium recordari, & aliqua ex his discere, quæ olim omisimus, non nostræ est voluntatis, sed (vt ita dicam) grauissimæ necessitatis: vt probemus ea, quæ à sanctis Prophetis ante secula multa prædicta sunt, tam Græcorum quam Latinorum & aliorum Gentilium literis contineri. c. Qui de mensa distinct. 37. De quibusdam locis ad nos refertur, neque Magistros neque curam inueniri pro studio literarum. Idcirco ab vniuersis Episcopis subiectis plebibus & alijs locis, in quibus necessitas occurrerit omnino cura & diligentia adhibeatur, vt Magistri & Doctores constituentur, qui studia literarum, liberaliumque artium dogmata assiduè doceant, quia in his maximè diuina manifestantur, atque declarantur mandata. c. De quibusdam distinct. 37.

Et Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 13. cap. 15. Si quid veri de Deo Sybilla, vel Orpheus, alijue gentilium vates, aut Philosophi prædixisse perhibentur, valet quidem ad reuincendam paganorum vanitatem, non ta-

me

men ad istorum auctoritatem amplectendam. Quantum enim distat de Christi aduentu inter prædicationem angelorum, & confessionem dæmonum, tantum inter authoritatem Prophetarum, & curiositatem sacrilegorum, c. Si quid dist. 37.

Idem Augustinus in libris de Ciuitate Dei, ingentem fructum capi ex lectione veterum Poëtarum atque Philosophorum demonstrat, si quis rectè vtatur. Vt rectè dixerit Quintilianus Mandosius: fateantur omnes scientiarum Professores, se Aristoteli multum debere. Hic enim omnia optimè nouit, omniq̃ue mirabili quadam methodo scripta posteritati reliquit, vt eo ducè cuilibet non obtusi ingenij datum sit, adire Athenas, adoptatosq̃ue scientiarum quarumcunq; fines peruenire. Gregorius Nazianzenus, quem ab insigni eruditione sapiens quondam Græcia Theologú vocabat, in monodia Basilij Magni auctor est, quod ipse cum Balilio harum doctrinarum gratia in diuersis Prouincijs & Academijs summos labores & maxima pericula subierit,

Existimo enim, inquit, apud omnes qui sapiunt, iam esse in confesso, quod eruditio seu disciplina primum est omnium bonorum: nõ solum Christiana, quæ nõ dictionum pulchritudinem, sed rerum sensum & intelligentiam sequitur: Verùm & ea, quæ extra fidem est, quàmue Christiani nonnulli velut à Deo separatam odio habuere. Male quidem iudicantes,

Si

Sic enim quoniam aliqui ex philosophia aliena noxam contraxerunt, ac in errores varios inciderunt, ea de causa illam despiciunt, eodem modo & hi cælum, terramque, & omnia quæ in eis sunt, odio poterint habere. Quando plures inveniuntur qui hæc Deos constituunt, aut his alioqui abutuntur. Similiter autem & ignis, & elementa cætera, & cibus ipse, quæ interitum ac perniciem malè vtentibus ferunt, ab omnibus mala videbuntur. Verùm contra conspiciamus, quòd non solùm ea quæ de genere sunt meliorum, sed omnino etiam pestifera atque vitanda, interdum probè ea accommodantes iuuare inueniantur. Iamque ex viperæ carne singulare morbis remedium est inuentum, quod theriacam appellant. Sic igitur ex Græcis doctrinis quæcunq; ad naturæ cognitionem morumque institutionem faciunt ediscamus, quæ verò ad errores & superstitionem, vitemus. Nec enim ex eorùm dogmatis parum proficimus. Quomodo, inquis? Si nostra cum illis conferamus, ac comparatione, vt sancta, pura, & integra, vera illis probrosis, impuris, ineptis, longè præstare noscimus. Non itaque vlla despicienda est disciplinæ cognitio, cùm de genere bonorum sit omnis scientia: quin potius ipsam spernètes, vt rusticos & planè ignauos existimare debemus, qui liben er omnes pariter ignaros esse vellent, vt ipsorum ignorantia in communi latens minimè deprehendi, aut ab alijs taxari valeat. In eandem sententiã Socrates grauisimus historię Ecclesiastę scriptor:

Gen-

Gentilis, ait, eruditio neque à Christo, neque ab ipsius discipulis, vel, vt diuinitus instituta, probata est, vel, vt noxia, reiecta est. Et hoc, vt opinor, non inconsideratè fecerunt: multi siquidem eorù, qui apud gentiles philosophati sunt, haud procul à cognitione Dei fuerunt. Nam illis qui prouidentiam Dei sustulerunt, vtpote Epicureis, & alijs contentiosis per scientiam logicam fortiter restiterunt, inscitiamque illorum subuerterunt: & hiscè libris vtiles illis sunt, qui pietatem cupidè amplectuntur. Etsi ipsum doctrinæ caput non apprehenderunt, vt Christi mysterium à generationibus ac seculis absconditum cognoscerent. Cumq; hoc Paulum Apostolum ad Romanos apertè declarasse docuisset Socrates, subiungit: Igitur per hoc quod non vetuit gentilium discere literas, sententiæ volentium liberum permisit. Et hæc vna ratio ad propositam nobis sit dicta quæstionem: altera huiusmodi est Scripturæ diuinitus inspiratæ admiranda quidè ac verè diuina dogmata docent, multumque religionis, ac rectam vitam auditoribus induunt, & piam studiosis fidem exhibent: artem verò dicendi non docent, qua possit illis resisti, qui veritatem impugnare volunt. Fortiter autem expugnantur hostes, quando aduersum eos ipsorum armis vtimur. Hoc Iouinianus considerans lege statuit, vt Christiani Gentilium literis imbuerentur. Ipseq; Christus nobis & huius Apostolus hoc significat, vt simus probati Trapezitæ, qui omnia probemus, & quod bonum est retineamus,

neamus, attendamusque ne quis nos per philosophiam & vanam seductionem depredetur. Hoc autem nobis non accidit, si armis hostium potiamur, & potiundo non qua hostium sunt sapiamus, sed quod malū est aduersumur, bonum verò & veritatem habētes, omnia probemus & vsurpemus: Bonum enim vbicunq; fuerit, proprium est veritatis. Quòd si quis nos ista violenter dicere putat, consideret Apostolum non modò uon prohibere gentilem eruditionem, sed perspicuè & ipsum eam non neglexisse, eo quòd multa à gentilibus dicta nouerit. Alioqui vnde motus dixit: Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri, nisi quòd Epimenidis Cretensis viri initiati oracula legit? Aut vnde & illud nouit: cuius genus sumus, nisi quam quæ videntur Arati Astronomi didicit? Quin & illud: Corruptunt bonos mores colloquia praua, ostēdit illi Euripidis dramata non fuisse inaudita. Et quid opus est multis? inde ab initio tanquam ex consuetudine quadam non prohibita ecclesiastici doctores gentilium literas ad ipsam vsque senectutem exercere deprehenduntur, partim vt linguam instruant, & mentem exercent, partim vt eos ipsos condemnent qui illis sunt vsi, hæctenus Socrates. Quòd infinitis clarissimorū scriptorum testimonijs, nisi per se clarum esset, comprobarem. Nam ego quidem philosophiam artesq; liberales nō sine grauissimis de causis ab ipso Deo hominibus monstratas fuisse existimo, quarum adminiculo rectè suam rem publi-

publicam gubernarent, & singularum rerum causas naturasque peruestigarent, multoque facilius per eas ad sui ipsius atque adeo Dei sui notitiam peruenirent, verum à falso discernere, veritatem retinerent, propugnarent, atque imperitos docerent: fallitatem verò & errores, hæresesque redarguerent. Id quod sine linguarum & bonarum artium doctrina fieri nõ potest. Quocirca Christianorum Cicero, Lactantius Firmianus: Discendæ sunt literæ istæ communes propter usum legendi, quia in tanta rerum varietate nec disci audiendo possunt omnia, nec memoria contineri. Grammaticis quoque non parum operæ dandum est, ut rectam loquendi rationem scias, nec oratoria ignoranda est, ut ea quæ didiceris proferre atque eloqui possis. Geometria quoque & Musica, & Astrologia necessaria est, quòd hæ artes cum philosophia habent aliquam societatem. Cumque docuisset philosophos oratores atque poetas suauitate sermonis, & carminum dulci modulatione in quamcunque sententiam facile imperitos permouere: Ob eam inquit, causam volui sapientiam cum religione coniungere, ne quid studiosis illa inanis doctrina possit efficere: ut iam scientia literarum nihil noceat religioni atque iustitiæ, sed etiã proficit quàm plurimum, si is qui eas didicerit sit virtutibus instructior, & veritate sapientior. Nec tam in malo statu res est, ut desint sanæ mentes quibus veritas placeat, & monstratũ tibi rectũ iter & videat, & sequatur; circũliniatur modò pœculũ cœlestis

Lib. 2. Institucionum c. 25.

Lactantius prefat. lib. 5. ad Constantium Imp.

cælestis sapientiæ melle, vt. possint ab imprudētibus amara remedia sine offensione potari, dum illiciens prima dulcedo, acerbiter saporis asperi, sub prætextu suauitatis occultat. Nam hæc in primis causa est, cur apud sapientes, doctores, & principes huius seculi Scriptura sancta fide careat, quòd Prophetæ communi ac simplici sermone, vt ad populum, sunt locuti: contemnantur itaque ab ijs, qui nihil audire vel legere nisi expoliturum ac disertum volunt: nec quicquam inhærere animis eorum potest, nisi quod aures blandiori sono permulcet, illa verò quæ sordida videntur, anilia, inepta, vulgaria existimantur. Ideo nil verum putant, nisi quod auditu suaue est, nihil credibile, nisi quod potest incutere voluptatem, nemo rem veritate ponderat, sed ornatu.

Et lib. 1. ca. 1. Multum nobis exercitatio fistarum litium contulit, vt nunc maiore copia & facultate dicendi causam veritatis peroremus. Quæ licet possit sine eloquentia defendi, & est à multis sæpè defensa, tamen claritate & nitore sermonis illustranda, & quodammodo differenda est, vt potentius in animos influat, & vi sua instructa & luce orationis ornata.

Alioqui non credunt diuinis, quia fucocarent, sed ne illis quidem, qui eas interpretantur, quod sint parum docti.

*Idem ait
August. l. 1.
c. 7. in. de Ci-
uitate Dei.*

Ideoque lib. 2. cap. vlt. maiorem difficiliorumque luctationem sibi propositam esse conueritur, cum philosophis, quod eorum sum-

ma

in doctrina & eloquentia, quasi moles aliqua sibi opponatur, & plus sit moménti in paucioribus doctis, quàm in pluribus imperitis. Et propterea lib. 3. cap. 1. Tullianam, vel saltem proximam eloquentiam optat, ut quantum veritas vi sua propria valeat, tantum ingenij viribus nixa exerceret se, & humano generi clarissimum lumen inferret. Quod quidem duabus de causis vellet, tum ut magis credere homines possent ornatae veritati, qui etiam mendacijs credunt, capti orationis ornatu, lenocinioque verborum: tum ut ipsi philosophi suis armis, quibus placere sibi & confidere solent, opprimerentur.

Et lib. 3. cap. 25. Hinc Plato civitatem de sapientibus voluit componi, & ipse Epicurus omnes ad philosophiam inuitabat, & Stoici etiam seruis atque mulieribus philosophandum esse dixerunt.

Iterum lib. 5. cap. 2. Philosophos exitisse tunc ait Bythiniam, qui Paulum & Petrum, ceterosque Apostolos tanquam fallaciarum seminatores, rudesque & indoctos piscatores lacerarent.

Lib. 4. cap. ult. queritur: Multos ad hæreses deflexisse, quod sacris literis non essent satis eruditi, & veritatis accusatoribus respondere nequirent.

Vnde Vellæius apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum: Næ ego incautus, qui cum Academico & eodem rhetore congregi ausus sum. Nam neque indisertum Academicum pertinuisse,

muissem, neq; sine ista philosophia rhetorem quamuis eloquentem: tu vtraque re vales.

L. 1. c. 1.

Propterea Lactantius suo exemplo omnes hortatur, vt cum bonis literis veram & piam diuinam sapientiam coniungant, seque ad eam tanquam portum tutissimum conferant.

Nic. ph. lib.

4. c. 5.

Quemadmodum Nicephorus Calixtus Paten-
tenum, Origenem, Clementem, fecisse refert
Dorotheus autē Antiochenus in omni artium
liberalium genere apprimè eruditus floruit, &
diuinarum literarum gratia Hebraicam lin-
guam egregiè perdidicit, Pierioque & Achil-
lacrarum. Scripturarum professoribus, multi-
in ea prouincia rectè obeunda profuit, studii
philosophiæ, quæ sincera euangelij dogmata
& instituta clarissimè in apertum protulit. Quo-
studiorum ratio tantum quoque effecit Meli-
tiū vt mel Atticæ diceretur, & philosophis ad-
mirationi esset. Origenem Adamantium tanto-
pere coluerūt philosophi, vt libros ei suos de-
dicarent, & nonnunquā eos iudicio illius sub-
mitterent, magnamque vtilitatem ex artibus
cyclicis & philosophia capi ad sacrarum disci-
plinarum doctrinam asseribat.

Nic. ph.

h. 6. c. 39.

Nicephorus

co. 1. c. 100.

Idem l. 7.

c. 12.

L. 1. c. 1.

Tertullianum quidem virum in omni gen-
re literarum peritum exitisse astruit Lactan-
tius sed in loquendo parum facilem, minime
comptum, multumque obscurum, ideoque pa-
rum gratum. Cyprianum verò, ait, præcipuum
& clarum fuisse, qui magnam sibi gloriam a
eruditione & eloquentia quæsierit, sed à do-
ctis tamen huius seculi eius scripta derideri
quæ-

quod mystica sint quæ locutus est, & ad id præparata ut solis fidelibus audirentur. Parum certe contra veritatis hostes valiturum docet, nisi de suis authoribus atque argumentis convincentur: proptereaque Cyprianum non potuisse susceptam contra Demetrianum veritatis & fidei Christianæ defensionem perpurgare, ait, quod hominem veritatis ignarum, qui argumentis & ratione refellendus erat, sacræ scripturæ testimonijs, quæ ille utiq; vanam, fictâ, commentitiâque putabat, redarguere atque vigere studuerit. Quod ergo nunc contra tumultum popularem, & acerrimos veritatis & sapientiæ hostes quidam viri Catholici tam parum proficiunt, minime profectò miror. Nã si accidit Cypriano, scribit Lactantius, qui fuit ingenio facili, copioso, suavi, & aperto, ornatus in loquendo, in explicando facilis, ac potes in persuadendo, ut per contemptum Cyprianus vocaretur, quid accideret illis, quorum sermo ieiunus est & ingratus, qui neque vim persuadendi, neque subtilitatem argumentandi, neque ullam prorsus acerbitatem ad reuincendum habent? Relinquitur ergo quod linguarum & liberalium artium cognitio in repub. Christiana perquam necessaria sit: quippe sine qua nec imperiti rectè doceri, nec publica tranquillitas retineri, nec homines in officio conservari possunt. Nullus denique in maximarum atque supra modum necessariorum disciplinarum studio, medicinæ nimirum, vel iuris prudentiæ, vel sacræ Theologiæ, sine hac oportet pretium facturus est. Vnde Aurelius Augustinus:

*Ib. 2. de do.
trin. Chri
i. n. c. 31.
37.*

gustinus: Disputationis disciplina ad omnia genera quæstionum, quæ in literis sacris sunt, penetranda & dissoluenda plurimum valet. Tantum ibi cauenda est libido rixandi, & puerilis quædam ostentatio decipiendi aduersarium.

*Libro de co-
nitione ve-
a vite.*

*Hiero. super
Ezechielcm.*

Scientia conclusionum, & definitionum, & distributionum plurimum. lectorem scripturarum adiuuat: tantum absit error, quo videntur homines sibi ipsam beatæ vitæ veritatem didicisse, cum ista didicerint Dialecticam quoque futuro theologo, quiq̃ue feliciter in sacrarum literarum studio versari velit, vtilissimam fore probat, sed cum nimium ea sibi tribuit, atque in diuinitatem intendit, tantæ maiestatis luce pauidum caput tremefacta reflectat. Alioqui certè quicquid in seculo peruersorum dogmatum est, authore Hieronymo, & quicquid ab hæreticis putatur esse robustum, hoc dialectica arte subuertitur, & instar incendij in cineres fauillasque dissoluitur, vt probetur nihil, quod putabatur esse fortissimum. Et verè quidem. Nec enim ita regi possunt vitiosarum argumentationum fallaciæ, quin ab his, qui philosophia perpolitum sunt, deprehendi & explicari queat. Quapropter veteres orthodoxi patres huic studio multum temporis tribuerunt, vt hæreticorum fraudes differendi peritia, copia, vbertateque dicendi animaduertere, atque iisdem artibus, quibus constructæ erant, dissoluere possent. Vt enim quis distinctè cernat ad quam potissimum rem vitiosarum argumentationum explicatio referenda sit, nisi prius

prius omnes modos, quibus struuntur & fiunt, exploratos habeat, fieri certè id quidem non potest.

Verùm enim uerò M. Cicero de Epicuro scribit, quòd nullam eruditionem duxerit, nisi quæ beatæ vitæ disciplinam adiuuaret.

Quintilianus omnium quidem arrium futuro oratori (quales iam populi Christiani doctores atque concionatores esse debent) cognitionem necessariam esse asserit: verùm si vis illa, inquit, dicendi malitiam instruxerit, nihil est publicis priuatisque rebus perniciosius eloquentia: nosque ipsi, qui pro virili parte conferre aliquid ad facultatem dicendi conati sumus, pelsimè mereamur de rebus humanis, si latroni comparemus hæc arma, non militi. Ipsa quoque rerum natura in eo quod præcipuè indulgisse homini videtur, quoque nos à cæteris animalibus separasse: non parens, sed nouerca fuit, si facultatem dicendi sociam scelerum, aduersam innocentie hostem veritatis inuenit. Mutos enim nasci, & egere omni ratione satius fuisse, quam prouidentie munera in mutuam perniciem conuertere. Quæ præclarissima Fabij sententia ad omnes artes & linguas similiter referenda est. Vt nimirum ad aliorum hominum utilitatem, & reipublice Christianæ salutem, veræque & Catholicæ religionis conseruationem discatur. Merito quoque eos castigat loannes Chryostomus, qui vel gloriæ, vel pecunie & quæstus tantum hac in re considerationem habent. Basilii quoque Magnus sui tempo-

Cicero lib.
de finibus.

Fabius lib.

12. cap. 1.

Hom. 60. in

Matth. um.

Basilii. in epi

stola 61.

ris abufum deplorat, quod contemptis atque neglectis facris literis, dogmatibus ſanctorum Patrum, & traditionibus Apoſtolicis, ſolâ Philoſophiam tractarent, & mundana ſapientia primas ferret. Ipſeque Auguſtinus errorem ſuum fatetur, quòd profanas artes, & fabulas poëtarum literis facris & diuinarum æternarumque rerum ſcientiæ aliquando prætulit: atque illis ſolum delectatus, hanc contempſerit. Matremque ſuam prædicat, quod philoſophiæ & bonis artibus operam dare ipſum coegerit, vt ad cognitionem veri Dei perueniret.

Sicut Iuuenalis ſatyra 6. Iudæos commédât, quòd pueros ad religionem, & ad inſtituta maiorum rectè inſtituerent.

Eruditionem literarum Chriſtianiſ neceſſariâ eſſe colligunt ex illo Pauli Apoſtoli ad Colloſſenſes 3. Habitet inter vos verbum Dei abundè, cum omni ſapientia.

De linguarum origine, earundemque diuerſitate & natura infra ſuis locis agetur.

Harum cognitionem homine Chriſtiano dignam, atque ei neceſſariam eſſe probaturus Q. Mandofius, ad regulas Cancellariæ ſcribens, ait: Lingux Chriſtiano neceſſariæ, & pro quib. edocendis Romæ, Bononiæ, Pariſijs, & alibi deputari debent magiſtri, ſunt Hebraica, Arabica, & Chaldaica, textus Clemēt. 1. de Magiſt. vel ſecundùm Card. & alios ibi, Hebraica, Græca, & Latina: quæ totum orbem diuidunt. Nec enim ſine magno myſterio deſcriptus fuit, diuinus ille titulus ſanctiſimæ Crucis, latine, græcè

uſſimus

1. Cor. f.

12. 13.

12. 13.

e linguar.

8. 20. 9 1.

æ, græcè, & hebraicè, & signatus ante faciem omnium populorum.

Quarum duæ, græca & latina omnibus sunt communes, hebraica sancta vocatur, & sacra scriptura translata fuit ex hebraica in græcam & latinam linguam. L. §. vlt. & Iason, & alij ff. de verb oblig. §. alienationis, auth. de non alie. col. 2.

Et Petrus Mosellanus oratione de trium linguarum cognitione paranda, inquit: Tres linguas, Hebraicam, græcam, & latinam salutis nostræ author & Princeps Christus Iesus, Crucipro nobis affixus, sanguine suo innocentissimo consecrauit: vt quas diuinitatis, humanitatis, vitæ cruciatuum, postremò mortis, resurrectionis, & triumphis testes esse ad finem vsq; mundi voluerit. Tum quas Theologis omnibus discendas non solum Hieronymus & Augustinus suadent: sed summorum Pontificum authoritas iubet. Nimirum quod citra harum præsidium arcanæ illæ literæ nobis partim Hebraicè à prophetis, partim græcè ab Apostolis relicte pro dignitate tractari nullo modo queant. Nec alia fuerit via per quam ad veterem illam Theologiam redire possit orbis. Nam quemadmodum in ipso nascentis Ecclesiæ rudimento, vnicus veræ Theologiæ Doctor Spiritus sanctus Apostolos dissectarum & ignearum linguarum specie afflauit: ita nunc rectissime quadrat, vt trium linguarum cognitione præparati, & mentibus nostris diuini amoris igne præaccensis eundem Spiritum in singulis

sacrae scripturae apicibus latitante requiramus. Insignis ille dicendi artifex Fabius Quintilianus eloquentiae candidatum à Græco sermone vult incipere. Nimirum, quod hinc sermo Romanus magna ex parte sit conuersus. Tum & M. Tullius, alterum Romanae facundiae decus, an non antequam in latina lingua dicendi specimen ederet, eloquentiae Tyrocinium Græcè declamando exercuit? Deinde vel ipse ad hoc studium se amicorum consilio fidissimo perductum hac causa testatur, quod Græcorum exercitatio plenius alat ingenium. Postremo, suo ipsius exemplo filium quoque hortatur, ut quo par sit in vtriusque orationis facultate, latina cum græcis coniungat sed & perfectæ eloquentiae exemplar, & ut Plinius ait, dicendi normam Demosthenem proponit. At hunc citra græcæ literaturæ cognitionem ne legere quidem poteris, ne dum imitatione exprimere. Non & Gracchos illos in dicendi gloria summos, hoc potissimum nomine commendat, quod matris diligentia græcis literis fuerint eruditi? Ipseque Cicero, vel inimicus, Græcis perfectionem, latinis conatum tribuit. Quid Fabius? an non & ipse ad rerum verborumque copiam parandam græcos scriptores potissimum futuro oratori legendos censet? atque imprimis illum literarum principem Homerum, ut quem nemo in paruis proprietate, in magnis sublimitate superarit. Horatius denique vel Hiero. teste, doctissimus & grauissimus Poeta, non ad Poeticam eloquentiam parandam Socraticas chartas,

chartas, & exemplaria græca nocturna versare manu, versare diurna iubet? Quicquid in discendis linguis inest tædij, si modò est aliquid, quod literarum velut radix habet, non ultra prima rudimenta durat. Mox, quòd elementarijs fuerat tædio, paululum progressis in oblectamèntum vertitur. Tum quid sibi voluit Hesiodus cùm virtutem in ardui montis vertice habitare scripsit, ad quam tametsi omnium dulcissimam viatorem etiam sudantem longa & aspera ducat via? Dulcedinem ergo & pulchritudinem ambient, viam, quæ vna eo perducit, declinare non oportet. Huc ergo manibus pedibusque tendamus, dies ac noctes discendis linguis impendamus. Suadet hoc ipse linguarum genius, suadet summi Pótificis Leonis 10 exemplû, qui non hoc contentus, quod ipse latinè & græcè felicissimè didicit, insuper Romam Christiani orbis caput, græcis disciplinis sic illustrat, vt breui vel cum laudatissimis illis Athenis certare possit. Nuper adeo ex vniuersa græcia felicissimæ indolis pueros multos vnà cum eorum præceptoribus Romam euocauit, prudenti nimirum consilio, vt vel sic apud Romanos laudatissima illa olim græcorum eruditio reuiuifcat, & hinc quasi per gradus in omnes Christianæ ditionis partes perueniat. Tum huc vocat Inuictissimus Ro. Imperator, Maximilianus, qui sua munificentia linguarum professores ex ipsa vsque Italia in Germaniam accersit. Quem etiã hac laude superat Christianissimus Galliarum rex Franciscus. Hic quòd

74
Galliam suam, alijs rebus omnibus multo omnium florentissimam, linguarum studijs florentiorem reddat, nihil nõ facit, nec vllis parcit sumptibus. Hortatur & Maximus ille Burgundionum Princeps, Hispaniarumque rex Carolus, qui præterquam quòd linguarum peritos fouet multos, Academiam suam Louanienem trium linguarum Doctoribus, magnificè instruxit, adornauitque. Nec aliud agunt Germaniæ Principes, Ingolstadij Ernestus Bavarix dux: V Vittenbergæ sapientissimus & piensissimus Saxonum dux, & Sacri Rom. Imperij Elector illustrissimus Fridericus. Imprimis autem magnificus Princeps noster & ipse Saxonum dux G E O R G I V S, qui nos ipsos quantumuis humilibus, quantumuis tanti Herois favore indignos, in nullum alium vsum magnificis ornat præmijs, quàm vt hæc schola iam ante latinis artibus, quantum fieri potuit, florentissima, nunc nostra qualicunque opera græcis quoque literis clarius illustret? Sequamur igitur homines studioli, quo nos tantorum procerum & totius orbis summatum, imò Heroum cœlestis sapientia ducit.

*Hoc opus, hoc studium parui properemus & amplè
Si patriæ volumus, si nobis vivere chari.*

Certè vt Flacci quoque versibus orationem finiam studium est, quod

*— æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè,
Acquè neglectum pueris senibusq; nocebit.*

Græci suam linguam putant, à Deo electam, vt in ea per orbem nomen suum inuocetur & colatur.

colatur. Nam nouum Testamētum, præter Euangelium Matthæi, Græca lingua cōscriptum fuit: & primitiua Ecclesia, græca lingua fundata est. & Χριστός, vnde Christiani dicuntur, græcum est: ipsaque nomina dignitatum siue officiorum, quæ ad rem Christianam spectant, & Dei cultū concernunt, omnia verè græca sunt: ecclesia, papa, patriarcha, archiepiscopus, episcopus, presbyter, diaconus, hypodiaconus, acolitus, clericus, laicus, &c.

Alij labium electum latinam linguam affirmant: quia plurimę regiones, Italia, Germania, Pannonia, Gallia, Hispania, Anglia, & pleręq; nationes ea vtantur, & nomen Domini inuocant. Sed communior & verior sententia est, Labium electum esse linguam Hebraicam, Qua patribus locutus est Deus, & legem suam dedit, ipsamque legem suam, & penè omnia, prophetis reuelata, scribi voluit. Quare sancta vocatur. Sicut ante confusionem Babylonicam omnes vna hac lingua vtebantur, ita post resurrectionem omnes ea loquētur. Eadem lingua primi parentes in paradiso locuti sunt, & omnes electi in statu innocentie locuti fuissent, si in gratia Dei permanissent. Galatinus lib. 12. de arcanis Catholicæ veritatis cap. 3.

Latinam verò linguam locupletiozem, digniorem, & frequentiozem, omnibusque nationibus communem esse, post Felynum Sandæum, ad rubricam de constitut. asseuerat Mandosius. Itaq; Augustus Cæsar splendidum virum, Græcæque prouinciæ principem, sed latinam

Reg. 10.
quest. 109

tini sermonis ignarum non solum albo Iudicium eratit, sed etiam in peregrinationem dedit. Locutio autem diuinarum scripturarum teste Augustino, secundum cuiusque linguae proprietatem accipienda est. Habet enim quæuis lingua propria quædam locutionum genera, quæ cum in aliam transferuntur, videtur absurda.

Sed his artibus (quæ maioribus disciplinis seruire debent) nimis deditum esse, eisdem abuti, merito reprehenditur.

Hieronymus enim ad Damasum de filio prodigo, sacerdotes Dei, ait, omisis euangelij & prophetis, videmus comœdias legere, amatoria Bucolicorum versuum decantare, tenere Virgilium in manibus, & quod in pueris adest causa necessitatis, crimen in se facere voluptatis.

Et lib. 2. comment. ad c. 4. epistolæ ad Ephesios: Nonne vobis videtur in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui diebus ac noctibus in dialectica arte torquetur, qui physices perscrutator oculos trans cælos leuat ultra profundum terrarum, & abyssi in quoddam inane demergitur, qui iambum feruet, qui tantam metrorum syluam in suo corde distinguit, & congerit?

Iterum ad caput 24. Esaiæ: Vino inebriantur, qui sacras scripturas malè intelligunt, atque peruertunt: lycera. qui abutuntur seculari sapientia, & dialecticorum tendiculis.

Et ad Pammachium: Ecclesiastica interpretatio etiam si habeat eloquentiæ venustatem, dissimulare eam debes, non fugere, vt non otiosis philoso-

Mand. ibi

ra. Locutio
dist. 38

R. m. Sacer.
ot. s. aijf.
7.

Ran. Noue,
aif. 37.

or. Vino
ist. 37.

philosophorū scholis, paucisq; disciplinis loquantur vniuersa hominum genera. Et ad caput 1. epist. D. Pauli ad Titum: Si quis artem nouit grammaticam vel dialecticam, vt rectè loquendi rationem habeat, & inter falsa veraq; dijudicer, nō improbamus. Geometria, Arithmetica, Musica habet in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa scientia pietatis. Scientia pietatis est, Nosse legē, intelligere prophetas, euāgelio credere, Apostolos non ignorare. Grammaticorū doctrina potest proficere ad vitam, dum fuerit in meliores vsus assumpta.

Isidorus li. 3. c. 13. de summo bono: Ideo, inquit prohibetur Christianis legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta fabularum nimium mentem excitant ad incentiua libidinum. Non enim thura solū offerendo dæmonibus immolatur, sed etiam eorū dicta libentius capiendo.

*Can. Ideo
dist. 37.*

Indignumq; valde existimo, ait Augustinus, ad Alexandrinum Episcopum, vt verba cęlestis oraculi restringam sub regulis Donati.

*Can. Indig.
num dist. 31*

Quocirca in Lateranensi concilio, sub Leone 1. philosophis iniūgitur, vt rationes. quę sunt contra fidem, & veram Christianam sapientiā explicando dissoluant. Dum hæc recognosco, incidi in Anthonij Posseuini libros, quos Bibliothecę selectę inscripsit. Quibus de bonarum artium atque linguarum necessitate, & fructu, & qua cautione gentiliū literę, philosophi, poetę & historici legendi sint, eruditè disseruit.

DE

78 ACADEMIARVM
DE TEMPORE ET MODO
Philosophandi

CAPVT IX.

DE hac materia Aulus Gellius libri de
cimi, Noctiū Atticarum, c. 22. sic re-
fert.

Plato veritatis homo amicissimus, eiusque omnibus exhibendæ promptissimus, quæ omnino dici possint in desides istos, ignauosque, qui obtentu Philosophiæ nominis, inutile otium, & linguæ vitæque tenebras sequuntur, ex persona quidē non graui, neque idonea, verè tamē, ingenueque dixit. Nam & si Calicles, quem dicere hæc facit, verè Philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaque in Philosophos confert: perinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoque culpationes huiuscemodi mereamur, neue inerti inanique desidia, cultum & studium Philosophiæ mentiamur.

Platonis verba Græca, ex libro qui Gorgias appellatur, refert ibi Gellius, quæ latine sic reddi possunt.

Philosophia sanè, ò Socrates, res est elegans, si modicè quispiam per ætatem attigerit: at si supra modum tempus in ea contriuerit, hominum est corruptela. Nam si quis vel amœno sit acrique ingenio, vltraque ætatem Philosophetur, necessum est eum rerum omnium esse imperitum, quarum vsum ealleat oportet, quisquis honestus probusque est futurus. Legum

enig

animi ciuiliū peritia & orationis vacat: quibus
 in actionibus ac commercijs cum hominibus,
 tum priuatim tum publicè vti conuenit. Vo-
 luptatum item, atque cupiditatum huma-
 narum, & morum euadunt prorsus insolentes.
 Cùm itaque in illam quampiam incidunt pri-
 uaram publicamue actionem, habentur deri-
 duli: perinde ac viri ciuiles ipsi, vbi vestra a-
 deunt studia, & disputationes, irridentur. Acci-
 dit ijs enim illud Euripidis. Qua in re clarus
 quisque est, ad eam properat, & dici partem illi
 plurimam impertit, in qua ipse se exuperet:
 contra, in qua stupidior ac nihil sit, inde effugit
 eamque contemnit: alteram verò sui beneuo-
 lentia commendat, arbitrans ita se se laudare.
 Sed præstat (sicuti opinor) vtriusque esse par-
 ticipem: Philosophiæ, inquã, quo ad illius ho-
 nestas limit, disciplinæ gratiã compotem fieri.
 Neque turpe habetur adolescentem philoso-
 phari. At cùm grandis iam natu philosophatur
 ridicula res ô Socrates geritur. Atq; equidem
 penes philosophantes afficior, veluti erga bal-
 ludentes ludentesque. Cùm enim puerulum
 videam, cui decorum adhuc est, sic lingua bal-
 butientem, ac ludentem, demulceor, resq; mi-
 hi quidem festiua & liberalis videtur, pueriliq;
 ætate congruens. Quod si volubiliter puerulū
 loquentem audiam, acerba quæpiam res mihi
 oboritur, & aures meæ molestia afficiuntur,
 videturque nescio quid esse seruile. At si quis
 virum audierit balbutientem, aut ludentem
 videat, res videtur & deridenda & puerilis, &
 denique

denique digna verberibus. Ita equidem affici-
 or sanè eorum, qui philosophantur, ratione: v-
 bi enim in adolescente Philosophiam aspicio,
 oblector: exosculorq; , & id mihi videtur per-
 decere, ingenuum quoque ac liberalem hunc
 esse hominem iudico: è contrario, si non phi-
 losophatur, illiberalem, & sese nunquam re il-
 la dignum, vel honesta vel ingenua arbitrantè.
 Verum cùm Seniore iam hominem philoso-
 phantem adhuc necdum facientem finem per-
 sentio, verberibus egere commodum vix ille
 mihi videtur. Quod enim modò dixi, id homi-
 ni isti accidit, vt si sit admodum ingeniosus, vi-
 lis atque abiectus efficiatur, quum mediam ci-
 uitatem forumq; defugiat, in quo poeta in-
 quit, viros excellere. Abdat se verò, & vitæ re-
 liquum cum adolescentulis tribus aut quatu-
 or degat, in angulorum aliquo commurme-
 rans, ingenuum aut quicquam magnum dignū-
 ue haud vnquam loquatur. Equidem, ô Socra-
 tes, pro mea erga te beneuolentia atque huma-
 nitate, videri mihi videor affici in præsentia e-
 odem modo, quo Zerhus respectu Amphionis
 apud Euripidem, cuius modò menciónem feci.
 Etenim mihi quoque eiusmodi quædam, tecū
 vt fabuler, in mentem venit, qualia cum fratre
 ille. Neglectui habes ô Socrates ea, quæ debes
 curare, animiq; naturam tui vsque adè no-
 bilem puerili quodam ornamento condeco-
 ras, nec foro senatuiue orationis quicquam re-
 ctè offers, neque probabilem aut consentien-
 tem vllam rationem inuenisti, neque verò pro
 alijs

alijs consilium integrum cepisti. Atqui amice
 Socrates, quod ægrè ne feras velim, (loquor e-
 nim tua causa summa cum benevolentia) An
 tibi non turpe videatur, ita te gerere, vt ego te
 habere existimo, & cæteros qui vltra iustum
 pergant philosophari. Nam si quis te nunc, aut
 alium eiusmodi quemlibet ad carcerem rapi-
 at, iniuriam te quidem intulisse arguēs, qui cul-
 pæ minime vaces, nostine, te minimè habitu-
 rum, quoniam te pacto tuearis? sed vertigine
 vexeris, ac cōsiliij inops oscites quid dicas, quid
 agas. In iudicio item suggestum conscendens,
 si improbus admodum ac hequam aduersarius
 tuus sit, mori de facili queas, si te ille capitali
 deferat crimine. Verùm quoniam pacto Socra-
 tes hoc sapientis sit, si qua ars aliquem præstan-
 tem ingenio virum nacta, deteriorem illum
 effecerit? qui neque sibi ipsi auxilio esse possit,
 periculisque extremis liberare, neque se, nec al-
 lium quæquam, sed ab inimicis bonorum om-
 nium facultate spoliari necesse sit, & palā qui-
 dem infelicem degere. Liceat enim, quāquam
 agrestius, vera dicere, si quis in genam te per-
 cusserit, pœnas non det. Sed heus bone vir, mi-
 hi obtempera, atque à redergutionibus istis te
 abstine, rerumque elegantiam cole, & eam sa-
 ne vnde rectè sentire videare, alijs missa faciēs,
 ista arguta, siue æliramenta, siue nugalia dece-
 at appellare: quibus efficiatur, vt domos inanes
 habites, atque sequens non eos, qui exigua ista
 reprehendunt, sed illos potius, à quibus & facult-
 ates & gloria, & bona alia permulta possiden-
 tur.

Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixi, non proba, sed cum sensu tamen intelligentiæque communis fide, & cum quadam indissimulabili veritate differuit, non de illa scilicet Philosophia, quæ virtutum omnium disciplina est, quæque in publicis simul & priuatis officijs excellit, ciuitatesque & Rempublicam, si nihil prohibeat, constanter & fortiter & peritè administrat: sed de ista futili atque pueri in meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam, neque ordinandam promouente, quod id genus homines consenescent malè feriat, quos Philosophos esse & vulgus putat, & is putabat, ex cuius persona hæc dicta sunt.

Et lib. 16: cap. 8. sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse nunc satis erit. Atque id solum addendum admonendumque est, quod huius disciplinæ studiū atque cognitio in principijs quidem tetra, & aspernabilis, insuauisque esse, & inciuilis videri solet: sed vbi aliquantulum processeris, tum denique & emolumentū eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi voluptas infatiabilis. Cui sanè si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alij tu quoque in illis dialecticæ gyris atque meandris, tanquam ad Syrenios scopulos consenescas.

Iterum l. 5. c. 15. Quorundam argutos, & inanis desiderii aculeos aspernatus, Ennianū illud approbavit: Philosophandum est paucis, nam omnino haud placet.

Quò pertinet Epicuri epistola ad Menæceum, apud Laertium lib. 10. Neque

Neq; iuuenis quispiã dum est, philosophari negligat: neq; senex cùm sit, philosophando fatigetur. Neq; enim intemptius vllus est, neque ad animæ sanitatem tempus nõ habet idoneum. Qui autẽ dicit, aut nondũ philosophandi tempus esse, aut tempus præterisse, ei similis est, qui dicit, ad beatã vitam aut nõ adesse tempus, aut nõ amplius esse. Philosophandũ igitur & iuueni & seni: illi quidem, vt senescens in virtutibus vigeat, præteritorum gratia: huic, vt iuuenis vnã & vetulus sit, quod futurorum careat metu. Meditandum ergo quę faciant beatam vitam. Si quidem si adsit illa, omnia suppetunt: si verò absit, agimus omnia vt illã habeamus.

Philosophica ergo, bonarumque artium & linguarum studia contemnere, aut negligere periculosum: contra verò in his solis consistere, & omnem ætatem terere, & ad ipsam veram sapientiam, cui illa destinata sunt, non aspirare, ineptum: congruũ modum adhibere, pulcherrimum est. Sicut non modò veteres illos laudatos philosophos, sed etiam Alexandrinũ illum magnum Pantem, Origenem, Heraclã, Clementem, Tertullianũ, & alios orthodoxos Patres philosophatos fuisse Ecclesiasticę historiæ commemorant. Qui sacram Theologiam cum bonarum artium & linguarum studijs diligentissimè cõtulerunt. Sicut de singulis probat Rabanus Maurus libro 3. de institutione Clericorum.

Ioannes Casus Sphæræ ciuitatum, lib. 8. c. 2. hanc materiam tractans, ait. Studendum est

alijs virtutibus tanquam medijs, alijs tanquam, finibus bonisque summis. Studio longiore mediaram virtutum & artium à summis & diuinis fruēdis bonis distrahi non debet. Nam qui in medijs semper hærent, ipsum opatum finem nunquam acquirunt. Non in artes ipsas declamo, sed vel excessum in earum studio, vel nimis accommodatum vsum iure reprehendo. Excessus est, si adolescentes sint nimis in earum contemplatione curiosi: minus accommodatus vsum est, si labores in eis pouti, non sint ad bonum publicum destinati. Multi enim artes liberales discunt, vt illas scient tantum, & hoc est vanitatis. Multi eisdem incunabunt, vt earum studio & ipsi castius viuant, & reipub. in qua versantur, melius consulant, & hoc est sapientiæ. In medijs ergo & destinatis scientijs sic immorandum, ne quid, vt aiunt, nimis.

**QVARE PAUCI AD SOLIDAM
doctrinam perueniant: & quam sit com-
modissima eò perueniendi via.**

CAPVT X.

Mnis quidem homo, teste Aristotele, natura scire desiderat, & variarum rerum cognitione delectatur.

Et Sapientia ipsa apud sapientissimum Salomonem. Ego, inquit, diligētes me diligo, & qui manē vigilauerit ad me, inueniet me, delitiæ meæ sunt, esse cum filijs hominum. Sapientia edificauit tibi domum, excidit columnas septē, misit

Prover. 8.
v. 9.

Ecc. 24.

misit ancillas suas, ut vocaret ad arcem & moenia ciuitatis, intelligite paruuli & audite me. Si quis est paruulus, veniat ad me.

At insipientibus locuta est: venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis, relinquitte infantiam & viuite, & ambulate per vias prudentiae.

Spiritus meus super mel dulcis, & haereditas mea super mel & fauum. Qui mane vigilauerit ad me inueniet me.

Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum disciplinae, Quid tardatis? facile videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quaerunt illam, praecipue qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam non laborabit; assidentem enim foribus suis inueniet: dignos se ipsa circumit, quaerens, & in vijs suis ostendet se hilariter, & in omni propudicia occurret illis. Si quaesieris illam sicut pecuniam, & sicut thesauros efoderis, inuenies. Sine argento comparatur, & in proximo est inuenire eam. Deus ergo humanam mentem ad religionem & sapientiam erexit, multisque egregijs praesidijs ad earum perceptionem muniuit, ipsaque sapientia facilem aditum praebet.

Eccl. 1.

Sapient. 6

Pauci tamen ad veram solidamque doctrinam perueniunt, & multis bonarum artium studia tetra, aspera, difficiliaque esse videntur. Quod tribus potissimum ex causis euenit. Vel enim parentes in culpa sunt, vel praecipue,

F 3

vel

vel ipsi adolescentes: vel in modo & forma institutionis peccatur.

Quando aliqui parentum inopia vel incuria negliguntur: aliqui indoctos, infideles, ineptosque præceptores, vel incongruam scholam, aut pravam institutionem accipiunt: alij si omnia ista suppetant, sibi ipsis defunt. Dum nobilitate generis aut diuitijs inflati, vel voluptatibus delitijs & vanitatibus mundanis abrepti, bonarum artium & sapientiæ studia contemnunt, vel nõ quærunt doctrinam, vel non rectè quærunt, sed per se ipsos absque duce & magistro comprehendere conatur, & sapientium scholas prælectionesque temerè aspernantur: vel per inanem sapientiæ persuasionem, Doctores se arbitrantur esse, priusquam rectè incipiant discere, Philosophosue simulant, antequam norint, quid sit philosophari: nec considerant naturæ suæ inclinationem, & ingenij vires, quid ferre valeant humeri: sed temerè absque delectu aliquo ad artem profiliunt, quæ ipsis nõ congruit, nec apportant huc, quæ in omnibus artibus etiam mechanicis perdiscendis necessariò requiruntur: nec illam patientiam, diligentiam, constantiamque adhibere volunt, quæ vbique desideratur, nec qua decet methodo progrediuntur, sed præposteram rationem studiorum ingressi, tempus nobilissimum & facultates parentum frustra consumunt.

Quibus grauissimis & inueteratis morbis, atque erroribus, ex ordine oportunum aliquod remedium demonstrare, in libris officiorum scholasticorum conatus fui. PRAE-

*PRAECLARE FACIUNT ADOLES-
centes, qui bonis literis operam dant: insipientes
verò agunt, qui vel nobilitate generis, vel opo-
bus confisi, aut vanitatibus alijs abrepti,
bonas artes cōtemnant, & con-
traria argumenta ex-
plicanur.*

CAPVT XI.

EXtitisse olim refert Cicero in Acade-
micis quæstionibus, & de Finibus bo-
norū & malorum scribens, quibus di-
spliceret philosophari, quiq̃ue bonarum artiū
studia viris principibus indecora putarent. Nec
nostro seculo desunt, qui argumentis quibus-
dam conquisitis eundem errorem conentur
astruere, & bonarum artium studia, velut ma-
lum auspiciū & pestem detestentur.

Nam eos, inquit, homines, qui sapientiæ
studēt, lucem fugere, celebritatem vitare, otiiū
omnibus modis amplexari, & sic tandem tor-
pore desidiaq̃ue languescere, vt neque prom-
pti, nec ad negotia publica siue domestica vri-
les euadant. Cū igitur reges & Principes ad
tanta negotia quotidie transigenda, & ad tot
pericula, quæ semper impendent, propulsanda
sati sint, quid minus conuenit, quàm mentem
otio eneruari? Philosophia igitur, quæ sine sum-
mo otio constare non potest, à Principibus at-
tingenda non est.

Tanta ferè Philosophorum ignauia, tantus
stupor est, vt domo pedem efferentes, ita pro-
pter hominum & lucis insolentiam ingredian-

tur, vt vix vestigium firmè ponere queant: in
 multitudine ita titubant, & hælitant, notosque
 pariter & ignotos prætereunt, vt appareat eos
 neque mores hominum, nec vitæ consuetudi-
 nem, nec vrbs, in qua nati & educati sunt regi-
 ones nosse. Quò enim magis se ad literas appli-
 cant, eò magis ab omni humanitatis sensu de-
 ferantur. Thales fortè inambulans. cùm cælum
 suspiceret, in puteum incidit. Tum seruula ri-
 dens: En, ait, egregiū hominis sapientis acumē-
 dum cæli plagas intueri conatur, puteum ob-
 oculos positum non videt. Dum enim res ab-
 strusas summo studio peruestigant, nec ea qui-
 dem quæ versantur in communi vita cernunt,
 nec pericula, quæ sunt in rebus ipsis, aspiciunt.
 Philosophorū vita est communi vitæ cōtraria.
 Nec enim voluptates exquirat, nec dolores ex-
 timescit, nec honores ambit, nec gloriam desi-
 derat, nec odio aut amore, aut alio sensu com-
 mouetur. Quale autem illa sapientia ad iumen-
 tum rebus communibus importabit, quomo-
 do in scelus vindicabit, qui nescit irasci? Num
 hominis afflicti miseriam subleuabit, qui mi-
 sericordia flecti nequit? Quid ad belli pericula
 subeunda, & ad hostis ferociam armis & virtu-
 te comprimendam excitabit, qui nulla laudis
 atque dignitatis studio mouetur?

Quāuis ergo sapiens ille omnes cæli regio-
 nes mente definiat, syderum omnium cursus
 cognitione comprehendat, reip. tamen inutilis
 erit. Sic erit affixus libris, vt nec querimonias
 hominum, audiat, nec potentium iniurijs ob-
 fistat,

ſiſtat, nec ſupplicibus opem vllam ferat.

Principes autem quod volunt, valde volūt. ſi igitur literis oblectari cœperint, quis eos ab earum ſtudijs abducat? ſunt vulgo qui alios ſapientia antecedunt ſuſpecti & inuiſi, & ab his ſe contemni atque rideri putant.

Illorum quoque ſententia à communi hominum more & conſuetudine vehemēter abhorret, vita communis cum eorum ita pugnat, & lingua linguæ diſſimilis eſt, opinionesque opinionibus aduerſantur. Quo fit, vt nullam poſſint inter ſe ſocietatem inire, nec ſtabilem amoris conſenſionem conſeruare. Illa ſapientia vulgus offendit: Principi autem omne ſtudium in ſubditorum beneuolentia concilianda ponendum eſt. Nihil igitur Principi minus cōuenit quàm illius ſapientiæ diſciplinis inſtitui, quibus à ſe ſuorum voluntates alienet, ſuſpitiſoſos & parum fideles efficiat. At Philoſophi nō modò lingua loquuntur aliena: nemo enim eos intelligit, niſi qui eſt eadem diſciplina penitus inbutus, neq; ſolùm alieno & obſoleto cultu veſtiuntur, ſed etiam ſenſu, ſententia, moribus, vitæ communi repugnant: longeque aliter de omnibus penè rebus bonis & malis loquuntur & ſentiunt, quàm reliqui homines opinantur. nihilque verius eſſe ſtatuūt, quàm id quod eſt longiſſimè à communi ſenſu diſiunctum. Principi verò nihil magis optandum eſt, quàm eſſe charum & iucundum ſuis. Beneuolentia vitæ ſimilitudine continetur, & diſpari viuendiratione diſſoluitur. Nihil igitur abſurdius eſt.

h s

te via

se videtur,quàm tradi principem Philosophis erudiendum.Si totius antiquitatis memoriam replicemus,experiemur,ea mala,quibus maxima imperia corruerunt,fuisse per homines doctos & eloquentes importata.Homo enim nequam & improbus si fuerit disertus & eruditus,rempublicam dicendo conturbat,& ad quoduis flagitium impellit, & maiore quodam artificio scelus occultat. Cumque eruditi ad summos honores perueniunt, alterutrum ferè accidere videmus, vt vel quæstus aut commodi gratia rempublicam in fraudem conijciant, aut sapientiarum opinione subnixi, temere de communibus rebus statuant, & ita patriæ firmamenta conuellant. Nihil est enim magis summæ temeritati finitimum illa confidentia,quæ ferè semper est cum summa eruditione coniuncta. Similia multa contra Philosophiam & liberales artes temere & imprudenter peruulgare non erubescunt istis hominibus,qui eas literas pessimè oderunt & absque vlla ratione calumniantur.

Nec enim hæc studia homines desidiosos aut otiosos, vel Reipublicæ gubernandæ ineptos reddunt,(vt illi impudèter vociferantur) sed vigilantiores, & studio verè laudis atque dignitatis incensos.

Quòd si à principio Philosophia fuisset à Principibus rectè culta, nunquam Respublica in tam pestiferos morbos incidisset. Nec enim illa est, nec vnquam erit, comes ignauiæ, sed vigilantia magistra: non homines à studio publicæ salutis auertit, sed incendit: non superbiam,

nec

peciosolentiam gignit, sed ad modestiam, & verissimum decus impellit. Non igitur in his studijs calamitatis causa, sed calamitatis vnicū refugium consistit. Nulla enim medicina adhiberi potest, ad sanandas vitiosas Reipublicæ partes efficacior, quàm sapientia. Est enim sapientiz studium verissima animæ medicina, qua nihil est vitij & iniustitiæ magis inimicū.

Etsi diuites, & generis nobilitate clari, aliquando ad magnos honores & magistratus subito, absque vlla eruditione conscendunt: tamen hoc rarum est, & eruditione sapientiaque destituti, diuitijs, & nobilitate rectè uti, vel istos magistratus pro decore administrare nequibunt. Nam sapientiz, non fortunæ est omnis felicitas tribuenda. Quod indicat Iuuenalis:

Nullum numen abest, si sit prudentia.

Quoniam ergo incredibilis bonarum artium in Republica Christiana utilitas est, vberimique fructus, & maxima necessitas: præclare vtiliterque fecerit omnis adolescens, cui utcumque per fortunam licet, si præ cæteris omnibus rebus, huic tam præclaro, tam utili, tamque necessario studio totum se tradat. Nam si mihi obsequeris, inquit apud Lucianum ipsa *παιδεία*, siue humanitas, aut Philosophia, principio tibi ostendam, multa veterum virorum, præclara opera, & res admiratione dignas, & animum (quod præcipuum in te est) exornabo tibi multis præclaris ornamentis, modestia, iustitia, pietate, prudentia, amore honesti, & pulcherri-

pulcherrimarum rerum desiderio, & quæcun-
que diuina humanaque sunt, breui tempore
docebo te, vt diues & beatus omnib⁹ videaris.
Magnis afficeris honoribus, & laudibus om-
nium celebraberis: illorum quoq; , qui genere
& diuitijs cæteris antestant, primo in confes-
su dignus honore existimaberis, & peregrè fortè
protectus, in aliena terra, haud ignotus eris, ac
si fortè aliquid dixeris, plerique hiantes te au-
scuitabunt, admirantes, prædicantesque cùm te
propter dicendi vim, & sapientiam; tum patrè
tuum, ob felicitatem prolis, & postquam ex
hac vita decesseris, nunquam desines conuer-
sari doctis, & cõsuetudinem habere cum opti-
mis; Demosthenem certè vides cuius fuerit fi-
lius, & quanti ego ipsum fecerim Aeschinem
timpanistriæ cuiusdam filium propter me etiã
Philippus rex palpauit. Pluribus argumentis à
pulcherrimis ingenuarum artium fructibus
hoc copiosè ornateque Lucianus declarat, quæ
ex Scriptura sacra deprompta esse videntur, vbi
Sapiens sic loquitur:

Ep. 8.

Sapientiam amaui, & exquisiui à iuuentate
mea, & quæsiui eam sponsam mihi assumere.
Habebo propter hanc claritatem ad turbas, &
honorem apud Seniores iuuenis, & acutus in-
ueniar in iudicio, & in conspectu potentium
admirabilis ero, & facies principum mirabun-
tur me: tacentem me sustinebunt, & loquen-
tem me respicient, & sermocinante me plura,
manus ori suo imponent. Habebo per hãc im-
mortalitatem, & memoriam æternam his, qui
post

post me futuri sunt, relinquam. Disponam
 populos, & nationes mihi erunt subditæ. Filii,
 à iuventute tua excipe doctrinam, & vsque ad *Eccli. 6.*
 canos inuenies sapientiam. Quasi is qui arat, &
 qui seminat, accede ad eam, & sustine bonos
 fructus illius: in opere enim ipsius exiguum la-
 borabis, & citò edes de generationibus ipsius.
 Iustitia & sapientia cibabunt amatorem suum
 pane vitæ, & aqua salutari potabunt eum: fir-
 mabunt illum, & non flectetur: exultabunt
 apud proximos suos, & in medio Ecclesiæ ape-
 riet os eius: stola gloriæ vestiet illum, iucundi-
 tatem & exultationem thesaurizabunt super
 illum, & nomine æterno hæreditabunt illum.

Beatus ergo homo, qui inuenit sapientiam,
 sic Salomon, & qui affluit prudentia: melior
 est acquisitio illius negotiatione auri & argen-
 ti, primi & purissimi fructus eius, pretiosior est
 punctis opibus, & omnia, quæ desiderantur, huic
 non valent comparari. Per sapientiam sanati
 sunt, quicumq; placuerunt tibi Domine ab ini-
 tio. Hæc amicos Dei atque Prophetas consti-
 tuit. Corona sapientum diuitiæ eorum. Quid
 prodest stulto habere diuitias, cum sapientiam
 emere non possit. Longitudo dierum in dex-
 tera eius, in sinistra illius diuitiæ & gloria. Viæ
 eius pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.
 Lignum vitæ est his, qui apprehenderunt eam,
 & qui tenuerit eam, beatus. Melior est sapien-
 tia cunctis opibus pretiosissimis, & omne desi-
 derabile ei non potest comparari.

*Proverb. 3.**Sap. 6. 7. 9.**Prox. 14. 17**Prox. 8.**Eccli. 7.*

Sicut protegit sapientia, sic protegit pecu-
 nia.

nia. Hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo.

Sap. 7.

Omne aurum in comparatione sapientiae est arena exigua, & tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius.

Melior est acquisitio illius negotiatione auri & argenti, primi & purissimi fructus illius.

Ecli. 24.

In me, inquit, gratia omnis vitae & veritatis, in me omnis spes vitae & virtutis. Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauam.

Prou. 8.

Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino: qui autem in me peccauerit, lædet animam suam, & omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

Mecum sunt diuitiae, & gloria, & opes, & iustitiae.

Melior est fructus meus auro, & lapide pretioso, & genimina mea auro electo. Mecum est consilium, & æquitas, & prudentia, & fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.

Pro. 9. 12.

Sap. 8.

Ad vos reges sunt sermones mei: Discite sapientiam, ut non excidatis: si delectamini sedibus & sceptris, reges populi diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis. Diligite lumen sapientiae omnes, qui præestis populis. Multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum, & Rex sapiens populi stabilimentum est. Lingua sapientum sanitas est. Dies tui per me multiplicabuntur, & addentur anni vitae. Lignum vitae est his, qui apprehendunt eam. Posside sapientiam,

tiam, & custodiet te: conseruabit te, exaltabit te, glorificaberis ab ea, dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inchyta proteget te: ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget, nec habebis offendiculum currens. Si dormieris, non timebis. Quiesces & sanus erit somnus tuus, Dominus erit in latere tuo.

Ciuitatem fortium ascendit sapiens, destruxitque robur fiducia eius. Sicut aqua profunda, sic in corde viri consilium: sed homo sapiens exhauriet illud. Vbi non est scientia animæ, ibi non est bonum. Melior est sapientia diuitijs, quòd vitam tribuit possessori suo. Melior est sapientia quàm arma bellica. Melior est sapientia quàm vires, & vir prudens quàm fortis.

Prover. 20.

21.

Prover. 19.

Eccl. 9. et 7.

Sap. 6.

Vir pauper & sapiens liberat urbem obsesam à rege magno, per sapientiam suam.

Sapientia confortabit sapientem super decem Principes ciuitatis.

Eccl. 14.

24.

Vir sapiens fortis, & vir doctus robustus, & validus. Sapientia ædificabitur domus, prudentia roborabitur, in doctrina replebuntur cellaria.

Aristoteles igitur ad bonarum artium studia iuuentutem excitaturus, eruditionem aiebat esse inter prospera ornamentum, & inter aduersa refugium. Theophrastus verò solum ex omnibus doctum dicebat, nec in aliena patria peregrinū esse, nec amissis familiaribus omnibus, amicis vsq; cariturū. Liberalibus enim studijs res prosperæ ornatur, adiuuatur aduer-

12,

sz, summamque benevolentiam etiam apud barbaros experiuntur, si tantum liceat innotescere. Quod rectè deprehendi aiebat Aristippus, si doctus cum indocto, nudi ambo ad ignotos mitterentur. Quod omnibus sit philosophandum, & quanta sit Philosophiæ utilitas indicat Horatius:

L. I. epist. I.

*Æquè pauperibus prodest, locupletibus aequè:
 Æquè neglectum pueris, senibusq; nocebit.
 Fernet an vitia, miser aq; cupidine pectus?
 Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
 Possis, & magnam morbi deponere partem.
 Laudis amore tames? sunt certa piacula, que te
 Ter parè lecto poterunt recreare libello.
 Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator:
 Nemo adeo ferus est, qui non misescere possit,
 Si modo cultura patientem præbeat aurem.
 Impiger extremos currit mercator ad Indos,
 Per mare, paupersem fugiens, per saxa, per ignes.
 Ne cures ea, que stultè miraris, & optas.
 Discere, & audire & meliorem credere non vis:
 Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
 Ad summam sapiens uno minor est Ione, diues,
 Liber, honoratus, pulcher, rex deniq; regum.
 Præcipue sanus, nisi viam præcuset a molesta est.*

Si non

*In: endes animum study, & rebus honestis,
 Invidia vel amore vigil torquerere.
 Hoc opus, hoc studiū, parvi properemus, & anopte
 Si patria volumus, si nobis vivere chari.
 Os tenerum pueri, balbumq; Puer a figurat:
 Torquet ab obscænis iam nunc sermonibus aurem*

Mox

*Mixtam pectus praeceptis format amicis,
Affectibus, & invidia, corrector & ira.*

Ideoque ipse Horatius deplorat, quod studia literarum continuare nequiverat:

Li. 2. ep. 5.

*Non sed am. duere loco me tempora grato,
Cuiusq; rudem belli tulit astus in arma.*

Solumque sapientem sapere, atque liberum esse affirmat lib. 1. Serm. Satyra 3. & 7.

Pulchra quidem res est nobilitas generis, sed ex virtute omnis nobilitas ortum habet: quare probi & docti verè nobiles censentur: Nobilitasque ex virtutibus nata, tam diu dignitatem suam obtinebit, dum in illa splendor virtutis eluxerit. Vnde Iuuenalis:

Stemmata quid facies, quid prodest Pontice longo

Sanguine censi, pictosq; ostendere vultus

Maiores, & stantes in curribus Emilianos? & c. Iuvenalis

Quis fractus generis tabula iactare capaci

Sat. 8.

Firmos Equi tum cum Dictatore magistrus?

Sic coram Lepidis malè vivitur? effigies quò

Tot bellatorum, si luditur alea pernox?

Tota ucei veteres exornent undiq; cera

Atque, nobilitas sola est, atq; unica virtus.

Sapientiae auctor, & omnium hominū primus parens obscurus fuit, nullaque nobilitas extare videtur, quæ possit à primordio generis humani suæ claritatis ortum repetere. Utque multi possunt seriem maiorum suorum recensendo ad multos homines claros enumerare, ad opifices vel mercatores fortè peruenient, qui sapientia & virtute præluere cœperint.

Diuinus igitur Plato Reip. custodes non opibus

G

bus

bus, aut gemmis, sed eruditione & sapientia voluit excellere: felicemque Remp. fore aiebat si aut Principes philosopharentur, aut Philosophi imperarent.

Quintilianus Mandosius ad Regulam Cancellariæ 34. q. 60. Duplex, inquit, est nobilitas, Altera, quæ dicitur generis, siue de genere. Et hanc, ex sententia Ciceronis, Salustianam dicere possumus. Altera est, quæ propriè dicitur virtutum & animi, non autem generis. De qua scribitur Sapientiæ 7. Omnibus nobilibus nobilior est sapientia. Sic & nobilis dictus est Vlpianus.

Et hanc Ciceronianam vocare possumus. Vnde Cicero contra Salustium dicebat: Sanctius est me meis fulgere Maioribus, quam Maiorum opinione niti, vt sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutibus exemplum. Quod deficit in te, incipit in me. Et hæc potius prima vocari potest, quæ & præferenda est merito. Si cui vtraque inest, illa erit præstantior & fortior, vt notat Panorm. ad cap. Venerabilis, de prob. Huc pertinet Canon ult. dist. 38. Ne quis propter dignitatem, vel magistrum, nec propter senectutem, nec propter nobilitatem generis, vel à paruulis discere erubescat.

De eorum stultitia, qui nulla virtute freti, sola nobilitate gloriantur, Tiraquellus de nobilitate cap. 22. disseruit.

*Cic in pa-
x. 14. 0. 16.*

Diuitias Philosophi ne bona quidem appellanda putauerunt, quòd & possideri ea à malis, & faciè amitti, & possessores suos minimè felices

cos

res reddere perspicerent. Doctrinā verò solam
 diuinam & immortalem existere iudicabant,
 quòd nec desereret vnquam, nec in extremo
 quidem tempore ætatis, nec iucūdissimo fru-
 ctu careret: sed adolescentiam aleret, senectū-
 tem oblectaret, ornaret res secundas, aduersis
 perflugium & solatium præberet, semper & v-
 bique præsens esset, nec ab ipso bello, incen-
 dioue, torrentis instar omnia trahente, auferri
 posset. Sapientiaque inæstimabilis res est, quæ
 alumnos suos verè nobiles, & diuites atque fe-
 lices reddit, Imperatorum & Principum ami-
 cos, illuminatores orbis efficit. Sicut gloriosis-
 simus Imperator Iustinianus & Iurisconsulti
 profitentur.

*Cic. pro Ar-
 chis, & in
 Casens.*

*Proa. f. &
 Instit. l.
 prouiden-
 dum c. de
 postul.
 Laert. l. 6.*

Diogenes Philosophus, dicente quodam, se
 philosophiā parum curare, quid ergo, inquit,
 viuis, si vt rectè viuas tibi curæ non est?

Et Aristippus rogatus: In quo puer melior
 feret eruditus? respondit: Si nulla alia re, cer-
 tē ne in theatro sedeat lapis super lapidem.
 Aristotēles hoc doctos ab indoctis differre aie-
 bat, quod viui à mortuis.

Laert. l. 2.

Laert. l. 5.

Perfius Satyra 3. & 5.

*Discite q̄, o miseri, & causas cognoscite rerum:
 Quid sum us, aut quidnam victuri gignimur, or do
 Quis datus, aut meta quam mollis flexus, & vnda:
 Quis modus argento, quid fas optare, & o.*

Quem se Deus esse

Insit, & humana qua parte locatus es in re.

Posite hinc iuuenesq̄, senesq̄

Fidem æstimo certum, miseriq̄, vaticana canis.

G 2

Pula

Pulchrè Lactantius lib. 6. cap. 4. **O**mnia amara & grauià patienter ferenda sunt, eo quidem promptius, quo nobis Imperator noster Deus præmia pro laboribus æterna constituit. Et cùm in hac terrena militia tantum homines laboris exhauriant, vt ea sibi pariant quæ possunt eodem modo perire, quo parta sunt, certè nobis nullus labor est reculandus, quo id acquiramus, quod nullo modo possit amitti.

Veteresque Philosophos prædicat Lactantius, quòd contemptis omnibus ad inquirendam veritatis & sapientiæ studium se contulerint: existimantes multo esse præclarior, diuinarum humanarumque rerum scire rationem, quàm aut struendis opibus, aut cumulandis honoribus inhærere, quibus nemo melior, nemo iustior fieri potest. Tantumque apud eos valuerit sapientiæ nomen & auctoritas, vt in ea summi boni præmium collocarent, nullumque suauiorem animo cibum iudicarent. Et abiicisse res suas familiares, & renuntiasse omnibus voluptatibus, vt solam nudamque sapientiam nudi expeditique sequerentur.

Quosdam viros principes recenset Valerius, qui tam diligenter literis incubuerunt, vt nec valetudinis, nec rei familiaris curam, nec famem sitimque earum studijs præferrent.

*De Nini lib.
9. cap 3.*

Nobilissimus potentissimusque Macedonum Rex Philippus à liberali Musa & studijs humanitatis nunquam absuit, quin lepidè comiterque pleraque faceret, & loqueretur, ferunturque libri epistolarum eius, quæ & munditiæ, & venustatis,

nitatis, & prudentiæ plenæ sunt, egregiamque eruditionem declarant. Huius filius Alexander Magnus incredibilem discendi amorem epistola ad Aristotelem expressit, qua & *μαθηματικὰς* disciplinas ipsum in vulgus edidisse cõqueritur, cùm doctrina cæteris anteire mallet, quàm copijs & opulentia.

Cælius lib. 20. cap. 4.

Per quod studium, teste Isocrate, Alexandro contigit, ut subditos rectè gubernare, de honestis harumque contrarijs de rebus bene iudicare, & infantes, ut par & æquum esset, animaduertere posset. Darij & Antigoni regum inexplabilem discendi cupiditatem vtriusque epistola apud Laertium patefacit.

Mithridates Ponti & Bithiniæ Rex inclytus gentium, quas sub ditione sua habebat, linguas percalluit, & nunquam per interpretem loquebatur. Apud Romanos nunquam, ait Syluius de educatione puerorù ad Ladislaum Regem Romanorum, Principes illiteratos fuisse, dum respublica floruit, comperio, sed in Senatu, & in exercitu dominatam esse doctrinam. Postquam verò exclusæ sunt literæ, omnes elanguisse. Et Blondus lib. 4. Romæ triumphantis: Quantam, inquit, operâ viri præstantiores Romæ literis dederint, quantam eas delectatione didicerint, & coli curauerint, qui intelliget, & considerabit, nihil maius in ea vrbe, nihil optabilius literis fuisse comperiet.

Cælius lib. 17. cap. 17. Fab. lib. 11. cap. 2.

Cornelius etiâ Tacitus in dialogo de Oratore scribit: Quantò plus dicendo quisque poterat, tantò facilius honores assequebatur, & in ipsis

honoribus collegas anteibat: tantoq; plus apud Principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ & nominis apud plebem habebat. Si nec priuati quidem sine potestate erát: quia & populum, & senatum consilio & auctoritate regebant: multiq; sibi persuadebant, neminem sine eloquentia aut assequi posse, aut tueri in ciuitate conspicuum & eminentem locum. Nam Gn. Pompeiú, & M. Crassum non viribus modò & armis, sed ingenio quoq; & eruditione valuisse accepimus. Lentulos, Metellos, Lucullos, multum in his studijs operæ curæq; posuisse, nec quæquam illis temporibus magnam potentiam sine his consecutum. Iulius Cæsar eruditionem cum re militari & peritia armorum sic coniunxit, vt in conscribendis rerum à se gestarum commentarijs præripuisse, non præbuisse alijs scriptoribus facultatem videtur. Hirtius in supplemento Cæsaris, Plinius lib. 7. cap. 25. Sabell. li. 7. Ennead. 6. Augustus Cæsar etiam varios eruditos commentarios reliquit, quos enumerat Tranquillus: & humanioris literaturæ tam studiosus erat, vt nullus dies laboretur, quo non legeret aut scriberet, eloquentiamq; & studia liberalia cupidè laboriosissimeque exercebat. Aurel. Victor, & Urspergens. & alij in Chronic. Tiberius quoque artes liberales vtriusque generis studiosissimè coluit, & Rhodi circa scholas & auditoria Professorum assiduus erat. P. Aemilius vniuersa Macedonum gaza victor potitus, nihil præter duos regiæ bibliothecæ libros attigit, filij

Suetonius.

su

suis distribuendos: præstantius esse ratus, libera-
 libus artibus eos instruere, quàm opibus lo-
 cupletare. Claudius Cæsar novas literas tres ex- *Suetonius*
 cogitasse veteriq; alphabeto adiecisse creditur, *& Tacitus*
 & Cicer. cõtra Afiniũ Gallũ eruditã defensio- *lib. 11. Au-*
 nem conscripsit, frequenterq; legatis perpetua *nalibus.*
 oratione respõdit, & heroicis versib. pro tribu-
 nali vsus est, ac pulchros historiarum libros re-
 liquit, qui in Musæo Claudiano singulis annis *Iosephus*
 prælegebãtur. Caius Caligula ob ingeniũ acer- *lib. 19. c. 7.*
 rimum, & doctrinam non vulgarem, mirificè
 diligebatur, etsi post abusus fuit. Nero, Seneca *Suetonius.*
 vsus præceptore, omnes serè liberales artes at-
 tigit. Alexander Seuerus omne tempus, quod *Lamprid.*
 à negotijs Imperij suffurari potuit, Platonis de
 repub. & Ciceronis de officijs, & Horatij epi-
 stolarum libris impendit, Virgiliumq; poe-
 tarum Platonem vocabat. M. Antoninus Imp. *Iul. Capit-*
 anno ætatis 12. habitum philosophicum sump- *olimus &*
 sit, tantumq; in eo studij philosophiæ erat, vt *alij.*
 iam factus Imperator, ad domum tamen Ap-
 pollonij discendi causa ventitaret, tantumq; *Nicephor.*
 in eo profecit, vt prauis cupiditatibus impera- *lib. 7. c. 20.*
 ret, sine cõtumacia frugi, verecundus sine igna-
 uia, sine tristitia grauis esset. Quare certatim
 omnes illi diuinos honores impendebant, sa-
 crilegusq; iudicabatur, qui eius imaginem
 domi, inter Deos Penates, non haberet. Dio-
 cletianus & Maximianus sub finem vitæ posi-
 tis armis & Imperio philosophari cœperunt.
 Theodosius filijs suis Imperium se traditurum
 aiebat, si vitam moresq; suos ad disciplinam,

V. Berg.
in Chron.
& leges Dei componerent: alioqui utilius fore, ut priuati viuerent, quàm doctrina nulla cum periculo imperarent. Carolus Magnus eruditus Imperator, etiam filias suas liberalibus studijs erudiri volebat. Alphonfus Aragonum rex apertum librum pro insigni gestabat, quòd studia bonarum artium vel in primis regibus conuenire putaret. Ideoque Platonem prædicabat, quòd diceret, Reges aut literatos esse oportere, aut literatorum patronos, easque respublicas felices existere, vbi aut Philosophi imperarent, aut Imperatores philosopharentur, teste Panormitano in Apophthegmatibus Alphonfi, lib. 2. cap. 8. & 16. & lib. 3. cap. 4. & Syluius in addit. Vbi cum & hoc nomine celebrant: Quòd diem, quo nihil legisset, se perdidisse doleret: diuitesque sine literis aureum vellus nuncuparet, & Regem illiteratum, asinum coronatum. Laudatusque ab aliquo, quòd rex esset, regis filius, regis nepos, & regis frater, responderit: laudem illam Maiorum esse, qui iustitia & fortitudine sibi regnũ comparassent, quod successoribus oneri cederet, & ita demũ honori, si virtute potius quàm testamento illud susciperent.

Ladislaus Vngariæ Bohemiæque Rex, non modò Principi eruditionem necessariam iudicabat, sed ne homines quidem videri, qui literas ignorarent. Syluius ad Panormitanum de Alphonso.

Robertum Franciæ Regem laudaturus Platina in Ioan. XX. doctrina & sanctitate illum
omnes

omnes Reges superasse asseuerat. Pudeat igitur eos, qui bonas literas contemnunt, negliguntque, quibus Maioribus suis præluce, relictasque à parentibus diuitias augere, & contra aduersarios defendere potuissent: præsertim, cum nemo doctus miser & inhonoratus permanserit, plurimi verò in omni memoria extitisse reperiantur, qui ex felicissimo, ut ipsis videbatur, statu in extremam miseriam, quòd sapientia & doctrina carerent, prolapsi sint. Dionysius nobilissimus & ditissimus Sicilia Princeps, mutata fortuna, ludimagister ex Principe factus, re ipsa cognouit, quanto præstantius sit, eruditum esse, quam diuitem, suòque exemplo omnes docuit, ne quis fortunæ nimis crederet.

Campasulgosus, Genuæ olim rerum potitus, cum seditiosis ciuium factionibus patria eiectus esset, historiarum & bonarum artium studijs sese totum dedit, & eam nauauit operam, ut exemplorum copia, & studio alios superaret. Ita ut quod alijs calamitosum esse solet exiliu, illi ad nominis gloriam plurimum contulerit: cætera enim, quæ vulgo magnifica & splendida vocantur, caduca & fragilia, puerilibusque crepundijs consentanea sunt auctore Valerio, quæ vires & opes humanæ vocantur: affluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt, sed incertissimo flatu fortunæ huc illucque acta, quos in sublime extulerunt, improuiso recurſu, destitutos, in profundo cladum

*Præf. Thea
humano
visa.*

*Valer. lib.
6. cap. 24.*

miserabiliter immergunt, vt nec dici, nec existimari mereantur bona, quæ inflictorum malorum amaritudinem deliderio sui duplicant. Quapropter Aristippus post naufragium suis ciuibus renuntiari iussit: Non posse filijs maiorem hæreditatem relinqui, qua etiã post naufragium apud ignotos salui forent, quàm si honestis artibus, bonisque disciplinis imbuerentur.

Et Diogenes Cynicus rogatus, quid ex Philosophia lucraretur puer. Et si nihil, inquit, aliud, vel hoc ipsum, vt ad omnem fortunam paratus sit. De vtroque refert Laertius, & Volterranius lib. 14.

Crates Thebanus omnem substantiam suam in pecuniam redegit, & apud trapezitam hac lege deposuit; vt si filij Philosophi essent, egenis ciuibus distribueret, nihilo Philosophos indigere existimans, sin idiotæ, ipsis redderet, vt vacuis virtute, saltem diuitiæ opitularentur. Terra quæuis, vt prouerbio dicitur, alit artem qui nullam didicerint, si fortuna auferat opes, aut mendicare coguntur, aut furari, quando eruditus sua cuique ars pro viatico est. Amicus meus, inquit M. Ficinus lib. 5. epist. binis literis de sua fortuna apud me conqueritur. Ego illi consulo, vt ad templum Mineræ confugiat, quo solo contra fortunæ procellas fulminaque protegimur.

Porrò multi, cùm fortè in manus hostium & tyránorum venissent, multi in custodia exilioque rebus desperatis dolorem suum liberabilibus

libus studijs leuauerunt. Quid enim Socrati fortitudinem in molestia carceris præstitit? eruditio. Quid patientiam Regulo, dum cruciaretur à Pœnis? Quid Senecæ, quid Boetio, eloquentissimoque Ciceroni, dum iniqua ipsis mors proponeretur, constantiam attulit? Eruditio. Quid tandem Platoni, Soloni, Themistocli, Demostheni, cæterisque Philosophis & Orthodoxis Patribus in exilio apud ignotos gratiam, auctoritatem, & amicos peperit? sola profectò eruditio. Quæ quocunque ierimus nos comitatur, reducit, & in aduersis velut clypeus aduersariorum in nos venientes ictus propulsat, vt nihil homini tam graue possit accidere, quod non ferri animo forti ipsius adminiculo possit.

Multi quoque dum vehementer ægri essent, nec vlla medicorum arte valetudinem recuperare possent, sola lectione bonorum auctorum conualuerunt. De Alphonso Rege prodidit Panormitanus, quòd ex Curtij lectione de gestis Alexandri Magni statim valetudinem, propter maximam, quam inde percipiebat, voluptatem, receperit, quam Medici reddere non potuerant.

Similiter Porphyrius Plotini magistri sua- Suidas &
uissima oratione sanitatem corporis recupe- alij.
rasse fertur. Fabius Quintil. ob mortem filij Fab. præ
tristis; Sed viuimus, inquit, & aliqua viuendi lib. 6.
ratio quærenda est, credendumque doctissimis
hominibus, qui vnicum aduersariorum solatium
litteras putauerunt. Ita M. Cicero æger &
pertur-

De Diuina perturbatus, & sic constituta republica, vt in
nat. & lib. ea versari non liberet, ex studio philosophiæ
ofac. solatium quæsiuit. Est enim ingens voluptas, &
 animorum quasi naturale pabulum, confide-
 ratio naturæ, contemplatioque rerum diuina-
 rum & cælestium. Ideoque veteres eos, qui in
 naturæ & rerum optimarum peruestigatione
 studium ponebant, Deorum immortalium
 conuiuas appellauerunt, quod diuinis sapien-
 tiæ dapibus alerentur.

Operæ igitur pretium, ait Philo Iudæus, fe-
 cerint, quotquot vbique sunt adolescentes, si
 ætatis floridæ primitias eruditioni dedicârint,
 tam in præsens, quàm futurû sibi paraturi de-
 cus & imperiû. Et Menander: Beatus est, opi-
 bus iungens industriam.

Prædicatur apud Historicos Euthidemus
 philosophus & Orator, quòd cùm ingentes o-
 pes à maioribus accepisset, ipse eruditionem
 & dicendi gloriam coniunxit.

Salium Iulianum, Iuliani Imperatoris pro-
 auum longè habitum fuisse meliorem scribis
 Spartianus, quòd egregius Iurisconsultus esset.

Volater.
lib. 19. Scæuolam dicere solitum refert Volaterra-
 nus: Turpe, & vniuersæ reipub. perniciosum
 esse, si viri patritij, & nobiles, atque magistra-
 tus sciētiam, qua inter ciues quotidie vti oport-
 teret, ignorarent. Et quòd nec diuitijs rectè vti,
 nec eas aliter conseruare, nec aduersus omnem
 fortunæ iniuriã instructi esse possent, nisi do-
 ctrina & eruditione perpoliti. Quicumque igi-
 tur à nobilibus, diuitibusque parentibus orti
 sunt,

sunt, eorum virtutes superare conentur: cæteri
 his studijs operam dent. quibus multi homines
 noui honore, diuitijs, & gloria nobilissimis fa-
 milijs præluxerunt. Est enim hæc vna via lau-
 dis, & honoris, & dignitatis. Qui philosophiæ
 studio omisso prædæ & libidini inhiantes, mi-
 litiam sectantur, hos perstringit Horatius lib.
 I. Carminum, Ode 29. In eos, qui propter vo-
 luptates, conuiuia, & luxum philosophiam, &
 literas, atque virtutes negligunt, quadrat hoc
 Varonis in Satyra, quæ *περὶ ἰδυσκάρου* inscri-
 bitur: Si quantum operæ sumpsisti, vt pisto-
 rus bonum panem pinseret, eius decimã phi-
 losophiæ dedisses, ipse bonus iam pridem esses
 factus: nunc illum qui nôrunt, volunt emere
 millibus centum; te qui nouit, nemo centus-
 sis. Obseruatu dignissimum est hoc Ecclesia-
 stici: Quæ in iuuentute non congregasti, quo-
 modo in senectute inuenies? Cum isto Salo-
 monis: Sapientia clamat, & dat vocem suam in
 plateis; Viquequo paruuli diligitis infantiam,
 & stulti ea quæ sibi noxia sunt cupient? & im-
 prudentes odibunt sapientiam? Quia vocaui
 vos, & renuistis: extendi manum meam, & non
 fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium
 meum: ego quoque in interitu vestro ridebo,
 & subsannabo cum vobis id, quod timebatis,
 euenerit. Tunc inuocabunt me, & non exau-
 diam, manè consurgent, & non inuenient me.
 Qui me oderunt, diligunt mortem.

Gellius lib.
15. cap. 19.

Eccles. 25.

Proverb. 1.

Prox. 9.

Pro Aegyptiæ bibliothecæ foribus inscriptio
 erat: Animi medicamentum.

Marcus

Marcus Cicero quondam Romæ Senatus decreuisse refert, vt de principum filijs sex, singulis Etruriæ populis in diuinandi arte instituendi traderentur, ne ars tanta propter tenuitatem hominum à religionis auctoritate abduceretur ad mercedem & quæstum. Sic mihi, inquit, Fra. Duarenus in epistola de ratione studij legalis, iurisprudentiâ non aliter dignitatem maiestatemq; suam retinere posse, quàm si nobilitas capescendę reipublicę auida studio Iuris præcipuè excolatur: & velut interdicto aliquo in veterem restituatur possessionem. Nam priscis temporibus ita se huic studio nobiles adolescentes dabant, vt eius ordinis proprium quodammodo esse videretur.

ARGVMENTORVM ALIO-

tum refutatio.

CAPVT XII.

VT autem hoc loco omnibus satisfaciat, alia etiam argumenta, quæ fortè sipsis obijci possent, breuiter explicanda duxi.

Licinius Imperator Philosophos & Oratores venenum reipub. & pestem, & aulicos mures esse affirmabat, & mirificè infectabatur. Pomponius Lætus, & B. pasta Egnatius in vita: Verùm propter hanc rem à sapientibus viris egregiè reprehenditur, & præterea Tyrannus & publicæ libertatis oppressor vocatur: & tam indoctus fuit, vt decretis suis nomen subscribere non posset, & tota reipub. Romana Eccle-

suaque

inque Dei sub isto Tyranno plurimum detri-
menti accepit.

Domitianus Philosophos omnes vrbe Ita-
liaque submouit, atque eiecit, teste Suetonio,
& Athenæo lib. 13. disput. cap. 34. Antiocheni
Iulianum maledictis infectati, quòd Phi'oso-
phus esset, ac barbam, iuxta morem veterum
Philosophorum, nutriret. Ad hæc respondet
Politianus in Lamia: Hoc non miror, inquit
scelesti enim moribus, & facinorosi, luxuriæq;
& delicijs corrupti, supercilia philosophiæ fer-
renon poterant. Cæterùm non statim malum
videri debet, quod est à quibusdam reprehen-
sum. Nam & dulcis sapor omnium creditur
præstantissimus, qui tamen nonnullis ingra-
tus. Orationes huiusmodi similes vmbra sunt:
vt autem crescente vel decrescēte vmbra, cor-
pus tamē ipsum, cuius illa est vmbra, propterea
nec crescit, nec decrescit: ita nec melior fit
quisquam dum laudatur vulgo, nec peior dum
vituperatur. Si philosophandum nõ est, secun-
dùm animi virtutem viuendum non est: at si-
cut animo viuimus, sic virtute animi bene vi-
uimus.

Qui igitur viuere nõ vult, is ne philosophetur:
qui turpiter viuere vult, is philosophiam
desectetur: qui autem philosophari non vult,
is ne felix quidem esse vult.

Simile est huic, quod Caius Caligula Home-
ri versus funditus abolere conabatur. Verùm
non Homeri solùm, sed Virgilij quoque & Li-
uij scripta, & imagines ex bibliothecis eicere
parabat

parabat: Iuris quoq; prudentiam inuadere non verebatur, vt nemo & scire aut respōdere posse videretur, præter se. Tantæ enim arrogantia fuit, vt Virgilium nullius ingenij minimæque doctrinæ fuisse affirmaret: Liuium verò verbum in historia & negligentem aiebat, teste Tranquillo. Quæ Tyrannis, arrogantia, & temeritas sempiternam illi ignominiam peperit.

Michael Parapinatus Imperator, quia bonis artibus & Poesi operâ dabat, Imperium multum damni perpeffum est, & ipse cum vxore, & filio cœnobio conclusus, vt in vita eius refert Baptista Egnatius lib. de Imp. 2.

At non propter bonarû artium studia hoc accidit, sed propter ignauiam & socordiam Principis. Nam quando Imperium ab hostibus affligebatur, ipse tamen Imperator nihil de republ. cogitans, sub Psello magistro versibus tantùm factitandis vacabat, in odium populi incurrit: vt ex eodem Egnatio facile deprehenditur. Vtinam obseruasset Iustiniani sententiam: Principem & legibus & armis ornatum esse debere.

Nam sicut iuuenem bonis artibus operam dare oportet, quo rectius aliquando imperare possit: ita iam ad Imperium vocato curâ damne quid priuatis studijs de opera publica detrahatur, vt pulcherrimè docet Cicero lib. 2. Acad. quæst. Quod in commentarijs ad 72. quæstiones Ptolemæi Regis declarauit.

Alios multos Imperatores & Principes, qui literarum gloria prædicatur, turpia gessisse iactant

Part: Nero, Domitianus, &c. At hos ego doctos affirmare non possum: Nemo enim orator, nisi vir bonus, auctore Fabio. Studendum quidem eruditioni est, sed quæ cum virtute coniungatur.

Præterea Dionysius doctissimus Tyrannus ex optimorū Philosophorum doctrina se parum fructus retulisse fatebatur: quia etsi regnū incommodis & malis plurimis refertum esset, hoc tamen esse deterrimū, quod qui apud Regem proximi sunt, plurimum ipsi assentirentur, Leonard. Aretinus in Commentarijs Græcorum. Deinde nisi hi literis & artibus bonis utcumque imbuti fuissent, longè deteriores res publica illos perferre debuisset. Alij infiniti his studijs & per rectam educationem optimi euaserūt. Principis enim indoles, quod maior est, eò maioribus vitijs inclinari potest: & in quancunque partem impellitur, eò se gerit vehementius, ut omnes aut virtute aut improbitate superet.

Narrat Ioannes Baptista Egnatius in vita Claudij Imp. quod cum Barbari libros Atheniens. comburere pararent, vnus ex illis resistere: Abstineamus, inquit, hanc iniuriam: ab his codicibus, quibus Graij homines dum studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt. Quod si is nō fectē potius, ut bonos libros aueretur, quàm ex animo pronūtiavit, magnā suam imperitiam ostendit. Rectē enim Arist. lib. 1. Polit. quosdam homines natura liberos esse & dominos statuit, qui pro sua eruditione

& sapientia Iura & leges agendi præscribente quosdam etiam, qui non animi, sed corporis robore & viribus valent, qui iussa prudentum assequatur. Quantum enim artes & disciplina in bello cōducant, superius à nobis est demonstratum. Quorundam Poetarum & Philosophorum turpitudines & vitia, & Doctorum inter Christianos abusus colligant, atq; in eis disputant, ipsamque doctrinam ex his vituperare non erubescunt.

Sed Isocrates in Nicocle: Haud, inquit, accusandę res illę sunt, per quas cum virtute a'ijs præstare possis, sed homines potius, qui aut res illas malè tractando corrumpunt, aut eloquentiam ad imposturas conferunt. Miror autem, cur ij, qui ita sentiunt, non etiam diuitias, aut robur in crimen vocant: Nam si propter eos irascuntur eloquentiæ, qui decipiunt, & mentiuntur, etiam cætera bona (quibus aliqui abutuntur) vituperare debent. Verum non conuenit hominum improbitatem in res transferre, sed illi ipsi culpandi sunt, qui bonis rebus abutuntur, & ciues per ea lædere conantur, quæ ad eorum salutem conuertere potuissent.

Et in Monodia Basilij Magni Nazianzenus: Si ideo, quod aliqui ex Philosophia noxam cōtraxerunt, ac in errores varios inciderunt, eade causa illam despiciunt: eodem modo & hæc cælum, terramque, & omnia quæ in eis continentur, odio poterint habere: quando plures inueniuntur, qui hæc Deos constituent. aut hi alioqui abutuntur. Similiter autem & ignis, &

etc

Elementa cætera, & cibus ipse, quæ interitum ac perniciem malè vtentibus ferunt, ab omnibus mala videbuntur. Sed contra conspicimus, quòd non solùm ea, quæ de genere sunt bonorũ, at omnino mortifera, interdum probè accommodantes iuuare inueniantur: iamque ex viperæ carne singulare morbis remedium inuentum, quòd theriacam vocant. Pluribus argumentis hoc sophisma libro I. redargutum est.

Fallit nonnunquam Dialecticus, inquit Rudolphus Agricola lib. 2. de Inuentione Dialectica cap. 2. & pro veris falsa tradit. Euenit id quidè: sed & nauim gubernator euertit, & medicus perimit. Hominum sunt ista, non artium: atque vel eo magis fatendum erit, vtilem esse Dialecticem, cùm & qui oratione seducūt, astu id perlatæpe, nulla etiam arte instructi, faciant: & qui fallitur, si artem calleret, vel nequaquam id, vel minus vtique pateretur. Sanè sicut reliquæ artes, quæ remedio sunt inuentæ humanis necessitatibus, non potuerunt succurrere incommodis, nisi prius ea detegerent: sic Dialectice, cùm magna ex parte in eo sit posita, quo pacto laqueos captionum fraudumq; in dicendo vitemus, necesse habuit aperire insidias, & ostendere quàm variè quis capi posset. Quæ si quis inde deprompta vtenda sibi putauit, non artis hæc est culpa, vitare fugienda monstrantis, sed improbitatis, sectari vitanda cupientis: aperienda enim sunt, vt caueantur mala, & nemo artifex tantùm remedia nouit.

Eodem in errore versantur, qui propter improbos quosdam rabulas forenses, & sanguisugis causidicos almam Jurisprudenciam quasi Sophisticam, fallacem, & publicæ pacis inimicam, calumniantur. De quibus in tractatu de Iustitia dictum est.

Ipsè Spiritus sanctus per Gentium Doctorem, Christi Apostolum, Paulum, ad Collossenses cap 2. Videte, inquit, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum.

Sed Paulus, ait Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum, nõ reprehendit Philosophiam: sed eum, qui iam est particeps altitudinis cognitionis Diuinæ, non vult amplius recurrere ad Græcam Philosophiã, quam allegoricè vocat elementa mundi, vt quæ elementa quodammodo doceat, & sit veluti disciplina præcedens veritatem.

Quocirca ad Hebræos quoque scribens, qui à fide ad legem reflectebantur: An rursus, inquit cap. 5. opus habetis lacte, & non solido cibo? ita ad Collossenses significat elementalem doctrinã, à Christo reuerti ad philosophiam. Intelligentia autem vera à Deo est. Psalmista enim maximum donum existimat intelligentiam, ideoque petit: Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum. Bonitatem, & disciplinam, & cognitionem doce me: quia mandatis tuis credidi. Dantur autem ista præstantioribus. Ileo alibi Psalm. 147. Non fecit, inquit, sic vllã alteri

alteri genti: iudicia sua non manifestavit eis. Sapientissimis & prudentissimis quibusq; eruditio, atque eloquentia, & literæ nil præter exilium & mortem pepererunt. Nam Iuuenalis Satyra 10. de Demosthene & Cicerone loquens:

*Eloquio sed uterq; perit orator: utrumq;
Largus, & exundans lachry de dicit ingenij fons.
Ingenio manus est, & cervice casa, nec unquam
Sanguine cunctidici maduerunt rostra pusillo.*

Sed idem Horatius contra ait:

Dulce & decorum est pro patria mori.

Sic ab exordio mundi comparatum fuit à natura, ut boni prædæ essent sceleratis, & invidia docti viri premerentur. Quod ipsi Patriarchæ, Prophetæ, ipseque Dei Filius, & illius Apostolus, atque sectatores experti fuerunt. Ipsi verò fulgent in cælo, sicut sol & luna, & quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Quare autem doctis imperiis, bonis malisq; pijs impijs tantoperè infidiètur. per peculiarem tractatum, Deo propitio, demonstrare conabor.

His, qui in Academiis & scholis invehuntur, & ab olendas putant, quasi in ijs mores iuventutis efflorescentur, frangantur vires, fugiles quæstiones, & otiosa opinionum monstra excudantur, quæ non proiunt reip. sed in quibus est segnis quædam, & inutilis quasi studiorum sepultura, somniantes inter se de rebus exigui momenti, quid Nomen & Verbum, quid Genus & Species, his, inquam, respondet Ioan-

nes Casus lib. 5. Sphæræ Ciuitatis cap. 11. Ridiculum est dicere, Academias solum ad otiosam contemplationem destinari. Nam practica in eis ingenia reperiuntur, & ab eis actionis sydera, tanquam à suis orbibus germanis lucent: Nomen & Verbum, Genus & Species profunt reipub. quoniam in illis radices viresque artis ac rationes insunt.

Cótingit aliquando vt hæresi vel errore infectis Academicis gubernatio reip. committatur, qui eadem infectionis tabe rempub. contaminaot: non tamen ob id Academias reprehendere oportet. Vt enim submersio hominis nõ est causa, cur aqua: & denasatio domus nõ est causa, cur ignis tolleretur: ita Academia propter infectionem erroris neutiquam sunt extinguendæ. Melius quidem est partem infectam, quàm totam rempub. perire: si pars ea non sit primaria, in qua vita totius & anima consistit: qualis est ipsa, de qua nunc agimus, Academia, quæ est vita & anima ciuitatis.

DE SCHOLASTICIS HONORIBUS, qui vulgo Promotiones vocantur.

CAPVT XIII.

Pinamur, ò Anacharsi, ait Solon apud Lucianum, gymnasiorù desiderium in iuuenibus magis accendi, si eos, qui optime selegesserunt, honorari conspexerint, & in medio Græcorum præconis voce magnificè proclamari, nõ pauci ex spectatoribus virtutum ac laboris amore inflammantur: itaque

si quis ex communi hominũ vita laudis & gloria morem eijceret, quidnam amplius præclaræ rei ille nobis faceret reliquum? &c. Et M. Cicero refert paucos apud veteres Romanos insignes Poetas extitisse, quod parũ honoris Poesi deferrent. Honos enim, vt prouerbio dicitur, alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloria: & iacent ea semper, quæ aut negliguntur, aut improbantur. Et omne honoratum augetur, inquit Iamblichus, contemptum imminuit: promouetque plurimo o ad honesta studia, quãdo conueniens singulis dignitas tribuitur, atque ciuitates ea res optimis studijs implet. In eandem ferè sententiam Bion in Bucolicis: Ne mereliqueris inhonoratum: nam & Phœbus (sapientiæ Deus, & Medicinæ repertor) pro cantu mercedem dedit: honos enim res meliores efficit. Vt rectè Iuuenalis dixerit:

*Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas?*

*Iuuenalis
Satyra 10.*

Felix enim & beata omnis Respublica est, auctore Hippodamo, in qua officio suo rectè fungentibus honores debiti tribuuntur: multæ autem in hoc laborant, quod qui bonus, strenuus, & diligens vir est, nihil plus quàm deteriores & negligentiores accipit: Et Aristophanes:

Ὅτι ἔργον ὁ μισθὸς οὐδὲν ἔστι οὐδ' ἄτεχνον.

Nec, præmium vllum est, ars nec ipsam viget.

*Val. lib. 2.
cap. 1.*

Quapropter Athenarum vrbs, auctore Valerio, bonos ciues corona decorandi primo consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum Periclis eingendo caput. Probabile

*Postell. de
magistrat.
Atheniens.
ca. 4. § 9.*

habile certè institutum, siue rem, siue personam intueri velis: nam & virtutis vberimum alimentum est bonos, & Pericles dignus, à quo talis muneris dandi posteritas initium potissimum caperet. Prytanes, si rectè naualem rem administrassent, corona aurea donabantur.

*Reduffia
ra. ilijud.*

Pythagoras quoque Diuinus ille Philosophus, honoris ergò coronam auream gestabat.

*De coronis
quib. tant
h. vica. C.
de att. l. tis
lib. 10.*

Nec in Gynnicis modò certaminibus victores coronam accipiebant, quam honoris gratia circumferrent, præcoque eorum laudes decantabat: sed etiam folijs & herbis decorabantur qui vicissent, quòd virtus viret, dabantq; placentas ex tritico, melle, & sesamo. Quin & Poetolim carminibus certabant, victoresq; coronam reportabant.

*flex. Sard.
lib. 3. c. 10.
ex. 21.*

Quoniam ergo omnes artes gloria atq; honore incredibiliter aluntur: iccirco veteres Philosophi certos etiam honores scholasticos iuentuti proposuerunt, quibus ad bonarum liberaliumq; artium studia incitaretur. Quod enim Athenis, & Cæsariensi Academia, Basilio Magno Doctores & honoris, & Professionis insignia conferre voluerint, in Monodia ipsius testatur Nazianzenus.

*Reg. Cass.
16. 2. 44.*

Honores istos Duarenus epistola ad Sebastianum Albaspinium, solennes studiosorum gradationes, Quint. Mandosius, honores dignitatis laureæ; vulgo promotiones appellantur, vel gradus, quòd gradatim & cum progressionem doctrinæ conferendæ sint.

Sed vbi potissimum, & quo tempore certi gradus

gradus, certusque promotionum ordo & nomina, atque leges introductæ fuerint, non satis inter auctores convenit. Sunt enim qui tempore Lotharij Imperatoris Bononiæ vel Parisijs cœpisse scribant, quando Italia à perpetuis bellorum cladibus respirare cœpit, & Juris prudentia, cæteræque liberales artes reflorescebant. Cumque Gratianus Juris Canonici, & Petrus Lombardus sacræ Theologiæ Epitomen conscripisset, qui Gratiani Decretum, & Longobardi sententias didicerant, exposuerantque, Doctores appellabantur. Sed ubi eorum numerus in immensum excresceret: tunc demum de certa profecti ratione, de numero annorum, certisque legibus, quæ ubique observarentur, cogitationem susceperunt. Ut auctoritate publica à scolasticis conventibus, solenni & accurata disquisitione prius facta (nam Codicillares Doctores, qui Pontificum aut Principum diplomate honorarios titulos consequuntur, post accesserunt) certum virtutis atque eruditionis testimoniū habituri crearentur. Constitutum quoque tempus est, quod in studijs ante solennem illam gradationem consumere oporteret.

Gradusque hæcenus tres observantur. Primus est eorum, qui tyrocinij depositi insignia accipiunt, & Baccalaurei vocantur, ut si ex hoc Theologi duos propemodum fecerunt, & alij Baccalaurei biblici, sive currentes, alij Baccalaurei formati, vel Sententiarum dicuntur.

Baccalaureus à baccalarij denominatione, quod hunc gradum merentur illi, qui ea sententia

damenta iecerunt, vt spes sit eos à baccis ad ipsam laurum, vel lauream coronam aliquando cum laude aspiraturos. In quam sententiam à Virgilio 1. Georg. & à Plinio lib. 24. accipitur. Etsi in Italia non requiritur ad Doctoratum. Quint. Mandosius ad reg. Cancell. 16. q. 11.

*1. mandosius
l. 10.*

Alter gradus est eorum, qui Mellodidascali, tunc prodoctores, vel Licentiati appellantur, quasi licentiam nacti, ad gradum Doctoratus concedendi.

*2. §. Pri-
us, diuus
Augustus,
de Ori-
gine iur. &
i. Zaxim.*

Tertius Doctorum & Magistrorum est, apex omnium supremus. Cæterum ipsas promotiones atque honores scholasticos, alij à veterum Philosophorum Gymnasijs, alij ab Augusto Cæsare deriuant. Cum enim hæcenus promiscuè de Iure responderent, & lucri causa parum aliquando fideliter, Augustus Cæsar decreuit, ne quis posthac eam sibi facultatem vsurparet, nisi Principis auctoritas accederet, interueniente publicorum Gymnasiorum examine. Et Adrianus Imperator viris quibusdam Prætorij hanc iurisdictionem citra examẽ (vt nunc Codicillares Doctores faciunt) petentibus, respondit: eam non peti, sed præstari solere. Principes non conferre, nisi prius se idoneos demonstrarent, & publica auctoritate promoverentur. Et sic paulatim variæ hac de re leges pro locorum atque artium diuersitate, à prudentissimis viris excogitatæ, & in scholas introductæ fuerunt.

*2. ff. eod.
DD.*

*imile indi-
ut. l. magi-
ros. c. de
of. ff. &
ad. l. 10.*

Sunt autem hi promotionum gradus in Concilio Viennensi sub Clemente PP. V. grauissi-

1118

gis de causis approbati, & sumptuariæ leges præscriptæ, ne qui propter inopiam rei familiaris, & sumptuum magnitudinem à re tam vili abstinere. Multa etiã Ecclesiastica beneficia, & dignitates sunt institutæ, ad quas nõ nisi solenniter in schola promoti admitterentur. Varia quæ de his apud Iurisperitos disputata reperiuntur. Quo etiam ætatis annis Doctor creari deberet, inuestigauerunt, alijque annum 25. requirunt. quòd ante hoc tempus nemo possit ad honores peruenire: alij 20. quòd ea ætate possint esse Iudices: alij 18. contenti sunt, si alioqui periti existant, quòd illo ætatis anno Nerua publicè de iure respondisse inueniatur.

Aetas nulla quidem certa Iure constituta est: sed singularum Vniuersitatum statuta & consuetudines obseruandæ sunt. Ante 17. annum nemini Lauream conferendam esse, omnes ferè affirmant. Benius Iurisc. priuileg. 64. Anchor. Procæ. lib. 6. M. Socinus C. quanto. de Magist. Menoch. de arb. Iudic. casu 427.

Illis studiosis, in quibus peculiare ingenium, egregia indoles, & certa spes relucet, multa cõceduntur ad alenda eorum ingenia & studia. Mandosius super signatura gratiæ, de Neophytis.

Certum quoque tempus constitutum est, quo cursum studiorum prius absolueri cogatur. Nemo enim exiguo tempore doctus fieri soletur: & iuuenis aduocatus litium confusor appellatur. Io. Neuisanus de sylua nupt.

De

Clementina
2. de magist.
Anchora.
proc. lib. 6.
Felinus cap.
clerici, ext.
de iudicijs.
Bartol. le.
magistros,
C. de Pro-
fessoribus.
Panorm. in
c. quoniam,
de magist.
c. 1. de cleri-
co non ordi-
nato,
Feli. c. 1. de
magistris.
Bart. l. recd.
datur. C. de
Professor.
DD. in leg.
eos, C. de
falsarijs.
Petrus An-
chor. proc.
lib. 6.
Bartol. in l.
magistros,
C. de Pro-
fessor.

De quo tempore & cursu studiorum ante gradus scholasticos Ia. Menochi. de arb. Iudic. casu 87. & 192. V Vesenb. cons. 8. Mandosius, & alij tractauerunt Maria. Socinus c. super speculo, de Magist. quinquennium esse ait.

Nam Theodosius Imp. futuros Iudices quinque annos Bononiæ studere, & ab Archidiacono Bononiensi magistralem librum accipere voluit. Quod in Academia Bononiensi recitabitur. Et ne quis in aduocatum recipiatur, nisi prius quinque annis Iuri studuerit, vetant iurisconsulti, ad l. petitiones, c. de aduocat. diuers. iud. Prudenter etiam constitutum est, vt non facile promotiones illæ conferantur absque diligenti examine, eoq; triplici, sicut olim Athletæ ter examinabantur. Primò à suo magistro præsentante, deinde priuatim, tertio publicè & vt in isto examine septem, vel ad minus quatuor intersint. Bartol. l. magistros c. de professoribus l. vnic. c. de Athletis. gloss. cap. 1. de cel. Missar. anchor. proz. lib. 6. Mandos. ad reg. Cancell. 13. q. 7. & super signat gratiæ, de licentia Doctorandi. Benius priuileg 53. Vbi tot Doctores non habentur, ex alio vicino Collegio accersuntur. Menochius de arbit. iudic. casu 122.

Sex in Promotione & creatione Doctoris requiri, scholiastes Guidonis Papæ ad decisionem Grananopolitanam 388. annotauit. Nimirum, vt promotores iurati deponant illum esse dignum & sufficientem, vt examinetur, vt examen approbetur, per l. nemini C. de aduocat. diuers.

diu. iudic. vt Byretum in signum splendoris
capiti imponatur, vt Cathedra inuestitura pos-
sessionis tradatur, & liber veluti materiã con-
feratur. Traditionem verò annuli, osculum, &
benedictionem, ait, non esse de necessitate isti-
tus actus: per doctrinam Baldi proce. Decreta-
lium, & Christoph. Port. institut. quibus mod.
Ius patriæ potest. soluat.

Nam vt actus ille plus reuerentiæ & deco-
ris obtineret, diuersæ ceremoniæ introductæ
fuerunt. Pilei, qui pro motis imponuntur, li-
bertatem significant, quòd posthac ferulæ &
virgis exempti, Doctores ipsi aliorumque ma-
gistri euaserint. Nam veteres pileo libertatem
designare solebant, auctore Alexandro Sardo,
lib. 1. de moribus & ritibus gentium cap. 1. Et
apud veteres Romanos serui libertate donan-
ti, pileum accipiebant, spectatæ virtutis & li-
bertatis indicium. Cuius ceremoniæ ortus ad
Noach refertur, qui ad perpetuam diluui
nemoriam, quo ipse cum suis à Deo liberatus
erat, pileum eos gestare voluit. Sicut in Aca-
demia Romana demonstrabitur. Theologis
pileus niger imponitur, quòd mundo mor-
tui cælestia consecentur. Iurisconsultorum
pileus est rubeus, qui color aureus & regius
appellatur, quod Iurisconsulti regibus & prin-
cipibus assideant, & propriè Doctores atque
Domini vocentur.

Annulus equestrem dignitatem & facultatem
signandi responsa Iuris designat. Nemo-
que Iurisconsultus olim habebatur,

— nisi fuisset annulus ingens

la

In digito, ait Iuuenalis satyra 7.

Byreti impositio est signum victoriæ, præ eminentiæ, & coronæ sacerdotalis, teste Mar Socino, cap. quanto, de magistris. Est enim Iuriconsultus sacerdos iustitiæ.

Per traditionem libri & annuli Doctor videtur effectus proprietarius & deuinctus iustitiæ. Mar. Socinus eodem loco.

De osculo, tegmine, clauso apertoq; libro & alijs cæremonijs, quæ in promotionibus adhibentur, Læcellottus in prætorè ciuili cap. Alciatus Parerus, lib. 8. differuerunt.

Humeralè est habitus veterum Philosophorum. Sic Socrates, Pláto, Aristoteles incedebát & adhuc in scholis Philosophorum Colonię in schola trilingui, & passim depinguntur. Hoc tempore iuriconsulti solemnioribus actibus vtuntur humerali ex Damasceno serico, ve quod Damasci aliquando fuerit celeberrimæ Academia diuinarum & humanarum legum & diuersæ Synagogæ atque scholæ, & diuinarum legum præco, gentiumque Doctor Paulus Damasci veram legis scientiam didicit, quam per vniuersum orbem terrarum diffudit Act. 9. vel à varietate coloris, vel à forma: quòd Iuriconsultus Diuinarum & humanarum rerum scientiam profiteatur, l. iustitia. ff. de Instit. & Iure.

Sic etiã Ioseph Patriarcha, qui Iurisprudentiam in Aegyptum matrem studiorum intulit vestem polymitam à patre Iacob acceperat Papyrius quoque prætextatus, qui temporè Tarqui

Tarquinijs Superbi Romanorum Regis floruit, & leges Regias composuit, à veste prætextati cognomē accepit. Zasius ad l. 2. ff. de orig. Iur. Aulus Gellius lib. 1. noctium Atticarum, c. 2.

Conferuntur hi scholastici honores auctoritate Principis, Clement. dudum, de sepulturis, cap. 2. de Priuileg. in 6. Bartol. proœ. ff. § hæc autem tria. Mandos. ad Cancell. reg. 13. q. 7. & reg. 16. q. 20. Anchora. Clement. Clement. dudum, de sep. & Clement. de magistr.

Bononiæ Archidiaconus librum magistralem confert, ex priuilegio Theodosij, vt ibi dicitur, & Hippol. Marf. affirmat singulari 553. Coloniz Agrippinzæ præpositus & Archidiaconus Metropolitanæ & Archiepiscopalis Ecclesiæ, illius Academię Cancellarius perpetuus est, quia ad promouendos Licentiatos atq; Doctores procancellarium eligit.

Laici verò Clericos promouere, vel ab Archidiacono substitui non possunt. Hippolitus singulari 553.

Ab his gradibus atque honoribus arcentur omnes intames, quibus portę dignitatum patere non debent, Infideles, hæretici, excommunicati, spurij, vel nõ rectè nati. Anchor. proœ. lib. 6. Socinus de magistris, benius priuileg. 64. Qui per saltum & indecenter promouentur, priuilegijs promotorum non gaudere asseuerant scholiastes Guidonis Papæ decis. 388. per gloss. & DD. 1. Nemo de aduocatis diuers. lud.

Similiter qui per bullam vel rescriptum Principis gradum Doctus acquirunt, non gaudere

dere priuilegijs Doctorum probat Guido Papæ decis. 88. & 387. l. Si ita quis §. fin. ff. de legat. 2. & Iac. Fabrum, §. responsa Institut. de Iur. nat. gent. & ciuili.

Verisq̄ue Doctoribus, qui per rigida examina in scholis promouentur, bullatos longe inferiores esse, affirmat P. Castrensis, l. fin. c. vbi Senatores, & clariss. ciues. Mandosius super signatura gratiæ, de Licentia Doctorandi. Zasius ad l. 2. ff. de orig. Iur. Benius priuileg. 10. vbi expedire aiunt, vt principes creandis istis honorarijs siue codicillaribus Doctoribus parciores & circumspectiores sint.

Nam crebrò fit, vt isti non sint honore isto quòd Doctores salutentur, contenti, sed magistratus quoque ambiant, qui egregiam eruditionem requiruet: & optima beneficia Ecclesiastica aucupentur, cum Ecclesijs indigni sint.

De quibus bullatis Doctoribus non inellegantè quis dixerit, quòd olim Dionysius de Heliodoro aiebat, quem Adrianus Imperator epistolarum suarum magistrum fecerat: Potest Cæsar pecuniam & honores tribuere, Rhetorem facere non potest. Dion in Adriano. Mandos. super signatura gratiæ, de licentia Doctorandi. Licere autem Principi quandoq; solo verbo Doctorem creare putant. Iacobinus de S. Georgio, de feud §. queritur etiam Angel. l. 1. c. de sentent. pallis §. sed an Princeps.

S. Concilium Tridentinum scholasticos, illos honores non solum approbauit, sed etiam ijs inignitos alijs præferendos esse decreuit.

De

ff. 22. c. 2.

- l. ff. 24.

11.

De Codicillaribus autem, & bullatis Doctōribus non creandis amplius, extat Bulla Pij V. in eglōge motu priorum, his verbis.

Pius Episcopus Seruus Seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriā:

Quamuis à Sede Apostolica, ad quā negotiorum multitudo vndique confluit, curis omnino penè innumeris nonnulla interdum exiustis causis concedantur, quæ successiuis temporibus in publicum detrimentum, & alieni iuris præiudicium tendere noscuntur, non debet reprehensibile videri, si Romanus Pontifex, ad cuius prouidentiam pro debito Pastoralis officij spectat super ijs debite prouidere, illa rationabilibus, & iuridicis superuenientibus causis, deinde cognitis, quandoq; renocat, & annullat, ac in statum redigit rationis. Sanè cum fide digna plurimorum relatione, non sine animi nostri molestia, intellexerimus, nonnullos Comites Palatinos, & diuersos alios, præ textu facultatū, sibi à Romanis Pōtificibus, & Sede Apostolica concessarū, quā plurimos tā Laicos, quā Clericos, tā iure Ciuili, quā Canonico & Theologia, nullo, aut nō debito examine præuio, indoctos, & inhabiles Doctores Licētiatos Magistros creasse, promouisse, vti ad dignitates, ceteraq; beneficia Ecclesiastica facilius assumerētur, & de eis prouiderētur, in animarū suarum iacturū, & quā plurimorū scādalum. Nos huiusmodi scandalis, quantum in nobis est, obuiare, & aliās, nē de cetero inhabilis ad huiusmodi gradus admittantur, prouidere

dere volentes, Motu proprio, non ad alicuius super hoc nobis oblatæ petitionis instantiam sed ex mera deliberatiõe, & ex certa sciëntia, nostris, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine hac nostra perpetuò valitura cõstitutione omnia, & singula facultates, & indulta eisdem Comitibus, ac etiam quibusvis Officialium Romanæ Curix Collegijs, singulisque alijs personis cuiuscunque status, gradus, ordinis, & prææminentix existentibus, ad Doctoratus, Licentiaturæ, & Magisterij gradum promovédi per quoscunque Romanos Pontifices, prædecessores nostros, & Sedem Apostolicam, ac etiam nos etiam, Motu, scientia, & potestatis plenitudine, similibus quomodolibet concessa, confirmata, & innouata, illorum tenores præsentibus pro expressis habentes, auctoritate Apostolica, tenore præsentium, perpetuò reuocamus, cassamus, & annullamus, ac decretis concilij Tridentini inhærentes decernimus, & declaramus, eos, qui à Comitibus, & alijs præfatis promoti fuerunt, quo ad dignitates, cæteraque beneficia Ecclesiastica, nulla gradus prærogatiua frui & gaudere posse, vel debere. Et sic præmissis omnibus, & singulis, per quoscunque iudices etiam causarum Palatij Apostolici Auditores, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, interpretari, iudicari, & diffiniri debere. Nec non irritum & inane, quicquid secus super ijs à quocunque auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus constitutionibus

Seff. 22. c.

2. c. seff.

24. c. II.

hibus, ordinationibus Apostolicis, ac præfatis, ac quibusvis alijs facultatibus, priuilegijs, indultis, & literis Apostolicis, eisdem conuentibus, & Collegijs, nec non quibusvis alijs etiam ex quauis causa, etiam vrgentissima, aut in vim contractus inter eos, & Sedem prædictam in niti, vel ex causa onerosa, etiam motu proprio, ac consistorialiter, & aliâs quomodolibet concessis, ac etiam iteratis vicibus approbatis, & innouatis: quibus omnibus illorum omnium tenores, ac si de verbo ad verbum inferantur, præsentibus pro sufficienter expressis habentes, quo ad hunc effectum specialiter & expresse derogamus, cæterisque contrarijs quibuscunque. Vt autem præsentis literæ ad omnium notitiam deducantur, volumus, quòd in Cancellaria nostra Apostolica, & acie Campi Floræ de more publicentur, & inter constitutiones perpetuò valituras describantur. Et quia difficile foret eas ad singula quæque loca differri, quòd earum transumptis etiam impressis manu alicuius Notarij subscriptis, ac sigillo alicuius Prælati munitis eadem prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo &c. Si quis autè, &c. Dat. Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1568. Kal. Iunij, Pontificatus nostri anno tertio, &c.

Memorable est, quòd Valentinus Rotmarus refert in Academia Ingolstadiensi, de Frederico Staphylo Theologo, Iurisperito Germano. Ille cum vir doctus; sed vxori alligatus esset,

esset, facultas Theològica ipsi conferre recusabat. Summis ergo Pontifex, procurante Ferdinando. Rom. Imperatore, Salyburgensi Archiepiscopo facultatem dedit, per honorificum diploma, vt Fredericum Staphylum tam Iuris Canonici, quàm Theologiæ Doctorem crearet, in præsentia aliquot Episcoporum & Doctorum, qui rigoroso examine præuio, per iurata vota affirmarent, ad gradus istos Staphylum idoneum esse. Quare istis, cæterisque debitis cæremonijs adhibitis, Staphylo rubrum pileum à Pontifice missum Archiepiscopus in Comitijs Augustanis anno 1569. imposuit, & sacræ Theologiæ atque Iuris Canonici Doctorem pronuntiauit.

De ordine, & loco, ac præeminètia Doctorum Iuris inter se, & aliarum facultatum Doctores: & quòd maior de collegio non ætate dicatur, sed qui prior dignitatem consecutus est, seu in Collegium cooptatus: & quòd Senior absente Decano siue Præfecto conuocandi & concludèdi facultatem habeat: Petr. Anchor ad titulum de magistris in 6. Maxianus Socin: eodem loco, Menochius de arbitrarijs Iudic. casu 124. Quintil. Mandosius ad Cancellariæ regulam 16. quest. 15. & seq. Iacobus Benius de priuilegijs Iurisperitorum priuilegio 10. & alij fuscè pertractarunt.

Nicolaus Boerius tractatu de auctoritate magni consilij & parlamentorum Franciæ, cõmunem, ait, opinionem esse; vt primum locum obtineat Theologi, secundum Iurisperi-
ti,

tertium Medici, quartum Philosophi & bonarum artium Professores: inter Iurisperitos præferatur hi, qui Canonist. vocantur, & inter hos, cæteris paribus, seniores, & qui diu professi fuerunt, nisi Iuniores virtute & scientia maximè excellerent, vel in dignitate aliqua constituti essent. Theologi enim versantur circa Deum, & res diuinas: Canonum Doctores circa bonum commune, & circa Deum quoq; Legistæ circa bonum commune tantùm: Medici circa corpus humanum. Iurisconsulti tanto Medicis præstant, quanto anima præstat corpore, iustitia ægritudine. Socinus cap. super speculo de magistr.

Canonistæ Legistis præferuntur, cæteris paribus. Nam excellens Legista præfertur indocto Canonistæ, Socinus ibi. Sicut iuuenis doctus præfertur seniori indocto, Socinus reg. Iur. 128.

Qui diu professus est, & maius stipendium habet, vel à Principe digniore, maioreuè promotus est, (dummodò non sit bullatus) alijs præfertur, Socinus cap. quanto, de magistris, & regula Iur. 128. & seq. Petr. Duénas, reg. Iur. 208.

Doctor Canonum & legum præfertur simplici Canonistæ, Socinus c. quãto, de magistris. Geminatum enim vinculum difficilius rumpitur.

Sicut Licentiatus duplex præfertur omnibus alijs Licentiatis, non Doctoribus Licentiatisque Theologiæ præcedit baccalaureum vtriusque Iuris.

Et prior Licentiatus præfertur posteriori Doctori, seniumque à tempore adepti gradus Licentiæ computatur, licet post alium Doctor euaserit.

De quibus apud Socinum, & Anchor. de magist. Boerium d. loco, Guidonem Papæ decis. 88. & 388. & 390. Benium, & alios, plura disse-
runtur.

Licentiati in fauorabilibus non odiosis gau-
dent priuilegijs Doctorum. Guido Papæ decis. 389. VVesemb. conf. 40. Coloniae, & Salmanti-
cæ, & plerisque alijs Academijs Licentiatus ibi
promotus præcedit Doctores aliarum Vniuer-
sitatum in eadem facultate. Quod placet Benio
præfat. partis 3. Ipseque repetens, vel disputas,
aut promouendus in isto actu præponitur Do-
ctoribus. Mar. Socin. cap. quanto, de magistris.

In quibusdam Academijs Licentiati ab vno
Doctore præsentantur ad Lauream, ab alio eã
consequuntur, vt Papiæ, Taurini, Coloniae, in a-
lijs ab eodem promouentur, à quo præsentati
fuerunt. Prior mos statuto vel consuetudine,
posterior Iure nititur, ne continentia causæ di-
uidatur. Menoch. de arb. Iud. casu 371.

In aliquibus iurare coguntur Doctores, quòd
promouendi sint digni laurea, vt Papiæ, in alijs
non iurant, quod magis placet Menochio de
arb. Iud. casu 192. Mandosius tamen super sig-
natura gratiæ, de Licentia Doctoradi, post Bar-
tolom., & alios quosdam mauult, vt iurent, pro-
mouendos esse dignos.

Quatenus in vna Academia promotus Licé-
tius,

tatus, in altera lauream petere possit, Menochius lib. 2. de arbit. Iud. casu 371. tradit.

Coloniæ & Salmanticæ iureiurando affirmare coguntur: quòd neque gradum Licentiæ alibi repetere, neque pileum Doctoralem sumere velint, nulla dispensatione superioris, etiamsi sponte ab aliquo offeratur, obstante.

Menochius de arbit. Iudic. l. 2. casu 371. ex Iafone refert, ibi lauream petendam esse, vbi Licentiæ gradum accepit, ne causæ continentia diuidatur: nisi fortè alibi nouum examen subire pro laurea voluerit. Hoc enim nouum examen causæ continentiam diuideret, & ad hoc valeret, vt in vna Academia Licentiatus, in alia lauream suscipere posset, etiam iureiurando, si quod fortè emilit, non obstante. Quæ tamen sententia indaginem requirit. Non sunt enim statuta & consuetudines iurandæ eludendæ.

Promouendi aliquam pecuniam Collegio soluunt ex veteri & antiquo more. Lancellotus in Decurione nu. 66. Anchor. clement. de magistris.

Aufrerius ad quæstionem 406. Capellæ Tholosanæ ait: Neminem Tholosæ ad matriculam ascribi, nisi soluto prius vnus integri anni salario, neminemque ad baccalaureatum admitti, nisi quinque annorum salarium, inter Doctores diuidendum, numeret. Perusinos autem Doctores prædicat Benius in priuilegijs Iurisperitorum, priuil. 10. quòd portionem pecuniæ, quæ ex promotione debetur, laureatis crebrò restituant.

Duarenus epistola ad Sebastianum Albasp. ait: Biturigibus magnam pecuniam confici ex gradationibus: etsi aliqui semper gratis promoteantur. Statuta, quòd studiosi gratis promoteari non debeant, sunt illicita. Ben. Priuil. 10. in fine.

Vetus quoq; mos est, tam professores, quàm discipulos ante receptionem ad matriculam, & ante promotiones certis promissionibus & iuramentis deuinciri. De quibus etiam apud Iustinianú in Nouellis constitutionibus Auth. Quomodo Episc. & cleric. ad ord. perductio porteat. Auth. vt Iudices sine suffragio fiant. Auth. de administratoribus, apud Conrad. Lácellott. in Decurione, apud VVesëb. cõs. 53 &c. videre est. Idem in omnibus adhuc Academijs (etsi non eodem modo) obseruatur.

Peculiaris iurandi forma à Pio IIII. Pontif. Max. tam Professoribus, quàm studiosis præscripta est.

Quoniam ergo grauissimis de causis scholasticis honores & gradus siue promotiones introducti sunt, vt iuuentus ad bonarum artium studia incitaretur, & docti ab indoctis, ab improbis probi discernerentur, videndum est, ne temerè & indignis conferantur. Alioqui enim ipsæ promotiones, & ijs insigniti viri contemnantur, & improbi atque indocti publicis testimonijs commendati nõ parum reip. per improbitatem, vel imperitiam detrimenti afferunt.

Graviter igitur peccant tam illi, qui istos honores

peres indigni appetūt, quàm qui indignis conferunt.

Indignissimū enim & reipublicæ perniciosū esse, si honores scholastici deferantur indignis, eleganter probat Mandosius ad Cancellar. reg. 16. q. 13. & 14. Inde namque fit, vt indoctissimi quique, qui vix prima Iuris rudimenta nōrint, vel rubricas & allegationes legere sciunt, longis & pretiosis vestibibus magnos Iuris consultos simulent, & ab imperito vulgo propterea honoribus & præmijs afficiantur. Honestè à dignis petuntur, sed qui nimium ad illos consequendos festinant, vel nimis improbè vt indigni promoueantur vrgent, Doctorum priuilegijs se indignos reddūt. Anchora. proœ. lib. 6. Feli. c. clerici, de iudic. Nisi euidentissima spes sit, quòd post promotionem diligentius studebunt, vt digni reddantur. Sic quasdam Vniuersitates excusat Rebuffus, de priuilegijs studiosorum scribens, quæ faciles sunt in conferendis istis honoribus.

Indignos admittere periculosum est, dignos impedire legibus iustitiæ contrarium. Iccirco si dignus adolescens à Rectore vel Cancellario ad petendum examen vel lauream non admittitur, & eo nomine superiorem adierit: Rector & Cancellarius arbitrio superioris puniuntur. Iacobinus de S. Georgio tractatu feudorum, §. queritur etiam.

De his, qui nimium festinant, & indigni gradus appetunt, in prouinciali Synodo Coloniaensi anno 1536, sancitum extat: Quisque se modico

dulo suo metiatur, nec incipiat esse magister, priusquam fiat discipulus. Quot enim sunt, qui Magistrorum & Doctorum insignia ambiunt, ac per ambitum extorquent, qui nunquam eam artem, quam post magisterium profitentur, vel à limine salutârunt. Quod quàm turpe & indecorum sit, nemo ignorat.

Pulchrum est M. Catonis verbum, quo M. Fulvium taxabat, quòd militibus coronas leuissimis de causis dedisset, quæ non nisi post victoriam dari solebant. Aul. Geilius lib. 5. ca. 6. Noctium Atticarum.

Alexander Seuerus apud Lampridium prudentissimè iudicabat, magna nomina, & magnos honores ingentia quoq; onera apportare & præstare, absq; ijs facere quod illa requirunt, quàm ea recipere, & eis reuera non respondere.

Experientia rerum magistra docet, quòd promotiones multis oneri potius quàm honori sint. M. Cicero lib. 3. epistolarum scribit: Insignia virtutis multi sine virtute assequuntur, veros autem fructus assequi sola virtus potest: & is, qui verè appellari potest honos, & inuitamentum ad tempus, & perpetuæ virtutis præmium est. Ita vulgus hodie, quando indignos promoueri vident: non omnes, inquit, Docti, qui rubra pilea gerunt.

Qui lucri spe propter auaritiam indignos promouent, vel ex arrogantia aliquos vrgent, vt promoueantur, ne ab alijs promouendorum numero superentur, pessimè illi de ipsis adolescentibus, de parentibus & amicis eorum, atque

que republica merentur, & malorum, que inde proueniunt, rei fiunt. De quarundam exterarū Vniuersitatum Professoribus peruagatum in Germania verbum est, dicere ipsos solere: Accipiamus nos pecuniam, & remittamus asinos in Germaniam; non considerantes quàm perniciosos & recalcitrantes asinos in imperatricē illam Nationem immittant. Quantas enim illi redi miti & coronati asini falsa inanis sapientiæ persuasione inflati, turbas semper dederint, publice vniuersi Christiani orbis querelæ testantur.

Qui ergo istos honores scholasticos vituperant, vel ad reipublicæ Christianæ salutem repertos, ad perniciem abutuntur, tantopere in officio peccant, tamque absurdè loquuntur, vt infantiam suam omnibus prodant, & verbis satis redargui non possint. Non possum, inquit Io. Oldendorpius ad leges 12 tabularum, me hoc loco cōtinere, quin exoptulem cum Criticis quibusdam, qui tam sunt amentes, vt vtilē illum, longeque pulcherrimum in omnibus Academicis receptū ordinem, titulosque, aut contemnerent, aut etiam improbare non erubescant. Quid, inquit, est Doctoris titulus, quid Licentiati, quid Baccalaurei, nisi pecuniarum nūditiones? & reliqua, & id genus ineptiarum multa effutiūt. Verū legant insulsi homines, quid scribant eruditi omnium seculorum in bonis artibus antesignani: Quomodo præparādis sint per ordinem studiosi ab incunabulis litterarum ad grauiores disciplinas: in quas ne tāquam

quam susin rosas irruerent, quàm diligenter sint à præceptoribus vires ingenij perpendendæ: & quàm tale in bonis artibus iudicium nullo possit fieri modo, nisi in classes diuidantur studia, & singulis classibus tituli assignentur, quibus alij ab alijs in scholastica ratione discernantur, Quales sunt à lauri bacca Baccalaureatus, Magisterij, Licentiati, & Doctoratus. Hæc, inquam, perpendant, si voluerint, iniqui censores, & facile videbunt errorem suum, vel cōscientia dictante.

*elsum in
ebesis
ibulano.*

Nemo fortè ex istis titulis melior, nemo doctior efficitur, inquit alius, & parum hæc promotiones ad eruditionem conducunt: sed eruditionis atque doctrinæ iudicium & insigne sunt: quo alij ad studia literarum honore incitètur, & vt homines nôrint, quibus suos & suorum animos liberalibus artibus & disciplinis reliquaque cognitione informados tutè committere queant, qui ex ijs quæ cuiusque professionis sunt propria, vtpote imperiti, dignum ab indigno, ab inerudito insciòque eruditum & scientem discernere nequeunt. Quòd si hæc promotione alicubi abuti cœptum est, vt minus etiam docti & digni in nonnullis Vniuersitatibus numerata pecunia, eruditionis & doctrinæ insignijs decorentur; non eam ilicò ob causam promotiones dampnandæ vel reijciendæ sunt, sed potius tollendus abusus.

Porrò Doctoris nomen propriè Iuriconsultis competere aiunt: quòd illi tam verbo in schola sanctas leges diuinarumque & humana-

rum

rum rerum scientiam profiteantur: quàm Imperatoribus & Principibus ac vniuersæ reipub. consulendo, agendo, iuredicundo gloriosè interseruiant.

Reliquarum disciplinarum & artium Professores Magistros vocant. Marianus Socinus Iurisperitus rubrica de Magistris, Maijster nõ per g, sed per duplex ij scribédum putat, quem à monédo, & monstrandò alij magistrum appellant. Quod non tantùm Benius annotauit, sed etiam Concilium Tridentinum obseruat, sess. 24. cap. 12. & 18.

Petrus Anchoranus clement. cùm sit nimis, de Magistris, decem, ait, nominibus Iurisconsultos appellari: 1. Antecessor, 2. Magister, 3. Doctor, 4. Professor, 5. Dominus, 6. Præceptor, 7. Sacerdos iustitiæ, 8. Iurisperitus, 9. Pater Iuris, 10. Celsior.

Récenset eodem loco Anchoranus decem requisitas qualitates in eo, qui promoueri in Doctorem Iuris desiderat. 1. quòd ad minus sit annos natus. 17. annos natus. 2. quòd ad minus quinque annos Iura audierit, vel didicerit: Nemo enim repente fit summus. 3. idque in locis approbatis, vbi Iura incorruptè traduntur. 4. quòd alios præcedant moribus. 5. facultatiæque. 6. interpretãdi subtilitate. 7. quòd examinatus, vel insigniter doctus sit. 8. ad minus sint septem Doctores examinantes. 9. quod illi iurati deponant examinatum esse dignum. 10. quòd sit legitimè natus. Est enim ciuilibis sapientia sanctissima res.

Quis

Quisquis auctoritate propria hanc dignitatem usurpare, aut insignia Doctorum assumere tentauerit, falsi poena teneri affirmat. Antiquus etiam mos est conuiuium præbere Vniuersitati, Archidiacono, Doctoribus: bidellis, buccinatoribus vestes, cibos pecuniâ, propinare. Anchora. *ibid.*

Antonius Riccobonus scribit: quòd Martius Rutilius commētarium inchoârit de Doctoribus, & origine Doctoralium insignium, qui ea dare, qui accipere possint: sed non absoluerit,

QVARE PRAE CAETERIS

unus honoretur, quem nunc ferè primum

Vniuersitatis vocant.

C A P. XIII.

Sim lib.

.ca.2.

SICUT veteres Philosophi auditores suos, qui cæteris ingenio & eruditione præcellerent, præmio aliquo honorare solebant, ut Athenis in Saturnalibus quoque diligenter obseruatû fuisse Gellius refert, & Verrius Grammaticus Augusti nepotum præceptor, quia discipulis semper præmium aliquod proponeret, quòd is qui reliquos dicendo scribendoq; superasset auferre, plurimi ex eius schola doctissimi viri prodierunt: ita etiam Maiores nostri, ut ad publicos honorû gradus percipiendos quàm dignissimos redderent, Primo Vniuersitatis, hoc est, præstantissimo & doctissimo omnium, ampliores honores & maiora præmia decreuerunt. Etsi enim boni adolescentis est

lat. l.16.

est spontè quod optimum ab omnibus & iudicatur, & est etiam, sequi, mentemque suam bonis literis excolere: tamen expedit illectamentis quibusdam rudes eorum animos ad optimarum artium atque virtutum studia inflammare. Quomodo olim apud Romanos, auctore Polybio Megapolitano, si quis in prælio strenuè quicquam præ cæteris gesserat, Imperator de ipsius laudibus pro concione orationem habebat, & illi, qui hostem vulnerauerat, gesum donabat: qui equo deiecerat, spoliaueratque, pediti phialam, equiti verò phaleras. Qua ex re fiebat, ut gloria eorum, qui patriæ benefecerant, innotesceret: & iuuentus ad hoc prouocaretur, ut nihil non pro Reipub. salute ferendum subiret, quo celebritatem, quam strenuos tantùm, & bonos viros comitari cernebant, consequerentur. Verùm cum ex illo doctissimi delectu parricidia, grauissimaque crebrò incommoda sequerentur, quòd singuli iniuriam sibi fieri putarent (sic enim homines ferè φίλαυτοι sunt, ut omnibus se libenter præferant) hic mos non nihil immutatus est, præsertim in illis Academijs, vbi nihil præter honorem & sumptus ad eos ex primatu isto redire potest.

Ut iam non doctissimus quisque, sed nobilissimus & ditissimus, idque vicissim, præferatur, qui examinatores publicos & promotore honestiori conuiuio excipere, & pro omnibus gratias agere cogatur, ut nec Gymnasia Gymnasijs, nec studiosis studiosi meritò propter hanc

rem inuidere possint. Sic Colonie Agrippæ, & in alijs quibusdam Gymnasijs publico meo tempore obseruabatur.

DE VACANTIIS, ET QVA

*re certis diebus in honorem præstantissimorum
virorum singularum facultatum
alumni ferientur.*

C A P. XV.

*Plut. de li-
beris edu-
candis.*

Reminisci, inquit Plutarchus, oportet, omnem vitam nostram in remissionem & studium esse diuisam: quod circa non operosi tantum, sed festi quoque die reperti sunt. Nam laboris condimentum est otium, ac corpus quidem indigentia, & repletionem, animus verò remissione atque labore conseruatur.

*Lucianus
lib. 1. vera
histor.*

Marcus Cicero: Ab actione fit intermissio, multi que dantur ad studia reditus. Et Lucianus Samosatensis, quod Athletæ, inquit, frequenter faciunt, idem literarum studiosis fieri oportere censeo: ut cum grauibus & serijs legendis defatigati fuerint, ad animi laxamentum aliquantisper declinent, donec ad futurum laborem robustiores vegetioresque efficiantur. Rursus in Dialogo de Sectis: Bone, ait, animo esto, quippe hodie à Philosophicis commentationibus vacatio promulgata est. Danda est, inquit Fabius, omnibus aliqua remissio, non solum quia nulla res est, quæ perferre possit continuum laborem, atque ea quoque, quæ sensu & anima carent, ut seruare vim

*Fabius lib.
1. cap. 4.*

suam

suam possint, velut quiete alterna retinentur
 sed quòd studium voluntate discendi, quæ co-
 ginon potest, constat. Iraque & virium plus af-
 ferunt ad discendum renouati ac recentes, & a-
 ctiozem animum, qui ferè necessitatibus repu-
 gnat. Nec sibi, ait, displicere lusus cupiditatem
 in pueris, quòd hoc signum sit alacritatis: nec
 tristitiam in pueris admodum probat, quòd
 non erectæ erga studia mentis fore videantur.
 Mores quoque ait se inter ludendum facilius
 detegere. Et acuere ingenia, si positis inuicem
 cuiuscunque generis quæstiunculis enudentur.
 Modum tamen in Remissionibus præcipit ad-
 hibere, ne aut odium studiorum faciant nega-
 ta, aut otij consuetudinem nimiam. Clementis
 quoque Alexandrini Pædagogus, exercitatio-
 nes corporis egregiè commendat, assiduumq;
 otium vituperat, & vehementiores exercitati-
 ones laboresque, maximè post cibum, multo-
 rum morborum causam ait existere. Addit
 multis lectionem, quæ fit alta voce, esse exerci-
 tium, luctamque suscipi ad excernendum viri-
 les sudores. Aristoteles necessarias ait esse ex-
 ercitationes corporis, debentque lusus esse, ex
 ipsius decreto, neque illiberales, neque remissi,
 neque laboriosi, quod nimius labor impedimè
 to sit, quo minus augeatur corpus, temperatus
 verò labor, & vocis intentio, & clamores, eiu-
 latusque puerorum exerceant, & agitent, & au-
 geant corpus. Isocrates Demonicum hortatur,
 ut eas corporis exercitationes amplectatur,
 quæ ad valitudinem profint, desinatque labo-

Lib. 3. Pæ-
 dagog. cap.
 10.

Arist. lib. 1.
 Politic. 166.

K

rare,

Vires lib. 2
de tradēda
discipl.
Bemb. dia-
logo de act
14.

rare, dum adhuc laborare possit. Iam verò non minor est ingenij lassitudo quàm corporis, et si est occultior, vt rectè Hispani, teste Ludouico Viue, dignitatem & lusum, animorum coticulas esse Prouerbio dicant. Bembus filium suum reprehendit, quod 14. integros menses Græce lituraturæ operam dederat, nullo intermisso die, eamque supersticiosam assiduitatem vocat quæ ingenium sæpe & studia frangat. Nam: *Quod caret alterna requie, durabile non est.* Vt breuiter dicam: exercitatio corporis moderata sanitatem tuetur, vires auget, pulchritudinē conseruat, ingenium acuit. Porrò hoc impulit Solonem, vt cogeret legibus Athenienses, vt filios suos palæstra & literis, & musica diligenter instituendos curarent. Vidit enim vir Græciæ sapientissimus, esse ciuibus suis & vires corporis & animi comparandas, & humanitatem atque moderationem conseruandam: aliter enim fieri nõ posse, vt libertatem, & reliquas opes distuerentur. Omnia siquidem bona, vel ignauis & mollitia deseruntur, vel temeritate & audacia peruertuntur. Vt igitur ciues suos fortes efficeret, palæstram instituit: vt autem ad humanitatem instrueret, literis & musica mitigandos existimauit. Hoc autem Lycurgus Lacedæmone non admodum dissimili ratione consercutus est. Nam cùm vsquam alibi maius studium in corporibus, & animis corroboradis extitit: tum in nulla vnquã Republica magis laus mirifici cuiusdam pudoris enituit.

Porrò Athenienses studiosi aliquando frugalit

publicæ conationis, dulcibus colloquijs, animū
 larabant, hilarè prorsus & modestè. A liquan-
 do pugillatu, pancratio, pila, vel cursu corpus
 exercebant, quidam etiam grandia plumbi pō-
 dera in manibus gestantes fossam transiliebant
 lacebat quoque in Gymnasio globus quidam
 æneus, in parui scuti figuram formatus, sine lo-
 ro & baltheo, quem vel sursum iaculabantur,
 vel in longum, contendentes quis omnium ali-
 orum metas excessisset. Quæ exercitatio duas
 vilitates apportabat iuuenibus, vt & prospera
 valitudine vterentur, & robusti laborumque
 patientes euaderent, sicut refert Lucianus in
 dialogo qui *ἡ ἀρχαία ἀσπίς γυμνασίου* inscribi-
 tur. Vacationes verò, sicut etiamnum obseruā-
 tur, duplices fuere, partim publicæ & ordinarię
 partim priuatæ Publicæ quidem certis anni tē-
 poribus in omni doctrinarum genere celebra-
 bantur. Aestiuales nimirum, siue Messis; &
 Vindemiales, siue Autumni: sic enim Cæsar, au-
 ctore tranquillo, partitus est, & Gloriosissimi
 Romanorū Imperatores per vniuersum impe-
 rium celebrari voluerunt, quos Theodolius
 certis quibusdam limitibus descripsit, vt ab 8.
 Kal. Iulij, vsque ad Kalend. Augusti Messis fe-
 riz; à 10. autem Kal. Septemb. vsque ad Idus
 Octob. Vindemiales durarent. Ad quas præle-
 ctiones suas finire, & quoad eius fieri poterat,
 nouos iterum libros ordiri, vt certus studiorū
 cursus seruetetur, solebant. Beatus enim Au-
 gustinus, publicus eloquentię professor, post-
 quam Spiritus sancti gratia ad Christianā phi-
 losophiam,

Gellius li.
18. cap. 2.
et li. 6. c.
13.

Eisdem fe-
re Romanis
ut batur;
aut hore A-
lexandro
lib. 3. genit
alium die-
rum, c. 34.

L. vt in die
Dominico
C. de ferijs.

*Lib. 2. cō-
fess. su. rñ
cap. 2.*

losofiam, Diuo Ambrosio præceptore, per-
uenerat, lectionem publicam nõ statim de se-
ruit, sed ne Auditores suos fraudaret, vacantias
vindemiales expectare voluit. Priuatæ autem
non ab omni Academia simul, sed singularum
doctrinarum discipulis alio tempore, alio or-
dine, & alia ratione peragebantur. Hebdoma-
dibus enim Lunę, septimo quoq; die Atheni-
enses, vt hodie etiam obseruatur, præter publi-
cas illas vacationes feribantur, quod ex Gel-
lio & Luciano colligitur. Nostri verò Theolo-
gi & iurisprudētes die Iouis potissimùm feriā-
tur, quoniam lex, quam illi diuinam, hi huma-
nam interpretatur, Iouis hominumq; Deūm-
que parentis filia appellata est, vt Marcus Cice-
ro libro secundo de legibus, & Dion. Chryso-
stomus *τεπι υδμολ* scriptum reliquerunt. Et
quemadmodum Moses omnium legislatorum
antiquissimus, & princeps, leges suas à vero Ie-
houa accepit: ita Radamantus & Minos Cre-
tensiu Legumlatores, (vndè Nobiliores Gra-
ciæ ciuitates suas leges hauserunt) à Ioue
accepisse Philosophis creduntur. Ioui præterea
temperantiam, quæ bonarum artium, & sacra-
rum legum procreatrix est, veteres tribuerūt.
Et Poetæ Mineruā omnis doctrinæ præsidē et-
ca. Iouis profiliisse, fabulatur, quæ Iouis par-
Diogenes Babylonius ad Physiologiam tradu-
xit. Ci. li. i. de natura Deorum. Philosophi verò
& bonarum artium, atque linguarum Profes-
sores die Martis, fortasse quia Mars planeta
masculus est & generans, atq; res naturales, de
quibus

*Gellim lib.
15. cap. 2.
Lucianus
in Solone.*

*Strab. lib.
10. Sabel-
lic. li. 1.
En. ad 4*

e differunt, producens, quare
 nonis siue aëris esse finxerunt si-
 quia veteres sanguinem, in quo vita
 tum consistit, à Marte se habere cre-
 Ant saltem vt eo ipso iuuentutem cõ-
 tarent, hæc studia grauioribus doctri-
 us percipiendis, tractandisque reperta
 nequaquam in his tantum laboris, inge-
 temporis consumendum, atq; consenes-
 , vt alia studia, quibus hæc destinata
 attingere cum fructu aliquo nequirent,
 uinis humanisque legibus liberalium ar-
 doctrinam sic inseruire, vt Martis filij ad
 patrem officia referuntur, sicut doctis-
 viri copiose ornateque comprobârunt.
 Quod verò Iurisperiti in Iustiniani, Medici
 Hippocritatis, Philosophi Aristotelis clarissi-
 morum virorum honorem feriantur, inde ori-
 tum esse videtur, quòd Anaxagoras, vt auth or
 est Plutarchus, rogantibus Lampfacenis, num
 quid ante mortem mandare vellet? respondit:
 Nihil aliud, quàm pueri eodem die quo morer-
 retur, ludere permetterentur, sicut suo adhuc
 tempore diligenter obseruatum fuisse testatur
 Lactius. Quòd etiam propter mortem &
 curias clarissimorum & doctissimorum ho-
 minum à prælectionibus abstinetur, hinc for-
 titum est, quòd Athenienses mortuo So-
 crate, ad tempus gymnasia clausurunt. Verùm
 quando philosophi per grauiores occupatio-
 nes, præter has ferias docere non possent:
 tabella præ foribus suspensa literis maius-

culis, vt nemo frustra detineretur, studiosis
 (sicut hodie adhuc in vsu est) significabant.
 Quod non obscure indicat Lucianus in dialogo
 de sectis, quando vacationem promulgatam ef-
 seit. Nā ordinarię ferię, siue publicę, siue pri-
 uatę, quod statę erant, non promulgabantur.
 Aurelijs tamen Galliarum præco edicere sole-
 bat: cras nō intrabitis inter festum Iustiniani.
 Neque tamen leuiter transeundum est, quōd si-
 cut studiosi nostri vacationum tempore com-
 potationes Atheniensium diligentius imitan-
 tur: ita modum, & frugalitatem sibi quoque ad
 imitandum proponere debent. Illi enim hone-
 stum & moderatum symbolum faciebant, sed
 vbi parçè & frugaliter epularum, vt loquitur
 Gellius, modum fecissent, vtiles, delectabiles,
 que sermones proferebant, vt ad alendum, nō
 opprimendum ingenium conuenisse videren-
 tur. Nā Plato Academia Atheniensis princeps,
 iucundiorē vini inuitationem, sub arboribus
 quibusdam, & sobrijs conuiuiorum magistris
 introduxit: modicis honestis que inter bibe-
 dum remissionibus refici, integrari que animos
 ad instauranda sobrietatis officia existimauit:
 atque eos sensim lætiores, & ad intentiones
 rursus capiendas reddi habiliores, vitia quoque
 hominum libertate quadam per vinum data
 detegi, & ad corrigendū medendū que fieri apti-
 ora: Lacedæmoniorum pueri etiam ad conui-
 uia veniebant, sed tanquam ad disciplinę mo-
 rum que scholam, dicebanturque; *ἀνατροχ*. Vnde
 Cicero i. Officiorum: Cū relaxare animos,
 & dare

Gellius lib.

11. cap. 2.

lib. 18.

6. 2. 13.

& dare se iucunditati volent, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ, quod erit facilius, si in huiusmodi quoque rebus maiores actu velint interesse. Et pro Cœlio: Parcat iuventus pudicitiaæ suæ, ne effundat patrimonium; abstineat à scelere, nec intersit insidijs, neminẽ lædat. Quod post honestas exercitationes, ad literarum studia paratiores redire soleant, probat Plautus in Bachidibus.

*Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugilatu, pila,
Saliendo sese exercebant magis, quam scoria aut
suauis.*

*Ibi suam artem extendebant, non in latebris
locis.*

*Inde de Hippodromo & palestra ubi reuenisses do-
mum,*

*Cinctulo præcinctus, in sella apud Magistrum as-
sides,*

Tuum librum legeres.

Ex studio enim literarum sæpe melancholia & alia incommoda corporis nascuntur, quæ honestis recreationibus curanda sunt. Maria Soci. ad cap. super speculo, ext. de Magistr. &c.

Exercitationes autem & recreationes ingeniorum ab honestate recedere non oportet, sed omni prorsus turpitudine carere debent: ut nihil flagitiosum, nihil contentiosum designetur, verum etiam cõtentiones, rixæ, iniuriæ procul ab humaniorum literarum alumnis arceantur. De utilitatibus autem exercitationis corporeæ Neapoli in horti Capellæ muro sic legitur.

Exercitium est humanæ vitæ conseruatio,
 Carolis naturalis lima, Excitatio dormientis,
 Naturæ virtutum corroboratio, Superfluita-
 tum consumptio, Otio inimicum, Temporis
 lucrum, Iuuentutis debitum, Senectutis gau-
 dium. Ille ergo solus ab exercitatione abste-
 neat, qui vtriusque sanitatis beneficiq̃ vult cō-
 rere.

De pilæ, quæ propter commoditates pluri-
 mas, nunc ferè à studiosis tractatur, vsu & ra-
 tione, Athenzi Dimonax.

*Quidam inuenis lusit pila, vix editus
 Annos decem septemq̃, Cou patris a.
 Deum videtur ferre certè hac Insula,
 Qui desides max respiceret hos incolas,
 Nam seu pilam caperet, daretis, hinc omnium
 Surgebat ingens clamor, hic coricinnitas,
 Mos, ordo, quantum explicari nec potest,
 Nec esse dictis, aut solet factis virum:
 Nec quis putat esse, pulchri sedinis
 Tantum nec audui viri, nec gratia
 Vidi, sui capturus hinc ingens nualum
 Diu moratus, nunc videor sanus mihi
 Nec esse deniq̃, &c.*

Sed de pila ex professo disputauit Timocra-
 tes Laconicus, & apud recentiores scriptores
 varia passim reperiuntur. Augustinus fatetur
 quòd puer nimium pila luserit, vt vapularet,
 & minus disceret.

RE-

RECEPTIO ET EXAMEN

*græcum, quæ nunc ferè Beatorum de-
positio vocatur.*

CAP. XVI.

Nueteratus ille mos, vexandi eos, qui ad Academias recenter confluunt, ex eo mihi originem traxisse videtur, quod veteres philosophi neminem in suam disciplinam recipiebant, nisi ingenium, naturam, & mores ante diligenter explorassent, sicut de Pythagora refert Gellius libro 1, Noct. Attic. cap. 9. De Aristotele verò lib. 20. cap. 4. Ut ad quam disciplinam natura sua ferentur, atque aptiores essent, cognoscerent: sin omnino ἀμύροισι, ne nobilem ætatem, parentumque sudorem frustra in gymnasio consumerent, dedecorantes & præceptoris, & scholæ auctoritatem. Nam Indorum Brachmani, qui ad tricesimum septimum ætatis annum tacere, frugaliter viuere, carnib. & Venere abstinere nolent, vt incontinentes & ad Philosophiam percipiendam ineptos reijciebant. Lacedæmonij (qui in educatione iuuentutis diligentissimi semper extiterunt) liberorum suorum indolem admotis verberibus tam acriter sæpe explorari solebant, vt non pauci ex eo morerentur. Essæi quoque apud Iudæos, in suum collegium neminem recipiebant, qui biennio patientiæ signa non dedisset, atque iureiurando confirmasset, iustitiæ se cultorem fore, & nulli hæresis dogmata traditurum, conseruaturum-

Strab. li. 19.

*Rhodog.
nom. lib. 18.
lectiōnem
antiq.*

K 5

turum-

*in feb. li. 9.
ep. 1. præp
uangelic,
atheniensium
deposi-*

turumque sectæ libros, & ministrorum nomi-
na, vt ex Porphyrio refert Eusebius. Athenien-
ses verò studioli, vt nouitiorum fastum, arro-
gantiamque reprimerent, & humaniores atque
faciliores redderent, mirum in modum exagi-
tabant, vexabantque. Nam quidam verbis pro-
uocare, & captiosè petulanterque interrogare;
quidam etiam cum ratione & dialectica peri-
culum facere solebant. Quæ sanè res illis, qui
huius consuetudinis ignari erant, metum im-
cutiebat; qui verò norant, iucunda videbatur.
Ostentatio enim maiorem præ se timorem fe-
rebat, quam re vera inerat. Deinde ad balneum
per forum deducebant, (sicut Colonia ad se-
pulchrum Aristotelis per forum nouum ali-
quando fiebat) furiosorum more ita insultan-
tes, vt cum ratione insanire viderentur. Atque
sic accuratius perdiscebat, num intrepidus, &
constans, patiensque, an mollis, varius, & im-
patiens esset futurus in studio literarum. Tan-
dem omnino liberatos in balneum introduce-
bant, mox lotos, dignosque habitos in colle-
gium recepturi: teste Gregorio Nazianzeno
in Monodia Basilij Magni. Iudicat tamen ibi
Nazianzenus, quòd Basilium Magnum ob no-
minis celebritatem & doctrinam taliter Athe-
nis non vexarint. Sicut ne hoc tempore, vbi
similis ferè mos obseruatur, eadem seueritate
omnes promiscuè recipiuntur. Tales enim ad-
huc propemodum ceremoniæ in receptione
tyronum, qui ex triuialibus ad Academias re-
cens accedunt, Colonia Agrippinæ, Basileæ, &
alijs

alijs quibusdam Academijs Germaniæ adhiberisolent. Ligneis enim ascijs, dolabris, terebris, forficibus acciduntur, dedolantur, tentantur, tenduntur, cornuaque capitibus admota amputantur.

Quibus ceremonijs admonentur, vt aures, oculos, sensus purgatos adferant, morumque asperitatem, & cornua arrogantiae, atque inanis persuasionis, quibus vitijs ea ætas ferè madet, deponant, & ante barbam patulis auri- bus veram eruditionem, expurgato animo, & humili corde itire discant.

Quæ res à Maioribus non sine magna ratione introducta videtur: sed paulatim, vt fit, in abutum abiuit, vt non tã de naturæ & ingenij probatione, quàm de oculis exhauriendis, vel etiam de vindicandis odijs cogitetur: & quod olim virtutis aliqua probatio esse solebat, ad licentiam, peccandique & ebrietatis an- sam deflexit, vt loquitur Antonius Possevinus, lib. 1. Bibliothecæ selectæ cap. 6. vbi hanc receptionem & examen, pupillatu studiosos eximere vocat. Propter istos autem abusus in quibusdam Academijs mos ille abrogatus est: in alijs ad pristinum statum, Christianis dignum, & studiosis minimè grauem reuocari meritò deberet.

Reperi nuper egregium pro Beanis, Germanica lingua conscriptum priuilegium, hoc in eorum gratiam adiungere placuit.

Prt.

**Privilegion von Römischer Key-
serlicher Freyheit / für die / so keine
Vexation leyden mögen.**

**Wiltu pein vnd strafft vermeyden/
So spott meiner nicht / ich kans nicht
leyden.**

Ir Fabularius Hauptmann
in der Kaffen / Kappenschmide zu
Narragonien / Narren Vogt
zu Schlauraffen / Gubernator
vom auffstehen bis zum nider-
sitzen / Entbieten allen vnd jeglichen / in was wir-
den / wesens vder standes die allenthalben in vn-
serm Reich zerstrawet seindt / vnser gnad vnd
gunst zuuorn / liebe getrawe / nach dem wir in er-
schienen Jahren / zwey Mandat im Truck die
übung vnd Vexation der Narren betreffent /
nacheinander haben außgehen lassen / in deme das
ihr

Ihr solche Übung vnd Vexation von vns in ge-
 meinen Mandaten / verbotten / in keinem wege
 unterlasset / Derhalben wir jekundt zum dritten-
 mahl verurteilt werden / euch solches laster mit
 strengem ernste zuerbieten / Dann so diesem mit
 ernstlicher peen vnd straff nicht beagnet würde /
 so müst unsere Herrschafft des Reichs Narraao-
 rden sampt dem Gebiete Stultitz in kurzen Ja-
 ren gar zu grundt vnd bodem gehen / welches vns
 je nicht / dieweil wir es noch zur zeit mit geringem
 schaden wehren mögen / zu g'sta'ten geziemen wil /
 Derwegen wir euch alle zu gute vnd zu erhaltung
 vnsers Reichs / dieweil wir vermeynt / daß Übung
 vnd Vexation verstandt vnd weißheit geben / al-
 so daß die jenigen so dardurch geübt / hñt in flug /
 wigla vnd von vns abtrünnig werden / im besten
 betracht haben / daß vns nicht mehr / wie bisher
 geschehen / durch die finger zu sehen / geziemen
 wil / sonderen auch mit ernstlicher that vnsere
 Amptis fürweseren die vbertreter vnd verachter
 dieses vnsers Mandats höchlich zu straffen / be-
 fehlen / Wir wollen auch auß gnaden alle die jeni-
 gen / so kein Vexation leyden mögen / gefreyet
 haben / von aller Übung vnd Vexation / so anders
 dann mit worten geschicht / wann sie diesen vnse-
 ren versiegelten Brieff bey sich tragen. Wo aber
 einer darüber so freundlich sein würde vnd den
 keyser dieses vnsers versiegelten Brieffs / anders
 dann mit worten vexierte / der soll in vnser vn-
 gnade vnd peenlicher straff seyn. Derhalben sol-
 kn die unsere fleißige auffmerckung haben / auff
 solche freuliche verachter / dieses vnsers versie-
 gelten

gelden Brieff vnd sie darumb on alle anade straffen Nemlich / der kopff soll ihnen zwischen beyden ohren gesteckt werden / Es mögen aber die Richter vnd Amptis fürwesser / nach gelegenheit der sachen hierinne handeln / nach deme die schult ist also soll auch die straff folgen.

Zum ersten / sol ein jeder vnser verwanten sein / das er ihme eine erwehle die er nicht vmb ein Königreich gebe / so baldt in die selbige freundlich anfibet / sol er vngezweiffelt glauben / sie sen ihm von herzen holdt / Deren soll er vngesfordert fürsessen all sein vermögen / vnd vetterlich erb / ihr gehorsam sein / was sie in heist sich in keinem weg beschermen alles glauben was sie sagt / nichts danti alles gütts vertrauen / sie schalten vnd walt en lassen vber leib vnd gut / dann sie wirdt ihm nichts verhören / das will der Cankler bürg für sein / Hörte er aber etwas vnerlichs von ihr sagen / soll er auß krafft deses Mandats macht haben zu sagen / es sen alles erstuncken vnd erlogen was man böß von ihr sagt.

Zum andern / Sol ein iheder der vnsern / vns zu ehren / sich aller hoflichkeit beflieffigen / kein hebb anthun / es sen dann zuuor hüpsch gefallen vnd außgestrichen / vnd so etwa einer nit zarte hembdlein het / soll er allweg vber den dritten tag / obten an das wammes reine rüchlein netweil / so meinet man es sen das rein hembd / auch etwa ein reines facilerlein vorn zum ermel oder laßen her auß gucken lassen / all 8. tag zweymal lassen balbieren / ehe sonst besser weniger wein trincken / daran thut jr vnser ernstlich meinung.

Zum

Zum dritten vnd letzten/wollen wir vö ampts
 wegen vnserer verwandren in sonderheit Prvilligi-
 giert haben / Dermassen / So baldt sich einer in
 vnserer Oberkeit begeben/ein hinder das Narrago-
 nie worden / den soll man darbey bleiben lassen/
 vnd ihm: s niemant vnderstehen zu wehren / Als
 dann soll kein andere macht haben mit seiner ob-
 genannten tausent schon zu reden/ tanzen/ lachen
 oder hofiren. sonder er allein jr steht nachlauffē/
 wer das hört oder sihet solt niemant sagen jeder-
 mann weichen wer vmb die weg ist / das ihn nie-
 mandt hindere/ es sey tag oder nacht / Vnd so im
 derhalb sein herzil weihet frantz würd am gurle-
 fe / so jederman nit mitleiden mit ihm hat / Wer
 das vberfüre vnd vnachorsam besunden den soll
 man dem Sängler anzetaen. Wo man ihn aber
 weit er Berieren wolte/ soll er macht habē zu fre-
 chen. Laß mich mit lieb/ diesen vnsern Brieff her-
 für ziehen/damit auffsetzen/vnd dauon zum Sän-
 gler reiten weiter in dieser sacht fürzunemen. Dafi-
 wir diß Mandat von euch allesampt vnd beson-
 der/ bey obgemelten peenen / stet/ fest vnd vnuer-
 brochenlich wöllen gehalten haben.

Wil man in aber gnade beweisen / so soll ihm
 der Kopff vorm hinteren abgehawen werden. vñ
 sol bin fortan beraubt sein aller güter geselschafft/
 also das zum wenigsten kein güter aesel mit ihm
 tanzen/ noch auß ihm trincken soll / Wir setzen vñ
 wöllen auch das alle vnserer vnderthanen ein ihe-
 der insonderheit soll haben ein Kappe mit langen
 ehren vnd schellen dran/auff das sie für andern/
 so nicht vnseres Reichs genossen sein mögen
 wer

werden/Dann es ist je offenbar/das wir bey allen
weyßen Völkern vnser vnweisen Volcks hab-
ben/weiter so wollen wir auch hinfurter niemand
auff den vnseren sich auff weisheit zu begeben ge-
statten / vnd das sonderlich / so man beym Bier
oder Wein ist / Dann es ist nicht wol müalich
das die Weisheit daselbst/ ohn Übung vnd Bey-
tion möge gehandelt werden / Solchs haben wir
euch guter meinung nicht wollen verhalten / auff
das sich menniglich weiß darnach zu richten/ vnd
des zum warhafftigen vrkundt / haben wir vnser
Siegel auff diesen vnsern Brieff gedruckt/ dar-
mit sich niemandt möchte entschuldigen vnd sa-
gen/es were nicht vnser ernstliche meinung. Ge-
geben in vnser Statt Narragon / hinder dem
Schalcks berge / bey Boffingen auff der Welt-
müllen/ Im Jahr so man zält hinder vnnnd fort
am drey vnd achtzigsten tage des Schalcks mo-
nats.

DE SIGNO, VEL CAMPANA

*quo opportuno tempore studiosi
conuocantur.*

C A P V T XVII.

Semper etiam veteribus Philosophis x⁶
Sua siue tintinabula in vsu fuerūt, quibus re-
motiores, ne qui à prælectionibus sese absentia-
rent, opportuno tempore in scholam conuo-
carentur. Vnde Iuuenalis:

layra 6.

*Tot pariter pelues, tot tintinabula dicas
Pulsari:*

Et

Et Martialis:

sonat as thermarum, ludere pergis.

Qua de re elegans historia refertur de Iasse-
is apud Strabonem libro 14. Geographiæ: Cùm
Citharædus quidam; inquit, artem suam osten-
taret, audirentque eum Iassei, statim vt tinti-
nabulum increpuit, ilicò omnes relicto Citha-
rædo dilapsi sunt, præter vnum surdastrum. Ci-
tharædus itaq; propius ad illum accedens Gra-
tias tibi, inquit, ingentes habeo, cùm propter
Musicæ studium, tum propter honorem erga
me: nam cæteri quàm primùm tintinabulum
increpuit, omnes abierunt. Quid ais, inquit, nū
tintinabulum sonuit? quòd cùm affirmaret Ci-
tharædus: At tibi ait ille, bene sit, & surgens ip-
se etiam digressus est. Rectè ergo non solum
studiosi in Gymnasia; sed tota etiam Vniuersi-
tas, si commodè fieri possit, sonitu campanæ
conuocatur. Sicut Persarum quoque Magi, au-
thore Sabellico; facere consueuerunt. Et pro-
miscuum vulgus ad conciones sacras, quæ veræ
prælectiones sunt, atque orationes suas rectiùs
perfoluendas, in templum per campanas euo-
catur.

*Zacchus in
parati.
Quod cu-
insque Vni-
uersitatis.*

Nicephorus Gregoras author est; quòd per
Græciam seriò aliquid tractaturus Patriarcha,
vel Episcopi, sacris tintinabulis populum con-
uocarint. Et quòd seditiosi aliquot ciues The-
ssalonicensis Imperatoris edicto trucidandi; sa-
cra tintinabula pulsauerint; populiq; concur-
rentis opera euaserint.

*lib. 8. hist.
Rom. 6.
lib. 9.*

Conuocatio Vniuersitatis, quæ per campa-
nari

L

nari

nam fit, quando sufficiat, & qui sint illius effectus, declarat Córodus Lancellottus in suo *De curione* num. 38.

Campana verò loquitur apud Glossatorem in *extrauagan. communibus, de off. Custod.*

*Laudo Deum verum, plebem voco, congrego
Clerum,*

Defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro.

DE VIRGIS ET FERULA.

C A P V T X V I I I .

Li. 1. cap. 2.

Vamquam Fabius Quintilianus ingenium & liberalem puerum cædi minimè vult: tamè quia omnium iuuenum promiscuè habenda ratio est, multi verò optimorum præceptorum beneuolentia, & rationibus in officio retineri, & ad honesta exercitia perducì non possunt, nisi verbera quandoque adhibeantur & plagæ: stultitia enim alligata est cordi pueri, & virga disciplinæ eradicabit eam: idcirco quòd ea, si ratio & puerorum ingenia postulare viderentur, cum iudicio vsurpanda essent, & Chrylippus optimus iuuentutis præceptor probauit, & à veteribus Philosophis ferè receptum esse nos scimus, & Fabius ipse fatetur. Vnde Euripides. Sunt præmium lasciuienti verbera. Verùm ne caput, cæterasq; principes, atque vitales corporis humani partes per animi impotentiam læderent, & quos ad erudiendum ornandumq; susceperant, turpes, mutilos & ineptos ad discendum redderent: rectè à Maioribus nostris sancitum est, vt

virgis

Proner. 22.

virgis & ferula præceptores vterentur, quibus
 ea membra cōtrectarent, quæ à periculo max-
 imè tuta sunt. Qui mos à Græcis etiam proflux
 ille videtur. Illi enim cūm purum & non dilu-
 tum vinum biberent, atq; furiosi inuicem ba-
 culis pulsarent tam acriter, vt haud pauci oc-
 ciderentur: Dionysius posthac ferula pro ba-
 culis vti voluit. Quare eum depicturi, ferulam
 in manus dare solebant. Et Apuleius libro se-
 cundo floridorum de Psittaci castigatione lo-
 quens: Quæ rusticum nostrum sermonem co-
 gitur æmulari, ferrea clauicula caput tunditur,
 imperium Magistri vt persentiscat, hæc ferula
 discenti est, &c. Nec in conuiujs solūm, vti Di-
 onysius instituerat, sed in scholis etiam Græci
 ferulam vsurpare voluerunt: Athenæi enim
 Timocles:

*Eusebius l.
 12. c. 2. præ-
 paras. Eua-
 geli.*

opus esse adhuc

*Trepidare, & alapis cedi, & in teneras manus
 Recipere plagas, res profecto suavis est?*

Quod Romani quoque imitari cœperunt.
 Horatius enim libro primo sermonum:

*Nam vt ferula cadas, meritum maiora subire
 Verbera, non vereor.*

Et Iuuenalis:

*Et nos ergo manum ferule, subduximus, & nos
 Consilium dedimus Sylla. Diuus quoque noster*

Hieronymus, & nos, inquit, didicimus lite-
 ras, & sæpe manum ferulæ subduximus. Chri-
 stianissimus Poëta Prudentius:

Ætas prima crepantibus flenit sub ferulis.

Quod Theodosij Imperatoris filius Arca-

L 2 dius

dius à magistro ferula cæsus fuerit, narrat Ni-
cepharus, lib. 12. historiæ Ecclesiasticæ. Caius e-
tiam Imperator, auctore Tranquillo, Græcæ
Latinæque eloquentiæ Syraculis & Lugduni
certamina instituit, ubi in dicendo scribendo-
que victi, præmia quædam victoribus confer-
re, eorundemque laudes edere cogebantur: e-
os verò qui maximè displicuissent, scripta sua
spògia linguæ delere iussit, nisi ferula obiur-
gari maluissent. Virgarum autem vsus anti-
quissimam etiam originem habet Fabius enim
Pictor refert, quòd Ianus, vt Colonias in offi-
cio retineret, singulis virgas singulas tradide-
rit. Prætores quoq; Romani, auctore Plutar-
cho, virgis utebantur, quibus malitiam, quæ
medicabilis esse videretur, corrigerent, non se-
curi statim amputarent. Vnde Iuuenalis:

*Mernens virga tam grandis Achilles,
Cantabat patrys in montibus.*

Cratèr Thebanum à principe Gymnasij
Thebani, siue, vt alij volunt, Corinthij flagris
cæsum fuisse scribit Laertius.

Ita virgas & ferulam Pædagogorum scép-
tra vocat Martialis, quibus à nequitia & vitijs
deterreant magis discipulos, quàm lædant.

Nates potissimùm virgis cædi pueris, ait
Rhodoginus, quòd illa corporis pars, ob cutis
crassitudinem, cui callosum & solidum quid-
dam insit, minus periculi habeat. Sed quâquã
in præsens non de vsu (id enim alibi fortasse ex
professo cõmodius facere poterimus) verùm
de ortu & inuentione virgarum, & ferulæ in-
stituta

Vide offi-
ciorũ scho-
lasticorum
li. 1. c. 29.
& lib. 2.
cap. 28.

stima disputatio est : tamen hoc pædagogos non ignorare oportet, quòd permultum refert, si pro ingeniorum & temporis diuersitate, cum ratione quadam & iudicio prudenter vrantur, & sicut Basilius ille Magnus præcipit, mensuram & modum medelæ & sanationis peccatorum adhibeant. Nam & indulgentia nimia iuuentutem ferè corrumpit, & nimis acerba increpatio multos à proposito studendi fugat, inquit Fabius, quòd sic obiurgat quasi oderint.

Quest. 93.
diff. explicat.

Quòd castigati à præceptoribus minimè irasci, aut vindicare, sed gratias potius agere debeant lib. 2. offi. scholast. cap. vlt. demonstraui.

Quia verò quantumuis eruditi & diligentes præceptores discipulis suis perpetuò adesse, eosque in omnibus obseruare non possunt: iccirco quædam ratio introducta est, vt delicta per alios deferrentur: & discipuli aut virtutis amore, aut plagarum formidine & metu ad virtutum bonarumque artium & linguarum studia inuicem excitarent, nimirum vt à præceptore notati, alios ipsi obseruare, eorumque obicè petulanter aut indecenter dicta factaque & neglecta accusare cogerentur.

Hac forsàn allusit Terentianus Laches: An quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitrari quo quisque pacto hinc vitam vestrorum exigat? Multo melius hic quæ fiunt, quàm illic vbi sum assiduè scio.

Henry
E. 2. 1. 1.

Apud Lacedæmonios puerorum præfecti

L 3

tabula

tabula notabant eos, qui deliquerant, vt suo tempore punirentur.

Athenienses verò, vt frequentes in concionem venirent, fune, rubro colore oblito, ministri publici populum cingebant, agebantque in concionem: si quis contagio funis notatus appareret, multam dare cogebatur.

DE LITERIS, DEQVE TABULIS, & papyro, charta, & pergamento.

CAPVT XIX.

ADami posteritas statim in exordio mundi disciplinas à se repertas literis, duabus columnis lapidea & latericia, inscripserunt: vt mox dicetur capite sequenti & lib. 2. cap. 1.

Tandem Moses Decalogum tabulis lapideis Dei manu scriptum accepit.

Veteresq; Romani & Athenienses in tabulis æneis aut ligneis scribere solebant. Quòd infra suis locis indicabitur.

Paulatim papyri & chartæ vsus inoleuit. Quem alioqui antiquissimum fuisse, ex Esaia cap. 18. colligitur. Væ terræ cymbalo alarum, quæ mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas.

Quæ de venenatis Iudæorum, aut hæreticorum papyreis siue chartaceis epistolis ibi Hieronymus, & Gnagneus ad caput vlt. act. Apost. intelligunt.

Palmarumque folijs, arborum quarundam
libris,

libris, plumbeis, cereisq; materijs prout quisq; poterat, utebantur. *Vide in Bibliothecis Romanis.*

Id chartæ genus, quo nunc utimur, ex linteolis contritis confectum, recentius esse apparet, & papyri à frutice sumptum nomen retinet. Membranas à tecti membrorum, quæ corio teguntur, nominatas Varro putat, & à Pergamo, vbi inuentæ fuerint, pergamenas nuncupari perhibent. *Polid. lib. 2. cap. 8. P. Theol. lib. 16. ca. 3. & 4.*

Quas apud Iudæos & Aegyptios tempore Ptolomæi Philadelphi in usu fuisse, ex Iosepho & alijs in Aristæa demonstraui.

Aegyptij primi fuerunt, qui per figuras animalium mentis sensum effingebant. Qua de re antiquissima monumenta, saxi impressa, extare dicuntur. De quibus volumen edidit Pierius Valerianus, Relat. à Matth. Quado, lib. 1. Geograph. De istis symbolis in Aegypto satius disseretur.

Indorum quoque Sacerdotes olim Hieroglyphicis imaginibus annales conscribere solebant. Peruini laneis funibus utebantur, quos quippos vocabant; quibus implicitis diuersarum figurarum nodis numerum supputabant à monade ad denarium, atque inde altius ascendendo nodis colores imprimebant, ijs rebus similes, quas indicare volebant. Quælibet provincia Notarios habebat, qui per hos colores rerum gestarum memoriam, velut literarum monumentis haustam plebi insinuarent, & si quid accideret posteritate dignum, per eorum nodorum colores annotarent. *Iouine lib. 14. Matth. Quædam lib. 5. cap. 15. Ceogr.*

Jer. 36.

Baruch Propheta scribebat volumen sermonum Hieremiz atramento: Rex volumen illud scidit scalpello, & iussit igni comburi.

zech. 6. 9.

Apud Ezechielem Prophetam, vir quidam atramentarium scriptoris in lumbis, & ad renes habuisse dicitur.

Hieron.

Quem virum Dei Angelum significari aiunt, qui habitu Pontificis, vestitus lineis indumentis, omnium peccata describeret, & sanctorum à peccatoribus numerum segregaret. Alij per virum illum, Deum ipsum intelligere malunt: qui actiones hominum bonas & malas diligenter aduertat.

Quod Græci *καλαμάριον*, nos atramentarium vocamus, quòd in illo calami, in hoc atramentum recondatur. Multi, ait ibi Hieronymus, significantius thecas vocant, ex eo, quòd sint thecæ scribentium calamorum.

Vnde huius rei vetustas perspicitur.

DE BIBLIOTHECIS.

C A P. XX.

ide etiam
hicol. lib
6 c. 7. Po-
id. d. c. 7.

Bibliothecæ quoque semper magno in honore apud omnes gentes fuerunt. Sicut in earum Academijs aperietur.

Et meritò quidem. Nam bonarum literarum atq; artium thesauri in libris, & magistris mutis, perpetuis tamen conseruantur, & hinc in omnem euentum ea depromuntur consilia & solatia, quæ nullo auro, vel argento, nullisue humanis opibus vel viribus cõparari possunt. Ideoque

Ideoq; in exordio mūdi Adami filij ea, quę de bonis artibus inuenerant, metu Diluuij, & memorię causa, duabus columnis inscripserūt, de quibus libro 2. in Iudęa agetur. Et post Diluuium Babylonij, Assirij, Aegyptij, cęteręq; omnes gentes suas bibliothecas habuerunt.

Roma ad picturam Bibliotheca Babylonica legitur.

Daniel & socij linguam scientiamq; Chaldeorum ediscunt.

Cyri decretum de templi instauratione Darij iussu perquiritur.

Ad picturam Biblioth. Atheniensis.

Pisistratus primus apud Gręcos publicam bibliothecam instituit.

Seleucus bibliothecam à Xerxe asportatam referendam curat.

Ad picturam biblioth. Alexandrina.

Ptolomęus ingenti bibliotheca instructa, Hebręorum libros concupiscit.

LXX. Interpretes ab Eleazaro missi sacros libros Ptolomęo reddunt.

Ad picturam biblioth. Romanorum.

Tarquinius superbus libros Sybillinos tres, alij à muliere incensis, tandem emit.

Augustus Cęsar Palatina Bibliotheca magnificę ornata viros literatos fouet.

Ad picturam Biblioth. Hebręa.

Esdra Sacerdos & Scriba bibliothecam sacrę restituit.

Moyse librum Legis Leuitis in tabernaculo reponendum tradit.

Ad picturam Bibliotheca Cæsariens.

S. Pamphilus Presbyter & Martyr, admirandæ sanctitatis & doctrinæ, Cæsareæ sacram bibliothecam conficit, suæque manu describit.

Ad Hierosolymitanam.

S. Alexander Episcopus & Martyr, Decio Imper. in magna temporum acerbitate, sacrorum scriptorum libros Hierosolymis congregat.

Ad Bibliothecam Apostolorum.

S. Petrus Sacrorum librorum thesaurum in Rom. Ecclesia perpetuò seruari iubet.

Ad Bibliothecam Pontificam.

Romani Pontifices Apostolicam Bibliothecam magno studio amplificant, atque illustant.

De Bibliotheca Xisti V. in vita illius Cicarella refert: Inter alia iucundissima loca, quæ in Vaticano sunt, is est primarius, quem Belvedere nuncupant. Hunc locum Xistus tanquam instituto suo aptissimum elegit, & in eo nobilissimam Bibliothecam ædificare cœpit. Præter ædificia verò, quæ libris reseruantur, alia confestim noua condidit, in vsum eorum, qui Bibliothecam custodiunt: quorundam etiam literatorum, qui in ea incolerent, vt ipsius protectoris, si quando valetudinis gratia suum habitaculum mutare velit. Ipsa autem Bibliotheca ædificium est longum & vacuum ad 318. palmos in longitudine, 69. in latitudine extensum. Multas habet in medio columnas cœmentitias

titas optimo ordine dispositas. Ipsum ædificium Occidentem spectat, vnde & lumen intercipit. Licet à Meridie quoque & Ortu illustretur; à latere mollis huius in vsum Bibliothecæ publicæ constructæ, duo alia minora ædificia adiecta sunt, quæ Bibliothecæ seruiunt secretiori. Totam hanc Bibliothecam Xistus foris & intus elegantissimis picturis exornavit. Foris parietes calce nigra & candida iussit incrustari, & in ijs multas virtutum, scientiarum, aliarumque ad rem literariam pertinentium imagines delineari: Intus verò præter alia multa, quæ cernuntur, pingi fecit Ecclesiæ Concilia 16. & sub vnoquoque propria legitur inscriptio, quæ continent res memorabiles.

Sub primo itaque Concilio Nicæno hæc verba descripta sunt. <i>S. Silvestro Papa Fl. Constantino Magno Imperat. Christus Dei Filius Patri Consubstantialis declaratur. Arii impietas condemnatur. Ex decreto Consilij Constantini Imp. libros Arianorum comburi iuber.</i> Sub Concilio Constantinopolitano, quod proximè sequitur, sic legitur: <i>S. Damaso Papa & Theodosio Imp. Spiritus S. divinitas propugnatur. Nefaria Macedonia heresis extinguitur. De Ephesino Concilio dicuntur hæc: S. Celestino Papa & Theodosio Sen. Imperat. Nestorius Christum dividens damnatur. B. Maria virgo Dei Genatrix predicatur.</i> Sequitur pictura primi Concilij Chalcedonenensis, sub quo legitur: <i>S. Leone P. P. & Marciano Imp. infelix Eutyches unam tantum</i>	concilia 1 clesie & rum inscri tiones. Nicenum Constanti nopolit. 1. Ephesinu Chalceda nense 1. Constans nop. 2. Constans nop. 3. Nice. 2.
---	--

tantum in Christo naturam afferens, confutatur. Secundo Concilio Cōstantinopolitano quod proximum est, hæc inscriptio subiecta est: *Vigilio Papa, & Iustiniano Imp. Conuentiones de tribus capitibus sedantur. Origenis errores refelluntur.* Iuxta Cōcilium hoc aliud tertium Constantinopolitanum expressum est, cum hac inscriptione: *S. Agathone Papa, Constantino Pagoneto Imp Monothelita hæretici, vnam tantum in Christo voluntatem dicentes, exploduntur.* De Concilio Nicæno secundo, ibidem picto, sic dicitur: *Adriano Papa. Constantino Irenes F. Imp. Iconomachii reijciuntur, sacrarum imaginum veneratio confirmatur,* Quarto concilio Constantinopolitano: adscriptum est: *Adriano II, Papa, Basilio Imp. Ignatius Patriarcha Constantinop. in suam sedem, pulso Photio restituitur.* Pone hoc spectatur primum Concilium Lateranense generale, cum hoc elogio: *Alexādro III. Pōt. Federico II. Imp. Valdenses & Cathari hæretici damnantur; Laicorum & Clericorum mores ad veterem disciplinā restituantur. Torneamenta vitanur.* Sub secundo vniuersali Concilio Lateranensi scriptum est; *Innocentio III. Pont. Federico II. Imp. Abbas Ioachim errores damnantur, bellum sacrum de Hierosolyma recuperanda decernitur. Cruce signati instituuntur.*

Ab vno latere huius picturæ imago S. Frācis Ecclesiam S. Ioannis ruinam minitantem ne labatur sustinētis, cernitur id, quod Innocentius in somnijs viderat: quare & hæc adiecta est inscriptio: *Innocentio III. Pont. per quietē S. Fran*

S. Franciscus Ecclesiam Lateranensem sustinere visus est. Ab altero latere S. Dominicus delinatus est, qui eiusdem Innocentij tempore hæresin in Aquitania Tholosæ natâ restinxit, inscriptio illius hæc est: S. Dominico suadente contra Albing. hæreticos Simon Comes Montisfortem pugnam sumpsit, egregieq. confecit. Sequitur Concilium primum Lugduni celebratum, cum tali inscriptione: Innocentio I^o. Pont. Max. Fridericum II. hostis Ecclesie aclaratur, Imperioq. privatur. De terra sancta recuperatione constituitur. Hero, olympica re expeditionis. Dux Ludovicus designatur. Gal. ro Rub. o & purpura Cardinales donantur. Sub Concilio Lugduni celebrato Sixtus etiam scribi mandavit: Gregorio X. Pont. Graci ad S. R. E. unionem redeunt. In hoc concilio S. Bonaventura egregia virium officia Ecclesie Dei prestavit. Tartarorum Rex à F. Hieronymo Ord. Minor ad Conciliū perducitur. Rex Tartarorum solenniter baptizatur. Post dicta Concilia cū sequenti scriptura spectatur Cōciliū primū Viēne: Clemense V. Pont. Clemensinarum Decretalium Constitutionum Codex promulgatur. Processio solennis: a: is corporis Domini iniicitur. Hebraica, & Chaldaice lingua professio, fides ergo, in nobilissimis quatuor Europa Academijs instituitur. Picturæ de Cōcilio Florétino subscriptū est: Eugenio IV. Pontifice Graci, Armeni, Æthiopes ad fidei unitatem redeunt. De concilio Lateranensi ultimo sic dicitur: Iulio II. & Leone X. Pontif. Max. Bellum contra Turcam, qui Cypriam & Ægyptum proximè Salsano victo occupabat,

pabat, decernitur. Maximilianus Casar, & Franciscus Rex Gallie bello Turcico Daces proficiuntur. Inscriptio denique Concilij Tridentini, quod ultimo loco depictum cernitur, hæc est: Paulo III. Julio III. Pio IV. Pontif. Lutherani & alij Heretici damnantur. Cleri populiq; disciplina ad pristinos mores restituitur.

Præter hæc Concilia, etiam hic celebriores totius orbis terrarum, quæ ab orbe condito fuere, depictæ, spectantur Bibliothecæ, quas & nos hic quoque summa, qua possumus, breuitate cum suis inscriptionibus referemus. Prima itaque inter has est Hebræorum, cum his literis: *Moses librum legis Lætitie in Tabernaculo reponendam tradidit. Esdras Sacerdos & Scriba Bibliothecam sacram restituit.* Sequitur Bibliotheca Chaldæorum in Babyonia: *Daniel & syri scientiam Chaldæorum addiscunt. Cyri Decretum de templi instauracione Darij iussu perquiritur.* Græcorum, seu Atheniensium Bibliothecæ inscriptum erat: *Pysistratus primus apud Græcos publicam Bibliothecam instituit. Seleucus Bibliothecam à Xerxi asportatam, referendam curat.* Sub Bibliotheca Aegyptiorum, quæ erat Alexandriæ, scriptum legebatur. *Ptolemæus ingenti Bibliotheca instructa, Hebræorum libros concupiscit: Septuaginta duo interpretes ab Eleazaro missi sacros libros Ptolemæo reddunt.* Bibliotheca Romana huc habet titulum: *Tarquinius superbus libro Sybilinos tres: alijs à matre incensis, tantundem emit.* Augustus Casar Palatina Bibliotheca magnificè ornata, viros literatos fouet.

celebriores
otius orbis
Bibliothe-
ca.

Hebræor.

Chaldæor.

Græcor.

fuert. Hanc sequitur Bibliotheca Hierosoly-
mitana, sub qua positú erat; *S. Alexãder Episcopus & Mars. Decio Imper. in magna temporum
acerbitate factorum scriptorum libros Hierosoly-
mis congregat. Deinde Bibliotheca Cæsariensis
cum hac inscriptione; S. Pampbilus presbyter &
Mars. admiranda sanctitatis & doctrina Cæsaria
factam Bibliothecam conficit: multos libros sua
manu describit. Hanc iuxta depicta est Biblio-
theca Apostolorum, de qua sic prædicatur; S.
Petrus factorum librorum thesaurum Romanæ
Ecclesia afferuari subes. Bibliotheca Pontificú
ultimo loco cernitur effigiata, cuius hæc est
inscriptio: *Romani Pontifices Apostolicam Bi-
bliothecam magno studio amplificant & illustrant.**

Quod si antea nobis constitisset, materiam
hanc de Bibliothecis tam fore prolixam, for-
san aut ab ea abstinuissemus, aut non ita exactè
atque singulariter eas descripsissemus. Nam &
exiguum illud, quod superest, silentio transire
non possumus: tum ut opus sit absolutú, post-
quam sit cœptum: tum etiam, quia nobis om-
nino persuasum est, eos, quibus iucundum est
legere libros, etiam cum voluptate visuros res
tam singulares, ad ipsos libros pertinentes. Di-
cemus igitur in sequentibus, istic ostendi pi-
ctos omnes homines, qui ob literarum inuen-
tionem toti mundo sunt celebriores. In prima
columna spectatur Adamus cum hoc titulo:
*Adamus diuinitus doctus, primus scientiarum &
literarum inuentor.* Secunda columna exhibet
filios Seth, Adami Nepotes, cum hoc elogio:

*Inuentor
literarum
scientiarum*

Filij

dam Filij
eth. Abra
um. Moyses
sdras. Mer
curius. Her
cules. Me
nones. Phe
nicia. Cad
mus.

Filij Scribit columnis duabus rerum celestium disti
plumam inscribunt. Sequitur Abraham, sub quo
notatum est: *Abraham Syras & Chaldaicas lito
ras inuenit.* Pone illum expressæ sunt literæ,
quas ille inuēit. Post Abrahamū cernitur Mo
yses, Dux & Legislatoꝝ populi Hebraici, cum
hac scriptura: *Moyse antiquas Hebraicas literas
inuenit.* De Esdra verò Sacerdote & Scriba e
iusdem populi Hebraici, qui proximè colloca
tus est, dicitur; *Esdras nouas Hebraorum literas
inuenit.* In tertia columna prodit Mercurius
Aegyptius, eius titulus est: *Mercurius Theore.
Aegyptis sacras literas conscripsit.* Adiunctum
habet ille Herculem Aegyptium; de quo legi
tur: *Hercules Aegyptium Phrygiæ literas cōscripsit.*
De Ménone qui sequitur, hæc referuntur: *Mē
non Phoroneo equalis, literas in Aegypto inuenit.*
Non procul hinc Isis regina Aegypti specta
tur, cuius hæc est inscriptio; *Isis Regina Aegyp
tiarum literarum inuentrix.* In quarta columna
imago Phœnicis, Phœniciaꝝ Regis delineata
est, eiꝛue subscriptum: *Phœnix literas Phœnicia
bus tradidit.* Sequitur Cadmus, cui adscriptum
est: *Cadmus Phœnicis frater literas sexdecim in
Graciam intulit.* Ipsæ autem literæ supra caput
illius depictæ sunt. His literis dicitur Palame
des adiunxisse quatuor alias, & totidem alias
Simonides Melicus; quæ omnes simul iunctos
faciunt viginti quatuor. Aristoteles (vt scribit
Plinius) dicit antiquas literas Græcorum fuisse
decem & octo, duos adiunxisse Epicharmum
& non Palamedem. Ipsa autem rei veritas in
certa

certa est, & dubia, cùm in obscurissimæ antiquitatis visceribus sepulta sit. Subsequitur Linus Thebanus, cum his verbis: *Linus Thebanus Græcarum literarum inuentor*. Inde Cecrops Atheniensium Rex, cui adiectum; *Cecrops Dipies primus Atheniensium Rex, Græcarum literarum auctor*. In quinta columna primo loco pictus est sapiens ille Philosophus Pythagoras, de quo dicitur: *Pythagoras literas ad humana vita exemplum inuenit*. In alio columnæ latere effigies Epicharmi Siculi, cum hoc dicto: *Epicharmus Siculus duas Græcas addidit literas*. Simoni di Melio hæc verba subiuncta sunt: *Simonides Melius quatuor literarum inuentor*. Palamidi verò hæc: *Palamedes bello Troiano literas quatuor adiecit*. In sexta Columna posita est imago Nicostratæ Carmentæ, matris Euandri, hæc sub se habens inscriptionem: *Nicostrata Carmentis Latinarum literarum inuentrix*. Literæ quas inuenit, ibidem quoq. appositæ, sunt hæ: A, B, C, D, E, F, G, H, I, L, M, N, O, P, R, S, T, V. Subsequitur Euāder Rex Arcadiæ, cum hac inscriptione: *Euander Carmentis F. Aborigines literas docuit*. Iunctum habet ille sibi Demaratum Corinthium, cuius elogium est: *Demaratus Corinthius Hetruscarum literarum Auctor*. Hic verò Claudium Cæsarem Romanorum Imperatorem, de quo legitur: *Claudius Imperator res novas literas adinuenit*. Hæc verba sub illo scripta sunt, at supra caput illius additum est: *F. reliquæ duæ usu obliuiscatae sunt*. Hoc est, vna istarum literarum est F. reliquæ duæ non

Linus. Cecrops. Pythagoras. Epicharmus. Siculus.

M

amplius

amplius in vfu sunt, neq; satis constat, quæ istæ
 fuerint. Mihi autem non fit verisimile litera-
 rum F. Claudio inuentam, cum ea apud Cice-
 ronem, qui multis annis Claudij tempora an-
 tecessit, inueniatur: immò is ipse nono libro E-
 pistolarum ad Atticum prædium suum vocat
 Formianum. Digamma, quia incipiebat à lite-
 ra F, quæ dicitur digamma, cum figuram duo-
 rum T, habere videatur. Dicendum itaque est:
 Claudium literam hanc dilucidius explicasse,
 aut aliud quod circa illam egisse, vnde nomen
 inuentoris consecutus est. In septima colum-
 na imago S. Ioannis Chrysofomi visitur, cui
 subiecta est hæc inscriptio; *Ioannes Chrysof. li-
 terarum Armenicarum inuentor*. Et effigies D.
 Hieronymi, cum hoc titulo: *S. Hieronymus li-
 terarum Illyricarum inuentor*. Post illum S. Cyril-
 li, de quo; S. Cyrillus aliarum literarum Illyri-
 carum inuentor. Illos sequitur Vlphias episco-
 pus, cui subiectum: *Vlphias episcopus Gothorum
 literas adinuenit*. In octaua & vltima columna
 effigies Domini nostri Iesu Christi formata
 est, cui subscriptum: *Christus summus Magister,
 celestis doctrine author*: deinde Pontificis Roma-
 ni, cum titulo: *Christi Domini Vicarius*: tandem
 & Imperatoris, cuius inscriptio est: *Ecclesia de-
 fensor*.

Hæc sunt præcipua, quæ in hac Bibliotheca
 Vaticana publicè depicta spectantur, scripta q;
 leguntur. In secreta verò Bibliotheca, Docto-
 rum Ecclesiæ, multorumque Sanctorum effi-
 gies, cū multis præclaris Sixti operibus & mo-
 numentis

nummentis delineatæ sunt. Has omnes figuras ordine recensere non est nostri instituti: putavimus enim hic non omnia, sed ea tantum describenda, quæ in hac Bibliotheca videntur celebriora, magisque singularia. Superest, ut coronidis loco huic quoque descriptioni addamus duas illas tabulas marmoreas, quæ in dicta Bibliotheca cernuntur, & quæ in ijs scripta sūt, hoc loco referamus. In priore tabula leguntur hæc:

Sixti V. Pont. Max. Perpetuo hoc decreto de Libris Vaticana Bibliotheca conservandis, quæ infra sunt scripta, hunc in modum sancit a summo, in-niolatæq; observantæ. Nemini libros, Codices, volumina huius Vaticana Bibliotheca ex ea auferēdi, extrahendi, alione asportandi, non Bibliotheca-rio, neq; custodibus, Scribis q; neq; quibusvis alijs cuiusvis ordinis & dignitatis, nisi de licentia summi Rom. Pont. scripta manufactas esto. Si quis secus fecerit, libros, partemve aliquam abstulerit, extraxerit, clepserit, rasperit q; carpserit, corruperit, dolo malo, ille à fidelium communione eiektus, maledictus, anathematis vinculo colligatus esto. A quo, quum praterquam Rom. Pont. ne absolvitur.

Secundæ verò tabulæ inscriptio ad perpetuam rei memoriam hæc est: *Sixtus Pont. Max. Biblio: hecam Apostolicam, Sanctissimis prioribus & pontificibus, qui beati Petri vocem audierunt, & ipsis adhuc surgentis Ecclesia primordiis inchoantem, pace Ecclesie reddita Laterani institutam: à prioribus deinde in Vaticano, ut ad usum pontificis paucior esset, translata, biq; à Nicolao*
M 2 V. auctam,

*auctam, à Sixto IV. insigniter excultam, quo fidei
nostra & veterum Ecclesiastica disciplina rituum
documenta omnibus expressa, & aliorum multiplex
sacrorum copia librorum conseruarentur, ad puram
& incorruptam fidei veritatem perpetua successi-
one in nos derivandam, toto terrarum orbe cele-
berrimam, cum loco depresso, obscuro & insalabri
sita esset, aucta per amplo, vestibulo, cubiculis cir-
cum & infra: scalis, porticibus, totoq; edificio à fun-
damenti extructo, subsellijs, plateisq; directis, le-
bris dispositis, in hunc editum, perlucidum, salubre,
magisq; opportunum locum extulit. Pietatis illius-
tribus undiq; exornauit, liberaliumq; doctrinis &
publica studiorum utilitati dicauit. Anno M. D.
LXXXV III. Pont.*

*officina ty-
pographi-
ca à Sixto
in Vatica-
no institu-
ta.*

Non procul ab hac Bibliotheca in eodem
loco typographiam Sixtus instituit, in qua li-
bri ab hæreticis corrupti, profanati, varijsque
erroribus aspersi, emendati, pristina candori
restituti, & ad sinceram authorum veritatem
reducti rprimerentur. Varijs quoq; linguis,
etiam barbaris, exoticisque vera fidei nostræ
dogmata, libri, miracula, & opera sanctorum
patrum pulcherrimis typis excusa, ex eadem
officina prodirent: vt hoc modo ad omnium
utilitatem cultus Christianus propagaretur, &
defenderetur. Huic tam difficili, sumptuoso,
sed vtilissimo negotio præfecit Pontifex Do-
minicum Basan, virum rerum gerendarum ex-
perientia, magnitudine animi, alijsque virtu-
tibus laudabilem, ideoque omnium iudicio
ad hoc opus aptissimum. Quod & ille re ipsa
testatus

testatus est: exiguo namque temporis spatio abundè sibi comparauit, & in ordinem redegit omnia, quæ ad Regiam & Pontificiam calceographiam possent desiderari, in operis quoque cursu singulari vigilantia, admiranda dextertate, prudentia, & integritate usus est. Iussit pòtiffex eidem Basè ad huius operis executionem viginti ducatorum millia numerari, quâ summam decem annorum spatio Reuerendæ Cameræ Apostolicæ restituere pollicebatur. Acta sunt hæc à Póttifice xvi. Aprilis, anno post natum Christum M.DLXXXVII.

Franciscus Patritius Senensis, Pontifex Caietanus
lib. 8. tit. 15. De Institutione reipublica, ad
Sixtum IV. PP.

Bibliotheca, inquit, salubri ac quieto loco instituenda est. Nec permittendum, ut ciues tanto munere fraudentur. Nam si palestra, quæ corpus adiuuat, tanto studio, tantaque impensa statuitur, quanto magis Bibliotheca ornanda erit? Quæ pabulum mentis bene institutæ est, & exercitatio animi ingenii. Et si certaminû victores magnos honores meruerunt, ut in conuentu stantes, palma & corona decorarentur, & redeuntes in patriam, quasi victoria triumphantes, quadrigis inueherentur & veste publica, perpetuoque victu alerentur: quanto magis efferendi sunt viri doctissimi, qui disciplina & moribus rep. adiuuant, & scriptis ea memoriæ commendât, quæ posteris profutura sunt Bibliothecæ locus eligatur, qui ad Orientem spectet: Acies nanque oculorum

matutinum lumen postulat. Nam si ad Meridiem, vel Occidentem spectaret, venti, qui locum perflant, humido pallore librorum volumina corrumpent, tineasque procrearent, quibus libri exeduntur, corrumpunturque. Poliuntur parietes opere tectorio, adornenturque viridi colore: viridia enim omnia oculis profunt, ac remque aciem reddunt. Laudatur summo opere Attalici reges, qui studio disciplinarum inducti, nobilem Bibliothecam Pergami ad communem civium peregrinorumque utilitatem, ac delectationem instituerunt. Hanc Pergamenam Bibliothecam Plutarchus in M. Antonij vita scribit largitum fuisse Antonium Cleopatrarum, in qua ducenta librorum millia fuerant, testemque Calvisium Octavij amicum inducit. Sic & Ptolomæus Aegypti rex eodem studio ac cupiditate pellectus, longè maiore impensa ac diligentia Alexandria Bibliothecam consummavit, in qua quadraginta millia librorum volumina fuisse memorantur: hi omnes libri fortuito incendio perierunt in prælio Cæsaris contra Achilæ regiarum militiarum præfectum. Nam cum regia classis sorte subducta iuberetur incendi, ea flamma urbis partem invasit, & ædes, in quibus libri reconditi erant, omni ex parte exussit: quo quidem incendio miseradam iacturam disciplinarum omnium bonarum artium fecerunt. Certatim siquidem scriptores omnium gentium, omniumque terrarum illuc volumina sua deferebant, quasi in theatrum, palestramque sapientiarum & doctrinarum.

Eo

Eonamq; loci Musis & Apollini ludi celebra-
bantur, in quibus, magnis muneribus propo-
sitis, Poetæ, Oratores, Philosophi seorsum inter
se certabant, & victores præmia & honores ac-
cipiebant, eorumque volumina & scripta Bi-
bliothecæ inferebantur. Quod iuuenum ani-
mos honoris studio valde incitabat.

DE BEDELIS.

CAPVT XXI.

Publicos Vniuersitatum ministros,
& in Iure dicundo Secretarios, bedel-
los, siue bidellos appellant, quasi
scholarum & librorum custodes. Ideoque be-
dellos ad custodiam istam deputatos, de libro
furto ablato in scholis teneri, ait Bertachinus
in Repertorio Iuris, verbo bidellos, per Bar-
tolum in l. si quis uxori ff. de furt. Bald. auth.
Habita, c. Ne filius pro patre. Addit ibi Berta-
chinus: bidellos gaudere priuilegijs scholarū
quoad forum & represalias, per Bald. proce. ff.
& auth. Habita, & Alexandrum l. scriniarios,
de testa. milit. Anchor. proce. lib. 6. decret.
Bartolus tract. represal. quæst. 6.

Marianus autem Socinus ad cap. Ex literis,
ext. de furtis Bedellos alios facit generales, ali-
os speciales. Generales, qui absque discrimine
generaliter ad omnia ministeria Vniuersitatis
assumuntur. Speciales verò, qui ad certa quæ-
dam ministeria officiaque deputantur.

Si ergo Bedello speciali, ad custodiam li-
brorum deputato, quis librum commenda-

M 4 uerit,

uerit, & iste liber furto sublatus est, bedellus, qui tenebatur custodire, restituere debet, quia propterea collectas accipit, sicut ille, qui specialiter recipit custodiam, vt l. qui mercedem, cum l. seq. & l. item quærit, §. si fullo. ff. Locati. & l. Diuus, ff. de offic. & l. Nauta, & l. item ait, ff. Nau. cau. stabul. Generalem Bedellum ad restitutionem libri furati nõ teneri ait Bartolus, si peculiarem eius curam non suscepit, aut si restituit alicui familiari & noto, aut signum notum portanti, & iste libere non erat valde pretiosus. Alioqui enim diligentius prospicere debuisset, cui librum traderet.

Sed si vnus tantum bedellus habetur, vt senis vnũ tantum modò haberi ait, ipsum quoq; ad restitutionem obligari, quia ex officio custodire debebat. Iudicatque eo loco Socinus Bidellos ferè in Academijs duos haberi, qui plerumque officijs, & signis quibusdam notisque distinguantur.

Anchoranus clement. Cùm sit nimis, ait: Bidellis in promotionibus elargiri cibaria, vestes, &c. idem proæmio libri 6. bidellos & scriptores studiosorum appendices vocat. Cõsentit Bartolus Tract. Represal. q. 6.

Hoc tempore vulgo à pedibus & sollicitationibus, Cursores vel pedelli appellantur, qui etiam Reçtori & promouendis argenteos scipiones præferunt. Sicut in Coloniensi Academia duo Viennæ quatuor habentur vt illic annotauimus.

De Typographia.

CAPVT XXII.

Typographiam alij Moguntinis, alij Harlemensibus batauorum, alij alijs acceptam ferre volunt. Sicut in Academia Moguntina & Basileensi declarabitur.

Antequam Lusitani in Indiam penetrarent, typographicę artis peritissimos viros ibi inuenerunt, qui libros nostro more exprimerent, quorum longissima folia introitus quadrata serie complicarent.

Vnde Iouius opinatur eius artis exempla olim per Scythas & Moscos in Europam nostrą peruenisse.

Imprimendi libros & monetam excudendi ars, in noua Hispania Americę iam residet in vrbe Mexicana.

Tombuti Africę Rex magnam doctorum virorum copiam alit, infinitosque libros manuscriptos ex barbaria allatos in pretio habet.

DE Gregorio XIII. P. M.

Romę sic legitur: imprimendi artem Hebraicis, Gręcis, Chaldęis, Arabicis, Armenicis, Illyricis characteribus ab se pręcipuę instruatam. ita promouit, vt iam Orientis, & oppressę à Turcis, & Scismaticis Europę populi missis Catechismis propria ad pietatem lingua instituantur.

Petrus Mosellanus oratione de trium linguarum cognitione paranda: Hęc, ait, renascentem

M 5

tem

tem literariam lucem quasi *πρόδρομος* & aurore præcessit. Illud admirabile, & singulari cælitū munere concessum, Codicum excudendorum artificium : cuius beneficio veteris illius & piaz sapientię reliquię ex tanto literarum naufragio superstites in mille transfunderentur exemplaria.

Magno quidem omnium applausu recipiebatur, nec ab initio minori quæstu quàm admiratione vulgari cœpit hæc ars, sed paulatim, velut auguror, ait Polydorus, futura est vilior.

recep. lib.
1. cap. 30.

Irenæus Lugdupensis Notarios & scriptores adiurabat, ne libros suos deprauarent, hac forma : Adiuro te, qui hunc librum descripsisti, per Dominum nostrum Iesum Christum, & per gloriosum aduētum eius, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, vt conferas quod transcripsisti, & castiges ad exemplar vnde descripsisti accuratè ; & iuramentum hoc vt itidem describas, & exemplo tuo apponas.

Mali enim scriptores etiam Pontificum & Cæsarum literas quandoque corrumpunt, quod non est auctori imputandum. Hostien. proœ. Summæ Regulas Cancellariæ apostolicæ malè & mendosè describi, & ex viciatis exemplis imprimi, antequam corrigantur Q. Mandosius conqueritur ad regulam 33. q. 12.

Ideoquæ Iustinianus Imperator in antiquis libris malè scripta corrigi & emendari iussit.

Postquam typographia inuenta fuit, certè etiam leges & diuersorum Conciliorum Canones introducti sunt, vt non nisi probatos & correctos

correctos emendatosque libros typis excussos divulgarent.

In quo aliqui typographi, cum magno reipublicæ malo grauiter delinquunt.

Expediret, inquit, Ninizanus, Principes typographis, quâdo priuilegia excudendi libros accipiunt, iniungere, ut emendatos libros ederent. Sunt enim quidam nimis auari, & nolunt sumptus facere, ut doctos correctores alant. Lib. 6. f
Napt. ii

De imperitis, sordidis, negligentibus, perfidistypographis extat Erasmi querela in Adagio Festina lentè.

Apud veteres nihil legere, vel profiteri, vel scribere licebat, quod nõ prius per certos quosdam sapientissimos & prudentissimos viros approbatum esset, ut libro i. officiorum scholasticorum à me est declaratum.

Indignum ergo est, quòd absque discrimine nunc quiduis typis istis excudere licet: & quòd hac arte quidam malè feriat homines ad disseminandos errores, scurriles famososque libellos, blasphemias in Deum, & turpes in viuos atque defunctos homines calumnias abuti permittantur.

Vnde fit, ut quidam dubitent, satiusne fuerit hanc artem sic, ut iam est, habere, an propter istos abusus repertam non fuisse.

DE PRIVILEGIIS ACADEMIARUM, DOCTORUM, & STUDIOFORUM.

C A P. XXIII.

Do

DE priuilegijs scholarum, Doctorum, & studiosorum plures ex professo, & data opera commentati sunt: Lucas de Penna, Rebuffus, & Iurisconsulti ad Auth. Habita, C. ne filius pro patre. iacobus Bennius tres libros de priuilegijs iurisperitorum edit. Postquam enim Ecclesia Dei, & resp. Christiana doctis viris maximè indiget: iccirco Doctoribus & studiosæ iuuentuti meritò pulcherrima priuilegia concessa fuerunt.

Qui XX. annos in famosa aliqua Vniuersitate continuò & publicè docuerunt, illustres, Duces, Comitesue censerì, in Academia Romana, Constantinopolitana, & Pragensi recitabitur, & apud Hispanos adhuc obseruari, in Salmanticensi Academia dicetur, & apud Bap. Villalobos in cõmunibus opinionibus iuris, Menoch. lib. 2 de arbitr. iud. casu 68. Neuizanum lib. 5. Syluæ nupt. VVesenb. conf. 40. videre est.

Doctores & Licentiati tam docentes in schola, quàm praxim exercentes, sunt ab omnibus munerib. publicis & ciuilibus liberi. Anchor. d. cap. cùm de diuersis de priuileg. in 6. Guido Papæ decis. 388. VVesenb. conf. 40. gaudentq; priuilegijs militum. Nam reip. gloriosè militant, Benius, Istis verò priuilegijs Doctorum gaudent quoque eorum vxores & liberi. Anchor. d. c. Cùm de diuersis de priuileg. in 6.

Per l. medicos, c. de profess. & medicis, & d. l. sed & reprobari. Guido Papæ & VVesenb. d. Loco. Menochius de arb. iud. cas. 379.

Harduigus

Harduigus à Dassel ad cōsuet. reip. Lunenburg.
 gen. Doctoratus est dignitas, & summus honor
 Doctoresque iuris sunt in dignitate constituti
 anchoranus proœ. lib. 6. fr. Viuius lib. 2. com.
 opin. i ur. Quintil. Mandosius ad Cancell. reg.
 16. quæst. 12. & super signat. gratiæ, de licentiâ
 Doctorâdi. Benius priuileg. iurisp. 62. Qui Do
 ctorem veritatis contristat, ipsum Deum offē
 dit, eidemque illata iniuria in Deum redūdat,
 can. quicumque contristauerit, q. 3

Diuersi Gallorum Reges suis Doctoribus
 & studiosis ea priuilegia indulserunt, vt ipsi, &
 eorum nun'ij in vrbe, & in telonijs, in itinere,
 ab omnibus oneribus, contributionibus, im
 positionibus, collectis, muneribus, gabellis, li
 beri sint: nec eorum familia, nec bona, ad vsū
 ipsorum empta, dummodò id suo iuramento
 affirment, vel Rector fuerit attestatus, vllate
 nus grauentur: vina quoque & fructus, quæ ex
 hæreditatibus suis vel beneficijs acceperunt, li
 berè, quocunque modo voluerint, minutatim
 vt loquuntur, vel alio modo vendere, absque
 aliquo onere liberè permittantur. Nec à quo
 cunque iudice, pro quibuscunque causis ciui
 libus aut criminalibus, extrahi vel citari pos
 sint. Ipsi verò suos debitores, iniuriatores, mo
 lestatores, inquietatores, etiam vltra quinque
 dietas, coram conseruatoribus suis euocare &
 citare liceat. Sicut in Parisiensi & Montis Pef
 sulana Academia libro tertio recitabitur.

Qui autem fingunt se Magistros & Docto
 res esse, cum non sint, & quæstus causa exerci
 tia,

tia, quæ promotis conueniunt, subire audent, pœna falsi tenentur. Anchor. Proce. lib. 6. Mari. Socinus cap. quoniam, de magist. Menoch. de arbitr. Iud. cas. 318. 320. Benius priuileg. 52. DD. Leos ç. de falsar. Si non exercent, ex arbitrio iudicis puniuntur. Socinus d. loco. Idem est de his, qui Doctorum insignia portant: Anchor. de priuileg. in 6. & clement. de magistr.

Iurisconsultos omnibus alijs professoribus, siue illi ius in schola tradant, siue agendo exercent, maiores & præstantiores astruit V Velebecius conf. 40. ex Bartol. l. si vt proponis, c. de dignit. lib. 12.

Iurisconsulti propriè vocantur Domini, & Doctores Nobilissimi, Maria. Socinus c. quanto ext. de magistris. Bennius priuilegio 65. Iurisperitorum

Aliarum artium professores magistri appellantur. Sunt enim iuris Doctores non tantùm Nobiles, sed alijs nobilibus nobiliores, atque Imperatoris amici. Viuius lib. 2. com. opin. iur. Imperator enim & principes debent habere apud se iurisperitos, l. iurisperitos, de excusat. tut.

Doctor in docendo agendoue industrius & diligens, duplicem honorem meretur: contra valde negligentes grauitè peccat, & salarium non accipiunt, DD. l. si duas, ff. de excusat. tut.

Quòd salarium diligentibus integrum debetur, tametsi infra completum annum deserint, Bart. & alij l. post duos, C. de aduocat. diuers. iudic. & l. i. ff. de var. & ext. cognit.

Docto-

Doctores præsertim docentes, æternitatem consequuntur: & qui ad iustitiam erudiunt homines, fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates, ex Danielis vaticinio, Socinus cap. super speculo, de magistr.

Priuilegia studiosis concessa maximè competunt Doctoribus, Diaz. reg. iur. 213. Pulchrè Felynus proœ. decretalium. Doctores magis sunt priuilegiati in docèdo, quod munus perpetuum est, quàm discipuli in discendo, quod est temporaneum. Mar. Socinus c. super speculo, de magistr.

Priuilegia inserta Iuri communi, & Iustineano codici sunt vniuersalia, & omnibus competunt, Harduigus à Dassel ad consuetud. Lüneburgen, reip. Ista verò Vniuersitatū & collegiorum priuilegia Concilium Tridentinum nullatenus labefactare, sed potius cõfirmare voluit. sess. 1. c. sess. 7. cap. 13. sess. 14. c. 5. sess. 25. c. 7.

Docentibus & studentibus clericis debentur fructus beneficiorum suorum integrè. Post varios expressos textus Iuris, confirmat Concilium Tridètinū sess. 5. can. 1. Soc. c. super speculo, de magistris.

Pater filio suo studenti subuenire tenetur iuxta qualitatem personæ & facultatum suarum, Socinus c. quoniam de magistris.

Studentes in studijs approbati habent immunitatem, & ea priuilegia, quæ recensentur Authent. habita c. ne filius pro patre, & l. sed & reprobari, ff. de excusat. tut.

Collegia,

Collegia, vbi non est in loco studium, debent iuniores mittere ad studia literarum: Sicut olim Romani suos in Etruriam mittebant, Socinus c. super speculo, de magistris.

Quique in approbata Vniuersitate student de licentia sui Prælati, percipiunt fructus beneficiorum suorum, qui si non sufficiunt, debet ipsis per collegium prouideri, Socinus c. super speculo, de magistris.

Quod etsi quidam de solo studio Theologico & iuris canonici intelligere voluerunt: tamen etiam ad studium iuris ciuilibus extendit Archi. ca. de quibusdam, dist. 38. quem refert & sequitur Anchor. c. cum diuersis, de priuilegijs in 6. Mar. Socinus c. super speculo de magistris.

Qui per saltum promouentur, non gaudet priuilegijs promotorum. Guido decif. 388. per gloss. & DD. l. nemo, c. de aduocat. diuers. iud.

Similiter qui per Bullam vel rescriptum Principis gradum acquisuerunt, priuilegijs non gaudere, Guido d. 88. & decif. 388. per l. si ita quis. §. fin. ff. de legat. 2. 1. Faber §. responsa, institut. de iur. Nat. gent. & ciuili asserunt.

Qui per ambitum & incongruo modo gradationes istas extorquent, priuilegijs in se indignos reddere putant, Anchor. proce. lib. 6. Felyn. c. clerici de iudic.

Indoctiores autem, qui Doctorelli vocantur, si lauream Doctoralem consecuti sunt, sed non docent, nec iurisprudentiam exercent, Doctorum priuilegijs gaudere, ait Mandosius ad iur. reg.

Nec ista priuilegia studiosorum competunt his, qui in locis non priuilegiatis studere uolunt, vel qui ascripti non sunt ad matriculam, vel scholas nõ intrant, vel in scholis si sint, animum studijs non intendunt, sed ædificant castra in aere, vagantur, otiantur, discunt. Socinus & Anchoran. eisdem locis Diaz. reg. Iur. s. 83. And. Gailius li. 2. Obs. 118. & de Arest. c. 10. ubi addit: Remp. quæ alicui studioso annum menstruum uic subsidium dare solebat, non teneri quicquam dare his, qui uerè non student.

Anchoranus Clement. cum sit nimis, de Magist. decem priuilegia Doctorum Iuris enumerat: 1. quòd ab omnibus oneribus & muneribus sint liberi. 2. quòd inuiti ad iudicium trahi, vel exhiberi non debeant. 3. quòd habeant iurisdictionem in scholares. 4. Præsides in literis suis ad doctores uocant illos non fratres, sed patres, alioqui punirentur arbitrariè. 5. ingredientibus in Curiam non negatur accessus, sed admittuntur etiam ad secreta Iudicium. 6. Solius Doctoris testimonio creditur super peritia studiosi. 7. uiculis uti licet in urbe præsentate Imperatore, quòd alijs non permittitur. 8. quando 20. annos docuerunt, comparantur Ducibus & Comitibus. 9. sunt executores contra exercentes ludos noxios. 10. Interpretationi Doctorum creditur, habeturq; probabilis, si Iuri scripto non repugnet.

Non capiuntur, nec incarcerantur, & cautione iuratoria liberantur Doctores, Benius priuileg. Iuris p. 39. Nec uiuunt in corpore, si non

N

habent

habét in ære, Ben. priuil. 50. Nec tenentur ultra quàm possunt, Ben. priuil. 3. & 94. Salaria Doctores præstant, qui eligunt & constituunt ipsos. Anch. Clem. Cùm sit Nimis, de Magist. Vbi extant, inquit, reformatio Ecclesiastica, fundatæ, autoritateque ordinaria probatæ Vniuersitates siue Academiæ, debent destinata præceptoribus & studiosis beneficia, & stipendia, priuilegia item, & immunitates atque exemptiones à vectigalibus, exactiõibus, collationibus, & oneribus publicis, tam discipulis quàm præceptoribus ante omnia tuta conseruari, nec ab vllõ hominum, quanta uis potestate sit præditus, infirmari, infringi, aut aliõ conuerti quàm destinata sunt. Quod si prouisores beneficia huc destinata in alios contulerint, irrita debet haberi & esse collatio: & qui damnum Vniuersitati intulerint, ad satisfactiõem compelli.

Priuilegia studiosorum etiam competunt bidellis, vxoribus, nũtijs & ministris, qui sunt appendices studiorum. Anchor. proce. lib. 6. Bartol. tract. Repres. quæst. 6. Bald. Auth. Habita & proce. D.

Doctores in fauorabilibus, nõ in odiosis studiosorũ & scholarium nomine comprehenduntur, Anchor. proce. lib. 6. Studiosi nihil statuere possunt in præiudicium Doctorum tanquam superiorum suorum: Doctores autem possunt honesta quæque constituere, dum modo per ea non grauentur studiosi, ultra antiquam formam, Anchoranus eodem.

P H U

PHILOSOPHORVM

epitheta.

CAPVT XXIIII.

Sentit Pythagoras, diuidit Socrates, explicat Plato, implicat Aristoteles, Aeschines blanditur, Demosthenes irascitur, vernat Hortentius, moratur Fabius, simulat Crassus, Cæsar dissimulat; Cato suadet, Appius dissuadet, Cicero persuadet, incitat Curio, relata per lo. Nevizanum proæ. Syluz nupt.

Platoni Athenienti. diuinæ humanæque Philosophiæ Antistiti; Aristoteli, ob philosophiam ritè exacteque traditam; M. Tullio, ob disciplinarum varietatem, eloquentiæque regnum; Ptolemæo, ob certam astrorū dimensionem, inductasque orbi terrarū Lineas; L. Boetio, ob cuius cōmentationes Latini M. Varionis non desiderant; L. Annæo Senecæ, cuius præceptis animus liberatur perturbationibus, excoliturque tranquillitas; Homero, cuius poëtin, ob diuinam disciplinarum varietatem, omnis ætas admirata est, assecutus nemo; Virgilio, ob illustrata numeris Heroicis Rom. incunabula, Imperijque poëseos diuinitatem; Euclidi, ob comprehensa terræ spatia lineis centroque; Soloni, ob legibus Athenientibus traditas Ro. tabularum seminario sanctissimo sced. pos. ex studio bene instituendorū ciuiū; Hippocrati, ob salubritatem humano generi datam, breuibuscque comprehensam demonstrationibus, bona posteritatis valetudo dicat.

N a ACA

ACADEMIARVM LIBER SECVNDVS,

QVI TAM LITERARVM,

*quam bonarum artium inuentionem ante di-
lucium edisserit : & de orbis infidelis
Academijs pertractat.*

J V D A E A.

Quoniam Iudæi omniũ reliquorum
hominum parentes, optimarumque
artium vetustissimi Inuentores ex-
titerunt: ab eorum synagogis exordiri placuit.
Nam consultus olim respondit Apollo:

*Chaldaeis quæ vera esset sapientia tantum,
Hebraicis, ipsis concessum cognoscere per a
Æternum qui mente colunt regemq, Deumq,*

Vel vt Iustinus Philosophus & Martyria
Oratione contra gentes refert:

Νῆνοι χαλδαῖοι σοφίην λάχον. ἄρ' Εβραῖοι
αὐτογένητον ἀνακτασεβαζόμωμοι θεῖν ἀγῶν.

Hebraicaque lingua cum homine orta, &
Deo instituta est, qua Dei mysteria expo-
nerentur; quare lingua sancta vocatur.

DE LITERIS.

ET si variaz admodum pugnantisque de lit-
rarum Inuentione inter historiarum scri-
ptores opiniones sunt, dum alij Aegyptios, alij
Phœnices, nonnulli etiam Græcos earum In-
uentores fuisse pertinaciter defendunt: acer-
rimeq; inuicem insectantur, tamen Iosephus
& Eu-

*Vide li. 1.
c. 19. &
20.*

& Eusebius ex earum tum appellatione, tum
 figura Hebræos inuenisse probant. Nam quod
 Plinius de Assyrijs, Herodotus historiarum pa-
 ter, & Lucanus poëta de Phœnicibus scriptum
 reliquerunt, hoc de Iudæis intelligi oportere,
 Eusebius eleganter verissimeque demonstra-
 uit: quam veteres scriptores Phœnicæā appel-
 larunt, atque in Syria semper collocarunt. Por-
 rò has Iudæi diu antè diluuium habuerunt.
 quemadmodum partim ex libro Enoch, par-
 tim etiam duabus illis columnis, de quibus
 mox differemus, non obscure colligitur, & a-
 pud B. Augustinum pulchra quidem hac de re
 disputantur. Quæquam illæ literæ, quibus ho-
 die vtuntur Iudæi, nouæ sunt, ab Esdra post
 captiuitatem Babylonicam repertæ: hactenus
 enim eisdem characteribus Hebræi & Samari-
 tani vtiebantur, vt author est B. Hieronymus
 in Prologo Regum. Quarum literarum vsum
 & potestatem explicat Eusebius lib. 10. cap. 2.
 Præpar. Euangelicæ. Quemadmodum Græca-
 rum literarum mysteria interpretatur Vin-
 centius li. 4 speculi. cap. 65. Rupertus Tuicen-
 sis lib. 3. de victoria Verbi Dei, ca. 5. Primò,
 inquit, literæ Hebraicæ per Moysen repertæ
 & Hebræis traditæ sunt. Secundò Græcæ,
 quas Græcis Cadmus tradidit, quo tempore
 dux Othoniel filijs Israel præerat. Tertio lo-
 cotrium linguarum principalium, iunior La-
 tina lingua literas habere cœpit, quas Carmé-
 tis reperit, quo tempore populum Israël iudi-
 cabat Lair. Et illæ quidem iuniores Græcæ &

Ioseph. lib.
1. cōtra Ap-
pionē. Euse-
bius. lib. 1.
Præpar. E-
uangelica
Tertull. A-
polog. ca-
19.

Lib. 13. ca-
39. & seq.
de Cin. De

Latine literæ ob humanas res significandas repertæ, quandoque ad diuinas res significandas gratia Dei sunt admissæ. Primæ autem, id est, Hebræicæ ad significandas res diuinas repertæ vel traditæ sunt. Rursus cap. 22. Quis denique alius, nisi ipse Deus signorum huiusmodi, scilicet literarum author vel inuentor existimabitur? sic namque Moyses ipse testatur: Daboque tibi, ait Dominus, duas tabulas lapideas, & gemq; ac mandata quæ scripsi. Legem cum dicit, subiungendo ac mandata, non vtique ceremoniarum, sed legem decem præceptorum vult intelligi. Et rursus scriptum est: Et reuersus est Moses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu scriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei. Scripturâ quoq; Dei sculpta erat in tabulis, & in Deuteronomio digestis rursus decem mandatis. Hæc, inquit, verba locutus est Dominus, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. Item de tabulis secundis, quas fecit prioribus fractis.

Cumque dolassem, inquit, duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem habes eas in manibus, scripsitque in tabulis iuxta id quod prius scripserat, verba decem. Item in Exodo. Dedit quoque Moyse completis huiusmodi sermonibus in monte duas tabulas testimonij lapideas scriptas digito Dei. Et quidem Græcis Cadmus, quo tempore dux Othomiel filijs Israel præerat: Et Latinis literas tradidit

Car-

Carmentis, quo tempore populum Israel iudicabat Iair. Sed hoc fieri potuit humana industria per initiationem scripturæ prioris, & diuini operis, ut iam non esset impossibile fieri in alia lingua, quod homini per semetipsum Deus ostenderat in vna, scilicet Hebraica. Sūt autem literæ apud eosdem, scilicet Hebræos numero viginti duæ, & characteres quidem immutati sunt, quia certum est, Esdram scribam, legisque doctorem post captam Ierosolymam & instaurationem templi sub Zorobabel alias reperisse figuras, sed sono eodem permanent, quod verò mirum si elementorum figuras, quas ipse Deus tradiderat, per prophetā Esdram immutari voluit, quæ ipsum esse Malachiam accipimus, qui in ordine duodecim Prophetarum est, nouissimus, cū ipsas quoque tabulas, in quibus scriptura Dei literæ sculptæ fuerant, quas nimirum non Moyse præcidit, sed Moyse ipse dedit, frangi placuerit, & alias Moyse ipse fecerit. Et libri 7. capite vltimo. Literas quoque Esdras siue characteres iste veteribus commodiores atque faciliores reperit, & conscriptam legem populo tradens, & tunc scriba velox meruit nuncupari, & nunc & in perpetuum scriba doctus est in regno DEI.

Vsus scribendi per notas, peruetustus est, quādo Tyro Ciceronis libertus ipsas notas reperisse fertur. Vocanturq; illa scripta furtiua, quæ artificio quodā sūt ne legi possint ab alio

nisi ad quem scripta fuerint. Quo scribēdi genere Iul. Cæsar, vtebatur, teste Suetonio, & hodie frequentissimus est. Quia non modò Principes, sed priuati quoq; peculiaribus Notis & zipheris in scribendo vtuntur. De qua materia pulchra & erudita quædam recenter annotasse video Petrum Gregorium Tholosanum lib. 16, de rep. cap. 3. & 4. De literis sacerdotalibus & signo crucis, quo Aegyptij vtebatur, narrat Ruffinus in Ecclesiastica historia: Quod inter literas sacerdotales, quas *hieroglyphicas* vocabant, vna fuerit, signum Crucis: cuius interpretatio erat, vita æterna. Quod à maioribus accepissent, eam religionem, quam tunc habebant, duraturam donec veniret signum illud, in quo esset vita.

Postquam ergo crucis dominicæ signum prædicabatur Aegyptijs, plurimi ex hac traditione maiorum veram religionem Christianam amplectebantur. Sicut in Aegypto fusius declarabitur.

De Mathematicis disciplinis.

SEth filius Adami author fuit, vt rerum celestium naturam homines perscrutarentur, & in mirabili illo astrorum cursu inquirendo multum, voluptatis gratia, studij poneret. Qua in re vbi haud parum profecissent, duas diuersitarum materiarum columnas cõstruxerunt, hãc ex lateribus, si quæ igni, ex lapidibus illam, quæ aquæ resisteret. In vtraque ea, quæ summo labore, & industria inuenerant, ad posterios transmittenda conscripsere. Prædixerat

De 14. cõ-
stitis post
luminibus,
Vincẽ. l. 4.
Ado quoq;
in Chron.
Sabbelli.
Zmead. 1.

rat

ntenim Adamus fore, vt aliquando aqua, aliquando ignis propter hominum peccata omnia prorsus euerterent. Lapidem suo adhuc tempore in Syria perdurasse scribit Iosephus. Latericiam verò diluuiò perijisse verisimile est. Deinde Enoch de reb. naturalibus, & Angelorum natura librum conscripsit, cuius auctoritatem Iudas Apostolus in epistola sua canonica vsurpat, & hactenus in Regia Aethiopum bibliotheca conseruatur, auto. Guilhelmo Postello. De cuius libri auctoritate pulchra quedam apud Tertullianum, Hieronymum, & Augustinum edisseruntur. Post diluuium verò Noë filios suos & diuinarum & humanarum rerum sciētiam docuit, quare Berofus, & quidam Iudæorum Rabini, omnium Gigantum sapientissimum, & Mathesios peritissimum fuisse fatentur, qui per totum annum euentura, vt prognostici nostri etiam coniiciunt, prædicere potuerit. Multaq; rerum naturalium, quæ à maioribus suis acceperat, mandauit literis, ne res tam necessariæ propter memoriæ imbecillitatem paulatim interirent: præsertim quæ artem Geometricam concernebant, vt sciret quisque in suas orbis partes Colonias deducere. Noachi filius Chamus, maiorem reliquis gloriam paraturus, & vt Vincētius probat, Diuinæ naturæ particeps esse crederetur, optimis artibus ad superstitiones Magicas abuti cœpit. Nec satis ipsi fuit per se huiusmodi turpitudinē exercere, verum etiam in posteros venenum infusus (ita enim perdit &

*Zona. lib. 1
animalium.
Iosephus
lib. 2. Ant
quisat. c. 1
Tertull. de
habitu ma
licio, Hie
ron. c. 1. ad
Tisū, Aug
li. 18. de ci
uit. dei. c. 3
Polid. L. 1
c. 6. 17.*

*Hæc libro
tertio pro
bantur.*

*Vincēt.
li. 2. ca. 101*

*permissiofi
ibri com-
pantur.*

*oseph. li. 1.
ap. 8. Idem
estatur Zo-
sor. Euseb.
lib. 9. c. 4.
preperat E-
uangel Vni-
us Li. 2. cō.
opinionum.
Jur. op. 318.*

*Quomodo
Noachus
in It. liam
ceterasque
Europæ
Prouincias
intulerit
lib. 3. & 4.
deceat.*

arrogates ferè homines sunt) vt æternam post se memoriam relinqueret, libros, & carmina de Magia, & incantationibus conscripsit. Quæ omnia Ninus Rex, ne qui per imprudentiam maximo reipub. malo imbiberent, prorsus ab oleuit. Reliquos autem filios Noë, vt syncretorem Theologiam, Astronomiam, Geometriam, & cæteras artes perfectè discerent, auerent, atque tueretur, diutissimè Dominus Deus viuere permisit. Porrò Musicam, quæ Fabio Quintiliano omnium aliarum artium propter voluptatem antiquissima putatur, Tubal filius Lamech reperisse creditur. Vndè Moses patrem canentium cithara & organo vocat. Sic Noachi posterii optimarum artium doctrinam, Aegyptiorum sacerdotibus & Græcorum philosophis fideliter quasi per manus tradiderunt, quæ a Imodum Eusebius in libris de euangelica præparatione, Iustinus & Tertul. in Apol. contra gætes elegatissimè demonstrant. Abraham eas auxit & promouit. Multo perfectibus ab Angelis eruditus erat, quam vllus alius Clemens lib. 1. recognit: Vnde perspicitur, quomodo orbis gubernator Deus, bonas artes ab exordium mundi in Ecclesia sua conseruari voluerit, & quàm temerè in præsens à quibusdam reprehendantur ex literæ, quibus morum, & humanitatis exempla, ipsaque religio hominibus tradita & dispersita sunt, quibusq; sublatis in turpissimos errores prolabi, & in grauissima optimarum rerum ignoratione versari oportet.

DE

De Iurisprudentia & sacris legibus.

EXimius ille Theologus Moses, cū quo Deus locutus est facie ad faciē vt homo amicus cum amico solet, primus omnium leges tulit, rectē beateque viuendi normam præscripsit. Continet enim decem præceptorum doctrina summam sapientiæ diuinæ, & velut compendio quodam complectitur, quicquid legum & cōstitutionum vsque esse potest. Quare has leges partim propter vetustatem & elegantiam, partim etiam propter certitudinem, & maximum vsum vberrimosque fructus prædicat Rabbi Moses. Meritoque Iudæi tam sanctē eas coluerunt, vt quoduis discrimen atque ipsam adeò mortem, si tempus postularet, subire, quàm vel vnum verbum contra eas admittere, ne dicam abiurare, mallent auctore Iosepho. Quomodo autem Moses ad ferendum de religione, & ciuili administratione leges inductus sit, & qua ratione in scribendo sit vsus, studiosum lectorem ad librū I. Eusebij de demonstratione Euangelica breuitatis gratia remittimus. Vniuersa autem philosophia Mosis quadripartita esse à viris sapientissimis docetur, quarum prima pars historiam complectitur, Altera propriè legitima Græcis *ἠθικὰ* vocatur, quòd de moribus pertractat, Tertia pertinet ad sacrificia, Quarta *θεολογικὴ* dicitur Plato magnorum mysteriorum, Aristoteles *μετὰ φυσικὰ* appellauit vt scribit Clemēs Alexandrinus. Quoties verò *...* aut abolere prorsus, aut saltem

tem prauis erroribus peruertere conabantur, misit sacrarum legum author Deus veros Doctores, & Prophetas, qui aduersus malorum hominum petulatiã propugnarent, restituerent, atque tuerentur, Eliam, Helisæum, Esaiam, Ezechielem, &c. Sicut in Ecclesia Christi vtraq; & veteris, & noui testamenti scriptura, à sanctissimis viris, adiutore spiritu sancto, aduersus hereticorũ furorẽ ita fortiter, & mordicus defensa est, vt nec eam ipsam, nec veram, & orthodoxam eius interpretationem, cõuel- lere vlla ratione potuerint.

De Synagogis, & earum Præfecto, atq; Professoribus, & institutione inuenturis.

CVM Moses sacris Iudæorum Rempubli- cam legibus confirmasset, publica etiam Gymnasia, quæ synagogo dicebantur, intro- duxit, vbi leges publicè docerentur, earundẽ- que Professoribus ordinarijs secretiora quæ- dam mysteria reliquit, vt longè rectius atque syncerius quàm vulgò opinantur, interpretari possent. Quæ si fideliter conseruarent maxi- mis præmijs, sin reuelarent grauisimis pœnis afficiebantur: Synagogæ verò præfectum Archisynagogum vocabant. Adrianus Imperator in Epistola ad Seruianum consulem, quæ ex- tat apud Spartianum in vita Saturnini: Nullus, inquit, nunc Alexandriae Iudæorum Archisy- nagogus est, Reliqui professores Rabini & Ma- gistri dicebantur, aut etiam Scribæ & Legisdo- ctors, tum quia scriptam legem interpreta- rentur, tum etiam quia singula eorum verba à quibus-

*Milarius in
Psalms. 2.*

*Rabbi Mo-
ses Aegypti.
sim lib. 3. c.
3. directoris
Galatians
li. 1. c. 1. 2.
seq.*

*Acta c. 18.
apud Lucã
apparet, &
Euançelij
sui cap. 13.*

quibusdam conscriberentur, & de lege interrogati responderent. Beatus Augustinus libro 18. de ciuitate Dei, *χαίματ' εἰσαγωγῆς* appellat, quia professionem suam, nisi bellorum tempore impedirentur, diligentissimè curabant. Quare Iosephus lib. 1. contra Appionem: circa educationem, inquit, iuuentutis assidue laboramus, legum custodiam & traditionem pietatis, vitæ totius necessarium opus iudicamus. Rursus libro 2. Moses iussit pueros literis erudiri propter leges, & nosse progenitorum actiones, vt actus eorum imitentur, & cum legibus educati, neq; transgrediatur, neq; ignorantia cogitationem habere iudicetur. Quocirca à discipulis suis liberaliter alebantur, & post mortem si periti & viles extitissent, maximis honoribus afficiebantur. Quam si ipsorum partim diligentiam nostri professores, partim gratitudinem discipuli imitarentur: longè aliter, atque nunc experimur in Academijs bonarum artium studia flourerent. Verùm vbi Legidoctores nimium sibi authoritatis vsurparent, & singuli doctiores sanctioresq; reliquis dici & haberi vellēt, in tres potissimum sectas diuisi sunt, quorum nonnulli Pharisei, quidam Sadducei, reliqui verò Essæi dicebantur, qui cum nec effrenatam licentiam Sadduceorum, nec Phariseorum simulationem & hypocrisin ferre possent, peculiare scholas ad lacum Asphaltitem instituerent, in quibus præter leges sacras alias quoque liberales artes & profiterentur, & exercerent: præsertim eam philosophiæ partem,

*Iudeorum
tres sectæ.*

partem, quæ de vitæ & moribus considerat, proptereaq; Græcis ἱουδαῖος vocatur Sadduceus à Saduc authore, vel potius à iustitia sumptio nomine, Deum quidem atq; liberum hominis arbitrium astruebant: resurrectionem verò carnis, & animorum immortalitatem præsumptus euertebant, Epicuri de grege porci, omnia non pietatis solum, sed humanitatis quoq; expertes. Pharisei verò à separatione appellati, animorum immortalitatem ita asseriebant, ut malorum perpetuò supplicio cruciari, bonorum verò in alia corpora transire docerent. Astroorum curibus tam superstitiosè affixi, ut præter hominis voluntatem, pleraque in his inferioribus euenire, affirmarent. Qui ut cæteris ferè doctiores & præstantiores erant. Beatus enim Paulus apostolus suam causam coram Agrippa peroraturus, secundum certissimam sectam, inquit, nostræ religionis vixi Phariseus: ita etiam potentiores rempublicam administrasse videntur. Refert enim Iohannes apostolus, quòd Principes quidam Iudæorum in Christum crediderunt, sed palam profiteri propter Phariseorum metum non tuerint aut si. Nam etsi de re religionis singulari pietate, atq; continentia Esæorum mira apud Iosephum, Philonem, & Epiphanium referantur: tamen ea de Christianis, vel de his qui ex Iudæis Christiani legem seruare volebant, intelligi oportere, grauisissimi viri comprobârunt.

Duplex verò apud Iudæos fuit dogmatum genus, quibus eorum Synagoga nitebatur, Quo-

tum

*Iosephus
lib. 2. belli
Iudaici.*

*Act. Apo.
c. 26.*

*Evangelij
c. 12.*

num alterum lex scripta, alterum lex nō scripta, siue traditio vocabat. Traditionē nihil aliud esse aiunt, quā ipsius legis scriptæ explanationem, quam Moyſi vnà cum lege traditam fuisse affirmant.

Ipsa autem legis explanatio ad duplicem finem tēdit, sensum scilicet literalem, & spiritualem siue mysticum: quorum neutrum Moysen scripsisse, sed vtrumque verbo tradidisse affirmant. Eamque Moysen de Sina acceptam Iehosue tradiderit, ille Phinees nepoti, hic Heli Sacerdoti, Heli Samueli, Samuel David Regi, David Achiz prophete; Achias Elię, Elias Eliseo, Eliseus Ioadæ Pótifici, Ioadas Sachariz prophete, Sacharias Hoseę, Hoseas Hamos, Hamos Esaiaę, Esaias Micheę, Micheas Ioeli, Ioel Nahim, Nahim Habicuc, Habicuc Sephoniaę, Sephonias Ieremiaę, Ieremias Baruch scribę, Baruch autem Esdrę Sacerdoti & scribę.

Post Babylonicam verò captiuitatem ipso Esdra legem, quæ in vrbis Hierosolymæ, templique euerſione combusta fuerat, rescribente: cæteri sapientes ipsius legis expositionem scribere cœperunt. Ne si fortè aliud eiusdem vrbis excidium fore contingeret, in quo sapientes omnes perituri essent, vnà cum eis & ipsa legis explanatio periret. Quo profectò factum est, vt omnes illi sapientes, quos à Babylonica transmigratione vsque ad primam Talmudici codicis scriptio-

scriptionem esse contigit, (Qui & in ipsis pirke auoth, id est, capitulis patrum, viri magnæ Synagogæ appellantur) legemq; docuisse constat, verbo pariter & scripto eiusdem legis expositione auditoribus suis tradiderint. Quorum tanta est apud Iudæos authoritas, vt eorum scripta, ex quibus postmodum confectus est Talmud, primum post Prophetas locum obtineant. Neque tamen immeritò, cum eorū doctrina à prophetis ipsis, quorum ipsi & discipuli & successores fuerunt, eis immediatè tradita fuerit. Quare neque mirum est, si ex ipsis ij, qui Christi præcesserunt aduentum, legem Prophetasque exponentes, infinita penè ac admodum mira de Christo, deque Christianæ fidei veritatibus scripto tradiderint, quæ omnia Talmudicis libris iparsim inferuntur. Huius verò legis p̄fessores in Academia Iudæorum ex ordine fuerunt. Esdras legis Doctor, ipsius legis expositionem Symoni Pontifici, qui Iaddus cognominatus est, quemque Alexander Magnus Hierosolymis venerabatur, tradidit. Is Antigono, Antigonus Iosepho Ianonis filio, & Iosepho Iohezeris filio. Hi Nitæo, & Iehosuzæ filio Perahio. Illi Iudæ filio Tibæi, & Symoni Satzæ. Hi Semaizæ, & Abatationi, Illi Helli, & Samæo. Hi Ioanni Sachæi filio, & Symoni iusto. Nam in Capitulis petrum postremus omnium Symeon iustus, qui Christum in vlnis suscepit, collocatur. In quo Iudaicæ Academiæ sceptrum defecit. Rabbi tamen Moles ægyptius, Simeonem hunc, Gemma-

Samalielem illum legis Doctorem auditore habuisse dicit, ad cuius pedes Paulus Apostolus legem didicit, qui que pro sua prudentia & doctrinæ veræ sapientia in Concilio Apostolos Christi, nouam legem annuntiâtes, dimitte-
tendos esse persuadebat.

Hiergo, qui post Esdram Iudaicæ Academiæ præfuerunt, & plures alij ex eorum auditoribus, multa erudita de legis Mosaicæ explanatione scriptis relliquerunt, ex quibus tâdem Talmud liber confectus est. Præcipui verò ante Christi aduentum legem atque Prophetas enucleantes, futuri Messiaæ arcana scriptis referârunt, Septuaginta Interpretes, Iehosuas, Syrach, & plures alij.

Ante Christi ortum anno 160. Aristobolus Peripateticæ sectæ Philosophus, cùm Iudæus natus esset, Ptolemæi Philometoris hortatu; in Moysen commentarios scripsit, vbi multa de Messia pulchrè disseruit. Rabbi Simeoni dicta in Talmudicis voluminibus frequentius occurrunt. Et in libro de Inuestigatione secretorum, multa arcana de Messia retexit. In ijs autem, quæ in Cabalistica facultate (cuius præ cæteris principatum meruit) scripto edit, inter cætera diuinitatis arcana, diuinæ Trinitatis mysterium distinctè & clarè insinuat, sæpenuerò Patrem, Filium, & Spiritum sanctum expressè nominans. Post quem Rabbenus Haccados, qui Latinè Doctor noster sanctus interpretatur, librum scripsit, quem Galazeya, id est, reuelatorem secretorum nuncupauit,

cupauit, qui certè non ab re Doctor sanctus dictus est, cum spiritu sancto afflatus, ita planè eo in libro cuncta Domini nostri Iesu Christi mysteria aperuerit, vt non futura prædixisse, sed res gestas tanquam Euangelista narraſſe, videatur. Quem paulò post Rabbi Nehumius Haccanzæ filius secutus, non ea tantùm, quàm Prophetis de Messia occultè tradita fuerant, lympidissimè patefecit, verùm etiam se ab eius aduentu per quinquaginta tantùm annos procul esse asseruit. Vnde Haccanzæ filio suo, quem Messiam ipsum visurum & sperabat, & gaudebat, vt eum de Messiaz mysterijs certiorerem faceret, epistolá scripsit, quam Iggheret hassadoth, id est, Epistolam secretorũ appellari voluit. Per idem fermè tempus (anno scilicet ante Christi natalem circiter secundo & quadragesimo) Ionathas Vz ielis filius, Hillelisq; euditor, atque Simeonis iusti, qui Christum infantulum suscepit in brachijs, condiscipulus, totum vetus Instrumētum, in Chaldæam vertit linguam, atque exposuit, ita sensum è sensu traducens, & ita obscurissima quæque exponens vocabula: vt quæcũq; de Messia dubia, & latèter scripta erant, certa atq; clarissima reddiderit: adeò vt eius editio non tam interpretatio, quàm glossa atq; expositio videatur, quàm Hebræi Targum, id est translationem nuncupant. Tantæque apud eos est authoritatis, vt non solùm ei contradicere nemo audeat, sed non minus quoque fidei, quàm ipsi textui passim omnes eidem adhibeant: tum ob viri sanctitatem

ditatem, ac peritiam, tum maximè ob ipsius interpretationis expositionisquæ veritatem. Ideo quotiescunque aliquid ambiguum, aut difficile intellectu, in textu sacrorum librorum inveniunt, semper ad eandem translationem, atq; enucleationem recurrunt. Vnde de eodè Ionatha (vt in baumbathra legitur) dixerunt Magistri, quod in hora, qua eidem editioni & expositioni vacabat, si musca aut quodcunq; volatile super eum, vel super chartam volasset, ilicò absque vlla eius aut chartæ læsione, cælitus exurebatur.

Præcipui quoque Iudæorum post Christum passum iuxta verum sensum prophetias de Christo loquentes rectè enucleare videntur. Nonnulli de ipso Domino Iesu, deq; Christianis bene senserunt, & tam ipsum Christum, quàm illius sectatores non modò cõfitentur, sed miris laudibus ornant. præcipuè autem Philo, ex sacerdotali genere progenitus, & Iosephus Matathiæ filius. Quorum apud Iudæos magna est autoritas.

Et Philo, cùm gentis suæ legatus, ad Caium Caligulam Imp. Romã venisset, familiariter cum Petro conuersatus est, omninoq; Iudæi post elucescentem veritatem Euãgelij, & post Christi resurrectionem, in triplex genus diuisi fuerunt. Quidam enim videntes Prophetarum dicta in eo consummata, & fide & opere illi adhæserunt, vt Gamaliel ille senex fecit, cuius dicta apud Talmudistas maximæ sunt autoritatis. Quod & alij penè infiniti fecerunt, non

de nobilioribus atque sapientioribus. Nam **vt** in actibus Apostolicis scribitur: Maxima pars sacerdotum obtemperabat, fidei. Et horum nonnulli multa de Christo miranda scripserunt. Quorum opuscula aliqua adhuc extant apud Iudæos: quamuis ea, ne ad manus nostras perueniant, pro viribus oculere nitentur. Et inter cætera sunt ea, quæ literis mandauit Rabbi ille Haccanas Nehumizæ filius, qui cum omnia Redemptoris nostri gesta, ac miracula, prout oculis viderat, scripserat, sic denique dixit: Ego Haccanas sum vnus ex illis, qui credunt in eum, & abluui me aquis sanctis, in eiusque vijs rectis incedo. Quidam verò eorum credebant quidem ipsum Dominum Iesum fuisse Messiam illum, de quo Prophetæ locuti fuerant: Mosaicas tamen obseruantias deserere volebant. Hi fide tantum, & non opere Christo adhaeserunt. Quia Christum quidem confitebantur, in Iudaismo tamen perseuerabant. Qualis (vt arbitror) Iosephus fuit, ac alij ferè innumeri. De quibus actuum Apostolorum liber meminit, XV. & XXI. cap. vbi sic dicitur: Vides frater quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis. In hoc tamen maximè errabant. Omnes namque veteris legis cæremonias, cum Christi gestorumque eius figuræ extiterint, in ipso omnino finem habuisse clarum est. Horum etiam quàm plurimi & vera nonnulla de Christo scripserunt, & prophetias in multis rectè exposuerunt. Alij denique Iudæorum, nec fide, nec opere Christo adhaere-

adhætere volentes, in perfidia sibi pertinaciter permanendum, tanquam cæci elegerunt. Qui neque tamen veritatem (vide quanta veritatis sit vis) omnino negare valuerunt. Nam legem Prophetasque explanantes, sola veritate compulsi, ipsam in multis penitus tacere nequiverunt. Quod absque diuina dispositione factum fuisse, putandum non est. Vt contra veritatis inimicos, eamque negantes ab eisdem ipsius veritatis testimonia haberemus. Nec tamen id veritati præiudicat, quia ipsi non crediderunt: sed plus testimonio addit, quia nec increduli, & inuiti ipsam negauerint. Ex horum quoque dictis atque scripturis, cæterarumque omnium, qui post Babyloniam captiuitatem scriptis aliquid tradiderunt, Talmudicus codex congestus est, atque compactus. *Talmud liber, vnde confectus est.* Er quæ, & quo tempore codex iste cõscriptus *L. 1. 65.* est, idem Galatinus his verbis commemorat.

Anno à templi secundo incendio cxx. Rabbi Iudas Simonis filius, quæ ob doctrinæ prouidentisque excellentiam sanctum vocant, totius Iudaicæ sapientum Synodi decreto, legis Prophetarumque explanationes, ac scripta omnia, quæ cæteri Doctores tam ante, quam post Christi aduentum, eatenus scripserant, in vnum complexus est volumen, quod Misna, id est, iteratam lectionem nuncupauit. Anno verò ab eiusdem templi vastatione circiter ccc. Rabbi Iohanam assumptis sibi collegis Rab. & Samuele, ipsum Misna, & quæcunque alia scripta habere potuit, in vnum colligens, Tal-

mud Hierosolymitanum confecit. Anno de-
 niq; ccccxxxvi. R. aſſe vna cum Rabina,
 omnes ſuperiorum ſcripturas in vnum redi-
 gens, ipſum quo nunc tota Iudæorum regitur
 Synagoga, Babylonium contexit Talmud.
 Quem tamen morte præuentus, perficere ne-
 quiuit. Mor autem eius filius, vnà cum Mare-
 mar operi complementum dedit. Eſt autem
 Talmud id quod doctrina, ſiue diſciplinatio,
 commetaria priora omnia, ac ſtatuta, & quaſ-
 dam temporum historias complectens, opus
 profectò tam diuina ac naturali, quàm politi-
 ca ac legali ſapientia vndique plenum.

Talmud verò ipſum in ſex præcipuè partes
 diuiditur. Quarum prima, ordo ſeminum di-
 citur, & vndecim libris abſoluitur, de quæ be-
 nedictionibus, & gratijs Deo agendis, de quæ
 orationibus & laudibus diuinis, ſegetibus, fru-
 gibus, & decimarum generibus, placentis &
 arborum clauſura pertractat.

Secunda, ordo feſtorum, 112. libros comple-
 ctitur, de Sabbatho, & quid in eo facere liceat,
 quid non, de Paſchate, de ſacrificijs, & ſiclis
 agit.

Tertia, ordo mulierum, ſeptem continet
 libros, & de coniugijs, de dote, de voto Naza-
 renorum, de repudij libello, & Sponſalijs tra-
 ctat.

Quarta, ordo damnorum, in ſeptem diuiſa
 libros, de damnis, quæ tam ab hominib⁹ quàm
 à brutis fieri ſolent, de litibus, vſuris, locatio-
 nibus,

abus, emptionibus, contractibus, & Iudicijs, atque sententijs, tradit.

Quinta, ordo sanctificationum, vndecim libros continet, de loco, tempore, & modo sacrificiorum, de animarum statu, & perditione in futuro seculo, disserit.

Sexta, ordo purificationum, 12. complectitur libros, de purificatione vasorum, vestium; domorum, plagarum, corporum, bestiarum, aquarum, tamque virorum quam mulierum purificatione, & manuum ablutione, ante sacrificium. Totius igitur Talmud (vt ex præmissis constat) partes quidem primordiales sunt sex, libri verò sexaginta, capita autè quingenta, triginta duo. In quibus multæ, ac penè infinitæ sparsim inveniuntur ghemeroth, id est, traditiones inclusæ, seu conclusiones determinatæ, innumerabilia ferè de Messia, ac nostræ fidei admodum consentanea, arcana continentes, per multa annorum curricula, longè antequam Talmud confectus esset, à præcis Iudæorum traditæ atque conscriptæ. Nam vix ferè in ipso Talmud contingit, aliquam reperiri ghemara, id est, traditionem, seu conclusionem, ab antiquis illis patribus traditam, conclusam, ac determinatam, quæ aliquid Catholicæ veritatis arcanum, aut explicitè & apertè, aut implicitè, & per figuras non exprimat.

In interpretando autem, Talmudistæ recentiores Rabini, vt veritatem effugiant, non nisi literalem legis corticè & historicum sensum

*Forma de
Strina Ra
binorum.*

sum diuinorum eloquiorum amplectuntur: quando veteres Cabalistsæ Anagogicum, spirituale, & mysticum sensum inquirere solebant. Et literalem sensum rem paruum appellabant, & candelæ comparabant: mysticum verò rem magnam, legisq; certitudinem vocabant, & margaritæ in obscuris ædibus latenti, quæ tandem per candelam, id est, literalem sensum, inuenitur, assimilabant. Facultatem hæc, quam Cabalam vocant, priscis temporibus nefas erat cuiquam nisi eruditissimo, senioque confecto tradi. Quamobrem neq; vllam eius partem scripturæ mandare licebat, sed ore tantum tradebantur, ideoq; receptio vel traditio vocabatur. Quo fit, vt paucissimi rectam eius intelligentiam capere valeant, vel saltem in corde suo retinent. Ne propter sanctam diuinarum personarum Trinitatem, aliæque Catholicæ veritatis mysteria ibi refulgentia, Iudæi inde offendantur. Quocirca mirum non est, si nomen hoc Cabala siue facultas eo nomine designata, rarò apud sanctos Patres, & Ecclesiæ Doctores reperiatur. Ex iunioribus tamen quidam viri eruditi, Hebraicam linguam callentes, solerti ingenio, & industria præstantes, de huius scientiæ excellentia, & utilitate multa peruestigauerunt.

Ioannes Picus Mirandulanus, Paulus Israelita, Augustinus, Iustinianus Nebionensis Episcopus, Capino, Io. Reuchlin, Aegidius Viterbiensis, & post illos Accuratus Galatinus, ad Leonem decimum Pontificem Maximum, &

Maxi-

*Cabala
quid sit,
cur ve-
teres non
memine-
rint.*

Maximilianum primum Rom. Imperat.

Christianis Talmud Iudæorum legendum, vel recipiendum nõ esse, graues & eruditi viri putauerunt: quòd in eo multæ falsitates, & absurditates, multaque mendacia, calumniæ, & blasphemie in Christum, & religionem Christianam contineantur. Galatinus tamen illius *Lib. I. ca. 7.* lectionem viris cordatis & prudentibus non modò licitam, sed necessariam esse affirmat, si cum maturo iudicio fiat.

Quod plurima in eo inueniantur, quæ mire *Talmud* & incredibili modo recentiores Iudæorù, qui *Christianis* obstinati sunt, confundant & destruant. Quo *est vile.* fit vt ob id respuenda non sint, quòd apud tam perfidos reperiatur. Sicut nemo, nisi omnino mente captus, legem ac Prophetas, eo quòd apud eos inuenerit, contemnet: aut lapillum pretiosum, quod in draconis vel bufonis capite inuentus fuerit, despiciet. Maximè cum nihil ad confutandam Iudæorum impudentiã, tam validum, nihil ad conuincendam eorum nequitiam tam efficax, inueniri possit. Iucundumque sit de manibus hostium gladium arripere, & caput infidelium, aut exemplo Dauidis mucrone proprio abscindere, aut instar Iudith ipsorum pugione amputare. Quapropter diuina prouidentia factum, vt Clemens V. in Concilio Viennensi institueret, Talmudicos Iudæorum libros per fideles Hebraicã linguam callentes, in Latinum sermonẽ traducendos, & Christianis legendos, atq; in Academicis celebrioribus profitendos esse. Quæ

non tam de traducendis Biblijs intelligenda videntur, quàm toties traducta, & nõ tam Iudæorum sint, quam nostra, sed de alijs Iudæorum libris accipienda, & præcipuè de Talmudicis, in quibus tot Catholicæ veritates continentur. Nec tamen omnia, quæ in Talmudicis sunt, sed bona tantùm recipienda sunt. Neque ideo ea recipimus, quòd ibi sunt, sed quia vera sunt, & præsertim vbi sacræ Scripturæ deprauationes verè castigantur. Nam ex Talmudicis traditionib' sacræ scripturæ deprauationes rectè corrigi, & ob hanc quoq; causam Christianis vtiles existere, pluribus verbis & argumētis demōstrat, ca. 8. Tribus autè ferè modis Scripturam sacram deprauarunt Iudæi. Primò per mutationem literarum, deinde retentis quidem literis, sed aliter quàm scriptura naturaliter exigebat, punctare præsumpserunt. Hebræi enim cùm vocales non habeant, sed quibusdam punctis loco vocalium vtantur: ex illa punctorum variatione longè aliter, quàm scriptum erat, facile legitur, & sensus longè diuersus efficitur.

Nec enim Moses, nec aliquis ex Prophetis, nec Esdras, legem punctauit: nam Iudæi legem, quam in Synagogis cum veneratione tenent, sine punctis scriptam habent: sed posteriores Rabini literis sacris puncta apposuerunt. Tertius modus, quo Scripturam sacram viciârunt, est, quod Moses & Prophetæ scripserunt, ipsi in textu dimittentes, aliud in margine foris posuerunt, quòd carè, id est, legendum vocant,

ent, & quod intus in textu est, *Cathes*, id est, scribendum, appellant. Ideoq̄ue Talmudistas recentiores, qui Christi aduentum longius secuti sunt, per antiquiores, qui Christum præcesserunt, erroris conuinci. Quando recentiores, vt legis & Prop hetarum de Messia, & Catholica veritate testimonia peruerterent, & aduersus Christianum dogma detorquerent, ea contra veterum Talmudistarum sententias, corrumpere studuerint. Quærentiq̄; Capnioni: Cur D. Hieronymus Hebraicarum literarum studiosissimus istas deprauationes nõ deprehenderit, respondet Galatinus: Id tibi nequaquam mirũ videri debet, cùm hæ quidem deprauationes, non nisi per Talmudistarum traditiones, in Talmud, antedictisque codicibus contentas, deprehendi queat; quæ ad Hieronymi notitiam nunquam deueniunt. Vt facilè ex verbis eius elici potest. Ipse enim ad Oceanum scribens: Labore, inquit, pretij Sarraniam Iudæum nocturnum habui præceptorem. Timebat enim Iudæos, & exhibebat se mihi alterum Nicodemum. Quemadmodum igitur Iudaicorum magistrorum penuriam habuit, ita fortè & librorũ, & præsertim ipsius Talmud, quem Iudæi propter Messiaæ arcana, fidei nostræ consentanea, in eo contenta, pro viribus occultare nitebantur. Quare mirandum minimè est, si ista non inuenerit. Nam si inuenisset, silentio præteriri tam grandia fidei nostræ mysteria nefas profectò censuisset, ac veritatem, quam Moses cæteri que Prophetæ

cap. 8.

in

in ante dictis locis posuerant, rectè trāstulisset. Quomodo contra Iudæos per ipsorum scripturas procedendum sit, vt latentia in Talmudicis eorum libris arcana mysteria detegi atq; erui queāt, per omnes ferè religionis Christianæ articulos copiosè & eleganter 12. libris demonstrat.

Ioannes quoq; Reuchlin libro 1. de arte cabalistica ad Leonem 10. à Iudæis Cabalisticis in Aegypto secretiorem & sublimiorem doctrinā (qua cæteris præcelluerunt) Pythagoram atq; Platonē hausisse affirmat, & Pythagoræ symbola sic interpretatur, vt cum vera Iudæorum sapientia consentire videantur.

*DE IUDICIIS VETERVM IV-
daeorum, & de Indicibus, atq; Scribis.*

G Alatinus lib. 4. de arcanis Catholicæ veritatis, cap. 5. Quemadmodum, inquit, 11. cap. Num. tempore Mo-
lis, Dei iussu, 700. Seniores, ætate prouecti, ac scientia probati, delecti fuerunt, qui ipsius Mo-
sis in populi regimine coadiutores essent, ad quos, & omnes legis ac fidei difficultates, seu dubia declarare, ac definire, & in rebus grauibus, atque causis arduis iudicare pertinebat. De quibus illud Deut. 17. c. scriptum intelligitur: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, crimen & crimen. Et post pauca, Surge, inquit, & ascende ad locum, quē elegit Dominus, & sequaris sententiam eorū, nec declinabis ad dexteram, nec ad sinistram.

Hi

Hi autem Sanhedrin vocabantur, quos nos Indices ordinarios appellare possumus. Dicebantur quoque Mehokekim, id est, Scribæ, siue legumlatores, eo quod quicquid tradebant, & scribebant, tanquã lex ab alijs haberetur. Quorum collegium sceptrum datum à Spiritu sancto per Iacob Domui Iudæ representabat, & in ipsis sceptrum ipsum pendeat. Quare non solum sub Regibus & Ducibus residentes, iudicandi potestatem exercebant: verum nullo etiam Rege, aut Duce in Iudæis existente, eorum nihilominus adhuc durabat authoritas. De quorum qualitate in libro Sanhedrin in capite Dine mamanoth, id est, iudicia animarum, sic legitur: Dixit Rabbi Iohanan, Non erant constituentes in Sanhedrin nisi Dominos sapientiæ, staturæ, & apparentiæ, ac senectutis, & Dominos incantationum, nec non & scientes 70. linguas, ne oporteret eos interpretes alios audire. vbi glossa R. Selomonis sic ait: Statura & apparentia in eis requirebatur, vt in reerétia haberentur. Quod autem essent incantationum Domini, ideo exigebatur, vt incantatores & maleficos in suis maleficijs, & incantationibus confidentes conuincerent, & occiderent. Hæc R. Selomo. De eorum autem iudicandi potestate, & modo, in libro Sanhedrin *Modus forma iudicij.* babilonico in cap. Arba mithoth, id est, quatuor mortes, sic habet: Quatuor mortes, id est, quatuor occidendi modi traditi sunt Domui iudicij, id est ipsis Sâhedrin, videlicet: Lapidare, conburere, occidere, & strangulare. Dixit R. Akiba.

R. Akiba. Vnde habebāt Sanhedrin, q̄ quando interfecissent animā, id est, cum aliquem occidendū iudicassent, tota die illa nihil gustarent. Inde vbi dictū est: Nō comedetis super sanguinem: Legitur quoq; in libro Sanhedrin in **ca. Dinemamonoth**, id est, **Iudicia diuitiarum.** Quod iudicia diuitiarum siue pecuniarum & bonorum mobilium, per tres Iudices fiebant. Iudicia verò animarum per viginti tres. Hoc est viginti tres de 70. Iudicibus ordinarijs, & non pauciores poterant hominē mortis reum; siue morti obnoxium iudicare. Non erant autem Iudicantes tribum, vel sceptrum, neque Pseudopphetam, neque Sacerdotem magnum, nisi domus iudicij 71. Iudicum. Nec erāt egredientes ad licitum bellum, nisi secundum os domus iudicij 71. Iudicum. Nec addebant ciuitati, nec salarijs templi, nisi per os domus iudicij 71. Iudicū. Nec faciebant Sanhedrioth, id est, conuentus Iudicum ordinariorum tribubus, nisi per domum iudicij 71. Iudicum. Quod per manuum impositionem in tribum fiebat, vt dicit **R. Ismael.** **R. viro Iudas** dixit, quòd quinque erāt necessarij in manuum impositione. **Lupus** autem, & **Leo**, **Vrsus**, **Pardus**, & **Serpens** per viginti tres Iudices interficendi erant. Collegium quoque magnum, quod **Sanhedregghedola**, dicebatur, 71. Iudicum erat: minus verò viginti trium; vnde habetur quod concilium magnum Sanhedrin erat 71. Iudicum: ex eo quod dictum est **Num. 11. cap. Congrega mihi 70. viros de Senioribus Israel.**
Moses

*Iudicium
tribum.*

Moses autem fuit super eos. Sic ergo fuerūt 71. Hucusque Talmud. Vnde habetur argumētum, quod tota domus iudicij 71. Iudicum ad indicandum Christū simul conuenit, eo quod, vt dictum est, non iudicabat tribum, neque sceptrum, neq; Pseudopphetam, neq; Sacerdotem magnum, nisi domus iudicij 71. Iudicum. Est autem sciendum, quod minor ipsorum Sanhedrin conuentus non poterat, nisi à 70. maiorum conuentu ordinari, vt ibidem dicitur: Ipsi nanque 70. Iudices ordinabant aliorum Iudicum conuentus, qui in alijs ciuitatibus & locis circumquaque populum regebant. Hac tamen conditione, vt vnusquisque, cuiuscunque regionis conuentus, magno maiorum conuentui in Hierusalem, & in loco Gazith vocato, existenti, subesset. In eodem quoque libro Sanhedrin, in cap. Veelluhē, id est, Et isti sunt, sic ad verbum dicitur: Traditio est, R. Iose dixisse, quod in principio non erat controuersia in Israel, sed domus iudicij. 70. vnus Iudicum sedes erat, in consistorio Gazith, id est, dolato. Et aliæ domus Iudicij 23. in diuersis locis sedentes erant. vna enim earum sedebat in porta montis domus, id est, templi: altera verò in porta atrij. Reliquæ autem domus iudiciorum 23. Iudicum, sedentes erant in singulis ciuitatibus Israel. Cùm verò aliquid quærendum, à domo iudicij, quærat in ciuitate propria, quærebatur. Si audiebant, dicebant: sin autem; ad illum ordinem veniebant, qui in propinquiori ciuitate erant.

Qui

*Sedes
loca, & or
do Iudicio
7111.*

Qui si audiebant, dicebant eis. Sin autem: ad illum ordinem ibant, qui in porta montis domus Domini erant. Dicebantque: Sic exposui, & sic focij mei exposuerunt. Sic docui, & sic focij mei docuerunt. Qui si audiebant, dicebant eis. Sin autem: ad eum ordinem veniebant, qui in porta atrij domus Domini erat. Dicebantque, sic exposui, & sic focij mei exposuerunt. Sic docui, & sic focij mei docuerunt. Qui si audiebant, dicebant eis. Sin autem; & isti & illi ibant ad consistorium Gazit, id est, dolatum, vel politum, in quo Sanehedrin à mane vsque ad vesperam sedentes erant. In sabbathis autem & diebus solennibus in muro sedebant. Ex quo verò multiplicati sunt discipuli Sammai & Hillel, qui non iniustrauerunt, vt expediebat, creuerunt schismata in Israel, & lex facta est, sicut duæ leges. Tandem à tribus Herodibus Iudæorum regia, & iudiciaria potestas, & Christiana lux, persecutionem passa est. Nam primus Herodes Antipatri filius, qui que Ascalonita dicebatur, sub quo Christus natus est, infantes interemit. Secundus primi filius Antipater cognominatus, & Archelai frater, Ioannem decollauit, & eius tempore Christus passus est. Tertius, secundi filius, alienigena, regnum Iudæorum dolo obtinuit, & omnes ex sanguine regio prognatos, omnesque Iudices & sapientes atque magistros Iudæorū interemit, vt Iudæis omnem spem & modum recuperandi Regnum adimeret. Vnde Iudæi aduentū Messiaë meritò agnosce-

re po-

Herodes
res.

repotuerunt. Cùm tam regiam quàm Iudiciariam potestatem ablatam, & alienigenam regnare viderent.

*HIEROSOLYMITANA ST-
nagoga.*

DE Hierosolymæ origine situ, flore, ruina-
que & excidio, nihil hîc attinet dicere.

Post excidium Iudæorum Aelius Adrianus Imperator ruinas & saxa murorum ex fundamentis erui, & in minutissimas partes confringi & dissipari mandauit. Ne iuxta Christi vaticinium, maneret lapis super lapidem. Vrbe veteri in cinerem pulueremque conuersa, & nomine illius deleta, nouam urbem Adrianus, non in priore, sed alio vicino tamen loco, circa Christi sepulchrum ad montes Gihon & Golgatha, vbi Christus crucifixus est, ædificauit, eamque de suo nomine Aeliam appellauit. In loco prioris templi, equestrem statuam erexit, sui videlicet imaginem stantem in columna marmorea. Que S. Hieronymi temporibus quadringentis annis post Christi natiuitatem adhuc conspecta est. Porcorum etiam imagines marmoribus incisas, in Iudæorum ludibrium supra portas Aeliæ cõstituit. Omnibusque Iudæis ingressum in hanc nouam urbem sub vitæ & capitis periculo in perpetuum interdixit, Christianis cæterisque omnibus gentibus inhabitare permisit.

Hâc incolæ terræ sanctæ vero nomine Aeliam adhuc appellant. Etsi nostrates veteri nomine nonam urbem nono loco extractam

P

Hiero-

Hierosolymam plerumque vocant.

Sub Constantino Magno Iudei veterem urbem & antiquum templum restituere conabantur. Sed Imperator non permisit. Iulianus Apostata anno 363. permisit, vt Christum dicentem; Domus vestra relinquetur deserta, mendacij argueret: sed ingenti terremoto prohibiti fuerunt. Hanc anno Christi 1516. cum Selymus Turcorum Imperator occuparet, plurima loca deserta, multasque ruinas à Saracenis & Turcis inflicta vulneraprehendit. Solymanus ergo Turcorum Imperator Selimi filius anno christi 1542. eam instaurauit, murosque extendens ampliorem reddidit: vt hoc nostro tempore ælia sit pulcherrima ciuitas, altissimis rupibus sita.

Et antiqua Hierosolyma per Adrianum profusus diruta, iterum quoque nunc habitatur, sed in à paucioribus.

Helena Constantini Mater in noua Aelia templum Veneris destruxit & in monte Golgatha aliud ædificauit, quod Golgathanum dicebatur. Sicut in monte Oliuarum, christi ascensionis locum singulari templo ornauit.

Ipsè verò constantinus sepulchrum Domini amplissimo & pretiosissimo templo decorauit. Quod totius urbis decus & ornamentum fuit.

Templum Salomonis in urbe Hierosolyma versus exortum solis inuenitur. cum enim ciuitas ampliaretur, Salomonis etiam templum priori suo loco à christianis reedificatum

tua

tum est, altum & opere rotundo, & grecò labore fabricatum, cádido expolitoq; còstans marmore, miræ magnitudinis. In summitate tecti eclypsim Lunę Turci, more suo, posuerunt. Saraceni & Turci templum hoc admodum religiose venerantur. Sanctamq; petrã vocat, tingentis lampadibus, per diem & noctem illuminat. Hoc ingressuri purissima se prius aqua abluunt, & nudis pedibus incedunt. Nulli quę christiano vel Iudæo, nisi sub periculo vitæ, ingredi patiuntur.

circa hoc templum Salomonis lata quædam planities est, marmoreis lapidibus stratæ, vt nostra cæmiteria sunt.

Aegyptiorum Sultanus ante annos centum nouum ædificauit templum, non procul à templo Salomonis, in quo semper 88. lampades accensæ habentur.

In vrbe ipsa, sicut etiam in vniuersa Iudæa, tecta ædificiorum plana sunt, cancellis vndiq; cincta, vt in eis possint fieri obambulationes, & conuiuia celebrari, sicut Christi etiam temporibus facere solebant. In ecclesia Montis Caluariz oblonga, quæ templo Dominici sepulchri adiuncta est, complures habitant Ordines, ex diuersis & varijs nationibus Christianos vocantes, cùm tamen in doctrina maxime discrepent, Latini, Gręci, abyssini, Armeni, Gregoriani Nestoriani, Iacobitę, Frãciscani verò nudis incedentes pedibus, sanctum sepulchrum custodiunt. Gręci monachi qui in templo sepulchri domini, & in ecclesia môtis cal-

uariæ habentur, mansiones & cellas habent in loco Golgatha, vbi Christus crucifixus est. Orant, Deoq; seruiunt singulari pietate in maiori choro templi Sancti Sepulchri, & in sacello Sanctorum Angelorum foris iuxta templum. Abyssini, qui & Indiani vocantur ex æthiopia Peto Ianni, domicilia sua & conclauia habent in templo Montis Caluariz, non longe à porta Ecclesiz, versus sinistram. Armenij iuxta locum Golgatha in sacello quodam habitant: partim etiam in Monte Sion, in templo S. Iacobi Maioris, & hi proprium Episcopum habent, quem catholici vocant: proprioque suo natino idiomate vtuntur.

Georgiani quoque sacerdotes Hierosolymæ morantur in monte Caluariz, iuxta foramen vbi Crux erat infixæ, & locum vbi Christus hortulani forma Mariæ Magdalenzæ apparuit. Complures etiam de his Sanctorum Angelorum obtinent Ecclesiam, vbi domus Hannæ Pontificis olim fuisse creditur. Græca lingua & litera in diuinis officijs & scriptis tantum vtuntur: cum alioqui Saraceno vel Hebræo sermone loquantur. Georgiani autem populi orientales bellicosissimi à S. Georgio nomen adepti Montana & longissimum orbis tractum à Trapezunte vsque ad montes Caspios occupant, Turcis, Persis, Assirijsq; formidabiles, adeo vt Hierosolymam, pietatis ergo, venientibus abiq; tributo & erectis vexillis in ciuitatem, nemo contradicere ausit. Nam & vxores eorum Amaronum more bellicosissimæ

scosissimæ sunt, & in armis inequitant.

Nestoriani, quorum Niniue in Assyriametropolis est, & Mossel hodie appellatur, Nestorij hæressim imitantur, quæ in synodo Ephesina anno Christi 1431. condemnata fuit. Qui licet Christianos se iactant, doctrina tamen eorum Mahumetico dogmati admodum affinis est. Officia sua diuina & Ecclesiastica Chaldaico sermone peragunt, aliàs Saracenicalingua vtuntur. Sacerdotes eorum Hierosolymæ in templo Montis Caluariz inueniuntur.

Iacobitz, in Oriente, Iacobi Syri hæretici sectatores, conclauia sua habent in sacello quodam templi sepulchri Dominici, retrorsum, non procul ab ipso sacro sepulchro.

Hi ordines sepulchrum Domini visitantes & custodientes, Christiani quidem, sed hæresibus vel erroribus Græcorum infecti sunt.

Equites aurati Hierosolymitani, Ordinis S. Ioannis Baptistæ, Romanis cæremonijs, vt catholicam Christianam religionem contra Turcos & Saracenos viriliter defendant, inaugurantur. Datur ijs cingulum holosericum purpurei coloris, de quo pendet ensis pulcherimus, fulno purissimoque ornatus auro.

Calcaria insuper aurea adduntur, quæ purpureis alligantur corrigijs holosericis. Donantur quoque aurea catena centum ducatorum Vngaricorum, cruce Hierosolymitana inferius dependente. Crucem quoque purpurei coloris Romani Pontificis beneficio, in vestibus

& clypeis gerunt. Iuramentum suum edituri, in sacrum Christi sepulchrū isti Equites aurti imponunt.

Ab huius ergo Urbis ruina, vniuersus terrarum orbis exemplum capere poterit. Ne cuius lapsum omnes pertimescunt, eius temeritatem & obstinatiam imitetur. Quam Hieremias Propheta Dominam gentium, matrem Prouinciarum, ciuitatem electam, plenam populis appellabat: iusto Dei iudicio facta est opprobrium & abiectio plebis.

Veræ religionis, & sacrarum legum inuentrix & custos, optimarumque artium parens & doctissimorum virorum procreatrix, non immeritò à veteribus appellatur. Ad quam velut supremam totius sapientiæ arcem ex omnibus Prouincijs confluebant Iudæi, & difficiliore de lege controuersias ad Hierosolymitanos Doctores referebāt. Vbi singulæ etiam Nationes priuata collegia (vt in nostris Academijs adhuc obseruatur) habuisse videntur: disputarunt enim cum Stephano protomartyre quidam de synagoga Libertinorum, Cirenensium, Alexandrinorum, &c. Quibus omnibus Christus Iesus duodecim annorum puer, partim arduas quæstiones proponendo, partim difficiliore sacre Scripturæ locos interpretando, magnam sui admirationem præbuit. Alexander autem Magnus contra Darium Persarum regem pugnaturus, à Legisperitis Hierosolymitanis, quod Græcorum rex in Asia dominaturus esset edoctus: synagogam eorum

Act. 2.

Act. 6.

Luc. 2,

Niceph. 11.

l. c. 14.

Rupertus

Tustiensis

l. 9. c. 13.

de visita

ria verbi

Dei.

rum multis priuilegijs ornauit, vt Iosephus libro vndecimo antiquitatum Iudaicarum, Eusebius & Carion in chronicis fatentur. Porro in monte Sion extra Hierosolymam septem synagogæ fuerunt, vbi leges promiscuè tradebantur quidem, disputare autem non licebat, vt auctor est Optatus Mileuitanus. Epiphanius libro de ponderibus & mensuris post deuastationem vrbs perdurasse scribit.

De Bibliotheca Hierosolymitana.

Euseb. lib.

Diuinarum legum & sacræ scripturæ libri viginti septem, de quorum authoritate nõ dubitatur, Iudæis à Deo traditi fuere, etsi Hebræis non nisi viginti duo recensentur, quia decem illorum in quinque duplicatur, inquit, Epiphanius. Illorum autem librorum quinque Mosis sunt, qui natiuitates & humanæ generationis traditionem complectuntur. A morte Mosis vsque ad Artaxerxem regem Persarum, Prophetæ historiam conscripserunt. Reliqui hymnos & vitæ humanæ pignora continent. Ab Antaxerxis autem imperio ad nostra tempora singula quidem conscripta, non tamen priori simili fide sunt habita: eò quod nõ fuerit certa successio Prophetarum inquit Iosephus lib. 1. contra Appionem. Quos etsi religiosè obseruabant, & interpretabantur Iudæi: tamen propter Regum idololatriam, & populi grauissima scelera factum est, vt destructa synagoga, libri sacri interciderent quoque, & perderentur. Sub Iosia rege

3. c. 10. hist. Eccllesiast.

Heres. 8. libro de ponderibus & mensuris.

4. Reg. 22. Ioseph. li. 10. cap. 10.

*Iemens l.**Stromat.**incen. li.**cap. 47**iseb. li. 5.**st. bap. 8.**icephor.**.4. cap. 14.**che. ca. 8.*

à studiosis viris iterum reperti. Sedechia autè regnante, Hierosolyma rursus deuastata, templum exustum cum libris. Verum Esdras sacerdos & legis Doctor post captiuitatem Babyloniam sacros Mosis, & prophetarum libros restituit, & in ordinem redactos publicè interpretatus est, idq; per dies singulos à primo ad nouissimum.

*ibr. 4. Es-**ra, ca. 14.*

Ipsè Esdras testatur, quod cùm Dominum Deum rogasset, pro Spiritu sancto, vt posset restituere sacras leges, iusserit assumere quinque scribas velocissimos, & præparare multos buxos, & secedere dies quadraginta: se ipsi in corde accensurum lucernam intellectus. Cùmque de poculo sibi diuinitus oblato bibisset, apertum sit os ipsius, & per quadraginta dies dictauerit libros 204. Mandatumque sibi ait à Deo, vt quosdam omnibus promiscuè, dignis & indignis, palam legendos poneret, septuaginta verò conseruaret, traderetque eos solis sapientibus, quòd in ijs esset vera intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen.

ibr. 4. v. 14.

Addit præterea se ex præcepto angeli secretiora mysteria & reuelationes in peculiari libro scripsisse, qui absconderetur, soli que sapientes Iudæorum perciperent, quos ipse scire posse capere, & seruare ista mysteria.

7. 5.

Notum est illud libro 2. Machabæorum, inferebantur in descriptionibus & cõmentarijs Nehemicis hæc eadem, & qualiter construens bibliothecam, congregauit de Regionibus

has libros Prophetarum, & David & epistolas Regum, & de donarijs.

Similiter & Iudas ea, quę didicerat per bellum quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos.

Quę si desideratis, mittite qui perferant vobis.

Itemque ab Iasone Cyrenęo 5. libris comprehensa, tetauimus vno volumine breuiare.

Rupertus Tuitiensis lib. septimo de Victoria verbi Dei, capite vltimo: Esdrá, inquit, dicunt esse Malachiam, qui in ordine Prophetarum duodecimus est. Iste quantus nobis esse debet? Non enim ignorare debemus, quia legē ipse renouauit, Scripturas sanctas, quę proprię voces sunt verbi Dei dispersas, vixque Babylo-nico igni superstites, ipse congregauit ac reformauit. Quātum hoc est, aut esse debet omnibus seculis? Magnum sit & immemorabile, quod tam ipsius, quàm cæterorum labore ciuitas illa, templumque illud manufactum re-strui, vel reædificari potuit.

Istud ædificium insolubile, scilicet reformatio sanctę Scripturę longioris memorię, maioris glorię, altioris est, & erit semper excellentię. Literas quoque siue characteres iste veteribus commodiores atque faciliores reperit, & conscriptam legem populo tradens, & tunc scriba velox meruit nuncupari, & nunc & in perpetuū scriba doctus est in regno Dei.

Alij quoque Iudæorum libri passim citati reperiantur, qui cum tempore interciderunt.

Ex Suida refert Ioannes V Vierus de præstigijs Dæmonum, libro tertio, capite vigesimo primo: Quo, inquit, tempore Iustinianus imperium obtinebat, erat quidam inter Iudæos Princeps, Theodosius nomine. Hic cum familiariter admodum vteretur argentario Christiano, cui nomen erat Philippo, qui ipsum crebro ad amplexandam Christianam religionem hortabatur: tandem ingenuè fassus est se nihil dubitare, quin Iesus, quæ nos Christum colimus, is sit, quem sacri Vates mundi Seruatorem prædixerunt: verùm se animum inducere non posse, vt abdicatis, quibus nunc apud suam gentem fungitur honoribus, nomen suum Iesu Christo det. Vt autem ita de Iesu Christo crederet, se non solum sacrorum Vatum oraculis persuasum esse, sed mysterio quodam, quod apud Iudæos in arcanissimis scriptum adseruatur, compertum habere, idque huiusmodi esse.

Mos erat olim apud gentem Iudaicam, quo tempore ædes sacra in Hierosolymis extabat, viginti duo perpetuo Sacerdotes (quod scilicet linguæ Hebraicæ elementa, & veteris Testamenti libri numerantur) habere: & quoties de eo numero vnus aliquis mortem oppeteret, mox alium in defuncti locum allegere, allectumque in codicem, qui ad eam rem in æde seruabatur, cum illius, ipsius, tum parentis vtriusque expresso nomine referre, cum etiam tum defuncti, tum suscepti diebus. Cum itaque
quo

quo tempore Iesus Christus in Iudæa versabatur, necdum sese prodere, veramq; fidem pro palam docere cœpisset, mortuus est quidam ex dicto sacerdotum numero: nec post multa ac varia suffragia quispiam satis idoneus esset repertus, qui in illius locum ascriberetur: tandem propositus est Iesus, Ioseph fabri (ut aiebant) filius, tanquam homo, ætate quidem iuuenis, cæterum & vita, & moribus, & doctrina in primis commendatus, atque hoc suffragio ab omnibus demum approbato, visum est matrem eius in confessum arcessere (pater enim obierat) cognoscendorum nominum gratia, quæ in codicem, ut dictum est, describenda essent. Illa igitur accita, & de filio eiusque patre sedulò interrogata, respondit: sese matrem quidem Iesu esse, atque ipsum peperisse: nam eius rei testes sibi esse eas mulieres, quæ cum pareret præstò fuisset: patrem verò nullum illi in terris esse: quod ex me (inquit) vultis quibus disciite argumētis. Dū enim virgo in Galilæa agerè, Angelus Dei in domū, in qua versabar, ingressus, non quidem dormienti, sed vigilantimihî nuntiabat, futurum ut è Spiritu sancto parerem filium iubebatque nomē illi Iesus indere. Itaque virgo cum essem per eam visio-nem concepi peperique Iesum, permanens virgo in hunc vsque diem. His auditis, sacerdotes iubebant adesse fidas obstetrices, easque summa cura explorare, an etiamnum virgo esset Maria. Illæ autè cognita veritate ex ipsa ro, affirmarunt:

affirmabant eam virginem esse. Aduenerunt quoque & illę mulieres, quę fortè fortuna adfuerant parienti, conspexerantque edentem infantem, quę & ipsę attestabantur filium eius esse Iesum. Quibus rebus attoniti sacerdotes, denuò rogabant Mariam, vt liberè profiteretur, quibus esset editus ille parentibus, quo ea ipsa parētum nomina possent in sacerdotum album referre. Ibi rursus Maria: Ego (inquit) reuera eum peperit: verum nullius cōscia patris in terra. Audiui ab angelo filium Dei esse. Filius est igitur meus & Dei. Sacerdotes ergo cūm hęc intellexissent, in allato codice scripserunt hęc verba. Eo die mortuus est sacerdos ille, illis natus parentibus: cooptatusque est pro illo sacerdos communi omnium nostrum suffragio Iesus, filius Dei viui & Marię virginis. Porro hic codex è templi & vrbis excidio à primatibus inter Iudęos viris, magno studio ereptus est, asseruaturque in Tyberiadē, &c. Creditur & Moses præter leges scriptas, secretiora quædam mysteria, vti à Deo acceperat, sapientioribus tantūm (quos Origenes consiliarios mirabiles vocat) tradidisse. Quę propterea Cabala siue traditio appellabatur, quod non per literas, sed successione quadam, hæreditario iure, alter ab altero reciperet. Sicut in Ecclesia Christi traditiones quædam ἑρπαια ab Apostolis hæctenus quasi per manus ad nos transmissę creduntur. Nihil enim aliud erat Cabala, vt doctissimi viri auctores sunt, quàm doctrina quædam viua voce tradita,

*Rabbi Moses l. 1. c. 70.
Hilar. in
Psal. 2.
Quod Deus
Mose precepit
quædam palam
facere, quæ
dam abscondere
docetur, lib. 4.
Esdr. c. 14.*

tradita, cōtinens certissimam diuinę legis scriptę interpretationem. Quam & Esdras de septuaginta doctissimorum virorum consilio in libros redegisse legitur. Ne si quando propter bella & captiuitates institutus à Maioribus tradendi mos obseruari non posset, cęlestis doctrinę arcana interirent. Atque hos Esdrę cōmentarios fideliter hactenus apud Iudęos cōseruari, & Christianam potiùs, si rectè intelligantur, quàm Mosaicam religionem astruere scribit Picus. Habuerunt præterea annales Iudęi, quos verba dierum appellabant, quibus singularum tribuum genealogię describebantur, sicut ex primo lib. Esdrę cap. 2. & tertij li. cap. 5. colligere est, quos tandem Herodes vt verum regię stirpis ordinem confunderet, sustulit. Vel ob id Herodes publicas omnium tribuum descriptiones, quę ab Esdra vsq; durauerant, confudit, & flammis consumpsit; vt quis cuius vel aduena esset, nesciretur. Cùm enim ab Augusto Iudaici regni diadema, de consensu Senatus Romani accepisset, propter generis obscuritatem, quòd aduena esset, contemnebatur. Nicephor. l. 1. c. 9.

Vel vt Galatinus lib. 4. c. 6. de arcanis Catholicę veritatis affirmat, ideo regium sanguinem Iudęorum, scribasque & diuinę legis Doctores extinxit, vt Iudęis omnem spem recuperandi regnum adimeret. Quibus in Deuteronomio prohibitum erat, ne extraneum regnum haberent. Voluit igitur efficere, vt nulla sanguinis & tribus memoria superesset.

Quod

Quod verò tam diligenter in synagoga sua hosce libros conseruarint Iudæi, non absque singulari prouidentia Dei factum esse affirmat Iustinus. Ne Christiani eos proferentes, quasi suppositi at corrupti esset *πρόφασις* *παδίου* *γυγας* maledicis præberemus vnde & Christianorum baiuli siue scrinariij Beato Augustino vocantur. Etsi ergo sacrorum librorum, qui certam authoritatem habebant, cum primis studiosi fuere: tamen aliorum etiam scriptorum monumenta in Bibliothecam suam reponere solebant, quemadmodum de Euangelio Iohannis & Actibus Apostolorum Lucæ atque Matthæi Euangelio refert Epiphanius. Continebantur etiam hic Rabinorum libri, qui post Esdram varia de interpretatione scripture commentaria reliquerant, vnde postea Talmud confectum est. Quæ cum optimis libris referta esset, à Tito Rom. Imperatore euersa quidem est, vt testatur Rabbi Samuel, sed ab Alexandro Hierosolymorum Episcopo restituta. Vnde Pamphilus Martyr præcipuam Cesarientis Bibliothecæ partem depromsit. Eusebius verò plurima in Ecclesiasticam historiam transfuisse videtur.

Antiochena synagoga.

ANtiochia inquit Marcus Cicero, nobilis & celebris quondam vrbs, & copiosa eruditissimis hominibus, liberalissimisque artibus affluebat. Nam præter florentissimam Iudeorum synagogam celeberrimum quoque Philo-

Epiphanius
heres. 30.
Samuel. li.
1. de vana
Iudeorum
expectatio
ne, ca. 2.
Platina
Volaterra.

Nicephor.
li. 5. cap. 14.

Proarchia
Poeta.

sophorum gymnasium habebat. Quare Cn. Pompeius, authore Eutropio, post bellum Mithridaticum mirabiliter eam honoravit. Quo modo autem veram philosophiam perceperint Antiocheni, eiusdemque alumni primo omnium Christiani appellati sunt, Lucas Actorum capite.ii. eleganter edisserit. Lucianus Samosatensis Iurisprudentiam, Vlpianus verò præstantissimus Orator Rhetoricen docuit. Hic Libanius Sophista publicus eloquentiæ professor Magnum illum Basilium, Gregorium Nazianzenum, qui propter singularem eruditionem Theologus cognominatur, & aureum orationis flumen Chrysoptomum erudit, doctissimum illum Apollinarem Laodicum Antiochiæ frequenter audiuit D. Hieronymus, & propter magnam eruditionem egregiè coluit, ut in epistola ad Pammachium & Oceanum fatetur. Celeberrimus ille Origenes Adamantius à Mammea Alexandri Imperatoris matre ex Aegypto Antiochiam euocatus, cum Philosophorum artibus sacras literas coniungens, diu maximo cum fructu professus est. Verum Aetius Eunomij præceptor, quas Antiochiæ artes rectè didicerat, ad Ecclesiæ Christianæ perniciem, animæque sue interitum turpiter abusus est.

Malchion ille, qui contra Paulum Samosatensem publicè priuatimque disseruit, & hæres illius detexit, ante presbyterium, Antiochenæ scholæ sophisticæ Græcarum literarum præfuerat.

præfuerat. Nicephor. l. 6. c. 28. Hierony. de viris illustribus, Beda in Chronicis.

Dionin Traiano scribit, plurimos varijs de causis Antiochiam ventitasse, quosdam ut ibi iura acciperent. Adrianus propter vr̄bis authoritatem, sacrarumq; Musarum frequentiam amplissimum Traiano patri templum extruxerat, quod Iulianus in vsum rei literariæ Bibliothecâ effecit, sed Iouinianus, quod magicos & reipublicæ perniciosos libros contineret, abolebat: quare Græcorû Philosophorum odium & scurriles iocos incurrit.

Niceph. li.
10. c. finali.

Ephesina Synagoga.

EPhesi quoque præter doctissimos Iudæorû Rabinos, omnium artium atq; linguarum peritissimi viri olim floruerunt, ut apud Iustinum philosophum & martyrem in dialogo contra Tryphonem Iudæum videre est. Quapropter D. Paulus tam arduas & perplexas res, de diuina nimirum hypostasi, angelorum & spirituû natura apud Ephesios disseruit, quæ non nisi vel diuinarum legum peritia, vel philosophorum decretis imbuti intelligere, præsertim tempore potuissent. Quanta veneratione Dianam coluerint, in actis Apostolorum indicat Lucas. Vnde factum est, ut & maxima sacra, & opulentissimum fanum euerteret. Ephesi, inquit Iulius Cæsar, à fano Dianæ depositas antiquitus pecunias Scipio tollere volebat, cæterasque eius Deestatuas. Cùm in fanum ventum esset, adhibitis compluribus Senatorij ordinis, quos Scipio aduocauerat, licet

Lucas A-
por. 19.
Cæsar li. 3.
de bello ci-
uili.

ti redduntur à Pompeio, mare transisse cum legionibus Cæsarem, properaret ad se cum exercitu venire, omniaque posthabetet. Hæc res Ephesiz pecuniæ salutem attulit. Vbi Cæsar Scipionis sacrilegium auaritiãque pulchrè notauit. Mathematicis præterea artibus superstitiosè dediti erant, literasque ac voces quasdam magicas habebant, quibus vtentes in omni negotio victores euasuri crederentur. Hesychius putat fuisse priscas voces pro sacris habitas, ἄσχο, χρτάσκι, ὤζ, λαμνάμένυς, αἴσιον. tenebræ, lumen, ipse sol, verum: atque his alii impostores paulatim alias multas addidisse. Talibus vocabulis vsus fuisse in rogo Cræsum regem putat Eustathius. Ideoque vt miseri & infelices aurum Tholosanum habere dicebantur, sic felices ἰφισια χάμματα. Sicut nec iam defunt qui huiusmodi obscuris vocibus stultos homines fallant. Falsæ igitur religionis & malarum artium studiosissimi olim fuerunt, sed postquam veram philosophiam ab Apostolis Iesu Christi perceperunt, errorem suum (quod verè sapientis est) agnoscere primum: deinde corrigere & libros magicos promiscuè comburere voluerunt. Hic Philoxenus poeta Liricus, qui AÆacedarum genealogiam cõscripsit, professus est. Phormio etiã philosophus Peripateticus eò tempore Ephesifloruit, quo Hannibal Carthaginẽsium Imperator à Romanis superatus, apud Antiochũ regem exulabat. Nam cum aliquandò de re militari & Imperatoris officio grauius orna-

lib. 19.
Vol. 1er
lib. 18.

etque

teque, vt suis videbatur, in præsentia eorum
differuisset: Hannibal multos se deliros senes
vidisse respondit, sed qui magis quam Phor-
mio deliraret vidisse neminem: quippe qui
cum nec hostem nec castra vnquam vidisset,
de re militari præcipere Imperatoribus aude-
ret. Quod si nostri temporis hominum quo-
rundam mores & incredibilem arrogantiam
audiret Hannibal, profectò suprà modù ple-
rosq; delirare affirmaret, qui cùm nihil pror-
sus literarum didicerint, de rebus obscuris,
quas ipsi planè ignorant sententiã impuden-
ter ferunt: & quanquam de rebus aded inco-
gnitis loquuntur, nihil tamen ita proponunt,
quasi coniecturis dicantur, aut de aliorù con-
silio sententiã dicere velint, sed affirmant
prorsus, & nullum alijs contradicendi locum
relinquunt. Neq; solùm intolerabilis docto-
rum arrogantia, sed auditorum quoque leui-
tas proculdubio grauitè ipsi reprehendenda
videretur: qui non quid veteres pijsimi sapi-
entissimiq; viri, sed imperitum vulgus de re-
bus grauisimis statuatur intuetur. cùm vel phi-
losophi nostri longè aliter hac de re loquan-
tur & sentiant. Apollonius præterea Tianeus
ex India reuersus Ephesi floruit. Et pestem
prædicere atque extinguere per eruditionem
potuit, vt scribit Philostratus.

Euseb. lib.
contra Hie-
roclera.

Cæsariensis Synagoga.

QVia Cæsariam nobilem Palestinæ ciuita-
tem Iudæi & Gentes promiscuè iuhabita-
bant, grauisimi sæpè tumultus, cum inter ci-

nos,

est, tum inter professores, atque synagogæ & gymnasiorum discipulos de primatu exorbantur, eamque ob rem certant, ut sit, bonarum artium studijs, & literarum gloria alios superare conabantur. Non suistantum civibus victoriam, sed sibi quoque apud gloriosissimos Romanorum Imperatores benevolentiam paraturi, à quibus tandem à tutela & cura atque omnibus muneribus publicis vacationem acceperunt. Origenes Theologorū & philosophorum decus, Sacras literas publice interpretatus est: & quæ diligenter præmeditatus erat, Notarijs, ut aliorum professorum imperitiam adiuuaret, Cæsariæ primum dictare cœpit, quare varia diuinarum literarum commentaria post se reliquit, quæ apud Nicephorum recensentur. Vbi cum aliquandiu hæreret, multos doctissimos viros produxit. Nā doctissimum illum Gregorium Ponticum ex philosopho Christianum, ex Iuriconsulto Theologum reddidit. Theodorum quoq; & Anthenorū fratres quāti sunt effecit; ut copiose Nicephorus & Volaterranus demonstrent. Huius etiam scholæ moderator fuit Proheresius ille sophista, cui quod pulcherrimam orationem Athenis habuisset, indulgit Iulianus, ut ipse solus, reliqui enim lege vetabantur, Christianæ professionis viros, bonas literas docere posset. sed homo philosophus tam atrox & crudele principis edictum indignatus scholam reiecit, non sine studiosorum gravissimo dolore. Precopius quoque

*L. sed v
probari. ff. d
excus tutor.
Euseb. li. 6.
cap. 20. Hic
in catalogo.*

*Niceph. li. 5.
ca. 19.*

*Niceph. li. 5.
c. 20. Vala
terra. lib. 16*

floruit, qui Iustiniani Imperatoris per Belisarium res gestas descripsit. Tandem Pamphilus presbyter diuinæ & Christianæ philosophiæ scholam instituit, ex qua maximi theologi & fidei orthodoxæ propugnatores prodierunt.

Bibliotheca Cæsariensis.

Iulius Africanus doctissimus philosophus, clarissimus historicus, & grauissimus theologus, ne quid in cæsariensis synagoga & Vniuersitate desideraretur, instructissimam bibliothecam adiecit, quam Pamphilus & Eusebius ita locupletarunt, ut nulla tunc in vniuerso terrarum orbe celebrior haberetur. Hanc enim D. Hieronymus in rebus difficilioribus consulere, & ad castigatissimorum exemplorum veritatem veteris testamenti libros emendare solebat. Hanc non nihil, ut videtur, collapsam, restaurare conatus est Euzoias Episc. Cæsariensis. ut author est D. Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

Nicomediensis Synagoga.

Quanquam remotiores à Palestina synagogas hoc loco recensere nolebam: tamen Nicomediensis in Bythinia, & Tarsensis in Cilicia propter multas rationes hic attexendæ videntur. Postquam ergo Nicomedia in eum splendorem & magnificentiam excreuit, ut Romanorum Imperatores ibi crebro versarètur, & doctissimos Episcopos haberet, liberales etiam artes, Græcæ Latinæq; literæ florere cœperunt. Constans enim Imperator Constantino filio quam rectissimè consulturus, Nicomediã misit erudiendū auctore Ni-

*Hieronymus. hoc
recitur in
Epist. 1. in
3. ad Titum.*

ophoro. Et Constantius Iulianum, quòd pro- *Nicoph. II.*
 pter compositos mores, & acerrimum inge- *7. c. 18.*
 nium atque eruditionem à populo amaretur,
 & Imperio administrádo natus prædicaretur,
 è Constantinopoli Nicomediam abire præce-
 pit, vbi citra periculum, vti opinabatur, phi-
 losophari posset. Sed cùm & ibi innotesce-
 ret, clarissimiq̃ philosophi eius solum gra-
 tia, ex alijs A cademijs Nicomediam venirent,
 Constantius Imperator eius profectum im-
 pedire, & nimiam authoritatem reprimere
 cupiens, Libanij celeberrimi sophistę scholam
 adire per edictum vetuit. Vel ne malum eius
 ingenium Philosophorum doctrina cõfirma-
 tum, grauiora in Imperium suum aliquandò
 mala importaret: vel saltem (vt hoc tempore
 plerique faciunt) ne maiorem se auctoritatem
 & gloriam cõsequeretur. Quod cùm Iulianus
 animaduerneret, Imperij affectati suspiciõne
 reiecturus, vitam Monasticam & contempla-
 tiuam profiteri cœpit, quam tamen cum fide
 Christiana turpiter deseruit. Nam Maximus
 philosophus Ephesinus magicis eum artibus
 primò imbuit, deinde Imperium affectare, &
 veram Christianam philosophiam, quam à
 Maioribus suis hauserat, abnegare docuit. Hic
 præter ceteros omnium ferè artium professo-
 res, disertissimus ille Christianorum Cicero
 Firmianus Lactantius eloquentiam docuit. Et
 cùm duo quidam petulantissimi sophistæ cõ-
 tra Christianam religionem non disputare so-
 lam, verùm etiam scribere, atque venenam in

vulgus effundere, & philosophiæ (cuius se antistites esse mentiebantur) insultare auderent. Ipse eius patrocinium defensionemque suscepit. Quod si eius exemplo doctissimi viri oppressæ veritati hoc tempore patrocinari, & perniciosos errores, qui propter eruditorum hominum penuriam, & silentium introducti sunt redarguere vellent: profectò pauci ab ea recedere, aut tam imprudenter laçerare audent. Præsertim cùm Deo ipsius veritatis auctori, & patrono, mendacium repugnare: & vitia contra virtutes certare non queant.

Tarsensis Synagoga.

Strabo li.
14. Ge.
graphia.

Tarsensis, ait Strabo, tantum studium circa philosophiam & reliquas disciplinas, quæ in corona versantur, fuit, vt Athenas & Alexandriam superarent, & si quis alius locus dici potest, quo scholæ & philosophiæ exercitationes fuerint. Sed hoc vno plurimùm excellit, quod hic indigenæ discunt, peregrini verò non multi huc adueniunt. At nec illi ipsi hic manent, sed foris perficiuntur, & perfecti libenter peregrinantur, detinentur autem per pauci. Cæteris autem ciuitatibus ferè omnibus contrarium euenit, excepta Alexandria. Nam multi in eas proficiscuntur, & libenter immorantur, indigenas non multos videas extra di-eendi studio proficisci, nec ibi circa hoc studere. Alexandrinis vtrunq; contingit, nam & multos peregrinos suscipiunt, & ex suis emittunt nò paucos. Antonius gymnasiolorum præ-
fecturans

ſcurans Tarſenſibus pollicitus, Boethum poetam in gymnafiarchi locum conſtituerat, & omnes gymnafij impenſas ei crediderat: ſed deprehenſus cum alia ſurripere, tum etiam oleum, apud Antonium ab accuſatoribus conuictus eſt. Cuius quidem iram cum alijs, tum hoc maxime declinauit, dicens. Quemadmodum Homerus Achillem & Agamemnonem, & Vlyſſem decantauit, ita & ego te, quare iniquum eſt, vt huiusmodi apud te calumnijs agar. Id excipiens accuſator: At Homerus, inquit, oleum Agamemnoni non furabatur, nec Achilli, tu vero furatus es, qua propter poenas dabis. Tarſum vero Cydnuſ rapidiſſima & frigida & ſalubris aqua perfluit, iuxta gymnaſium iuniorum, quæ & hominibus & beſtijs auxiliatur.

D. Hieronymus de traditionibus Hebraicis in Genefim, ait: Tarſum iſtius regionis Metropolitim, Paulo Apoſtolo glorioſam euafiſſe.

Hirtius in bello Alexandrino ait: Tarſum totius Ciliciæ nobiliſſimum oppidum vocat, vbi Cæſar comitia habuerit. Præſtantiſſimi hic philoſophi floruerunt, celebremque Iudei ſynagogam habuere. Quare D. Paulus tantam humanarum & diuinarum rerum ſcientiam Tarſi percepit. Inſigni illo Gamaliele, vſus præceptore. Vnde etiam hic locus merito ab omnibus honorari debet: nec ego hanc ſynagogum præterire volui.

*Volaterr.
lib. 10.*

Actor. 2.

Q4

AGT-

ÆGYP TVS.

REgio est scriptoribus omnibus celebratissima, variaque illi nomina indita fuerunt, Aeria, Aetia, Potamia, Ogygia, Myaria, Aethiopia etiam, propter habitates illic Aethiopes, ut Stephanus & Eustachius referunt. Aegypti nomē, quod adhuc Europæis retinet, acquisuisse ferunt, vel ab Aegyptio Rege, Danaï fratre, vel à Nilo fluuio, mediam regionem irrigante, qui Aegyptus ante vocabatur, vel à populis Merietis à stirpe Chami descendentes, qui Iosepho asserente, Aegyptij dicti fuere. A Cham, Noach filio, ab alijs Chamia dicebatur.

Solo fluuio Nilo totius orbis nobilissimo secatur, irrigatur, & fecundissima redditur. A Nilo Rege denominatus, qui fluuium illum colonis vtilem reddidit. A quam præ cæteris orbis suauissimam præbet. Inundationis tempus incipit circa 17. Iunij, quando 40. diebus continuis crescit, ac totidem decrescit: quando Aethiopia supra Aegyptum æstiuus imbribus abluitur, præsertim in extremis montibus, quibus desidentibus, inundatio cessat. Mirabileque est, hunc fluuium tum crescere, cum decrescunt cæteri. Tempore inundationis animalia ad altiora confugiunt. Pecora stabulis inclusa nutriuntur à colonis, antea præparatus pastu.

Est autem Aegyptus plana & deuexa, siue humilis regio, montis expers. Trogus Aegypti
solum

solum ita faciendum asserit, ut alimentorum
 nulla terra feracior sit. Vnde illud Luciani:
Terra suis contenta bonis, non indiga mercibus.

Aut leuis, in solo tanta est fidentia Nilo.

Veteres quoque Aegyptum publicum orbis
 horreum predicauerint. Et Plinius asserit Ro.
 Imperij amplitudinem absque Aegypti opi-
 bus frugibusque, diu perdurare nequiuisset
 cum in solo Nilo populi Romani abundan-
 tia, vel fames esset. Idem quoque testatur, sic
 abundè herbis ad cibum accommodis Aegy-
 pti agrum affluere, ut vel frugibus carete pos-
 sit, opesque illius Regni admirandæ potius,
 quàm æstimandæ dicebantur. Istic sub Af-
 rilis initium segetes metuntur, & confestim tritu-
 rantur.

In sceminis eadem fœcunditas, sæpe terni
 quaterni nascuntur, partusque hic octauo
 mense editus salutaris est, qui alibi ferè sem-
 per lethalis. Ipsa Aegyptus, cuius regnum cum
 primis ferè hominibus natum creditur, etsi
 ob loca montana perardua, & arenosa deserta
 palustriaque loca: & ob mare importuosum,
 quibus clauditur, difficilimi accessus erat; diu
 tamen ab exterorum incursionibus se tueri
 nequiuit. Initio sub proprijs regibus, qui Pha-
 raones dicebantur permanlit. Deinde sub A e-
 thiopes peruenit Tandem Cambyfes Persarum
 Rex Persis subiecit. Sed sub Dario Notho ad
 suos reges denuò defecerunt. Alexander Ma-
 gnus iterum eos subegit. Post cuius interitum
 suos iterum habuere Reges, qui Ptolomæi vo-
 cabantur.

Q5

cabantur. A Ptolomæo scilicet Tagi filio, vique ad Ptolomæum Anilem, cui Cleopatra filia in regno successit. Qua fugata, & extincta, Aegyptus omnis ab Octauio Augusto deucta, in Romanorum potestatem deuenit: quod regnum hoc amplissimum in prouinciæ formam redegerunt.

Sub Rom. iugo Christianam religionem amplexi sunt. Post Rom. Imperij diuisionem, Aegyptus ab Imperatoribus moderabatur. Paulo post Machumetis Pseudoprophetæ aduentum, sub Saracenos vel Mauros deuenit. Postremo occupata fuit à Selimo, Turcarum Imperatore, Anno Domini 1516. cuius nomine Bassa quidam præest, qui in Aicairo moratur. Primi fuerunt qui per figuras animalium sensum mentis affingebat: quæ de re antiquissima monumenta humanæ memoriæ impressa, cernitur, & de his ingens volumen ædidi Pierius Valerianus.

In tres olim ordines, auctore Strabone, diuisi fuerunt; sacerdotes, milites, & agricolæ atque artifices. Sacerdotes sacra, Philosophicæ, Astronomicæ, aliasque scientias tractabant: & filios erudire, & cum Regibus conuersari solebant. At tamen non sunt hodie in Aegypto nisi paucæ Christianorum reliquiæ, reliquæ Mahumetano dogmati adhærentes Arabibus & Africanis se miscuerunt. Christiani Iacobitæ vocantur.

Herodotus Plinius Mela, referunt: In Aegypto olim fuisse decem & septem millia urbium,

lat. *Quadrus*
1. *Geogr.*

hūm, in quibus multa celeberrimæ; nunc vix sunt decem & septem, & in his exiguæ quædā, & vix vna pro mille, quòd è Ioanne Leone constat: aër ibi quondam salubris, & foecundissima, nunc nò ita: quod Herodotus & Leo indicant.

Ingeniosissimi semper Aegyptij habiti fuerunt. Mathematicarum verò, reliquarumque artium doctrinam veram & solidam, à Iudæis acceperunt.

Nam Abrahamam patriarcha, Iudæorum pater, geometriam & astrologiam eos docuit, ante cuius aduentum nihil harum rerum sciebant Aegyptij. Quas ipsi propter admirationem, sicut apud Aristotelem est, tam egregiè coluerunt, mirificeque auxerunt, vt Aulus Gellius Aegyptios in artibus inuicèdis sneretes, in cognitione rerum indaganda sagaces extitisse probet. Ex Isocrates sapientiæ studiū Aegypto tanquam auctori acceptum ferre nò vereatur. Lucianus verò primi, inquit, hominum quos nos scimus Aegyptij dicuntur deorum notitiā percepisse, & templa constituisse, lucosque & cōuentus solennes ædificasse. Apuleus Aegyptum peritā vocat, Macrobius matrem artium, Rhodoginus scientiarum parentem. Quare Aegyptiorum sacerdotum quod bonis artibus cæteros homines longè superarent, apud Græcorum philosophos de rebus naturalibus iudicium maximæ semper auctoritatis fuit. Nam philosophorum omnium facile princeps Aristoteles suam de corporum

Rhodoginus
li. 1. c. 16. &
li. 9. c. 13.

ca. 10.

cælestium motu sententiam confirmaturus, similiter, inquit, de stellis loquuntur, qui earum rationem quondam plurimis annis obseruauerunt Aegyptij, à quibus multa fide digna de syderibus accepimus. Rursus lib. i. Meteorologicorum de cometa: qua in re non solum Aegyptijs fides habenda est (hoc enim illi etiam tradunt) sed hoc etiam nos ipsi vidimus. In templo semper erant, rerum naturas, causas, & rationes syderum contemplantur: famem per triduum sæpe ferentes: uenere, & uino, & carne abstinebant. Anseres tamen comedisse Herodotus, & sues Plutarchus testatur. Alexander Sard. lib. 3. cap. 18. de moribus & ritibus gentium.

Et omnes ferè qui olim doctrina excelluerunt, alijsque gentibus leges & uitæ præcepta dedere, ad Aegyptios ea primùm percepturi transierunt: ut in sacris suis libris continetur Aegyptiorum sacerdotes gloriantur. Nam Thales Milesius Aegyptiorum sacerdotibus usus est præceptoribus, ut ipse in epistola ad Pherecydè fatetur. Pythagoras Italicae philosophiæ princeps in Aegyptum studio gratia profectus est: ubi sacerdotum cometarios scrutatus, innumerabilium seculorum obseruationes cognouit, quas in Græciam & Italiam inferret. Plato philosophorum Dux in Aegyptum ad Prophetas & sacerdotes profectus, geometriæ multiplices numeros, cælestiumque rationum obseruationem percepit, sicut eisdem ferè locis supra recitati auctores testan-

testantur. Quia in eam potissimum curâ incu-
 buit, ut Aegyptiorû philosophiâ, in Græciam
 suam importaret Sethnippi, de Heopolitano
 vris præceptore, quemadmodum Pythagoras
 Sochnide Archipropheta. Vbi & Mosis pro-
 phetæ libros perlegisse, & idcirco ad Christia-
 nam philosophiâ proximè accessisse creditur.
 Aristoteles quoq; Peripateticæ familiæ pater,
 naturæ miraculû, cùm in Asia versaretur, plu-
 rima à Iudæis & Aegyptijs didicit. Eudoxus
 per Agesilaum, Aegyptiorû sacerdotibus cõ-
 mendatus, insignis astronomus, geometer, &
 legislator euasit. Homerus etiâ præstâtissimus
 Græcorû poeta, multa eorû, quæ in Aegypto
 didicerat, in suâ poesim transtulit: ut ex Dio-
 doro refert Iustinus cõtra gentiles. Neq; tamẽ
 Aegyptij philosophiâ suam præsertim de Deo
 omnibus pmissuè impartiebatur, nefas enim
 esse putabant, sapientiæ mysteria vulgo profa-
 no prodere, sed illis solum hæc cõmittebant,
 qui erant aliquando ad regnum peruenturi, &
 sacerdotibus, qui & educatione, & doctrina,
 & genere præstantissimi iudicabantur. Quòd
 verò cognitu necessarium putabât, id partim
 animalium, partim inanimatarum rerum fi-
 guris expressum ita repræsentabant, ut non
 cuius statim promptum esset conijcere, sed
 cui singularum rerum proprietates, & pecu-
 liaris cuiusq; animantis vis atq; natura perspe-
 ctaerat, is demû collectis eorû symbolorum
 coniecturis ænigmatis sententiâ deprehende-
 bat. Ut accipitre celeritas, crocodilo malum,
 custodia

custodia oculo significabatur. Cuius rei exempla quædã adhuc Romæ extare Volaterranus probat. Docetq; illos paulatim Hebræos imitari cœpisse, scribendo à dextro in latus sinistrum.

Literæ istæ *ισπαριχ* vel sacerdotales dicebantur. Inter quas vna erat signû crucis, quod vitam æternam illis significabat. Nam à Maioribus suis acciperat, eam religionem quam tunc sequebantur duraturam, donec veniret signum illud in quo erat vita. Postquam ergo Crucis signum prædicebatur plurimi ex hac traditione Maiorum Christiana fide initiabantur Ruff. Eccles. Histor. lib. 2. c. 29.

Nec tamen illud leuiter transeundum est, quod quemadmodum Græcorum philosophi suam doctrinam ex Aegypto hauserunt: sic posteriores Aegyptij Græcorum philosophorum scripta in scholis inuenturi proposuisse videntur. Nam Psameticus vnus ex duodecim Aegyptiorum ducibus vbi Græcorum auxilio regnum occupasset, solusque dominaretur, eorum pueros græcam linguam & artes doceri præcipit. Et paulatim Aegyptiorum reges præstantissimos philosophos e Græcia: maximis præmijs euocarunt, qui Græcorum literas & doctrinam in Aegyptum quoq; intulerunt. Nam cum S. Marcus sacri euangelij scriptor, veram philosophiam annunciaturus in Aegyptum venisset, quidam probè literatus vix ipsi respõdit: scripturas tuas nunquam prorsus audiui, sed *Iliada* & *Odissæas* Homeri,

in quibus Aegyptiorum filij imbuuntur. Verum tamen Theologiam Iosephus patriarcha intulisse videtur, qui optimis legibus ditissimam, latissimeque patentem Aegyptum in vnius imperij formam redegit. Vt rectè Aegyptiorum pater & saluator appelletur. Eam tamen ipsi non diu post in grauissimam abusivam peruerterunt. *Gen. 47.*

Aegyptij inter cætera idola Reginae cæli simulacrum habebat, quod Iudæi etiam coluerunt. Hiero. ca. 44. alij Lunam vel Isidem vocabant. Sed omnia eorum idola corruerunt, quando Christus in Aegyptum, metu Herodis, venit. Verum nos ad celebriora Aegypti gymnasia properamus. Inter quæ ut principem mihi semper locum obtinere visum est Alexandrinum: ita etiam ab eodem ordiemur. *Sozom. li. 5. c. 21.*

Alexandrinum Gymnasium.

Alexandria, inquit Strabo, potens & populosa vrbs est, quæ omnium liberalium artium scholas habet. A Hirtius urbem fertilissimam scribit extitisse, copiosissimamque, homines verò ingeniosissimos atque acutissimos. Principales autem scholæ fuerunt. Musæum, Serapium, & Iseum, à Musis. Serapi, & Iside denominatæ. In Musæo sacerdotes præfecti, & bonarum artium studiosi iuvenes, ad necessarios Reipub. usus liberaliter alebantur, ut Strabo & Volaterranus testatur, & Timon Philiasius apud Athenæum ridere solet, quod in quibusdam aues pretiosissimæ nutrentur. Aegyptius

ptus multos pascit populosa, librorum Ag-
minibus cinctos, certantes limite nullo Mu-
sarum in Calatho, donec soluatur ab ipsa ver-
borum contentione. Serapium verò pulcher-
rimum gymnasium erat, quod porticus habebat
stadio maiores, ac forum iudiciale, & lu-
cos. Peripateticæ autem sectæ philosophi pe-
culiarem scholam habuisse videtur. Nam Euse-
bius & Nicephorus referunt, quòd Anato-
lium Episcopum Laodiceum, propter incre-
dibile omnium artium cognitionem, Alexan-
drini scholam Aristotelicam instituere, &
gubernare voluerint. Sicut Platonice scholæ,
quam Plotinus instituit, Hypatiæ doctissi-
mam mulierem præfuisse narrat Socrates. Tan-
dem efflorescente vera sapientia & religione
Christiana, cadentibus idolis, & admiranti-
bus splendorem veritatis philosophis, Alexan-
dria, ante magistra erroris & superstitionum,
alumna & cultrix illius euasit, vt Basiliius Ma-
gnus eo tempore pulcherrimam vniuersæ do-
ctrinæ officinam appellaret. Marcus enim fi-
delis Iesu Christi Euangelista fidem Christia-
nam, veram philosophiam propagaturus, Ec-
clesiasticam scholam instituit. Cui doctissimi
semper viri præfuerunt. Pantenus ille, qui vt
equus quidam Troianus, optimos Ecclesiæ
palmites produxit, deinde Origenes (quem
ibi talem se vidisse fatetur Porphyrius, qui
arcem totius Philosophiæ conscendisset) præ-
ter aureum orationis flumen, & doctissimas
prælectiones, varia in scripturâ sacram com-
mentaria

*Strabo lib.
17. geogra.*

*Euseb. lib. 7.
cap. 32.
Nicephor.
lib. 6. ca. 36.*

*Vicent.
Lirinens.
contra her-
eses lib. 1.*

mentaria edidit, quæ apud Nicephorum re-
 censentur. Cùm verò Origenes in Palestinam
 proficisceretur, Alexandrinæ scholæ Heraclæ
 successorem reliquit. Cui tandem Dionysius,
 Anthenodorus, Malchion, Didymus, Atha-
 nasius, & cæteri successerunt. Hæc Hierony-
 mum, Basilium Magnum, Gregorium Theo-
 logum, & præstantissimos viros erudiuit,
 Quæ post alios scriptores in historia sua Ec-
 clesiastica Niceph. Calixtus, his verbis cõme-
 morat li. 4. c. 32. & seq. Pantenus sapientia cla-
 rus, sub Commodò diuinæ apud Alexandri-
 am scholæ præfuit, iam inde ab antiquo sacra-
 rum ibi literarum studio florenti: quod sanè
 ad multa etiam duravit tempora, multis in-
 ter se in omni genere disciplinarum æmula-
 tione concertantibus. Inter veteres illos Pan-
 tænum hunc in primis celebrem fuisse ferunt,
 qui scilicet ex Stoicorum Philosophorum
 familia, ad nostram transierit professionem,
 & multis preclarè ad finem vsque vitæ actis,
 illustris sacræ Alexandrinæ scholæ præijt: si-
 mulque & viua voce, & doctis commenta-
 rijs diuinorum dogmatum scripturas expli-
 cuit. Eodem temporum curriculo & Clemes
 presbyter, qui *σπυμαρτῆς*, seu contextor
 cognominatus est, Alexandria eidem studio
 cum Pantæno incubuit, eundemque cursum,
 & viuendi instituto, & docendi consuetudi-
 ne tenuit: patremque librorum suorum in-
 dispositionibus, quas vocat, suis, Pantænum

Niceph. lib. 3.
c. 15.

Niceph. li. 9.
c. 17.

Apparet hoc
ex Philonis
legatione ad
Cianum.

Idem. 3.

R

memo-

Nicoph. li. 5.
6. 4.

memorat. Pantæno igitur Clemens succeden-
scholam rexit, quam etiam eotempore Ori-
genes adhuc puer frequentauit. Posteaquan
persecutionis timore omnibus expulsis nul-
lus Alexandriae sacrorum oraculorum enar-
rator fuit, multi ex gentibus ad Origenem ac-
cedentes verbum Dei sunt professi. Decimum
verò octauum agens annum Origenes scholæ
Catechistes in vrbe Alexandrina est præfe-
ctus. Vbi verbis & exemplo sectatores suos,
qui innumeri ad eum confluebant, ad virtu-
tes & sapientiam erudiebat, & ad eundem phi-
losophandi modum excitabat.

Idem. ca. 11.

Origeni autem Romanæ vrbis visendæ,
quum ibi Zephirinus Ecclesiam regeret, cu-
pido incessit. Vbi quum non ita diu mansis-
set, & inde Alexandriam rediisset, doctrinæ
atque institutioni, vt Catechistes, ibi præfuit:
Demetrii rogatu adductus, vt eo maiore stu-
dio operi ei incumberet. Quum verò animad-
uerteret, abstrusiori se scripturæ sensui scru-
tando atque eruendo, ita vt volebat, vacare
non posse, quod ne respirare quidem liberi-
us ei liceret, per eos qui quotidie à sole orto
ad vesperam vsque scholam eius frequenta-
bant: faciendum sibi putauit, vt tantam mul-
titudinem diuideret: & Heraclâ, ex sectato-
ribus suis præcipuum, virum doctissimum,
qui in disciplinis Philosophicis & sacrarum
literarum eruditione plurimum collocaue-
rat studij, sibi in instituendo socium & adiu-
torem asciceret. Ita factum, vt primum la-
borem

borem eorum docēdorum, qui tunc ~~erat~~
tanuper assequuti essent, illi demandaret: sibi
hi. verò prouinciam eos instituendi, qui per-
fēctiores essent, diuinamque doctrinam ve-
luti in habitum deduxissent, reseruaret. Nam Cap. 12.
permulti, quorum aures oratione doctrina-
que sua Origenes permulserat, vndiquaq; ad
eum conueniebant, periculum de perfecta e-
ius doctrina facturi. Atque in ijs non pauci
quoque ex hzreticis, plerique verò etiam ex
viris præclaris & illustribus, qui vtranc; Phi-
losophiam purè addidicissent, magno studio
ad eum confluebant. Et quos ille idoneos es-
se ad mathematicas disciplinas percipiendas
videbat, eos ad Geometriam, Arithmeticam,
aliasque liberales artes producebat. Insuper
autem & ad Philosophorum sectas cognosce-
das instruebat, dogmata eorum illis expo-
nens, & commentarios in res quasuis edēs: ita
vt apud philosophos quoque magnus habe-
retur. Quod si qui essent paulo rudiores, eas
artes Cyclicas docebat, magnam inde vtilita-
tem comparari ad sacrarum disciplinarū do-
ctrinam perhibens. Proindeque & seipsum
necessitate quadam ad prophanas literas di-
scendas descendisse testatus est. Confirmant
hoc, qui eo tempore cum eo enituere Philo-
sophi, in quorum libris multa eius inuenitur
mentio. Quandoque etiam illi libros ei suos
dedicârunt, nonnunquam autem eos iudicio Cap. 13.
tius submiserunt.

Quum autem Alexandria discedens, in Pa-

R. z

1207

læstinam se conferret Origenes, duodecimo imperij Alexandri anno, Heraclam scholæ suæ, in qua diuinum docuerat verbum, successorem reliquit. Qui non diu sacræ ibi doctrinæ præfuit. Breui enim Demetrius Episcopus Alexandrinus, quum quadraginta tribus annis munus Ecclesiasticū ritè administrasset, decessit: cuius locum in episcopatu eo Heraclas recepit. Dionysius autem, qui postea Heraclæ in episcopali dignitate successit, tū quoque pro eo scholæ sacræ Catechistes est creatus, quinto ab ipso Pantæno successionis ordine, loco. Pantænus enim primus fuerat: post eum Clemens Presbyter, contextor ille, secundus: Origenes, tertius: Heraclas, quartus: quintus, Dionysius: & post eum sextus Athodorus.

*Steph. l. 6.
cap. 17.*

Inter cæteros autē discipulos Alexandriæ Origeus habuit Gregorium Neocæsariensem, qui à multitudine Miraculorum, Mirifici cognomen accepit, & Alexandriæ Origini operam dans sacræ & profanas literas summè addidit.

*Egesippus
li. 5. ca. vlt. h
belli Iudaici.*

Florentissimam quoque synagogam Alexandriæ Iudæi habebant. Nam Alexander Magnus Iudæis, quorum auxilio Aegyptum superauerat, gratificaturus, recenter à se conditā urbem, Iudæis & gentibus promiscuè inhabitandam tradidit. Ut vterq; populus suam religionem, studia, & mores retineret.

Perstant adhuc mœnia quædam, ab Alexandro Magno extracta, & si diruta Alexandria

dris fuit, quando Gallia & Cypri Reges Sul- Matth.
 tum expulserunt. Is enim minime se eam Quadam l. 2.
 retinere posse confidens, ante diruit, quam Re c. 35. geogra-
 ges Christiani aduenirét. Post tamen nonni- phic. enar.
 hil restituta fuit. Inter cætera singularia vi-
 sentur duo obelisci maximi apud vrbs pa-
 larti, & columna Pompei à Cæsare in memo-
 riam victi à se Pompei erecta. Christiani Iaco-
 bitæ & Græci ædificium Alexandriae habent,
 pro patriarchatu cū suo templo, vbi S. Mar-
 ci corpus reconditum erat, antequam Vene-
 tias transferretur.

De præfecto sine Rectore.

Gymnasiorum verò Præfecti sacerdotes fu- Isocrat. in
 ère, qui vt rectius rerum naturalium cau- Buſirio
 las scrutarentur, iuuentutemque erudirent, è
 sacris reſiduis aiebantur, & ab omnibus mu-
 neribus immunis erant. Atque à mulieribus
 vino & carnibus abſtinere cogebantur. Ter-
 tullianus Hierophantas, Clemens Alexan- Hiero. l. 2.
 drinus prophetas appellat. Qui cū ipsis Re- cont. Iovin.
 gibus amici, & præ cæteris familiares eſſent, Tert. contra
 maximæque apud omnes ordines authorita- Iud. eos. Cle-
 tis diligenter literis cōſignabant, quæ vtilem mens Alex.
 Reipub doctrinam præferrent. Nec tamen lib. 6. ſtra-
 per ſuffragia (vt in noſtris Vniuerſitatibus fit) mas. Strab.
 creabantur, ſed primò Reges, deinde Roma- li. 17.
 norum Imperatores eos præficiabant.

*De Mathematicorum artium ſtudio, & ſacris
 eorum ceremonijs.*

M. Cicero: aegyptij inquit in camporum Cicero lib.
 patientium æquoribus habitantes, cū 1. de diuinat.

nihil ex terra emineret, quod cæli contem-
 plationi officere posset, omnem curam in si-
 derum cognitione posuerunt, Iuuentutem ve-
 rò à teneris in mathematicis disciplinis exer-
 cebant, vt Isoc. in Busiri author est, & Mosis
 nostri institutio declarat. Is enim peritissi-
 mus mathematicus cum esset in Aegypto esse-
 ctus præter omnium hominum opinionem
 cum maximo exercitu in Aethiopiam perua-
 sit, & re feliciter gesta, obliuionis lapidem re-
 ginæ fabricatus est, vt Ioseph. & Comestor te-
 stantur. Filia enim Pharaonis Mosis doctissi-
 mos præceptores præfecit, qui illum omni sa-
 piétia Aegyptiorum erudiuit. A. Ct. c. 7. Bass.
 c. 1. Genes. Maxima quædam sacra habebant,
 quæ tantopere honorabantur, vt offensos
 reges placaturi, sacra proferrent. Sicut Iulio
 Cæsari victori ea protulerunt. In sacris verò
 ceremonijs (quæ in eum ferè modum exer-
 cebantur, quo hodie ad excitandos iuuenum
 animos comœdiæ peraguntur) post cantorem
 procedebat Horoscopus, qui in manu ho-
 rologium & symbola astrologiæ gestabat:
 Mercurijque de astrologia libros semper in
 ore habere cogebatur. Quare Iulius Cæsar tá-
 tum Alexádriz in Mathematicis progressum
 fecit, authore Sabellico, vt Romam reuersus
 publicos annales corrigeret. Et Hypacia The-
 onis geometræ filia, vxor Isidori philosophi
 tempore Arcadij Imperatoris Alexandriæ
 magno semper & frequenti optimorum iu-
 uenum auditorio, mathematicas artes publi-
 cè profi-

et profitebatur. Et Ptolemæus Mathematico-
rum princeps eruditus est. Verùm tempore
Hermis Trimegisti studia philosophiæ flore-
re ceperunt, cum ante id tempus circa ma-
themáticas artes versarentur, quæ ad exercen-
dum ingenium magis, quàm vitam & mores
valebant.

Patriarchæ Noach filius Cham post diluui-
um superstitiones magicas in Aegyptum in-
tulit. Quas ipsi mirificè amplexi sunt & exco-
luerunt.

Hermes verò iste Trimegistus primus Aeg-
yptiis leges tradi disse fertur. c. Moses, dist. 7.
Sic dictus, quòd tribus rebus excelleret: scièn-
tia, eloquentia, virtute. glossa ibi. Quem La-
ctantius de Ira Dei, cap. 11. septem Græciæ sa-
pientibus antiquiorem facit. & philosophiam
ipsum tam græcos quàm latinos ferè imitatos
ait lib. 2. cap. 13.

*Celebriores aliquot viri, qui bonas literas Alex-
andriae aut didicerunt: aut professi sunt.*

ARistarchus tam castigati iudicij Gram-
maticus, vt Homeri versus non putare-
tur, quem ipse non probaret, Alexandriae bo-
narum literarum publicus professor, & Pto-
lomæi Philometoris præceptor supra mille
Commentarios reliquit. Apollonius Diosco-
rus Herodiani Grammatici pater, Alexandriae
Grammaticam docuit, & de constructione
partium orationis scripsit. Philetas quoque
Ptolemæi Philadelphi præceptor, quem tam
pufillo corpore fuisse scribit Elianus, vt

R 4   plumbum

Cicer. l. 3.
Epistol. ad
Appianum
Pulchrum
Vola. l. 13.
Strabo l. 14

plumbum pedibus appenderet, ne ventorum flatu raperetur. Arrius præterea philosophus & bonarum artium professor Alexandrinus, Augusto venienti Alexandriam sese obtulit, tantoque apud eum in honore fuit, ut Augustus palam fateretur, Alexandrinos triplici de causa à se conseruatos esse: Ob Alexandri memoriam, pulchritudinem vrbs, & propter Arrium philosophum. Philo etiam pro Iudæorum Republ. ad diuersos Imperatores Principes que legatus, de quo propter egregiam doctrinam, & singularem eloquentiam vulgò ferebatur, ἡ πλεῖτων φυλονίζει. ἡ φύλων πλατονίζει. Alexandriæ liberalibus artibus eruditus est. Maximaque Medicorum turba hic viuebat, quibus & honestissimum erat, & magnam artis authoritatem parabat, si Alexandriæ studuissent. Quod Nazianzenus Alexandriæ studuerit, quando Basilii Byzantij agebat, scribit in Monodia Basilij, Eusebius Emisenus, Episcopis Orientis propter elegantes mores, & eruditionem carissimus, sacerdotalem dignitatem deprecans, Alexandriam secessit, & omnium rerum perfectissimam scientiam comparauit. Non quasi sacerdotium contemneret & aspernaretur, quod apud omnes homines maximo semper in honore fuit, & Beatus Chrysostomus regiam maiestatem longè superare probat: sed quia iuniorem se, & imperitiorem esse iudicaret, quam pro dignitate atque sanctimonia rectè administrare posset. Graue enim Pontificum & sacerdotum

onus

quis est, ut Aeneas Syluius dicere solebat: be-
 atum verò qui rectè gerit. Multò autem & re-
 ctius, & facilius, & vtilius gesturi creduntur,
 qui bonarum artium atque virtutum studijs
 confirmati, ad hoc recipiuntur. *Epiphani.*
 Hæreticus Alexandriæ à peripateticis philo-
 sophiam didicit, qua nequiter abusus est. *hæres. 76.*
 Iulius etiam Africanus ut Aradè diuinarum hu-
 manarumque artium, atque omnium Græca-
 rum doctrinarum peritissimum audiret, A-
 lexandriam profectus est. De Origene, Didy-
 mo, cæterisque Ecclesiasticæ scholæ præfectis
 supra à nobis est demonstratum. Theodorus
 verò Chius vltimi Ptolomei præceptor, qui
 solus Pompeium Magnum occidendum sua-
 sit, Rhetoricam docuit, & Simon Magus
 Christianæ philosophiæ, & antiquæ Ianige-
 narum reuiuiscens doctrinæ acerrimus ho-
 stis, Græcis literis operam dedit, authore Cle-
 mente. Ioannes philoponus Alexandriæ est
 professus, & impiam Tricheltarum hæresim
 defendendam suscepit, rogatus à Sergio Con-
 stantino.

De Bibliotheca Alexandrina.

Aristoteles primus omnium, quatum no-
 his quidem constat, inquit Strabo, libros
 congregauit: & Egyptiorum reges biblio-
 thecæ ordinem docuit, qui ingentem libro-
 rum numerum pro sua pietate conquisierunt.
 Demetrius enim Phaleræus à Ptolomeo Phi-
 ladelpho maximam pecuniam accepit, ut op-
 timis libris Regum bibliothecam augetet, or-

*Hic Ptolomæus Strabo-
 nis fuit
 discipulus*

R 5

naretque

prudens &
studiosus.
Alexander
li 1. genia-
lium dierū
cap. 2.
Athenens
li. 1. c. 1.

naretque. Et cum ab omnibus regibus atque
 Principibus Philosophorum, Rhetorum, Hi-
 storiorum, & Poëtarum libri ad eum mitte-
 retur, authore Epiphanio, præsertim ab Athe-
 nienſibus & Rhodijs breui tempore instru-
 ctissimam reddidit. Nam Aristæus (qui de
 hac re ex professo disseruit) se præſente roga-
 tum Demetrium à Rege, quoniam in ea libri
 essent, respondisse ait, plures quàm 20000. sed
 vehementer auctam iri, si non ab vniuersa
 Græcia solùm: verùm etiam ab alijs gentibus,
 præsertim à Iudæis vtilissimi libri peteretur.
 Eos enim se aut emere hæctenus, aut transcri-
 bere non potuisse, quod propria lingua, & a-
 lijs quàm Aegyptij literis vterentur: iccirco
 necessarium videri, vt Rex ad Pótificem eo-
 rum literas daret, peteretq; tam ipsos libros,
 quàm Interpretes, qui ex Hebræo in Græcū
 sermonem transferrent. Rex itaque Legatos
 & munera Iudæis transmisit. Qui cū LXXII.
 sapientissimos viros adducerent, vt Aristæus
 noster fusius edisserit, maximo gaudio & in-
 credibili voluptate affectus optimus Rex, po-
 tentissimorum Regum, maximarumque Re-
 rum pub legatos, (qui tum fortè grauissimis
 de causis aderant) ad quinque proximos dies,
 præter receptam patriæ consuetudinem, cum
 omnium admiratione abire, Seniores verò il-
 los statim honorificè produci mandauit.
 Quos vt cum muneribus à Pontifice regi re-
 missis, & pulcherrimis sacræ Scripturæ libris
 Rex

prodire videret: gratias, inquit, magnas
 vobis quidem quod venistis, maiores ve-
 lli, qui vos destinavit, sed ante omnes Deo,
 quæ hæc leges venerandæ probantur. Et præ
 tanto gaudio (sicut grauiter dolentibus solet
 accedere) prorupit in lachrymas, ac veneran-
 dos viros osculatus est. Et diem, quo ad eum
 deducti essent, reliquo vitæ suæ tempore san-
 ctis singulis annis celebraturum promisit,
 quod duo gratissima vtilissimaque is sibi ap-
 portasset. Nimirum victoriam ab Antigono
 Rege, & sacrosanctas leges. Tunc splendidum
 conuiuium instrui curauit, quo de via, & iti-
 nere fatigatos recrearet. Sed quanquam om-
 ne exquisitissimorum ferculorum genus pro
 regia magnificentia apponebatur: tamen eos
 quoque cibos, quibus Iudæi vtebantur vnà
 adhiberi voluit, vt pro sua valetudine edere
 vel abstinere possent. Ad liberius etiam po-
 tandum inuitare quidem eos, vrgere autem,
 ne valetudinem eorum læderet, aut ad sacra-
 rum legum interpretationem, quæ diligen-
 tia & sobrietate indigebat, ineptiores redde-
 ret, non voluit. Egregium protectò & Princi-
 pibus nostris diligenter imitandum conui-
 uiorum exemplar. Iam verò Aegyptij pro-
 miscuè, vt scribit Ioannes Bohem^{us}, quoties cõ-
 uiuia celebrabant, ne in tanta omniũ rerum
 abundãtia, licentiaq; peccãdi, naturæ, aut va-
 letudinis, aut officij obliuiscerentur, sublata
 mēsa, mortui hominis imaginẽ circũferre, &
 singulis accubentibus dicere solebant: In hũc
 intuens

intuens pota, & epulare, talis post mortem futurus es. Quocirca (nemo enim tam inhumanus esse poterat, qui ea re non moueretur) ditissimè vixisse, optimeque morati, & bonarum rerum acutissimi perscrutatores extitisse videntur. Inter cenandum verò, vt ad propositum, vndè sumus digressi, reuertamur, optimus rex varias, iucundas tamen & vtilis quæstiones proponere cœpit: ad quas illi tam dextrè respóderunt, vt omnes supra modum admirarentur, & Rex incredibiliter delectatus, in duodecimum diem conuiuium protraheret. Tandem multis muneribus honoratos, eò quod præter ceteras vtilissimas res, regnandi quoque ratione egregiè ab eis didicerat, vt diuinum opus fideliter aggredierentur, hortatus est. Et Demetrio omnia, quæ ipsis necessaria essent, vberriimè suppeditare: & diligentè ipsorum rationem habere præcepit. Nec tamè in ipsa vrbe, verùm septem ab ea stadijs, in insula Pharos, singulis peculiarem ædiculã, qua separatim sacram legem interpretarentur, extrui curauit. Idque duabus, quantum deprehendere potui de causis. Priore quidè, ne externis rebus impediti tardius absoluerent: aut morbis, qui in vrbibus abundare, & peregrinos propter mutationem loci & dietæ facilius inuadere solent, antequam absoluisent, emorerentur, vt Philo & Iustinus significant. Posteriore autem, ne si consilia in interpretando communicare liceret, veritatem, quæ in scripturis sacris est, occultarent. Ab inuicem

verò

*Id vndè est
essensio-
nis ex-
ist apud
Aristotem.*

verò separati, si in interpretando nihilominus conuenirent, maiorem & sibi & legi auctoritatem conciliarent, veraque isthæc diuinae legis sententia esse apertè ab omnibus cognosceretur, sicut Iosephus, Clemens Alexandrinus, Eusebius, Nicephorus, grauissimi auctores & fidelissimi historiographi testantur. Harumq; ædicularum ruinas, & vestigia quædam se vidisse scribit Iustinus Philosophus & Martyr in Apologetico contra gentes. Cùm igitur adiutore Spiritu sancto septuaginta duobus diebus, auctore Iosepho, singuli translationem fideliter perfecissent, repertum est, quòd non eadem sententia tantùm (etsi hoc sat magnum miraculum fuisset) sed eisdem etiam verbis essent vsi, & ne vna quidem dictione alter ab altero discreparet. Quare omnes instinctu Dei perfectam, veramque interpretationem esse fatebãtur. Et rectè quidem illi. Nam sicut Deus vnus est, & vna in Deum fides, atq; vna: quæ eam cõplectitur, Scriptura sacra & lex: ita plures vna quæ à Spiritu sancto proficiscatur, veræ eius interpretationes & sententiæ esse nequaquam possunt, vt apud Basilium Magnum epistola 73. pulcherrimè docetur. Et quantum ad eam cognoscendam refutandamque vel vnitas & consonantia, vel repugnantia & diuersitas profit, non solùm Theologorum nostrorum, verùm etiam Philosophorum scripta testantur. M. enim Cicero libro primo Academicarum quæstionum, aut Stoicus, inquit, constituatur sapiens, aut Academicus,

*Ioseph. li.
12. c. 2. Cle
mens lib. 1
stro. Euseb
li. 5. hist. ca
8. Niceph. l
4. cap. 14.*

demicus: vterque enim cum tanta inter eos, non de terminis, sed tota possessione contentio sit, esse non potest. Cur verò cogemur eos sequi, qui tantoperè inter se dissident? Et Luciani Menippus: Hoc omnium absurdissimum videtur, quod qui me ad suam rationem adducere conabantur, diuersa inter se & pugnantia loquerentur: tamen vt ego ipsis fidem haberem, postulabát. Omnium autem pulcherrimè Aeneas Gaza è Philosopho Christianus, in Dialogo de animorum immortalitate, sententiã, quã Philosophi de animo ferunt, falsam esse probaturus: quoniam non omnes, inquit, his de rebus vnum idemque iudicium ferunt, mihi quidem non videtur Deus huius doctrinæ dux esse & auctor: alioqui enim eadem omnes docerent. Nunc verò existimandum est esse humanam quandã sui ipsius admirationem atq; arrogantiam. Sed hæc *ωαπερυστο*. Similiter Iustinus Martyr cõtra gentiles scribès: Quod si ipsos minus inter se cõsentire inuenerimus, facilè quoque eorum ignorationem manifestam cognoscemus. Et Lactantius lib. 3. ca. 4. In multas sectas philosophia diuisa suis armis confecta est. Nihil enim potest sine interitu suo, sibi esse contrarium. Sapientia vera destrahi nequit. Fabius lib. 12. cap. 8. putat, inde sciri posse, an quis vera dicat, si cogatur sepius idem repetere; an eadem dicat. Rex igitur Ætiosus maxima cum admiratione, & incredibili gaudio recepit. Et antequam in Bibliothecã reponeret, suprema auctoritate, vt in perpetuum

petum illæ leges durarent, decreuit, ne quis
 addere quicquam vel detrahere auderet. In-
 terpres verò, magnis muneribus honori-
 busque ornatos, vti Pontifex petierat, in Iu-
 dzam remisit. Laudandus, profectò laudan-
 dus optimus Rex est, primò quidem, quòd
 sacrosanctas leges tanto labore & sumptu cõ-
 parare præ cæteris omnibus rebus voluerit:
 deinde quòd earum interpretationem nõ ab
 imperitiis Iudæis, quorum eo tempore
 in Aegypto plurimi habitabant; sed ab ipso
 Pontifice & Senioribus legisperitis siue Do-
 ctoribus ordinarijs, quibus hoc à Mose, vt su-
 pra probauimus, demandatum erat, requisie-
 rit. Reliqui enim quòd nec ea myſteria, nec
 sacri sermonis proprietatem satis perceperãt,
 infelicitèr semper transferentes, grauissimos
 errores pepererunt, vt D. Hilarius grauis & *In Psal. 2*
 vetus auctor testatur. Quare salubriter obser-
 uarunt Iudæi, hoc solum modò ratum esse, &
 à Spiritu sancto profectũ videri debere, quòd
 ipsi iudicassent. Nec quicquam legere, aut cã- *Ense. li. 12*
 tare liceret, quòd non approbassent. Vtinam *pr. ap. En*
 id Christiani homines, quos propter plura & *angel. c. 16*
 maiora beneficia, diuinæ legis studiosiores ef-
 se dicebat, tandem intelligere, & imitari vel-
 lent. Nimirum vt eam sacræ Scripturæ inter-
 pretationem amplecterentur, conseruarent,
 atq; defenderent, quæ à Spiritu sancto Eccle-
 siæ tradita, vna semper & Catholica perman-
 sit. Nam vetustissimã doctissimorum & gra-
 uissimorum hominum doctrinam, quæ om-
 nium

nium temporum & locorum consensu stabilita est, conuellere, & suam opinionem, omnium aliorum iudicio, cum tamen non nisi homo quoque sit, præferre : Insulli quidem & arrogantis hominis, vix autem hominis esse Menippus affirmare solebat. Nunc verò sacre Scripturæ interpretationem, quam Ecclesia, instinctu Spiritus sancti præsidis recepit, respuere, & pro sua volûtate augere, minuere: addere, detrahere, mutare, & vt semel dicam, peruertere, quid est, si hoc non est suæ professionis, & Christianæ modestiæ limites transillire, atque legem Dei ipsius filiam, pro cuius pudicitia vel mori oportuit, corrumpere? Vt doctis & pijs viris ipse propter externum fucum, amissamque integritatem, apparere amplius, eo præsertim vultu non ausit : Imperitioribus auté, qui verum à falso propter maximam similitudinê discernere non possunt, omnium malorum procreatrix hæresis, dux iam sit & magistra, quæ vita & salus esse debebat. Vt vehementer mirum sit, quorum facta imitantur, eorum exitus non perhorrescere. Iosephus enim & Eusebius auctores sunt, Theopompum philosophû, & Theodectem poetam, quòd sacras Iudeorum leges peruertere, & suo more in alios vsus transferre conarentur, à Deo, earum auctore & patrono grauissimè punitos esse. Et ille quidem propterea métis, hic verò oculorum cæcitate percussus: ambo tamé vbi peccatum suum agnouissent, restituti sunt. Re autem ipsa omnibus

spertè

apertè probantes, quàm periculosus ludus sit, tum Deo, eiusque sacrosanctis legibus, scriptarum iocari. Legere, rectè intelligere, & secundùm eas viuere semper, iudicare, & pro sua libidine priuatim interpretari, figere atque refingere nunquam permissum fuit. Ideoque ceteri poetæ & historici ab ea planè abstinuerunt. Iosephus ex Acatio. Ad hunc ergo modum Optimus Rex Ptolomæus Alexandriam bibliothecâ instructissimâ, & pretiosissimis libris ornatissimam reddidit. Cui, ut in necessarios Reip. vsus in perpetuum conseruaretur, post Demetrii mortem doctissimi semper viri præfuerunt. Nam Callimachus Historicus filius Batti, à Ptolomæo Philadelpho vsque ad Euergetem præfuit. Sub Ptolomæo Euergete Eratosthenes Cyrenæus, Callimachi discipulus, qui primus vniuersum totius orbis circumum 252. stadiorum esse prodidit; vnde & orbis terrarum mensuror appellatus est. Huic successit Apollonius Rhodius, qui Aristonium poetam Comicum successorem reliquit, à quibus & conseruata semper & aucta est. Sed cum Achilles regis militis præfectus, Iulium Cæsarem, occiso Pompeio inuaderet, Cæsar proxima circa regiam castra incendi mandauit, ut igni hostem arceret. Qui ignis præter pulcherrimas domos, nobilissimam quoque bibliothecam, quam Ptolomæus Philadelphus instruxerat, absumpsit, & septingenta lectissimorum librorum reliqua perierunt. In ipso prælio, inquit E-

§   gopius,

*Naucler.
generat. 620
Francis. Pa-
tritium l. 8.
de iustis.
reipublice 150.
Antonius
Sabellicus,
lib. 7. Romae
ad. 6.*

*Antropius
in epitome
belli Galli
et Iulij
Caesaris.* tropius, regia classis ad terram subducta iube-
tur incendi. Ea flamma cum partem quoque
urbis inuasisset, quadraginta millia librorum,
proximis forte edibus condita, exussit. Singu-
lare profecto monumentum studij curaque
maiorum, qui tot tantaq; illustrium ingenio-
rum opera congesserant. Vnde quamlibet ho-
dieque in templis existant, quae & nos vidim^{us},
armaria librorum, quibus direptis exinanita
ea a nostris hominibus, nostris temporibus
memorent, quod quidem verum est: tamen
honestius creditur, alios libros fuisse quositos,
qui pristinas studiorum curas aemularentur,
quam aliam ullam tunc fuisse bibliothecam,
quae extra quadringenta millia librorum fu-
isse, ac per hoc euasisse credatur. Aulus vero
Gellius scribit, quod ille librorum numerus
priore bello alexandrino, dum diriperetur
ea urbs, non sponte, neque opera consulta, sed
a militibus forte auxiliarijs, (vt Volaterrano
etiam placet) incensus sit. Quae tamen paulo post
restituta videtur. Nam Domitianus Impera-
tor Romani imperij bibliothecas reparatu-
rus, misit alexandriam viros doctos, qui li-
bros describerent, & alibi repertos, descrip-
tosue cum alexandrinis conferrent, emen-
darentque, vt Tranquillus & Aurelius Vi-
ctor in vita eius scriptum reliquerunt. Et no-
uam, minorem, veterisque filiam suo tempo-
re ad Serapium florentem extitisse scribit Ter-
tullianus. In qua Symmachi, Aquilae, Theo-
dotionis, reliquorumque Interpretum transla-
tiones,

Tertul.

apud. c. 19,

Voces, & doctissimi commentarij, auctore Epiphano, asseruabantur. Cùm ergo alexandri circa bonas artes diligentissimi essent, doctissimosque viros in vniuersum terrarum orbem effunderent: Romanorum Imperatores summo in honore eam urbem habuerunt, & ne tam præclaræ artes perirent, maximos sumptos ad conseruandam scholam alexandrinam impenderunt. Mahometistæ autem omnis pietatis, & optimarum artium osiores, tam vetus, tam nobile, tam frequens Gymnasium, quod supra duo annorum millia flourerat, à Regibus ægypti, & Imperatoribus Rom. hætenus conseruatum, abolere voluerunt, vt hominibus barbaris liberrimè imperitare possent.

Quòd autem Ptolomæus Rex bis ad Eleazarum pontificem scripsit, primò vt libros, deinde vt interpretes mitteret, probat Iustinus Martyr, ad Antoninum Pium, & Augustinus lib. 18. ca. 42. de ciuitate Dei. Vtramque epistolam propter antiquitatem, & certitudinem historiz huic loco inferendam putauit. Prior ergò qua Ptolomæus Rex libros petijt, apud Epiphanium, in lib. de ponderib: & mensuris in hunc ferè modum recitatur:

REX PTOLOMÆVS IV^{us}
daus Doctores Hierosolymitanis
multum gaudij.

Bibliothecam construxi, & multitudinem
librorum ex singulis gentibus collectam

S **a** **i**

in eam reposui. Quia autē audiui quod etiam apud vos habeantur libri prophetarū, de Deo & mundi creatione tractātes, etiam hæc cum alijs consecrare concupiscēs, scripsi quod eos nobis mitteretis. Quod enim honoris gratia & non ob curiositatem, neque malignitatem, huius rei cupidus sim, sed fidei gratia, & amoris ergā vos hanc petitionem faciam: ex nostra in vos beneuolentia, si in memoriā reuocaueritis scietis. Meministis sanè quod captiuos multos ex patria uestra abductos, & in Aegyptum nostram patriam deductos, cum multo viatico, & non vulgari cura ipsorum habita liberos dimiserim: sed & percussos & saucios sanos remisit, & nudos indui. Sed & nunc mensam auream pretiosissimis lapillis ornatam, ponderis centum talentorum, pro mensa accepta à sancto loco Hierosolymorum dimisi, vnā cum donis & pretiosis thesauris reponendis in loco sancto. Horum itaque narrationem feci, quod cognoscatis, quod ex voto & pietate libros petam. Valete.

Iudæi cū hanc regis epistolam, & pretiosissima munera accepissent, vehementer gauisi sunt, & eius petitioni vt responderent, viginti duos libros genuinos & certos, septuaginta verò duos apocryphos, aureis hebraicis literis descriptos remiserunt. Quos cū nec ipse rex, nec eius Consiliarij legere possent. aliam ad eos epistolam, qua Interpretes euocarentur dare oportuit, quæ eodem loco in hæc verba recitatur.

PTO-

PTOLOMAEVS REX PIE-
tatis Doctõribus Hierosolymitanis
multum gaudij.

Thesauri absconditi, & fontis obfignati, quæ est vtilitas in vtrisque? Sic etiam librorum ad nos missorum doctrina se habet. Quia enim nõ possumus eos legere, nulla erit nobis hinc vtilitas: Idcirco dignemini interpretes nobis mittere, exactè eruditos in Græca & Hebraica lingua. Valet.

Eusebius autem libri 8. de Præparatione Evangelica, cap. 1. & Iosephus lib. 12. antiquitatum Iudaicarum, cap. 2. & aliter, & fusius eam recitarût: quocirca ne & hic aliquorum studijs defuisse videamur, vtramque & regis ad Pontificem, & Pontificis ad Regem epistolam subiiciemus.

PTOLOMAEVS REX ELEA-
zaro Pontifici Iudaorum salutem.

Non ignoras, multos Iudzorum in regione habitare nostra, qui ab Hierosolymis Persarum tempore, quo illi regnabant abstracti fuerunt: quorum multi cum patre nostro in Aegyptum ingressi maiori mercede in legionibus conscripti sunt. Cumque fideles inuenisset, in præsi dijs eos collocavit, vt eorum fortitudine, animos Aegyptiorum comprimeret. Nos etiam postquam regni habenas suscepimus, humanius tuos tractantes plures quàm centum millia captiuos redemimus, ac liberauimus, conuenienti mercede dominis

deposita, & si quid impetu multitudinis perperam gestum est, totum correximus. Putauimus nimirum id maximo Deo gratum fore, qui tantum regnum cum pace & gloria nobis commédauit. De tuis etiam, florentes ætate, volentesque militare, cum dignitate aliqua in exercitum cōstituiimus, & apud nos nonnullos admisimus. Quia igitur volumus & tibi, & Iudzis, tam præsentibus quàm futuris gratissimum facere: decreuimus vt lex vestra literis græcis ex hebraica lingua transferatur, & vestra quoque volumina cum alijs regijs libris in bibliotheca nostra inueniãtur. Rectè igitur feceris, & nostro studio condignè, si viros probos & seniores, peritos legis, & græcè linguæ non ignaros, sed ab vnaquaque tribu elegeris. Oportet enim, quoniam res quàm maxima est, illud eligatur, in quo plures conueniẽt Interpretes. Hac re gesta haud paruum nobis gloriam consecuturos arbitramur. De his autè rebus latius tecum loquentur Andreas de intimis cubicularijs & Aristæus. Qui & primitias ad vasa & sacrificia in templum portant, argenti atque auri pondus non contemnendum. Scribe tu quoq; ad nos de quibuscunque volueris, gratum enim id nobis erit, & amicitia nostra dignum, & quàm primum curabimus. Vale.

ELEAZARVS PONTIFEX

amico vero, Ptolomeo regi salutem.

SI tu, & Arisnoe regina, & soror, & filij vestri valetis, benè est, & vt volumus fiti ipsi quoque

quoque valemus. Magno gaudio affecti sumus, quandò per literas tuas bonam erga Iudeos voluntatem tuam cognouimus. Itaque vocato populo publicè tuam epistolam legimus, vt scirent quantam in Deum nostrum habeas pietatem: ostendimusque viginti aureas phialas, quas misisti, & argenteas triginta, & crateras quinque, & mensam argenteam ad sacrificandum, aliaque facienda, quibus templum egeret, ac sargenti talenta centum, quæ Andreas & Aristæus homines probi & docti, & te digni, abs te nobis tradiderunt, quibus & latius diximus, quæ visa sunt. Omnia namque quæ tibi conferunt, etiam si præter naturam essent, tui petentis gratia efficere parati sumus. Plurima namq; & maxima, & quæ nunquam obliuisci poterimus nostro generi beneficia contulisti. Quare ilicò pro te, & regina, & filijs & amicis tuis sacrificia obtulimus Deo, orauitque vniuersus populus, vt cuncta tibi sicut vis succedant, atq; regnum tibi cum gloria Dominus omnium Deus conferuet. Præterea vt diuinæ legis commodè & securè fiat traductio, sex ab vnaquaq; tribu seniores eligi, quos ad te cum libris destinavi. Rectè igitur facies rex optime, exquisitissimè traducta scriptura curare, vt ad nos illi viri reuertantur. Vale.

Memphiticum Gymnasium.

Memphis non solum propter religionem, cultumq; Deorum, & Regum sepulturam celebris, verum etiam sapiētiz studio florentissimam

tissima olim vrbs fuit. Nam Abraham Patriarcha è Mesopotamia in Aegyptum profectus, hîc habitasse, & variarum artium doctrinam importasse creditur. Quas eorum Vates (sic enim professores appellabantur) tam superstitiosè colebant, vt ex rerum naturalium

*Hier. in c.
19. Esaiæ,
& ca. 30.
Ezech.*

observatione, & astrorum cursu etiam futura se regibus prædicturos pollicerentur. Cùm verò sæpe, quæ ipsi ex coniecturis quibusdam futura prædixerât, euenirent, à potentissimis regibus, & amplissimis rebus pub. de futurarum rerum euentu frequenter consulebântur.

Strabo l. 7.

Sicut Milesij multa præclara responsa de Darij Regis interitu, & Alexandri Magni diuino ortu, atque victoria retulisse gloriabântur. A-

*Rhodog. l. 1.
16. cap. 2.*

egyptum quoque in Romanorum potestatem aliquando venturam prædixerant, & tunc liberam fore, cùm Romani fasces in eam venissent. Laonicus Chalcocondilas & maximâ dicit hanc urbem esse, & vix vllam melioribus legibus gubernari, quodque eorum Rex siue sacerdos Mechmetis leges optimè interpretari credatur, plurimi earum gratia eò proficiscantur. Addit præterea multos ibi habitare Christianos, multos quoque Mechmetistas, Iacobitas, Armenios, Monothelitas, Manichæos, &c. Græcorû philosophi, vt eorum artes perdiscerent, in Aegyptû profecti sunt. Vt de Pythagora refert Hieronym' epistola ad Paulinum. Io. Bohemus lib. 1. ca. 5. de gentium ritibus scribit Iudices Memphiticos ex optimis & præstantissimis legi solere, vt hoc

Con-

*Cōsistorium, Athenarum Areopago, aut La-
cedæmoniorum Senatui non cederet.*

Heliopolitanum Gymnasium.

Heliopoli etiam vrbe clarissima, omne di-
sciplinarū genus præstantissimi viri olim
tradiderūt. Nam præter amplissimas domos,
in quibus sacerdotes, homines philosophiæ &
Astronomiæ deditissimi, versabantur. Philo-
sophorum quoque Græcorum habitationes
se vidisse scribit Strabo. Heliopolitani que ci-
ues omnium Aegyptiorum doctissimi, & ha-
bebantur vulgò, & erant quoque, vt auctor
est Herodotus. Fuerunt enim aut ipsi Iudæi,
qui cum Oniæ sacerdote, metu regis Antio-
chi ad Ptolomæum Epiphanem confugerant: *Vincens. lib.*
aut ipsorum successores & discipuli. Hic Dio- *6. speculi,*
nysius Areopagita, eo tempore bonis artibus *cap. 54.*
operam dabat, quando propter mortem Sal-
uatoris nostri sol obscuratus, & tenebræ factæ
sunt super vniuersum orbem terrarum, quod
ipse refert in epistola 7. ad Policarpum. Sic
ergo in Aegypto bonarum artium atque lin-
guarum studia olim florebant, vt omnes alias
prouincias longè superaret: Sed iam philoso-
phorum Gymnasia & Musis sacra loca in va-
stam solitudinem redacta sunt, inquit Aeneas
Gaza in Theophrasto suo.

CANOPENSE.

CAnopi, ait Ruffinus lib. 2. cap. 26. histo-
riæ Ecclesiasticæ, sub prætextu Sacerdo-
tialium literarum (ita enim appellant antiquas
S 5 Aegyptio-

Aegyptiorum literas) magicæ artis erat penè publica schola. Quem locum velut fontem quendam atque originem dæmonum in tantum venerabantur pagani, vt multo ibi maior celebritas, quàm apud Alexandriam haberetur. Sed de huius quoque monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdum nõ erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldæos ignem Deum suum circumferentes, cùm omnium prouinciarum dijs habuisse cõslictum, qui scilicet si vicisset, hic esse Deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum dij, æris aut auri, argentiq̃ue, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacunque materia constabant, quæ per ignem proculdubio corrumpetur. Ex quo fiebat, vt ignis locis omnibus obtineret. Hæc cùm audisset Canopi Sacerdos, calidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri solent in Aegypti partibus fictiles, vndiq; crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua desudans, defecatiores ac purior redditur. Harum ille vnã cera foraminibus obturatis, desuper etiam varijs coloribus pictam, aqua repletã statuit in Deum. Et excisum veteris simulachri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt post hæc Chaldæi: itur in cõslictum: circa hydriam ignis accenditur, cera qua foramina tuerant obturata resoluitur. sudante Hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor ostenditur.

BABY.

BABYLONIA.

BAUD minori studio Babylonij, & Assyrij bonas artes statim à diluuiò colere cœperunt, quàm Aegyptij, & in perscrutandis rerum & diuinarũ, & humanarum naturis egregiè, vtiliterque laborarunt. Quia propter planiciem, magnitudinemque regionum, quas incolebant, cum cælum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, traiectiones, motusque stellarum obseruare potuerunt, quibus notatis, auctore Cicerone, quid cuique significaretur, memoriarum prodiderunt. Atque hoc quidem tam accurate, vt Philo Iudæus artem astronomiam & genethliacam præ cæteris nationibus laborasse scribat, terrena sublimibus, & sublimia terrestribus coaptantes, & velut Musica quadam ratione ostendentes rerum omnium pulcherrimum concentum, per istos vniuersi partium affectus mutuos disiunctarum quidem locis, sed cognatione non item. Postquam verò bonarum artium, præsertim Mathematicarum studia aliquandiu floruerant, Sameis Nanius Semiramidis reginæ filius, quod religiosus & doctus erat, templa deorum ornauit, & eruditorum hominum scholas liberaliter auxit, atque noua quædam Gymnasia introduxit.

*Cicero lib. 1.
de diuinat.*

*Philo in lib.
de migratione
Abra.
hami.*

DE

Babyloniorum & Assyriorum Doctores, Chaldæi dicebantur, qui vt cælum ipsum, quod inter omnes creaturas præmineat, Regem sensibillum non incommodè quis dixerit: ita scientiam rerum cælestium, cuius diligentissimi professores erant, reginam & dominam scientiarum propter excellètiã vocabant, auctore Philone. De naturalium principijs variè differebant.

Libro de congressu eruditionis gratia.

Chaldæi, Babyloniorum antiquissimi, ait Diodorus, eum locum in sua republica, quem in Aegypto Sacerdotes obtinuerunt: ad cultum enim Deorum deputati, tota vita philosophabantur. Repetit Bos. lib. 6. de statu cap. 3.

Mundum nec principium habere, nec interitum, corpora cælestia lege quadam atque iudicio ita moueri, vt suo cursu tam bona quàm mala singulis hominibus prouiderent. Præcipuam verò & propè diuinam vim Planetis inesse arbitrabantur, quos velut diuinæ voluntatis interpretes diligentius cæteris obseruabant: plurimaque ex eorum inspectione Dario, Alexandro, & Romanis prædixisse creduntur. Quapropter tantæ in Republica eorum auctoritatis fuere, vt ipsis regibus quodammodo imperare videretur. Qui eos à dijs immortalibus & bona impetrare, & à Republica auertere mala iudicabant. Diuturna enim syderum obseruatione, scientiam putabant effocisse, vt Cicero refert, qua non reipub.

Cicero li. 1. de Divin.

pubertatē cōsulere: verūm etiā quid singulis euenturum, & quō quisque fato natus esset, prædicere possent. Aduersus quā falsam hanc opinionem, præter veros Iudæorum prophetas, M. Cicero & Phauorinus philosophus eleganter copioseque disseruerunt.

Cic. li. 2. de
divinatione.

Ge. l. 14. c. 8

Et Horatius lib. 1. carminum:

*ne quaeseris scire nefas, quem mihi quem tibi
invenit Diæ dederunt, Lenconœ, nec Babylonias
Tentaris numeros.*

Somniorum præterea interpretandorum criticam vsurpabant. Veteres ergo Chaldæi in integrè bonarum artium studiâ coluerūt, rerum naturalium causas perscrutati sunt, eorum auctoritas apud exteras nationes, magnum pondus haberet. Nam Aristoteles: & clarè, inquit, nobiscum agetur, si hoc sibi quisque nostrum persuadeat, veterum, maximeque Maiorum nostrorum, veras esse sententias, de immortalitate, ac diuinitate culum eorum, quæ mouentur, sed ita mouentur, ut eorum motus terminum non habeat, sed potius cæterorum sit terminus. A Babyonijs multa de singulis syderibus fide digna accepimus. Et Democritus Abderites, atque Pythagoras mathematicarum artium studio, Chaldæos in Babyloniam profecti sunt, ut testatur Strabonem & Valerjū Eusebius & Cleodemus perscripsere. Posteriores verò optimis sententijs, quas incorruptas à maioribus accepimus, per superstitionem abusi, summa imbecillitate humanam vitam impleuerunt, inquit Philo.

Arist. li. 2.
de Calo.

Euse. li. 10.

preparat.

Euang. c. 2.

Clemens li.

1. Strom.

Philos. Babyloniorum verò iuuentus ad aliarum gentium scholas non mittebatur, sed Chaldæi tam fideliter statim à teneris erudiebant, vt in omni literarum genere præstantissimi viri euaderent. Porro Theologiam primò quidem ab Aegyptijs, auctore Luciano, deinde ab ipsis Iudæis, qui eam in Aegyptum quoque intulerāt; & hanc ipsam perfectius, & reliquas etiam artes acceperunt. Nabuchodonosor enim Rex constituit eruditissimū Danielem Prophetam, Principem vniuersæ Babylonis, præfectum, atque magistrum super omnes sapientes, hariolos, & Magos. Vt Iudæorum captiuitas & miseria, Babyloniorum maxima felicitas esset, quippe à quibus sinceram religionem, & veram Philosophiam perdiscerent, sicut in decimum caput Danielis vetustissimi authores comprobārūt. Quocirca posterioribus temporibus proximè ad Iudæorum linguam accesserunt 27. literis vsi eodem sono, sed diuersis characteribus. Et Saluator noster Christus Iesus, omnes homines promiscuè ad agnitionem sui vocaturus, acerbissimè passionis tempore vtraq; lingua vsus est. Græcam verò philosophiam, præsertim Stoicorum primus in Babyloniam intulit Archidemus Atheniensis, auctore Plutarcho. Syrum & Chaldæum sermonem non fuisse Hebræum, inde colligit Beda, tractatu de linguis gentium, quod in Daniele legitur: Hebræorum pueros didicisse linguam, quam nō nouerant.

*Daniel. 2.
Ioseph. libr.
10. ca. 12.*

*Nicæn. pro.
Ioseph. Regum,
G. Daniel.
Epiphanius
barcs. 69.*

De Babylonijs narrat Ioannes Bohemus lib. 2. de moribus gentium cap. 3. Cùm nullus ab initio apud eos esset Medicorum vsus, legitimum erat, vt qui ægrotare cœpisset, eos de morbo consulere, qui eodem morbi genere laborauerant, medicamque ad id leuandum opem aliquam experti fuerant. Sæpe ægros in publicum deferebant, vt ex lege, qui aliquando ægrotassent, malè affectos circumirent, docerentque singulos, quæ ipsi ope adiuuati. aliquando defuncti morbo essent.

Qui cum vxore noctu congressus erat, nihil quicquam vterque tangebatur, quàm lotus esset, eodem.

Puella pro virgine ducta si flagitij commissa fuerit, lapidibus obruitur, vel viua crematur. Et qui alteri desponsatam virginem non vitam stuprauerit, vterque extremo supplicio afficitur. Bohemus cap. 4.

Ignem pro Deo adorabant Chaldæi & Babylonij. Itaque Abrahamum ab ista idololatria Deus eduxit. Cùmque Abraham à regione Chaldæorum migrasse legitur, hoc illi Hebræi de igne Chaldæorum intellexerunt. Quasi Abrahamus incendio Chaldæorum combustus fuerit, quòd ignem, quem Iudæi colebant, adorare tollet, vnde illum Deus liberauerit. Hieronymus de tradit. Hebraic. in Genesim.

Quòd ignem adorarint, & aqua, cùm ignem extinxisset, loco ignis coli cœperit, narrat Rufinus Historiæ Ecclesiast. lib. 2. cap. 26.

P H O E .

PHOENICIA.

Phoenices ab ingenio, atque eruditione, & circa bonas artes studio mirificè ab historiarum scriptoribus commendantur. A deò quidem vt pleriq; non arithmeticz solùm, verùm etiam literarum, quæ omnium artium prima elementa sunt, inuentionem ipsis tribuere non vereantur. Præcipuè eorum vniuersitates fuerunt.

Berytensis Vniuersitas.

Berytus siue Barutus, clarissima Phoeniciæ vrbs, optimarum artium studio, præ cæteris olim florentissima fuit. Imperator enim pulcherrimam ciuitatem, & legum nutricem meritò appellari fatetur: gloriosissimique Romanorum Imperatores propter bonas literas Metropolitano nomine, & dignitate eam exornare voluerunt, Vt autem Ius ciuile Romanorum publicè doceretur, Principum auctoritas indulsit, auctore Bartholo. Quod vt rectius ibi floretet, Dioclet. & Maximinus magnis priuilegijs ornârunt. Quorum ad Berytensis Academię studiosos rescriptum apud Iustinianum in hæc verba recitatur: Cùm vos confirmetis liberalibus studijs operam dare, maximè circa I V R I S professionem, consistendo in ciuitate Berytorū, prouinciæ Phœnicis, prouidentes vtilitati publicæ, & spei vestræ, decernimus, vt singuli vsque ad 25. annum ætatis suæ non auocentur. Professores etiam vt rectius Iuuentutem erudire possent, à tute-

à tutela & cura excusabantur. Cùm ergo nul-
 lis externis rebus impedirentur, sed suum of-
 ficiũ quisque diligenter faceret : eius Vni-
 versitatis professores clarissimi viri & habe-
 bantur & erant. Dorotheus enim vir magni-
 ficus & quæstor, Anatolius illustris, quorum
 opera Imperator in emendando Codice usus
 est, Barutenses Legum doctores fuere. Grego-
 rius etiam Ponticus Neocæsariensis Iurispru-
 dentiam professus est. Apollinaris verò se-
 nior Grammaticam docuit, & Apollinarem
 filium hæresiarcham, Rhetoricæ professorem
 reliquit. Seuerus quoq; ἀκεφαλος Antioche-
 nse Ecclesiæ Episcopus, & Triphillius Episco-
 pus Lederensis, qui cùm ad cõcionem lectum
 pro grabbato, ornatus causa pronũtiaret, acri-
 ter à Spyridone sanctissimo viro castigatus
 est, bonas artes Beryti ambo didicerunt. Verã
 Christianam philosophiam Beritenses docuit
 Apostolorum Princeps Petrus, confirmavit
 autem ipsius discipulus Clemens. Vt vehemẽ-
 ter dolendum sit, quod tam nobilis Academia
 horrendo terræmotu conciderit. Hoc enim
 maximo omnium dolore sub Constantio Im-
 peratore factum esse testatur Cedrenus. Etsi
 verò restitutam fuisse, & tempore Iustiniani
 floruisse constat, horribiliori tamẽ terræmo-
 tu rursus absorpta est, plurimiq; professores
 atq; studiosi ruentium ædificiorum mole pe-
 nerunt, vt auctor est Agathias. Cùmque Iu-
 stinianus eam instaurasset, ecce paulò post in-
 cendio vniuersa vrbs conflagrauit, quod li-
 quet

Glof. §. fin. l.

*sed & repro-
bati. ff. de ex-
cusat. tut.*

*In Vnica de e-
mend. C. &
l. 2. C. de vet.
iure enuclean.
Vol. 1. l. 16.*

*Niceph. li. 9.
ca. 17.*

*Socras. l. 4. c.
27.*

Niceph. l. 16.

c. 29. & l. 2. c.

42.

T

quet

quet ex epigrammatis Græcorum. Ita accidit
vt præclara ista legum Academia periret, ipsa
que Iurisprudencia in Oriente languere inci-
peret. Quanta enim illa Academia fuerit, in
hanc ferè sententiam indicat Nonius:

Baldwinus
preat.
Institus.
Et ad h.
Si pæto,
C. de pæto.

*Præ iustitia urbium vastatrix nunquam de-
fines,
Pacem turbans urbium conservatrix, quæ ad
iudicauerit*

*Berytus, vita tranquilla nutrix,
Terram simul & pontum inflexibili muro te-
gum,*

Urbes terrificans, una urbs infinitas mundi.

In vita S. Amphiani legitur, quòd urbs ista
corruptissima fuerit, & pelsimis moribus, at-
que nefandis vitijs deprauata. Vt propterea
à Deo punita videatur.

Valerius Probus Berritius, quem Gellius
lib. 1. cap. 15. Grammaticum illustrem vocat,
cùm centuriatum Romæ frustra petiuisset,
præ tædio tandem ad literarum studia se cõ-
tulit. Docuit autem non nisi pomeridianis
horis, idque rarò, nec vnquam supra quatuor
discipulos admisit. Reliquit autem non me-
diocrem sylum obseruationum sermonis
antiqui. Hodie tantùm opusculum eius ex-
tat, de grammatica & de occulta literarum
significatione. Petrus Mosellanus ad illud
locum Gellij.

Sidoniensis Uniuersitas.

Sidonij multarum optimarum artium ma-
gistri, atque astronomiæ, & arithmetici de-
tissimi

diffimi professores, reliquarumque philosophiæ partium doctrina clarissimi extiterunt. Nam antiquum de atomis dogma, ut Possidonius refert, Moschi est doctoris Sidonij, qui ante res Troianas floruit. Hinc Beotus, cum quo Strabo peripateticè philosophatus est, & Diodorus eius frater, & multi alij in omni literarum genere excellentissimi viri prodierunt, qui passim apud scriptores prædicantur Legum professores atque studiosi, quotquot ex clade Berytensis Academix superfuerant, Sidonem vicinam urbem profecti sunt.

Strabo
16.
Rhodog.
nus li. 18.
ca. 34.

Dabiritem vniuersitatem omnium aliarum primam.

AD Dabiritem quoque urbem Phœnicix haud procul ab Hebro publicum olim gymnasium fuit, quod omnium Academiarum primam extitisse probat Annius in Xenophonem, quare scriptura ciuitatem literarum vocat.

Yosue 18.
Iudic. 1.

P E R S I A.

DE his bonas artes ab Assyrijs & Babylonijs accepisse quibusdam ex eo videtur, quod præter institutionem, ceterasque res, quæ ad literarum studia pertinent, eorum etiam literis ferè vtantur. Sed quod à Sacis aut Cymmerijs eas habuerint, Sacæ eorum Festa declarant, tam antiqua, & originem ignorent. Etsi hanc Ianigenarum doctrinam, ut ceteræ etiam gentes fecere, turpiter

Epiphani.
heresi. 66.

*Cic. lib. 1.
de diuin.*

pititer deprauârunt : vt ignem & aquam pro Deo colerent. Doctores verò Magi diligentissimi naturæ scrutatores cùm sint, per otium, quo abundant, diuinas res contemplati, discipulos suos iisdem initiant mysterijs auctore Philone : tantæque apud eos semper auctoritatis fuerunt, vt regibus consilij capiendi gratia assisterent, & nemini regnare liceret, qui non ante Magorum disciplinam scientiamque perœperat: Magi Persarum iudices sunt, præmiaque & supplicia decernunt, nec quicquam rectum habetur, quod ipsi non probarint. Et hæctenus velut religionis magistri habentur, quibus etsi etiam Imperatores credunt, & obtemperant propter sapientiam & sanctitatem, æstrosû peritiâ tenebant, auguria, insomnia, portenta interpretari solebant. Vnde factum, vt apud alias quoque gentes doctrina excellentes viri Magi dicerentur. *Bos. lib. 6. cap. 2. de statu.*

*Bos. lib. 6.
c. 3. de statu.*

Dijs etiam immortalibus pro Repub. Persarum preces & sacrificia offerebant, eorundemque synceriores cultum, leges, & iura Maiorum carmine comprehensa iuuentuti, ad discendum proponebant. Iam verò si quid per amplissimum Persarû Imperium notatu dignum accideret, fideliter in historiam referebant. Quorum auctoritate Apollophanem sophistam premere videtur Dionysius Areopagita. Quicquid enim scripserant, publicam, vt Notariorû nostrorû, fidem habebat. *Quam diligenter pueros in virtutibus*
& hu-

Humanitate, bonisque literis à teneris eruerint, pulchrè describit Xenophon lib. I. de institutione Cyri. Hanc veterem Persarum disciplinã paulatim cum summo reipublice discrimine intercidisse deplorat Xenophon lib. 8.

Olim enim ab anno 5. vsque ad 24. pueri discabant equitare, iaculari, sagittare, & in primis vera loqui. Disciplinarum verò magistris utebantur continentissimis, qui fabulas, Deorum laudes virorumq; illustrium complexas, cum cantu, interdum voce tantum ad vitæ institutionem referebant. Aëris sonitu in vnum locum ad discenda conuocabantur. Ad decursiones ducem sibi aliquem ex principum filijs eligebant. Campus, quem decurrebant, vt minimum habebat stadia triginta. Post cursum cibus simplex & tenuis dabatur. Ad æstum & frigus perferendum torrentium transitu, in armis, madibusque vestibus exercebantur. Ioan. Bohemus lib. 2. cap. 7.

Primogenitus autem Regis filius diligentissimè educabatur. Nam anno 14. puerum suscipiunt hi quos Regios pædagogos appellant. Sunt illi profecti ex omnibus Persis, ætate electi præcipui quatuor: sapientissimus, iustissimus, temperatissimus, atque fortissimus aliquis vir. Quorum primus magicam Zoroastri Oromansi filij docet: est autem ille Deorum cultus, atque idem tradit institutione regia. Secundus admonet, vt in omni vita sit verax. Tertius, ne vlla cupiditate superetur.

tur. Quartus, impavidū illum & intrepidum reddit. Sicut ex Alcibiade Platonis colligitur: & Alexander Sardus lib. 2. de ritibus gentium cap. 11. ac Bos. lib. 6. cap. 3. de statu, cōfirmant.

De Gymnasiorum profecto.

Et. 2. c. 13.

*Abdias
Babylon.
lib. 6.*

QVem hodiē Vniuersitatis nostræ Rectorem vocamus, Persæ Archimagum appellant, quod ex Ecclesiasticæ historiæ Zozomeni non obscure colligitur. Qui vt officium suum diligenter facia, & auctoritatem, quæ maxima est, honestius tueatur, quatuor libras auri in singulos mēses ex ærario percipi. Philosophiam suam sic illustrârunt, vt iam olim exterarum gentium prudentissimi eam admirarentur. Nam Pythagoras Italicæ Philosophiæ author & Princeps, ex *Ægypto* in Persiam profectus, Magorum exactissimi prudentiæ se formandum tradidit, à quibus siderum motus, cursusque stellarum, & vniuscuiusque rei proprietatem atque effectum docili animo suscepit, authore Valerio. Alexandri verò Magni tempore optima quæq; Græcorum didicerunt, paulatimq; Græcorum philosophiam desiderare cœperunt. Nam eorum reges clarissimos è Græcia philosophos maximis prænijs euocârunt, sicut Magni Antaxerxis epistola declarat.

*Valerius
l. 8. c. 7.*

*Cic. lib. 5.
de finibus.*

Rex regum Antaxerxes Hystano Hellestonsi profecto salutem.

Hippocratis Medici a Esculapio prognati, ad me artis fama peruenit, da igitur operam

ram vt aurū illi tribuas quantum vult, aliaq;
 quorū indiget, & eum ad me mitte, erit enim
 per honore summis in Persia viris. Et si quis
 in Europa fuerit vir clarus, hunc amicum do- *Volaterr.*
 mui nostræ redde, minimè parcens pecuniz, *lib. 16. An-*
 viri enim quanquam potentes haud facilè in- *thropo.*
 veniunt, quod honestè cupiunt. Vale. Rursus
 omnium pulcherrimè Darius ad Heraclitum *Diogenes*
 apud Diogenē: Rex Darius auditor tuus esse *lib. 9. de*
 cupit particepsq; Græcæ eruditionis fieri: *placitis*
 venias igitur statim ad conspectum meum ac *philosoph.*
 regiam domum. Apud me enim aderit tibi
 omnis honor, primatusq; omnis quotidie-
 que sollicita observatio, & gratia collocutio,
 vitaq; tuis moribus probabilis. Sacram verò
 Theologiam à Simone & Iuda a postolis Iesu *Persarum*
 Christi perceperunt. A qua etsi propter Mago- *o Turca-*
 rum pertinaciam, libidinemque dominandi *rum com-*
 defecere: tamen multò humaniores, meliores *peratio.*
 & prudentiores sunt, quàm Turcæ & Sarace- *Euseb. lib.*
 ni. Hi enim bonas literas obscurare atque ex- *8. cap. 36.*
 tinguere prorsus conantur: illi verò contra co-
 lunt, ornant, veneranturq;e. Horum reges
 ἀμύβοι illorum ferè doctissimi viri sunt.

Urael Persarum Imperator disciplina-
 rum propè omnium studia, præ alto ingenio
 ad contemplationem rerum diuinarum ita
 referebat, vt veterè Magorū arcano dogma-
 te seipso, qui ambitiosum Sophi cognomen
 susceperat, admirabilior euaderet, cum iam
 pridem cęlestis sapientię & diuinationis opi- *Iouini &*
 nione incredibiles victorias & maximum *14. hist.*

Imperium sibi peperisset. Et Cosroes Mathematicarum artium peritissimus, Romani Imperij decreméta & ruinam prædicere potuit. Græcorú Philosophiam sic callebat, vt summis in ea viris haud inferior haberetur. Ne-
 sus tantùm instructissima Bibliotheca erat, vt Methastenes scribit, sed in vrbis quoque Egbatanæ Bibliotheca Diarius, siue annales regum Persarum asseruabantur, quod ex libris Hester & Esdræ colligitur, ac in ciuitate Edessa locus doctrinarum celebris habebatur scholæ Persicæ, & auctor est Theodorus Lector Collectaneorum libro 2.

Est autem Persia Regio potentissima altis montibus circumdata, fluminibus, & lacubus plena. Metropolis & Regia Persepolis dicebatur, Græciæ & vicinis formidabilis. Quam post Alexander Magnus expugnauit, maximumq; in ea thesaurum inuenit, quam multi Reges congesserant. Sicque Persæ & Medi cum 250. Monarchiâ obtinuissent, ab Alexandro subacti sunt. Tempore Natiuitatis Christi sub Romanis fuere. A quibus postea, sicuti multæ etiam aliæ prouinciæ Orientis defecerunt, rerumque potiti sunt; donec anno Christi 632. Saraceni eos iterum subiugarent, selem Regni VValdacham vrbé, quæ Babylonis successit, facientes. Rex tamen illorum σαρξ Maiorum suorum Imperiû & gloriam strenuè recuperare nititur.

ÆTHIO-

107. lib. 3.
 alium.
 as. li. 14.

11. Quad.
 2. c. p. 9.
 graph.

ÆTHIOPIA.

Ethiopes etiam bonarum artium aded studiosi extiterunt, vt literas quoque ipsas ex Aethiopia Aegyptios accepisse quidam asseuerent. Et Lucianus Samosatensis reliquos homines sapientia antecellere, & Astrologiæ peritiam vniuerso orbi tradidisse affirmet. Cùm enim propter regionis oportunitatem, lunam non semper eodem vultu apparere cerneret, sed in varias sepe formas mutari: visa est ijs ea res dsquisitione digna. Ideoq; ppter admiratione eius causas & rationes inquisiuerunt, eo vsq; progressi, vt admirabiles euaserint. Nam illorum Doctores Balsamati & Tengnati quando ad supremum eruditionis gradum conscenderint, omne doctrinarum genus diligentissimè interpretantur. Præsertim apud illos, qui Aegypto viciniore Aabyssini vocantur.

*Vines ad c.
3. lib. 18.
August. de
Ciuit. Dei.*

Aabyssinorù potentissimus Princeps, quem vulgo presbyterum Iohannem, illi Giam potenté, siue à pretiosissima gemma Bilulgiam vocant, 62. Regum Imperator Christianus, latissimè imperat. Ditissima regio est, metallorum omniù ferax. Etsi æris monetalis nullus vsus est, sed eius loco auro puro infectoque vtuntur. Europæos omnes Francos appellare solent. Christi cultum obseruant: sed diuersè ab Europæis: Nam circumciduntur omnes, etiam scæming, atque etiam baptizantur,

Matth. Quædam lib. 1. c. 20. Geogra. enarrat. Bohem. de ritibus gentium. Sabellicus Aenead. 10. lib. 8.

T s tur,

tur, in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, post 40. dies ab eorum natali; quin etiam singulis annis rebaptizantur in die Epiphaniæ Domini; & omnibus baptizatis eodem momento sacram Eucharistiam ministrant. In templis suis more nostro campanas habent, sed plerunque saxeas. Missam celebrant, sed sacerdotes omnes, ac presbyteri matrimoniû contrahunt. Quod tamen Monachi non faciunt, quorum ingens est numerus, vtriusque sexus, & innumerabilia ferè apud eos horum sunt monasteria. Sed in virorum monasteria neque mulier, neque animal vllum fœminei sexus intrat. Monachi ieiunium strictissimè obseruât ad 50. dies: alij aqua & pane tantùm, alij solis herbis sustentantur: alij verò toto hoc tempore sub aqua permanent, vsque ad mentum. Hi Monachi comam nutriunt, sicut & laici, barbam tamen abradunt, ac crucè collo suspensam gestant. Presbyteri verò abradunt caput, & barbam nutriunt, crucemque in manibus, ad laicorû differentiam, ferunt.

Plebei duas, interdum plures vxores ducunt, absque vlla pœna: ijs tamen Ecclesiam ingredi non licet, diuortia tamen facere possunt. In summa Abyssinis est venerationi D. Thomas cognomento Didymus.

Cæterùm hunc Abyssinorum Imperatorem ex antiquissimo stemmate ortum ducere credunt, hoc est, à Dauide procreatum esse, stirpe vnus gentis in tot ætates propagata. atque ipsemet in suis titulis hoc affirmat. Solet
autem

Monachorû
clericorum
mores.

Imperatoris
origo.

autem inscribi sic: N. supremus meorū Reg-
 norum à Deo vnicè dilectus, columna fidei,
 ortus ex stirpe Iuda, filius David, filius Salo-
 monis, filius Columnæ Sionis, filius ex semi-
 nē Iacob, filius manus Mariæ, filius Nahu se-
 cundùm carnem, filius sanctorum Petri &
 Pauli secundùm gratiam, Imperator superioris
 & minoris Aethiopiæ, & amplissimorum
 regnorum, Iurisdictionum, & terrarum, Rex
 Goæ, Caffares, Fatigar, Angolæ Barn, Bali-
 guazæ Adeæ, Vanguæ, Goyame, vbi Nili
 fontes, Amaræ, Baguamodri, Ambeæ, Van-
 guci, Tigremachon, Sabaim patriæ Regi-
 næ Sabæ, Barnagassi, & Dominus vsque in Nu-
 biam, quæ in Aegyptum extenditur.

Aiunt ipsum non atro colore esse, vt reli-
 qui ferè Aethiopes, sed candido: ac decies
 centena millia hominum ad bellum instrue-
 re, quingentos Elephantos, equorumque &
 camelorum infinitum numerum.

Qui etsi potentissimus Imperator est, gra-
 vissimisque maximi Imperij negotijs semper
 ferè inuoluitur: tamen rem literariam mini-
 mè negligit, sed vacuas horas bonis artibus,
 præsertim historijs, & literis sacris totas im-
 pendit. Quoniam veteris & noui testamenti
 libros ex Chaldaica lingua translatos habet.
 Quanquam Chaldæam etiam linguam non
 ignorant, quia ad Sixtum pontificem Roma-
 num legati sacerdotes, Chaldæa lingua horas
 Canonicas persoluebant, auctore Volaterra-
 no. Iam verò Bohemus narrat, non paucos in
 Aethio-

*Ionis lib.
 18. histor.*

Bohem. lib.
1. de moribus
gentium cap.
16.

Aethiopia homines reperiri, qui non solum omnium hominum vocem, auiumque cantus addiscere, effingere, atque imitari, verum etiam simul interrogare & respondere, sorbere & flare possint, linguam dissectam habeant, & ferè duplicem, ad omnes necessarios usus accommodatissimam, vt mirificè præcæteris hominibus ad percipiendam sapientiam ab ipsa natura instructi esse videantur. Christiani quidem sunt, sed Græcorum erroribus corrupti. Sicut in Hierosolymitana Synagoga de Georgianis, Armenis, Iacobitis, dictum est.

Legibus etiam scriptis nõ vtuntur, sed omnia ex æquo & bono iudicant. Ioan. Bohem. lib. 1. cap. 4.

Egregiam præterea Imperator bibliothecam habet, in qua præter cætera vetustissimorum scriptorum monumenta, liber Enoch, de quo supra mentionem fecimus, hæctenus fideliter conseruatur.

I N D I A.

Indiam, nobilem Asiæ partem, moderni quadripartitam faciunt: Indiam intra Gangem fluuium, totius Indiæ florem: Indiam extra Gangem; Indiam orientalem, & Indiam meridionalem. Ordines in rebus adeò distincti erant, vt alteri alterius exercitium vsurpare, vel vxorem ducere nõ liceret. Si qua mulier Regem ebrium occidisset, munus habebat. Artifici manum oculumue

sumue adimere capitale erat. Sacerdotes & philosophi dignitate omnes anteibant. *Matthias Quadus lib. 2. cap. 1. Geograph.*

Apollonius dicere solebat auctore *Volarr. 2.* *13.* laterrano, Indos multò acutiores esse Aethi-
opibus, quod in aere puriore versarentur: & veriora de dijs, rerumque natura dicere, quia propius apud deos habitarent. Sapientes verò eorum Gymnosophistæ dicebantur, quoniam non in urbibus, quas India nobilissimas & florentissimas infinitas habere dicitur, sed in solitudinibus vagi, nudiq; philosophabantur. Futuras siccitates, ventos, pluuias, & variorum morborum genera regibus prædicturi, ab ortu solis vsque ad occasum, fixis oculis, corpora cælestia contuebantur. Mundum hunc corruptibilem esse, & sphericæ figuræ, & à Deo gubernari, terramque in medio eius quiescere asserabant.

Plinim lib. 7. cap. 2. Ind. Soly. cap. 55. August. lib. 15. cap. 10. de Ciuitati Dei.

Indorum sapiētes cū moriendi affectum induissent, prætestabantur quod discedere vellent. Indicātes mortem philosophos non timere, nec coactos, sed sponte emigrare. *Aegesippus lib. 5. cap. 53.*

Animorum verò de corpore in corpus transitum ita defendebant, vt quinam olim extitissent scire se profiterentur. Nec Reipub. tantum, & viuorum hominum, verum etiam mortuorum curam gerebant, quasi dijs immortalibus propter singularem continentium, bonarumq; artium doctrinam chariores, uetiam quæ apud Inferos agerentur, perspicere,

Gaza in Theophr. Strabo l. 15. Rhodog. li. 18. cap. 31.

cerent. Quare Apollonius omnium hominū sapientissimos extitisse, atque ad eū diuinæ naturæ participes affirmabat. Horum Rector & princeps, Iarchas in throno aureo philosophabatur eo tempore, quo Apollonius ibi studiorum gratia vivebat. Qui patris & amicorū nomina, & omnia quæ ipsi Apollonio per vniuersam vitam euenerant, quasi ea coram gerī vidisset, verissime promptissimeq; recensere poterat. Deinde Buddam appellare cœperūt, à Buddo quodam omnis virtutis & sapientiæ, vti opinabantur, authore, & quasi deo. Quem ex virginis latere, præter humanum nascendi morem procreatum scribunt: non secus atque Græci Mineruam ex capite Iouis profiliisse fabulantur. Admonentes opinor suam iuuentutem, capitalem quendam adolescentiæ hostem, ingeniorumque oppressorem, & bonorum studiorum pestem existere incontinentiam, & voluptatē. De Oxidrachis scribit Volaterranus: Meritò sapientes, & sanctos appellari, quòd urbem suam florentissimam oratione sola conseruare potuerint: hostes enim si fortè ipsis bellū, aut iniurias inferre molirentur, Iupiter exoratus, tonitru & fulmine propulsabat. Haud mirum ergo si inter Christianos pij & eruditi viri, optimè de republica mereri, vigilijs & orationibus suis Deum placare, & grauissima bella auertere atque extinguere dicantur. Reliqui autem gymnosophistæ, præsertim apud Brachmannos circa educationem Iuuentutis diligenter occupabantur.

Nam

*Auseb. lib. 5.
contra Hieroclem.*

*Hier. lib. 1.
contra Vigilantium:
Volat. li. 13.*

*Clemens l. 1.
stromat.
Rhodog. lib.
14. C. 2.*

Nam statim ut puer in utero matris conceptus esse deprehenderetur, matri continentiae præcepta, & certas viuendi leges præscribebant, postquam verò natus atque in lucem editus erat, pro ratione ætatis elegantiores, & peritiores Magistros dabant. Et liberi non parentum arbitrio, sed eorum quibus id negotium publicè iniunctum fuerat, tollebantur, inquit Io. Bohemus, lib. 2. de moribus gætium, cap. 8.

Ad hos antequam cibum caperent, quid eodie didicissent depromere cogebantur, qui vacui veniebant, sine cibo ad opus remittebantur. Alexander Sard. lib. 1. c. 13. Rhodog. lib. 11. cap. 1.

Qua ex re fiebat ut Matribus ipsis optimi liberi nascerentur, & rempubl. utilissimis ciuibus replerent, atque in in omni doctrina & virtute præstantissimos viros in vniuersum terrarum orbem India produceret. Refert enim doctissimus ille Clemens Alexandrinus, quòd Alexander Magnus, cum victor in Indiam peruenisset, decem gymnosophistas ad decem difficilimas quæstiones respondere coegerit, quas tam dextrè fœliciterq; explicare potuerint, ut & ipsi Alexandro, magni aristotelis discipulo cumulatissimè satisfacerent: & Græcorum philosophi, qui in exercitu erant, eorum sapientiam mirarentur. Alexander igitur Imperator Indorum sapientiam, eruditæ Græciæ (quæ omnes præ se velut barbaros contemnebat) ostentaturus, salarum gymnosophistarum facilè principi-

Libro sexto Stromat.

per

pem hortari cœpit, vt secum proficisceretur, paraturus magnam gloriam in tota Europa & Asia. Quod vbi nõ impetraret, per vim se abducturum minatus est. Cuius præcepto Calanus animo præsentis respondit.

Calanus Alexandro.

AMici tibi suadent, vt cogas Indorum Philosophos: ne per somnum quidem conspicati nostras res, & nostra negotia. Corpora de loco ad locum transferas, animis inuitis nullã vim inferes, nihilò magis quàm si lateres & ligna cogas vocem mittere. Ignis corporibus viuis maximos dolores excitat non sine pernicie, hunc tamen nos despiciamus, dum viui comburimur. Nullus Rex, nullus Princeps potest efficere, vt quicquam agamus præter animi sententiam. Non sumus Græcorum Philosophorum similes, qui diu meditatæ orationes recitant in celebratam conuentibus, apud nos res à verbis non discrepant, breui momento beatitudinem & felicitatem adipiscimur. Vale. An autem Calanum Alexander vt secum proficisceretur, permouere potuerit, incertum est. Rogum ingressurus Calanus Alexandrum breui post se moriturum dixit: quod & factum est, Cicero lib. 1. de diuinat.

Strabo tamen quosdã gymnosophistas vi-
sos in Macedonia esse affirmat. Hoc certè inter scriptores cõuenit, plurimos Græcorum maximis laboribus eorum doctrinæ percipiendæ gratia, in Indiam nauigasse.

Bartho-

*Philo in li.
quod omnis
probus li
ber. Et Am-
brof. lib. 2.
epist. 7.*

Bartholomæus Apostolus veram Christianam sapientiam Indis annuntiauit, sed Constantini Magni Imperio, ea, Deo adiutore, per vniuersam ferè Indiam cognitam propagata fuit. Quod pulchrè edisserunt Ruffinus lib. i. Historiæ Ecclesiasticæ ca. 9. Socrates lib. l. cap. 19. Nicephorus lib. 17. cap. 32. Pantænus quoque diuini verbi propagandi causa ad Indos profectus, apud quosdam fideles Euangelium à S. Bartholomæo Hebraico sermone expositum, inuenit. Niceph. lib. 4. cap. 32.

Hoc tẽpore cum syneera religione Christiana, à Serenissimis Inuictissimisque Hispanorum, & Lusitanorum Regibus, varia bonarũ artium Gymnasia, Vniuersitates & scholas acceperũt, & vetus ille asperior philosophandimos, ad mitiorẽ facilioremque, sicut in nostris Vniuersitatib. obseruatur, traductus est: vt quemadmodum vera pietate & religione nos ferè superant: ita bonis artibus nequaquã à nobis superentur. Nam Goæ totius ferè Indię metropoli collegium est sanctę fidei, tam celebre, quod vltra quingentos studiosos alere possit pro Regis & ciuium liberalitate constructum. Vrbis Themistitanę in regno Mexicano philosophi, olim Druidarum superstitiones profitebantur, & Hieroglyphicis imaginibus annales cõscribere solebant, sed cùm Ferdinandus Cortesius eorum vrbe potitus esset, ad puriorem philosophiam (dociles enim, ingeniosissimi, & nostrarum artium admirato-

Socrates li.
ca. 19. Niceph.
lib. 17. cap. 3
P. Iouinus l.
14. hist.

V

res

res erant) facile perduxit. Vrbe Mexicana, nouæ Hispaniæ, & vniuersæ Americæ præstantissima; residet Prorex & Archiepiscopus, nonnunquam tribunal supremum nouæ Hispaniæ. In eadem est ars imprimendi, & cudendi monetam. Matt. Quadus lib. 6. ca. 2. geographicæ enarrat.

*Epistola
Iapanica
describitur.*

Incolæ Sinarū regionis, quæ cum latissima sit, ab ortu solis, ab occasu vltimis Indiæ terminis diffinitur, ab austro Oceano alluitur: à Septétrione altissimis montib⁹ includitur, hi inquam ingenio & bonis artibus excellūt, augurijs dediti sunt, sortibusque euentura prædicere nituntur: Magos in honore habent. Mathematicas disciplinas colunt, & astra diligenter obseruant: in libris describendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti solēt. Quarum vsus aded antiquus apud illos est, vt qui primus eam artem excogitarit ignoretur. Vitamque cultui Gallico & Germanico non absimili, varijs in rebus instituunt. Templam. 1. issima, multisque statuis & picturis illustrata frequentant, & quamuis varia simulacra venerentur, vnum tamen Deum, rerum omnium opificem & rectorem, præcipuè colendum esse dicunt, eiq; potissimum supplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginem, quam appellant Nammam, quam aiunt esse apud Deum summam humani generis aduocatam, honoribus summis afficiūt. Est aliud apud illos simulacrum virginis, quæ tradunt fuisse cuiusdā regis filiam, & rerū celestium

lectum cupiditate omnes opes humanas neg-
 lexisse, vt diuinarum contemplatione fruere-
 tur. In huius tutela Sinarum gentem esse cre-
 dunt. Alius apud illos Deus sanè sanctus habe-
 tur. Sunt excellentes artifices, & egregij picto-
 res. *Ædes* amplas ædificant, quibus homines
 religiosi, vt rebus diuinis vacent, includuntur.
 Similiter & virginum collegia, quæ religionẽ
 sanctius obseruent, instituunt: Literis operam
 dant, qui in illis maximos progressus habent,
 maximis honoribus afficiuntur. In studijs, ge-
 nere antiquo sermonis vtuntur, imperitis ig-
 noto, quemadmodum nos, qui artium maxi-
 marum disciplinis student, linguam Græcam
 aut Latinam perdiscunt. Qui iuri ciuili stu-
 dent, in magno honore sunt, Regẽ quasi quod-
 dam numen cœleste colunt, qui tamen rarẽ
 admodum se conspiciendum exhibet. Respu-
 blica in tres partes est distributa. Principatum
 ij, qui in disciplinis & iuris studio valde pro-
 fecerunt, obtinent. secundus honoris gradus
 militibus assignatur. Postremi ordinis sunt,
 qui artes fabriles colunt. In studijs quantum
 quisque profecerit, iudicio eorũ, qui maximis
 artibus præsent, examinari solet. Sunt autem
 ordines horum iudiciorum gradatim institu-
 ti, ita vt ei, qui infimi ordinis approbationem
 consequutus est, si velit ad altiorem locum
 dignitatis aspirare, sint grauiora doctiorum
 hominum iudicia subeunda. Vt auctor est
 Hieronymus Osorius lib. II. de rebus Ema-
 suelis Regis. Qui libro 3. de Gloria scribit.

Quod Catay Synarum regionum vrbis amplissimæ ciues, bonarum artium studiosissimi nemini summum imperium committunt, nisi se probarit esse omni doctrina cumulatum. Nec enim in mandandis honoribus, aut generis aut fortunæ rationem habent, sed tantum disciplinæ.

Omnes igitur qui principatum expetunt, in artium studia incumbunt. Vbi autem crediderint se aliquam progressionem fecisse, ad certos iudices, huic muneri designatos accedunt, quorum suffragio aut indocti repelluntur, aut docti certis honorum insignibus, & minime Jurisdictionis alicuius administratione ornantur. Qui autem diutius in studio permanent, & in maioribus disciplinis versari cupiunt, ubi certum cursum absoluerint, aliud iudicium longè grauius subeunt. Inducuntur enim viris multo doctioribus, quibus si satisfecerint, ad altiorem honoris gradum ascendunt. Quòd si adhuc ampliorem sibi honoris sperant, proponunt, plures annos in studio cõsumunt, atque ordinatim alia atque alia doctissimorum hominum iudicia subire oportet. Et si per omnes doctrinæ gradus ad amplissimum locum ascendunt, quod multos præstantioris naturæ non paucos fortunæ deficiat. Hiis pauci summum imperium in supremorum fastigio collocati administrant. Typographicæ artis peritissimos viros habent, qui libros nostro more imprimant, quorum longissima folia in tres quadrata serie complentur,

Typographia.

entur, cuius generis volumé superiorib⁹ an-
 nis Ioannes Lusitanię Rex Pontifici Romano
 transmisit. Vt Iouius affirmare aufit, eius ar-
 tis exempla antequam Lusitani in Indiam pe-
 netrarét, per Scythas & Moscos ad incompa-
 rabile literarum præsidium in hæc loca per-
 uenisse. Ex Iapania scriptę Epistolę testan-
 tur, quod Bandoi celeberrima Academia exi-
 stat, vbi à Synensibus petitę leges tradantur,
 quęq; sit Bonzicę religionis studiorú mater,
 philosophi enim eorum Bonzi vocátur. Præ-
 terea in Fianoiana populosissima vrbe Aca-
 demiam esse, Parisiensi celebriorem. Addunt
 Meacum Iapanię Metropolim florentissi-
 mam Academiam habere quinq; magnorum
 Collegiorum.

Nec procul inde alias quatuor Academies
 existere, Coiz, Nigri, Fraron, & Homi, qua-
 rum vnaquęque vltra quater mille, & quin-
 quaginta studiosos habet.

De seminario in Aua, Aria, Arimanensi,
 Omura, literę Iapanicę loquuntur.

Bungi seminarium est, in quo Europæi ad-
 discunt linguam Iapanicam, & contra Iapo-
 nes Latinam & Lusitanicam. Bandi floret stu-
 dium Bensiorú, quod dicitur esse maius Vni-
 uersitate Parisiensi, concurrentibus eò Iapo-
 nibus, gradus illius acquirendi gratia, quem
 valde ambiunt, partim honoris ergò, quo ibi
 afficiuntur, partim propter redituum mag-
 nitudinem Maurocri olim studium omnium
 artium & scientiarum fuit: hodie Gramma-

ticæ, Poësis, Astrologiæ, & legum eius gentes studia tractantur. Quorum gratia Talosi, Numidæ, atque ex tota Arabia huc confluunt. Fes floret studium legum & Medicinæ. Ad Ro. in teatro urbium. Gregorius XIII in Iapania tria Collegia erexit. Papirius Massonus in vita.

Iapanici verò naturæ ordinem in scribendo obseruant. Vt sicut homini os natura sublimè dedit, ita literas à summo deorsum pingant. Quanto longius Indi præ cæteris olim à veritate aberrabant, vt Laonicus Chalcondolas, & Iapanicæ epistolæ testantur: tantam iam in pietatis & sapientiæ studijs excolèdis & promouendis excellent. Philosophorum duo genera erant apud Indos, teste Megasthene. Quorum Brachmanes illi Germanes dicebantur. Præstabant Brachmanes, quòd eorum decreta magis consentanea viderentur.

Brachmannos ex Abrahæ posteris originem ducere, & secretiorem quandam doctrinam, siue cabalam retinere, affirmat Postellus in Hetruria.

Sacerdotes & Philosophos suos Indi valde honorabant, & vbiq; immunes habebantur.

Habebant quoq; Ephoros, qui omnia, quæ in India agerentur, inspicerent, & ad Regem referrent. Consilij publicis pauci præerant, nobilitate & prudentia insignes, ex quibus Duces & Principes eligebantur.

Benedicendi artem non discebant, sed simplex apud ipsos erat eloquentia, communis-
que

que omnibus præcipiens, non mentiri.

Medicini loco erat parsimonia, quæ illaq-
sopotest curare dolores, & procurare ne ve-
niant. Ioan. Bohemus de moribus gentium
lib. 2. cap. 8.

Cosmus Turnianus Theologus Societatis
Iesu, literis Bungo scriptis, anno 1591. 7. Id.
Octob. publica, inquit, administratio est tri-
plex. Principem omniū tenet locum supre-
mus religionum Antistes, cuius decretis, ac
scitis, omnia publica, priuataque sacra subie-
cta sunt. Nascētes præterea Bonziorum sectæ
nullam existimationē vel auctoritatem ob-
tinent, nisi eas idem suo diplomate, ac testi-
monio comprobauerit. Tondos etiam (quī
veluti Episcopi sunt) tametsi eorum nomi-
natio, quæ dicitur, quibusdam in locis penes
regulos sit, confirmat tamen, & creat ipse,
qui deinde magno apud summos infimos-
que in honore sunt, & sacerdotia conferunt.
Iam verò priuilegia quoque & immunitates
à profanis muneribus ab illo petuntur. Nam
quæ leuiores sunt, vt carnis gustatus religiosis
diebus, cū ad idolorū delubra vulgo pere-
grinantur, aliaq; similia, eorū potestas penes
Tondos est. Porrò Sacerdos hic maximus
tametsi apud Sinas ab eruditione, ac sapientia
apud Iaponios, tamen vel à stirpe, vel à nobi-
litate, & pecunia legitur, latè admodum im-
perat, magnisq; vectigalibus fruitur, & cum
profanis Regibus sæpe certat. Bos. lib. 6. de
statu, cap. 3.

Vbi etiam ex Megasthene & Strabone addit: Dicit totam Indorum multitudinem in septem genera diuidi, quorum Philosophi honore antecedunt, numero paucissimi sunt. Nono anno incipiente Philosophi omnes ad Regis fores conueniunt, & quicquid singuli composuerunt vel obseruârint, in medium proferunt. Vbi quis ter falsus fuisse deprehenditur, ei per totam vitam silentium indicitur: qui vera dixerit, immunis & ab omni tributo liber habetur. Septem sunt consiliarij & assessores Regis, à quibus & magistratus, & iudicia, & rerum omnium administratio geritur. Non licet ex alio genere in aliud matrimonio contrahendo transire: aut ab vnus generis institutis ad alia descendere, neque simul pluribus se dare tractandis, nisi philosophi sint, quibus ob virtutem hoc conceditur.

A P H R I C A.

Aphricam Græci Libyam vocant, veteribus tota explorata nõ fuit. Tum quod in Mediterraneis ob vastissimas solitudines impermeabilis videbatur: tum etiam quod immensæ & periculosæ navigationis fuerit. Donec Vascus de Gama, anno 1497. & paulatim alij Lusitani eò penetrarent. Vasta magis regio quàm frequens. Multis locis inhabitabilis. In sex prouincias diuisa. Quæ diuerso idiomate vtuntur. *Mat. Quad. lib. 1. cap. 3. Geograph. enarrat.*

Vasra

Vasra & acuta Natio. Iuuenalis Nutriculam
 - Causidicorū appellat, nouarumq; & mirabi- *Sapient. 7.*
 lum rerum, maximorumq; ingeniorum, &
 doctissimorum hominū procreatrix semper
 fuit. Si enim velimus refricare memoriā
 temporum, reperiemus, præstantissimos in
 omni artium & disciplinarum genere viros
 eam produxisse. Nam acerrimi ecclesiæ Chri-
 stianæ, & veræ sapientiæ euersores hæretici
 quàm plurimi, grauissimi quoque & eruditif-
 simi eiusdem patroni & vindices, Tertullia-
 nus, Cyprianus, Augustinus, Optatus Mileu-
 tanus, &c. ex Africa prodierunt. Quorū præ-
 stans ingenium, vehemens, acre, & neruo-
 sum dicendi genus, incredibilemque doctri-
 nam, vniversi terrarum orbis sapientes me-
 ritò admirantur. Et idcirco Africam fœ-
 cundam, felicem, & ingeniosam prædicant.
 Philosophiam verò suam à Phœnicibus acce-
 pisse videntur, quorum literis, & lingua vtun-
 tur, etsi non nihil corruerint, vt auctor est D.
 Hieronymus in epistola quadam ad Paulam
 & Eustochiū. Sed Chamus filius Noachi pri-
 mus post diluuium Africam restituit, & tot
 sceleribus, superstitionibus, artibusque Ma-
 gicis infecit. Iapeti filius Gomerus Colonias
 in Africam duxit. Vnde Gomeri Hispanis
 vocantur.

Carthaginensis Academia.

CARTHAGO omnia, quibus in toto mundo
 disciplina Reipublicæ regitur, in se olim
 habebat. Illic enim artium liberalium scho-

V s la,

*Saluianus l.
7. de prou-
dent. Dei.*

*Rhodogi-
nus li. 18.
ca. 38.*

*Metaphra-
ses in vita
Petri.*

*Hier. in ca-
s. logo, & in
cap. 3. Iona
propheta.*

*lib. 2. Con-
fess. cap. 3.*

læ, illic philosophorum officinæ, linguarum denique, & morum Gymnasia extiterè, inquit Saluianus. Carthaginem Africæ prouinciæ venerabilem magistram, musam cælestem, camœnamque Togatorum appellatam fuisse, scribit Rhodoginus. Annis 71. ante Romam à Phœnicibus condita, totius Africæ caput euasit, Romæ æmula, & à Scipione deleta, post Romam conditam anno 602. A Cæsare restitutam Gothi, Vandalii, Saraceni rursus deuastarunt. Matth. Quodus lib. 1. c. 13. Verâ Christianam sapientiam eos docuit sanctus Crescens D. Petri discipulus. Quod non satis eam vita exprimerent, & facerotes, & pios monachos contumelijs affici paterentur, grauitè à Deo punitos fuisse, refert Saluianus. Tertullianus ille celeberrimus scriptor (philosophos hic enumerare quid attinet?) in Carthaginensi Academia professus est. Gloriosus etiam martyr Cyprianus, qui philosophia & eloquentia tantum reliquos martyres anteit, auctore Nazianzeno, quantum bruta à ratione præditis superantur, antequam Christianam religionem profiteretur, Rhetoricam docuit. Beatus quoque Augustinus, ubi bonarum artium fundamenta utcumque ad Medauros iecerat, Carthaginem à patre studiorum causa missus est. Atque summo labore & incredibili industria tantum profecit, ut Cathedrias Aristotelis sine præceptore perciperet, Rhetoricam, bene orna-

ornateque dicendi artem, publicè profiteretur, & Mathematicarum artium difficultatem superaret, quod lib. 4. Confessionum suarum ingenuè fatetur. Sed cum petulantiam studiosorum Carthaginiensium amplius tolerare non posset, erant enim immodesti in prælectionibus, & rebelles atque iniurij in suos præceptores, tunc demum Romam profectus est. Vtinam verò hoc malum in nostras Vniuersitates nunquam irrepisset, ut discipulorum quorundam proteruita, & ingratitude optimorum Præceptorum animos à se alienarent. Neque solum in patria Iuuentutem suam erudire Carthaginienses voluerunt: sed in Sicilia quoque Græcorum artibus instituendam curabant. Verum ubi ea ratione fieri animaduertent, ut secretiora consilia à perniciosis ciuibus ad Dionysium Tyrannum perscriberentur: Senatusconsulto vetuere, ne quis post hac Græcorum literis studeret, ut in Annalibus eorum contineri scribit Rhodoginus. Carthagini præterea Seuerus Imperator tam magnum in bonis literis progressum fecit, ut decimo octauo ætatis anno publicè declamare posset. Et Clodius Albinus in vtraque humaniori literatura doctissimus Cæsar euasit. Qui necessarias propter & eipub. negotia à studijs auocationes, ut videtur, deploraturus, in schola subinde exclamare solebat:

Arma amens capio, nec sat rationis in armis.

Cyrenensis

Et li. 6. c. 7.

lib. 5. Confess. c. 8.

Idem refert
Alexan. 12.
gemialium
dierum. 30.
Rhodog. l.
22. c. 17.
de vtroque
Iulij Capiti
colimus.

Quanquam Cyrenensibus Plato, propter maximam eorum felicitatem, certas viuendi leges præscribere recusauit, auctore Plutarcho, tamen ab alijs præstantissimis uiris, & has ipsas uertim, & alias quoque doctrinas, quibus longè adhuc feliciores euaderent accepere. Florentissima enim eorum Vniuersitas doctissimos in omni literarum genere Philosophos erudiuit. Cratippus nimirum Socraticus, Cyrenaicæ philosophiæ auctor & princeps, Areta eius filia, quæ in schola ipsi successit, & huius filius Aristippus, qui matris discipulus & successor *μυροδιδάκτος* vocabatur, præterea Callimachus & Erathosthenes, quos propter singularem variarum artium doctrinam Aegyptiorum reges honorarunt. Item Carneades, quem Academicorum optimum ferè confitentur, & Cronus Apollonius &c. Anniceris collapsam nonnihil Cyrenaicam scholam sic instaurauit: ut Anniceria ab ipso aliquandiu denominaretur. Clarissimus quoque Lacides, nouæ Academiæ Princeps, Arcesilæ auditor & discipulus, haud parum huic Vniuersitati sapientiæ & splendoris attulit. Verùm enim uerò, ab eruditione & industria huius Academiæ alumni, cùm apud alios scriptores, tum in primis Ciceronem frequenter meritò prædicantur. Habuerunt quoque Iudæi celeberrimam synagogam. Nam quâdo Ptolomæus Epiphanes, & Antiochus potentissimi Re-

Plutarch. de eruditione principum. Strabo lib. 17. geogra. Laert. in uita.

ges,

ges, de Palestinæ Imperio decertabant, celeberrimi quique Iudeorum partim Heliopolim, partim Cyrenem, ut victoris tyrannidem euaderent, proficiscebantur. Christianam Theologiam docuit Marcus Euangelista, deinde & Simon Zelotes, sanctus Lucius, à qua iterum defecerunt. Etsi Archiepiscopi Colonienſis ſuffraganeus Cyrenenſium Episcopus vocatur.

Numidæ nullam rerum naturalium cognitionem habent. Quidam legum ſtudijs operam nauant. Arabes, qui ibi degunt, poeſim colunt. Ob daſtilorum uſum dentes, ex arena uisum amittunt. Matth. Quad. lib. 1. ca. 15.

Tombuti Aphricæ Rex, atrociffimus Iudeorum hoſtis. Magnam tamen doctiſſimorum uirorum copiam alit. Inſiniti que libri manuſcripti ex Barbaria aſſeruntur, quos plurimi faciunt. Matth. Quadus lib. 1. cap. 18. Geograph.

GRÆCIA.

Greci omnem bonarum artium doctrinam ab Hebræis, & Aegyptijs hauſerunt: quod ego plurimis grauiſſimorum auctorum teſtimonijs comprobare poſſem, niſi hac in re doctiſſimi uiri ante me diligentiffimè laborauiffent. Nam pluriſſima Cymmeriorum, Thracumque Ianigenarum monimenta in Græcia reperiuntur. Et Græcus ſcriptor Iſocrates apertè fatetur, quod Pythagoras Samiuſ ex Aegypto liberales artes,

Diſc. Laert. li. 1. & alij. Fab. lib. 1. cap. 2.

tes, & philosophiam primus in Græciam intulerit. Græci in summa optimarum artium ignorantia versabantur, donec ab eis acciperent, qui sacerdotum monumenta in græcam linguam transtulerunt. Strabo lib. 17.

Nam & augurandi artem à Chaldæis acceperunt. Po. Lætus, de Sacerdot. Ro. ca. 5.

Euseb. lib. 2.
cap. 2.

Et Eusebius Cæsariensis in libris de præparatione Euangelica, nihil magni Græcos, præter eloquentiam inuenisse, eleganter demonstrat. Libri enim Mosis iam antè Alexandri Magni Imperium (etsi non sat commodè) translati erant, vnde Philosophi plurima transcribere potuerunt. Quod quidem ipsi tam infideliter fecere, vt quæ rectè dicta inuenirent, dissimulatis earum rerum authoribus, aut fabulis peruerteret, aut vsurparent pro suis, aliorum plumis sese ostentantes, vt Clemens fures appellare non vereatur. Quod enim Scriptura sacra Moysen à Deo leges accepisse, cumque eo de facie ad faciem locutū esse docet, hoc illi ad Minoen legislatorem falsò transtulerunt, quem triuennos cum Ioue versatum fabulantur. Quod pluribus etiam rationibus confirmarem, nisi à veteribus & hic locus perpurgatus esset. Pulcherrimum tamen Gazæ Theophrastum præterire non possum, in quo dialogo, primò Syrus, deinde Aegyptius, tertio loco Græcus philosophus introducit: quis veram de animo sententiam à Iudæis Aegyptij, ab Aegyptijs Græci didicerunt. Primi autem

Exod. 33.

apud Græcos eruditionis nomine ce-
 lebres extiterunt Poetæ, quorum alij Musi-
 cæ, alij Medicinæ; quidam etiã Astrono-
 miæ peritissimi erant. Inter quos Homerus
 & Hesiodus omnium longè celeberrimi, diu
 ante urbem conditam habebantur. Sunt ve-
 teres historici, qui vtrunque ad Saulis, aut
 saltem Salomonis filij Dauid, regis Israel
 tempora reicijant. Circa Cyri verò regis Im-
 perium, qui Iudæos libertate donauit, septem
 Græcorum σοφοι floruerunt, mille & centum
 ferè annos post Mosen, inquit Eusebius. Nam
 hæctenus qui in rerum contemplatione stu-
 dium ponebant, σοφοι vulgò nominabantur,
 idque eorum nomen ad Pythagoræ mana-
 uit ætatem. Pythagoras verò, qui hoc primus
 nomē inuenit, cùm paulò plus saperet, quàm
 illi priores, qui se sapientes putauerunt, in-
 tellexit nullo humano studio posse ad ipsam
 sapientiam perueniri, atque idcirco nõ opor-
 tere incomprehensæ, imperfectæque rei per-
 fectum nomen imponi. Itaq; cùm ab eo que-
 reretur, quemnam se profiteretur? respondit
 φιλόσοφον, id est, quæsitorem siue studiosum
 sapientiæ. Porrò Philosopherum statim ab
 initio duo genera fuerunt. Alij enim Ionici,
 alij Italici philosophi dicebantur. Quorum
 illi à Thalete Milesio profecti, magna dili-
 gentia vti sunt in rebus naturalibus, & astro-
 num cursibus inquirendis: hi verò Pythago-
 ram sequuti in Arithmetica & Musica occu-
 pati fuerunt. Thales ergo ad contemplan-
 dam

*Scæphi-
 sopherum.*

*Lact. lib. 3.
 c. 14.*

dam rerum naturam sese transtulit, primus-
Plinius l. 2. cap. 12. Cit. 2. de diuin. Laërt. lib. 3. ca. 9. que in trecentos sexaginta dies annum parti-
 tus est. Quamquam enim antea duodecim
 menses habuerant, tamen solarem motum ad
 lunæ cursum referre cogebantur. Primus eti-
 am eclipsim prædixit, & puncta æquinoctio-
 rum reperit, rerum naturalium diligentissi-
 mus perscrutator. Atque id philosophorum
 genus diu circa vnam solùm speciem, *φυσικὴν*
Cicer. 2. A. cad. Valer. li. 3. ca. 4. nimirum versabatur. Socrates verò existimās
 eius doctrinæ in communi hominum vita
 haud magnum fructum esse, & ad vitæ officia
 non multum pertinere: eam philosophiæ par-
 tem inuexit, quæ *ἠθικὴ* vocatur. Et de ea in
 omni loco differens, suis sectatoribus miri-
 ficè prædicabat, eaque omnibus hominibus
 potius inquirenda hortabatur, quæ mores
 formarent, & quarum rerum vsus supra mo-
 dum necessarius esset. Quapropter M. Ci-
 cero Socratem è cælo philosophiam deuo-
 casse, & in vrbibus collocasse, & in domos
 introduxisse scribit: & philosophiæ parentem
 appellat. Etsi Laërtio non tam inuenisse Ethi-
 cen, quàm ab Archelao præceptore dicta, scri-
 ptaque propagasse creditur. His duabus parti-
 bus (si tamen non instrumentum magis, quàm
 pars appellada est) Plato *λογικὴν* addidit, & cõ-
 summato philosophiæ operi extremam ma-
 num imposuit, atque in vnum corpus triplicè
Cicero. 2. Acad. Euseb. l. 11. præparat. B. Aug. 6. 1. philosophiæ compegit rationem, authore La-
 èrtio. Nam alij de singulis partibus seorsim
 scripserant: Plato autem vir natura præstans,
 &

& verè diuinus, inquit Eusebius, nullam im-
 perfectam reliquit, sed in vnum corpus, & ani-
 mal integrum reduxit, atque omnes partes si-
 mul complexus, nec in necessarijs defuit, nec
 ad inutilia prolapsus est. Is duos studio & do-
 ctina præstantissimos discipulos reliquit, Xe-
 nocratem Chalcædonium, & Aristotelem Sta-
 giritem. sed abundantia quadam ingenij præ-
 stabat Aristoteles, qui tantam in dicendo scri-
 bendoque industriam adhibuisse prædicatur,
 vt ne verbum quidem vllum frustra, aut parùm
 rectè vsurpârit, & nemo Græcorum figuris,
 & verbis Græcis, aptius, magisque propriè sit
 vsus. Hic vniuersam Philosophiam diligentis-
 simè omnium, vt mihi quidem videtur, accu-
 ratissimeque perscripsit, vt non abs re Fab.

*Cicero 2. A-
 ca. Vines inc.
 12. lib. 8. de
 Ciuitat. Au-
 gustin.*

*Fab. lib. 10.
 cap. 1.*

Quintilianus dubitet, an scientia rerum, an
 scriptorum copia, an eloquendi suauitate, an
 inuentionis acumine, an potius operum va-
 rietate clariorem putet. Et Aulus Gellius om-
 nis humanæ rei peritissimum : Alij naturæ
 miraculum fuisse affirmant.

*Gellius L. 19.
 cap. 5.*

Cicero lib. 1. de diuinatione diuino inge-
 nio virum: Plinius immensæ subtilitatis, & in
 omni scientia summum vocat. Quare etiam
 Maiores nostri ex omnium veterum philo-
 sophorum scriptis, hunc potissimum in scho-
 lis retinuerunt, quippe qui elegantissima me-
 thodo, virtutes simul & vitia, singularumque
 præceptionum causas diligenter persequitur.

*Rodolphus l.
 3. c. 9. Inue-
 tionis dial.*

Rodolphus enim Agricola, Aristoteles, ait,

X

vir dico.

vir cum omni ingenij laude multum, tum ordine rerum plurimum admirandus, in tradendis artibus, quæ dispositio maximè conueniat, vnus ex omnibus videtur effinxisse. Et Io. Lodouicus Viues: Aristoteles quæcunque suscepit tractanda, in artis formam redegit, quo nomine haud facilè quis dixerit, quantum illi disciplinæ & studia debeant. Sparsa collegit, confusa distinxit, obscuris attulit lucem. Commentationum verò suarum, artiũque, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, Regis Alexãdri Magister, duas species habuit, alia erant, quæ nominabat, *ἔξωτερικὰ*, alia quæ *ἀκροαματικὰ* appellabat. *ἔξωτερικὰ* dicebantur, quæ ad Rhetoricas meditationes facultatem argutiarum, ciuiliũque rerum notitiam conducebant. *ἀκροαματικὰ* autem vocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorque agitabatur, quæq; ad naturæ contemplationes, disceptationesve Dialecticas pertinebant, huic disciplinæ, quam dixi *ἀκροαματικὴν*, tempus exercendæ dabat in Lytio matutinum. Nec ad eam quenquam admittebat, nisi quorum ante ingenium, & eruditionis elementa atque in discendo studium laboremque explorasset. Illas verò *ἔξωτερικὰς* eodem in loco vesperi faciebat, easque vulgo iuuenibus sine delectu dabat, atq; eum *δειληνὸν περιήματον* appellabat, illum alterum suprà *τατινόν*. Vtroque enim tempore ambulans diserebat, librosque suos earum rerum omniũ cõmentarios seorsim diuisit, vt alij *ἔξωτερικοὶ* dice-

ines l. 1. de
rrupt. dis-
pl.

ellim li. 20.
p. 4.

dicerentur, partim *ἁποματιχοί*. Vtrumque Cicerō & latinè, & breuiter sic expressit. Duo genera librorum sunt, vnum populariter scriptum, quod *ἑωρσιχόν* appellât, alterum limatius, quod in commentarijs reliquerunt. Sed de his vt videtur in præsens dictum satis. Nam qui plura scire desiderat, legat ille, quæ Plutarchus, & Laërtius ex professo perscripserunt. De poësi, & Historia Græcorum nunc pauca quædam differenda videntur.

De poësi.

DE Poeticæ artis origine Horatius Flaccus cecinit.

*Musa dedit fidibus Diuos, puerosque Deorum,
Ex pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et inuenum curas, & libera vina referre.*

Nam veteres in Græcia Agricola, cum sacrum Libero patri, gratias pro annuo prouentui acturi, facerent, primò aliquid vice precum cantillabant, deinde vt propitiorem redderēt Liberum, eius gesta, victorias, subactosque reges concinebant, cœpitque præmium industriæ proponi caper, vel capri sacrificati corium vino plenum. Mirum profectò quòd agrestes, & nullis legibus ex culti, neque certâ adhuc religione imbuti viri, Diuos humanis precibus, & laudibus permoueri, atque propter eorum cultum vberiores fructus, honorumque omnium affluentiam prouenire, melius quàm nunc Christiani quidam cognoscere potuerint.

Epicula prisca, fortes paruog, beati,

Horatius l. 2.
pist. 1. *Condit a post frumenta, leuantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem.
Cum socijs operum, & pueris & coniuge fida
Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant
Floribus, & vino Genium memorem breuis aui.*

Et Virgilius in Bucolicis.

*Vt Baccho Cereriq, tibi sic vota quot annis.
Agricola facient.*

Sed vbi in Libero patre, deuictisque ab eo regibus in singulos annos parum materiz imperitioribus adhuc superesset: cæterorū quoque Heroum facta cantari cœperunt. Atque Tragœdię origo fuit, ἀπὸ τοῦ τράγῳ siue hircō, quem accipiebat victor in eo certamine. Vnde Horatius:

Carmine qui Tragico vilem certauit ob hircum.

In quo carminis genere tantum profecit Arion, vt eius auctor à plerisque esse credatur. Et si Fabius Æschylum in lucem eam protulisse scribit. Quæ res vbi populo vehemēter placeret, Comœdia reperta est, qua improborū ciuium mores, & turpia facta proferebantur, vt malè audientes resipiscerēt ἀπὸ, τῶν κώμῳ à vicis pagisque, quibus agebatur; vel ἐπὶ τῶν ἑθῶς ἐκώμαζον, quod in vijs lasciuerent, dicitisq; petulantioribus luderent, quò fortasse alludit Horatius:

*Eupolis atque Cratinus, Aristophanesq, Poëta,
Atque alij, quorum Comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quod Machus foret, aut sicarius, aut aliquis
Famosus, multa cum libertate notabant.*

Verùm cum saluberrima re, quæ ad cōser-

ic. 4. Tus.
oeticam vo.
at præclarā
vite emenda.
ricem.

Horatius Sa.
vr. 4. li. 1. scr.
108.

malos homines in officio introducta erat, nequiter abuterentur, & præteritis malis, bonos pro sua libidine nominatim perstringerent, atque in præstantissimos viros petulantissimè iuculerent, profus sublata est. Vnde Horatius:

*Succesit vetus his Comædia, non sine magna
Laude, sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi, lex est accepta, chorusq;
Turpiter obtulit, sublato iure nocendi.*

Succesit ergo Media, qua oblique tacitis nominibus perstringebantur multi, quare in odium nobilitatis incurrit, quod ipsorum facta præcipuè notari viderentur. Idcirco ea quoq; durare non potuit, sed reperta Comædia noua, quæ modestè confictis nominibus doceret potius, quàm reprehenderet. Ut non malè definiendò explicetur à Comiçis speculum humanæ vitæ, exemplar consuetudinis. Huius verò Princeps Menander fuisse prædicatur. Cuius imitatores optimas quoque leges, rerumque naturalium (circa has enim etiam occupati fuère) & variarum artium naturas, rationelque carminibus comprehensas, ad posteritatem trãsmiserunt. Quare Theophrastus lectionem Poetarum vehementer vtilè esse probabat. Nec immeritò, inquit Fabius. Namque ab ijs & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor petitur, præcipueque velut attrita quotidiano grauissimarum rerù usu ingenia, optimè reparantur.

Quis reliqua carminis genera introduxerit, Horatius in arte poetica, & Viues ad caput. 8. lib. 2. Augustin. de ciuitate Dei commemorant.

Historia.

In historiæ scriptione Græcis parum fidei olim tribuebatur. Vnde peruulgatum illud Iuuenalis satyra 10.

*Quicquid Græcia mendax,
Audet in historijs.*

M. enim Cicero in oratione pro Flacco: **T**ribo, inquit, Græcis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam, denique si qua sibi alia sumunt, non repugno, testimoniorum verò religionem, & fidem nunquam ista natio coluit. Et paucis interiectis: Das mihi nullam grauitatem, nullam constantiam, nullum firmum in Græcis hominibus consilium, nullam denique esse testimonij fidem. Cognoscitis enim nunc quæ sit leuitas propria Græcorum.

Et lib. 2. de oratore ineptos vocat, quòd sese ostèntantes, nec rei ipsius, nec temporis, nec personarum rationem habuerint.

Plinius lib 8. c. 21. Mirum est quòd procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, vt teste careat.

Lactantius lib. 1. Institutionum diuinarum: Græcorum leuitas instructa facultate dicendi, & copia, incredibile est quantas mendaciorum nebulas excitarit.

Ideoquæ

Ideoq̄ue veteres Latini scriptores Græcorum omne genus nequissimum & indocile vocarunt. Nequissimum, quòd alios homines à patria veritate ad fabulas traducere conarentur. Indocile verò, quod vetustioribus probatissimis scriptoribus de antiquioribus rebus non crederent. Annius ad Catonem de origiuis. Qui apud Græcos historiam scripserint indicat Cicero lib. 2. de Oratore.

Quod ne ipse quidem Lucianus diffitetur: Narrant, inquit, Græci multa fabulosa, quibus ego non admodum credo. Eius autem varietatis & inconstantia duplex apud Iosephum causa recensetur. Prior quidem, quòd nullos annales Græci, vndè veriora depromerent, habebant: posterior verò, quòd non veritatē, quæ historicorum propria est, sed verborum proprietatem, elegantiamq̄; consectabantur.

*Ioseph. li.
1. contra
Appionem.*

Quam ut consequerentur, aliosq̄ue in dicendo superarent, ne Poeticam quidem effrenatam licentiam, libertatemq̄ue vsurpare verebantur, authore Fabio. Primò autem apud Græcos historia scribi cœpta est tempore Cadmi Milesij, paulo ante Persicam ad Hellanicum expeditionem. Cuius auctores potentissimorum Regum, amplissimarumq̄ue rerumpub. benevolentiam captaturi, multa pro libidine mendacia admiscuerunt. Quocirca Methastenes Perfarú chronographiam ex veterum historijs collecturus, Græcos omninò se repudiare dicit. Verùm postquam eam leuitatem, & inconstantiam, libidinemq̄ue rixandi

*Fabius li.
2. cap. 4.*

*Ioseph. li.
1. contra
Appionem*

deponere, & verâ Iesu Christi doctrinâ imbibere Græci voluerunt, rerum ecclesiasticarum historias pulchras nobis reliquerunt: quippe qui nô rumusculos populares, & gratiam hominum, vt illi priores, captare, sed Ecclesiæ Christianæ splendorem, incolumitatemque publicam, & salutem suorum ciuium promouere conabantur.

Hinc Nicephorus Gregoras lib. i. historiarum suarum fidem & auctoritatem cõparaturus: hoc, inquit, historiarum veritas est, quod animantibus oculus.

Atheniensis Academia.

DE Atheniensis vrbs positione certamen inter Deos fuisse proditum est: hinc enim humanitas, religio, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putabantur. Nam propter commoditatem loci, cælique temperiem acutissimi, propter diligentiã, optimarum rerum acerrimi perscrutatores Athenienses fuerunt. Et quod pupilla est in oculo, & in animo ratio: hoc Athenæ erant in Græcia, inquit Philo. Alijs Græciæ *μυσείον* vocabatur, quod ea vrbs, tãto literis felicior esset (vt oraculo erat promissum) quãto reliquas aues aquila præcelleret. Thucydides *ἡ μάδος ἡ μάδα*, Græciæ Græciam, Rhythius Vestam Græcorum appellare solebant, Nicephorus Gregoras *λόγων ἐσίαν* vocat.

Augustinus lib. 18. cap. 9. de ciuitate Dei, à Minerua, quæ Græcis *ἄθωνα* vocetur, denominatam scribit: vbi diuersas aliorum opinioniones

Cicero. pro Flacco. Cicero de fato.

Euseb. lib. 10. cap. 2. de Euang. præparat. Rhodog. li. 18. c. 15.

nones Lud. Viues recensuit. Nazianzenus in Monodia Basilij Magni, Athenas aureas vocat, omniumque doctrinarum procreatrices. Quia non in eam solùm curam incumbabant, ut iuventus in Gymnasijs, de quibus mox dicemus, rectè instituèretur, verum etiam populus in concionem quàm maximè frequens ventitaret. Obiectis enim repagulis quibusdam vias reliquas occludebant, quæ non ducerent ad forum, tum merces tollebat è mercatu, ne quid hac gratia ibi cessaretur, denique *μῦτρον* parabant, rubro colore oblitum, quo duo ministri publici populum eingentes, agebant in concionem, quisquis colore notatus appareret contagio funis, multam pendere cogebatur, quasi effugere voluisset. Si ad eum modum apud nos ratio iniri posset, ut iuventus prælectiones scholasticas, populus verò conciones sacras frequentare sub doctissimis, & optimis viris cogèretur, certè longè minor flagitia, & paucissimi errores in republica Christiana cernerentur.

De Gymnasijs Philosophorum.

Gymnasia verò publica Athenis præcipua fuerunt, Academia, Lycium, & Stoa.

Inq̄, Academia vmbriifera, nitidoḡ, Lyceoḡ,

Fuderunt claras facundi pectoris artes.

Stoa verò porticus fuit, quam Polygnotus in honorem Musarum pulcherrimè depinxerat, vnde à varietate picturæ *ποικίλον* vocabant. In qua Zeno Platonicus docere consuevit.

Vnde & secta Stoica, & philosophi Stoici nūcupati

Pritani meminit Lucianus in piscatore.

Alexander l. 3. c. 9. Genialium dierum Cynosargem vocat, refertq; inter precipua Gymnasia Attica. Cicero ad Seruium Sulpitium.

Quod Iudaei quoq; Athenis synagogam habuerint, indicat Lucas Actor. cap. 17.

cupati sunt, cum ante Zenonij a præceptore dicerentur. His accesserunt Cauponum, cuius meminit Philostratus in vita Herodis Attici, Pritanium, & Tempe, Cynosargicum, in quo Anthisthenes Cynicæ familiæ author & Princeps Philosophabatur. De Lacidio autem, Lacidis philosophi schola, apud Laertium videre est. Præcipua tamen, sicut dictum est, fuere tria, vnde tres quoque philosophorum sectæ à scriptoribus celebrantur. Nimirum Academici, qui Platoni adhærebant: Peripatetici, qui Aristotelem sequebantur: qui Zenonem, Stoici. Academiam verò omnium totius orbis nobilissimum Gymnasium fuisse scribit Cicero. Quam varia horum Gymnasiorum professores docuerint, acerrimeque inuicem insectati sint, refert Cicero lib. 1. de Legibus: Cum Gellius proconsul ex prætura in Græciâ venisset, Athenis philosophos, qui tum erant, cõuocauit, ipsisq; magnoperè auctor fuit, vt aliquando controuersiarum aliquem facerent modum: quod si essent eo animo, vt nollent ætatem in litibus conterere, posse rem inter eos conuenire aiebat. Verùm de hac eorum repugnantia & varietate Iustinus martyr, Eusebius Cæsariensis in libris de Euangelica præparatione, & Firmianus Lactantius ex professo disseruerunt. Minimè igitur sperandum est, inter nostrorũ gymnasiorũ professores, latens aliquod odiũ foueri: etsi plerunque certis de rebus leuiiores contentiones oriuntur. Philosophos enim

offen-

offensa & iniuriarum contemptores esse oportet, præsertim cum tantum ex hac re mali in vniuersam Academiam redundet: solent enim ferè discipuli sese ad ingenium & mores suorum præceptorum componere. Habebant verò singulorum Gymnasiorum præfecti, siue regentes, suos exploratores per vniuersam ferè Græciam, qui studiosos præoccuparent, & sicut suis Magistris magnum ea re lucrum importabant, ita ab ipsis vicissim mirificè diligebantur. Studiosis verò antequam nomen suum profiterentur, de optimo commodissimoque Gymnasio deliberare licebat: sed ubi ad Gymnasiarchum perducti erant, permanere cogebantur, vt indicat Nazianzenus in Monodia Basilij Sicut etiamnum, ad conseruandum gymnasia in nostris Academijs obseruatur.

De priuatis collegijs.

Quemadmodum hodie in Vniuersitatibus quibusdam singularum nationum studiosi, priuata quædam collegia, Vniuersitatis tamen permissu habere cernuntur: sic Athenis quoque obseruatum fuit. Refert enim Gellius *Gell. li. 18* quod Itali omnes, certis quibusdam legibus *cap. 2. & 13* sæpissimè in vnum aliquem locum, de communi omnium salute consulturi, & grauioribus studijs exercitationibusque vacui, sese nõ nihil recreaturi, conuenire, quandoque lusu symbolum facere solebant. *l. 6. c. 13*

Tum enim singuli ex ordine cœnulam instruebant, totidemque res quærebant, quot studiosi

studiosi conuenerant. Præmium soluendæ quæstionis, veteris alicuius scriptoris librum Græcum aut Latinum, prout natio & patria suadebat, & coronam è lauro ponentes, Rem, locumque dicendi fors dabat. Quò fortè alludit Velleius apud Cicer. li. 2. de natura Deorum, quando Cottâ vicisse ait: etsi corona & iudices defuerint. Quæstione soluta præmio quisq; & corona donabatur, non soluta transmittebatur ad eum, qui fortitò successerat, si nec is dissolueret, præmium & corona Deo, cuius festum erat, dicabatur. Quæ exercitatio ad secretissimarum rerum inuestigationem, & bonarum artium studia eos vehementer excitabat. Quales autem se in conuiuio Philosophico gesserint, suprâ in prolegomenis dictum est.

Rhetorica Atheniensium.

Athenis primùm se orator extulit. Videtur ne in ea vrbe, in qua & nata & alta est eloquentia, quam ea serò prodierit in lucem? Si quidem ante Solonis ætatem, & Pysistrati, de nullo, vt diserto, proditum est. Periclis suauitate exhilaratæ sunt Athenæ, huius vbertatem & copiam admiratæ, eiusdem vim dicendi terroremque timuerunt. Hæc ætas prima Athenis Oratorem prope perfectum tulit. Cicero in Bruto, Et de Claris Oratoribus ait: Græcorum Oratorum fuisse præstantissimos Athenienses: eorumque principem facile extitisse Demosthenem: & Atticè dicere, optimè sit dicere.

De

De Physiologia.

Archelaus Anaxagoræ Clazomenij discipulus, primus naturalem Philosophiam, (vnde & Physicus appellatus est) Athenas importasse creditur. In qua multi post eum diligentissimè laborârunt, vt mirificè excultam non philosophi solùm, verùm etiam reges eâ venerarentur. Nam Alexander Magnus Aristotelem præceptorem, quòd eas disciplinas, quibus ipse cæteris anteire cupiebat, diuulgasset, acerrimè reprehendit.

Epistola eius apud Gellium recitatur, quæ vt præter ipsam elegantiam, & veterem simplicissimum iucundissimumq; scribendi morem, vtilissimam quarundam rerum doctrinam complectitur, sic meritò huic loco inferendam putavi:

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν:
 οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοῦς τοὺς ἀκροαματικοὺς
 τὸ λόγιον, πῆ γὰρ ἔπαι διοίτομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων,
 ἕκαστ' οὖς ἐπαιδεύθημεν λόγους. οὗτοι πάντων ἔστον-
 ται κοινοί; ἐγὼ δὲ βούλομαι μὴ ἀντὰς περὶ τὰ ἀριστα
 ὑπερηφάνους, ἢ τὰς διωκόμεσι διαφέρειν, ἔβρωσο,
 Latine fortassis reddi poterit:

Alexander Aristoteli bene agere.

[Am nõ rectè fecisti, quod auscultatorios disciplinarum libros eddideris. Nam qua alia repræstare cæteris poterimus, si ea quæ ex te accepimus, omnium prorsus fiât communia? quippe ego doctrina optimarum rerum antequam malim, quàm copijs atque opulentia.

Rectè

Rectè profectò potentissimus Imperator Alexander, sapiētissimum nostrum Salomonem imitatus, omnium rerum præstantissimam iudicauit sapientiam atque doctrinam, quippe per quam omnia alia, quæ vulgò putantur amplissima, faciliè acquiruntur, & in immensum excrescunt, sine hac autem maxima Imperia citò dilabuntur, & pereunt. Deinde supra modum admirandum, quòd nec in medio armorum strepitu, & grauissimis Reipub. negotijs, nec tantarum rerum gestarum gloria (eo enim tempore armis exercituque omnem propè Asiam tenebat, & potentissimum regem Darium victorijs vrgebat) bonarum artium, quæ plurimum ad eas res adiumenti atque splendoris allaturæ videbantur, obliuisci potuerit. Vnde perspicitur, quàm præposterum sit iudicium eorum, qui aut generis, aut fortunarum ratione optimas literas vel contemnunt, vel etiam negligunt. Nunc quid magnus Aristoteles præceptor Maximo regi responderit, epistola, quæ eodem loco apud Gellium recitatur, declarat.

*Vide supra
libro primo.*

Αριστοτέλης βασιλεῖ Αλεξάνδρῳ
εὐπράττειν.

Ἐγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων. οἷός μοι δοκεῖ αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορήτοις, ἵδου οὐν αὐτοὺς καὶ δεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους, ξυνετοὶ γὰρ εἰσι μόνοις, τοὺς ἡμῶν ἀκούσασιν, ἱερῶσο.

Quam Gellius Latinè sic reddidit. ἀκροαματικούς libros, quos editos quereris, & non perin-

perinde vt arcana absconditos, neque editos scio esse, neque non editos, quoniam ijs solum qui nos audiunt, cognobiles erunt.

Obscuritatem verò hanc quidem vehementer in Aristotele reprehendendam esse arbitrantur, quòd vtilissimas & prope necessarias artes per inuidiam, (vt ipsi loquuntur) posteris còmunicare noluerit. Perindè esse iudicantes omnino nihil tradere, & ita tradere, vt intelligere, & cum fructu aliquo cognoscere pauci possint. Rodolphus enim Agricola: Aristoteles, inquit, magnus vtique vir, & quem iure omnis miretur posteritas. Nec enim vel memoriæ viri, absoluendis omnibus philosophiæ partibus, optimè de studijs meriti obiectum quicquam velim, vel laudi, quam tot seculorum firmavit opinio, putem quicquam detrahi posse. Sed videtur mihi dolèdum esse, sedisse id animo grauissimi hominis, vt non simpliciter atque apertè proferret, quæcunq; inuenerat, vt præter laborem, quem ipsa esset rerum habitura obscuritas, alia etiam nobis ex ipso obijceretur difficultas, quòd necesse haberemus mentem ipsius, velut Oraculi suspensam & ambiguam, indagine perquirere. Themistius enim author est, longè aliter omnia foras esse ab illo edita, quàm sint domi tradita, dementiaeque simile esse, si quis legendis libris ipsius, speret illius se sententiam consecuturum. Sed quid Themistium dico? ipse de se locupletissimus testis est. Scribit enim in epistola ad Alexandrum, edidisse quæ ad philosophiam

*Lib. 1. Inst.
tionis diale-
ctica, cap. 3.*

phiam pertinent, sed perinde tamen, nisi qui ab eo audierint eadem ista, ac si edita non essent futura, &c. Alij verò de obscuritate, quæ in Aristotelis scriptis reperitur sic loquuntur, ut eam non vitio, aut reprehensioni, sed magis prudentiæ tribuendam esse existiment. Nam Ammonius diligens eius Interpres: Aristotelis, inquit, scribendi genus vbiq; est elocutione exactum. Fugit enim semper Philosophus Rhetoricæ exornationes, solum modò explicandæ & velut ob oculos proponendæ rerum naturæ intentus. Sæpè etiam pressum atque obscure disertum, non ex scribentis natura, & ingenio (nam Topica, Meteoræ, aliaq; non pauca dilucidè explicauit) sed data opera id egit, tum vt lectores ingeniosiores, magisque idoneos redderet, ijs quæ dicerentur compositè audiendis, tum vt incertes, segnesq; initio remoueret auditores, quo dicta sunt obscuriora, eò magis certando euincere, ac penetrare infima connituntur. Ita obscuritate tanquam velamine vsus est propter impuros prophanosq; rerum dignitatè verborum obscuritate inuoluens, &c. Sic Lærtius de Heraclito Ephesio refert, quòd de Theologia librum conscripserit ex industriâ obscuriorem, vt soli eruditi eum legerent. Non s; vulgo passim legeretur, pestilens & contemp-tibilis (vt ipse loquitur) euaderet. Quemadmodum Ægyptiorum sacerdotes diuinarum, maximamque rerum mysteria, nequaquam omnibus promiscuè communicauerunt. Et

Græcorum

*obscuritas
utilitas.*

Concorum Philosophi, præsertim Pythago-
 ræ rerum naturam, obscuribus quibusdam
 symbolis, inuolucris, & ambagibus tegere vo-
 luerunt: sacratiora esse Philosophiæ mysteria
 iudicantes, quàm quæ temerè proferenda es-
 sent in vulgus. Ipsi denique Iudæi sacræ Scrip-
 turæ arcana mysteria, non nisi ordinarijs Do-
 ctoribus multis de causis attingere permitte-
 bant, quod & supra à nobis probatum est, &
 Rabbi Moses Ægyptius eleganter edisserit.
 Poetas in eo laudârunt veteres, quòd arcana
 naturæ difficultatibus quibusdam implicâ-
 rint, vt religio suam maiestatem difficultate
 defenderet. Rhodog. lib. 7. cap. 1.

Li. 1. d. 1. c. 33.

Publicè de rebus diuinis philosophandi
 consuetudo, magnum apud mortales diuina-
 rum rerum cõtemptum peperit, ait Nicepho-
 rus Gregoras. Facile namque vanas inde opi-
 niones concipiunt, vel res dignas veneratione
 derident.

Cùm ergo præter veterum physicorum
 monuméta, *περί ἀξιοδοσίας φυσικῆς* libri in om-
 nium manus peruenissent, multò rectius A-
 thenienses, auctore Strabone, de rebus natu-
 ralibus differere potuerunt. Eaquæ philoso-
 phadi ratio maximo semper apud omnes ho-
 mines in honore fuit.

De Theologia.

Q Vanquam Athenienses omnium Deo-
 rû supersticiosissimi cultores semper ex-
 terunt, vt ignotis etiam aliarum gentium
 Dis sacra facerent: præcipuè tamen veteri re-
 ligione

Luc. 11. 17. omnes scilicet historici.

Y

ligione & cæremonia Mineruam coluerunt, quippe cui se fortunaſque ſuas, atque urbem ipſo iam inde ab initio dedicaffent. Ea enim Dea, vel ipſo nomine Athenienſium ſe Reipub. familiarem eſſe teſtatur, inquit Lucianus. Neque multo inferiores Neptuno honores exhibebant, ſacris nimirum Poſſidonijſ. Quoniam Minerua & Neptunus certatim huic urbi præſſe, eamq; à ſe denominare voluerunt. Nec mediocre propter hanc rem inter eos certamen fuiſſe vetuſtiſſimorù ſcriptorum monumenta teſtantur. Vt ergo gratiæ eius memoriam apud ſe reſidere declararent, vtrique certa quædam feſta, certa que ſacrificia, ſicut à Maioribus ſuis ſapientiſſimis viris acceperant, celebrauerunt. Mineruz verò etiam imaginem, vt ſemper ob oculos verſaretur, habuerunt. Cicero enim epiſtola ad Cornificiù: Tuâ, inquit, cauſam in Senatu egi, non inuita Minerua. Etenim eo ipſo die Senatus ecreuerat, vt Minerua cuſtos urbis, quâ turbo deiecerat, reſtitueretur. Iam verò Ioui hominum que Deum que parenti, quantum cultû tribuerint, diuerſa eius numina, varijs cognominibus expreſſa, declarant, ei que dies feſtos, Pandia, Diaſia, & Dypolia conſecrârunt. Iouis Olimpij ædem Adrianus Imperator ædificauit, atque draconem ex India deportatum, & ſtatuum ſuam impoſuit. Nec *ἄρχοντες* eligebantur, niſi prius affirmarent: quòd Iupiter ipſis eſſet penetralis, tutelariſque. Cererem quoque & Proſerpinam ſanctiſſima quadam reli-

*Palladij ſacris lampadi-
bus utebatur.*

religione videntur obseruasse, nimirum beneficij memores, quo à Cerere Proserpinam filiam querente affecti sunt, cum ab ea serendi frumenti incognitam ante artem didicerunt, quare Thesmophoria ab Etheo rege introducta sunt, vt libro quinto aduersus gentes persequitur Arnobius. Resert Eusebius libro quarto contra Hieroclem, quod Cereris sacerdos, Magnum illum Apollonium sacris Eleusinis initiari prohibuerit, Nefas esse affirmans hominem Magum, & Dæmonum consortio impurum initiari.

Herculem quoque iisdem sacris initiari cupientem non admiserunt: quod peregrinos initiari lex prohiberet: sed alia minora sacra instituerunt, ne vel amicissimi hominis gratia legem violasse viderentur. Rhodog. li. 16. cap. 9. Adrianus Imp. cum esset Athenis mysteria Cereris spectare volebat, Diog. Alcibiades, quod ea enuntiasset ad, supplicium rapiebatur. Iustinus lib. 5. Liberi patris sacra omnium maxima fuisse, testatur Dion.

De Dionysio autem, cæterorumque Deorum cultu, cæremonijs & sacris Atheniensium, nihil in præsens attinet dicere, quoniam doctissimus ille Sigonius ex celebrioribus antiquissimorum scriptorum monumentis in suos de Atheniensium repub. libros deprompsit. Quatuordecim vero erant mulieres à rebus institutz, quæ sacra secreta Dionysio cum alia *θεσμοφία* faciebāt, quæ *γεραια* dicebantur, vt auctor est Pollux. has reginā iureiuran-

do ad egisse scribit Demosthenes: pia, & pura, & munda sum, à ceteris immunditijs, & à viri congressu, & Theognia & Iobacchæa, ministro Dionysio, ritu patrio, & statis diebus.

Sic *ληξιαρχικοί*, antequam inscriberentur, iurabant: Pro aris & focis decertabo, sacris iam receptis parebo, sacra patria semper colam, patriam deteriore non reddam. Anth. Postel. de Magistrat. A the. cap. 18.

Cùm humana philosophia, bonis literis, & artib' abundaret Athenæ, maxima penuria veræ sapientiæ laborabât. Quâ D. Paul. Apost. Iesu Christi, gentium Doctor, eis tradidit.

Ille enim, vt Lucas in Actis Apostolorum, ca. 17. refert, in Areopago constitutus, ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosos vos video. Pertransiens enim, & videns simulacra vestra, inueni & aram, in aqua scriptum erat: Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, ego annütio vobis. Etsi tunc Epicurei, & philosophi sanam hanc doctrinam, veluti nouam aspernabâtur, & professorem illius Paulum *σπερμολογόν*, nugatorem, vaniloquum, blateratorem vocabant: Dionysius tamen, vnus ex Areopagitis, & alij multi, auidè receperunt. Quorum sedulitate & industria Christiana doctrina, paulatim omnis falsitas gentiliû obscurata est. Nam Dionysius ille Areopagita, primus Atheniensiu' Episcopus à Paulo cõstitutus, nõ tantû viua voce eos diligentissimè erudiuit, sed doctissimos etiam libros, de cælesti & Ecclesiastica Hierarchia, de diuinis nomi-

ominibus, & mystica Theologia, & alios nonnullos conscripsit. Rationes verò diuersas afferunt, quamobrem Athenienses aræ inscripserunt, Ignoto Deo. Duas enim rationes adducit Clarius. Aiunt enim, inquit, Philippidem quendam missum ab Atheniensibus Lacedæmonios pro ineunda societate, cùm Persæ in Græciam mouerent exercitum. Huic in Parthenio monte occurrisse spectrū quoddam, Panis scilicet illius Gentilium Dei, qui quereretur, se ab Atheniensibus negligi, cæteros autem Deos coli, & pollicitus est se opitulaturum. Parta ergo victoria, huic templum crexerunt, & aram construxerunt. Et cauentes ne tale quid in posterum paterentur, prætermisso à se aliquo Deo, quem ignorarent, crexerunt & aram illam, illi inscribentes, Ignoto Deo. Alij verò sic dicunt: Inuasisse olim Athenienses pestilentiam, quæ ita illos incenderet, vt ne tenuissima quidem lintea ferre possent. Cùm autem consuetos Deos colerent, & orarent, nihil iuuabantur: cogitauerunt ergo esse aliquem fortasse Deum, quem ipsi inhonorum reliquissent, qui pestilentiam illam immisisset: quocirca ædificato altari, & inscripto, Ignoto Deo, & immolantes ei, continuò liberati sunt.

Ferunt autè totam aræ inscriptionem hanc fuisse: Dijs Asiæ, & Europæ, & Libyæ, Deo ignoto, & peregrino. Aliam rationē affert Connestor in Act. Apostol. Die enim Dominicæ passionis solis insuetam eclipsim videntes, totam

tam tenebris terram obscurantem, & huius causam non inuenientes, ad hoc inducti dixerunt, Deum naturæ pati. Construamus, inquit, illi aram, & dedicemus; quod & fecerunt, inscribentes illi: Ignoto Deo. De eadem eclipsi scribit beatus Dionysius ad Apolophanem. Diogenes Laertius, libro primo in vita Epimenidis, sic refert: Epimenides Philosophus peste urbem expiaturus, sumpsit oues albo & nigro vellere, duxitque in Areum pagum, atque inde quod vellent abire permisit: his, qui sequebantur, mandans; ubicunque accubissent, singulas maectarent peculiari Deo, atque in hunc modum quieuit lues. Inde per Atheniensium pagos aræ sine nomine Inueniuntur. De veræ huius Atheniensium atque Græcorum sapientiæ progressionibus, & interitu, Ecclesiastica historiarum scriptores eleganter & copiose scripserunt.

DE IURISPRUDENTIA, LEGIBUS
& iudiciorum ratione apud priscos
Athenienses.

Quamquam prudentissimi Atheniensium Reges, ad perpetuam eius urbis salutem, & conseruationem sociorum varia Iudiciorum fora introduxerunt, Areopagum, Pritanium, Palladium, Delphinium, Phreatium, Trigonium, Parabistiû, Heliæam, (quod Pausanias omnium maximû fuisse testatur) variz tamen mutationes, vt fit, diuersiq; abusus in hanc Iuris officinam paulatim irreperunt

tant & mala Atheniensium consultatio, (de qua mox dicetur) in prouerbiū abiit.

Draco diuini humanique iuris peritissimus, primus omnium Atheniensibus leges tulit, quibus Rempub constringeret. Quæ tamen propter nimiam acerbicatem (nam non stramento, sed sanguine eas conscripsisse vulgò dicebatur, quia leuioribus etiam peccatis capitalem pœnã adscripserat, haud diu durare potuerunt, sed non decreto, iussuque, at tacito, illiteratoque cõsensu præter eas, quæ de homicidio erant, auctore Eliano, obliterate sunt. Et Soló, Tarquinio Prisco Romę regnante, mitioribus legibus omnes Rempub. partes ita mitigauit, vt in perpetuum, si optempnasset, rectè consistere potuisset. Quas quidem ipsi tanto in honore habuerunt, vt axibus ligneis magnis descriptas literis publicè omnibus legendas proponerent: vtque in sempiternum durarent, pœnis grauioribus sancirent. Ex quibus Ius ciuile Romanorum profuisse videtur. Cùm ergo Solon Remp. sæ multis legibus stabiliuisset: eas tamen, si vsus postulare, corrigi, & abrogari posse voluit, si meliores, commodioresque in earum locum introducerentur. Sed veterum abrogandarũ, nouarumque instituendarum Ius non vniuersæ concioni, sed meliori populi parti tributum est: qui *νομοβηται* appellabantur, quod leges ipsæ Solonis, quæ in Demosthenis & Aeschinis orationibus recitantur, ostendunt. Qui verò aut leges suaderent, aut latis legibus

patrocinaerentur, συνδίκης: qui in Senatu & concione causam publicam defenderent, πρότορας instituit: Mercedis loco, quoties eo nomine dicerent, drachmā accepturos, quemadmodum in Vespasum commentario scriptū reperitur, & ex ipsius Solonis lege, quæ est in accusatione Timarchi, deprehenditur. Areopagitas verò, qui à regibus rerum solummodo capitalium cognitionem acceperant, Ἰσόρων rerum omnium speculatores, & legum custodes instituit. Illæ quoque res, quæ ad religionem & sacra pertinebant, ad eos referebantur. Paulum enim Apostolum, quando de Christo, solo & vero Deo, Athenis philosophabatur, ad Areopagum perducebant. Ipsi enim inter omnes iudices & auctoritate, & gloria præstiterunt, usque adeò, ut Areopagitam pro constanti senatore, & integerrimo iudice M. Tullius ad Atticum scribens vsurparit: & Aristides, cum in Panathenaica præscam Atheniensium disciplinam commendaret, omnium superasse laudis excellentiam dixerit. Quare tanta ab omnibus ciuibus habita reuerentia est, ut in conspectu eorum ridere nefas existimarent, sicut ex Æschinis orat. deprehenditur. Nemo enim in eum ordinem admittebatur, nisi honestè natus, virtute & modestia spectatissimus, ut Isocrat. in Areopagitica sua fateatur.

Refert Aulus Gellius libro duodecimo notitium Atticarum, capite septimo, quòd mulier virum & filium eodem die, venenis clamatis,

ditis, interfecerat: atque id se fecisse confite-
 tur: dicebatq; , habuisse se faciendi causam:
 Quoniam ille idem maritus & filius, alterum
 filium mulieris, ex viro priore genitum, ado-
 lescentem optimum, & innocentissimum, ex-
 ceptum infidijs occidissent. Idque ita esse fa-
 ctum controuersia non erat. Dolabella retu-
 lit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio
 sententiam ferre in causa tam ancipiti aude-
 bat, quod & confessum veneficium, quo ma-
 ritus & filius necati forent, nõ admittendum
 impunitum videbatur, & digna tamen poena
 in homines sceleratos vindicatum fuisset.
 Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas,
 et ad Iudices grauiiores, exercitatioresque re-
 cecit. Areopagitæ cognita causa, accusatorem
 mulieris, & ipsam, quæ accusabatur, centesi-
 mo anno adesse iusserunt.

Sic neq; absolutum mulieris veneficium est,
 uod per leges non licuit: neque nocens dam-
 nata, punitaque, quæ digna venia fuit. Scripta
 æ historia est in libro Valerij Maximi, fa-
 torum & dictorum memorabilium octauo.
 ubi Petrus Mosellanus ex Iulio Polluce an-
 notauit: Areopagitas tantum cædis, & vulne-
 rum causas suscepisse, tunc & incendiorum &
 veneficiorum. fiebatque in iudicio statim ius-
 turandum, & post iudicium. Nec licebat cui-
 que causam dicere cum exordijs, aut epilogis,
 cæterisque id genus pigmentis, quibus Iudi-
 cum beneuolentia captatur. Nec affectus mo-

uere permittebatur, ad miserationem, vel iram, & id genus alia: Iudicabant autem sub dio, aut, vt inquit Lucianus, in nocte, ne aspectus iudicem in gratiam alicuius attraheret. Eadem ferè refert Alexander Sardus de moribus gentium lib. 2. cap. 25.

Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. Atheniensis, inquit, vrbs sanctissimū consilium Areopagus, quid quisque ageret, aut quonam quæstu sustentaretur diligentissimè inquirebat, vt homines honestatem, vitæ rationem memores reddendam esse sequerentur. Laertius libro 2. in vita Stylphonis Megarésis, ab Areopago hoc consilium denominatum ait: & religionis quoque censuram habuisse significat. Io. Gagneus ad cap. 17. Act. Apostolorum, ex Stephano refert τὸν ἀρείον ναῦον promontorium fuisse mœnibus & valle munitum, in quo Athenis iudicia, & quæstiones rerū, præcipuè criminalium, deq; nece perpetrata exercebantur. Duoque Athenis consilia fuisse refert. Alterum, quotannis mutabile, quod remp. constituebat: alterum perpetuū, quod de cædibus & rebꝫ criminalibus iudicabat, eo in loco qui dicebatur Areopagus. De quo iudicio & Areopagitarum moribus latius Budæus in Pandectis disseruit.

Nicephorus Calixtus lib. 2. cap. 20. nouem fuisse refert, genere, opibus, sapientia, virtute, præstantissimos. Ex quorum numero Dionysius Areopagita D. Pauli apostoli auditor erat.

Tanta

Tanta erat in iudicando integritas, ut ne-
 que de veritate sententiæ illorum dubitaret.
 Ut si scelestus admodum creditus, post cau-
 sam apud illos dictam, caderet: nulla eum
 vis, nulla auctoritas posset de ea causa appel-
 lare. Et ut erat maxima in iudicando diligen-
 tia atque sedulitas; ita rarius id munus subibant.
 Singulis enim mensibus ter solum iudicabant.
 Nec nisi ob maximam necessitatem, præterea
 indictum consilium fieret, coibant. Ipsi que
 ἑκτονίαι principes electi primò Areopagitis
 deinde populo iurabant, perpetuò se leges
 seruaturus. Postellus ca. 4. & 19.

Leges autem in Prytanio, ad ædem Miner-
 uæ asseruabantur, Alexand. Sard. lib. 2. cap. 6.
 Quarum patroni & conseruatores νομοφύλακται
 erant 12. Qui laudibus & honoribus prosequen-
 bantur eos, qui secundum leges viuebant,
 quotquot non parerent, mulctabant, Sard. lib.
 2. cap. 18. Et ληξιαρχικοὶ antequam inscribe-
 rentur inter cætera iurabant. Si quis legibus
 non paruerit, easque euertere voles, non per-
 mittam. Postellus cap. 19.

Quod autem leges Atheniënsum ab He-
 breis profluxerint, probat Ambrosius cap. 7.
 epistolæ ad Romanos.

Orij & desidiæ conuictos ex lege Draconis
 Athenienses capite plectebant. A dult erium
 morte: stuprorum virgini ingenuæ illatum
 decem dragmis mulctabant.

Eorum liberos qui in prælijs occubuissent
 publicè enutriendos. erudiendosque Solon
 præ-

præceperat, quo sanè animati singuli fortiter, & strenuè in bellis dimicarent. Quique oculum in bello amisisset, publicè ali voluit.

Principemque, si ebrius deprehensus esset, morte mulctandum. Curatorem cum pupillorum matre habitare vetuit. Neue is fieret curator, ad quem post pupillorū obitum substantia spectaret.

*Gellius lib.
9. cap. 12.*

Et Aristoteles refert, in legibus Solonis talem legem scriptam fuisse: Si ob discordiam dissensionemque seditio populi in duas partes fieret, tum qui non alterutri parti sese adiunxerit, sed solitarius separatusque à communi malo ciuitatis secesserit; is domo, patria, fortunisque omnibus careto, exul extorrisque esto. De qua lege Gellium & alios graues viros admiratio tenuit: Quamobrem dignos poena iudicasset, qui se procul à seditione remouissent.

Sed penitus intuentibus non ad augendam, sed delinendam seditionem lata videbatur. Quòd seditionem prudentes viri consilio & authoritate sedare possent, si alterutri parti se adiungerent.

Habebant præterea Athenienses quasdam leges aduersus exules promulgatas, quas cum Demopolis & Neocles Themistoclis filij in vsum reuocare conarentur, populumque Atheniensem docere, à paternis inimicis lapidibus obruti sunt. Sed cum Atheniensium respub. in hostium potesta-

telatam venisset, & Triginta Lacedæmo-
norum Tyranni pro sua libidine, concul-
cis optimis legibus, Athenienses oppri-
merent: Traſybulus quidam Thebanorum
auxilio urbem recuperavit, eiectisque Tyrā-
nis, veteres Solonis leges Atheniensibus suis
restituit. Tandem Romani capta Græcia suas
leges introduxerunt, easque in Academij tra-
li voluerunt.

Rhodog. li.
14. cap. 12.
Valer. li. 5.
cap. 6. de
Traſybulo.
Sigonius li.
1. de Iure
provinc.

Medicina.

Quamquam apud Athenienses in omni dis-
ciplinæ genere clarissimi philosophi
extiterunt: tamen Aristophanes paucos ibi
medicos fuisse probat, quod nulla ipsis essent
remia. Sic enim eius Plutus loquitur: *ὄλε
δρ δ μὲν δὲ; ἐὺ δὲ νερ' ἐὺ δ' ἢ τεχνῆ.* Neque præmiū
illum est, ars nec ipsa item viget. Sint Mœcæ-
ates, inquit Martialis, non deerunt, Flacce,
larones,

Vergiliumque tibi, vel tua rura dabunt.

Pœsis.

Quia præ cæteris Græcis Athenienses in
Poetas benigni, & liberales erant, plurimi
apud eos celebriores poætæ extitisse credun-
tur. Nam Chærilus, quia eorum res gestas cõ-
tra Xerxem scripserat, singulorum versuum,
singulos stateras aureos accepit. Quem ta-
men Horatius incultis, & male natis versibus
scripsisse fatetur. Vt mirer quòd Iuuenalis ip-
sos reprehendat, quasi in poetas avari fue-
rint.

Pœnis

ſæcularis
J. tyr. 7.

*Pœnituit multos vana ſterilisq; Cathedra,
 Sicut Traſymachi probat exitus, atque Secundâ
 Carinatis, & hunc inopem vidisti Athena,
 Nil præter gelidas auſa conferre cicutas.*

Niſi hoc de aſperis & ſtriſtis Poetis intelligendum, quibus nunquam Athenienſes magis delectatos fuiſſe, quàm prannis, aſperis vinis ſcribit Athenæus. Hipparchus verò Piſiſtrati Tyranni filius omnium eo tempore Athenienſium ſapientiffimus, vt Tyrannidis inuidiâ ſapientię opinione extingueret, bonas literas, & literatos viros diligenter coluit, & Homerum, Græcorum poëtarum facilè principem, primus in ordinem redegit, & Athenas importauit. Cuius ingenium & eruditionem admirati, omnium ſcholarum iuuenes diſcere voluerunt. Nam quantopere neceſſaria ſit diſcens Homeri lectio, Fabius Quintilianus eleganter demonſtrat: Vt Aratus inquit, à Ioue incipiendum putat: nos ita ritè ab Homero cœpturi videmur. Hic enim (quemadmodum ex Oceano dicit eſſe animum vim, fontiumque curſus initium capere) omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit. Hunc nemo in magnis rebus ſublimitate, in paruis proprietate ſuperauit. Idem lætus ac preſſus, iucundus & grauis, tum copia, tum breuitate mirabilis. Neque poetica modò, ſed oratoria virtute eminentiffimus. Namque vt de laudibus, exhortationibus, conſolationibusque taceam: nonne vel nonus liber, qui miſſa ad Achillem legatio continetur, vel in

prima

Æliam. l. 8.
cap. 2. varia
hiſtoria
Vol. lib. 16.

Fabius lib.
10. cap. 1.

primo inter duces illa contentio, vel dicere in
 secundo sententiae, omnes litium ac consilio-
 rum explicant artes? Affectus quidem vel il-
 los mitis, vel hos concitatos, nemo erit tam
 indoctus, qui non in sua potestate hunc aucto-
 rem habuisse fateatur. Age verò nonne in sui
 vtriusque operis ingressu, paucissimis versi-
 bus legem proceriorum non dico seruauit,
 sed constituit? Nam & beneuolum auditore
 inuocatione Dearum, quas praesidere vatibus
 creditum est, & intentum proposita rerum
 magnitudine, & docilem summa celeriter cõ-
 prehensa facit. Iam similitudines, amplifica-
 tiones, digressiones, exempla, signa rerum, &
 argumenta, ceteraque probandi & refutandi,
 sunt tam multa, ut etiam qui de artibus scrip-
 serunt, plurima earum rerum testimonia ab
 hoc poeta petant. Nam & epilogus quidem
 quis vnquam poterit illis rogantis Achillem
 Priami precib. æquari? Quid? in verbis, sen-
 tentijs, figuris, dispositione totius operis,
 nonne humani ingenij modum excessit? Ut
 magni sit viri, virtutes eius non emulatione,
 (quod fieri non potest) sed intellectu sequi.
 Verum hic omnes sine dubio, & in omni ge-
 nere eloquentiae procul à se reliquit. Et hunc
 quoties de reliquis loquendum, ut Achillem
 semper excipi par est. Plinius doctrinarum &
 antiquitatis parentem vocat. Archilochus ait
 Homerum literas quas Cadmus in Graeciam
 iudiores introduxerat, correxisse, certa-
 que loquendi & scribendi præcepta grammatica de-
 disse

disse. Quare Alcibiades ludum literarium aliquando ingressus, petijt à Ludimagistro Homerum, qui cum se nihil Homeri habere affirmaret, acriter eum verberavit: **Indoctus**, inquit, magister es, tibi similes discipulos reddes, vt scribit **Ælianus**. Et **Plato** philosophorum Deus, primò omniù ad Poësim animum adiecit, & heroica carmina cepit condero, quæ tamen vbi longè inferiora Homeri versibusprehenderet, aboleuit deinde ad Tragœdias scribendas cõuersus, cõ Socratem semel audisset, ad Philosophiam transgressus est. Verùm **Astydamas** Tragicus primus ex discipulis Socratis ad Poeticam contulit, docuitque Athenis Tragœdias & **Astydamum** filium Poetam reliquit, cuius Tragœdias cõmemorat **Suidas**. Hos paulatim, vt fit, plurimi imitabãtur, & poësis inimensum excreuit, quã **Horatius Flaccus** **Vennusinus** poeta, ibi perfectè didicit. Scribit enim ad **Iulium Florum**:

*Adiecere bona paulò plus artis Athena,
Scilicet vt possem curuo dinoscere rectum,
Atque inter sylvas Academi querere verum.
Dura sed amouere loco me tempora grato,
Ciuisq; rudem belli, tulit astus in arma.*

Quare eorum in Carmine scelicitatem dexteritatemque descripturus, sic de ipsa arte loquitur.

*Vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.*

Item;

Græco

Grævis ingenium, Grævis dedit ore rotundo

Masaloqui.

Sed cum Tragœdiæ & Comœdiæ populo siue voluptatis, siue eruditionis gratia exhiberi cœpissent, pueros quoque suos in theatrum collectim perducebant, ut priscorum virorum virtutes, & vitia spectarent, atque ab his auersi, feruenti studio, ad illas amplectendas incitarentur.

*Quod dis-
ciplicet La-
tinitio. l. 6.
cap. 20.*

De Mathesi, & præsertim de Musica.

Bonarum artium Athenis professores philosophi, Iuuentutem à teneris ad Mathematicas disciplinas assuefacere solebant. Unde peruagatum illud Platonis de sua Academia verbum: Nemo huc ingrediatur Mathematicos imperitus. Et Xenocrates ad eum qui ludum suum frequenter cupiebat, nec Geometriæ Musicæ peritus erat, Abi inquit, quia ansas philosophiæ nondum attigisti. Quapropter Aristoteles tam frequenter passim Mathematica exemplum usurpat, quæ apertiora esse arbitratur ob familiarem rerum Mathematicarum usum, qui eo tempore erat Athenis. Musicæ verò & choris tanto studio incumbebat Atheniensis, ut varij choragi instituerentur, qui eius artis rationem haberent, quod Lysias in orat. de muneribus Atheniensium demonstrat. Quibus & victum delicationem pueris suppeditabat, ad voces corroborandas, sicut Plutarchus refert: & coronas præterea aureas, vestesque, chori ornamenta atque insignia comparabant. Ludum quoque instituere, in quo per-

*Vnde Celli
lib. 15. c. 17.*

Z

magi-

magistrū (quem χοροδιδάσκαλος appellabant) chororum ipsum instituendum, exercendumque curarent. Quidam etiam pueris solum tradebantur Choragi, qui ludorum literariorum, quo pueri ingenui ventitabant curam, habebant. Quos etiam ut quàm optimè eos instituerent, integerrimæque cum ipsis verferentur, quadraginta annorum esse oportebat, ut *Æschenes* in oratione contra *Timarchum* probat. Qui verò in *Dionysijs* & *Panthenæis* psallendo & cantando reliquos superasset, tripodem præmium ferebat, eumque cum magna cæremonia dedicabat, ut *Demosthenes* aliquoties meminit. Vnde etiam ille mos introductus est, ut in conuiujs post cœnam circúferretur *Lyra*, cuius cum se imperitum *Themistocles* confessus esset, habitus est indoctior. Haud mirum ergo si omnium Græcorum sapientissimi Athenienses fuisset prædicentur, qui tam diligenter & populum, & Iuuentutem instituerunt. Nam omnes promiscuè bonas literas didicisse videntur. Cùm enim duce *Nicia* aduersus *Siculos* perùm feliciter pugnassent, permultis occisis, plerisque captiuis in *Siciliam* abductis, captiui omnes *Siculorum* filios literas docere coacti sunt, auctore *Zenodoto*. Vndè ortū prouerbiū est. ἢ τίθνηκεν ἢ διδάσκει γράμματα, aut mortuus est, aut docet literas. Et apud *Xenophontem* quidam vir eruditus, Athenienses à ciuili bello ad pacem, & concordiam reuocaturus: Nonne omnes eiusdem, inquit,

patris

*Cl. I. Tusc.
Fa. l. 1. c. 17*

*Athenienses quare
Græcorum
sapientissimi.*

potitæ sumus alumni? nonne eisdem tem-
 plis sacrisque initiati? Nonne in eisdem scho-
 lis atque Gymnasijs omnes eruditi sumus? vn-
 de ergò hæc odia sunt exorta, cum odiorum
 nulla causa sit, multæ autem charitatis? Præte-
 rea Nazianzenus in epistola ad Eudoxium: e-
 rat, inquit, Athenis lex vetus, & vt ego quidē
 sentio, optima, vt iuuenes postquam ad pu-
 bertatem peruenissent, ad artes discendas per-
 ducerentur, ad quas nimirum natura ferebati-
 tur.

De Atheniensium stultæ consultatione.

CVM ergò Athenis tot grauisissimi Philoso-
 phi, clarissimi que Oratores semper exti-
 terint, qui eos tam bonarum artium doctrina,
 quàm optimis exemplis erudite possent: sæpè
 mi ratus sum quomodo fieri potuerit, vt in tā-
 ta sapientiæ, optimarum que rerum abundan-
 tia, malæ consultationis accusarentur, & incō-
 sulta eorum temeritas in prouerbium abiret.

Aristophanes enim de Atheniensibus loquens: *Vide Addi-*

πασί γὰρ δυσβουλία τῆ δέπλοι προσεῖνας.

gium Stultæ

Leua consilia ferūt huic adesse ciuitati, & po-
 pulari Atheniēsis robur Demosthenes ipsis ex-
 probat; quod alij homines consultare prius,
 deinde rem aggredi soleāt, Athenienses verò
 post rem factam consultare. Poetæ vitiū hoc,
 dum negare nō possunt, excusaturi, in Neptu-
 num reijciunt, quasi is à Minerua victus, cum
 ea regione potiri non posset, iratus *δυσβουλίας*
 immiserit: atque hoc deinceps Atheniensibus
παράδειγμα, siue vernaculum permanserit. Idq;

Athenien-

sim consul-

tatio et illi-

d. l. c. c. 8.

Mineruam patronam non mutasse, sed quod ipsi malè statuerent, in bonos semper euentus vertisse aiunt. Vnde illud Aristophanis:

*Est sermo quidam ductus à Maioribus,
F atua licet statuamus, ac vecordia,
In melius attamen omnia nobis cedere.*

Ego quantum conijcere licet, huius rei causam fuisse arbitror, quòd neque Senatam ex optimis, prudentissimisq̃ue ciuibus elegerint, vt de Lacedæmoniorum Reipub. in politicis scribit Aristoteles: neque philosophos & prudentes viros in consilium adhibuerint. Hoc enim mihi iudicare videtur Eupolis apud Athenæum:

*Quos ante hac nemo præfici conuiuio
Quisquam vt esset, nunc videmus scilicet
Belli duces: ô ciuitas, ô ciuitas.*

Fortuna vt es felicior quam sapias feminas quoq; in consilium adhibere solebant: quòd cum infelices sepe exitus haberet, publico decreto mutatum fuit, teste Augustino lib. 18. ciuitat. Dei, ca. 9. & Bohemo lib. 3. cap. 2.

Isocrates etiam in oratione de pace fatetur, Athenienses ab eorum consilio pendere solitos, quos omnes sapientes aspernabantur, illisq̃ue ciuitatem tradere, quibus nemo priuatim quicquam credere auderet. Et M. Cicero in oratione pro Flacco, vniuersam Græciam hoc potissimum malo còcidisse scribit, quòd imperitos & seditiosos homines, Reipub. præficerent, optimè meritos ciues eiicerent. Euripides quoque de Atheniensibus dixisse videtur.

tur. Stultorum opus est hominum, ut aliqui
 non sapientibus ciuibus tradant potestatem.
 Pulchrum est Antisthenis apud Laertiū. Cū
 enim Athenienses admoneret, ut asinos non
 minus ad agriculturam eligerēt, quā equos,
 illi verò animal ad arandum ineptum esse re-
 sponderent: quid refert, inquit, quia in vestra
 Republica duces sunt, qui nunquam didice-
 runt administrādi rationem, sed satis est, quòd
 à vobis eligantur. Haud mirum ergò si prava
 consilia ceperint. Nam improbiſſimos ciues,
 fidelissimos Reipu. custodes esse arbitran-
 tur, qui aut per imperitiam stulta, aut per o-
 dium & inuidiam reipub. pernicioſa consule-
 bant. Malum enim ingenium magnam pote-
 statem adeptū, magnum est ciuitati malum.

Quod Solonis sana consilia respuentes Pi-
 ſistrato blandienti crediderint scribit Solon
 ad Epimenidem. Percunctanti cuidam: cedo,
 qui vestram rempub. perdidistis tam cito, re-
 spondetur apud Næuium. Proueniebāt Ora-
 tores noui, stulti, adolescentuli, qui affectibus
 rapiebantur. Cicero in Catone Rhodog. lib.
 18. antiq. cap. 25. Accedit: quod exterarum
 nationum homines ignotos & imperitos vel
 in ipsum Areopagiticum senatum paulatim
 intrascebant, qui pro suo quisque affectu sen-
 tentiam dicebant. Cicero pro Cor. Balbo.

Sunt qui maximè ipsorum leuitati tribuāt.
 Nam Isocrates: Ea, inquit, temeritate sumus,
 ut eisdem de rebus, eodem die, non eadem de-
 cernamus, quæ domo egressi damnabamus, ea

Abey. 17.
Eam leui-
gatem etiã
saxat Cice-
ro. pro Q.
Ligario.

ipsa in concione probemus, & domum re-
 gressi quæ hic decreta sunt, cauilemur. Et Lu-
 cas a postolus Iesu Christi: Ad nihil, inquit,
 vacabant aliud Athenienses, quam audiendã
 & dicendum aliquid noui. Quare præstantissi-
 mi oratores, leues & nouitatis studiosissimos
 homines, in quamcunque sententiam permo-
 uere potuerunt, sicut Iuuenalis de Demosthe-
 ne scribit:

Satyr. 10.

Quem mirabantur Athena

Torrentem, & pleni moderantem frena theatri.

Vincetium
li. 4. ca. 91.

Et propterea, vt mihi quidem videtur. poten-
 tissimus Macedonum rex Philippus tunc de-
 mum se cum Atheniensibus in gratiam reditu-
 rum aiebit, si prius decem oratores, quos ipse
 vellent, darentur. Intelligebat enim Athenien-
 ses pro eorum voluntate aut amicos, aut ini-
 micos fore. Demosthenes autem, quia verus
 Orator, hoc est, vir bonus, & Reip. studiosus
 erat, diligenter eos commonefacere solebat,
 ne facillè crederet. Per multa quidem, inquit,
 sunt ciuitatibus excogitata ad salutem, quæ
 manibus hominum fiunt, & sumptus ingêtes
 postulant: inest autem vnum commune mu-
 nimentum in animis hominum à natura, ni-
 mirum, non facillè credere, vel, si vno verbo
 dicere licet, diffidentia. Hanc Athenienses am-
 plectimini, hanc si habetis, nihil vobis eueniet
 mali. Quod saluberrimum prudentissimi vi-
 ri consilium tantò diligentius hoc tempore
 plerisq; rebus pub. obseruandum erit: quantò
 plures ipsis insidiantur, quantoque nunc ho-
 minum

Simile exort.
4. Macha. 1.

minimè improbitas maior est, qui insolentia
& furoris, vbi aliquam auctoritatem sibi pe-
perisse videntur, nec rationem nõrunt vllam,
nec modum adhibere. Tantaque vulgi incon-
stantia, vt si quis non religionem solùm (quã-
quam eius corruptio omnium optimarum
rerum perturbationem secum afferre solet),
verum etiam leges ciuiles, & viuendi ratione
prorsus euertere velit, secũdo id populo pos-
sit facere. Cauendum nimirum est, ne Magi-
stratus ignotis & nouis hominibus facile cre-
dat, vel etiam citra rationem & discrimen in-
ciuitatem ascribat. Nam vtrunque nobilissi-
mas, potentissimas, florētissimasque Respub.
euertisse liberos. Politicorum probat Aristo-
teles. Quod cum prudentiores Athenienses,
etsi serius quam reipub. salus postulabat: tamẽ
aliquando tandem intelligere inciperent, ef-
fratam Oratorum licentiam in ordinem
redigere, & ad clepsydram, aquã mœ, ne affe-
ctibus mouendis operam dare possent, dicere
voluerunt. Videbant enim per eloquentiẽ vi-
res pœnis eripi scelestos, fraude interim dam-
nari bonos, consilia duci in peius. Nec seditio-
nes modò, turbasque populares, sed inexpia-
bilia etiam bella excitari, rempubl. turbari
sæpe, atque euerti. Eloquentia enim sine
probitate, & sapientia, auctore Cicerone, ob-
est plerumq; ciuitatibus, prodest nunquam.
Quare Chilo, vnus è septem sapientibus Græ-
ciz, optimam pronuntiabat rempubl. esse,
quæ leges, minimè autem Rhetores audiret.

Si qui verò in Senatu Atheniensi viri boni erant, illi priuato commodo nimis dediti, re-pub. (quam in primis curare debuissent) neglexisse videntur. Intolerabilis enim Atheniensium auaritia apud plerosque scriptores in prouerbiū abiit: Atticus vel moriens manum porrigit. Quemadmodum sacrum Romanum Imperium per latens odium, & proprium commodum, haud parum detrimenti accepisse legitur. Neque praua Atheniensium consilia excusare, refutare ue potest, quòd ipsi potentia, imperio, & authoritate præ cæteris Græciæ ciuitatibus floruisse leguntur. Id enim non eorum prudentia, sed hostium ignauia, & nihilo prudentioribus consilijs euenisse Demosthenes & Isocrates aperte fatentur. Aut etiam optimorum philosophorum industria, qui se tum Regibus & Magistratui sponte coniungere voluerunt: ne cum ipsa Repub. bonæ etiam literæ interirent.

*Quàm honestum olim fuerit Athenis
studuisse.*

*Valerius
li. 8. c. 7.*

*Li. 18. de
ciuit. Dei.*

QVoniam ergò nobilissima Atheniensium Vniuersitas, bonarum artium inuentrix, philosophorum, Oratorumque, & Poëtarum mater & parens, Deorum verò immortalium alumna, locus doctrinarum fertilissimus à veteribus prædicatur, & Nazianzenus in Monodia Basilij Magni, Athenas aureas omniumque doctrinarum procreatrices vocat. Et Augustinus de Athenis loquens: illa, inquit, ciuitas mater ac nutrix liberalium

beralium doctrinarum, & tot tantorumque philosophorum fuit, qua nihil habuit Græcia durius atque nobiliter: iccirco honestissimū quoque iudicabatur, Athenis, ubi clarissimi Philosophi florebant, studuisse Plato gratias agebat naturę: quod homo natus esset non bestia, quod mas non fœmina, quod Græcus nō barbarus, quod Atheniensis potius quā Thebanus. Quanquam nec locus Athenarum, nec Socratis solius Doctrina ingenium vel sapientiam omnibus ita tribuerunt, ut nusquam alibi ea haberetur. Idem M. Cicero cōfirmat.

Lactant:
l. 3. c. 19.

Quanquam te M. fili, annum iam audientem Cratippum, idque Athenis, abundare oportet præceptis, institutisque philosophiæ, propter summam & doctoris auctoritatem, & urbis. Et suscepisti onus graue & Athenarum, & Cratippi, ad quos cum tanquam ad mercaturam bonarum artium sis profectus: inanem redire turpissimum est, dedecorantem & urbis auctoritatem, & magistri. Qualem verò se ibi gesserit, indicat C. Trebonius in epistola quadam ad ipsum Ciceronem, quæ sic habet.

Lib. 1. off.
ciorum.

Lib 3. off.
ciorum.

C. Trebonius Ciceroni S. P. D.

SI vales benè est: Ego quidem valeo. Athenas veni ad ii. Calend. Iun. atque ibi, quod maximè optabam, vidi filium tuum deditum optimis studijs, summaque modestiæ fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim, scire potes etiam, me tacente. Non enim nescis, quanti te faciam, & quam pro nostro veterri-

Z 5 mo,

mo, verissimoque amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto honore gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. Nihil adolescente tuo aut amabilius ijs omnibus qui Athenis sunt, est, aut studiosius earum artium, quas tu maxime amas, hoc est, optimarum: itaque tibi, quod verè facere possum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis, quod eum, quem necesse erat diligere, qualiscumque esset, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. Nos illum paratum, & pleno ingressum gradu, cohortari non intermitteremus, quod indies longius discendo, exercendoque se, procedat, &c. Democritus ergo, ut scribit Demetrius Phalereus, Athenas venire noluit, ne ex loco gloriam, qua abundabat, accepisse videretur. Ipse autem Cicero auctoritate, ut videtur, & gloriam paraturus, Athenis philosophiam profiteri cupiuit. Si ipse, inquit, li. 3. Officiorum, Athenas venissem (quod quidem esset factum, nisi me è medio cursu clara voce patria reuocasset) aliquando me quoque audires. Lucianus in dialogo de laudibus Demosthenis, haud inter postremas eius felicitates refert, quod Athenis natus, & institutus esset. Quonia nemo apud veteres perfectus philosophus, & summus Orator habebatur, qui Athenis non studuerat. Quapropter nobilissimi quique Romani, ad capiendum ingenij cultum Athenas ferè proficiscebantur, ut testatur Aulus Gellius. Et Horatius Flaccus perfectum se Athenis Poetam euasisse glo-

Gellius lib.
1. cap. 12.
alibi
crebra.

gloriatur, ut superius quoque est à nobis re- clementis l
 citatum. Et mater Diui Clementis Apo- 7. recogni
 stoli, Athenas Roma proficisci voluit, ubi signum.
 ipsa quidem sine periculo viuere posset:
 filij verò bonas literas docerentur. Imò
 ex remotissimis orbis terrarum partibus A-
 thenas bonorum studiorum gratia certa-
 tim conuolârunt. sicuti de Anacharsi Scy-
 tha Lucianus, & Laertius prodiderunt. At-
 pertissimè autem Paula & Eustochium a-
 pnd Beatum Hieronymum, Marcellæ ut in
 Bethlehem locum excolendæ pietati aptissi-
 mum sese conferret, persuasuræ. Præclarus,
 inquit, Orator quendam reprehenden-
 dum putat, quod Græcas literas non Athe-
 nis, sed alibi didicerat. Cùm enim maxima
 ibi studiorum commoditas esset, fidelissimi-
 que Doctores, doctissimi ferè viri ex ea re-
 dierunt,

Inter cæteros enim Marcus Tullius Athe-
 nis eruditus est, cumque ibi aliquando ex
 more declamaret, Possidonius exclamasse le-
 gitur, videre se, solam Græcis relictam di-
 cendi gloriam, per ipsum ad Latinos trans-
 ferri. Pomponius quoque Atticus intimus
 Ciceronis amicus, cum omnium propè arti-
 um fundamenta haud infeliciter iecisset, A-
 thenas perfectam scientiam relaturus, profe-
 ctus est, ut in vitæ eius refert Cornelius Ne-
 pos. Et hinc nò modo cognomen reportauit,
 sed moderationem quoque animi, & huma-
 nitatem atq; prudentiam auctore Cicerone.

Hinc

Hinc etiam est quod tam frequens & honorifica Athenarum mentio fit apud Ciceronem in epistolis, quam ad Atticum sunt, reperitur, Basilii quoque & Nazianzen. Theologus ibi philosophiæ & eloquentiæ doctrinam hausere. Ioannes etiam Papa 8. in bonis artibus & Theologia tatum progressum fecisse dicitur, ut cum Romam rediret, æquales paucos, superiorem haberet neminem. De excellentia verò Atheniensis Academiæ Velleius Paterculus in histo. Romana sic loquitur : Vna vrbs Attica pluribus annis eloquentia quam vniuersa Græcia operibusque floruit, adeo ut corpora gentis illius separata sint in alias ciuitates, ingenia verò solis Atheniensium muris clausa existimes. Neque ego hoc magis miratus sum, quam neminem Argiium, Thebanum, Lacedæmonium oratorem aut dum vixit autoritate, aut post mortem memoria dignum existimatum, quæ talium studiorum fuerunt steriles, in Thebas unum os Pindari illuminaret. Nam Alcmana Lacones falsò sibi vendicant.

De Bibliotheca Atheniensis.

Pisistratus Tyrannus ingenuarum artium liberos primus publicè ad legendum proposuisse dicitur: quam eius industriam ipsi Athenienses studiosius accuratiusque auxerunt. Sed omnium lectissimorum librorum suppellectilem, Xerxes Athenarum potitus, vrbe ipsa præter arcem incensa asportauit in Persiam. Quos tamen humanior Rex Seleucius, siue Nicanor post multa tempora Athenas referendos

Ruff. l. 2. ca.
 P. Socras. li.
 1. cap. 26.
 Ios. li. 6. ca.
 16. Niceph.
 lib. 10. ca. 1.
 P. l. 11. c. 17
 Volat. l. 14.
 Plutina.

Alexander
 li. 2. geniali
 m. dierum
 cap. 30.
 Vol. lib. 18.
 Gell. lib. 6.
 1. v. l.

descuravit. Plato verò quanquã tenui admodum pecunia familiari erat: tamen tres libros Philolai, Pytagorei 10000. denariorum, quos *Laert.*
 Dyonisius Syracusanorũ Tyrannus ipsi donat, mercatus est: quemadmodũ Timon amantentus in eo libro, qui *σινος* inscribitur, ipsi *Gellius li. 9*
 contumeliosè obiecit. Primus quoq; Sophronis mimographi libros Athenas intulit, qui & *cap. 17.*
 sub eius capite reperti fuisse credũtur. Cuius *Laert. lib. 3*
 discipulus Aristoteles, ordinè digerendi libros *Vale. lib. 8*
 quos à Maioribus acceperant, & instruendæ *cap. 17.*
 bibliothecæ rationem introduxit. Atque in *Gellius li. 3.*
 eam egregia quædam Pseulippi volumina emit, Atticis talentis tribus: quam ipse tam *cap. 17.*
 instructam satis, Theophrasto reliquit. Theophrastus verò eam tradidit Neleo. Neleus autem Scepfin detulit, inquit Strabo, ac polteris *Lib. 13. geo.*
 reliquit hominibus imperitis, qui libros inclusos & negligenter positos tenebant. Cumque Attallicorum regum studium in cõquirẽdis librís, in eam bibliothecam quæ Pergami erat, perspicerent, in fossa quadã occuluerunt, *Hanc bibli.*
 quos à Tineis, & humore corruptos, Apeliconi, Teio tradiderunt, magno emptos argento, *at hecam pun*
 Aristotelicos videlicet & Theophrasticos. Apelico autem, quod librorũ studiosior esset, *rat Syluius*
 quàm sapientiæ, volens corrosiones emendare, eos transcribẽdos dedit, scriptura nõ rectè *à Sylla trãf.*
 suppleta, quapropter libros edidit erroribus *lat. non fuisse*
 plenos. Quare antiqui Peripatici post Theophrastum, cùm omnino librís ordinarijs *Romam.*
 carerent, paucis duntaxat exceptis externorum *sermo-*

sermonum, nihil habebant, in quo firmiter philosopharētur, sed positiones quasdam lubricabant. Posteriores verò, postquam hi libri in lucem venēre, Aristotelem imitantes, longè melius quàm illi priores philosophati sunt. Nam propter errorum multitudinem consentanea dicere necesse habuerunt. Hactenus Strabo. Adrianus verò Romanorum doctissimus Imperator anno Domini. 137. veterem hanc Atheniensium Bibliothecam restituit, & mirabilem ipse construxit, nouam. Quam non ipsi Athenienses solùm sed & *ἄλλοι* quoque, & barbari homines propter elegantiam honorauerunt. Scribit enim Iohannes Baptista, Egnatius in vita Claudij Imperatoris, quòd cùm Gothi eādē crudelitatem, & belluinum prorsus furorē, quem in sacratissima Diuorum templa exercuerant, in bibliothecam quoque hanc exercere conarentur, quidam eos ad mentem reuocarint: persuadentes ipsis, omninò à Musis abstinendum, & bonis literis parcendum esse, quibus dum Græci diligentius incumberent, minus ad bella idonei redderentur. Cùm ergo instructissima isthæc Atheniensium bibliotheca à summis philosophis, inuictissimisque Romanorum Imperatoribus & reuerendissimis Archiepiscopis tam splendidè, tam diligēter instituta & conseruata fuerit, dolendum profectò, dolendum vehementer est, quòd quam crudeles Gothi conseruare voluerant, eam sceleratissimi Turcæ funditùs euerterint: ut præstan-

Politianus quoque centuria 1. miscela. Vol. lib. 13.

Euse. Ad iacobronicis, Platina in Alexandro 1.

Genetis l. 2. annalium in Claudio.

pretantissimorum in omni doctrinarum genere scriptorum libri periissent, nisi à bonis viris subtracti & priuatim conseruati essent. Quos Pont. Max. vt Ecclesie Chriianæ, & bonarum artium studijs pro sua pietate confulerent, per doctissimos viros diligentissime conquisitos, maximis sumptibus in suam Bibliothecam coemerunt.

Prinilegia.

GLoriosissimi Romanorum Imperatores, Athenienses propter bonarum artium studia, magno semper in honore haberunt, vt auctor est Strabo. Nam Adrianus Imperator doctissimus, pecunias multas, frumentum annuum, & vniuersam cephaleniam largitus est, vt scribit Dion. Crassus Niceus. Eorumq; studia vehementer auxit, sicut auctor est Sextus Aurelius Victor. Augustus Cæsar etsi propter grauissima quædam delicta mirificè in eos animaduersurus credebatur: tamen ob incredibilem in illos amorè hortatus solummodo est vt resipiscerèt. Antiochus Rex Iudæos gloria maxima affecturus, Atheniensibus sese æquales facturum promittebat. Demetrius *lib. 2. de* quoque Rex, etiam Athenas propter defectio- *cha. ca. 9.* nem merito multa se potuisset: tamen in summa rei frumentariæ inopia frumentum ipsis largitus est, & cum barbarè aliquid condonaturus loqueretur, quod Atheniensium aliquis fortè emendabat, eius quoque emendationis gratia multò adhuc plura donauit, vt refert Philelphus epistola quadam ad Laurentium

rentium Medicum. Vt vehementer mirum sit, quòd hoc tempore plurimi, grauitè à vero aberrare, & in turpi ignoratione versari, quàm ab amicis ciuilitè admoneri, aut etiam perniciosis adulatoribus, quàm veris præceptoribus & amicis, obtemperare in rebus grauissimis malint. Sed Seuerus Imperator quia iniurias quasdam pertulerat, cum studiorum gratia Athenis degeret: idcirco minuendo eorum priuilegia, postquam Imperator creatus erat, sese vltus est, vt scribit *Ælius Spartianus* in vita Seueri. Sic olim Athenis in omni doctrinarum genere summi philosophi, perfecti Oratores, & clarissimi Poetæ floruerunt: verum nunc omnis eorum gloria, cum Gymnasijs & bibliotheca à crudelissimis Turcis oppressa est. *Theophrastus* enim *Æneæ Gazæ*, in dialogo de immortalitate animorum: Philosophia, inquit, Athenis olim illustris fuit, iam profusè obscurata, atque in nihilum redacta est.

Lacedæmoniorum Academia.

Quamquam veteres Lacedæmonij ingeniarum artium doctrinam ita neglexerunt, vt *Isoocrates* nec literas eos discere, nec bonorum auctorum scripta vel leuiter attingere multum curasse scribat, quippe quorum studium erat rectè viuere, Magistratui parere, in prælio aut vincere aut honestè mori: paulatim tamen, vt literarum præsidio ea ipsa rectius consequerentur, & obseruarent, optimarum artium scholam introduxerunt. Nam *Pythagoras* ille *Samius* ex *Ægypto*, & *Persia* reuersus

*Isoerat. in
Panathe.*

*Ælia. quæ
que l. 12. ca.
50. Athene
us l. 13. c. 34*

Val. l. 8. c. 71

his Lacedæmonia bonorum studiorum ergo nauiguit. Et Phocion Atheniensis, cum filij sui intemperantiam, domestica disciplina cohibere non posset, ad Lacedæmonios transmisit instituendum, eoque adolescentum ordine collocavit, quem ἀγωγή Græci appellabant: Atticę disciplinę, quę tum omnium præstantissima habebatur, Lacedæmoniorum præferens.

Sabelli. lib. 5
exemplorum.

Plato fatebatur: Antiquissimum apud Græcos, & plurimum sapientię studiũ Lacedæmonijs fuisse, & plures egregios sophistas extitisse, quàm vsquã alib: dissimulare autem solitos etiam prætere, ne Græcos alios sapientia superare deprehenderentur, & sic ipsos ad idem studium quoque accenderent.

Rhodoginæ
lib. 18. cap. 1

De Gymnasy præfecto & ratione institutionis.

QUOD Lacedæmonij scholæ suæ præfectum, siue Rectorem, Hipparchum appellârint, Hysichius probat. Nam sicut apud Syracusanos Hipparchi, hoc est, equitum præfecti, in tabellis militum, qui ordinem suum deseruisset, nomina scribere solebant: Sic apud Lacedæmonios puerorum præfecti, in tabula notabant eos qui à Magistris aut custodibus propter petulantiam grauioraque crimina castigandi deferbantur, quod fortasse indicat Plautus:

*Digitum longè à Padagogo pedem vt efferres adibus,
Gymnasij Præfecto haud mediocres pœnas penderes.*

Ab his verò castigati, si querelam ad patrem suum pertulissent, turpe erat patri nisi iterum

A a

propter

Arist. li. 7. propter summam Rectoris auctoritatem ea-
Polis. cap. stigaret. Vt non immeritò laudat eos *Aristo-*
vt. l. 8. teles, quòd pueris instituendis maximè ope-
cap. 1. ram darent, primò quidem domi & priuatim
 deindè verò, vbi aduersus prauos mores &
 corruptelam instructi essent, publicè. Cùm
 ergò Lacedæmonij optimos, & doctissimos
 celeberrimi Gymnasij sui professores habe-
 rent, qui bonos mores, tolerantiam laborum
Iustini 1. 3. & armorum peritiam, cum liberalibus arti-
 bus coniungerent, peregrinari ad exteris nati-
 ones vel ad alia gymnasia proficisci ipsorum
 filijs non licebat. Ne à paterna probitate sedu-
 cti, peregrinos quoque mores, vitæque incò-
 politæ contagium attraherent. Quisquis autè
 liberorum suorum institutionem, iuxta ritus
 patrios non ferebat, iure ciuium priuabatur.
 Quare Lacedæmonij suam remp. omnium op-
 timè gubernârunt.

Diuidebant verò illos septennes in classes,
 quibus fortior, prudentior, eruditiorque
 præerat, qui ~~hæc~~ dicebatur, cui petulantiores
 castigare, vel ad Magistrum deferre licebat.
Alex. Sard. lib. 1. cap. 11.

10: Bohe.
miss. l. 3. c. 2 Lycurgus pueros puberes non in forum,
 sed in agros perduci voluit, vt primos annos
 non in luxuria & mollitie, sed in labore & o-
 pere transigeret: nihil eis somni causa subster-
 nere, & vitam sine pulmento degere, nec pri-
 uis in urbem redire, quàm viri facti essent,
 statuit.

Neque ciuibus peregrinari permissum erat
 alieno

alienos mores in patriam importarent. Qui peregrèò delati, nisi, reip. utiles forèt, vrbe eiiciebant. Vt omnem è ciuitate luxum tolleret, conuiuia publica instituit, quibus diuites & inopes vnis epulis, vescerentur, quæ conuiuia philias dixerunt, à publicæ amicitie & humanitatis argumento.

Frequentabant ista conuiuia pueri, velut temperantiæ omnisque sapientiæ gymnasiû. Vbi sermonibus vrbanis affuescere, & iocari comiter discebant, & sine scurrilitate cauillari. Virgines quoque verecundè cursu, palæstrâ disco, iaculo exercebantur, vt otio & mulieribus delitijs sublatis robustiores ad tolerandos partus fieret. Hinc præclara indoles, tempestiuaque in Laconicis feminis ad omnia pròptitudo fuit.

De iur. s̄prudencia.

CVM in Lacedæmonij præ ceteris Græciæ Ciuitatibus pessimè morati essent, Lycurgus Imperij administrator, omnia Iura, instituta, & priscos mores abrogauit, & ciuillora quædam, multoque laudabiliora instituit. Quibus legibus & beneuolentiam atque auctoritatem conciliaret, ab Apolline eas se accepisse simulabat. Etsi Romani nõ credebant quòd tam æcerbas leges ab Apolline Lycurgus accepisset, teste Augustino lib. 2. cap. 10. de ciuitate Dei.

Vtque illis moribus, & legibus in æternum ea respub. perduraret, ciuitatem sibi iuramento obstrinxit, nihil eorum quæ sanxisset, mutaturam, antequam ipse ab Apolline,

As 2

siquid

Id. Bôhr. L.

*3. ca. 3. Mo-
ses distinct.*

7. Cicero de

divinat.

si quid latis legibus addi, aut etiam detrahi oporteret, consulturus, rediret. Sed cum illi ea ratione ad Apollinem eum proficisci arbitrareretur, ipse exilij loco, Cretam profectus, nunquam reuerti voluit. Iussitque ossa sua proijci in mare, Iustinus lib. 3. histor. Ne Lacedæmonij Iuramento soluti, ab optima reip. forma, in pristinos mores relaberentur: vt Time-

Vincenium us & Aristoxenes scriptum reliquerunt. Quod
lib. 3. c. 90.

dum ciues deprehenderent, ipsas leges propter summam Lycurgi auctoritatem (nam optimus vir nihil alijs curandum præscripserat, quod ipse nõ ante curaret) partim etiam propter iusiurandum diligentissimè obseruârunt, & iuuétuti, vt à teneris assuesceret, in scola discendas proposuerunt. Citat. n. Stephanus E-

Val. l. 2. c. 1.

phorum, qui scripserit, Lacedæmonios circa leges omniû diligentissimos fuisse. Et Valerius commendat eos, quod seuerissimis. Lycurgi legibus obtemperare voluerint. Quæ quidem ex re immortalẽ apud omnes gentes gloriam, consecuti, rempub. suam felicissimè gubernârunt. Nam integritas, frugalitasque ciuium tanta fuit, vt qui castè castigatèq; viuerent, Laconicè viuere dicerentur, quare Cymon in Atheniensium suorum moribus aliquid reprehensus, dicere solebat: Non sic Lacedæmonij. Scitum est illud cuiusdam apophthegma: Athenienses nõrunt quid sit honestum, sed eo soli vtuntur Lacedæmonij.

*In oratide
pro Flacco.*

Vnde M. Cicero: Lacedæmoniorum, inquit, ciuitatis spectata, & nobilitata virtus, non solum

non natura corroborata, sed etiam disciplina putatur : qui soli toto terrarum orbe septingentos iam annos vnis moribus, & nunquam mutatis legibus vixerunt. Habebant enim publicæ disciplinæ arbitros quosdam & magistros, quos omnes promiscuè propter ætatis, & dignitatis maiestatem verebantur. *Gellius lib. 18. cap. 2.*

His iuuentus decimo quoquo die se presentare cogebatur qui molliores pinguioreſque apparebant, castigabantur. *Sard. lib. 2. cap. 11.*

Etsi non nihil de nimia acerbitate, instar Atheniensium remiſſe paulatim videntur. Solon enim cum mitiores leges Atheniensibus tulisset, Thaletem Cretensem poetam Lyricum, Creta Spartam misit, cuius odis delinitorum animorum feritatem, ex Lycurgi legibus imbutam castigarunt. Antea Lycurgi leges cum Lyſander commutare vellet, eadem religione prohibitus fuit. Cicero li. i. de diuinatione.

Charillus olim interrogatus : cur Lacedæmonijs Licurgus tam paucas leges reliquisset, respondit. Quia pauca loquentibus, paucis etiam legibus opus est. Ex Plutarcho refert Volaterranus libro 20.

Inter reliqua verò istis legibus sancit Lycurgus, vt 28. seniores de republica electi cum Regibus, qui duo creati sunt, consultarét, & veluti arbitri essent, inter Regiam potestatem & vim multitudinis : ne aut hæc contumacia sequeret vel Imperio illi : prouiderétq; ne Democratia nimium inualesceret, nec reges tyranni cum quid molirentur. Quibus post Ephorum

phorum potestas accessit, quæ velut frænum consilio illi iniecit, postquam nimis visa est ferocescere, vt Bohemus loquitur.

Cicero l. 3.
de legib.

Sic enim à Theopompo Regibus oppositi fuerunt Ephori, vt Consulibus Romanis Tribuni plebis. Regibus præterea Angures assessores dabant. Et Senum consilio (sic publicum vocabatur) semper Augur intererat, vt in Ro. Imp. Ecclesiastici cum Secularibus permixti sunt. habebant etiam νομοφύλακες, qui leges in perpetuum custodirent.

Rhodes. l.
8. cap. 25.

Sard. lib.
cap. 18.

Rhodes. l.
8. cap. 1.

Tantaque legum auctoritas erat, vt Plato dicendi docendique diuinus artifex eas ferè in suos libros de legibus congesserit.

De Mathesi.

Astronomiæ studiosissimi fuisse videntur Lacedæmonij. Nam in omnibus publicis & priuatis actionibus, priusquam anspicarentur, lunam supersticiosè obseruabant. Id quod tacite notat Euripides, cum in Iphigenia Aulides respondet Agamemnon, tum nupturam filiam, cum Lunæ dexter circulus aduenisset. Lucianus verò *περὶ τῆς ἀστρολογίας* aperte fateatur, Lycurgum Lacedæmonijs legem tulisse, ne prælium inirent antè plenilunium : vnde ortum prouerbiū est : *λακωνικὸς σελήνας*. In quam superstitionem iocatur Cicero ad Atticum. Et Aristophanes ferè aliquid, aut nunquam futurum significaturus, τῆ πανσελήνης plenilunio, inquit, fiet. Musicam quoque coluerunt, quæ animi vim & spiritus excitaret, & ad res gerendas accommodum induceret.

Alexand.
Sard lib. 3.
cap. 2.

Ea o-

Ea enim excitat languentes, languefacis excitatos, magnaque eius vis est in vtramque partem. Cicero lib. 2. de legib.

Non molliorem illam, quæ ad voluptatem molliemque animos effœminaret, qua reliqui Græci ferè utebantur. Memores illius Platonici, multum referre, quo genere Musices ciuitas utatur. Etsi hanc etiam nõ nisi simplicissimam admittebant. Nam Terpandrum præstantissimum citharædum multasse leguntur, quòd vnã solùm chordam in ea, præter necessitatem intendisset. Lycurgus verò propterea musicæ studium cum arte militari coniungere præcepit, vt vehemens ipsorum bellandi ardor, modulatione temperatus consonantiam, aptumque concentum haberet. Nihil in congregando cum hostibus atque in principijs præliorum ad salutem virtutemque aptius ratus, quàm si permulsi sonis mitioribus, non immodicè ferocirent. Cùm procinctæ igitur classes erant, & instructa acies, cœptumque in hostes progredi, tibicines inter exercitum positi, canere inceperant. Ea ibi præcentione tranquilla, & venerabili ad quandam quasi militaris Musicæ disciplinam vis & impetus militum, ne sparsa dispalati que prouerent, cohibebantur, iuuenibus ea solùm carmina proponebant, quæ laudes continerent eorum, qui fortiter pro Republica occubuerant, & vituperationes eorum, qui hoc recusauerant.

Arithmetica verò Lycurgus vt turbulen-

A 2

4

tam

*Aristo. li. 8.
Polis. Fab. li.
1. cap. 17.*

*In Timothei
etiam adhibere
verbas iussit
eximi,
quos plures
7. habebat.
Cic. l. 2. de
legibus.*

*Græcius li. 6.
cap. 1.
Bohem. l. 3.
cap. 3.*

tam è Republica eiiciendam censuit, quippe quæ vacuum & inanem laborem deposceret, atque ab vtilibus, honestisq; negotijs ad nugas abstraheret. Quomodo Diogenes etiam Cynicus Mathematicos reprehendere solebat, quòd solem, lunam, stellas intuerentur, quæ ante pedes essent, non viderent.

De Rhetorica.

ISocrates Lacedæmoniorum ingenio, & moribus sese, vt videtur, accommodaturus: Ego, inquit, hactenus eloquentiæ studium semper contempsi, existimans verborum curam cum negligentia, & ignauia rerum gerendarum coniunctam esse. Nam Rhetoricam artem copiosè ornateque dicendi, Lacedæmonios reprobasse Fabius Quintilianus testatur, existimantes proborum hominum sermonem non ab arte, sed ex pectore proficisse oportere. Vndè λακωνίζεσθαι apud Græcos breuiloquentiam affectare significat, quoniã Apophthegmatis, & breuibus verbis plurimum sententiæ complectebantur. Ctesiphontem autem, quòd se iactaret, de re quauis totum diem posse dicere, ex vrbe eiiciebãt. Quemadmodum Diogenes etiam Cynicus reprehendebat Rhetores, quòd studerent iustè dicere, sed eadem facere negligenter. Quomodo autem Lacedæmonij ab infacundis & probis viris prolatas sententias probare maluerint, quàm à facundis & disertis, sed turpibus & improbis, elegas admodum locus est apud Gellium.

De

*Socrates in
Archidamo.*

*Fab. lib. 2.
cap. 17.*

*Gellius lib.
8. cap. 3.*

Quamquam Lycurgus Lacedæmoniorum legislator primus Homeri poemata in Græciam importasse legitur : tamen recentiores poetas Lacedæmonij recipere noluerunt, qui blanda potius scriberent, quàm salubria. Interrogatus enim quidam Lacedæmonius, quid ipsi videretur Tirtæus poeta; bonus, inquit, ad deprauandos iuuenum animos. Alexander tamen Sardus lib. i. cap. 21. refert : Tirtæi carmina in conuiujs cantare solitos. Arbitrabantur enim, quod poetæ iuuenes ad otium, & ignauiam auerterent, redderentque ad agenda reipub. munera ineptiores. Quare Archilochum poetam, eadem profus hora, qua in ciuitatem venerat, expulerunt.

Constantinopolitana Academia.

Constantinopolis à gloriosissimo Constantino Magno condita & denominata est. Aethent. vt liberti auro non indigeant, collat. De cuius origine & incrementis Nicephorus Calixtus ita refert : Byzas quidam genere Thræcus temporibus Manassis Iudeorum Regis, vrbe paruum sub nomin suo construxit, quam antiquitus homines barbari incolentes, propterea quod suis legibus liberè vterentur, & agrestiores essent, Romanorum Imperio subijcere profus renuerunt. Itaque post bellum in Bythia contra Licinium gestum, Nicomedia soluens Constantinus, bellum eis intulit. Byzatiij verò cum ceruicem ei submittere, & tributum pendere nollent, res ad

manus peruenit. Quo in prælio Byzantijs bina vice superiores fuerunt, & in Constantini exercitu primo sex, altero tria hominum millia ceciderunt. Quo fortunæ successu Byzantijs sublatis, Imperator languidus & mœstus inopia consilij factus est. Continuoque oculos in cælum intendit, atq; ibi rursus, vt Romæ, cum cõtra Maxentium bellum gereret, scripturâ stellarum ordine & distinctione conformatam vidit, significatam. Inuoca me in die tribulationis tuæ, & liberabo te, & glorificabis me. Stupore igitur percitus, rursus oculos in cælum sustulit, atque Crucem stellis effigiatam in cælo, & hanc inscriptionem vidit. In hoc signo omnes hostes vinctes. Postridie igitur prælium rursus cum Byzantijs commisit, & quod signum crucis præferri in acie mandasset, fortiter illos vicit, & urbem cepit. Victoriz autem eius trophæum & signum eo loco statuit, vbi nunc porphyretica eius columna in magnam amplitudinem excurrit. Urbem verò, quæ ante Byzantium vocabatur amplificare & exornare, suumque ei nomen imponere sategit, nouamque Romam, & imperialè nullaque re ab altera Roma differentem, nominauit. Et maxima profectò illa cepit increta, tum conditoris pietate atque insigni erga Deum amore, tum ciuium ipsorum religione singularique ad benignitatem & cõmiserationem propensione. Amplam quoque Curiam Senatui ædificauit, multisque preclaris ornamentis decorauit. In foro, quod

Constan-

cap. 48. 57

49

Constantini dicitur, porphyreticam maximam illam columnam Roma aduectam statuit in qua statuam suam ex ære factam collocavit, quæ dextra manu ingens aureum malum continet, atque ipsi malo veneranda Crux ab ipso infixæ, cum tali inscriptione: Tibi Christe Deus Verbū hanc urbem commendo. Et columnæ basi duodecim cophinos, & septem portas, cum reliquijs septem panum, quibus consecratis Christus multitudinem pavit, & dolabram Noë, qua ille arcam construxit, manibus ipse suis imperator, sigilloque suo ob-signata reposuit. Byzantio igitur capto, prædonibusque inde pulsis, ex diuino oraculo sibi cognominem urbem magnificè excitauit, eandemque sacris & profanis ædibus, porticibus, proiectis, statuis, aquis, alijsque publicis intra & extra mœnia ædificijs exornauit. Aliamque Romam Nouam, quasi gloria præclaram vocauit. Iustinianus Imperator I. Deo auctore C. de veteri Iure enucl. Cōstātinopolim nouam Romam Deo propitio melioribus quàm veterem conditam esse augurijs censet.

Nicep. lib. 8.
cap. 1. § 4.

Quod tamen aliter miserrima illius ruina declarauit.

Imperator, inquit Socrates, post celebratam synodum, restituendis & erigendis ecclesijs curam impendit: idque cum in alijs ciuitatibus, tum in ea fecit, quæ ipsi est agnominis, quam ante Byzantium dictam, amplificauit, magnaque muro cinxit, & varijs structuris exornatam Regali Romæ parem reddidit ac Constanti-

stantinopolim nominavit, legeque sancivit, ut altera Roma vocaretur. Quæ lex lapideæ est inscripta columnæ, & publicè in eo loco, quem prætorium vocant, propè equestrem ipsius statuam, collocata.

Hæc de auctore & origine illius vrbis dicta sufficiunt, quæ paulatim ad illum splendorem peruenit, ut Augustissimi Græcorum Imperij sedes, & Orientis caput euaderet, nouaque Roma diceretur.

Nam sicut Romam totius orbis epitomen: ita Constantinopolim κόσμος κόσμον vocabant. Optimarum verò artium studijs Atheniensium gloriam longè superabat, auctore Nicephoro Gregora. Huc enim cum Imperiali Maiestate liberales artes ex vniuersa Græcia, velut tutissimum receptaculum confluxerunt. Quod Fredericus Imperator epistola quadam ad Nicolaum PP. V. asseuerat. Quæ artes ut ibi quàm maximè flourerent, Sacratissimi Imperatores summo opere laborârunt.

Ipse Constantinus Imperator duodecim Senatores Romanos Nobilitate, & Christianæ religionis zelo præstantes, cum suis familijs, Constantinopolim duxit, teste Glyca libro Annalium 4. a quibus Constantinopolis valde illustrata est, optimis institutis & magnificis ædificijs aucta. ex illis 12. viris vnus Zoticus presbyter factus, amplissimum orphanotrophium in ea vrbe excitauit. Alter Studius Monasterium Nobilissimum extruxit, in quo erat nobilissima bibliotheca; atque in eo

mon-

monachos omnium doctissimos commorari voluit. Quibus tantum semper auctoritatis erat, ut eorum præfectus œconomicus Magister vocaretur : ipsi ad omnia grauissima ab Imperatoribus adhiberentur. De quo duodecem virorum collegia paulo aliter refert Zonaras, libro tertio Annalium in Leone I. sauro. Cæteri ex illis, ut ait Glycas, Constantinopoli domos templa, ædes, hospitia, reliquerunt.

Constantinus ipse quibusdam Roma enim *Zosimus lib. 2.* secutis Senatoribus domos ædificauit, nihilque prætermisit eorum quæ ad agendam rem literariam, & amplificandam rem publicam pertinerent.

Theodosius Imp. l. vnica, C. de studijs liberalibus vrbis Romæ & Constantinopolitanæ, Oratores quidem, inquit, habeat auditorium nostrum tres numero, grammaticos verò decem, in his etiam qui facundia grauitatis polere noscuntur, quinque numero sint sophistæ, & Grammatici decem. Et quoniam non in his artibus tantum adolescentiam gloriosam optamus institui: profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Igitur vnum adiungi cæteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur: duos quoque qui iuris ac legum voluntates pendant. Ita v. vnique loca specialiter deputata assignentur, ne discipuli sibi inuicem possint obstrepere, vel magistri, neue linguarum confusio permixta, vel vocum, aures quorundam

rundam, aut mentes à studio literarum auertat. Valentin. verò Imperator in l. vnica, C. de Professoribus, qui in vrbe Constantinop. docentes ex l. meruerunt Comitium: Grammaticos, inquit, tam Græcos, quàm Latinos, Sophistas, & Iurisperitos in hac regia vrbe professionem suam exercentes, & inter statutos connumeratos, si laudabilem in se bonis moribus vitam esse monstrauerint, si docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi que subtilitatem, & copiam differendi se habere patefecerint, & cœtu amplissimo iudicante digni fuerint existimati, cùm ad viginti annos obseruatione iugi, ac sedulò docendi labore peruenerint, placuit honorari, & his, qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. Rursus Const. in l. Medicos, & Honor. in l. Grammaticos, C. de professoribus & medicis Iurisperitos, Medicos, Oratores, bonarumque artium professores vnà cum vxoribus, & liberis, atque rebus, quas in ciuitate possident, ab omni functione, & muneribus ciuilibus vel publicis immunes esse præcipiunt. Nec in prouincijs hospites suscipere, nec ad iudicium deduci, nec iniuriam pati: verùm vt quàm plurimos liberalibus artibus instituere possent mercedem & salaria è publico liberaliter suppeditari voluerunt. In illum ergò splendorem videtur esse perducta, vt ipsam Romam veterem literarum gloria superaret. Iustinianus enim Imperator Theodoto persuasurus vt talia excederet, philosophiæ studijs & hono-

*Vicarios
gloss: duci-
bus & Co-
mitibus e.
quales facit.*

Lib. 10.

semper ipsum deditum fuisse aiebat,
 que omnium optimè Constantinopoli
 ui posse, vt auctor est Blondus. Quan-
 tum gloriosissimi Imperatores maximã
 artium in Repub. vtilitatẽ animad-
 uerbant, regiam domum, duodecim doctis-
 simis prudentissimisque viris inhabitandam
 attribuerunt, vbi honestissimè & pro sua dig-
 nitate alerentur, & Imperatori de rebus agen-
 dis consulerent, studiosæ verò iuuentutì de
 maioribus controuersijs interrogati respon-
 derent. Quorum tanta apud omnes ordines
 erat auctoritas, vt vniuersus populus ab ipsis
 leuenderet. Nam Leo Imperat. venerandas
 actorum imagines aboliturus, hos in suam
 ententiam pertrahere in primis conabatur,
 atas se tum quod vellet, absque vlla difficul-
 tate consecuturum. Verùm hi, cùm pro sua
 rudentia non solùm non assentirentur, sed
 oriter etiam repugnarent: venerandos vi-
 es cù domo, & optimis libris crudeliter ex-
 it, vt qui nollent adiuuare, impedire non
 essent. Horum verò vnum, qui & ætate, &
 ientia cæteris antecelleret, *οικουμηνικον δι-*
δακταλον appellabant. Atq; ex eo tempore bo-
 artium studia perire cœperunt, & phi-
 ia ita propemodum extincta iacuit, vt
 intilla superesset. Donec Bardas, Micha-
 heophili & Theodoræ Imper. filij auũ-
 tutor, eam excitaret iterũ, & in scho-
 ueretur. Nam singularum artium do-
 Professoribus publica stipendia decre-
 uit,

*Zonaras li-
 bro 3. An-
 naliũ.*

uit, & Leonem quendam præstantissimum philosophum, quem reges certatim ornârât, cæteris omnibus præfecit, duodecemuirorû, vti videtur, collegium restitutus. Quapropter bonæ literæ reflorescere cœperunt. Iurisprudentiam verò quæ oppressa ferè erat, in forum reuocauit, quia iudicia ipse frequentabat. Diuinum porrò eius studium Leo Imperat. philosophus, eiusque filius Constantinus mirificè auxerunt: qui eius exemplum sequuti, ordinatis Professoribus, nihil quàm bonas literas ad summum prouehere antiquius habebant: vt post Zonaram scribit Egnatius. Eorumque in imperio & pietate successor Constantinus Ducas, eruditos viros mirabiliter coluit dicere solitus, Malle se eruditione, quàm imperio nobilitari. Et Alexius Cœneus ad ornandum imperium conuersus, orphanotropheion, & pulcherrimum literarum Musæum erexit. Vt in illo quidem pupilli orphanique alerentur: in hoc verò bonæ literæ flourerent. Andronicus verò omnium aliorum Imperat. in bonas literas voluntatem non sequere, sed vincere conatus est. Nicephorus enim Gregoras: O Maximè bonorum thesauri Imperator, cur nos te desiderantes tam subito deseruisti? per te enim & Nobiles nobiliores facti sunt, & cœtus sacerdotum venerabilior, & collegium sapientum sapientius, vrbium mœnia firmiora. Deniq; omnes te moderatore, ipsi nos superamus, &c. Eamque promptissimam Imperatoris in bonas literas volun-

*Gregoras
in monedia
ipsum li. 10.
historia
Romana.*

voluntatem; optimus consiliarius, & Nestor,
 magnus ille Logotheta mirificè promouit,
 quod idem Nicephorus in ipsius quoque epi-
 taphio declarat: Vbi est, inquit, nunc familia-
 ritas sapientum? vbi doctorum certamina, &
 honestæ velitationes? vbi Oratorum cœtus,
 applausus, theatra, multò panathæis alijs splē-
 didiora? O tempus iniquissimum, itane è me-
 dio terrarum orbe sapientiæ metropolim tol-
 lere crudeliter haud dubitasti? Itane per insi-
 dias eloquentiæ arcem euertisti? Cur tam cō-
 tinenter insultas nobis, sine vlla misericordia,
 & facietate malorum? Agè verò prodi nunc
 omnis venerādus Doctorum cœtus, si qui su-
 persunt: deplorate fontem eloquentiæ obru-
 ratum. At ô quis è medio terrarum orbe Mu-
 sarum abripuit Heliconem? Quis sapientiæ
 destruxit Olympum? Quis lucernam extin-
 xit mentis nostræ oculos illustrantem? Quis
 artem artium, scientiam scientiarum perdi-
 dit? Quis cœlestem hominem in fundum infe-
 rorum deiecit? Olim quidem Græcia eloquē-
 tiæ domicilium deplorauit Athenas, cùm eas
 Lyfander Lacedæmonius destruxisset: nos ve-
 rò hodie non satis deplorare possumus totam
 Græciam, cum ipsis Athenis demersam. Vnus
 enim hic vir fuit omnia. O Musæ, ô faciūdia, ô
 virtutes, ô omnes disciplinæ, quomodo agre-
 ssa lilia adèd celeriter estis imitata? citò qui-
 dem in altum decus erectæ, sed citius arefactæ,
 atque deiectæ. Diuina enim vestra cella, mag-
 num illud celebre vestrum diuersorium, nūc

terra marique oppressum, vnâ vestram que
 que gloriam depressit. Hic fuit, qui magnâ
 impendit studium, ne Græci in posterum eru-
 diti, in iudicio veterum sapientum hallucina-
 rentur. Hic fuit, qui contemplatricis siderum
 sapientiæ scientiam facilem reddidit. Hic
 fuit, qui Aristotelicæ linguæ labyrinthos ex-
 tricauit. Hic optima verecundiæ, & modesti-
 regula. Sed nunc eum mors impudenter am-
 putauit. Cùm ergo tantus, & tam præstans ille
 vir, heu calamitatem, sepulchrum & puluerem
 subierit, nobis hoc ipso, & optimo Imperato-
 re talibus tantisque præsijs, ac munitionibus
 destitutis, quæ vllius boni spes relinquitur?
 Idem enim & nobis vereri nunc subit, quòd
 vitibus & plantis nouellis, si quis antibus & se-
 pibus fraude remotis, eas pecudibus patere si-
 nat, &c. Papè Nicephore si hæc nostra tempora
 videres, quibus non solùm optimi Musarum
 patroni, vt natura fert, emoriuntur, sed ipsæ e-
 tiam Musæ à viris petulantissimis reprehen-
 duntur, earundemque isiaj pereunt, & optimi
 vetustissimorum auctorum libri turpiter ex-
 uruntur. Si, inquam, hæc (grauiora enim nunc
 prætereo) videres, diu ne in hoc assumpto cor-
 pore manere liberet? Hic ergo doctissimi viri
 sub diuersis Imperat. floruerunt. Nā Libanius
 Sophista Chryostomum moriens successor
 nominauit: verum is gratia Spiritus sancti illu-
 stratus, meliorem partem elegit. Clarissimus
 Theophilus sacri consistorij comes, quo Iu-
 stinianus Imperat. in nouo Codice facièdo v-
 sus est

Nicephor.

lib. 13. c. 2.

§ ideoque

C. de no. o

codice fa

ciendo

Est, Iurisprudentiam in alma Constantino-
politana vrbe docuit. Aristophanes Apellis fi- *li. 2. C. de*
lus, Callimachi Zenodoti & Dionys. auditor, *vet. iur.*
Grammaticam docuit, quam ibi quoque pro- *enue.*
fessus est Hermolaus, qui in librum Stephani
de vrbibus, epitomen ad Iustinianum scripsit.
Agapius Alexandrinus medicinam & eloquē- *Cassiodo-*
tiam docuit. Et Cassiodorus historię triparti- *rum de se*
tę scriptor eruditus est. *testatur.*

Doctissimus ille Ioannes Gerundinensis *l. 9. c. 27.*
Episcopus, genere Gothus, Constantinopoli *hister.*
bonis artibus & sacra Theologia sic imbutus *tripart.*
fuit, vt per Hispania, & Lusitaniam Arrianā
hæresim exstingueret, tempore Bonifacij P. P.
& Phocę Imperatoris. Ioannes quoq; Damas-
cenus insignis Philosophus & eximius Theo-
logus euasit, teste Platina & Volaterrano. Ve-
ram Christianam fidem & sapientiam B. An-
dreas, & apostoli Byzantinis prædicarunt.
Quam Constantinus Magnus diligenter pro-
mouit, diuersisque egregijs ecclesijs exorna-
uit: inter quas duę præcipuę fuerunt, quarum
hanc Irenen, illam verò Apostolicam nomi-
nauit, teste Socrate. Nicephorus alia tria maxi-
ma templa eū construxisse, narrat, S. Sophię
siue Sapientię, S. Pacis & Virtutis.

Eam sapientiam & fidem Constantinopo-
litani ita excoluerunt; vt Iudęos & Gręcos ad
illius culturam allicerent. Et ex quo eam se-
mel amplexa Constātinopolis erat, nunquam
ars, sacrificia, & cultum simulacrorum est ex-
perta, præterquam sub impio Iuliano. Quæ

tamen macula pauxillulum progressa, statim
restincta diffluxit, ait Nicephorus: Sed eam,
proch dolor, à Turcis Anno Domini 1454.
Mense Junio, cum perpetuo Christianorum
Principū dedecore, capta amisit. Fatale quid-
dam esse putant: quòd Constantinopolis à
Constantino I. Imperatore Christiano extru-
cta, cuius mater Helena, & primus Episco-
pus & Patriarcha Gregorius: amissa iterū fue-
rit, sub Constantino vltimo Imperat. cuius
mater Helena erat, existente Patriarcha Gre-
gorio. Adr. Ro. in theatro vrbium.

Apud Ioannē Reuchlin lib. i. de arte Caba-
listica ad Leonem X. Philolaus Byzantinum
interrogat: Suntne humanitatis scholæ Con-
stātinopoli modò, inter istos maximè omniū
crudeles, & truculentissimos Turcos? Pluri-
mæ, inquit ille, quibus se excellentissimis in-
genijs homines dediderunt. Est enim plus illic
discipulorum quàm decem millium è Persia,
Græcia, Latio, & Iudaismo in vnīs mœnijs, in-
ter quos annis duo de viginti multarum artium
auditor fui. Nemini vnquam mea ætate nega-
tum fuit Cōstantinopoli qualemcunque sin-
gularum prope linguarum atq; sectarum phi-
losophiam consequi: maximè dissimilium gē-
tium præceptoribus indies publicè docētibz.
Matthias etiam Quadus lib. 2. cap. 26. geogra-
phicarum enarrationum, quas anno 1599. ad
Lotharium Archiepiscopum & Electorem
Treuirensē edidit, de Turcis ita loquitur:
Gymnasia multa habent, quibus ciuiles leges,
à Regibus latæ, pro regni administratione de-

functioneque plurimi docentur. Quorum deinde quidam Ecclesiasticis, quidam secularibus officijs præficiuntur.

Multos quoque Religiosos, amplaque & sumptuosa templa habent, ipsorum lingua Messchit appellata, in quibus passim scriptum est: Non est Deus, nisi vnus. Mahometus autem propheta eius, Creator vnus & prophetæ æquales. Non est fortis, sicut Deus. Templum totum dealbatum. Lampades multæ ardentes oleo. Pavimentum storeis stratum, ac desuper tapetis ornatum.

Ad orationem conuenientes, manus, pedes, & pudibunda abluere tenentur, deinde exutis calciamentis, & ante ianuam relictis, alij nudis pedibus, alij mundis calciamentis induti, intro eunt. Fœminæ seorsum abtruso versantur loco, à virorum aspectu & auditu separato. licet rarius templum frequentent. Inter orandum corpus continuo agitato, & vociferationibus miserè affligunt, vt sepius viribus & animo deficiant. Christianum sacris eorum interesse, nefas putant: credentes ab hominibus illotis templa sua contaminari.

Ibi sacerdos suggestum ascendit, & ad duas circiter horas concionatur. Peractoque sermone, ascendunt duo pueri, qui cantando supplices pronuntiant. Deinde incipit sacerdos cum populo submissa voce cantare, quasiando corpus in latus, nihil aliud præter hæc verba: Non est nisi vnus Deus.

Diem Veneris religiosissimè colunt: quod

Bb 3 credant

credant Mahumetum illo die natum, tantaque religione illum venerantur, quanta Iudæi sabbatum, & Christiani diem Dominicam.

Mahumeti leges seruantibus, æternam beatitudinem certissimè promittunt. Paradisum videlicet deliciarum hortum amœnissimis aquis irriguum, in quo quicquid velint habituri sint, omnia ferculorum genera, serica purpureaque vestimenta, adolescentulas ad nutum speciosas, cum aureis argenteisque vasibus, quibus Angeli ministri lac & vinum vberim propinent.

Contra non seruantibus, infernum comminantur, interitumque sempiternum.

Ll. 3. ca. 25.

Constantinopolim Turci Stamboll, id est, amplam & regiam ciuitatem, vel auream portam vocant, velut pontem & portam vtriusque orbis.

De Bibliotheca Constantinopolitana.

Quemadmodum duodecim tabularum leges, quæ Iuris ciuilibus Romanorum origo fuerunt, ab Atheniensibus ferè petitiæ sunt: sic vbi propter Longebardorum, & Francorum inuasionem Romanæ leges per Italiam non contemnerentur solum, verum etiam barbaris constitutionibus oppressæ conticesserent, è Constantinopoli in Italiam reductæ videtur, ab Irnerio quodam Lotharij Imperatoris consiliario, vt in Academia Romana fusiùs explicabitur. Conseruabat enim hæctenus Græcia sacrarum legum & bonarum artium doctrinam Constantinopoli. Et in Ius ciuile Roma-

Romanorum commentarij conscribentur *Glossa in l.*
 smiles glossematis Doctorum Italicorum, *vnicac.*
 quos doctissimi viri se vidisse testantur, quare *de priuil.*
 mater legum appellatur. Atque ad templum *vrb. Con-*
 Sophiæ instructissima bibliotheca erat, quæ *stantinop.*
 decem myriades librorum contineret. Vndè *Nicephor.*
 in Ecclesiasticam suam historiam se plurima *l. 1. c. 10*
 transtulisse, fatetur Nicephorus. Nam Theo-
 dolijs Imperat. sacrorum librorum conge-
 rendorum tam studiosus fuisse legitur, vt ea
 laude Ptolomzo rege *Aegypti* haud inferior
 esset. Multa enim sanctorum Patrum monu- *Nicephor.*
 menta sua manu describebat, quæ in biblio- *li. 14. c. 3.*
 thecam reponeret, vt auctor est Nicephorus.
 Ex qua Constantinus Imperat. in synodo œ-
 cumenica 6. Sanctorum Patrum libros depro-
 mi iussit, vt controuersia, quam de vna tantû
 in Christo Salvatore nostro natura Georgius
 Patriarcha Constantinopolitanus, & Macari-
 us Antiochenus instituerant, decideretur.

In ista bibliotheca liber quidam asseruaba-
 tur, quo oracula de Imperatoribus, & homi-
 num ferarumque formis continebantur, quæ
 Græci de rerum futurarum euentu, sicut Ro-
 libros Sybillinos consulebant. Inter cæteras
 bestias leo ibi pictus, litera X. in tergo cui
 inscripta erat, quem vir quidam per medium
 confoderet. Vnde Leonem Imperatorem in
 die Natiuitatis Christi occisum iri vaticina-
 bantur. Zonaras lib. 3. Annalium. Ex epistola
 Gregorij Magni ad Rhecaredum Regem
 VVitigottorum colligitur, quòd chartophi-

latium Iustiniani tempore ita furriciente subitò flamma incensum est, vt ex eius temporibus ferè nulla charta remaneret. Papyrius Massonus lib. 5. de gestis Ro. Pontificum, in Gregorio magno, De bibliotheca, quam Studius Senator Romanus, tempore Constantini extruxit, ante dictum est.

Corinthiorum Vniuersitas.

COrinthus amplissima & opulentissima ciuitas fuit, inquit Strabo, siue viros ad rempub. gubernandam aptissimos, siue bonas artes consideres. Extractam ferunt à Sisypho Aeoli filio, Mosis anno 80. instauratã & denominatam à Corinθο Iouis filio. Munst. Fuisse verò Corinthiorum *ἑρατειον* non minus celebre Gymnasium, quàm Atheniensis Lycæum, indicat Lucianus in dialogis mortuorum: quãdo introducit Diogenem, qui Menippo per Pollucem renuntiare iubet, vt Philosophos in Cranio ridere quidem desinat, sed potius hortetur eos, & moneat, à nugis, crocodilis, & cornutis syllogismis abstinere. Laërtius verò ait Craniũ, in quo Cynici philosophabantur ante Corinthum fuisse. Eoq; fertur profectus Alexander Magnus, vt Diogenẽ audiret. Dionysius cùm hæreditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Sicilia Tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituum dux, rector classium, equitatu potens, propter inopiam, literas pueros Corinthi docuit, eodemque tempore tanta mutatione Maiores natu, ne quis fortu-

Et. 3. Tns.
Et. lib. 6.
cap. vlti.

fortuna nimis crederet, magister ludi factus
 a Tyranno monuit. In celeberrimo præte-
 ra Corinthiorum gymnasio Decearchus de
 animo pulcherrimè disseruit, eamque dispu-
 tationem, & prælectiones suas, tribus deinde
 libris complexus est. Porrò clarissimos Co-
 rinthi philosophos, & celeberrimum literarū
 Gymnasium fuisse, beatus Paulus Apostolus
 in priori ad ipsos epistola perspicuè satis de-
 clarat, qui & animorum immortalitatem, re-
 surrectionemque carnis pernegarent, & Pau-
 lum vt indoctum, & barbarum fastidirent.
 Aduersus quos auctoritatem suam defensu-
 rus scriptum est, inquit, perdam sapientiam
 sapientum, & prudentiam prudentiam repro-
 babo, vbi sapiens, vbi scriba, vbi inquisitor hu-
 ius seculi? Iudæi signa quærunt, Græci sapien-
 tiam desiderant: sed infatuauit Deus sapien-
 tiam huius mundi, &c. Quare vt apud doctis-
 simos Athenienses Arati poëtæ hemistichiū,
 sic in priori ad Corinthios epistola Menandri
 versum vsurpat Iambicum: Corruptum bo-
 nos mores colloquia mala, Nimirum vt pro-
 prijs eos, & domesticis testimonijs, quod vti-
 lissimum talibus in rebus est, reprehenderet.
 Adhunc modum olim Græcia bonis artibus
 florebat, vt nulla natio in vniuerso terrarum
 orbe celebrior haberetur, ad quam omnium
 gentium iuuentus tanquam mercaturam bo-
 narum artium confluebat. Quandiū videlicet
 saluberrimum Isocratis consilium recēpere,
 qui eos ad virtutes & cōcordiam hortaturus:

*Cic. lib. 1.
 Tusc. qua-
 stionum.*

1. Cor. 1.

*Astor. 17.
 capite 15.*

*Hier. in ca.
 1. ad Titum.*

*LaBantius
 lib. 5. cap. 4.*

Florente, inquit, his rebus Græciæ statu, etiam augeri & amplificari sapientiæ, & doctrinarû studia consueuerunt : Nunc verò postquam sapientissimi viri præcepta transgressi sunt, omnis ipsorum gloria, eruditio, & auctoritas, ad Romanos translata est : vt nec ipsa quidem Græcia, vbi nunc est, vnquam extitisse videatur. Et rectè Politianus in epigrammate quodam: Quid mirum, inquit, si nos Latini, olim Græcorum literis educati, nunc Græciam velut anum atque effætâ iterum suas doceamus, atque iam in ipsa Græcia quæramus Græciam. Et *Aeneas Syluius*: consenuit, inquit, Græcia, frigida est, nec habet qui calefaciat eam, & quæ fuit Asianorum Magistra, nunc est discipula Latinorum, &c. Hactenus ergò de celebrioribus Græcorum Vniuersitatibus, ne in immensum excurrat oratio, dictum satis: de Rhodiorum & Cretensium Academia, quæ Græciæ multis nominibus coniungenda videbantur, nunc paucis perscribemus.

Rhodiorum Academia.

RHodus vrbs nobilissima, vndè toti insulæ nomen impositum est, ante Christum natum annos 740. à Phoroneo Argiuorum rege condita, & à rosæ capulo illic inuêto denominata creditur. Hæc suo splendore tantùm alias vrbes antecellit, vt nullam ei æqualem, ne dū præstantiorem proferre queamus, inquit *Strabo*. Fabulati sunt poetæ, quòd Rhodij *Mineruz*, statim vt ex Iouis capite profiliisset, sacrificârint,

Isoc. in oratione de pace.

Ci. i. Tusc. Græciam languentem vocat.

Rhodogium ad M. Masurum mirabilem hanc mutationem vocat. Prof. Lib. i 4.

A Iapeti Posteris ex culta fuit post diluuium. Ambr. lib. de Noe va. p. nalt. Strab. li. 9. Geograp.

*carit, ideoq; Jupiter in ea insula aurum plue-
revoluerit.*

*Chara Iouis tellus hominum regi atque deorum,
Quisq; & opes illi multas diffundit & amplas.*

Quæ omnia mihi eo pertinere videntur, quod propter bonarum artium studia verè felices euaserint, Deo, & hominibus charissimi. Gymnasium verò Rhodium propter incredibilem loci oportunitatem, & auctoritatem vr-
bis celeberrimum fuit. Quippe in quo omne doctrinarum genus, à viris doctissimis diligenti-
tissimè accuratissimeq; tradebatur: vt vel in-
uictissimi Romanorum Imperatores eos ibi audire desiderarent. Nam Pompeius Magnus ex Asia reuersus, omnes bonarum artium profes-
sores audiuit. Qui cum ipsi pro sua eruditione cumulatissimè satis facerent, singulis auri talentum obtulit.

*Simile re-
fertur de
Alexandra
Magna.*

*Sabellicus
Euseb. 7.*

Ipse verò Pompeius narrare solebat, se P^{ossi-} donium quoque Stoicum Rhodi audire vo-
luisse: sed cum audiret eum grauitè esse egrū, voluisse tamè nobilissimum philosophū vife-
re. Què vt vidisset & salutauisset, honorificisq; verbis profecutus esset, molestè se dixit ferre, quod eū non posset audire. At ille, tu verò, in-
quit, potes, nec com mittā, dolor corporis efficiat, vt frustra tantus vir ad me venerit. Itaque narrabat eum grauitè, & copiosè de hoc ipso, Nihil esse bonū, nisi quod honestū esset, cubā-
tem disputasse. Sic fasses lictorios submisit is philosopho, cui se Oriens Occidensq; submi-
serat, inquit Plinius. Fuit enim tantè sapientiæ, & aucto-
Cicero li.
Tusc. qua
stionum.
Plinum l
cap. 30.

& auctoritatis Possidonius, vt maximus ille Cicero suum de consulatu ὑπόμνημα, corrigendum transmitteret, rogans vt is iisdem de rebus ornatius scriberet, sicuti in epistola quadā ad Atticum fatetur. Tiberius etiam Imperator Rhodi salubritate delectatus, circa scholas & auditoria Professorum tam assiduus fuit, vt à plerisq; propterea reprehenderetur, auctore Tranquillo. Et Trasyllum insignē mathesios professorem, in suam familiā assumpsit. Cuius artem percepturus, in ea loca perduxit, quibus si rationem reddere non posset, in mare se precipitandum faciliè animaduerneret. Interrogatus ergò Trasyllus an suam quoq; genitalē horam comperisset, quemque tum annū, quem diem haberet: Ille positus siderū ac spatia dimensus, herere primò, deinde pauescere, ac quantum introspiceret, magis ac magis trepidare cœpit, postremò exclamauit ambiguū sibi ac propè vltimum discrimen instare. Tū complexus eum Imperator præscium futurorum inter præcipuos amicos habuit, vt refert Cornelius Tacitus. Diogenem verò Grammaticum, cū extraordinariè Tiberius Imperator audire cuperet, iussus est post septimum diem redire. Quæ res Tiberium vehementer offendit. Diogenes enim vbi intelligeret Tiberium Imperatorem esse creatum, & propterea Rhodo Romam ei gratulaturus venisset, iussus & ipse est post annos septem reuerti. Vtinam hoc obseruaret, qui cū per eloquentiam, aut eruditionem, mediocrem sibi

*Alij aiunt
rogatum à
Tiberio, &
quid tristi-
or esset: ip-
sumque re-
pondisse,
magnum si-
bi periculū
minuere.*

libi auctoritatem pepererunt, in tantum sese
eferunt, vt nobilissimos etiam, & optimos
auditores negligant, repudient, & quod tur-
pissimum est, falsas proprias opiniones effu-
dunt, & pertinaciter defendere incipiunt. Fuit
ergo Rhodus propter bonarum artium stu-
dia Romanorum Imperat. charissima, mul-
tisque priuilegijs & donis exornata, quorum
pars maxima in templo Liberi patris, & in
Gymnasio posita fuit, ait Strabo. Nam cum
ex tremotum Colossus, moenia, & Gymnasi-
um cum bibliotheca corruerant, ipsi eo tem-
pore, quo Antiochus rex aduersus Ptolome-
um regem Egypti bella gerebat, tam prudē-
ter atque industriè se gerebant, vt non detri-
menti, sed vtilitatis potius causa extitisse vi-
derentur. Quia in mittendis quotidie legatio-
nibus solliciti, in id potentissimos reges, & o-
pulentissimas respub. inducebant, vt maxima
ab ipsis munera consequerentur, auri nimirū
& argenti multa talentorum millia, pretiosis-
simos lapides, & optima ligna, quibus & vr-
bem, & Gymnasium multo splendidius in-
staurarent. In quo Aristodemus Strabonis
Geographi præceptor duas diuersas scholas
habebat. Manè enim Rhetoricam: meridie
grammaticam profitebatur. Sed inter cætera-
rum artium, & disciplinarum professores in-
ignes semper Mathematicos, & clarissimos
Oratores Rhodi floruisse, Cornelius Tacitus
probat. Nam Aristippus Socraticus, cum ad
Rhodiensium littus graui naufragio eiectus
esset,

*Polyb. lib.
5. histor.*

Strab. lib. 14.

*Mathe-
tica.*

esset, atque figuras quasdam geometricas, in arena vidisset, benè, inquit, nunc sperandum est, nam & hic vestigia hominum cernimus. Et in gymnasium progressus, de mathematicis rebus (quibus eos delectari intelligebat) eruditè, subtiliterque disseruit, & magnis ob eam rem muneribus ornatus, suam sociorumque suorum iacturam magna ex parte leuare potuit, vt auctor est Vitruuius. Et *Æschines* Orator maximus apud Rhodios commotis, Demosthenis orationem pro Ctesiphonte, clarissima & suauissima voce recitauit, quam cum vehementer illi admirarentur, quid si, inquit, ipsam beluam dicentem audiretis? Quod Rhodij oratores Atticis similiores, sanioresque fuerint, affirmat Cicero in *Bruto*. A legum prestantia commendat eos *Sylvius* in Asia sua. Hic etiam partim professi, partim eruditi sunt, *Panætius*, *Stratocles*, *Andronicus Peripateticus*, *Leonidas Stoicus*, *Eudemius*, *Pisander* qui *Heracleam* scripsit, *Simias* grammaticus, *Dionysius Thrax* & *Apollonius*, qui *Argonautas* composuit. *Hieronymus* etiam, qui tantum in dolore posuit mali, vt doloris vacuitatem summum bonum assereret. Cum ergo doctissimi in omni literatura Philosophi apud Rhodios florerent, omnem etiam aliarum Vniuersitatum gloriam longè superauit. Ad quam non Romani solum, sed sapientissimi etiam Athenienses, ingenium suum exculturi, confluxisse videntur. Narrat enim *Diogenes Laërtius*, quod cum multi Athenienses

Rhetorica.

Vale. lib. 8.

cap. 10.

*Cicero. 3. de
orat.*

Cicero 2.

Insc. n. l. an.

epes Rhodi eloquentiæ operam darent, Bion
 Peristhenites philosophiam docere cœperit,
 & causante quodam, cur id solus faceret: tru-
 menta, inquit, attuli, hordeum vendo. Atque
 auctoritatem sibi præ cæteris Atheniensibus
 ex auditorum frequentia paraturus, sepe nau-
 tis Rhodiensibus persuaserit, vt sumpta scho-
 lari veste, in Gymnasium sequerentur. Scæuo-
 la apud Ciceronem libro de Oratore gloria-
 tur, Apollonium summum illum Oratorem
 Rhodi se præceptorem habuisse. Et Marcus
 Cicero filium suum Ciceronem cum nepote
 studiorum gratia Rhodum misit, sicut ex e-
 pistola ad C. Launium Salustium colligitur:
 Commoraturum me, inquit, nusquam fanè
 arbitror, Rhodum puerorum gratia me ac-
 cessurum puto. Rursus in epistola quadam ad
 Atticum: Rhodum volo puerorum causa, in-
 dè quàm primùm Athenas, &c. C. etiam Ma-
 rius Cæsaris singularis amicus, epistola qua-
 dam ad Ciceronem: Mihi quidem, inquit, si
 optata contingent, quod reliquum est vitæ in
 otio Rhodi degam. Vt meritò Horatius cla-
 ram Rhodum appellet: quæ propter bonarū
 artium studia, vtilissimos Reipub. viros pro-
 duxit. Sed Solymánus Turcarum Imperator
 anno Domini 1523. grauissimo omnium
 Christianorum dolore, à potentissimis Ro-
 manorum Imperat: ferentissimis Regibus ha-
 bitus mirificè honoratam, crudeliter diripu-
 it. Egregiam quoque Bibliothecam habuerūt
 Rhodij. Refert enim Athenæus, quòd Ptol-
 mæus

Horatius
lib. 1. ode. 7.

Bibliotheca
Lib. 1. dtp-
nosoph. c. 8.

mæus Philadelphus in bibliothecam suam multos libros ab Atheniensibus & Rhodijs acceperit.

THEBANVM.

Archippum , & Lysidem Pythagoricos, Thebis, in Græcia scholas habuisse ait D. Hieronymus apologia contra Ruffinum tomo 3. *Cretensis Academia.*

CReta Iouis magni medio iacet insula ponto,

Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ,
Centum vrbes habitant magnas, vberima regna.

Celebris quoque apud Cretenses olim Academia fuit. Ephorus enim in libro de Re- pub. Europæ scriptum reliquit, Cretensium rempub. à doctissimis viris, optimis legibus ita institutam fuisse, vt pleræque Græcorum ciuitates, eam ferè imitarentur. Leges verò hæcæ ipsis, Radamantus & Minos clarissimi vetustissimiq̃ue Iurisconsulti (à Ioue, vti mē- tiebantur, acceptas) præscripserunt. Vndè ip- sam insulam Minotam vocabant, vt auctor est Solinus. Harum verò cognoscendarum gra- tia, Pythagoras Cretam profectus est. Et Ly- curgus Lacedæmoniorū legislator, diuini hu- maniq̃ue Iuris prudentiam, in Cretensi gym- nasio à Thaleto Musico & Iurisconsulto per- cepit, easq̃ue leges postea in Lacedæmoniorū rempub. intulit, vt significare videtur Lucia- nus Samosatensis in dialogo de Gymnasijs.

Has leges tanti fecit Plato, vt plures in suos libros

Plato mul-
tas dicitur
transcrip-
sisse.

Val. l. 8. c. 7.

Strab. l. 10.

Sabel. En-
nead. l. 4.

Vrspergen-
is in chro-
nicis.

Strab. li. 10

libros de legibus referret. Pluresque hic excellentissimos Sophistas extitisse aiebat, quæ alibi. Rhodog. lib. 18. ca. 1. Erant hic Iouis σοφισταί, qui carnibus abstinebant, & omnibus rebus quæ coquantur. Alex. Sard. l. 1. c. 20.

Has tamen leges Metellus ubi eam insulam Romano imperio adiecisset, abrogavit, & leges Romanos introduxit. Maximam verò instituentæ iuventuti operam dabant. Nam qui ingenio valere iudicabantur, ex ærario publico alimenta, & singulos præceptores percipiabant, qui præter cæteras bonas artes, ipsas etiam leges primò quidem cum concentu & melodia adolescentes discere cogebant. Ut ex ipsa musica voluptatem caperent, studiorum molestias deuoraturi : & faciliùs memoria comprehensas leges retinere possent. Secundo loco rythmos in honorem deorum, præcipuè verò Iouis (quem in ea insula sepultum esse aiebant) compositos, ad discendum proponebant. Postremò fortium & doctissimorum virorum encomia, vt refert *Ælianùs*, Musicam enim ita coluerunt, vt plerique scriptores eam ipsos reperisse probent. Fuerunt in Cretensi Academia Iouis σοφισταί, qui leges interpretabantur, & carnibus, omnibusque rebus quæ coquantur, abstinebant. Certa etiam conuiuia studiosi celebrabant, à Minoe instituta, quæ παιδία, ἀνδρία & σοσιλία dicebantur. A cœna illustrium virorum laudes celebrabant. Huc Solon & Thales Græcorum philosophi studiosorum causa profecti fuerunt, vt scribit Thales

Præpergedis in chronico. Strab. li. 10.

Solin. polyhistor. cap. 16.

C c

Pherecid

Larr. l. 1.
de vitis phi-
lojophor.
Quomodo
Iudæi Cre-
tenses facti
fuerint
Christiani,
vide Socra-
tem lib. 7.
cap. 38.

Pherecidi apud Laertium. Veram Christianam philosophiam Cretensibus tradidit, Paulus Apostolus Iesu Christi, & Titum Episcopum reliquit, qui ad summam eruditionem eos perduceret, & si quid corrigendum videretur emendaret, & in reliquis totius insulæ ciuitatibus veros doctores ordinaret.

MACEDONIA.

Quamquam Macedonum barbaries & indocilitas à quibusdam scriptoribus notatur (Stratonicus enim Musicus discipulum quendam ex fideli, & accurata institutione nihil percipientem acriter castigaturus: in Macedoniam, inquit,) & ego de ipsorum Gymnasis nihil adhuc certi ex veterum scriptisprehendere potui: celebres tamen scholas existisse crediderim. Quoniam doctissimos Reges (quorum studia reliquus populus ferè imitari solet) habuerunt, qui clarissimos Philosophos è Græcia magnis præmijs euocarent. Antigonus rex huiusmodi literis Zenonem Stoicæ familiæ principem allicere cupiebat.

Rex Antigonus Zenoni Philosopho salutem.

Ego fortuna me quidem & gloria vitam tuam anteire existimo: Cæterum disciplinis, studijsque liberalibus, & perfecta felicitate, quam tu possides, longè abs te præcellisentio. Quocirca te orare statui, uti ad me proficiscaris. Id mihi persuadens, te preces meas
minimè

animè irritas fieri passurum. Tu igitur mo-
 do omnibus enitere, vt tuo contubernio fru-
 mur, certò sciens, non mei tantùm, sed omni-
 um Macedonum eruditorem fore. Nam qui
 Macedoniae regem erudit, eum & subditos
 quoque instruere ad fortitudinem, & probi-
 tatem certum est. Nam cuiusmodi fuerit dux,
 tales vt plurimum subditos fieri necesse est.
 Verùm quia Zeno octogenarius per ætatem
 venire non poterat, misit Regi quosdam è cõ-
 tubernalibus, qui animi bonis eo non inferior-
 res erant: corporis verò etiam exuperarent.
 Sic Philippus Rex Aristotelem euocare co-
 rabatur.

Diogenes
 Laert. li. 7.

Philippus Aristoteli salutem.

Filium mihi genitum scito, quod equidem
 dijs habeo gratiam: nõ proinde quia natus
 est, quàm nasci cõtigerit temporibus vitæ tuæ.
 Spero enim fore, vt eruditus, educatusque abs
 te dignus existat & nobis, & rerum istarum
 successione. Ipse autem Alexander egregiè ab
 Aristotele institutus, cum ἀρχαίματικὰς artes
 ab Aristotele editas & promulgatas esse per-
 ciperet, grauitèr in ipsum inuectus est, quòd
 ea, quibus ipse eruditus esset, omnium faceret
 cõmunia. Ego verò, inquit, doctrina cæteris
 anteire malo, quàm copijs atque opulentijs.
 Alexandri verò studia Isocrates in epistola
 quadam ad Alexandrum sic expressit: Prædi-
 citate ab omnibus audio, vt humanum, &

Grammatica
 citat. A. Gel.
 li. 1. 9. c. 3.

Gel. libro
 10. cap. 4.

Cc 2

Athenien-

Atheniensibus amicum, & sapientiz studio-
sum: in quo profectò prudentissimè facis. Illo
quoque laudem mereris, quòd ex nostris ci-
uibus amare. & magnifacere diceris, quorum
eruditas disputationes audiens, nullis mole-
stijs afficiaris. Porro inter doctrinarum gene-
ra nec dialecticas quidem disputationes im-
probare diceris: eloquentiæ quoque discipli-
nam. permagni facere. Quare omnibus spe-
magnam facis, vbi ætate processeris, & in
actionibus perseueraueris, fore, vt reliqui
tantum sapientia ante eas, quantum pater tuus
Philippus omnibus antecellit. Plurimos enim
Philosophos alere solebat, quorum consilijs
domi & foris vteretur. Historicos verò, &
Poetas, vt res à se fortiter gestas literis ad po-
steritatem transmitterent. Ad Diogenem Cyni-
cum, quem nullo præmio euocare poterat,
ipse profectus est. Homeri operibus mirabili-
ter delectabatur, & pretiosissimam cistellam
Darij regis, quam alij ad conseruandas præ-
iosissimas gemmas aptissimam esse aiebant,
se nihil honestius, quàm Homerum in eam re-
poni posse respondit. Archelaus verò in tantà
bonarum literarum amator fuit, vt Euripidi
Tragico consiliorum suorum summam cre-
deret. Qui eas mirificè apud optimum Impe-
ratorem promouisse creditur. Sic enim Im-
perator eum amauit, vt mærorem quem ex
morte eius conceperat, crinem tonsus vultu
publicaret.

*Iulius So-
linus poly-
bistor. c. 15.*

Egregiam quoque Macedoniæ reges biblio-
thecam.

tham habuisse videntur, refert enim Sabel- *Sabellianus*
 l. 3. exem-
 l. 3. exem-
 plorum.
 l. 3. exem-
 plorum.
 De laudi-
 bus Demo-
 sthenis.
 Alex. Sard.
 li. 1. c. 12.
 Alex. Sard.
 li. 1. c. 12.
 Alex. Sard.
 li. 1. c. 12.

tham habuisse videntur, refert enim Sabel-
 lianus, quòd P. Æmilius cum omni Macedo-
 num Gaza victor potitus esset, regis biblio-
 thecæ libros filijs suis distribuerit, Et Lucia-
 nos domesticos regum Macedoniæ commen-
 tarios quia maximam vtilitatem, incredibi-
 lemque voluptatem legentibus afferrèt, ma-
 gno labore se comparasse ait, Multosque in
 Macedonia doctissimos semper in omni lite-
 rarum genere viros extitisse affirmat. Nam in-
 genitos pueros maximè qui regi inseruituri,
 magistratumque gesturi erant, ex Philippi re-
 gis instituto, liberales artes docebant.

Qualiter Diuus Paulus CHRISTVM *Act. 16.*
 in Macedonia prædicarit, refert sanctus Lu- *Epiphani.*
 cas. Qui Lucas, teste Epiphanio, cum *bares. 51.*
 quoque professus est Ma-
 cædonibus.

Cc 3

ACA.

ACADEMIARVM CELEBRIVM LIBER

TERTIVS.

QVO NON SOLVM MVNDI POST
diluvium instauratio, & Noachi in Europam aduen-
sus, & Colonia, verum etiam Academia Italia
& Sicilia describuntur.

ITALIA.

Vanquam Græci se vetustissimos om-
nium hominum parentes, bona-
rumque literarum, & ingenuarum
artium primos inventores extitisse,

per summam impudentiam temeritatemque
affirmare ausi fuerunt: tamen apertè, ni fallar,
à me est demonstratum, quòd à Iudæis ista
fuerint profecta, qui & diuinarum, & huma-
narum rerum scientiam ante diluviũ perue-
stigauerunt, duabusque columnis inscriptam,
ad posteros suos in nouo orbe transmiserunt.
Quocirca ex veterum probatissimorum hi-
storiorum scriptis, & certissimis argumētis,
ac probabilibus coniecturis, & tam locorum
quàm gentium nominibus colligitur, in Ita-
lia, Germania, Gallia, Hispania, Anglia, ve-
ram religionem, literas, & sapientiæ studia
fuisse, antequam in Græciam peruenirent,
quodque hæc non à Græcis barbari, vt ipsi lo-
quebantur, sed contra potius Græci à barba-
ris acceperint. Vetus enim opinio est, multi
huc vsque deducta seculis & sapientissimo-
rum

Iudæi lite-
ras om-
nes bonas
artes primi
invenērūt.

rum hominum, qui res à condito mundo ge-
 stas scripserunt, perscrutatiq̄ue sunt, stabilita
 consensu: quod Noachi posteritas ea, sicut à
 maioribus suis ante diluuium acceperat, in
 Europeam orbis nostri partem introduxerit.
 Nec sine grauissimis causis ab omnium rerum
 opifice, & collapsarum iustauratore, conserua-
 toreque Deo factum esse vetustissimi ac præ-
 stantissimi auctores probât, quod post vni-
 uersale diluuium, quo non modò homines,
 sed bruta quoque ratione carentia extincta
 fuerunt, Noachus (qui solus cum vxore sua,
 cum tribus filijs, eorumq̄; vxoribus superfue-
 rat, in arca à Deo conseruatus) in eam orbis
 partem, quæ nunc ab Italo Rege, qui agricul-
 turâ & leges eos docuit, Italia dicitur, auctore
 Spiritu sancto, fuerit progressus. Cùm enim
 Dominus Deus veteris mundi Gygantes, &
 improbos homines, qui toties admoniti resi-
 piscere nolebant, aquarum inundatione atque
 diluuiò prorsus extinxisset, pro suo incredi-
 bili erga genus humanum amore, Noacho, quòd
 vir iustus, & veræ antiquæ religionis cultor
 permaneret, indulgit, vt is per suos filios atq̄
 nepotes nouum orbem, qui idololatria & sce-
 leribus careret, iustauraret: Deinde vt eius
 peccati, quod Adamus & Eua primi parentes,
 per temerarium vetiti pomi contactum in-
 troduxerunt, verum medicum & saluatorem
 Christum Iesum procrearet. Quare ijs bene- Gen. ca. 9
 dixit, vt multiplicarètur, & replerent vacuam
 terram. Vxores autem eorum, quod tunc sem-

per ferè plures liberos procrearint, non solum à doctissimis scriptoribus asseritur, sed humanæ etiam ratione omnino consentaneum est. Nam hoc seculo quando infinita hominum multitudo est, nullaque necessitas (quam ipsa natura nunquam deserit) hoc postulat, crebrò geminos nasci apparet. Quocirca breui tempore supra modum excreuerunt, vt non tantum eam regionem qua primò ex arca egressi sunt, & Armenia fuisse creditur, quippe in cuius montibus Moses arcam salutis resedisse post diluuium testatur, colere possent, sed in remotiores etiam prouincias emigrare. Grauisissimi certò auctores affirmant, quod Noachus ante mortem suã supra viginti quatuor millia virorum, præter mulieres & paruulos à filijs nepotibusq; procreatos viderit: immò quod totus orbis iterum fuerit habitatus. Vnde brutorum animalium, quæ secum ad necessarios vsus ex Arminia adducturi erãt, multitudo & fœcunditas estimari potest. Noachus ergò totius mundi post diluuium iustaurator, & parens, ac veluti terrestris quidam Deus filios nepotesque suos cum religione bonas literas, quæ ad fulciendam gubernandam, ornandamque Rempublicam pertinebant, docuit. Nam quantopere bonæ artes in Republica necessariae sint, veteres etiam philosophi perspexerunt, M. enim Cicero: O Philosophia, inquit, vitæ dux, ò virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, quid non modo nos, sed omnium hominum vita

Cicero 5.
Tus.

ut sine te esse potuisset? Multas præterea cæ-
 remonias, & varia externa signa, ipsis Noach^o
 reliquit, quorum admonitu veram religio-
 nem, atque virtutes, propter quas præ cæte-
 ris omnibus hominibus conseruati à Deo,
 tantisque beneficijs ornati essent, retinere co-
 gerentur. Impios autem cultus, & Giganteos
 mores, atque scelera, ob quæ vniuersus terra-
 rum orbis iusto Dei iudicio periisset, caueret:
 nec eorum facta imitarentur, quorum exitum
 perhorrescerent. Eorum verò pleraque infra
 referemus, reliqua apud alios reperiuntur, &
 nimis longum esset hîc recensere. Arque hinc
 non solum Dei bonitas in conseruandis pijs,
 & puniendis impijs iustitia perspicitur: sed
 Noachi quoque singularis prouidentia, & po-
 sterorum leuitas impudentiaq; apparet. Quo-
 niam saluberrimas res tam rectè, tamque pru-
 denter institutas, olim in grauissimam abusi-
 onem conuerterunt. Et hoc tempore homi-
 nes quidam arrogantes, externa signa piè uti-
 literque à maioribus nostris, pijsimis & sapi-
 entissimis viris Christianis, iam inde ab initio
 restitutæ; per Iesum Christum veritatis intro-
 ductas cæremonias, quibus homines literarû
 ignari, & rudis populus ad pietatem, virtutis-
 que studium permoueretur, cõdemnant, eri-
 piunt, peruertunt. Qua in re sicut veræ pieta-
 tis hostem diligenter imitantur, ita votis om-
 nibus optandum esset, vt aliquando tandem
 miserabilè interitum eorum qui simile olim
 facere voluerunt, pro exemplo caperent, & à

tam nefario instituto abstinerent. Quanta enim omnium optimarum rerum perturbatio fuerit consecuta ijs in locis, vbi omnis iustitiae & pietatis imago ex oculis hominum sublata erat, vir bonus absque lachrymis recordari non potest. Postquam verò his rebus satis instructi apparebant, vt & virtutibus studere, & contrarijs vitijs, atque idololatria abstinere possent: tunc de ducendis per vniuersum orbem, qui diluio perierat, colonijs, cogitare coepit. Quem orbem tribus filijs suis ita distribuit, vt Semo Asiã, Chamo Africã, Iapeto Europam & aliquam Asiae partem colendam, & rectè gubernandam, ex praecepto Dei attribueret. Singularum quoque regionum naturam, itinera, & pericula, Geometriae peritissimus vir, aperuit. Et tunc filios sanctè inuicem promittere voluit, ne quis alterius imperium vllò vnquam tempore inuaderet, Chanaan verò quia perfidus erat, & patris sui Chami impietatem exprimebat, Palæstinam Semo per vim ademit. Eam quia cedere Semo nolebat, Dominus Deus Abrahamo promisit, quòd ipse Chami posteros, Amorræum, Iesubæum, Hethæum, &c. esset eiecturus. Sicut per Mosen, & Iosue, ceterosq; Iudæorum magistratus, tandem factum esse, scriptura sacra testatur: & fidelissimi historici memoriae prodiderunt. Vt terræ sanctæ, Iudæis promissæ, vsurpatio, non spoliū sit appellanda, sed sui iuris, quo iniuste per vim exuti erant, ex praecepto Dei vindicatio. Sunt qui vniuersum hominum genus in tres ordines

*Noachus
in tres partes
mundi
distribuit.*

*Epiph. in
Anchorato.
Augu. ser.
105. de tē-
pore, to. 10.*

*Huc forte
alluse Da-
uid: Non in
gladio suo
possederunt
terræ, &c.
Psalm. 43.*

ordines ab ipso Noacho diuisum fuisse asserunt: in liberos, in milites, & in seruos, vel in sacerdotes, equites, & plebem. Vndè versus:

Tu supplex ora, tu protege, tuq; labora.

Quod dum singuli curabant, tota respub, pulcherrimè administrabatur: contra verò facientes, vt suum quisque officium negligeret, vsurparet alienum, grauitè Rempub. labefactârunt. Id Israeliticæ gentes exemplo Iosephus & Egesippus pulcherrimè declarât. De præsentì seculo eleganter cecinit Horatius Flaccus:

*Quis sit Mesanas, vt nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus viuat, laudet diuersa sequentes?*

Quantoperè hinc Christiana Respublica labefactetur, nemo est qui ignoret. Ipsi ergo Noachi filij, vt à patre præceptum erat, in suam quisque prouinciam profecti, eam instaurare cœperunt, abductis secum ex Asia brutis animalibus, quæ in vsus humanos à Deo creata & in arca conseruata, iterumque multiplicata erant. Plurimos quidem homines, multasque bestias primis in sedibus post ductas colonias semper permansisse credo. Sed vtrû ipse Noachus singulas colonias per ordinem duxerit, an potiùs in prima sede perduraret, donec filij nepotesque inuentas terras incolerent, ac tunc demum secutus fuerit, suum cuique iudicium permitto. Ego enim arduis, summaque in obscuritatem latentibus

*Quando
achis in
tali à per
uenit.*

latentibus de rebus, vbi scriptura sacra & euidentes rationes deficiunt, ex nudis coniecturis statuere non assueui. Illis qui studium in his ponere voluerunt, vt summo labore aliquid certi eruerent, nec tamē id per omnia adlecti sunt, alicubi etiam fortē, propter maximā omnium propè rerum obscuritatem, aberrauerunt à vero, gratias agere pro istis laboribus soleo, & condonare potius aliquid, quàm tanta verborum licentia (vt plerisque moris est) perstringere, crebrò etiam petulāter in mortuos incurrere. Quibusdam celebribus historicis videtur, quod primas colonias ipse Noachus duxerit, ac post annos decē in Scythiam reuersus, nouas colonias ordinārit. Sed hæc quæstio multum lucis inde acceptura erit, si constiterit, vtrum Diuus Petrus Apostolus I E S V Christi, velut alter post horrendum idololatriæ diluuium Noachus, ex Iudæa (vbi vera arca, & vnica humani generis salus Christus Iesus natus, professus, & mortuus est) in Italiam, primam Christianorum coloniam duxerit: an potius cùm multi per Italiam Christiani florerent, ecclesiæque nonnihil constitisset, tandem cōtra Simonem Magum decertaturus, nouamque ecclesiam confirmaturus, Romam venerit, de quo suo loco fusius pertractabitur. Moses scriptum reliquit, quod Noachus post diluuium 350. annos superuixerit: iccirco satis hoc inter auctores conuenit, quod Colonias iterum iterumque visitārit, quid agerent, quantum pro-

moue-

mouerent, vtrum in vera religione, & priscis
 moribus perseuerarent, num malitia alicubi
 fraudibus diaboli irreperet. Sicut Petrus, Pau-
 lus, cæteri que Apostoli in nouo Christiano
 orbe, post alterum diluuium recenter funda-
 tas ecclesias sæpius confirmauerunt. Non mi-
 norem difficultatem habet, an ante temera-
 riam Babylonicę turris ædificationem, & pri-
 mæ linguæ, quæ hætenus vna apud omnes
 incorruptaque permanserat, confusionem, in
 Europam nostram vllæ colonię peruenerint:
 an hætenus Iapetus, Gomerusque in prima
 sede apud Noachum perdurârint, & solæ im-
 pij atque maledicti Chami progenies, duce
 Nembrodo, turrim extruxerit. Pro vtraque
 parte variæ probabiles coniecturæ adferri
 possunt, quas hîc nimis longum esset referre.
 Moses noster refert, quod cum terra esset la-
 bij vnus, & sermonum eorundem, post dilu-
 uium profecti sint de Oriente in terram Sen-
 naar, habitarentque ibi, & ciuitatem atq; tur-
 rim ædificare cœperint, cuius culmen pertin-
 geret vsque in cælum, vt celebrarent nomen
 suum, antequam diuiderentur in vniuersam
 terram: ideoque Deus diuiserit linguam eo-
 rum, vt non intelligeret vnusquisque vocem
 proximi sui, atque sic diuiserit eos ex illo lo-
 co in vniuersam terram, vocatusq; sit iste lo-
 cus Babel, quod ibi confusum esset labium
 vniuersæ terræ. Hoc an vniuersaliter, de om-
 nibus omnium Noachi filiorum eius tempo-
 ribus posteris intelligendum sit, an particulari-
 ter,

*Lucas in 2-
 tis Aposto-
 lorum hoc
 describit.*

Gen. cap. 11.

*Iosephus
 L. cap. 9.
 c. 38. hist.
 Genes. 7.*

ter, de filijs Cham, equidem dubitatur. Moſes indefinitè loqui videtur. Sibylla verò, cuius auctoritatem Iosephus & Commeſtor hac in re vſurpant, particularis enuntiationis ſigno definiuit, dum ſic apud Iosephum Latinum loquitur. Cùm omnes homines vnus vocis eſſent, quidam turrim ædificauerūt excelsam, tanquam aſcensuri per eam in cælum. Iam verò ex Iosepho cæterisq̃ue ſcriptoribus colligitur, quod Nimbrodus, quem tyrannidis & dominandi libido inuaſerat, eos à cultu veri Dei abducere voluerit: ipſi verò quòd recentem adhuc diluuij memoriam retinerēt, eius metu à Deo recedere non fuerint auſi, antequam Nymbrodus hoc ijs conſilium ſuppediraret, vt altiſſimam turrim extruerent, qua cõtra Deum, ſi iterum punire vellet, ab aqua tuti eſſent. Quocirca cùm grauius Dei quàm tyrannidis imperium ipſis videretur, manum operi admouerunt, quod ex ſtulta perſuaſione ſuſceptum, adeò pernicioſum habuit exitũ. Similiter homines impij diabolo ſeruire multò ſuauius arbitrantur, quàm Deo, voluptatibus & libidini operam dare malūt, quàm virtutibus & ſanctimoniz, non attendētes, quòd Deo ſeruire regnare eſt: & quod impij videantur quidem in bono ducere dies ſuos, ſed in puncto ad infernum deſcendant, vt nec memoria eorum ſuperſit in terra, nec vita in cælis: ſed pro breui gaudio, & in certa voluptate, in ſempiternum miris modis, iuſto Dei iudicio,

*Vide etiam
pulchra
quædam a
pud Philo-
nem in lib.
de Gigant.
li. de cõ
fuſ. lingua
rum.*

Job. 21.

excruentur. Beatus quoq; Chryf. contra Dei voluntatem (quod etiam exitus declarauit) per nimiam superbiam insaniamque ædificasse affirmat. Et Isidorus apud Gratianum Nimbrodum vocat oppressoré & extinctorem hominum, quos ad turrim ædificandam allexerit. Præterea Mofes, quando historiam diluuij, primorumque hominum genus describit, semper ferè filios Noachi appellat: ad turris verò ædificationem vbi ventum erat, filios Adami vocat: Descendit Dominus, vt videret ciuitatem & turrim, quam ædificabāt filij Adam. Fortasse indicaturus, quòd etfi à Noacho viro iusto & bono descendissent, re tamen ipsa impij essent, & superbiam leuitatemque Adami imitarétur. Quo fit, vt credere non possim, vel ipsum Noachum, quem Spiritus sanctus gubernabat, vel filios ipsius Semum & Iapetum, primos Iudæorum simul & gentium parentes, ac sacræ tunc ecclesiæ Dei columina, rei tam impiæ interfuisse arbitror, aut in Asiam Europamque colonias iam antè duxisse puto. Venerabilis Beda: Linguarum, ait, diuersitas exorta est in ædificatione turris, post diluuium. Priusquam enim superbia turris illius in diuersos signorù sonos humanam diuississet societate, vna omnium nationum lingua fuit, quæ Hebræa vocatur, qua Patriarchæ & Prophetæ sunt vsi, non solum in sermonibus suis, verùm etiã sacris literis. Initio quidè quot gètes tot linguæ fuerūt, deinde plures

*Homil. 30.
in Genes.*

*Distinct. 6.
cap. vlt.*

*Augustin.
quoque libr.
16. ca. 4. de
ciuit Dei.
Nymbrod.
tribuit.*

Genes. ca. 11.

*Beda in tra-
ctate lin-
guis gentium.*

*Hebræa lin-
gua omnium
vniuersa*

plures gentes quam linguæ, quia ex vna linguâ plures sunt Gentes exortæ. Tres sunt autem linguæ sacrę, Hebræa, Græca, Latina, quæ toto orbe maximè excellunt, quibus & super crucē domini à Pilato fuit causa eius scripta. Unde & propter obscuritatem scripturarum, harum trium linguarum cognitio necessaria est, vt ad alteram recurratur, si quam dubitationē nominis vel interpretationis sermo vnus linguæ attulerit. Græca inter cæteras gētium linguas clarior habetur, & Latinâ, & omnibus linguis sonantior est: eiusdemq; quintuplex varietas. Quarum prima Communis siue Mixta dicitur, quia omnes ea vtuntur: secunda Attica siue Atheniensis; qua vsi sunt omnes Græciæ auctores: tertia Dorica, quam habent Ægyptij & Syri, quarta Ionica, quinta Æolica. Latinas quoque linguas quatuor esse quidam dixerunt, Priscam, Latinam Romanâ, & Mixtam. Prisca est, qua vetutissimi Italię sub Iano & Saturno sunt vsi, Latina, qua sub Latino & regibus Tusciæ, cæteri in Latio sunt locuti, ex qua 12. tabulæ fuerunt conscriptæ. Romana, quæ post reges exactos à populo Romano gesta est, quam Neuius, Plautus, Ennius, Virgilius, Cato, Cicero, &c. vsurparunt. Mixta, quæ latius propagato imperio, diuersisque hominibus in urbem irruētibus, corrupta est. Omnem autem linguam aut audiendo quis potest tenere, aut legendo ex præceptore accipere. Hæc Beda. Putatque Deum ipsum prima illa lingua vsum, quando ad prophetas & patriarchas

chas

locutus est: item quando Ioannes Bapti- *Hebraica*
 stianus vocem de cælo: Hic est filius meus *lingua ipse*
 electus. Lingua verò ista prima, in 72. disper- *Deus locu-*
 esse perhibetur, sicut 72. interpretes sacra *tus fuit.*
 Biblia transtulerunt, & tandem Christus præ-
 ter 12. Apostolos, 72. discipulos ad ministeriũ
 verbi elegit. Sed vt ad propositum reuertatur
 ratio: Annius Viterbienſis, diligens antiqui-
 tatis indagator, Noachum ante Babylonicam
 confuſionem in Italiam perueniſſe indicat.
 quia inter diluuium & confuſionem Babyloni-
 cam annos 131. intercidiſſe ait, anno autem
 58. in Italiam veniſſe, & 92. annos in ea vixiſ-
 ſe: probat, etſi primis colonijs poſitis in Ar-
 deniam iterum fuerit profectus, ac tandem
 exiit, vt Naucloero etiam videtur. Sed de
 ſua progenie, vnde Iudæi & Saluator Chri-
 ſtus prodierunt, de Chami (à quo vetus impi-
 tas, idololatria, tyrannis; ac prioris mundi
 vicia in nouum orbem eccleſiamque Dei
 refluxerunt) colonijs, nihil in præſens atti-
 net dicere: verum Iapeti, reliquarum gentium
 parentis, in Europam migrationem breuiter
 periam. Noachus itaque filijs ſuis benedictus,
 quæque ſingulis euentura eſſent, linguam
 ipſius gubernante Spiritu ſancto, prædicturus:
 Dilatet, inquit, Deus Iaphet, & habitet in ta- *Geneſ. 9. 3.*
 bernaculis Sem, ſitque Chanaam ſeruus eius.
 Latitudo autem iſta, vel ad latiſſimum maxi-
 mumque eius imperium pertinebat, quod nõ
 modo terram latiſſimè occupauit; ſed mare
 quoque ingreſſum ad inſulas uſque, auctore

D d

Ambro-

*Ambrosio. de
Noas. c. 33.* Ambrosio, processit: vel quod ipsius posteritas nomen filij Dei Christi Iesu, qui ex Sem-
*Romani ve-
rè ex Iape-
to predic-
runt.* Posteris Iudæis aliquando oriturus erat, longi-
*Ioannes
Goropius
in originibus
Ant
serpianis.* lateque propagatura esset: Romani enim tunc
 potissimæ orbis parti imperabant, quando
 Christus in Iudæa de Spiritu sancto ex perpetua
 virgine Maria nascebatur: eiusque doctrinam per
 vniuersum ferè mundum prodixerunt, vt infra
 fusius sperietur Ex recentioribus aliqui opinantur,
 quod vetus illa primæ lingua, qua ante confusionem
 Babylonicam animi sui concepta exprimebant, non
 Hebræa lingua fuerit, vt Hieronymus, Augustinus,
 & reliqui ferè scriptores affirmant, sed Cimmericam,
 atque adeo Germanicam inferiorem linguam
 extitisse, varijs cōiecturis & multis argumētis
 probare conātur, quod ea huc ab ipso Noachi filio
 Iapeto, vel ex Iapeti filio nepote Gomero, fuerit
 post diluuium introducta. Humani autem generis
 propagationem describunt, vt primæ coloniz. quæ
 tamen propria auctoritate, sine præcepto Dei, &
 ab optimi patris Noachi voluntate, si ex his quæ
 consecuta sunt æstimare licet, emigrârunt: duci
 fuisse arbitrentur Nymbrodum. Qui cum in
 latissimos fertilissimosque Babylonicæ campos
 peruenissent, & multitudine hominū atque
 potentia regnum satis confirmasse viderentur,
 eò superbiæ & temeritatis venerint, vt turrim
 extruerent, qua se aduersus iram Dei si rursus
 terram diluuiò perdere vellet conseruarent,
 obliti doctrinæ Noachi, qua eos instruxerat

fuerat, nec metuendum amplius diluuium,
 nullas humanas vires contra Deum valere.
 Quare ad perpetuam impij sceleris memori-
 am Deus linguam quæ humanæ societatis vin-
 culum erat, confuderit, & vnâ qua populo-
 rum vnio cõtinebatur, in varias commutarit,
 vt homo hominem non intelligeret. Hoc
 tum Noachus eiusque filij, qui Babylonicæ
 urris ædificationi non interfuerant, viderēt
 edeuntisque in dè non intelligerent, nihil ci-
 ra Dei voluntatē faciendum, nec sine diuino
 umine vsquam progrediendum illorum ex-
 mplo didicerint. Id enim satis & ipsos olim,
 nos in præsens admonere potest, tam ipsos
 omnium cœtus, quàm studia, & labores, qui
 merè & sine diuino fauore suscipiuntur, Deo
 splicere, & malos semper exitus sortiri. Pu-
 t ergò quod Noachus colonias ducturus pri-
 uo consecrârit, benedixeritque, & fausta prof-
 raque precatus admonuerit, vt in vera reli-
 gione, & pietate persisterent, & omnibus in-
 rebus auspiciandis semper Deum, vt benigne
 suo numine aspiraret, obsecrarent: vnde & co-
 loni ipsi sagæ, ac tandem sacæ, id est, benedicti
 consecrati que fuerint appellati. Ac tandem si-
 cut Noachum in Europam ad Iapetum filium
 venisse affirmant, ita minimè absurdum pu-
 tant, si ante confusionem Babylonicam qui-
 bus huc profecti dicantur: quippe cum inter
 illas & diluuiū anni plus minùs cētū triginta
 transierint, quo tēpore Iapetus, Gomerus,

*Vnde balba-
 rici male lo-
 quentes,
 Germani
 Babel: n labi
 simi balba-
 rici aiunt*

D d a

reliquarum

quarumque familiarum principes, multos filios procreare, & plurima armenta potuerint. Sed his breuiter indicatis, quomodo Dominus Deus bonas artes semper in Ecclesia sua conseruari voluerit, & Noachus ad conseruandam veram religionem recteque administrandam rempublicam, & gubernandos hominum mores, summo opere necessarias esse duxerit, ideoque in prouinciarum reginam Italiam, ceterasque Europei orbis partes vna cum colonijs importarit, quantum videbitur, declarabo. Siue ergo ante confusionem Babylonicam, siue post, colonias duxerit Noachus, siue etiam statim ab initio Iapetum filium in Italiam perduxerit, post in Asiam reuersus, siue eum præmiserit: certum est, quod in Italiam venerit, atque adeo vltimam senectutem transegerit, & bonarum artium scholam instituerit. Id enim antiquissima monumenta & præstantes veteres recentisque historiæ aperte declarant. Berofus Chaldæus memoriæ proditum reliquit, quod in Armenia circa motem Gordieum egressus ex arca Noachus, cum eam prius regionem instaurasset, in Italiam transgressus sit. Quantæ autem Berofus, doctissimus, & in primis religiosus sacerdos, historicus, auctoritatis semper fuerit, non apud Persas modò, qui illius historiam, si Methasteni credendum est, omnibus a'ijs præferunt, nec apud Græcos solum, quorum doctissimi Athenienses publica eum statua in celeberrimo suo gymnasio honorarunt, sed apud Iudæos quoque &

Christia-

Christianos orthodoxos Patres : ex Iosephi *Ant. lib. 9.*
 tam primo libro antiquitatum, quàm contra *hister. non.*
 Appionem grammaticum, ex Diui Hierony- *zalis, capite*
 mi commentarijs ad Danielema prophetam, *37.*
 ex Tertulliani Apologetico, cæterorūq; au-
 ctorum scriptis apertè colligitur. Vbi anti-
 quissimas secutus historias, verè de diluui-
 o, de arca, Noachiq; progenie, scripsisse affir-
 matur. Soli enim tunc sacerdotes auctoritate
 publica annales conscribebant, eorundemq;e
 scripta ijs de rebus, quas vel coràm geri vide-
 rant, vel ex probatis & publicis monumentis
 transtulerant, haud minoris auctoritatis erāt,
 quàm notariorum & secretariorum nostrorū
 publica instrumenta, & descripta, quæ vulgo
 transumpta vocantur. Nam publica custodia
 diligentissimè asseruabantur, vt controuer-
 siæ, si quæ grauioribus de rebus existerent, ex
 ijs definirentur. Id quod ex primo libro Esdræ
 apertè colligitur, vbi controuersia de repa-
 rando Iudæorum templo ex publica biblio-
 theca desumptis libris, iudicata est. Eosdem
 annales atque historiam ipsi reges & supremi
 magistratus, quādo à publicis negotijs otium
 erat, frequenter legere, memoriāq;e tem-
 porum refricare solebant, & sic illis credere,
 vt nihil prorsus de veritate dubitarent, quod
 Historia Hester declarat Cùm enim Mardo-
 chæus regi Assuero per Hester reginā insidias *Idque ferè*
 quorundam aperuisset, iussit rex, inquit scri- *capite 12.*
 ptura capite secundo, vt in libro memoriali *repetitur.*
 scriberetur, & pro vita sua aliquid repensaret

ei:mandatumque est historijs & annalibus eor-
 ram Rege. Capite autem sexto: Noctem illā
 duxit Rex infomnem, iussitque sibi afferri hi-
 storias, & annales priorum temporum quæ
 cum illo præfente legerentur, ventum est ad
 illum locum, vbi scriptum erat, quomodo
 nunciasset Mardochæus insidias Bagathan &
 Thares eunuchorum, Regem Assuerum iugi-
 lare cupientium, &c. Grauisissimi præterea au-
 ctiores sunt, qui probant, quòd ipse Moses in
 historia sacra ab Adamo vsque ad Abrahamæ
 Chaldæorum historiam secutus sit. Verùm
 enim verò, etsi non mediocrem inter scripto-
 res de illo Beroso, qui nunc circumfertur cõ-
 trouersiam esse scio, dum quidam non modo
 recipiunt, sed tuentur, etiam atque propugnant,
 quidam verò grauisimis argumentis oppu-
 gnant, quibusdamque in locis à Iosepho dif-
 crepare ostendunt: ego tamen hîc fortasse lo-
 cum habere existimo:

Medio rutissimus ibis,

Quia enim Berosus olim in omnium fere
 gentium & doctorum hominum, sanctissi-
 morumque patrum bibliothecis, tam fre-
 quens, maxima cum auctoritate & gloria, vi-
 uebat, vt ipsius testimonio cõtra philosophos
 & paganos, qui sacram scripturam repudia-
 bant, niterentur, superioribus, quãdo omnes
 passim bibliothecæ à viris studiosissimis ex-
 cussæ fuerunt, nusquam tamen alius repertus
 est, nec verior adhuc, quod mihi quidem con-
 stare potuit productus: cur absurdum vide-
 retur

rari id Beroso (qui propter testimonium ve-
 ritatis impiorum hominum grauisimum
 illum incurrerat) quod reliquorum ferè au-
 ctorum scripta pertulerunt, accidisse opinari?
 Mirum quod in grauisima bonarum lite-
 rarum, per temporis iniuriam, clade, sic cum
 cinis & blattis pulueribusq; cartarit, vt prop-
 ter infinita vulnera vix agnosci posset, pristi-
 nae verò sanitati restituere, nisi turpissimas
 cicatrices retineret, nemo hominum sperare
 auderet. Sed tam squallidus & æger, postquàm
 in eruditorum quorundam manus, quasi post
 liminio redisset, illi aliter fortè atque prius
 erat dispositum, additis quibusdam vbi legere
 non poterant, prout ipsis ex historia in mētē
 veniebat, non paucis etiam quæ non occurre-
 bant, prætermisiss, multis adhuc cicatricibus
 deformem restituere voluerunt: labore suo
 alios inuitaturi, vt ipsi in feliciora tempora, si
 inciderent, de perfecta veri Berosi sanita-
 te diligentius cogitarent. Nam magni Ari-
 stotelis libri, cum olim diu sub terra abscon-
 si iacuissent, à scriptoribus non bonis gra-
 uissimè corrupti fuerunt, vt auctor est Stra-
 bo. Multaque librariorum plurimis in locis
 addidisse affirmat Syluius, quæ, si reuiuif-
 ceret Aristoteles, sua esse pernegaret. Scrip- *Syluius in*
 tura etiam sacra, veteris testamenti quan- *Asia sua,*
 quam rectè per septuaginta duos Iudæo- *cap. 74.*
 rum sapientes tempore Eleazari Pontificis
 & Ptolomæi Philadelphi Ægyptiorum
 Regis, ex Hebræa lingua in Græcam, au-
 ctore

*Vide histo-
riam Atri-
stæ de 70.
interpreti-
bus.*

*10. Læd.
Vines de
errupt. di
sciplin.*

*Joseph. li.
i. contra
Appionem,
Naxelerau
generas. 19.*

*Cic. libr. 1.
Insc. qua-
stionum.
Soli. poli-
tist. cap. 8.*

ctore spiritu sancto, ut alibi fortasse ex profes-
so demonstrabo, traducta erat: multis tamen
in locis corrupta fuisse traditur; propterea
quod pugione perfossa fuerit, ut quædam ver-
ba non nisi de coniectura legi possent. Quam
integrè & fideliter aliorum quorundam au-
ctorum scripta nuper prodierint, quotidieq;
reuiuiscant, longum hîc esset recensere. Eras-
mus in Diuo Hieronymo restituendo plus se
laboris insumpsisse refert, (de fidelitate alio-
rum iudicium esto) quàm ipse Hieronymus
in scribendo insumperit. Verùm ne longius
aberret oratio, à me statim recitatus Berosi
locus, extra controuersiam est: quippe cum is
vero Beroso, partim ab ipso Iosepho, partim
ab alijs præstantissimis viris ascribatur, veræ-
que historiæ, & certissimis monumentis, atque
traditionibus egregiè consentiat. Porro mul-
ti quidem scriptores Latini de Prima ætate, &
Hethruriæ Ianigenarum disciplina pulcher-
rima quædam memoriæ prodiderunt, quorû
libri etsi cum pluribus alijs doctissimorum
hominum cõmentarijs, vnde perfectam mul-
tarum abstrusarum rerum cognitionem, si su-
peressent, haberemus, interciderunt. Plinio
tamen, Solino, Catoni, cæterisque scriptori-
bus Romanis egregiè perspecti fuerunt. Quo-
rum postremus Cato (quem grauissimum au-
ctorem vocat Cicero, perfectam verissimam-
que Italiæ descriptionem reliquisse, testatur
Iulius Solinus) aduersus Græcorum menda-
cia Italiæ originem, antiquitatem, auctorida-
temque

tamque affirmaturus: Italia, inquit, splendi-
 dissima origo est, tum tempore, tum origine
 gentis: cœpit enim aureo seculo, sub principibus
 Dijs, Iano, Cameſe, Saturno, gente Phœnica &
 Siga, quæ post inundationem terrarum prima
 per orbem colonias misit. Saga quoniam sa-
 cerdos & Pontifex dicitur, pulchrè Noacho
 conuenit: is enim primus post diluuium, ut
 Moſes narrat, Domino Deo gratias acturus
 sacrificauit, & filios suos sacrificiorum ratio-
 nem docuit, coloniasque ducturus prius con-
 ſecrauit, & benedixit, ut supra est demonstra-
 tum. Eundem Noahum ob agriculturam &
 inuentionem vini, quod Iain Hebræis voca-
 tur, Ianum atque Saturnum appellârunt. Et si
 quidam Iani nomen non tam Noacho, quàm
 Iapeto, Gomeroue conuenire arbitrantur,
 quem grata posteritas non externo & Hebræo
 nomine à vino vocârit, sed patrio & Latino
 ab eundo, proficiſcendo, ducendoq; coloni-
 as Ianum appellarit, quâdo Noachum ob ne-
 ceſſariæ ad humani generis cõſeruationem a-
 griculturn, ſaluberrimique vini inuentionẽ,
 saturnum nominarat. Sed vtraque ratione, &
 Catonis ſententiâ, & propositum hoc meum
 apertè confirmatur. Prætereà, ſicut veteres
 ſcriptores Scythicam gentem omnium anti-
 quiſſimam extiſſe, primasque colonias du-
 xiſſe aſſeuerant; ita Beatus Epiphanius vetus
 & grauis auctor, eam generationem, quæ à di-
 luuio uſque ad turris Babilonicæ confuſionẽ
 ſine vlla hæreſi in vna religione permanſit,

Gene. cap. 9

Gene. cap. 9

Lib. 1. com.

tra hæreſi

Dd 5

Scy-

Scytismum appellat. Disertissimus ille Christianorum Cicero, Lactantius, Firmianus, que de aureo seculo sub Iano, & Saturno à veteribus referuntur, non pro fictione poetica, sed pro vero habenda affirmat, quando regnante iustitia, vnus verus Deus per Italiam colebatur, nondum falsorum deorum cultibus institutis. Quod enim idololatria & hereses, pacem & tranquillitatem publicam perturbent, virtutes & honestatem euertant, turpissimam barbariem, grauissimamque omnium rerum perturbationem secum afferant, sacris profanisque literis, & certissima rerum magistra experientia docetur. Ipse etiam Lactantius aperte confirmat, quòd regnante vera religione, nec dissensiones, nec bella inter homines, nec inimicitia, aut odia extiterint: contra verò hac sublata, boni & mali scientiam perderint, communitas vitæ interciderit, direptumque sit fœdus societatis humanæ, ac

Fum bellirabies, & amor successus habendi.

Vtinam hoc nostri principes, dum plus lætis labe factata Respublica extremam ruinam minatur, aliquando tandem perspiceret. Minimè igitur dubitandum est, quin Lactantius tanto tempore in veterum philosophorum & historicorum scriptis, Sybillinis versibus, & literis sacris ad miraculum vsque versatus, exploratè cognitum habuerit, quomodo Noachus, eiusdemque filius Iapetus Italiam transfessus sit. Ad hæc, Diuus Hieronymus, quem propter incredibilem variarum rerum atque lingua-

linguarum peritiam, maximamque pietatem, & singularem in peruestigandis singularum rerum naturis diligentiam, velut terrestre quoddam sapientæ domicilium, admiror, licinquam auctor est, quod Noachi ex Iapeto filio posteritas, vniuersam Europam repleuerit, nomina tam locis quàm gentibus relinquens, quorum non paucà mutata sint, plurima quoque ad suam ætatem permanserint. Nam duodecim antiquissimarum urbium Italiz, quas duodecim Lucumones siue principes Coloniarum condiderunt, diu ante linguam latinam, auctore Annio, imposita fuerunt. Porrò illa regio, vbi habitasse creduntur, Vaticana à posteris fuit appellata, quasi Vagiana dicas, quòd ibi Ianus velut in cunis natum, primumque vagientem Italiam acceperant. Eamque Deum, penes quem vocis humanæ initia fuisse putabant, Vaticanum vocarunt: quoniam pueri statim vt nati atque in lucem editi sunt, eam primum vocem sonent, quæ prima in Vaticano syllaba est, Hinc quoque Vmbriæ nomen permansit, ab imbris desumptum, cuius coloni Vmbri dicebantur, quod ab his originè duceret, qui ab imbris diluij seruati superuixerat, eaque loca primi restituerant. Vndè Plinius: Vmbrorum gens antiquissima Italiz existimatur, quos Vmbrios à græcis putant dictos, quod inundatione terrarum imbris superfuissent. Idque à Iulio Solino, Iouiano Pontano, cæterisque recentioribus historicis confirmatur. Non desunt

*Geogr. li. 16.
cap. 17.*

*Plin. libr. 3.
cap. 4.*

*Solin. poli
histr. cap. 8*

*Pontan. l. 5
de Ferdinand*

de. I.

desunt tamen, qui nō à primis auctoribus hoc nomen istam regionem accepisse arbitrantur, sed à singulari priuilegio ei fuisse impositum: quasi reliquis vniuersi orbis terrarum partibus diluuiò oppressis, hæc sola tunc fuerit libera, nec quicquam ab aqua detrimenti accepit. Sed ea opinio, scripturæ sacræ, & omnium historicorum sententiæ repugnat, qui vno ore diluuium illud vniuersale fuisse probant. Et si hoc mihi minimè absurdum videretur, si à Gomero Noachi ex Iapeto filio nepote Gomeri siue Combri, ac tandem Umbri, Cimbriq̃ue, appellati diceretur Leander enim Albertus eam Italiæ partem à Gomero Comeram appellatam scribit: quodq̃ue is post diluuium ibi regnauit, antiquissimum chronicorū librū qui vetustissimas Italiæ origines cōtineat, testari ait: deq̃ue Noachi post diluuium in Italiam aduentu, & colonijs, minimè dubitat. Idem recentiores scriptores, Nauclerus, Annius, Lazius, Irenicus, Functius, Munsterus, Postellus, &c. probant. Doctissimus ille M. Podianus quia totam hanc rem ex antiquissimis Italiæ annalibus atque chronicis, vt ipse testatur, collegit, eius verba breuiter adscribenda putauit: Noa, quem antiquitas Ianum vocauit, post vniuersale diluuium in Italiam profectus est, & leuam Tyberis in gressus, colonijs duodecim, siue pagis, hoc situ, qui Umbria vocatur, positis. Vicum deinde in his collibus ædificauit ex tugurijs vt illorum temporum ferebat ratio, nomine indito Turrenæ Augustæ-

Gen. 6. 7

In erudita
sua descripti-
one Ita-
licæ.

Augustalis, siue principalis. Statuitque vt ad *Idem de*
 ritum nouæ lunæ diem huc ad se, tanquam *fragmentis*
 apud & Regem, singularum coloniarum lu- *Catonis de*
 cumones siue præsides accederent, &c. Mé- *ectur.*
 rita verò ista Comitia propterea Noachus
 sibi introduxisse videtur, vt progressionem
 coloniarum intelligeret : & controuersia, si
 rita inter eos existerent, maturè sopirentur,
 si quid vir Dei ex Spiritu sancto de cõstitu-
 ta & gubernanda Republica, de Religione,
 eque nouis colonijs ducendis, mandare vel-
 et, Lucumones perciperent. Vt hætenus in
 ecclesia Christi concilia & synodi celebra-
 ur.

Noachus ergo humani generis iustaurator *Pestibus*
 reprensus, quia rerum & diuinarum & huma- *scribis cla-*
 rarum peritissimus erat, ex influentia coele- *ristimum*
 stium corporum, naturaque syderum, atque *si. Nam Ita-*
 ideo ex Spiritu sancto, maximum aliquando *lia inflare,*
 & diuturnum in Italia totius orbis terrarum *quam No-*
 imperium fore, verus Propheta cognoscebat: *ach. optimè*
 ideo instaurata Asia hanc Europæ nobilissi- *moris.*
 mam prouinciam authore Spiritu sancto, co-
 luit, ornauitq; Omnino enim verisimile est,
 quod Dominus Deus eam prouinciam singu-
 lariter curare, & honorare voluerit, quæ vili-
 bus huic templo suo, vniuersoque orbi impera-
 turæ, & veram promissi filij sui Christi Iesu
 doctrinam per totum mundum propagatura
 erit, atque sapientiæ & religionis arcem retē-
 bit. Quapropter Plinius terrarum omnium
 matrem parentem vocat Italiam numine
 deum

b. 3. *histe*
rar. cap. 5.
 . 6. *Geo*
aph.
 deum electam, quæ cælum ipsum clarius faci-
 ceret sparsa congregaret imperia, ritusq; mol-
 liret, & humanitatem homini daret. Et Strabo
 ad reliquis prouincijs Imperandum; natam
 esse Italiam scribit. Ac Leander omnes natio-
 nes religione & scientia illustrasse Italiam re-
 fert.

Quod autem certa harum rerum historia
 posterioribus temporibus in tanta obscurita-
 te atque obliuione iacuerit, tres potissimum
 causæ pepererunt. Quarum prima est, quod va-
 rijs atq; diuersis nominibus, ob præstitorum
 beneficiorum memoriam, multarumque op-
 timarum rerum inuentionem, atque doctri-
 nam, Noachum & uxorem eius appellarunt.
 Secunda, quod Græci in laudes suas effusissi-
 mum hominum genus, auctore Catone, in his
 obscurandis, & omnium rerum origines sibi
 vendicandis, nimiam licentiam vsurparint, vt
 per eloquentiæ vires, fabulis veritatem obscu-
 rarent, & mendacia imperitoribus obtrude-
 rent. Tertia, quoniam variæ mutationes, &
 grauissimæ bellorum clades, tam homines,
 quam libros, veritatisque memoriam, abolo-
 uerunt, Etsi tam necessaria res à Deo semper
 cõseruata & per doctissimos viros nuper sum
 mo studio, ad incomparabile literarum præ-
 sidium, atque necessarios Reipublicæ Chri-
 stianæ vsus, restituta est, & per me non nihil
 fortassis, ex vetutissimis monumentis, ac prifi-
 cis auctoribus illustrata. Porro 12. Lucumones
 ad imitationem 12. signorum cælestium, Noa-
 chus

chus in Italiam introduxit. Sicut Israeli, siue *Blondin*
 Jacob Patriarchæ 12. filios non sine magno *Pest. Hist. in*
 mysterio, Deus fuit elargitus, Et Moses vni- *Hecurria.*
 versam Iudeorum Rempublicam in 12. tribus
 diuisit. Et Christus ipse 12. Apostolos Ecclesię
 suę præfecit, quos aliquando super 12. sedes ait
 sessuros, iudicaturosquę 12. tribus Israel. Toti-
 dem Noachus colonias duxit. Nec tamē vi aut
 armis, sed nouarum coloniarum missione hoc
 eorum imperium propagatum est. Nam mul- *Lectus. II. 2.*
 tiplicato hominum numero, cū eos angustię *cap. 14.*
 illorum locorum capere nequirent, tū adoles-
 centes vel missi à parentib. vel sua sponte, quā- *Marrus Sy-*
 do rerum penuria cogebat, ad quærendas no- *racus. de situ*
 uas sedes huc atque illuc dispersi, omnes insu- *Stilia.*
 las, & orbem totum repleuerunt. Vnde Antio-
 chus historicus aliorum hominum cōditores *Lectus. I. 2.*
 vocat Italos. Verū Chamus in Africa & Ae- *cap. 14.*
 gypto falsam & impiam doctrinam prioris an-
 te diluuium orbis, euomit, ac paulatim in I-
 taliam progressus, eam ibi quoque tradere in-
 cipiebat: tunc Noachus publicum Vetulonię *Noach. in I.*
 Gymnasium erexisse creditur, vbi diuina & *solid. Acad.*
 humana iura disciplina morum, artes mathe- *mid. erent.*
 maticę, & sacrificiorum, cultusque diuini ra-
 tiones traderentur. Vt vera religione & sapi-
 entia imbuti, contra hæreses Chami, & falsas
 malorum hominum superstitiones, quas ali-
 quando exorituras esse præuidebat, satis mu-
 niti atque confirmati essent. Nec ipse so-
 lus ea publicè ibi professus est, verum eti-
 am aliquando perirent, certis quibusdam
 libris

*Oratione de
Aruspicio
respon.*

libris comprehendit, vt rectè M. Cicero dixerit: Mitto illam veterem ab ipsis dijs immortalibus, vt fama est, Ethruriæ datam disciplinam. Aruspicinorum quoque & ritualium Etruscorum librorum meminit. Idem fortasse indicare voluit Lactantius, quando scribit, quòd Dominus Deus, cum numerus hominum increfcere cœpisset, ne fraudibus diaboli corrumpentur, angelos miserit ad tutelam cultumque generis humani. Nam quòd statim ab initio angeli hominibus custodes à Deo attributi fuerint, tantum virum perspexisse credo.

*Li. 1. de di-
uinat.
Li. 2. ca. 15.*

Vetulonium hoc in Italia primum bonarum artium Gymnasium fuit, vnde ductis paulatim ex Ethruria colonijs, & multiplicato Sagarum Vmbrorumque genere, cum religione, ipsas quoque artes, vt Noachus ante diluuium à suis maioribus, & ipsi post diluuium à Noacho patre didicerant, in sua quisque loca perduxit. Vt rectè apud Myrsilum ipsi Romani fateatur, Hethruscos esse omnium Italiæ populorum antiquissimos, & aureo seculo natos, à quibus ipsi aras, ritus, diuinationes, & disciplinas acceperint. Hinc enim totam Italiam à Noachi posteris Physicæ Astronomiæ, cæterarumque artium doctrina, Theologia, & religione fuisse repletam, varijs argumentis Annius comprobauit. Totamque Italiã ab Hethruscis siue Thyrrenis, Thyrreniam olim fuisse appellatam, scribit Iouianus Pontanus. His enim in artibus Etrurij post mortem

*De bello
Pelagico
cap. 17.*

*Libr. 6. de
Ferd. 1. re-
ge Neapo.*

ortem Noachi sic elaborârunt, vt vniuersus mundus eorum sapiëntiam admiraretur: Ideo à Græcis φιλοθιχται, auctore Rhodogino, vocabantur. Alij quoque populi eos, crebrò, sticilioribus in rebus consulebant, vt apud inimum cæterosque scriptores videre est. Ac natus populusque Romanus eos in urbem vocabat, si propter prodigiorum & portentorum apparitionem, grauiora Reipublicæ tempora imminerent: Maiores nostri, inquit Cicerone, portentorum explanationes Hetrurum disciplina contineri putauerunt. Et quidam interiectis: Si examen apum ludis in nam venisset, Aruspices acciendos ex Hetruria putaremus.

Refert Gellius, quod propter statuam Hortij Coclitis de cælo tactam Aruspices fuerunt ex Hetruria acciti, qui cum inimico & hostili in Populum Romanum (omnia subiugavolentis) animo essent, infideliter & malè responderint: deque perfidia confessi, pœnas meruerint. Quando versus hic scitè factus, canentusque esse pueris, vrbe tota fertur:

Malum consilium consultori pessimum est.

Quatquam enim Romani filios in Hetruriam propter bonarum artium studia mittunt, vt olim in Græciam miserunt: grauioribus tamen in rebus; pauca sine Hetruscorum consilio suscipere audebât: quippè qui in prognosticationibus, & interpretationibus fulgurum atque portentorum præstantissimi & habebantur, & erant. Proptereaque lege cautum

Et

erat.

Li. 6. c. 11.
Aniquat.

De Aruspici
cum respon.

Lib. 4. no.
Hil Attic.
cap. 5.

Blondus li.
8. Ro. triū-
phatis. Vo-
laser. li. 5.
Geographi.

Cic. l. 2. de
legitum.

Cic. l. 1. de
divinat.

Quo. Ro
mani ab

Etrurij
ceremonias

ali. que
m. n. ac-

ceperint,
refert Vo

laterranm

Plin. l. 29
cap. 2.

Juvenal.

Satyr. 6.

Pro Ar

ctiu. li.

2. ubi jub.

erat apud Romanos: prodigia & portenta ad Euthruscos & Aurspices, si senatus iusserit, deferunto. Ac senatus, quã diu florebat imperium, decreuit, vt de principum filiis sex singulis Ethrurię populis in disciplinã traderentur, ne ars tanta ob tenuitatem hominũ, à religionis auctoritate abduceretur ad mercedẽ & quæstũ. Quocirca Ethrurij in vetustissimis annalibus suis contineri aiũt, maiores suos nõ modò optimarum rerum scientiam in Italiã importasse, verumetiam nomina cæteris populis indidisse. Ille enim ab ipso Noacho quasi per manus eas recepisse leguntur: Græcorũque philosophiæ & fabulis (nam & hæc in Italiam paulatim peruenerunt) longè præponebant. Vt eorũ exemplo Romanis quoq; persuadere conaretur Cato, Græcorum literis vt abstineret. Propterea quòd Græci per incredibilem arrogantiam omnium gentium historias peruertere, & antiquissimam doctrinam abolere conabantur, quo facilius se omnium hominum parentes & primos literarum atq; artium inuectores extitisse, persuaderet. Et que de causa Romanis, qui nimiũ eorum Philosophia delictari videbantur, peculiarium librum scripsisse putatur de Originibus rerum. Quo etiam pertinet illud Poetæ:

Omnia Græcè

Cum si turpe magis nostris nescire latine.

Cato tamen Uticensis vnum ex tribunatu militum philosophum, alterum ex Cypri

legatione Romam aduexit : professus se
 confecto plurimum senatui populoque Ro-
 mano contulisse, quamuis proauus eius sapien-
 tissimè sensuisset, Græcos vrbe pellendos, inquit
 Julius Solinus Polihist. cap. septimo. Idcirco
 M. Tullius Italiam plenam fuisse Græcarum
 artium & disciplinarum scribit. Ipse tamen,
 ceterique prudentiores Romani veterem La-
 tinorum doctrinam, quæ & verior & antiqui-
 or erat, Græcorum philosophiæ, fabulis poe- *Li. i. Tusti*
 tarum corruptæ, meritò præposuerunt. *questione*
 um, inquit Cicero, iudicium semper fuit, om-
 nia nostros aut inuenisse per se sapientiùs quàm
 græcos, aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ
 quidem digna statuissent, in quibus elabora-
 rent. Nam mores & instituta vitæ, resque do-
 mesticas ac familiares nos profectò & meliùs
 tuemur & lautiùs, rem verò publicam nostri
 maiores certè melioribus temperauerunt &
 institutis & legibus. Iam quæ tanta grauitas,
 quæ tanta constantia, magnitudo animi, pro-
 bitas, fides, quæ tam excellens in omni genere
 virtus in vllis fuit, vt sit cum maioribus no-
 stris comparanda? Quid per Deum immorta-
 lem verius, quid pulchrius, quid denique ad
 eam causam, de qua nunc agitur accommoda-
 tius, à viro Philosopho, & Rom. antiquitatis
 peritissimo, dici potuisset? Quid enim hoc
 aliud est dicere, quàm Ianigenas Italiæ, atque
 adè totius humani generis post diluuiù pri-
 mo instauratores, reliquis gentibus & literas,
 & leges, & disciplinam morum, atque Rei-
 publ.

publ. gubernandæ rationem, quæ græcis

vocatur, denique religionem, & virtutes cõ-
municasse? Rursus ab alijs humana industria
reperta, aut repudiasse, aut fecisse meliora: hoc
est, ad maiorum suorum doctrinam sic corre-
xisse, vt reformata & quasi castrata appareret.
Hac verò in re tantum se laborasse scribit Ci-

*Lib. 1. de
finib. bono.
& malo.*

cero, vt omnes præclaræ & graues sententiæ
Latinis literis haberentur, & lingua Latina iam
non inops, sed multò locupletior per ipsum
esset, quàm græca: & ne verborum quidem co-
pia græcis latini cederent. Magnificum, Ro-
manisque hominibus gloriosum esse existi-
mans, si græcis de philosophia libris nõ egeret.

*Li. 2. de di-
uinat.*

*Li. 7. histo.
cap. 30.*

Quare Plin. de ipsius laudibus loquens. Salue,
inquit, primus omniũ parës patriæ appellatione,
primus in tota triumphum, linguæq; lauream
merite, & facundię latinarum literarũ parens:
atque vt dictator Cæsar hostis quondam tuus
de te scripsit omniũ triumphorum lauream
adepte maiorem, quantò plus est ingenij Ro-
mani terminos in tantum promouisse, quàm
imperij. Nam is Latinorum doctrinas à se il-
lustratas quantum Græcis prætulit, lib. 1. de
diuinatione ingenuè fatetur: Sed quid ego, in-
quit græcorum? nescio quomodo magis me
nostra delectant. Et libro primo de oratore:
Hominum nostrorum prudentiam cæteris
hominibus, & maximè græcis antepono. Por-
rò reliquis argumentis, vestigijs, & coniectu-
ris, quibus Noachi nostri in Italiam aduentus,
schola, & professio, à vetustissimis & graui-
simis

suis scriptoribus cōprobat, accedit, quod Pythagoras, Samius (qui græcorum philosophiam primus in Italiã intulisse legitur, proptereaque eius sectatores Italici vocantur) ex Ægypto & Persia reuersus, atque interiori omnium ferè gentium literatura, ad miraculum vsque imbutus, in Italiam tamen proficisci voluerit: antiquissima verissimaq; Ianigenarum, vti ex multis argumentis apparet, doctrina permotus. Quæ cum ipsi præ cæteris omnibus probaretur (veritas enim seipsam faciliè commendat, si hominem, suæ familiaritate dignetur) hic permanere, & discere, quæ ignorabat, & quæ ipse alibi cognouerat iterum docere, studiaq; sua cum ijs cōmunicare auebat. Id quod vel aureæ eius sententiæ declarant: quæ profectò magna ex parte sic affectæ sunt, vt à Noacho, vel sacrarum legum auctore Mose aut sapientissimo illo Salomone, prolatae magis, quàm sapientissimi alioqui hominis ingenio excogitatae videantur, vt enim tantarum rerum perfectam sciētiam hominis, præsertim impij animus assequatur per sese, fieri id quidem non potest. Quare Iosephus lib. 1. contra Appionem: Pythagoras inquit Samius, cum sit antiquus quidem ætate, sapientia verò diuina pietate philosophos omnes excellens, non solum quæ nostra sunt agnouisse manifestum est, sed etiam imitatus ea ex multis apparet: dicitur enim quia verè ille vir, multas Iudæorum leges in suam translulerit philosophiam. Vnde & veteres eum

*Laert. in**vita.**val lib. 8.*

Lib. I. opi.
Stola 6.

propter tantam doctrinæ & morum consonantiam, ex Iudæis ortum arbitrabantur. Diuus enim Ambrosius in epistola quadam ad Irenæum: Pythagoricum ait mandatum in aliquorū scriptis prædicari inuenimus, quo ille discipulos suos communem atque vſitatam populo prohibuerit, ingredi viam. Sed hoc vnde assumpserit non est incognitum, nam cum ex populo Iudæorum, vt plerique arbitrantur, genus duxerit, ex eius disciplina deriuauit etiam magisterij præcepta: meritoque magnus apud philosophos habitus, æqualem, vt aiūt, vix reperit. Legerat itaque in Exodo, Mosi diuino præceptum esse oraculo: Solue calciamenta pedum tuorum. Rursus sermone secundo in Psalmum centesimum decimum octauum: Laudādus certè in eo est, quod prius vult loquenda cognoscere, quam proferre quæ sentiat antequā loqui discat, timens ne multiloquio peccatum cōtrahat. Vnde puto & Pythagoram illum philosophum imitatorē iuuenis, huius Prophetici instituisse sectā, vt discipuli sui quinquennio non loquētes tanto silentio loqui discerēt. Cum præsertim & Dauid superioris ætatis quā Pythagoram fuisse non dubium sit, qui ait: custodiā vias meas, vt non delinquam in lingua mea, posui ori meo custodiam, &c. Eusebius etiam Cæsariensis celeberrimus scriptor, & historicus græcus, in sermone ad conuentum sanctorum: pythagoras, ait, Mosis sapientiam sequutus, tantopere propter temperantiam celebris est

factus, ut temperatissimo quoque Platonicō-
 nentia suam tāquam exemplar constituerit.
 Faria quidem hac de re apud beatum Augusti-
 num, Dium Hieronymum, Clementē Alex-
 andrinum, reliquosque scriptores differūtur,
 quę in re tam perspicua, & lōgum, & superua-
 cuum esset recensere. Ad hęc, Numa religiosus
 ille & pius Romanorum Rex, Pythagoreus
 fuisse, veteris historię scriptoribus affirma-
 tur. Nō quod cū Pythagora, qui Tarquinio su-
 perbo Romę regnāte in Italiā venisse legitur
 commercium studiorum habere potuerit, sed
 cām eius saluberrimę doctrine, quā à Ianige-
 nis Etrurijs, siue Hebreis hauserat, aliū inuen-
 torem reperire, & tam procul retrō respicere
 nequirent, Pythagorę viro doctissimo ascri-
 pserunt. Id quod Cicero li. 4. Tuscul. quęstoi-
 num his verbis testatur: Quin etiam arbitror
 propter Pythagoreorum admirationē Numā
 quoque Regē Pythagoreū à posteris existima-
 tum. Nam cum Pythagorę disciplinam & in-
 stituta cognoscerēt, regisq; eius æquitatem &
 sapientiam à maioribus accepissent, ætates au-
 tem & tempora ignorarēt, propter vetustatē,
 eum qui sapiētia excelleret, Pythagorę audi-
 torē fuisse crediderunt. Vel saltem ut maiorē
 Numę legibus auctoritatē cōpararēt. Nam tā-
 ta Pythagorę auctoritas erat, ut quisquis do-
 ctrinā suam imperitiōribus cōmendare cona-
 retur, Pythagoricum se esse affirmaret. Vnde
 Cicero in Vatinium: Volo mihi respondeas,
 qui te Pythagoricū soles dicere, & hominis do-

*Quare Nu-
 ma cum an-
 tē Pyth. igo-
 ram vixis-
 rit, Pytha-
 gorem ap-
 pellatur.
 Cic. 1. Tusc.
 Or. 4.
 Gel. l. 17.
 cap. 28.*

ctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætereà tendere. Libro autem primo Tusculanarum quæstionum sic Pythagoreorum nomen in Italia viguisse ait, ut nulli prætereà docti viderentur. Quocirca clarissimi aliarum

Lib. 8. c. 8.

Fab. 1. 1. c.

ultimo.

Primæ Tull.

cul. & lib.

5. defin.

gentium Philosophi earum doctrinarum gratia in Italiam proficiscebantur, ut de Platone refert Valerius, Quem Cicero non modò in Italiã venisse scribit, verum Pythagorea omnia didicisse & de animorum immortalitate Pythagoræ sententiam probasse & confirmasse affirmat. Primus enim Græcorum immortalitatem animorum asseruisse dicitur Pythagoras, etsi de corpore in corpus transire (verã Ianigenarum, vnde procul dubio id didicit, sententiam non rectè assecutus) putabat. Pythagoras primam Ianigenarum doctrinam argumentis confirmavit, cum hæctenus simpliciter doceretur. Diuus noster Hieronymus contra Ruffinum: Plato, inquit, sentiens multum suæ doctrinæ deesse, venit ad magnam Græciam, ibiq; ab Archita Tarentino & Timæo Locrensi Pythagoræ doctrina eruditus, elegantiam & leporem Socratis cum huius miscuit disciplinis, quæ omnia nomine commutato Origenes in suos libros *περί αρχών* trãstulisse conuincitur. In quo ergò erravi, si Adolescens dixi me ea putasse in Apostolis, quæ in Pythagora & Platone legeram? Vndè aperte colligitur, quòd Pythagoras veram Ianigenarum doctrinam didicerit in Italia. Idcirco eum veteres ipsi quoque Socrati prætulerunt, quem

Rhodog.

mon. lib. 19.

cap. 7.

Plin. 1. 34.

cap. 6.

quem omnium hominum sapientissimum ipse Apollo iudicârat. Multiq̄ue non filios modo, sed vxores quoque, Pythagoræ, diuini philosopho, erudiendas cælesti doctrina tradebant, quæ Pythagoricę dictæ fuerunt, quòd Pythagoram in Italia cum Dijs versatum crederent. Ipse enim Pythagoras in consilio Deorum se aliquando fuisse aiebat. Etsi posterioribus temporibus tam Ianigenarum, quàm Pythagoreorù disciplina non tantùm corrupta est, verùm etiam intermissa & neglecta, cum diu in Italia Siciliaq̄ue floruisset, vt indicat M. Cicero in libro de Vniuersitate, & libro primo Tusculanarum quæstionum. Verùm quæ Pythagoræ doctrina, qui mores, & quæ ratio institutionis fuerit, etsi apud Ciceronem, Laertium, Gellium, Strabonem, ceterosq̄ue scriptores copiosè & grauitè memoriæ proditum est, vt ea repetere superuacaneum esse videatur, præcipuas tamen & verè aureas sententias, quas D. Hieronymus χρυσα παραγγέλματα appellat, breuiter ascribendas putauì. Nam & suprà earum mentio facta est, & huic loco egregiè conueniunt, vtilemq̄ue hoc tempore doctrinam continent.

Etsi Iosephus contra Appionem scribens ait, ipsius Pythagoræ nulla scripta extare.

*Li. t. contr
Appionem*

Immortales Deos, vt leges iubét, honora. Cùm veneris in templū adora, nec aliquid aliud interim quod ad victum pertineat, aut dicas aut facias. Nudus autē pedibus sacritica & adora. Iusurandum cole. Beatos Heroes terrestresq; daemones venerare. Quae lege instituta sunt serua. Honora parentes & propinquos, ex alijs autem hominibus illum tibi amicum fac, qui sit virtute praestantior. Ne amicum exigui erroris causa aduersum tibi reddas, feras quoad possis, potestas autem iuxta necessitatem habitat. Abstine primo à ventre, deinde summo, luxuriaque & ira. Nihil turpe committas neque coram te, neque tecum. Maximè omnium vere te ipsum. Iustitiam exerce verbo & opere, & consuece nihil sine ratione tacere. Recuniam in tempore cumulare, & rursus cùm res postulat erogare discito. Quae aduersa contingunt, sine perturbatione feras. Multi varijsque sermones partim boni, partim mali circumferuntur, quibus ne mouearis: Nemo te aut agendo aut dicendo ad id inducat, quod tibi non sit melius. Quae ignoraueris ne facias, sed quantum necesse est discite. Sanitatem corporis ne neglexeris, sed mensuram cibo, potui, & exercitationibus adhibe, puroque & sine delicijs cibo assuece. Illa quae inuidiam concitant deuita, & fortunae bona ne praeter opor-

oportunitatem effundas, neque sis illiberalis, mediocritas verò in omnibus rebus semper optima est. Scito mortem omnibus fato esse institutam. Exi ad opus cum Dijs voueris, & antè opus diligenter còsidera ne quid temerè agas, miseri quippe hominis est, aliquid dicere vel agere temerè. Ne facias ea quæ possint aliquando te afficere pœnitentia. Rectèq; iudicio còsidera singula: & optimam deinde sententiam tibi velut aurigam præpone. Ne te prius molli somno tradideris, quam diurna opera termente, reuolueris, quid egi, qua transiui, quid rerum agendarum prætermisi, & si turpe quid egisse te deprehenderis, te ipsum crucia: si bona, tibi gratulare. His obseruatis, discipulos suos cognituros pollicebatur Deorum immortalium, mortaliumq; hominum conditionem. Pietatem verò & religionem tum maximè in animis versari dicebat, cum rebus diuinis homines operam darent,

Pythagora quadam symbola.

QVONIAM secretiora Philosophiæ mysteria nequaquam in vulgus proferenda arbitrabatur: idcirco symbolis quibusdam, vt eruditiores, & sano iudicio viri, ea cum fructu & citra periculum aliquod perciperent, tegere solebat. Quæ etsi prima, quod aiunt fronte, superstitiosa videntur & redicula: tamen si quis rectè introspiciat, & alegoriam eruat, intelliget non parum veræ sapientiæ Hebrææ in illis contineri, nihilque aliud

aliud esse, quàm rectè viuendi præcepta. Quælia sunt hæc: Populares vias fuge, & per diuerticula vade. Ab eo quod nigram caudam habet, abstine, terrestrium enim deorum est. Flantibus ventis Echon adora. Ignem gladio ne fodito: Cor ne vores. Arctum annulum ne gestato. Viro qui pondus eleuat auxiliare, nõ tamen cum eo deponas qui deponit. De rebus diuinis, absque lumine loquaris. De dijs rebusque diuinis, nil tam mirabile dicitur, quod nõ debeas credere. In calceos dextrum præmitte pedem, in lauacrum verò sinistrum. Animalia recuruis vnguibus ne nutrias. In via ne scindito. Dei figuram ne insculpas annulo. Iuxta sacrificium ne inscundas vngues, vbi verò incideris pessunda. Fabis abstine. Hirundinem domi ne recipias. Cibum in patellam ne immittas. Panem ne frangito, at sal apponito. Ne sacrificio sine farina. Ne libaueris Dijs ex vitibus non amputatis, adoraturus verò sededas. Dijs superis impari, inferis autem pari numero sacrificandum est. Fugare quidem omni studio decet, ferro & igni morbum à corpore, à victu luxum, & ignorantiam ab animo, domo discordiam, seditionam à ciuitatibus, ab omnibus denique intemperantiam. Alij post Hermippum volunt, quod Pythagoras per imposturam Diuinitatis opinionem collegerit. Subterraneam quippe domum fecerat, matrique mandauit, vt quicquid interim accideret diligenter conscriberet: Anno latuit in ista domo Pythagoras, ex qua tunc squalidus macieque confectus

*Diog. in vita
Tholof. l. 17.
cap. 7. de re-
pub.*

scelus ascendit, aduocataque concione, ab in-
 se redire dixit, & quæ isto anno acciderāt
 scitauit, vt aliquid in se diuini latere patefa-
 ceret.

Postremò, clariss. ille iurifconsultus Saba-
 ellus, Clementina i. de magistris, semper iam
 inde ab initio literarum studia in Italia exti-
 tisse affirmat: etsi ab eo tempore quo Roma-
 ni imperauerunt maximè floruerint. Graui-
 simi præterea viri affirmant, quòd de veteri
 vtilissima iucundissimaq; doctrina, quæ olim
 ante Pythagoræ & Platonis aduentū in Italia *Ionianus*
 fuit intelligēda sint, quæ de Sireneo cātu, quo *Pontanus.*
 & attrahebantur ex remotissimis locis homi-
 nes, & præter nauigātes detinebātur, veteres
 Poetæ fabulati fuerunt. Arbitrantur quoque
 à Parthenope Syrenea virgine denominatam
 Parthenopem urbem, quòd eo loco ipsa se-
 pulta fuerit. Etsi illa ciuitas postquàm & ædi-
 ficijs, & opulentia, frequentiaque hominum
 excreuerat, Neapolis appellata est. Ordines
 Burgundię in ea oratione qua Carolo ix. Gal-
 lorum regi persuadere conantur, sine graui-
 sima totius regni perturbatione fieri non pos-
 se, vt libertate cõcessa hęreticis, catholica reli-
 gio deseratur, apertum huic rei ferunt testi-
 monium, dùm sic loquūtur: Conuentus triū
 ordinum Burgundię, & Fiscii tui procurator
 Rex Christianissime rogant, vt in bonam par-
 tem accipias zelum quem habent ad vnam
 eam conseruandam legem, & tuam, qui es v-
 Rex eorum: congruenter Dei præcepto,
 cuius

cuius spiritus apud Hieremiam prophetam proponit Israelitis exemplum populi insularum Cethim, (qui quidem sunt Itali) qui à tempore Noe quem Ianum vocat, nunquam suã mutarunt religionẽ. Ad hæc posterioribus tẽporibus plurima retinuerunt Romani à prisca Ianigenis, quæ certissimũ huic rei præbet argumentum. Nam & pileo quem Noachus ad perpetuam diluuij, quo puniti impij, conseruatiq̃ue boni erant, memoriam instituisse reperitur, eorum pontifices utebantur: & manu mittendi serui pileum sumebant, in signum libertatis & spectatæ virtutis. Post victorias quoque Dijs gratias & sacrificia offerebant, morboq̃ue liberati, sacrificabant, vt Noachus post diluuium extructo altari obtulit Deo holocausta. Taliaq̃; infinita ex veteri illa Noachi doctrina retinuerunt, quæ suo loco annotabuntur.

Symmachus vrbis præfectus aiebat, retinendos antiquos ritus Deorum, repudiadamq̃ue nouam religionem Christianorũ: sancti patres respondebant, minimè nouam esse Christianam religionem, sed antiquissimam, Prudentius enim:

*Extat in antiquis exemplum nobile libris,
Iam tunc diluuij sub tempore, vel prius, vni
Inseruisse Deo gentem, qua prima recenteis
Incoluit terras, vacuoq̃ue habitauit in orbe.
Vnde genus ducit, nostra porrecta propago
Stirpis, & indigena pietatis iura reformat.*

Quam

*Alexander
Sardis lib.
3. cap. 16.*

Genes. 8.

*Prudent. li.
2. contra
Symmach.*

Quantquam ergò hac doctrina abundabat Italia, eaque tandem in ipsam urbem Romanam permanerat, tamen cæterorum græcorum philosophia, præsertim Romani, etiam delectabantur, eiusdemque percipiendæ gratia, cum à vera Noachi sapientia longius aberrare cœpissent, in ipsam Græciam proficiscebantur, & maximis sumptibus pueros suos mittebant. Vnde Plinius in epistola quadam ad Tacitum: Vehementer vestra, qui patres estis interest, liberos vestros hîc potissimum discere. Vbi enim aut iucundiùs morantur quàm in patria, & sub oculis suorum parentum? aut minori sompitu educantur quàm domi? aut natale solum ab infantia amare & frequentare consuecunt? Et propterea Blondus hoc paulatim abrogatum esse probat. Nã Græcorum mores tunc prorsus eneruati & perditierant, ipsaque studia propter frequentes bellorum clades ferè interierant: Roma verò & artibus, & imperio, & doctissimis hominibus abundabat, vt illis artibus quæ nunc domi tradebantur, optimorum iuuenum mores, & præstantissima ingenia, leuiter periclitari non esset necesse. Præsertim cum meliores pauci, corruptiores autem pluri in patriam redirent. Latinus verò Rex & linguam Italorum & literas, auctore Eutropio, correxit: vnde etiam nomen retinuerunt, vt Latini dicerentur. Quoniam ergò & Hebræorum, doctrina, & Græcorum philosophia, omnes denique

libera-

Lib. 8. 20.
me triph.

liberales artes, & humaniora studia cum imperio in Italiam peruenerant: eaque propter cæli temperiem, vt Iulius Solinus auctor est, & locorum salubritatem, aprica collium, opaca nemorum, innoxios saltus, vitium, olearumque prouentus, tot amœnos lacus, & assiduam nouarum vrbium gratiam, atque clarum decus veterum oppidorum, comodissima lectissimaque; Musarum sedes esse videretur: plurimas florentissimas bonarum artium scholas, atque vniuersitates accepit, Maximorum pontificum, inuictissimorum Imperatorum, & clarissimorum principum, atque Rerum publicarum pietate & munificentia extructas, fundatasque vt optimorum studiorum mater & parens, communisque omnium literatorum hominum patria, altrix, & euectrix, merito appellari videatur, ipso situ bonarum artium præstantia, ingeniorum claritatibus, & breuiter quibus vita carere non potest, auctore Plinio pulcherrima, ditissimaque: Quarum Aca-
 demiarum præcipuas hoc loco, quantum ex ditissimorum virorum scriptis colligere potui, describam, eruditionibus Italis perfectius aliquid, & fortassis etiam verius, eo quod propius ea intuentur, scribendi occasionem præbiturus. Quod & ipsorum gloria atque eruditione dignum erit, si bonis literis patrocinari, & patriæ splendorem in omnem terram diffundere voluerint, & omnibus bonis gratissimum futurum.

Lib. 3. ca. 6.

Romæ

Quia Romani bonas literas utroque & pa-
 cis & bellorum tempore in primis neces-
 sarias esse, atque potentissimos reges illarum
 consilio feliciter rempublicam gubernare,
 grauissimaque sæpè bella dexterrimè confi-
 ere, & propter earum studia Etrurios mira-
 biliter florere, at per totum mundum prædi-
 uri videbant: ipsi quoque cum vniuersi terra-
 rum orbis imperium animo concepissent, ea-
 rum curam suscipere voluerunt. Quamquam
 iam longo tempore politiori literatura ca-
 terunt Romani: attamen quantum rerum
 cognitioni tribuerint, veterum scriptorum
 monumenta declarant: atque vel ex eo intel-
 ligi facile potest, quod illam ex Ethruria di-
 scipulinam, quæ improborum hominum au-
 dacia iam deprauata, & græcorum superstiti-
 ribus corrupta erat, atque in augurijs solùm
 monstris interpretandis, extisque inspec-
 tidis posita, summo in honore habebant. Cũ
 ue Pythagoræ doctrina per Italiam floreret,
 iam quoque præ cæteris omnibus rebus in vr-
 em, auctore Cicerone, auidissimè inferebāt.

Postquam ergo Philosophia Deo auctore Ro-
 manam immigrauit, non nobilitas solùm eius
 cupiditate exarsit, verum etiã multitudo ma-
 gno opere admirata est. Eamque præstantissi-
 ma natura, & maximo ingenio viri, à paruis
 initijs ad summam amplitudinem perduxerunt.
 Quod Africani illius, qui Carthaginem
 Numantiamque deleuit, Lelij item qui Sapiens

*Li. 4. Tuf.
 cul. quest.*

cognominabatur, Sceuloꝝ, Bruti & Ciceron eloquentiæ parêtes, vt alios innumeros omi tam, exempla testantur. Qui gloriam imper Romani doctri næ præstantiisimis muneribus supra modum illustrauerūt. Populus ve rò cum eius vtilissimi studij, ipsarumque ar tium fructũ perspicere inciperet, paucos ve Reipublice, vel militiæ præfecisse legitur, qu non essent earum doctri na perpoliti. Neque i psi tantũ in vrbe ciues amplissima laudis or namenta, quod Philosophiæ excellētes essent, plebis consensu consequebantur : sed externi quoque eruditionis commendatione in ciui tatem ascribebātur. Florente enim Republi ca, inquit Blódus, literis omnibus honor ma ximus fuit: nihil v; in ea vrbe maius, nihil op tabilius literis & doctri na extitit. Quod Cice ronẽ permouisse credo, quãdo vt nihil in vni uersa rerum natura mundo, sic in terris nihil Roma melius, nihil præstantius esse affirmat.

*L. 3. de na-
tura deor.* Arcem deniq; Regum & Nationum exterarũ, lumẽ gentium, domiciliumq; imperij vocat. Quẽ auctore Plinio, plures in quocunq; gene re eximios tulit, quàm ceterẽ terre. Nec aliunde plura maioraque virtutum & doctri næ ex-
Li. 12. c. 2. empla extitisse ait Fabius.

De Theologia Romanorum.

ET si diuinarum humanarumque rerũ sciẽ tiam, veram religionem, & sincerum vni us Dei viui cultum, Noachum siue Ianum in Italiã intulisse, & filios suos his tam viua vo ce, quàm scripsit libris aduersus omnẽ erro

res

rem satis instruxisse, supra est demonstratum: ~~pat~~latim tamé eius posterii, sua fore diabolo, à ~~pat~~terna pietate, religione, & moribus longissime aberrauerunt. Vt nimirum pro vero Deo, quem pater Noachus docuerat, externa quædam idola venerarentur, & propter falsam persuasionem colerent, qualemunque tamen veræ Theologiæ umbram re-nentes. Solet enim veritatis hostis diabolus virtutem ipsam non statim prorsus extirpare, sed vitijs & sceleribus quibusdam sic ob-tere, atque turpitudini honestatis formam induere, vt similima veris falsa euadant: eo-ue facilius in animos hominum, quibus alio-ai semina quædam insunt veritatis, & cog-itionis Dei à natura, influant. Cumque ea magis homines imperitos fallant vitia, quæ virtutem videntur imitari: hinc factum est, vt semel conceptæ superstitioni non crede-ant solùm, sed ita quoque pertinaciter inhæ-erent, vt à prudentioribus sese ab ea reuo-ari non paterentur. Cùm ergò paternæ pie-tis obliuisci, hosti suo diabolo sese gubernan-tes tradidissent, is verum cultum, soli Deo lebitum, in se transferre conatus est. Et quod Domino Deo gratissimum, hominibusque salutare, atque necessarium esse videbat, id a totum abolere, vel saltem profanare, & in-mississimam abusionem peruertere studebat. *Lact. li. 2.*

Maligni enim spiritus teste Firmiano, Lactan- *cap. 17.*
quia diuinitatem frustra affectatam aliter
consequi non poterant, falso ab hominibus

Dij haberi, & coli desiderabant. Iccircò vari fraudibus vsi, asciscabant sibi nomina potentissimorum regum, sub quorum titulis honores sibi diuinos vendicarent. Et erroribus in hominum animos immisissis, à veri Dei notione auerterent. Hac enim fraude diabolus inde ab initio tam idolorum cultores, quàm hæreticos miserè decepisse, Tertullianus vetus & grauis scriptor, in libro de præscriptionibus hæreticorum pulcherrimè demonstrat. Diabolus inquit, cuius sunt partes inuertendi veritatem, ipsas quoque res diuinorum sacramentorum in idolorum mysterijs emulatur. Tingit & ipse quosdam vtique credentes & fideles suos, expiationem de lauacro repromittit, etsi adhuc meminit mythræ, signat illic in fronte milites suos, celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid quod & summum Pontificem in vnus nuptijs statuit? Habet quoque virgines, & continentes. Cæterum si Numæ Pompilij superstitiones euoluamus, si sacerdotalia officia & priuilegia, si sacrificantium ministeria, instrumenta, & vasa sacrificiorum, ac piaculorum & votorum curiositatem, cõsideremus, nonne manifestè diabolus morositatem illam Iudææ imitatus est? Qui ergò ipsas res, de quibus sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectauit expiimere in negotijs idolatriæ, vtique & idem, & eodem ingenio gestijt, & potuit instrumenta quoque diuinarum rerum, & sanctorum

horum Christianorum sensum de sensibus,
 verba de verbis, parabolas de parabolis pro-
 phanz & æmulæ fidei attentare. Et deo neq; à
 diabolo immissa esse spiritalia nequitiz, ex
 quibus etiã hæreses veniūt, dubitare quis de-
 beat: neq; ab idololatria distare hæreses, cum
 & auctoris eiusdem & operis sint, cuius & ido-
 lolatria, &c. Huc pertinet illud Sapientis capi-
 te 14. Benedictum est lignum, per quod fit iu-
 stitia. Per manus autem quod fit Idolum ma-
 ledictum est, & ipsum, & qui fecit illud, quia
 ille quidem operatus est, illud autem cum es-
 set fragile. Deus cognominatus est. Similiter
 autem odio sunt Deo, impius & impietas eius.
 Etenim quod factum est, cum illo qui fecit,
 tormenta patietur, propter hoc & in Idolis
 nationum non erit respectus, quoniam crea-
 turæ Dei in odium factæ sunt, & in tentatio-
 nem animæ hominum, & in musculam pe-
 dibus insipientium. Initium enim fornicati-
 onis est exquisitio Idolorum, & ad iuuentio
 illorum corruptio vitæ est. Neque enim erant
 ab initio, neq; erunt in perpetuum. Superua-
 cuitas enim hominum, hæc adinuenit in orbẽ
 terrarum, & ideo brevis illorum finis est in-
 uentus. Acerbo enim luctu dolens pater, rapti-
 cito sibi filij, fecit imaginem, & illum qui tuc
 quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam
 Deum colore cœpit, & constituit inter seruos
 suos sacra, & sacrificia. Deinde interueniente
 tempore, conualescente antiqua consuetudi-
 ne, hic error tanquam lex custoditus est, & ty-

ranorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in palam homines honorare nō poterant, propter hoc quod longe essent, è longinqua figura eorum allata, euidentem imaginem Regis quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui abierat tanquam præsente colerent sua sollicitudine.

Prouexit autem ad horum culturam, & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim, volens plus placere illi qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinē in melius figuraret. Multitudo autem hominū abducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut effectui, aut Regibus deseruientes homines, in communicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et nō suffecerat errasse eos circa Dei sapientiam: sed & in magno viuentes inscitæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

Hac ergo fraude diabolus contra eos usus est. Vtinam ipsi talem in vera religione constantiam re magis quam verbis obseruassent, qualem Cotta Pontifex & philosophus apud Ciceronem se in paganismo obseruaturū ait, lib. 3. de natura Deorum: Ego sacra, cæremōnias, & religionem, quam à Maioribus accēpi, defendam, semperque defendi, nec ex ea vllius vnquam oratio aut docti aut indocti mouebit.

Et idem Cicero 6. Verrina de Siculis: Deos patrios,

patres, quos à Maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter & retinendos arbitrantur. Primo igitur inuestigabo præcipuorū, & quæ valem doctrinam continent sacrorum. quoad eius fieri poterit rationem: deinde quomodo cum Iudæorum religione & legibus consentiant: postremo, quemadmodum sublato errore, ad veram nostram Christianam religionem affecta sint, breuiter aperiam. Præsertim cum veteres ante legem Patriarchæ eandem fidem, eandemq; propemodum religionem habuerint, quam abrogata lege Christiani obseruant. Lactantius etiam libro septimo diuinarū institutionum, ca. 22. affirmat, quod philosophi ac poetæ, etsi veritatis arcana (eò quod non rectè intelligerent) turpiter corruerint, magna tamen ex parte cum prophetis consentiant. Et Clemens Alexandrinus probat, quod Numa rex plurimorum sacrorum apud Romanos auctor, Mosén ferè imitatus sit. Moses enim latis legibus id Iudæis suis præcepit, quod veteres ante legem scriptam Iani genæ & sancti patres per Italiam, cæterasque mundi partes spontè fecerāt: ex eodemq; fonte Noachi & Mosi doctrina manauit. Quamquã Numa eam deprauabat, & onerosissimis superstitionibus, vt Tertullianus loquitur, Romanos onerabat. En verò & fusiùs hoc loco & accuratiùs explicare decreui, propterea, quod hæc eorum Theologia, ritus, & cæremoniæ, à veteribus ante Christianismum Romanis, in alias quoque prouincias dispersæ &

propagata sunt. Ne hæc eadem in earum descriptione sæpiùs repetere cogar.

De Iano.

*Cic. li. 1. de
nat. deorũ.
Marlia. li.
4. cap. 8.
Põponius
Latius cap.
1. de sacer-
dotijs Ro-
manorum.*

QVia veteres principem in sacrificando Ianum esse voluerunt, quem primum in Italia cultum Deorum demonstrasse credebant, iccirco nos ab eodem hanc tractationem nõ incommodè ordiemur. De Iano ergò variæ apud scriptores sententiæ reperiuntur. Dum alij Ianum regem Epirotarum fuisse opinantur, cuius auxilio & consilijs cum Romani hostes superassent, templũ ei extruexerint, quod Ianiculum vocaretur, statuamque bisfrontem posuerint, vt ab vna parte viri, ab altera mulieres adorarét. Alij nescio quem Ianum finxerunt, quem propter animarum rerum inuentionem, maximaque beneficia diuinis honoribus afficere, & adorare cœperint. Verioris historiæ peritis viris minimè dubium est, quin illorum Ianus, Noachus noster fuerit, vel saltem Noachi filius Iapetus, neposue Gomerus. Nec enim obscurum est, quin illum Ianum vocarint, quem primum Italiæ parentem extitisse arbitrabantur, quique primus terram illam colendam, habitandamque aperuisset, & omnium rerum benè gerendarum ianuam, hoc est, rationem demonstrasset, diuinumque cultum, & liberales artes ipsis tradidisset. Ianũ enim Marlianus lib. 4. cap. 1. rerum omnium Ianuam & principium fuisse creditum scribit. Vnde & domorum transitus ianuæ appellantur, inquit ca. 8. Quod vel clauẽs quam illi affingeban-

Erant declarabant. Is verò an Noachus
 ipse fuerit, an ipsius filius Iapetus, etsi hæc
 affirmare non possum, ipsorum tamen nominum,
 quæ Iano tribuebantur, vera ratio imprimis
 Noacho cõuenit. Nam is demum primus om-
 nium hominum parens, pacisq; inter Deum
 & nouum orbem auctor, bonarum artium, &
 religionis, agriculturæ, & vini reperiens, post
 diluuiũ fuit. Primus Italiam aperuit ipse, vel
 autẽ Iapeto filio, nepotiue Gomero præcepit,
 uti eã præ cæteris orbis partibus instaurarent.
 Iam verò cui rectius bifrontis nomẽ cõpeteret,
 quàm ipsi Noacho? quippe qui vtriusque, ante
 & post diluuiũ, orbis certissimam rationem
 sciebat, duorumque mundorum historiam
 nãrat, & tanquàm verus atque antiquissimus
 pater de thesauro sapientię suæ tam noua quàm
 vetera depromebat, tam diuinarum quàm hu-
 manarum rerum peritissimus, ac vtrumque
 tam agros colere, quàm rempublicam admi-
 nistrare docuit. Quod ipsi etiam Itali perspe-
 xisse videntur, quando perpetuam memoriã
 ad posteros transmissuri, nummum fecerunt,
 in cuius altera parte bifrons caput, in altera
 nauis cerneretur. Indicantes venisse Ianum
 naui ex Asia in Italiam, & vtriusq; orbis par-
 tis verum patrem & Imperatorem existere.
 Idque longẽ apertius ex quadrifrontis nomi-
 ne colligitur. Quod nemini verius applicari
 potest, quàm Noacho: qui non Asiam & Eu-
 ropam tantum, sed reliquas etiam mundi par-
 tes, totumque terrarum orbem instaurauit,

*Iam quare
bifrons.*

*Qualem se
vidisse glo-
riam Goro-
pium.*

*Iam qua-
drifrons.*

gubernauit & rexit. Ac illud imperium quod Iapetus filius latissimè tandè propagauit, Noachus pater non modò cœpit, sed optimis etiã legibus & artibus, & vera religione firmauit. Quanquã téporis, rerum, memoriãq; edacis, lapsu, quod Iapeto Gomeroq; primis Italiã colonis, præcipuè verò Noacho tribuèdũ erat, longè posterioribus hominibus, qui vel scientia, vel rerũ gestarũ inuentarumq; magnitudine præstantes, fuerant, affcripserunt, & superstitionibus atq; idololatria peruerterũt. Quare 2. Synodus Turonensis Iano sacrificare prohibuit. Porrò ab agricultura, & saluberrimi vini inuentione Noachũ Saturnũ appellãrũt, sub cuius imperio aurea secula fuisse legũtur. Mortuo igitur Noacho diuinos honores impenderunt, & longiũs, vt fit, in cõcepto errore progressi, varia sacra instituerũt, ac relicto vero Deo, quem solũ colendum & adorandũ esse Noachus varijs argumẽtis, & externis signis docuerat, idola sibi fabricare cœperũt, impiaque sacrificia vsurpare. Primũ in oriente adoratũ quidam opinantur Semũ filium Noachi, quem alterum à Noacho Dei martyrem vocãt, quòd innumeras cædes, crudilitates, & nefandas libidines filiorum & nepotum suorum videre oportuerit. Quod verò tam leuiter Noachi nostri posteritas à vera religione ad idololatriam, & turpissimos errores prolapsa sit, variã apud veteres scriptores causã redduntur. Sunt enim qui Chamo filio Noachi tribuant: Quod is prioris mundi hæreses

SATURNUS.

Henric. Erphordius. *Functionis in Chronicis.*

Idololatria origo.

Chamus etiam in arca malus erat e. quãsumlibet, 47. d. s. s. s.

res & turpitudinem, in posteriorem post diluuium orbem intulerit: vel salté à patre maledictus, odio & furore quodam antè recesserit, quâ in vera religione confirmaretur. Proptereaque falsam religionem pro vera siue per malitiam, siue per ignorantiam introduxerit, quâ alij à stirpe sanctæ radicis, vt Lactantius loquitur, auulsi, probare, nouosque mores & instituta pro arbitrio condere maluerunt. Atq; hic malorû omnium fons & origo fuit. Nam cum Deus naturam hominis sic fabricare voluerat, vt duarum in primis rerum cupidus & appetens esset, sapientiæ nimirum & religionis iccirco falli & errare contigit, quòd aut religionem susciperent, omissa sapientia, aut sapientiæ soli studerent omissa religione: cum alterum sine altero vix possit esse verum: Ceciderunt ergò ad multiplices religiones, sed ideò falsas, quia sapientiã relinquebant quam illos docere poterat, deos multos esse nõ posse: studebant sapientiæ, sed ideò falsæ, quia religionẽ summi Dei omiserant, qui eos ad veri scientiã poterat erudire. Sic homines tam olim quàm in præsens, qui alterutrũ suscipiunt, vitam deuiam, maximisq; erroribus plenam sequuntur: quoniam in his duobus inseparabiliter connexis, & officium hominis, & veritas inclusa est. Præsertim hi, qui sacras litteras non rectè perceperunt. vt quemadmodũ vera sapientia & religio à perfidis hominibus corrupta & deprauata sit, cognoscere possent. Alij hæc omnia religionis & pietatis osori, atq;

Lactant. lib.

2. insisus.

Rhodoginos

lib. 22. 1. Si-

onum anti-

quarum.

Lactant. l. 3.

cap. 11.

Idem lib. 3.

cap. 16.

Idem lib. 2.

c. 15. 16. 17.

acc. ri-

acerrimo humani generis hosti diabolo, ascribere maluerunt. Is enim postquam à dei ministerio, & cultu per superbiam desciverat, hominibus immortalitatem & supremam beatitudinem, quam ipse sua nequitia perdiderat, inuidere, & in eandem impietatem, damnationemque eos præcipitare modis omnibus studebat. Hi ergò contaminati & perditì spiritus, per omnem terram vagantes, & solatium perditionis suæ, perdendis hominibus, vt ante diluuium fecerant, quærentes, omnia insidijs, erroribus & fraudibus replebant. Adhærebant singulis hominibus, & omnes hostiatim domos occupabant, geniorum nomen quo facilius illaquiarent assumptes. Et quoniam spiritus tenues incomprehensibilesque sunt, insinuabant se corporibus eorum, qui ipsis parebant, ac occultè in visceribus operti, valetudinem viciabant, morbos ciebant, somniisque animos terrebant, & mentes quatiebant furoribus, vt eos cogerent ad ipsorum auxiliacurere, prodesseque putarentur, quando nocere desinerent. Hac fraude vagi & incoesti spiritus vsi turbârunt omnia, & tenebras hominû ingenio & sensibus offundentes, miscuerunt falsa cum veris, & per maximam, quam perfidè induxerant, similitudinem faciebant, vt vera esse crederentur, & grauissimis in rebus hominum credulitatem illuderent. Extractis simulacris se insinuabant, & quorum illa nomina erant, quasi personas aliquas sibi induebant: veritatemque mentitis nomibus inuolutam

lum ex oculis hominem auferabant, ne De-
 um, nec dominum suum cognoscerent. Om-
 nibus sacrificijs præsentibus se occultabant in
 templis, & prodigia frequenter ædebant, qui-
 bus obstupefacti homines fidem commoda-
 rent diuinatis & numinis. M. Cicero, itaque &
 in nostro, inquit, populo, & in cæteris, Deorū
 cultus, religionumque sanctitates existunt in-
 dies maiores, quod præsentiam sæpè Diui su-
 am declarent. In oraculis quoque suæ nequi-
 tia non deerant, ut victorias, opes, imperia,
 omnia denique prospera & aduersa ipsos lar-
 giri persuaderent. Nam cū dispositiones Dei
 præsentirent, interponebant se in his rebus, ut
 quæcunque Deus faciebat, ipsi facere viderē-
 tur. Ideoque si populo vel vrbi alicui, secundū
 Dei statutum, boni quid impenderet, se id fa-
 cturos vel prodigijs, vel somnijs, vel oraculis,
 pollicebantur, si sibi templa deuouerentur,
 nouæ imagines consecrarentur, mactarentur-
 que greges hostiarum. Quoties autem pericu-
 la & euerfiones ex certis argumentis depre-
 hendebant, se tunc profitebantur iratos, ac si
 hoc pœnitentia homines auerterent, videri
 volebant id placati auertisse: si vitare nō pos-
 sent, quin à Deo punirentur, id fraudulenter
 agebant, ut propter illorum contemptum ac-
 cidisse crederetur. Ut tali impostura notitiam
 & cultum veri Dei inueterarent, sibi verò a-
 pud homines auctoritatem compararent, &
 in celo ab Angelis dorari non possent, id
 hominibus in terra quæsiuerunt, ut auctor
 est

Li. 3. de na-
 tura deor.

est Rupertus Tuitiensis, libro 2. de Victoria
 verbi Dei, capite sexto. Huc accedit eorū ab-
 ominanda crudelitas, qui nobilitate generis,
 diuitijs, imperio, à Deo prę cęteris iccirco ex-
 ornati erant, vt tanquam Dei magistratus in
 vera religione populum retinerent: sed hęc
 fraudibus à diabolo seducti, à vero vnus Dei
 cultu ad errores & idololatriam metu atque
 supplicijs pertrahebant. Id quod nostris peri-
 culosissimis temporibus, grauisima tam pro-
 prię, quā subditorum suorum salutis iacturę,
 à quibusdā principibus fieri videmus. Qui e-
 ipso Nymbrodi primi tyranni, & idololatrię
 auctoris, filios, sectatoresue se esse demōstrā.
 Nymbrod enim Cimbris Germanisque à sur-
 ticipiendo pane vocatur, quod subiectis impe-
 rio suo populis, quos non aliter quàm filios
 passere, in vero Dei cultu, ac syncera religio-
 ne cōseruare debebant, tam corporalem quā
 spiritualem cibum eripiant. Vel contra Chri-
 sti & Ecclesię catholicę morem atque præcep-
 ta sumere cogunt. Hęc eō fusiüs & altius repe-
 scere placuit, vt rudiores intelligerent, quibus
 fraudibus, quāue perfidia impietas & supersti-
 tio in orbē terrarum irrepserit, & quā di-
 abolus obsideat, quāque in omne flagitiorū
 genus facillē præcipitare possit eos, qui semel à
 veritate & orthodoxa fide abducti, ipsius ty-
 rannidi colla submiserunt. Et amplius mirari
 desinant, quomodo fieri possit, hominis
 figuram gerentes, contra veram religionem,
 contra ius & omnem rationem, contra legiti-
 mum

magistratum, contraque Deum ipsum
 repugnare in animum inducant suum. Quia
 enim illi maiorum suorum verissimam do- *Actor. 14.*
 ctrinam, & legem Dei, & testimonia illa, quæ *Sapient. c. 13.*
 semper ipsis reliquit Deus, negligebant, dia- *et 14.*
 olo & improba Chami posteritati obtem- *Roman. 1.*
 erabant, ut opera magis ipsa, quam Deum
 creatorem intuerentur, dimisit illos Deus in-
 edii vias suas, & merito tradidit eos in re-
 obum sensum. Ut inquam omnes boni ho-
 mii exemplo discerent, quam periculosum
 est, à vera religione & sincero Dei cultu, qui
 sola Catholica Christi Ecclesia reperitur,
 recedere, id quod superiorum temporum hi-
 storia aperte confirmat.

De Vesta.

NOACHI vxor an in Italiam peruenerit, plu- *Gen. 7. et 8.*
 resque post diluuium filios procrearit,
 i certis argumentis demonstrari non po-
 st: tamen quod veteres Itali Ianigenæ tan-
 iam primam omnium matrem, & velut no- *Pet. epi. 2.*
 orbis Reginam eam celebrarint, minimè *c. 2. c. quan-*
 abitandum est. Quod enim vnà cum Noa- *tilibet. 47.*
 no in nauì conseruata post diluuium super- *distin. et.*
 ierit, scriptura sacra testatur, & orthodoxi *Ambrosij de*
 patres confirmant. Sed cum certo nomine nõ *Nõ. c. 21.*
 exprimitur, varijs eam posterì nominibus
 appellauerunt. Aretiam nimirum siue terrã,
 quod mater omnium noui orbis hominũ ex-
 cutisset. Nã ut cælũ & terra omnia producant,
 sic primos instaurati mudi parètes Noachum
 cælum

caelum, vxorem eius terram non immerito dixerunt. Sempiternamque eius memoria celebraturi, vnâ è duodecim ciuitatibus, quas primi Italix coloni posuerunt, ab ipsius nomine Aretium vocasse dicuntur. Apud beatum Epiphanium Barthenos vocatur. Alij Estam siue Vestam nominârunt, quod sacrum igne virginibus custodiendum prima intituisset. Vnde illud Ouidij:

Nec tu aliud Vestam, quam vimam intellige flammam.

Genes. ca. 8.

Scriptura quidè sacra expressum est, quod Noachus post diluuium Dominò Deo gratias acturus cum vxore & liberis sacrificium tulerit, quodque ipsi Deo vehementer idgratum extiterit. Vnde verisimile fit viris doctis, quod optimi parentes posteros suos vt crebrò sacrificarent admonituri, ignem à se repertum, & ad hanc rem necessarium, diligenter custodiendum tradiderint. Nam egressa Palladium Veturoniae in Italia Noachus & Vestra sempiterno igni conseruando extruunt leguntur, cuius certissima haectenus argumenta extare probat Annius, sacros nimirum cineres & Etruscis literis descripta monumenta. Altare autem illud quod Moses Noachum sacrificasse ait, ex octo lapidibus eum construxisse quidam affirmant, propterea quod octo homines Deus in arca seruasset. Vt posteros quoque ipsi Noacho tandem deduxisset, à 12, lib. cum onibus ductisque colonijs posuisse aiunt. Sicut Iosue ob perpetuam rei memoriam,

Heres. 26.
Vesta vxor
Noachi.

Coropius
putat Vestra
nouè Cim-
bricum esse,
Quae si id
est stabile
omnium re-
vum funda-
mentum.

Comeff. cap.
35. in Gene

Iosue. 4.

riam, quod 12. Israeliticæ tribus, per Iordanū
transissent, 12. maximos lapides ex præcepto
Dei erexit. Et Helias Propheta ex 12. lapidibus
altare destructum instauravit, lib. 3. Reg. cap.
& Moses verò ob liberationem ex Ægypto
agni paschalis sacrificium iam ante Iosue in-
stituerat. Porro Remigiū apud Henricū Er-
nordium, Vestam; inquit, præcipiam religi-
onis Deam dicimus esse habitam: nam & sine
ne nullum erat sacrificium, nec sine eo cole-
tur religio. Vndè & ipsa sicut Ianus in o-
nibus inuocabatur sacrificijs, &c. Noacho
tem in constituenda Republica, ducendisq;
lonijs occupato, vxor sacri ignis & sacrifi-
orum curæ, erudiendisque puellis, præcipue
caste videtur. Vt mulieres ferè viris religio-
res sunt. Ad eius verò sacri ignis custodiam
æsta, suadente vel permittente Noacho, vir-
gines legisse creditur, vt virginitatem & san-
moniam diuino cultui in primis conueni-
de clararet, quia ignis pura, sterilis & incor-
pta natura est. Vnde Ouidius:

Uæq; de flamma corpora nulla vides.

Virgo igitur virgo, quæ semina nulla remittit.

Sic tandem sacræ legis scriptor Moses sa-
rificiorum ignem sacerdotibus perpetuo in-
taei alere & conseruare præcepit. Vcl saltè,
per ignem hunc posteros suos commone-
scent, oportere illos, tamquam veræ vir-
utis exemplum, & velut lucem quandam, o-
mnibus in rebus prælucere. Vt tempore legis
script olim Iudæis à Mose, Apostolis autem &

Exod. 12.

*Quære vir-
gines sacri
ignis custo-
des fuerint*

*Huc perti-
net Augu-
l. 4. c. 10. de
ciuit. Deò.*

Lenit. c. 6.

Gg

facer=

*Stc ecclesia
recens bap-
tizatis, &
moris
lumen in
manus por-
vigis.*

sacerdotibus nostris ab ipsa saluatore omnium Christo præceptum est: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Aut saltem cum Deus ipse lux sit, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & ignis cõsumens: vt externo quodam signo admonerentur, eum recta fide, & ardenti charitate sic colere, ne altero diluuiio ignis (quod Adamus aliquando futurum prædixerat) qui aquæ inundationem vix euaserant, interirent. Præterea per sacrum hunc ignem posteros admonere voluerunt, futurum aliquando tempus, quo spiritus Dei tanquam ignis descenderet de cælo, & ferretur non supra aquam (vt olim) sed super homines, vt primo illo amore Dei exardescerent, varijsque linguis loquerentur, & antiquam originalem iustitiam, quam Adamus perdidit, veterem illam vnã vniuersi orbis linguam, quã peccati temeritas in ædificanda turre Babylonica dissiparat, restituerent. Vtq; certã spem haberent, omnia peccata, per ignem cælestem, per mortẽ Christi Iesu, per aduentũ spiritus sancti expurganda fore, rediturumq; aureũ seculum, & sempiternã pacem. Prisci Romani omnibus sacrificijs ignẽ adhibebant, & Imperat. velut ornamẽtũ & insigne imperij, ignẽ libi, & vxoribus, filijsq; suis, præferri volebant. Vtinã veram eius rei sententiã cognouissent. Siue ergo sacrificiorũ, siue alterius cuiusdam diuinioris rei significandæ gratia, sacrum ignem custodiendum

*1. Cor. 2.
Cypria ser-
mone de
Penteco.*

*Alex. l. 1.
geni. dier.
ca. 2. & 28.
Li. 4. c. 17.*

dandum posteritati reliquerint, certè adorã-
 dicauit nequaquam reliquerunt. Quemad-
 modum Iudæi religiosissimè & omnium di-
 gentissimè eum (sicut à Mose præceptum e-
 rat) custodisse, atque in captiuitatem abituri
 eius præ cæteris omnibus rebus singularè cu-
 ram habuisse leguntur, adorasse verò minimè.
 Etsi disertissimus ille Christianorù Cicero,
 Lactantius Firmianus, & acerrimus antiquita-
 tis indagator Cælius Rhodoginus, idcirco e-
 tiam Noachum & Vestam posteris suis ignem
 conseruandum tradidisse putant, quòd cœle-
 stis æthereaque eius natura sursum semper
 vergens, certissimum immortalitatis argu-
 mentum esset. Proptereaque semper cogita-
 rent, nihil minùs hominem, qui solus ex om-
 nibus animantibus eo vitur, decere, quàm se
 deorsum contra naturam suam abijcere vt be-
 stiam, & terrenas corporeasque voluptates,
 Deo creatori suo, propriæque saluti antepo-
 nere, & sempiternas tenebras, vitæ atque luci
 perfectissimæ præferre. Pecudes enim aucto-
 re Lactantio, neque in cælum suspiciunt, neque
 religiones sentiunt, quoniam ab his vsus ignis
 alienus est. Quanquam ergò Noachi eiusdem-
 que vxoris fidelis & pia institutio fuit: tamen
 torum posteris, quod longè aliter à veritatis
 inimico persuaderentur, duplici se grauissi-
 mo scelere contaminauerunt. Priore qui-
 bus quod parentes suos Deos facerent, po-
 tioris verò quod igni quoque diuinos hono-
 rimpenderent, ignisque solis, lunæ, vt scri-
 ptura

Lib. 2. Machab. c. 1.
Ambro. l. 3. officiorum cap. 14.

Lact. lib. 7. ca. 9. Rhodog. li. 15. lectione antiquar. c. 15.

Lib. 2. 10.

Sapient. c. 13.

Numer. 21. ptura loquitur, specie delectati, Deos putarēt.
4. Reg. 18. Vt posteriores quoque Iudæi æneum illum
 serpentem, quem Moses erexerat in signum
 venturi aliquando Christi, qui per suam pas-
 sionem omne venenū auferret, ipsi per sum-
 mam leuitatem adorauerunt. Atque hæc eo-
 rum falsa theologia cum hominibus semper
 propagata, & in omnem terram dispersita est,
 dum singuli alios pietate, sicut arbitrabantur,
 superare volebant. Et primò quidem paren-
 tes suos, vti nunc est demonstratum, deindè
Sap. ca. 14. cæteros etiam qui ipsis chari fuerant, magnū-
 que sui post mortem desiderium reliquerant,
 venerari cœperunt: eorundemque simulacra,
Dypria. de vt aliquod ex imaginum contemplatione so-
idolorū va- latium haberent, finxere. Tandem longius a-
nitate. berrantes varia ipsis sacra introduxerunt, vt
 gratiam aliquam referre benè meritis vide-
 rentur, quando alios honores vitæ hac defun-
 ctis quos deserrent, inuenire non poterant.
 Sicque posteris facta sunt sacra, quæ prius erāt
 solatia Atque tunc:

Vt semel obsedit gentilia pectora patrum

Vana superstitio, non interrupta cucurrit.

Et atum per mille gradus, tener horruit hares,

Prud. l. 1. *Et coluit, quicquid sibi met venerabile cani*

contra Sym- *Monstrārant at tui: puerorum infantia primò*

masburo. *Errorum cum lacte bibit.*

Cumque de Imperatoribus sibi persuade-
 rent, posse illos cum eadem potestate in cælū
 conscendere, atq; idem imperium post mortē
 retinere:

Indocilis

Indocilis fatui ducebat ineptia vulgi:

Diuinus & his est

Imperitias honos, quem dum metus, aut amor, aut
spes,

accumulant, longum miseris processit in auum

los patrius, coepit falsa pietatis imago

et per ignaros nebuloso errore nepotes.

Quidam per publicos huiusmodi honores

functorum, viuos allicere conabantur, ad

enè beateque eorum exemplo viuendum, &

ræclare merèdum de Republica. Ideoq; be-

ficijs excellètes viros, in cælum fama & vo- Cic. lib. de

ntate tollebant, acuendę virtutis gratia, que nat. deorum

bentiùs Reipublicæ caua periculum subiret

optimus quisque. Porrò hæc temeritas incre-

lulitasque in tantum excreuit, vt cordatiores

et prudentiores viri, qui plus sapere poterant,

per tē reprehenderent. Etsi propterea tam a-

ud Græcos quàm Latinos vel morte, vel ex-

ilio, dominante malitia, mulctabantur: aut e-

iam in grauissimum odium populi incurre-

ant. Pulchrum est illud Ciceronis libro pri-

mo de natura Deorum: At Perseus Zenonis

auditor, eos dicit esse Deos habitos, à quibus

magna vtilitas ad vitæ cultum esset inuenta,

ipsasq; re res vtilis & salutare Deorum esse

vocabulis nuncupatas, vt ne hoc quidem di-

ceret, illa inuenta esse Deorum, sed ipsa diui-

na: quo quid absurdus, quàm aut res sordidas

que deformes Deorum honore afficere, aut

homines iam morte deletos reponere in De-

os, quorū omnis cultus esset futurus in luctu?

Et sub finem eiusdem libri: Qui fortes & claros viros tradunt post mortem ad Deos peruenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerarique soleamus, nonne expertes sunt religionum omnium? Rursus libro secundo: Hæc, & dicuntur, & creduntur, stultissime & plena sunt futilitatis, summæque leuitatis. Eò enim error hic peruasit, vt turpissimas etiam res adorarent, nec rationem adhiberent in colendo, nec modum facerent in fabricandis Dijs. Quod pulchrè describit Prudentius Christianorum Virgilius:

Li. I. cont.
Symmach.

*Quicquid humus, pelagus, cælum mirabile gignunt,
id dixere Deos, colles, freta, flumina, flammæ.*

Et Romanus martyr apud eundem poetam.

*Miseret tuorum me factorum, & principum
Morumque, Roma sæculi summum caput.
Iubes, relictis patris & Christi sacris,
Vt tecum adorem feminas, ac mille mares,
Deos, Deasque, deque sexu duplici
Natos, nepotes, abnepotes aditos,
Ac tot stuprorum sordidam prosapiam,
Furor ne summus, vltima & dementia est,
Deos putare, qui creantur nuptijs?
Rem spiritalem terrentem quærere?
Elementa mundi consecrare altaribus?
Id quod creatum est conditorem credere?
De ascito supplicare spiriti?*

Quare viri philosophi tantam cæcitatem animaduertebant quidem, sed nemo, qui altissimè

Vicinè in animis hominum infixos errores
 excipere posset, inuentus est. Nec enim tam
 facile ijs in mentem veniebat, quare verum
 est aliquid, quàm quare falsum. Quod M.
 Cicero libro primo de natura deorum, & li-
 bro secundo de diuinatione ingenuè fatetur:
 Veritatem, inquit, tam faciliè vera inuenire pos-
 sem, quàm falsa conuincere. Quod quidem
 non dissimulanter auctore Lactantio, sed ve-
 rè atque ex animi sententia proclamauit, quia
 veritas humanis sensibus erui non potest,
 quod assequi valuit humana prouidentia id
 assecutus est, vt falsa detegeret: fictum enim
 & commentitium quicquid est, quia nulla ra-
 tione subnixum, faciliè dissoluitur. Hac itaque
 dementia, excæcatum hominum genus est, &
 horrendæ superstitiones cælum ipsum, ter-
 ramque polluerunt, vt rectè affirmare posset
 Cicero: Sua cuique genti religio est, nostra
 nobis. Nam in oriente solus Abrahamus cum
 alijs quibusdam pijs viris, in recta religione
 persistit, ad eò vt eum Chaldæi, quòd ipsorum
 ignem adorare nollet, persequerentur, & in
 ignem, vt Philo tradit, conijcerent, vnde ta-
 men Dominus Deus eum liberauit. In Italia
 verò Faunus Rex primus omnium certa que-
 dam templa dijs extruxisse credebatur, à quo
 etiam hæcenus omnia diuorum templa vul-
 gò fana vocantur. Romulus verò vrbis & im-
 perij Romani fundator, Deorū immortalium.
 quorū prouidentia mūdū gubernari cognoue-

*De ira Dea
cap. 11.*

*In antiqui-
tatis bib-
licis. Et
Naucleruo
Gene. 20.*

*Pomp. Let
de face. Ra-
ma. ca. 1. 6
Marlia. 1.
Rom. anti.
quit. usum
cap. 6.*

rat, curam vel in primis suscipere voluit, ut à se tanto labore fundatum imperium, florentissimum atque sempiternum reddere dignarentur.

Li. 2. ca 3

Ro. antiq.

Alexan. 1.

l. c. 14. ge-

nial. dicit.

Idcirco varia templa & sacra, quibus religiosè ab omnibus colerentur, fundauit. Quorum Romæ primum fuit, auctore Marliano, Iouis Feretrii in vertice montis Capitolini extructum: tum quia eius auxilio, uti credebat, de acerrimis Reipublicæ hostibus egregiam victoriam reportarat: tum etiam ut reliquos hostes ad eundem modum semper feriret, & in grauisimis negotijs atque periculis reipublicæ opem ferret: aut saltem ipsius auctoritate & præsidio, à potentioribus tolerabilem pacem referrent. Cuius quidem testis ob vetustatem & negligentiam Romanorum collapsa (forte quòd postquam rerum domini euaserant, externumque hostem non metuebant, Iouis veterum beneficiorum obliuiscerentur) Augustus Cæsar restituit: ut tantum imperium quod magnitudine iam laborare incipiebat, eius fauore in tam alta pace diu conseruaretur. Spolia autem Acronis Cenenensium regis, quæ Romulus in eo templo Ioui Feretrio consecrârat, & Opima illa Fidenatum spolia, quæ Cornelius Cossus splendidè intulerat, an alio translata sint, an potius vna interierint, exploratè hætenus scire non potui.

Inlim Sol.

Polibi. c. 2.

Plinim. Li

uim, c. 6.

Valerim 1

4. cap. 2.

De Ioue Statore.

DEindè in prælio Sabinorum Ioui Statori Romulus ædem vouit, quem plerique à stan-

stando dictum putant, siue potiùs erigendo, quod animos Romanorum militum tunc fere collapsos erexerit. Diuus verò Hieronymus quòd nunquam ociosus sederet, sed ad ferendam semper omnibus opem paratus esset, dictum Statorem existimat. Etsi Laurentius Valla id reprehendere videtur. Seneca autem quòd ipsius beneficio omnia starent, Statoris sibi nomen vsurpasse scribit. Quantum verò rempublicam Iupiter Stator curârit, vel vnicum Ciceronis exemplum declarat, qui Caium Flaminium Consulem bello punico secundo, magna Rempub. clade affecisse ait, quod signa rerum futurarum contempsisset. Nam cum Aretium versus castra mouisset, & contra Hannibalem duceret legiones, & ipse & equus eius ante signum Iouis Statoris sine causa repente concidit, obiecto signo, vt peritis videbatur, ne committeret prælium. Huc pertinet illud Asclepiadis præfecti apud Prudentium in Romano martyre.

Marlianum
li.2. cap.11.
Plin. de vi-
ris illustri-
bns, cap.2.
Hieron. cõ-
tra Ioniam.
lib.2.
Libr.5. ele-
gantiarum
cap.6.

Lib.1. de di-
uinitio.

*Quod Roma pollet auspicio condita,
Ioue Statori debet, & Dijs ceteris.*

Hoc autem templum in radice montis Palatini à Romulo extructum, Neronis incendio perijt, nec deinceps restitutum est, auctore Marliano.

Misericordia.

Misericordiæ etiam templum extruxit Romulus, siue vt alijs placet, Numa, vt & eam ibi religiosè colerent, & quicumque reus esset confugeret liber esset. Sicut Mosen & Iosephum.

sue reipublicæ peritissimos gubernatores ex præcepto Dei, filijs Israel ciuitates refugij constituisse scriptura sacra testatur. Etsi enim Reipublicæ pulcherrimum interest, vti iustitia inter homines conseruetur, & nemo alterum lædat, nullaque flagitia impunè in ciuitatibus perpetrentur, aut saltem per incuriam fortè patrata fuerint, maturè, ne vltius serpant, corrigantur: tamen non semper in puniendo ipsum factum introspicendum est, sed etiam qualitas & natura facti. Fit enim sæpè, vt etiam boni viri malorum hominum petulantia, & contumelijs lacefsiti, propter sanguinis ebullientis feruorem, animique impotentiam, strictioris iustitiæ limites præter voluntatem excedant, quorum certè quantum legis natura fert, magnam habere rationem oportet. Vt vehementer mirum sit, nostra diuorū templa, & sacra loca, contra diuinū & humanū ius, à plerisque hominibus eo priuilegio crudeliter spoliari: cum tamè & *Ethnici*, & crudeles Gothi, Vandalive, omnibus qui ad sacra templa salutis causa confugerent, pepercissilegantur. Nam etsi copiosè hoc ipsum affirmari posset (talibus enim exemplis veterum scripta redundant:) tamen solorum Gothorum, Vandalorumque, qui crudelissimi, scelestissimi, & orbis flagellum, extitisse omnibus probantur, in hac re pietatem præterire non potui. Vt vel eò imperitiores intelligerèt, quam turpiter contra Romuli Misericordiæ, nostra verò sacra templa, nunc licentiæ domus edificetur.

*Numer. 35.
Deuter. 19.
Iosue 20.*

*C. de his qui
ad ecclesias
confugiunt.
Item § 2. in
stitu. de his
qui sui vel
alieni iuris.*

dicitur. Et quàm Aethnicorum scelera à
 quorundam Christianorum impietate super-
 antur: quando in illorum templis malefici,
 in nostris verò ne boni quidem viri sine peri-
 culo & metu viuere, atque delitescere pos-
 sunt. Nullaque religio, nulla pietas, nullæ le-
 ges, vel ipsa templa, ab audacium hominum
 furore tueptur, atque defendunt, Nam quod
 Tyberius Imperator hoc priuilegium, quod
 Romulus siue Numa ad Misericordiæ templū
 confugientibus concesserat, reuocasse legitur,
 quasi malis ciuibus peccandi licentiam præ-
 beret: non sat magna ratione, nisi aliud con-
 silium secutus est, id fecisse, doctissimiis viris
 creditur. Quia propter nimiam paucorum
 petulantiam, legibusque comprimendam au-
 daciam, bonis etiam viris saluberrimas, & tan-
 to perè necessarias res eripere, nec recta ratio,
 nec ipsa pietas, quæ in animis hominum inest
 permittit. Præsertim cum illi hoc maximè
 priuilegio vterentur, qui casu quodam, & per
 imprudentiam peccasse deprehendebantur,
 quos & causam dicere, innocentiamque tue-
 ri, & aduersariorum accusationi respondere
 oportebat.

Marlian. li.
2. cap. 4.

Alexan. l. 3.
cap. 22. ge-
mialium die-
rum, ait ma-
xima ibi sce-
lera perpe-
trata.

Fides.

Fidæi quoque Deæ, siue à Romulo, siue à
 Numa extructo templo, S. P. Q. R. graui-
 oribus rebus tam ad religionem quàm ciuile
 Reip. administrationem pertinentibus con-
 sultabat. Eo ipso, vt mihi quidem videtur, de-
 clarantes,

Marlia. li 2
cap. 12.

clarantes, nihil in consilijs capiendis magis requiri, quàm fidem & taciturnitatem. **Vt nimirum suam quisque sententiam fideliter depromeret, salutemque Reipublicæ priuatis rebus, & amicorum voluntati semper præponeret, quæque salubriter conclusa & deliberata erant, fideliter retineret: ne maturius quàm oporteret, maximo Reipublicæ malo, in vulgus efferrentur: & propterea boni quoque Senatores liberè sententiam suam dicere non auderent. Quod si hoc temperè tam in principum, & Rerumpublicarum, quàm ecclesiasticorum cõsultationibus atque capitulis obseruaretur, longè aliter ipsorum res flourerent. Quare Carthaginenses cum in Republica sua esse cernerent, qui in Fidem impij, Senatuscõsulta ad Dionysium Siciliæ tyrannum perscriberent, eos ex consilio suo eiecerunt. Postquam verò Romulus ex hac vita emigrâret, pro tantis beneficijs aliquam gratiam relaturo, diuinos & ipsi honores decreuerunt, mutatoque nomine, vt maior eius auctoritas haberetur, non iam Romulum ampliùs, sed Quirinum appellarunt. Iulius enim Proculus a patribus subornatus, auctore Lactantio, nunciavit plebi, vidisse se Regem humano habitu augustiorem, eumque mandasse ad populum, sibi delubrum fieret, se Deum esse, & Quirinũ vocari. Ad huius imitationem aliorum quoque Regum, qui benè de Republica meriti, & præclaris rebus, inter homines conspicui fuerant, nomina post mortem mutabantur, ne quis**

*Lib. I. ca. 15.
Zouor. lib.
2. annalium.*

*Quare reges
nomina mutarunt.*

*Romani Põ-
tificis nomẽ
quarũ mutabantur.*

quibus homines aliquando extitisse conuinceret. Ac tandem mos apud Romanos introductus est, ut electi Imperatores eorum nomina usurparent, qui innocenter vixerant, recteque imperarant, ut vel ipso nomine ad earundem virtutum studia excitarentur: quod pulchrè indicat Lampridius in Alexandro Seuero: qui rogatus à Senatu ut Antonius diceretur: Ne iussu, inquit, ne me ad hanc certaminis necessitatem vocetis, ut ego cogar tanto nomini tibi facere: cum etiam hoc ipsum nomen, licet peregrinum tamen grauare videatur, & insignia nomina onerosa sint. Cumque illi tandem sponderent, Si Antonini nomen repudiaſti, agni prænomen suscipe: Magni, inquit, nomen cur accipitur? quid enim iam magnum tibi? cum id Alexander post magna gesta, Pósius verò post magnos triumphos acceperit: vehementer mirum sit, quosdam hoc temere tam libenter in magnificis titulis atque nominibus delitescere, quæ reuera onus mansunt, quàm honos, officij potiùs, ut canonum doctores loquuntur, quàm dignitatis. Nam quod Alexander aliena nomina pro sua gratitate, obtrudente vniuerso senatu Romano non receperit, retamè ipsa verum Antoninũ reprobauerit, multò apud omnes clarior, auctior Lampridio, euasit. Nunc verò contrà, multi nomina ipsa usurpant, rem verò quæ ipsis denegatur, negligunt, ut non temerè vulgò dicatur: Dũ crescimus in titulis, deficimus in moribus, Numa autem Pompilius ut populum rebel-

*Vide gloss.
D D. in
proe. lib. 6.
decretaliũ.*

bellem & impium ad humanitatem, atque
 niora consilia reuocaret, plurima sacra, & v
 rios Deorum ministros introduxit. Flamini
 nimirum: Dialem, qui Iouis, Martialem q
 Martis, qui Quirini sacris præesset Quiri
 lem. Sallos verò, à solenni saltum, quo im
 saliendum utebantur, dictos, duodecim,
 Fenestella capite 7. & P. Lætus cap. 8. de sac
 dotijs Romanis scriptum reliquerunt. Vt
 ctè Tertullianus noster superstitiosè in
 re curiosum fuisse dixerit: & Lactantius in
 tarum religionum institutorem appella
 quod Plinius Nouocomensis affirmat, Numa
 imperium Deos immortales propter
 pietatem tranquillum & diuturnum re
 disse, & M. Cicero: Mihi, inquit, ita per
 Romulum auspicijs, Numam sacris cons
 tis, fundamenta iecisse nostræ ciuitatis, qu
 nunquam profectò sine summa placati
 Deorum immortalium tanta esse potu
 horum ego sententiam libenter probam
 tantum studij & laboris in conseruand
 religione posuisset Numa, quantù in eue
 da, & fabricandis superstitionibus consum
 sit. Cum religione nanque iusta imperia o
 sunt, atque rursus euerfa. Vt nihil magis c
 Christianis principibus meritò esse oport
 quàm veram religionem, & cultum De
 quo teste Paulo Apostolo omnem sum p
 testatem habent (tueri, & cum capitis quoc
 fui, & fortunarum periculo propugnare
 que defendere. Si enim velimus refricare

MORIAM

*fenest. de
acerd. Ro.
cap. 5.*

*Tertull. a.
ologetici
cap. 25.
Lactan. li. 1.
cap. 22.*

*Li. 3. de na.
tur. de or. 1.*

etiam temporum, & tam sacræ scripturæ, quam veterum historicorum libros perquirere, reperiemus, eos & feliciter, & diu imperasse, qui Orthodoxam religionem præ cæteris omnibus rebus conseruare, & propagare auduerunt: contra verò qui eam abolere, opprimere, & falsam introducere, seditiosis atque hæreticis hominibus patrocinari voluerunt, non solum ipsi vita cruciati atque dedere sint, verum etiam sepultura & iustis exequiis plerique caruerint, infinitaque in Rempublicam mala, & deplorandam omnium rerum perturbationem intulerint. Id quod neini qui in veterum & recentiorum historijs ediocriter versatus est, ignotum esse potest. Verò qui ab omnibus Dijs coli deberent, publicis decretis expressum erat. Eos qui cælestis habitus colunt, & illos quoque quos cælum merita vocauerunt, Herculem, libentem Æsculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum, & propter quæ datur homini ascensus cælum mentem, virtutum, pietatem, fidem, aurumque laudem delubra sunt.

De Hercule.

Herculis ergo fanum in foro boario tantæ venerationis fuit, vt nec musca, nec canis eius tecta subintrare auderet. In quo Pontifex sacrificaturus, solo lauro coronabatur, nec mulieribus, nec seruis, nec libertis interesse licebat, proptereaque mulieres per Herculem detestabatur, auctore Gellio. Huius Potitij & Pinarij

Cic. lib. 2.
de legibus.

Quod Iason
Antioch. regis
gratificatus
miserit
ad sacrificium
Hercul. pecunia,
vide
2. Mach. 4.

Pinarij nobiles sacerdotes erant. Sed Appianus Claudius Censor cùm aduersus responsum ad feruos hæc sacra transtulisset, ira deorum luminibus orbatus est, & Potitij qui prodiderat intra annum omnes extincti fuerunt. Herculem ergò tam sanctè coluerunt Romani, vt omnium rerum suarum ipsi decimam offerrent. Qui mos à Iudæis ad ipsos profluxisse videtur. Vt enim Iacob in Mesopotamiam profecturus, si prospera ipsi euenirent, & Deus tineres comes esse, atque Esau tyPannide liberare dignaretur, omnium bonorum decimam se per soluturum recepit: sic Euander boues quos Hercules interfecto Caco restituerat, decimas obtulit. Prædixerat enim Hercules vitam ducturos felicem, qui bonorum omnium sibi decimam persoluent. Et sicut Deus apud Malachiam Prophetam omnium rerum abundantiam pollicetur his, qui decimas in domum suam liberaliter inferrent: ita peruersum apud Romanos verbum erat: Diues factus qui vult, Herculi decimam soluito. Vnde Plautus in Stichò: Decimam Herculi polliciam. Et Cicero libro tertio de naturæ Deorum grauitè reprehendit, quòd multi decimam Herculi vouerent pro diuitijs, & bona valentudine: pro sapientia, quæ omnium rerum præstantissima haberetur, paucissimi, ad hæc, sicut Propheta meritò Iudæos à Deo puniri affirmat, quòd decimas non persoluerent: sic Camillus apud Titum Liuium haud mirum esse ait, quòd ciuitas Romana seditionibus arderet,

Lactan. li. 2. c. 8. Fenest. c. 2. Lat. ca. 3. de sacerdotijs Ro Decime offeruntur Herculi. Gen. ca. 28.

Marl. lib. 4. Rom. antiquit. cap. 6.

Pompò. Læ. tus de sacerdotijs Ro. cap. 3. Quòd Lucul. Herculi decimam persoluisse felix & diues euasisse credebatur A. l. xan. lib. 8. genial. dier. cap. 22.

deusque damnata voti, omnium rerum potestatem curam, quam religionē se exolendi habet. Nam arduum aliquid fubituri Romani, alijs quoque dijs decimam vouisse legunt, sicut de bello Veiano scribit Liuius: quos oppugnaturus dictator decimam prædæ partem Apollini se daturū voto obstrinxit. Quæmodum & Græcorum sapientissimi Athenenses, rerum suarum decimam in sacrificio & belli vsus persoluebant, id quod ex estola quadam Pysistrati tyranni ad Salonem ad Laertium aperte colligitur. Quibus ea re de Noachi in Italiam aduentu, & Etruria nigenarum doctrina, atque moribus, superallata sunt, non parum confirmari videntur: quod nimirum hæc in Italia diu ante legem à Mose Iudæis latam floruerint. Alioquin si leges Iudæorum imitari voluissent, iam omnes promiscuè rerum suarum decimam præcepto soluere oportebat: nunc verò veteri sci ante legem Patriarchæ, ex voto solum obligabantur.

liber III. cap. 11.

mensis partem decimam obole-

vit dijs su-

is. epist. I. a-

part. cessan-

tur.

Lib. I. de v-

tit philoso-

phorum.

De Libero & Libera.

Iberi autem patris sacra & religiosè & castè obseruabant. Nam legitimi coniuges eius festum celebraturi, aliquot diebus festum dormire, vt casti & mundi apparent, cogebantur. Refert enim Fenestella capite primo de sacerdotijs Romanis, quod Syllanus hac occasione Hérculis vxore adamata potiri voluerit, quia duobus coniugibus, duos

ea nocte dormirent, eò quòd postridiè Libero patri rem diuinam facturi erant. Antiochu rex Iudæos cogere volebat, vt hedera coronati Liberò sacrificarent. Et hæc sacra Athenis omnium maxima habebantur, auctore Spartiano.

Tertull. apologeti
August. l. 18. c. 13.

ciuit Dei Cicero. 3. de leg.

Lib. 2. Machab. c. 14.

Iupiter Optim. ma. Marlian. l. 2. cap. 3.

li. 3. c. 17. Cor. Tacit. li. 19. Annalium.

Marlia. li. 2. cap. 3. Val. l. 5. c. 10.

Posteriores tamen Romani Liberum patrem vnà cum sacris non modò vrbe, verum etiam Italia expulerunt, quòd in magnum abusum atque turpitudinem sacra eius abiussent, & perquam obscure celebrarentur. Vt dolendum sit, quod Christiani viri Bacchum tantoperè celebrent, vt eius memoriam acturi, insanire videantur. Nicanor Antiochi Regis magistratus Iduæis minabatur, quod, nisi Iudam Machabæum vinctum traderent, templum Hierosolymitanum vellet libero patri cõsecrare. Omniù verò religiosissimè Iouem Opt. Max. venerabantur, eiusdemque templum celeberrimum & præstâtissimum erat, ac per excellentiã Capitolium dicebatur, cum tamen Capitolium aliorum quoq; Deorum templum, statuas, & sacra contineret. Propterea enim Cicero deorum immortalium domicilium appellabat Capitolium, & Lactantius vrbs Romæ & religionis summum caput extitisse ait. Hoc autem Tarquinius Priscus vouit, sed Tarquinius superbus ædificare cœpit, sed regno disturbatus perficere nequiuit, dedicauit autem Horatius Puluillus. Quod tantæ apud Romanos venerationis fuit, vt quisquis populo Romano gratificari vellet, Iouem

tis Optimi Maximi templum honoraret,
 ornaretque. Carthaginenses enim, S.P.Q.R. *August. 1.*
 victoriam de Samnitibus, auctore Marlia- *3. de civi!*
 no, gratulaturi, auream coronam Ioui Maxi- *Dei, c. 12.*
 mo transmiserunt. Et Philippi regis legati
 ut in Capitolio sacrificare, & Ioui Optimo
 Maximo ex auro dona ponere liceret, à Se-
 ratu petuerunt: quod cum ipsis permitte-
 retur, coronam ex auro centum pondo ob-
 ulerunt. Quod cæteri etiam principes & flo-
 rentissimarum Rerumpublicarum magistra-
 us, quia Romanis gratum esse videbant, imi-
 abantur. Sicut de Antiocho rege narrat Ci-
 cro, quod candelabrum è gemnis clarissimis
 pere mirabili perfectum, in Capitolio po-
 ere Ioui Optimo Maximo voluerit, nisi
 Terres in Sicilia interceptisset. Quod eius tam
 esarium, tam impium, tam crudele facinus
 erstrinctorus: Multi, inquit Reges, multas
 beræ ciuitates, multi priuati, opulenti, ac
 otentes habent profectò in animo Capito-
 ium sic exornare, ut templi dignitas, Impe-
 ijque nostri nomen desiderat. Qui si intel-
 exerint interuerso regali hoc dono grauitè
 ostulisse, grata fore vobis populoque Ro-
 nano sua studia ac dona arbitrabuntur, sint
 hoc vos in Rege tam nobili, in re tam exi-
 mia, in iniuria tam acerba neglexisse audie-
 rint, non erunt tam amentes, ut operam, cu-
 ram, pecuniam impendant in eas res, quas vo-
 bis gratas fore nõ arbitrentur. Persarum quo-
 que Rex ab extremis Indis allatum Pallium

Hh 2

missis

Plinius li. 35. cap. 30.
Alex. Sardan. l. 3. ca. 11. de morib. g. t. i. l.
 milisse fertur, ad quod aliz vestes admota, el-
 neris diuini fulgoris colorem attraherent. Ip-
 si quoque Romani quotiescunque prouinci-
 am, aut urbem Imperio suo adiecerant, lau-
 rum in Iouis Optimi Maximi gremium, gra-
 tias acturi, deponebant. Quo pertinet illud
 Probi ad Senatum Populumque Roman. a-
 pud Vopiscum: Coronas quas mihi obtulerunt
 omnes Galliz ciuitates aureas, vestrae patres
 Consc. clementiz dedicaui: & has Ioui Opti-
 mo maximo, ceterisque dijs immortalibus
 cosecrate. Qua ex re factum est, vt totum Ca-
 pitolium in maximum splendorem excreso-
 ret, & quantum diuinæ res humanas: tantum
 hoc templum cætera mundi miracula supera-
 ret, Iouisque terrestre domicilium vocaretur.
Li. 2. ca. 3. cap. 10. Quæ hodie omnia nuda relictaque cernuntur,
 inquit Marllanus. Eius autem veneratio &
 impius cultus tantus fuit, vt verus Deus am-
 plius tolerare non posset. Quare non semel,
 sed sæpius fulmine ictum conflagrauit. Etsi o-
 mnes illi qui prudentiores ceteri dici & habe-
 ri volebant, diuinitus quidem fieri illam flammam
 asserebant, sed ab ipso Ioue, quod subli-
 mius magnificentiusque desideraret. Impie-
 tatem sui erroris, auctore Lactantio, pertinaci
 stultitia augentes, qui templum cælesti iudi-
 cio damnatum, restituere contra fas omne cõ-
 tenderint. Ipsi etiam Iouis ministri, & sa-
 cerdotes maximæ apud Romanos auctorita-
 tis fuisse videntur: quippe de quorum consi-
 lio grauioribus in rebus sententiam capere tã
 ipsi

Li 3. c. 17.

In feb. l. 4.

e. 1. pr. cap.

Enang.

Alludit Ni.

reph. li. 7.

dist. eccles.

cap. 48.

principes quàm senatus solebat. Zonaras *Idem in c.*
 auctor est, quod Constantinus Impera- *sessione sua*
 cum propter corpus morbidum, & pra- *Constant. 4.*
 tum humorum redundantiam, à medicis *peritè fate-*
 curari non posset, Iouis Capitolini sacerdotes *tur.*
 de morbo suo consuluerit, qui etiam respon- *Zonor. l. 3.*
 derint, nulla alia ratione curari posse, quàm si *Annalium.*
 in calido infantum sanguine lauaretur. Non *Marl. li. 2.*
 leuiter tamen transeundum est, quòd Tarqui- *cap. 5.*
 nius Ioui optimo Maximo templum extru-
 sturus, ne quid in auspicato fieret, primò au-
 gures de loco consuluit, & cum ab his desig- *Quare Ter-*
 natus locus aliorum iam pridem Deorum tē- *minus Iou-*
 pla haberet, ac præoccupatus esset, sacrificijs *ni cedere*
 quibusdam eos inuitate cogebatur, vt Ioui ce- *uoluerit.*
 lerent. Etsi id Terminus & Iuuentus nequa-
 quam facere uoluerunt. Quod optimum Ro- *Ridet tamē*
 manis visum est augurium, quasi imperium *has auguri-*
 & Romanum nec termino ullo, ne senectute, la- *um Augu-*
 defactandum foret, sed hoc æternum cum re- *li. 4. deci-*
 gione significaretur, vnde Poeta: *case Dei, c.*
Quid noua cum fierent capitoliæ nampe Deorum
Cuncta Ioui cecidit turba, locumq; dedit:
Terminus, vt veteres memorant, iuuentus in ade
Restitit, & magno cum Ioue templa tenet.
 Vtrumque quidem hoc & à Romanis cre- *Romanum*
 ditum est, & Sybillinis versibus promissum. *imperium*
 Sicut Firmianus Lactantius libro septimo in- *perpetuum.*
 stitutionum, ca. 25. probat, in columi vrbe Ro- *Roma col-*
 ma, lapsum ruinamq; orbis minimè esse me- *lapsa, extra*
 tuendam: at verò cum caput illud orbis ceci- *mā iudicet*
 dit, & vñ esse cœperit, quod Sibyllæ fore *improbi.*
 aiunt,

aiunt, non esse dubium amplius, iam venisse
 finem rebus humanis, orbique terrarum. Qua-
 re, inquit, precandus Deus est, si tamen sta-
 tuta eius & placita differri possunt, ne citius
 quam putemus, tyrannus ille abominandus
 veniat, qui tantum facinus molitur, ac lu-
 men illud effodiat, cuius& intirritu mundus
 ipse lapsurus est. Rursus. 15. eiusdem lib, post-
 quam multa de extremo iudicij die differuit;
 nimirum quod ultimis temporibus impie-
 tas, auaritia, libido sic crebrescent, ut si qui
 forte boni superfuerint, prædæ sint scelera-
 tis, & diuexentur vndique ab iniustis, ut non
 fides in hominibus, non pax, non humanitas,
 non pudor, non veritas reperiatur, confun-
 detur, omne ius, intereantque leges, omnis
 terra tumultuetur, fremant vndique bella,
 omnes gentes in armis sunt, & ciuitates fini-
 timæ inter se prælientur: statim subiungit
 Cuius vastitatis & confusionis hæc causa erit,
 quod Romanum nomen, quo nunc regitur
 orbis (horret animus dicere, sed dicam quis
 futurum est) tolletur de terra, & imperium
 in Asiam reuertetur, ac rursus oriens domi-
 nabitur, & seruiet Occidens. Tertullianus
 hoc ipsum confirmare videtur: Est, inquit,
 & alia maior necessitas nobis pro imperato-
 ribus orandi, & pro omni statu imperij, re-
 busque Romanis: quod vim maximam vni-
 uerso orbi imminentem, ipsamque clausu-
 lam seculi, acerbitates horrendas comminan-
 tem, Romani imperij comatu scimus retar-
 dari

*Quid saluū
 est, si Roma
 perit. Hiero-
 nimo ad Ge-
 nentiam
 demang-
 gamia.*

*Romani
 imperij in-
 seruitus vo-
 de auctore
 Laetio. col-
 legendus.*

*Hæc de-
 promptavi-
 dentur ex
 Esdra c. 5.*

6. & 15.

*Apologet.
 cap. 32.*

*L. 4. Esd.
 cc. 15. in-
 ter ceteras
 causas
 & signa
 refertur
 qui ho-
 mine fa-*

Itaque nolimus experiri; & dum preca-
 tur, differri, Romanæ duiturnitati faue-
 re. Beatus quoq; Ambros. in caput secundū
 prioris epistolæ Paulinæ ad Theſſaloni-
 ces, pulchra hac eadem de re quædam
 allata reliquit. Quanquam Sanctus Benedi-
 ctus prædixisse legitur; quod Roma nõ exter-
 minabitur à gentibus, sed tempeſtatibus, &
 terræ motibus fatigata, in ſemetiſſa, vt Gre-
 gorius loquitur, marceſcet.

De Iunone Iuga, & Dea viriplaca.

QVia imperiū ſine legitima maris & fœmi-
 næ coniūctione, quæ matrimoniū vocatur,
 diu conſeruari non potest, plurimūq; refert,
 quibus quiſq; iungatur: ergo Iunonem etiam
 Iugam venerabatur, caſtas morigeras, & pro-
 bas vxores vt acciperent, ac puellæ, quā ama-
 bāt, animū ipſi conciliaret. Lege enim cautū
 erat; vim ingenuę virgini inferre, aut ſuaſione
 in tuam ſententiā trahere caueto. Nam vtrūq;
 & violentè, & fraudulèter, ſiue blanditijs, at-
 que artibus quibuſdā virginum viduarumq;
 pudicitiam attrectare, expugnareq; grauiſſi-
 mis poenis prohibitum erat. Præſertim ſi deo-
 rum conſecrauiſſent, quod tūc non ſolū ad in-
 iuriam hominū, verum etiam Dei irreuerentiā
 deliquiſſe viderētur. Puellæ verò nobiles fre-
 quenter in tēplo eius cubare ſolebāt, omen fu-
 turi mariti accepturæ, ſicut apud Atticos ante
 conubiū Dianę cōſecrabatur: & apud Mace-
 dones, Græcoſq; ante aras Deorū à Cereris ſa-
 cratio magna religioe, vt fortunatę eſſēt nu-

H h

ptie,

ptiæ; coniungebantur: in Thessalia vxorem
 siue virum accepturi prius sacrificium offero-
 bant. Multò per Deum immortalem rectius,
 quàm hoc tempore plerique Christiani, opes
 solummodò, formam, & progeniem consi-
 derant, ne quid dicam turpius, de pietate, mo-
 destia, religione & moribus nihil omnino cu-
 rant. Vt nò mirum sit, tam ipsis infelicia ma-
 trimonia euenire, & præter modicam volu-
 ptatem, perpetuam miseriam, atque cruciatum
 amarissimos. Pulchrum enim est illud Poe-
 ta:

*Sors potior muliere proba non obigit vnquam
 Vlla viro, contraq; mala nil tetrius vsquam est.*

Et illud:

Thesaurus est malorum mulier mala,

Feris omnibus immittior mulier mala.

Gen. c. 19.

De Abrab.

Et. l. 19.

Vt verè dixerit Salomon: Dignus & diuitiæ
 dantur à parentibus, à domino autè vxor pru-
 dens. Primum, inquit B. Amb. in coniugio re-
 ligio quærat, deinde discite quod non aurum,
 non argentum quæsiuit Abraham, non posses-
 siones, sed gratiam bonæ indolis. Et idè can-
 Christiane, gentilem, aut Iudæam, aut hære-
 ticam, aut omnem alienam à fide tua vxorem
 accersas tibi, &c. Verùm quia inter optimos e-
 tiam coniuges certis de rebus aliquando leui-
 ores controuersie oriuntur, quæ nisi maturè
 comprimantur, odium, repudium, & grauif-
 sima mala producunt: idcirco Viriplacam De-
 am quæ Græcis Ἐπιπλάκη dicitur introduxerunt,
 etque sacellum, in palatio consecrauerunt.

V. det. l. 2.

cap. 1.

Matth. l. 3.

ca. 3. Cle-

mons Ale-

xand. l. 4.

frans.

inmod si discordes coniuges venirent, con-
cordes domum reuerterentur.

Nam melius nec prestantius vllum est,

*Concordes quam cum in tecto versantur eodem,
Vir simul & mulier.*

Quam tamen Deam, nisi à prestantiori no-
non ducere maluissent. Vxoriplacam fortasse
rectius appellare potuissent : non est enim o-
dium & frequentius, & grauius, & diuturnius,
quam odium & ira mulieris.

De Victoria.

CONSTITUTA Reipublica, & fundato iam im-
perio, de ornando atq; conseruando eodē
diligenter considerare cœperunt. Ergò cum
multa præclarè feliciterque armis gessissent,
victoriamque sæpius de hostibus potentissi-
nis reportassent : ne dijs immortalibus ingra-
ti existerent, proptereaque minùs prosperis
suecessibus vtrentur, Victoriz templum in
Palatio extruxerūt. Fortè quod Iudæis & ma-
ioribus suis Ianigenis hunc morem fuisse ac-
ceperant, vt pro huiusmodi beneficijs maxi-
mas Deo sup gratias agerēt, preces, hymnos,
& sacrificia offerrent.

De Pace & Concordia.

VT Pax, quæ celum ipsum terramque tue-
ri veteribus scriptoribus prædicatur, vi-
ctores Romanos amaret, ac cum ipsis morari
& imperare dignaretur, maxima eam venera-
tione colebant. Cuius quidem templum nato
saluatore, & Domino nostro Christo Iesu, tē-
pore Augusti Cæsaris corruisse legitur : vt ho-

*Marl. lib. 3.
cap. 2.*

*D. Amb. li.
5. epist. 30.*

31.

*Aug. li. 1. de
civit. dei, c.*

*14. c. 17.
multa de vi-*

*ctoria Dea
differt. Et*

*Prudent. l. 2
conq. Sym.*

*à solo Chri-
stiano deo*

*victoriam
pronuntio*

affirmat.

*Augusti. li.
3. civitatis*

Dei c. 27. 26.

mines tandem cognoscerent, promissum Pa-
 cis principem esse ortum, nec amplius alibi
 veram pacem quæreret. Hoc Claudius Impe-
 rator restituere cœpit, & Vespasianus post
 bella ciuilia absoluit, quare à Plinio templū
 Vespasiani vocatur. Eo nimirum loco extru-
 ctum, vbi templum Concordiæ prius fuerat,
 quia nec paci inter discordes locus est, nec in
 concordia diu perseverant homines, nisi pa-
 cis vinculo constringantur. Quod postquam
 pro dignitate tanti numinis (quippe quæ non
 solum homines, auctore Cicerone, verum et-
 iam terra, agri, & beluæ lætantur) pulcherri-
 mē extornatum erat, vt nullum vel locupletius
 vel prestantius haberetur: præter expecta-
 tionem grauissimo omnium dolore igne as-
 sumptum est: eiusdemque ruina & interitus
 tantò omnibus grauior videbatur, quanto
 minus vnde is perniciosissimus ignis exortus
 esset, cognoscere licebat: nisi quod ex terre-
 motu, qui eadem hora fuerat, collisos lapides
 ignem expressisse abitareretur. Ego autem iu-
 sta veri Dei ira & ultione id accidisse arbi-
 tror: Nam vasa sacra atque ornamenta templi
 Hierosolymitani ibi profanabantur, quæ Ve-
 spasianus à Tito asportata istuc collocarat.
 Quanquam enim Iudæos propter rebellionē
 castigare, & ob grauissima in filium Dei per-
 petrata flagitia, rectè fortassis punire poterat
 Imperator: tamen sacris vsibus destinata vasa
 profanare, & verum Dei cultū in idololatriā
 conuertere, nulla ratione permittitur fuit.

Iam

Iam verò quàm grauitèr semper puniti sint, quòd dolorum etiàm templa spoliarent, Gallorum Phocentium, Scipionis, &c. miserabiles exitus apertè testantur: & Lactantius lib. 2. cap. 8. fusiùs demonstrat. Nec minori religione Concordiam venerabatur, vt ipsum imperium semper incrementum sumeret, in omne tempus sine mutatione scèliciter durarum. Nam & res parue concordia in imensum excrescunt, magnæque iam effectæ conseruantur, & discordia quantumuis magis & præstantes facilè dilabuntur. Nec vlla re poremòdum res maiori curæ magistratui esse debet, quàm vt eodem iure omnes ciues nimirum consentiente volutate atque concordia conseruentur: alioqui enim & ipsius magistratus auctoritas, integritasque iudiciorum & omnia iuris vincula dissoluuntur. Hæc autem Dea à corde congruente dicta, solem quicquid in orbe est augere & conseruare redebatur, proptereaque Senatus frequenter eius in templo habebatur, & crebrò tam de religione & cultu Deorum, quàm salute Reipublicæ liberè ad populum conciones fiebāt, M. enim Cicero quinta Philippica. Illud verò, inquit, teterrimum auditu est, non modò aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos, latrones, sicarios, è templo carcerè fieri, apertis valuis Còcordiæ, cù inter subsellia Senatus versarètur latrones, patres conscriptos sentètiis dicere, & Philippica septima: Equitum Romanorù occulta fuit voluntas, iudiciùque de M.

Hus pertinet c. 25. l. 3. de ciui. dei Augustini ibi Vinos Mar. l. 2. c. 1.

Idè indicat Lamprid. in Alexandr.

de M. Antonio? qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterunt, qui vos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitauerunt, me vnà cum populo Romano in concionem vocauerunt, &c.

De Fortuna.

*7 de. Max.
lib. 1. cap. 8.
Lactant. 1. 3.
cap. 29.*

Sed quia præter humanam expectationem plurimum euenire videbantur, quorum abditas causas perscrutari nequibant, eum omnia Fortunæ attribuerunt. Quam idcirco quidam filium Iouis appellabāt, quidam præpotentem & benignam Deam esse finxerunt. Iuuenalis enim:

*Nullum nomen abest si sit sapientia sed te
Nos facimus fortuna Deam, calog, locamus.*

Met. 1. 5. c. 3

Et in Commentarijs suis Cæsar: Multum, inquit, cum omnibus in rebus, tum in re militari fortuna potest. Vt igitur ipsa quoque illis faueret, aliorumque Deorum piæ in Rempubliam Romanam voluntati non repugnaret, varia ei templa & sacra instituerunt. Seru. verò Tullius, Paruæ Fortunæ etiam templum superaddidit, significaturus, nihil tam paruum in rebus humanis accidere posse, quod nos diu acceptum referre oporteat. Alexan. lib. 1. gen. dier. cap. 13, putat eum hoc fecisse, quod cum humili loco natus esset, eius beneficio regnum se accepisse crederet. Quanquam Cicero se longè verius & cordatiùs loqui atque sentire videtur. Ait enim libro de finibus bonorum & malorum. 1. Nihil turpiùs, quàm fieri sine causa quicquam dicere. Vnde & pulchra quædam apud

Atistotelem libro secundo *μεγαλη ερωτησις* disputantur. Rursus libro tertio *De natura Deorum* Cicero Fortunam nemo & meritate & inconstantia seiunget, quæ dignæ certè non sunt Deo, Pulcherrimè autem libro secundo de diuinatione: Causam inuoligato in re noua atque admirabili si potes in nullam reperiens, illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa. Et lib. 9. *Tusc. quest.* reprehèdit Theop. quod nimiam fortunæ tribueret. Quæ fortunâ 13. *Philippicæ* eam appellat. Lactantius imperpetuam humani generis vexatricem nuncupat. Simulacrum verò fortunæ cum copia & gubernaculo fingeant, tanquam hæc opes tribueret, humanarumque rerum regimen obtineret. Quæ orum nimis absurdam opinionem pulchrè refutat Firmianus Lactantius: Non invident, inquit, quod ipsi nesciunt, nobis apertuit eritatem Deus: qui sicut scimus nihil esse fortunam, ita scimus esse prauum & abdolum spiritum, qui sit inimicus bonis, hostisque iustitiæ, qui contraria faciat quàm Deus. Stultitia, error, & cæcitas, ignorantioque rerum, atque causarum, nominanduxit fortunæ. Nihil verò in terra fit sine causa.

Lactant. l. 3.

cap. 29.

August. l. 4.

de ciuit. del.

c. 18. & 19.

Job. cap. 9.

De Conso, bono euentu & Malis.

Quandoquidem maiores suos saluberrimis consilijs & auertisse mala, & bona que non accepturos credebant, consecutos tamen sciebant esse; Conso, qui consiliorum præses,

præses, Deus & auctor putabatur, celebre etiã templum extruxerunt, in circo maximo sub tecto, quia consilia secreta & tecta esse oportet, vt quando de Iurisprudencia differendum erit, fusius comprobabitur. Sed cùm boni alicuius acquirendi, & auertendi mali gratia, consilium omne ab hominibus suscipiatur, eodẽ propemodùm in loco Bono euentui templum consercrârunt. Credebant enim, quòd etsi diuina voluntas humanã industria non posset superari: tamen & ipsa consilia & felicem exitum à dijs prouinere. Deinde quia tẽpus matutinum consilij rectè capiendis per quã commodatum est, vt prouerbiũ indicat: Mane consilium: iccirco Matutam, matutini temporis præsidem introduxerunt;

Marl. lib. 4.
cap. 8.

De Spe, de quiete, & alijs Dijs.

MUltis etiam sacris Spem venerabantur Romani, vt ciues periculosis tẽporibus certa spe potiundæ victoriæ, & recuperandæ libertatis rerumq; optimarum expectatione incitati, Rempublicam, aduersus malorum hominũ impios conatus & hostiles impetus fortiter propugnarãt. Quapropter pietatem & virtutem Spei adiungebant, ob quæ datur homini ascensus in cælum. Paulus enim apud Ciceronem Africano viam demonstraturus, qua corporis vinculis carnisque custodia liberari, & in cælum citò immigrare posset: iustitiam, inquit, colet & pietatem, hæc enim viã via est in cælum,

Aug. l. 4. c.
20 de ciuit.
Dei.

De

De Quietis.

Quietis templum quod extra portam erat, in urbem recipere noluerunt Romani: tū quod hoc animi bellicosi & inquietis iuditiū esset: tum etiam ut discerent, istorum idolorum cultores quietem animi non habere, quā solus Deus verus præstat Augustinus lib. 4. ca. 16. Ciuitat. Dei. Porro non solum beneficos Deos Romani colebant, sed eos etiam qui publicè priuatimque lædere & humano generi nocere credebantur. Ut omnem iram malitiamque, sacrificijs & publico honore, effecti, deponerent, vel saltem mitiùs puniret nocerentque. Tātus illorum error fuit, inquit Cicero, ut perniciosi etiam rebus non modò iomen deorum tribueretur, sed etiam sacra constituerentur, ut Pebris fanum in Palatio, & malæ Fortunæ aram Esquilijs consecratam videmus. Et Valerius: cæteros quidem ad benefaciendum venerabantur, Febrem ad minus nocendum, templis colebant. Hac enim fraude diabolus eos decepisse, supra à me demonstratum est, ut iam benefaciendo, iam puniendo, nocendoque suum impium cultum constitueret, verique Dei notitiam & veram Ianigenarū doctrinam prorsus euerteret. Credebant etiam Romani, quod singulis ciuitatibus peculiare dii præsiderent, qui eas & cōseruare & perdere possent. Ideoque urbē aliquā bello & armis petitur, primò quā per sacerdotes Deum, in cuius tutela

id op-

In senectute
Scipionis.

Narlia. lib. 3
cap. 3.

August. li. 1
de consensu

Euangelista
rum.

Lib. 3. de ma
tura deor.

Valer. lib. 1
cap. 10

Huc alluse
Symma. ad

Valentinia
imperator.

apud Amb. l.
5. apistol. c.

Tersull. apo
log. cap. 28

Vines in cap.
22. lib. 2. de

cini Dei. Au
gustini.

id oppidum erat, euocabant: orantes ne imperio & felicitati Romanorum ipse repugnaret. Longe etiam maiorem cultum maioresque honores quam eo loco haberet, Romæ consecuturum promittebant, vel si ibi permanere mallet, longe celebriora templa, & sacra ibi se exstructuros recipiebant. Qua de causa Ventenses auctore Liuiio ignari se iam à suis vatibus, & externis oraculis proditos, iam Deos suos, votis ex vrbe sua euocatos hostium templa nouasque sedes spectare in muros prosequi frustra discunt. Proptereaque nomen eius Dei qui imperatrici vrbi Romæ præsidebat, facto silentio occultabatur, ne hostes Romanorum, eodem consilio vsi, illum similiter fortè euocarent. Et hinc est quod prudentius noster primò quidem paucos Romæ Deos fuisse scribit, sed:

*Innumeros post deinde Deos, virtute subactis
Vrbibus ex clavis, peperit sibi Roma triumphis.
Inter fumantes templorum armata ruinas
Dextera victoris, simulacra hostilia cepit,
Et captiua domum, venerans cœu numina, vexit*

Videntur etiam cum ipsis dijs aliquos sacerdotes secum abduxisse, qui sacrorum illorum rationem callerent: Cicero enim pro Balbo ait, Cereris Græca sacra per Græcos sacerdotes curata fuisse. Tandem viuis quoque diuinis honores detulerunt: & templa etiam Proconsulibus, decernebant, Augustus verò Cæsar, nec diuinum honorem recipere, nec statuas volebat. Interrogataque ab eo Sibylla fertur,

*Meminit huius quoque
Val. l. 1. c. 8.
Lactant. lib. 2. ca. 17.
Plin. li. 28. c. 2. Alexan. li. 2. genial. Hier. ca. 22. li. 6: c. 4.*

Lib. 3. cont. Symmach.

Sacerdotibus in vita.

scitur, vtrum honores cultusque diuinos à
 Statu populoque Romano oblatos vsurpa-
 re deberet, illa vt ab huiusmodi impietate eū
 deterreret, clara luce nuper natum Regem
 tantummodò adorandum in genitricis bra-
 chij demòstrabat. Quare Augustus non so-
 lum tales honores repudiauit, sed locum quo-
 que istum consecratum, Aram cæli vocabat.

Vnde in Ara cæli Romæ hic versus

leguntur:

num erat Imperium mundi, dominator & vnus,

Falleris, at non tu Roma, sed ipse Deus.

quem tulit Augusto Cumanapuella videndum,

Rector erat primus, ipse secundus erat.

hic locus est, vbi vidit, vbi rex credidit ara,

Cæli facta domus Regis, & aula Dei.

Quod tamen Augusto Cæsari viuo multi-
 tuinos honores detulerint, indicat h. oratius
 bro 2. epistola 1. Præterea, Simoni Mago, dū
 iueret, Romani diuinam statuam inter cete-
 ros Deos suos. Auctore Eusebio, posuerunt.

Cū ergò maxima, opulentissimaque re-
 na, & infinitas vrbes hoc modo (vt illi quidē
 pinabantur) superâssent, singulis verò Dijs
 ecularia templa & sacra constituere nō pos-
 sent: omnibus reliquis vnum maximum sa-
 ratissimumque templum erexerunt, quod
 appellabant. Quod templū, postquam
 Christiana religio mundum illustrauit,
 Bonifacij Pontificis Maximi, & decreto
 Imperatoris in honorem Dei genetri-
 cæ perpetuaque virginis Mariæ, & omnium

Euseb. l. 4.

cap. 14.

Pantheon
 fulmine di-

ictum di-
 rutum. que

aliquando
 fuisse re-

fert Euseb.

li. 4. pra-

par. euang.

cap. 1.

sanctorum consecratum fuit. Prisci ergò Romani, quando vetus Ianigenarū doctrina nondū superstitionibus, & cultu falsorum Deorum oppressa erat, diligenter curabant, quis priuata superstitione Deos confingere neue aliundè eos acciret. Sic enim in legibus quæ Romulo, vrbis auctori, asscribuntur, præceptum extat: Deos peregrinos præter Faune colunto. Confusionem religionis esse iudicantes, si aut noui aut peregrini Dij, prouinciuscuiusque voluntate, colerentur.

Nec priuata cuiusquam in domo sacella, peculiare sue ritus, atque tæremonias patiebantur: vt pulchrè declarat Cicero, & hæc eorum lex apertè testatur: Separatim nemo habescat deos, neue nouos, sed nec aduenas, nisi publicè adscitos, priuatim colunto. Nec enim ipsis obscurum erat, quòd Græcorum sapientissimis Atheniensibus, cū Apollinem consuluissent, quas potissimū religiones tenerent; responsum erat; vt eas retinerent, quæ essent in more Maiorum: cū verò morem Maiorum dixissent sæpè esse mutatum, quæfississentque, quem potissimum sequerentur et varijs, responsum erat optimum. Quapropter Athenienses grauissimè prohibuerāt, ne qui peregrinos ignotosque Deos introducere Paulatim tamen saluberrimæ leges de nõ mutanda religione, deq; priuatis eorum dijs, obliterated fuerūt, vt quiduis Romæ colere liceret. Quod autè Tyberio Cæsari Christū Iesum in Deorū Romanorū numerum referre no-

Cicero eodem.

Joseph. li. 2. con. Ap. p. 2.

Tertull. a. pollog. c. 5. Enfeb. l. 2. cap. 2.

permi

permiserint, varijs id quidem de causis acci-
 de putatur. Ne enim Deorum multitudo in
 contemptum abiret, aliquando viri pruden-
 tiores ad veteres de religione leges respicie-
 bant. Deinde priuata auctoritate citra S. P. Q. R.
 decretum Tyberius Christum Deum facere
 cupiebat, cum ex veteri decreto nulli impe-
 ratori Deum aliquem consecrare liceret, nisi
 prius auctoritas Senatus accederet. B. Augusti-
 nus scriptum reliquit, quod etsi omnium fe-
 è gentium Deus, etiam malos qui publicè no-
 erent, libenter reciperent Romani: verum
 amen Deum, quem soli Iudæi colebant, reci-
 ere noluerint, quod intelligerent eum con-
 ortis impatientem esse, sed solum coli velle.
 Ad hæc vera fidei & religionis acerrimus ho-
 is diabolus, quia eos plane excæcârât, verû
 os Deum colere non permisit. Nec Domi-
 nus Deus omnium rerum creator & opifex,
 qui ab æterno Deus fuit, per homines voluit
 uè diuinitatis tale testimonium accipere, vn-
 le sequeretur, quod aliquâdo Deus, antequâ
 per hominem creaturam suam cõsecraretur,
 non fuisset. De Adriano, & Alexandro Seuero
 narrat Lâpridius, quod & illi Christo tẽplum
 extruere, & inter Deos eum referre vnuerint,
 nisi prohibiti fuisset ab his, qui oraculũ cõsu-
 lentes responsum acceperant, reliqua Deorũ
 mortalium templa deferenda, omnesque
 homines Christianos futuros, si hoc eo-
 rum propositum perficeretur. Addit, Adria-
 num in omnibus ciuitatibus templa sine si-

mulacris erexisse, vt in ijs Christus coleretur, quæ suo tempore, quod alios Deos non haberent. Adriani fuerint appellata. Quinquàm igitur Adrianum prædicat Spartianus: quòd Romana sacra diligenter curarit, peregrina verò contèpserit: tamen cùm maximas Christi virtutes atque miracula intelligeret, eumque solum coli & adorari velle audiret, peculiaris etiam ipsi templa extruxit, optimeque erga Christianos affectus erat, nisi per diabolicum & sceleratissimos homines, auctore Lepidiodio, impeditus fuisset. Tandem Constantinus Magnus, adiutore Deo, idolorum cultum apertè damnauit, ac in mortem Christi baptizatus eum solum verum Deum adorare, perpetuo edicto decreuit. Quod non solum ecclesiasticæ historiæ scriptores commemorant, verum etiam ex ipsius Constantini rescripto apertè colligitur: Placuit in omnibus locis, atque vrbibus vniuersis claudi protinùs templa, & accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis denegari. Volumus etiam sacrificijs cunctos abstinere. Quod si aliqui forte huiusmodi perpetrauerint, gladio ultore sternantur, facultates etiam peremptæ, Fisco decernimus vendicari: & similiter puniri rectores prouinciarum, si facinora vendicare neglexerint. Multi tamen insignes philosophi atque magistratus paganismum, & idololatriam acerrimè defendebāt. Symmachus vrbis Præfectus ad Valentinianum Imperatorem Christianum Romam,

*Vide Euseb.
lib. 4. c. 8.*

*Li. 1. C. de
Paganis.*

inquit, nunc putemus assistere, atque his vo-
 luntate agere sermonibus, Optimi Principes *Recitur*
 patres patriæ, reuere animi annos meos, in *ab Amb. l.*
 quos me pius ritus adduxit, vtar cæremonijs *5. epistola.*
 iuris, viuum meo iure, quia libera sum: hic
 ultus in meas leges orbem redegit, hæc sacra
 Hannibalem à mœnibus, à Capitolio Senas
 epulerunt. Ergò dijs patrijs, dijs indigëtibus
 acem rogamus. Propter hanc enim fallam
 religionem suam præ cæteris omnibus genti-
 us se florere, atq; orbis imperium ab his dijs *Li. 2. de ci-*
 cepisse Romani arbitrabantur. Omniaque *uit. dei, c. 3.*
 malorum genera, ob neglectam religionem
 patriam, introductumque Christianismum
 permanasse in Rempublicam aiebant. quod
 Justinus martyr, Tertullianus, Cyprianus,
 Ambrosius, ceterique orthodoxi patres egre-
 è refellunt. Beatus Augustinus longè maio-
 Romanum imperium, antequàm Christus
 natus esset, perpeffum refert, nec falsos Deos,
 sed verum Christianorum Deum ipsis impe-
 rium donasse probat, ob plæclaras quasdam
 virtutes, propter quas æternam felicitatem
 eis donare nolebat. Nam Assyrijs Persisque,
 qui tot deos non habebant, imperium Deus
 illis tribuerat, & Græcis, qui deorum multi-
 tudine, & superstitionis cæremonijs Romanos
 longè superabant, ademerat. Eusebius ve-
 ro Romanum imperium tranquillum & felix
 permanasse scribit, quàm diu Christianis fa-
 uerent, sed statim vt eos sequerentur, grauif-
 sime illorum Rempublicam fuisse perturba-
 tam,

tam, vt apertè cernerent verū Deum pro sua ecclesie cōtra tyrannos decertare. Etsi diabolus per suos satellites varijs eam modis opprimere, ac inuisam reddere conabatur. Nā omnia flagitiorū genera quæ per maleficos designabantur, Christianis imputabāt. Sicut incendium illud quod Romæ sub Nerone fuerat exortum, in Christianos torquebant, vt scribit Cornelius Tacitus. Qui & per flagitia inuisos appellat Christianos, exitialemque superstitionem, homo alioqui doctus & prudens, Christianismum vocat. Quemadmodū Suetonius Christianos genus hominū superstitionis nouæ & maleficæ dixit. Quod Thieste conuiuia, & Oedipodeos concubitus eos celebrare vulgò mentiti fuerint, quodq; mortuos homines eos adorare dixerint, & famosos libellos horrenda mendacia continentes, pueris in schola discendos conscripserint, falsosque testes subornarint, qui pecunia corrupti dicerent, se quoque Christianos fuisse, & exploratè cognitum habere, quàm turpia inter se Christiani diebus dominicis committerent, testatur Eusebius. Sed de præcipuis veterum Romanorū dijs, & prisca religione, in præsens dictū satis de ministris eorum, & ceremonijs non nihil iam deinceps adiiciendū erit si breuiter de Aedilibus tēplorū, sacrorumq; custodibus antè disseruero. Quia enim perspiciebant Romani nihil tam sanctū firmūq; existere, quod non tempus edax consumeret, nisi vnica omnium rerum cōseruatrice pro-

Tacit. l. 1 c. 4.
annalium.

In Nerone.

Enf. l. 5. c. 2

vider-

ientia fulciretur : iccirco ædiles creârunt,
 iudes sacras, & templa Deorum, atq; sacra *P. Letus de*
 erét. Nam quantû semper Reipublice de- *magistrat.*
 imenti attulerit, diuinarum rerum, & tem- *Ro. ca. 20.*
 orû, sacrorûq; neglectus, nõ modo scriptu-
 sacra testatur, sed Camillus etiam apud Li-
 ã declarat: Intuemini Quirites horû anno- *Hagg. Pro-*
 um, vel secûdas res vel aduersas, inuenietis o- *pheta Iuda-*
 nia prosperè accidisse sequëtibus Deos, ad- *os castigas,*
 ersa spernëtibus, nos propter neglectã religi- *quod negli-*
 né victi, tantum dijs hominibusque exem- *gerent tem-*
 lum dedimus, vt terrarum orbi documento *plimo domi-*
 Hemus: aduersæ deinde res admonuerunt re- *ni restaura-*
 tionum, confugimus ad deos in Capitoli- *re.*
 um, reddiderût patriam, & victoriam, & an-
 iquum bellâ decus amissum. Similiter Ho-
 ratius:

Delicta Maiorum immeritus lues

Romane, donec templa refeceris,

Ædesq; labentes deorum, &

Fœda nigro simulachra fumo.

Dij te minorem quod geris, imperas

Hinc omne principium, huc refer exitum.

Dij multa neglecti dederunt,

Hesperia mala luctuosa.

De ministris sacrorum apud veteres

Romanos.

Quia veteris illius apud priscos Romanos
 ante Christianissimum sacerdotij nec in-
 utilis nec vitiosa est cû nostro cõparatio, cùm
 præfertim Latinè scribentes pleraq; inde vo-
 abula mutuemur : propterea de eo quan-

tum ad hoc institutum pertinet, pauca hic as-
 scribam. Dijs alijs alijs, ait lex, sacerdotes, sin-
 gulis Flamines, omnibus Pontifices sunt. Hi
 tamen pro varietate Deorum, quibus mini-
 strabant, & sacrorum quibus præerant, Flami-
 num Prothoflaminum & Archiflaminum co-
 gnomina accipiebāt. Ut nūc in Ecclesia Chri-
 sti inter sacerdotes certi quidam gradus sunt,
 ut hic Episcopus, ille Archiepiscopus, alius
 Patriarcha & Cardinalis vocetur. Quibus om-
 nibus Numa Rex vnum præfecit, qui à supre-
 ma auctoritate, Pontifex Maximus appella-
 retur, quique tam ipsos sacerdotes, quàm pu-
 blica priuatâque sacra gubernaret, ut quibus
 hostijs, quibus diebus, quo loco, tempore, &
 modo, sacra fieri deberent, ipse statueret, &
 si qua de religione sacris controuersia esset, i-
 pse iudicaret. Ne à religione maiorum suorum
 (quam ipsi veram puram que adhuc esse arbi-
 trabantur) ad peregrinos mores, deficerent.
 Quicquid autē is talibus de rebus cōstituebat,
 satis id sanctum, verumq; esse credebatur, ne-
 fas rati nō credere ipsi, cui dij immortales sum-
 ma sacra crederent. Tantæque auctoritatis e-
 rat, ut G. Cornelio prætori mulctam indictâ
 fuisse scribat Liuius, quòd cum M. Emilio
 Lepido Pontifice Maximo iniuriosè conten-
 disse. Præterea Alexander Seuerus tantū Pō-
 tificibus deferebat, ut quasdam causas sacrorū
 à se finitas, ipsos iterare & aliter distinguere
 pateretur. Quin & tépla Pontifices, consecra-
 bant. Aurelianus enim Imperator cum
 templum

Cicero l. 2. de legibus.
Fenest. c. 5.
Gratian. c.
Cleros. di-
stinct. 21.
& c. in illis
distinct. 80,

Pomifex
Maximus.
Fenest. c. 8.
& P. Let.
c. 10. de sa-
cerd. Rō.
Fenest. ca.
8. Alexan.
Sardus. l. 3
cap. 17.

templum Solis erexisset: ego, inquit, ad senatum scribam, ut mittat Pontificem qui dediceret templum. Sed in corpore Iuris Ciuilis varia de eorum auctoritate referuntur. Ut Pontificali auctoritate compelli hæredes ad monumentum ædificandum, & pontificem de religiosis locis consulendum esse, legesque interpretandi & agendi publicè in iudicio facultas, ut ab ijs peteretur. Nam & Valerius Maximus Ius Ciuile per multa secula abditè inter sacra cæremoniasque Deorum, & solis Pontificibus notum fuisse scribit. M. Cicero respondendi iuris & constituendarum religionum facultatem fuisse ijs cõcessam testatur. Nam verò omnium reliquorum sacerdotum Pontifex Maximus curam gerebat, eosque si uiderentur, punire, atque in Vestales etiam uirgines animaduertere licebat. Magistratus illius perpetuus erat, & in demortui locum illius eligebatur, non à populo, sed ab alijs Pontificibus. Quæ à priscis Ianigenis procul diuio retinuerunt. Nam primarum coloniarum iurisdictiones supremum magistratum Nocho deferebant, eumque in rebus controuersis consultebant. Et Moses ex præcepto Dei reliquis Iudæorum ordinibus unum Pontificem maximum præfecit, qui religionem cultumque diuinum retineret, scripturam, & sacrosantas leges interpretaretur. Ac gloriosus ille Martyr, & celeberrimus Ecclesiæ doctor Cyprianus non aliud hæreses & scismata oriri statuat, quàm quod sacerdoti Dei non obtineretur,

*Iulius Capi-
tolonus in
Alexan. Vo-
pis. in vita, &
sacra res. in-
sti. de rerum
diuisione.*

*L. fm. C. de
mortuo in fe-
rendo, l. 2. ff.
de orig. iuris*

*Valer. li. 2.
cap. 6.*

*Cypr. lib. 1.
epist. 3.*

peretur, nec vnus in Ecclesia sacerdos & iudex vice ac loco Christi cogitetur. Quanto pere autem face. dotes suos honorarint, vel inde colligitur, quod cum Prisci Romani legibus decem annos militiae munera exercere cogebantur, sacerdotes tamen nomina sua non dabat, nisi summa esset necessitas, ut tumultu Gallico & ello ciuili, quando & Senatus sagum induebat, factum est. Et quanquam magistratum non petebant sacerdotes, lictore tamen & sella curuli utebantur. Augurum collegio tantum venerationis & auctoritatis accesserat, ut nihil publice sine auspicijs nec domi, nec militiae gereretur, rerumque benè gerendarum auctoritas augurio contineretur, auctore Cicerone, qui & Romulum auspicato urbem condidisse tradit, & reliquos reges vfos semper auguribus fuisse. Maximū & praestantissimum, inquit libro secundo de legibus, in Republica ius est Augurum: quid enim maius est, quam posse à summis imperijs & potestatibus comitia tollere? concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? quid grauius quam rem susceptam dirimi, si vnus augur aliter dixerit, quid magnificentius quam posse decernere ut magistratu se abdicent cōsules? Præerant enim Augures auspicijs, ut sacris Pontifices, & signa à dijs missa interpretabantur, ut Halycarnasseus ait, quāquam ab vna specie, id est, autum garritu nomen acceperant. Itaque nobilissimis quibusque & lectissimis ciuitatis Romanæ viris hoc sacerdotium

*Alexander
Sardus l. 3.
c. 2. & 16.*

*Lib. I. de di-
uina. & de
Arusp. re.
sponsis.*

dignum deferrebat : eratque perpetuum, ad
 ut nemo quolibet flagitiosus, eò sese ab-
 dicere cogeretur, cum reliqui ferè sacerdotes
 damnati sacerdotio abdicarentur. Memora-
 bile exemplum refert Plutarchus, quòd
 cum Augures vitio creatos Consules renun-
 cissent, statim Senatus literis eos ab exer-
 itu reuocauit, Flaminius non antè literas a-
 eruerit, quam hostes in fugã vertisset, rede-
 nti verò multaque spolia afferenti, obuiam
 non processerit populus, quia reuocatus non
 continuò paruerat. Sed cum omnia ferè ab-
 s dependere, iuxta legem : Qui non par-
 erit capitale esto : ipsi artem & disciplinam
 accurate scire alia lege iubebantur, ne
 quid temerè in rebus grauissimis pronuncia-
 ent. Si verò Deos iratos esse perspicerent, se-
 natus populusque Romanus admonere co-
 ebantur, ut emendato vitio, de placandis
 ijs, antequàm ad vindictam procederent,
 edulo cogitarent. Diuorumque iras proui-
 dendo. Fecialium verò, quos *ἱεροδίκας* ap-
 pellant Dionysius, collegium belli causa ferè
 institutum erat. Cum enim religiosus ille, &
 quietis publicæ studiosissimus Numa vide-
 ret bellum quod absque iusta causa infertur,
 nil aliud quàm latrocinium esse, totum e-
 um rem ex abitrio sacerdotum, & religioso-
 rum hominum pendere voluit. Nec enim
 licebat Romæ bellum mouere, nisi cognita
 causa Feciales iustum esse pronuncia-
 sent. Quod tam diligenter obseruauerunt
 Roma-

*Cic. lib. 3. de
legibus.*

Feciales.

Romani, vt non deessent qui felicitatem & successum eorum in bello, huic instituto, & maxima eorum religioni ascriberent. Quia ergo in bello gerendo deponendoque Ius vt plurimum valet, eius vt publici iudices & interpretes essent, lege sancitum erat: Fœderū, pacis, belli induciarum, Oratores Feciales iudices sunt. De quorum officio, ritibus, & ceremonijs varia pulcherrimaque apud Dionysium & Plutarchū disseruntur. Salij verò Marti sacrificantes, choræis atque saltationibus operam dabant ὕμνη θαιτῶν ἐνοπλίων θεῶν, vt scribit Dionysius. Cæteros sacrorum ministros & apertè & breuiter enumerat Arnobius noster: Sedent in spectaculis publicis sacerdotum omnium magistratumque; collegia, Pontifices Maximi, & maximi Curiones, sedent quindecim viri laureati, & Diales cum apicibus Flamines, sedent Augures interpretes diuinæ mentis, & voluntatis, nec non castę virgines perpetui nutrices & conseruatrices ignis, &c. De quibus Liuius, Gellius. P. Lætus, Fenestella, Marlianus, &c. ex professo disseruerunt, Quædam sacra mulieres peragebant, quæ Flaminæ dicebantur. Habebant quoque Romani sacerdotum in sacrificijs ministros, non ab similes his, qui nunc Diaconi & Subdiaconi vocantur: illos Camillos appellabant, qui serè liberi erant, & clari homines. Inter quos etiam puellas fuisse reperio, donec nubiles essent, Græcorū more, apud quos κείων ἱερέων sacerdotum ministri habebantur.

Qui-

Similiter apud Gallos belli iudicabant. De: Ces. l. 6. Quid mirum ergo sinistro latrocinia non sine festo septem sortiantur. Galli auctore Cesare profitebantur Romam non sine auxilio deorū bellū gerere.

Alexā. Sar. d. lib. 3. cap. 17.

*Regibus moribus pradios, & à quibus vitijs alienos
esse oportuerit, sacrorum apud veteres
Rom. ministros.*

CVM Romulus & Numa cæteri que Re-
ges plurima sacra instituissent, sacerdotes
Deorum ministros, virtute, ac generis splen-
dore atque prudentia claros, Romani elege-
runt, variæque leges paulatim de vita & mo-
ribus sacerdotum æditæ sunt, quæ magna ex
arte à Ianigenis depromptæ fuerunt. Decre-
tum erat: Sacerdos integer sit. Nam imperfe-
cto corpore sacerdos, teste Seneca, quasi ma-
iominis res iudicabatur. Iudæis tandem præ-
ripit Moses, ne panes offerrent Deo suo, qui
maculam haberent, nec ad ministerium eius
cederet cæcus, claudus, fracto pede, paruo,
el grandio, vel torto naso, fracta que manu,
labbosus, lippus, albuginem habens in oculo,
labiam impetiginem que in corpore.

Levi. ca. 21.

Egesippus scriptum reliquit, quod Anti-
onus Hyrcano Pontifici aures abraferit, ne
sacerdotio amplius fungi liceret. Etsi veræ
religionis nostræ Christiani sacerdotes, quod
membrum & partem aliquam corporis ami-
serint, quæ ad functionem & ministerium ne-
cessaria est, non tam repudiantur quod læso
corpore sint, quàm ne ministerium ecclesia-
sticum impediatur. Si verò munus suum ni-
hilominus exequi possunt, canon Apostolorum
non mutilatio corporis, ait, ipsos polluit,
sed inquinatio animæ. Quo pertinet illud Ni-
colai Calixti de *monio monacho*, qui
ne E-

*Li. 1. excid.
Iuda. c. 29.*

*Canon Apo-
stolorum. 77*

*Lib. 11. hist.
eccl. c. 37*

ne Episcopus fieret, auriculam sibi præscidit: missi verò internūcij, qui ipsum adducerent, ea excusatione parūm mouebantur, à Iudæis talia obseruari dicentes, Ecclesiam Christi nō magni ea facere, dūmodò moribus idoneus esset Episcopus. Sed cum & linguam sibi, nisi acquiescerent, præcisurum minitaretur, cogere amplius desinebant. Diuus Hieronymus ad Fabiolam: Hæc omnia, inquit, ad animi vitia referuntur, voluntas enim in homine, non natura damnatur. Marcus enim Euangelista, ne sacerdotio fungerentur, pollicem amputauit. Prætereà si quis genitalibus membris se priuasset, non modò à ministerio sacrorum arcebatur, verum etiā inter obscenos & infames habebatur: quippe qui amputatis genitalibus corporis, membris nec virorum nec mulierum numero collocandus videretur, vt Valerius Maximus in causa Genutij decretū esse probat. Sicut Alexan. Seuerus Eunuchos de ministerio suo abijciebat, auctore Capitolino; & tertium eos genus hominum esse dicebat. Et Nerua Imp. multas leges tulit cum de alijs, tum maximè ne mares castrarentur, vt scribit Dion. Vnde canones Apostolorum præcipiunt, vt ἀσπορηνίαζων, id est, vt vulgò interpretantur, qui sibi ipsi virilia amputauit, clericus minimè efficiatur; quod sui ipsius homicida sit, & inimicus creationi Dei. Quod de his intelligendum est, qui aut superstitione aut in patientia libidinis ducti, aut suspicionis alicuius vitandæ causa seiplos castrauit.

Hier. prolog. in Marcum, qui incipit Marcum Euangel.

Lib. 5. ca. 7.

22. & 23.

Vide c. 8. synodi Cōstantinop. in semplō 55. apostolorum.

trauerunt, vt quondam Origenes fecisse tra-
 ditur Eusebio ¹ & Leontius quidam, cuius Euseb. lib. cap. 8.
 mentio est apud Theodoretum. Secus verò
 aut Eunuchus natus, aut veletudinis causa
 a medicis secari se passus erat, aut per vim à
 barbaris & hostibus eunuchus redditus, aut Distinctio 55.
 si casu aliquo fortuito ad accidisset. Qua qui-
 dem de re varia tam sacrorum conciliorum
 decreta, quàm veterum doctissimorum pa- Bigami re- pelluntur.
 trum sententiæ apud Gratianum referuntur.
 Bigami quoque apud veteres Romanos à sa-
 cerdotio repellebantur. Nam Diuus Hiero-
 nymus apud Gerontiam de monogamia: Fla- L. Maxi- madis C. c. Episcop. e clericis pri- hibetur ne ad sacerdoti- um perueni- at bigamib.
 men, inquit, vnius vxoris ad sacerdotium
 admittitur. Flamea quoque vniu mariti eli-
 gitur vxor. Et à Pollione sacerdos vniuiria
 vocatur. Multarum enim nuptiarum appe-
 ritus immodicæ cuiusdam incontinentiæ ar-
 gumentum iudicabatur, huc fortassè allusit
 Horatius:

*Vnico gaudens mulier marito,
 Prodeat iustis operata diuis.*

Nam mulieres quæ vno contentæ matri-
 monio fuerant, corona pudicitæ honora-
 bantur: quòd is præcipuè in corruptus ani-
 mus videretur, qui post depositæ xirginitatis
 subile in publicum egredi nesciret. Multo-
 rum verò matrimoniorum experientiam
 quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ sig-
 ni iudicabant. Idè planè iuris erat in his, qui
 viduam

viduam duxerāt vxorem, quia Verrius Flac. ut scribit Varro Iuris Pontificij peritissimus, qui viduas ducerent, veteres fossas tergentibus comparare solebat. Quod trium quoque illud dictorium apud Iuris ciuilis doctores Bulgarum discipulorum in præceptorem satis ostedit. Cuius rei pulchrā mihi rationē indicare videtur Mesiodus, quòd virgo gratis moribus pietate imbui à marito possit: vidua autem facilius maritum in idem in continentie & libidinis malum pertrahere, quàm à marito emendari & corrigi queat. Sicut lege Moisaica præceptum erat, quòd Pontifex tantum virginem vxorem ducere posset, nec viduā, nec repudiatam, nec sordidam, nec meretricem. Idem in Christianorum sacerdotum ordinationibus diligenter considerari deberet, canone apostolorum 18. docetur: Si quis viduam, aut eiectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam de ijs, qui publicis spectaculis mancipantur, non potest esse Episcopus, non Presbyter, non Diaconus, aut eorum numero, qui ministerio sacro deserviunt. Concilium Cærthagenense 4. decreuit: Episcopum qui Clericum ordinare præsumpsit, qui viduam, vel repudiatam, vel secundā vxorem duxisset, ab ordinandi potestate suspendi debere: Gratianus cap. ex poenitentibus, distinct. 50. Qua etiam de re plura à Gratiano, distinct. 34. recensentur. Præcipuè etiam apud veteres Romanos obsetuabatur, ut ad sacrum ministerium & sacerdotia neminem

Lcu. 1. 21.

Quomodo
diuitatis hor-
tator esset.
qui coniugia
ipse frequē-
tavit. Amb.
lib. 1. offici.
cap. 50.

non promouerent, qui ex iustis legitimisque
 nuptijs procreatus non erat, aut cuius mater
 prostituta fuisset. Quod Græci in publicis
 Scribis & Notarijs quoque obseruabant. Pro-
 hibitionis verò huius ab eruditissimis scrip-
 toribus triplicem ferè rationem afferri video
 harum prima est, metus incontinentiæ pa-
 tris, quoniam sæpè accidit, vt mores patris
 stetur filius, sitq; non corporis tantum pa-
 tris, sed etiam animi quædam imago. Quo
 rtinet, quod Honorius in quadam consti-
 tione, de filijs eorum qui perduellionis rei
 erant, loquens, scriptum reliquit: Paterno, in-
 it, deberent perire supplicio, in quibus pa-
 tris, hoc est, hæreditarij criminis exempla
 tuuntur. Eodem referendum & illud est,
 dè maleficis & improbis ciuibus; quos
 morte plectendos non putabant, frequenter
 cutam præscindere solebant, vt vel nul-
 vel pauciores filios, qui patris flagitia i-
 tarentur, procrearent. Nam genitale semē
 venas, quæ post auriculam sunt, è cerebro
 gna ex parte profluere creditum est, au-
 re Rhodogino, vt amputatis auriculis, &
 atibus illis præclusis, steriles & in foecun-
 reddantur. Secunda ratio est, vt hoc poenæ
 nere plecteretur erimen paternum, quam-
 nihil admiserint filij, sed reuerà alieno vi-
 laborent. Tantus enim est affectus patris
 rum, vt eius poena molestiaque magis
 tur quàm sua. Vnde Cicero epistola
 ad Brutū, Nec verò me fugit, quàm

L. quisquid
C. ad legem
Iul. de test.
cap. penult.
6 q. 1.
Vide et. ff
de. Anglo-
ra. dist. 56.

fit acerbum parentem scelera filiorum pœnis
luis; sed hoc præclarè ligibus comparatum est,

Gen. 9.

Ambro. de

Noe, c. 32.

Chryf. ho-

mil. 29. in

Genes.

vt charitas liberorū amiciores parentes Reipublicæ redderet. Vtrunque hoc ex veteri doctrina Noachi retinuisse, apparentis enim non tam filio suo Chamo, quàm ipsius posteritati maledixit, partim vt eo magis filius excrucietur, dùm sceleris pœnam luere filios videret: partim quoque quod paterni sceleris imitatores fore posteros sciret: Quare non

Ezech. 10

dixit Noachus: maledictus Cham, sed maledictus Chanaan, vt Ambrosius & Chrysostomus obseruauerunt. Huc pertinet illud Ezechielis contra Iudæos, quòd mores impiorum imitaretur: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cherhæa. Sicut mater, ita & filie eius. Et hoc Eldræ. Qualis ager, talia & semina, qualis operator, talis & creatio, qualis agricola, talis cultura. Eodem referendū est hoc Iuuenalis:

J. 6.

Iuuenal.

sat. 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos,

Aut alios morès, quàm quos habet?

Athenis lege cautum erat, qui illegitimi essent thoro procreati, hi parentes suos nosteret: enimuerò, qui meretricio non abstine congressu, is demonstrat se nõ liberis, sed voluptati studere, seq; ipsum mercede priuat. Tertia ratio assignatur, tũ ipsi legitimi matris nomenij cõtèptus, & profanatio, tũ eorū, qui sic cõttra leges nascuntur, probrū quoddã & macula, quæ sacerdotij excellentiæ atq; honori derogat. Plutarch. enim vetus & insignis scriptor

Si qu

Sed, inquit, illustriū filiorum pater esse de-
 fectur, ne vilibus & abiectis se deuinciat mu-
 liberibus, quibus. n. vlla vel ex patre, vel ex ma-
 trimonia est macula, eos quoad vixerint in-
 debilia quędā conuitia comitantur, quę in-
 cepere carpereq; volentibus est promptum.
 Nec dissimile est illud Poetę:

Sceleris parentum mens vsquam sibi conscia,

Fortissimum quęq; captiuum trahit virum.

Qui verò ex illegitimis nuptijs prodierūt, &
 æternis vitijs abstineant, & Ioannem Andre-
 arisconsultū imitentur, qui presbyteri filius
 im esset, studio, & scientia Iuris, atq; virtuti-
 as maculā illā, pudoremq; generis, teste Vo-
 terrano, obscurauit. De Iephthe scriptū re-
 ritur, quod meretricis & adulterę filius, i-
 bōq; ab omnibus cōtēptus fuerit: tamē inter
 rōs sanctos & propugnatores liberatoresq;
 populi Israel numeratur. Nasci enim de adul-
 terio nō est culpa filiorū, auctore Hierony-
 o, sed parētū. In quā sententiā plura Gratia-
 nis citauit, quę repetit Claudi⁹ Espōceus The-
 ologus Sorbonicus. Hinc Hieronymus Oso-
 us li. 3. de iustitia: Non refert inquit, quod ad
 iudiciū attinet, quo genere ortus sis,
 ad cuius exēplū sequaris, cuius vestigijs infi-
 nis. Iā verò sicut Aristoteles scribit, nec agri-
 colę, nec illiberales aut sordidos artifices, vi-
 res quoq; humilioresq; personas ad sacer-
 dotiū admitti debere, ppter honorē qui Deo
 religioni debetur: sic in Ecclesia Christi iā
 ab initio semper obseruatū fuit, vt nemo

ad sacerdotiũ, siue ministeriũ aliquod ecclesiasticũ reciperetur, nisi accurata prius inquisitione in ipsius vitã & mores facta. Quod vel Lãpri. testatur in Alex. Seuro: vbi aliquos voluisset vel rectores prouincijs dare, vel prepositos facere: vel procuratores, id est, ratiõales ordinare, nomina seorũ proponebat, hortans populũ, vt si quid haberet criminis, probaret manifestis rebus, si non probãssset, subire poenam capitis. Dicebatque graue esse, cum id Iudæi & Christiani facerent in ordinandis sacerdotibus, non fieri in prouinciãrum rectoribus. Vtinam ergo nunc obseruaretur aurum Pij. I. verbum: dignitatibus & prælaturis homines dandi sunt, non hominibus dignitates & prælaturæ.

*Aureo. Sa
bellicus in
apophteg.
Pij.*

*De sacerdotijs siue Præbendis, atque beneficijs
veterum Romanorum.*

VT Deorum immortalium cultui, rebusque diuinis & liberius, & maiori cum pietate atque diligentia sacerdotes vacare possent, opima iatis sacerdotia siue Præbendæ tribuebantur, vnde cum omni familia, si quam haberent, liberaliter pro cui usque conditione & natura alerentur, vt externis rebus occupari non esset necesse. Sed hæc duplici ferè, vt scribit Blondus, in differentia erant, quædam gentilitia & familiaria, quædã etiam publica vocabantur. Gentilitia quidem, quod ad fundatoris gentem familiamque, tam cura sacrorũ, quàm fructuum perceptio successione quadam semper permanerent. Qualis nunc prope-

modum illa nominatio est, quæ ecclesiæ patronorum, vulgò iuris patronatus appellatur: ea enim ad hæredes transmittitur, & hic usus præsentandi conseruandique modus à iuris Canonici doctoribus præscribitur. Tale est Potitiorum sacrum, de quo Liuius: Gens, inquit, Potitiæ ad aram Herculis familiariter erat sacerdotium, & c. Et de his sacris vna sententia erat, vt conseruarentur semper, ac deinceps familijs proderentur, vt perpetua essent, ne morte patris familiâs sacrorum memoria occideret, sed ijs essent adiuncta, ipsiq; ea conseruare & curare tenerentur, ad quos iusdem morte, pecunia venerat. Iccirco, hæreditatem obtigisse sine sacris significasse videtur Plautus, quando solidam hæreditatem in e detrimento assecutos dicit. Valerius quoque scribit de moritura quadam muliere, quæ eniori filiæ sacra domestica tradiderit. Idque refert inter instituta antiqua, dum sic lib. 2. ca. loquitur: Cohortata ad concordiam suos, distributo ijs patrimonio & cultu suo, sacrisque domesticis maiori filiæ traditis, poculû in quo venenum temperatum erat, constanti dextera arripuit. Neque tantum peculiaria sacra familiæ habebant, verumetiã certos sacrificiorû ritus: præcepit enim lex: Ritus familiæ patriæque seruantur, quo fortè alludit Modestinus: Nuptiæ iniquas sunt, coniunctio maris & foeminae, consortium omnis vitæ diuini humanique iuris communicatio. Publicum sacrum ministros, principes, aut Pon-

Cice. lib. 2. de legibus.

Alc. Sard. lib. 1. c. 23.

Li. 2. f. de ritu Nupt.

Publica sacra.

tificiū collegiū instituebat. Quorū diuitiæ & bona, siue præbédæ quinq; potissimūm rationibus acquirebantur. Primi generis erāt fundi obuentiones pēsonariæ, & annui redditus, à primo sacrorū apud Romanos fundatore ascripti. Numa enim Pompilius cū Flamines & Vestales, de quibus supra est dictū, instituisset, publ. ipsis quoq; stipendia decreuit. Quod reliqui sacrorum fundatores imitabantur. Vt Valerius de Tarquinio Prisco refert, quòd cultum Deorum nouis sacerdotijs auxerit. Et Vopiscus de Aureliano Imperatore testatur, quod sacerdotia composuerit, & Pótifices roborârit. Augustus quoq; sacerdotū numerum dignitatem, & commoda auxit, præcipuè Vestalium virginum, auctore Tranquillo. Secūda sacerdotiorum pars Stipes dicebatur, nostri oblationes & elemosinas ferè appellant. Cuius tamen petendæ certus quidam modus introductus est, ne multiplicato eorū numero nimis auarè eam extorquerét. Præter Idææ matris famulos, eosq; iustis diebus, ne quis stipé cogito. Ea enim res, inquit Cicero, implet superstitione animos, & exhaurit domos. Tertia pars solutio dicebatur. Inferiora enim sacerdotia impetraturi, aliquam pecuniam superioribus priùs pendere cogebantur. Suetonius de Claudio Imperatore scribit, quòd is octogies sestertiūm pro introitu noui sacerdotij impèdere coactus fuerit, Quarta pars legatum erat. Plurimi enim vt Deos sibi redderent propitios, multa eorum ministris sacerdotibus.

Valer. l. 3.

cap. 4.

is largiebātur, & defunctorum amico-
luti consulturi, etsi multa alia testamē-
tibant, epulum rarò, aut ferè nunquam
mittebāt. Cui præter ipsos sacerdotes,
in diuinam peragebant, omnes cognati
nes, atque magistratum quos gesserāt,
eorumve quæ administrārant collegia,
esse solebant. Credebant enim Romani,
honorū quàm malorū hominū animos
mortē superesse, quod pulchrè affirmat
Cicero lib. i. Tusculanarum quæstionū: Dis-
cimus, inquit, nos à corporibus, id est, cō-
scimus mori, hoc & dum erimus in terris
illi cælesti vitæ simile, & cum illuc ex his
mundis emissi feremur, minùs tardabitur
transitus animorum, quo cùm venerimus, tū de-
viviemus: nam hæc quidem vita mors est,
in qua lamentari possem si liberet. Et in som-
no Scipionis: Quò sis ad tutandā Rempubl: a-
ntior Africane, sic habeto: omnibus qui pa-
triam conseruarint, auxerint, adiuuerint, cer-
tum esse in cælo & definitū locum, vbi beati-
tudine æternæ fruatur. Imò verò Paulus &
Timotheus, quos vos extinctos arbitramini, viuunt,
sed in cælo, & à corporū vinculis euolauerūt tāquàm ex-
curre quodam, vestra verò quæ dicitur vita,
mors est. Et sub finem eiusdem libri: Tu verò
scire, & sic habeto, te non esse mortalē, sed
corpus hoc: nec enim tu is es, quem forma ista
reclat, sed mens cuiusque est quisque, non
in figura quæ digito demonstrari potest: eorū
verò animi qui se voluptatibus corporis de-
diderunt,

Vide Laſſ.
li. 8. ca. 20.

diderunt, earumque se quasi ministros præbuerunt, impulsuque libèdinum voluptatibus obedientium, deorum & hominum iura violauerunt: corporibus elapſi, circum terram ipsam volutantur, nec iam hunc locum, nisi multis exagitati ſeculis reuertitur. Quod Poeta sic explicat:

*Quin & ſupremo cùm lumine vitæ reliquit,
Non tamen omne malum miſeris, nec funditùs omnes*

*Corporea excedunt peſtes, peni tuſq; necesse eſt
Multa diu concretæ modis inoleſcere miris.*

*Ergo exercentur pœnis, veterunq; malorum
Supplicia expendunt.*

L. 2. Rom.
triumph.

Quare & Numa Rex iuſta funebria ad placandos manes inſtituit: & vniuerſus ferè populus Romanus mense Feluario pro delendis peccatis, & impetranda mortuorum animabus quiete, ſacrificijs & precibus diligenter auctore Blondo, incumbēbat, facibusque & cereis ad ſepulchrum & atra veſte utebatur, atq; matrimonijs eo tempore interdictū erat.

Lib. 2. an.
saliam.

Videntur etiam legatarij, ad quos defuncti patris familias bona perueniant, propterea epulum cæteraque legata fidelius perſoluiſſe, quòd mortuos ea curare, & quodammodò intelligere ſibi perſuaderent. Scribit enim Zonaras, quòd cùm Tiberius Imperator non exequeretur & diſtribueret ea quæ Auguſtus moriens legauerat, quidam ſe mortuo alicui mandaſſe dixerit, vt Auguſto co-

RER HAR-

ram narraret, nihil adhuc quicquam populū Romanū ex ipsius testamento accepisse: proptereaque Tyberius vel Augusti demortui offensam, vel etiam viuorum reprehensionē metuens, statim executionem fecerit. Efferebatur autem fortè mortuus, quem ipse accurrens, taliter alloqui apparebat. Præcipuè autē Vastalium virginum collegio multa à Romanis legabantur, ptopter singularem Vestæ euerentiam, maximamque eiusdem sacerdotum pietatem, atque egregias virtutes. Sicut in Ecclesia Christi pietatem & sanctimoniam diuitias perperisse aiunt, sed filiam deorasse matrem. Verùm quando hères moiebantur, vel etiam propter vetustatem & incuriam aliquorum epulum negligebatur, tunc septemviri epulorum eam hæreditatis artem, vndè epulum præberi solebat, Pontificum collegio ascribebant. Vndè illi tamē, quàm inferiorum sacerdotum beneficia gregiè locupletabant, & novas fundationes erigebant. Septemviri enim illi eorum legatorum curam gerebant, quæ ad pias causas facta dicebantur. Vt hoc tempore Episcopi supremi Ecclesiæ dispensatores intestatorum per peculiare ministros pias voluntates exequuntur. Quibus tamen prospiciendum est, ne eandem reprehensionem incurrant, quam septemvirosum olim multi incurrisse legunt, quod parùm fideles testamentorum executores extitissent, multaq; in priuatos vsus derussissent, vel etiam magna ipsi epula fundassent,

Id ex D.

*Ambr. cpi-
sto. ad Valē-
tinis. de pe-
nitioe Sym-
maci per-
spicitur.*

dassent, sed de pecunia mortuorū. Hoc enim apertissimi esse sceleris, omniumque prodonum crudelitatem longè superare, D D. in cap. gloria. 12. q. 2. confirmant. Postrema pars erāt damnatorum aut exilio patriā pulsorū, bona. Hęc verò sacerdotum bona, quam senatus Populusque Romanus curārit, operamque dederit, vt conseruarentur, auferanturque ex Symmachi vrbis præfecti ad Valentinianum Imperatorem oratione perspicitur, qui declarat, quòd propter subtracta Deorum ministris alimenta, publica fames & grauissima mala secuta fuerint. Hortatur quoque Imperatorem Christianum, vt ablata per Chelanos templa & aras Deorum restituat, funus Fiscum nō sacerdotum damnis sed hostium spolijs augeat. Si quis semel dedicatum rapere, aut etiam auferre auderet, hac lege tractabatur: Sacrum sacroque commendatum qui cleperit, rapseritque, parricida esto. Quam legem exponens Cicero: Sacrilego, inquit, pœna est, neque ei soli, qui sacrum abstrahit, sed etiam ei qui sacro commendatum, quod & nunc multis fit in fanis. Alexander in Cilicia deposuisse apud Solem pecuniam dicitur in delubro, & Atheniensis Clisthenes Iunoni Samiæ cuius egregius, cum rebus timeret suis, filiarum dotes credidit. Quoniam in templis deorum quicquid diligentissimè custodiri vellent, religionis ergò asportare solebant. Vt vehementer mirum sit, quod homines Christiani, quique cæteris religiosiores dicuntur & h-

*Amb. lib. 5.
epistol. 30.*

*Cic. lib. 2. de
legibus. hsa
cræ res sancta
instit. de re-
vra diuision.*

& liberi uolunt, à veri Dei templis non ma-
 gis abstinent, quàm à publico lupanari: quasi in
 templum induxerint, sub religionis prætextu
 eam prorsus religionem extirpare, & tan-
 quam Gigantes Deum ipsum è cælo disturba-
 re. Utinam attenderent illi, quod de conserua-
 tione per ipsum Deum deposito in templo Hie-
 rosolymitano scriptura sacra testatur. Cum er-
 go sacerdotia & præbendæ veterum Romano- *Lib. 2. Ma-*
 rum in tantam amplitudinem excreuissent: *chab. cap. 3.*
 nobilissimi quique ciues pro ijs contendere,
 & plura cumulare cœperunt. Haud enim fru-
 strâ est quod Liuius, ubi Fabium Maximum
 in locum patris demortui Pontificem creatû
 dixisset, duo ipsum sacerdotia habuisse affir-
 mat. De Cæsare autem refertur, quod à Sylla
 à sacerdotio mulctatus sit, ne nimia fomenta
 potentiz suæ haberet: nam & animum & elo-
 quentiam Cæsaris suspectam ipse habebat,
 utique Reipublicæ Romanæ meritò haben-
 dam esse præmonebat. Ipse verò Cæsar, ut
 M. Antonij petitionem pro sacerdotio quo-
 dam adiuuaret, in Italiam subito profectus
 est, contendebat enim cum eo homines no-
 bilissimi potentissimique ut libro octauo de
 bello Gallico in Commentarijs videre est. Et
 ipse Cæsar auctor est, quod Cn. Pópius & Sci-
 pio, quia certam sibi victoriâ pollicebantur,
 eam inter se de sacerdotijs contenderint.
 Quam autem Cicero in orationibus Philippicis
 acriter reprehendit Antonium, quod non
 solum sacerdotia contra ius inuasisset, verum-
 etiam

*Pluralitas
 beneficiorum
 apud Paganos.*

dassent, sed de pecunia moti. Ut non temere
 apertissimi esse sceleris. In viri deplorent, quod
 donum crudeliter Romanorum abusus, in ec-
 cap. gloria. Innam irreperit. Primò qui-
 erāt damna sua sepe in beneficiorum col-
 bona. In doctrinæ & virtutis ratio habea-
 tus P. Inuinis verò & potentia maxima. De-
 ded. In quod plurimi ecclesie bonis ad luxum,
 S. In superbiam, atq; euersionem potius religi-
 onis, quàm conseruationem abuti permittan-
 tur, quæ tamen à pijs viris ad honestam vero-
 rum ministrorum ecclesie, & pauperum sus-
 tentationem tributæ sunt.

*De præcipuis Cæremonijs, quibus inter sacrifi-
 ficandum utebantur Romani.*

Reliquus est de cæremonijs & ritibus ex-
 ternis, quibus in Paganismo Romano ve-
 tebatur, locus: operosior ille quidem, & lon-
 gè difficilior, quàm hîc perpurgari aut debeat
 aut etiã possit, vtilior tamen hoc tempore, &
 huic causæ accõmodatior, quàm omninò præ-
 terire oporteat. Præsertim quia non solum ip-
 sæ cæremoniæ cum Noachi & Mosis doctri-
 na magna ex parte consentiunt (etsi quod ve-
 ram earum intelligentiam nõ haberent, mul-
 tis superstitionibus contaminauerunt) verù
 etiã quod bipartita ipsarum diuisio, vtrobi-
 que prorsus eadem reperiatur. Quædam enim
 scriptis comprehensæ, quædam in more ma-
 iorum erant, quæ tamen vt lex, auctore Cice-
 rone, valebant. Deindè quædam cæremonia
 ad sacerdotes & sacrorum ministros præci-
 pu

*Amb. lib. 5.
 epistol. 30.*

*Cæremonia-
 rum diuisio.
 Cic. lib. 2. de
 legibus.*

rtinebant, quædam ad reliquos ordines
 re, vt vtrinq̃ue omnia ordinatè & cū
 agerentur: Ante sacrificium ergò,
 (tare medicamentum appellabant)
 omnium sacerdotes se reos fateban-
 am lege præcipiebatur: Impius ne aude-
 placare iram deorum. Hinc acclamationes
 illæ: Resipisce miser, ad hominem redi, nuda.
 Pulchra est Vlpij Syllani oratio apud Vopif-
 cum in Aureliano: Agite pontifices, quia puri,
 quia mundi, quia sancti, quia vestitu animisq̃;
 sacri, templum ascēdite, rata Reipublicæ quæ
 ant, perquirite. Sicut Christiani sacerdotes,
 quos longè puriores esse oportet, & quot-
 quot ex populo sacrificijs interfunt, prius cō-
 tentur. Quod iam indè ab initio obseruatū
 fuisse, ex diuo Cypriano, alijsq̃ue vetustissi-
 mis patribus apertè colligitur. Nam cum vita
 nostra innumerabilibus vitijs obnoxia sit, re-
 tē à maioribus nostris ille saluberrimus mos
 retētus est, vt omnes diuinę rei actus cōfessio
 præcederet. Fidelis enim est Deus, vt si con-
 fite amur peccata nostra, remittat nobis, & e-
 mundet nos ab omni iniquitate. Deinde prius
 Romani sese lauabant: vt in veris sacris no-
 stris ad designandum animorum puritatem
 hactenus obseruatur. Quod autem aliqui per
 externam corporis abluionem designata fa-
 cinora elui posse, atque aboleri opinabantur,
 merito taxat Ouidius:

Faciles numinum, qui tristia crimina cedis,

Flumine a tolli posse putatis aqua.

M. ANTONIUS

*Confessio an-
te sacrific.*

Alexand. l.

*4. c. 17. ge-
nial. dier.*

Cal. Rhod.

gen. antiq. lib.

3. cap. 70

etiam turpiter ea vendidisset. Vt non temere
 editis scriptis doctissimi viri deplorent, quòd
 tantus veterum Romanorum abusus, in ec-
 clesiam Christianam irreperit. Primò qui-
 dem, quòd parua sepe in beneficiorum col-
 lationibus doctrinæ & virtutis ratio habe-
 tur, sanguinis verò & potentiz maxima. De-
 indè quòd plurimi ecclesiæ bonis ad luxum,
 & superbiam, atq; euerisionem potius religi-
 onis, quàm conseruationem abuti permittun-
 tur, quæ tamen à pijs viris ad honestam veri-
 rum ministrorum ecclesiæ, & pauperum su-
 stentationem tributæ sunt.

*De præcipuis Cæremonijs, quibus inter sacri-
 ficandum utebantur Romani.*

Reliquus est de cæremonijs & ritibus ce-
 ternis, quibus in Paganismo Romano u-
 tebatur, locus: operosior ille quidem, & lon-
 gè difficilior, quàm hîc perpurgari aut debet
 aut etiã possit, vtilior tamen hoc tempore, &
 huic causæ accõmodatior, quàm omninò præ-
 terire oporteat. Præsertim quia non solum ip-
 sæ cæremoniæ cum Noachi & Mosis debita
 magna ex parte consentiunt (etsi quòd ve-
 ram earum intelligentiam nõ haberent, mul-
 tis superstitionibus contaminauerunt) verò
 etiam quòd bipartita ipsarum diuisio, vtrobi-
 que profus eadem reperiatur. Quædam enim
 scriptis comprehensæ, quædam in more ma-
 iorum erant, quæ tamen vt lex, auctore Cice-
 rone, valebant. Deindè quædam cæremoniæ
 ad sacerdotes & sacrorum ministros præci-
 puè

*Cæremoni-
 rum diuisio.
 Cic. lib. 2. de
 legibus.*

pertinebant, quædam ad reliquos ordines
 præmiscuè, ut utrinque omnia ordinatè & cū
 deo peragerentur: Ante sacrificium ergò,
 (quod salutare medicamentum appellabant)
 primò omnium sacerdotes se reos fateban-
 tur. Nam lege præcipiebatur: Impius ne aude-
 o placare iram deorum. Hinc acclamationes
 hæ: Resipisce miser, ad hominem redi, nuda.
 Pulchra est Vlpij Syllani oratio apud Vopis-
 cum in Aureliano: Agite pontifices, quia puri,
 quia mundi, quia sancti, quia vestitu animisq; *Confessio an-*
 sacri, templum ascédite, rata Reipublicæ quæ *te sacrific.*
 int, perquirite. Sicut Christiani sacerdotes,
 quos longè puriores esse oportet, & quot-
 quot ex populo sacrificijs interfunt, priùs cō-
 tentur. Quod iam indè ab initio obseruatū
 uisse, ex diuo Cypriano, alijsq; vetustissi-
 mis patribus apertè colligitur. Nam cum vita
 nostra innumerabilibus vitijs obnoxia sit, re-
 tē à maioribus nostris ille saluberrimus mos
 etētus est, ut omnes diuinę rei actus cōfessio
 præcederet. Fidelis enim est Deus, ut si con-
 ite amur peccata nostra, remittat nobis, & e-
 nundet nos ab omni iniquitate. Deinde prius
 Romani sese lauabant: ut in veris sacris no-
 stris ad designandum animorum puritatem
 hęcenus obseruatur. Quod autem aliqui per
 æternam corporis abluitionem designata fa-
 pora elui posse, atque aboleri opinabantur,
 ritò taxat Ouidius:

Faciles numinum, qui tristia crimina cadis,

lumine, a tolli posse putatis aqua.

Manus

Manus quoque suas sursum ad Deos leuabant.

Idemque Græcos fecisse ex Homero colligitur. Quod Iudæi similiter fecerint, scriptura sacra declarat. Pontifices inter sacrificandum pileo utebantur, verę libertatis indicio, quem Noachus, vel filius ipsius Iapetus, neposue Gomerus ad sempiternam diluuij, quod per Dei gratiam euaserant, memoriam instituisse creditur. Quocirca in Sinarũ regno antequam Lusitani veram Christianam religionem instituturi eò penetrãrant, sacerdotes pileo utebantur, tonsoque capite erant. Pileo autem virga circumligata lana imposita erat.

Præterea, sacerdotes olim in paganismo lana, & purarum arborum ramis redimiti apparebant. Vnde Ouidius de Febris Romanis loquens:

*Nomen idem ramo qui casus ab arbore pura,
Casta sacerdotum tempora a fronde tegit.*

Et Prudentius lib. I. contra Symmachum:

Laurigerosq; Deum templis astare ministros.

Quo externo signo verus Propheta Noachus fortasè eos admonere voluit, vt purè omnia sancteque perageret, quoniam aliquando tandem venturus esset sacerdotum omnium maximus, filius & verus agnus Dei, qui agnino suo corpore ligno suspensus, auferret omnium hominum peccata: & sicut arborum rami viridi sunt, ita ipse omnia viuificaret, pristinaque integritati restitueret. Ac vt columba per viridum oliuæ, quem Noacho attulit in arcam, nunciabat cessasse diluuium: sic Christi

rus

Iesus pacem & libertatem, felicitatemq;
 p̄tinam esset in orbem terrarum reductu-
 m. Velati quoque sacrificasse leguntur, vt eo
 ip̄o admonerentur, corde & animo præsenti-
 esse, attentaq; mente sacra peragere. Mens
 nim̄ ferè distrahitur per visum & auditum,
 nisi omne impedimentum prorsus repella-
 nr. Ihi ergò sacrificaturi, caput velabant, nos
 apud aperimus his, quos honorare volumus,
 aratos esse nos indicantes ad audiendum, de-
 ractis impedimentis, & quæ mandârint, fa-
 iendum, obediendumq;e. Huc pertinet
 illud: Nudis pedibus sacrifica, & adora, nec
 aliud interim dicas aut facias, quod hætenus
 æthiopes obseruare intelligo. Nam frigidis
 pedibus homines Veneri perquâ inuisos exi-
 ere credebant: nec frigidis pedibus, quales
 nudorum esse solent, facilè quenquam in li-
 bidinem, pollutionemq; prolabi arbitraban-
 ur. Inter adorandum quoq; & sacrificandum
 alterâ ad osculû referentes, capite submisso
 totum corpus circumagebãt, auctore Plinio. *Plin. lib. 28.*
 Vnde illud Pythagoræ: adorato circumactus. *hist. c. 2.*
 & hoc Plauti. Quo me vortam nescio: si deos
 salutis dextrouorsum ceseo. Apuleius etiam:
 Si sanum, inquit, prætereat, nefas habet ado-
 randi causa manum labris admouere. Et Di-
 us Hieronymus ad Ruffinum in expositio-
 ne illius loci, Apprehendite disciplinam:
 oscu, inquit, vt verbum de verbo interpre-
 tur, *καταπίσαι*, id est, deosculamini dicitur,
 quod ego nolens transferre putidè, sensum
 magis

magis secutus sum, vt dicerem, adorate: quia qui adorant, deosculari manum, & capita submittere solent. Quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicēs: Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deū altissimum. Admonebant verò tali cæremonia populum, qui sacris intererat, pro voluntate Deorum, & cæli vertigine res humanas moueri, nec quicquam in ijs constans, nihil perpetuum reperiri: iccirco omnes merito præsentēs esse debere, & vnà precari, linguis animisq; fauere, nihil dicere, aut facere, quo minus ritè peragerentur sacra, sed faustis preceationibus ea potiùs adiuuarent. Vndè & præco in clamabat: Hoc age, Vt nostri sacerdotes circumagendo sese pronunciant: Orate pro me misero peccatore. Sursum corda leuate. Iam verò quòd inter adorandum labia ad ortum solis vibrare cõsueuerint, in Apologetico his verbis testatur Tertullianus: Suspido est solem nos adorare, quòd innotuerit ad orientis regionem precari: sed & plerique vestrùm affectatione aliquando & cælestia adorandi, ad solis ortum labia vibratis. Præclarū est illud Ciceronis libro secundo de legibus: Ad diuos adeunto castè, pietatem exhibento, opes amouento, qui secus faxit, Deus vindex esto. Castè iubet lex adire ad Deos, animo videlicet in quo sunt omnia, nec tollit casti-

MOBIAM

nam corporis: sed hoc oportet intelligi,
 cum multum animus corpori præstet, obser-
 uatq; vt casto casto corpore adeatur, mul-
 to esse in animo obseruandum magis. Nam
 illud vel aspersione aquæ, vel dierum nume-
 ro tollitur, animi labes nec diurnitate va-
 scere, nec manibus vllis elui potest. Quod
 mtem probitatem adhiberi iubet, significat
 robitatem gratam esse Deo. Postremò dili-
 enter cauebant veteres Romani, vti ne alijs
 zremonijs colerentur Dij, aut sacra fierent,
 uam patrijs. Nouos enim deos colere, & cæ-
 monias variare, mutationem, cõfusionem-
 ue religionis habere putabant. Symmachus
 nim Præfectus apud beatum Ambrosium!
 ritate, inquit, oro vos, vt quæ pueri susce-
 mus, tenes posteris relinquamus, seruanda
 t tot sæculis fides, sequendi sunt nobis paren-
 s, qui sunt secuti feliciter suos. Vt amur cæ-
 monijs auitis. Qua Symmachi pro impij sa-
 is cæremonijsque oratione, viri Catholici
 ro vera orthodoxa religione maiorum, con-
 a huius seculi hæreticos rectè nunc vti pote-
 int. Quæ autem vera religio esset, opti-
 usque cultus, & maiorum, cæremo-
 iz: discunto ignari à publicis sacerdotibus,
 r lex. Vt Moses voluit sacerdotes po-
 lum Iudaicum legem Dei & cæremo-
 is docere: & apud Malachiam prophetam
 populus iubetur à sacerdotibus eam dis-
 quam sacerdotes scire atque docere iu-
 bentur.

*Cic. l. 2. de
legibus.*

*Amb. lib.
5. pistola.*

*Quod Ty-
berini etia
Iudaicis cæ-
monias
abolueris
scribit Suet
tonius*

*Li. 2. de ra-
suris deor.*

bentur. M. quidem Cicero, cultus ait est op-
timus, idemque castissimus, atque sanctissi-
mus, plenissimusque pietatis, ut eos semper
pura, integra, incorrupta, & mente & voce ve-
neremur. Non enim Philosophi solum, ve-
rum etiam maiores nostri superstitionem à
religione separauerunt. Vbi Cic. ad Romuli
legem alludere videtur: Deorum fabulas ne
credunto, qua lege à ridiculis, Græcorum & su-
perstitionibus, atque cæremonijs abst-
nendum videbat, etsi veram religionem, corrupta iam
dudum Ianigenarum doctrina, docere non
poterat. Sed de falsa veterum Romanorum the-
ologia, sacerdotibus, præbendis, & cæremo-
nijs. in præfens, ut videtur, dictum satis; sequi-
tur ut de vera Christiana religione pauca dif-
ferantur. Hanc ergo à beato Petro apostolorum
Iesu Christi principe, & velut altero post
horrendum idolomaniam & superstitionis di-
luuium, Noacho receperunt, ut ipsius secta-
tor Clemens, Ireneus, Lactantius, Ambrosius,
Hieronymus, Augustinus, Beda, cæteri que in-
numeri auctores probant. Simo Petrus, inquit
Hiernyomus, secundo Claudij anno ad ex-
pugnandum Simonem Magum Romam per-
git: ibique 25. annis cathedram sacerdotalem
tenuit, usque ad vltimum annum Neronis, id
est, 14. Eusebius verò diuinæ & humanæ phi-
losophiæ peritissimus vir, idemque historicus
sacer, pulchrè id his verbis describit: Simon
Magus Romanorum ciuitatem ingressus, at-
xilio potentie eius, quæ in hoc seculo præsi-
det,

*In catalo-
go scripto-
rum ecclesie
Lib. 2. hist.*

plurimum adiutus breui tempore co- ca. 14. Ro.
pete Ni-
ceph. li. 2.
ca. 14. li. 2.
C. de sancta
trinit. & f.
de cathol.
 eius usque adeo profecerunt, ut posita
 cum alijs illic constitutis velut Deus sit
 ratus. Verum hæc illius impletas non diu
 effum habuit, euestigio namque sub ipso
 imperio optima illa Dei omnium, &
 no generiamica prouidentia constanti-
 n & magnū apostolum Petrū, reliquo-
 omnium virtutis gratia principem, Ro-
 aduersus tantum corruptorem deduxit.
 inquā strenuus Dei dux, diuina munitus
 aura, præciosissimā spiritualis lucis ne-
 tionem, salutarem animarum lucem ac
 inā, prædicationē videlicet regni cæle-
 ædicans, ex oriente in occidentem ad-
 . Nec Simonis obluatio, nec cuiusquā
 us apostolicis illis temporibus subsiste-
 tuit, veritatis enim splendor ac diuinus
 rmo, qui iam pridē hominibus diuini-
 uerāt, inque terra obtinebat, & in apo-
 suis agebat, cūcta vincebat ac superabat,
 id, illudne dissimile est illi, quod Noa-
 ex oriente in Italiam venisse, & Chamū
 ptorem iuuentutis eiecisse supra dictū
 lverò grauissimis de causis à Deo singu-
 er sic ordinatum fuisse, Anacletus & Mar-
 s probāt, ut ad religionis Christianæ aug-
 tum sedes summi sacerdotij, & ecclesiæ
 tesseret in ea vrbe, quæ imperium orbis te-
 t. Beatissimus Petrus, inquit Leo Mag-
 ad arcem Romani destinatur imperij;
 x veritatis, quæ in omnium gentium

Vide cap.
fundamen-
ta, de ele.
in 6.

reuelebatur salutem, efficacius se ab ipso capi-
te diffunderet. Isti sunt viri (Petrum & Paulū
putat) per quos tibi euangelium Roma re-
splenduit, qui te in hanc gloriam prouexe-
runt, vt sis gens sancta, populus electus, vrbs
sacerdotalis, & regia, per sacram Petri sedem
caput totius orbis effecta, latius præsidens re-
ligione diuina, quàm dominatione terrena.
Beatus quoque Augustinus Petrum & Paulū
Romę iccirco Deum mori voluisse affirmat,
vt vbi caput superstitionis erat, illic caput qui-
esceret sanctitatis: & vbi gentilium principes
habitabant, ibi Ecclesiarum moreretur prin-
cipes. Bernardus etiam Saccus scriptum reli-
quit, locum diuinę religionis Romam in pri-
mis fuisse, vnde in occidentem & septentrionē
fuerit dispertita, vt quę communis omnium
patria erat, & leges ciuiles ediderat, prima eti-
am diuinitatis lucē aspiceret, & alijs gentibus
communicaret. Huc pertinet iste hymnus ec-
clesiæ Catholicæ:

*Ianitor cali, doctor orbis pariter,
Iudices seculi, vera mundi lumina,
O felix Roma, quę tantorum principum
Es purpurat a precioso sanguine:
Non laude tua, sed ipsorum meritis,
Excellis omnem mundi pulchritudinem.*

Eamque doctrinam sacram alij Apostoli, & A-
postolorum discipuli partim viua voce, par-
tim scriptis in multorum animos transfude-
runt. Barnabas enim primus Romę Christū
prædicasse fertur, antequàm Mediolanensiu
Episco-

Episcopus fieret. D. Lucas historiam & actus Apostolorum literis mādauit, & Marcus suū euāgelium conscripsit, vt enim Romani certum viuendi normam haberent, Marcum rogauerunt, vt conciones diui Petri scriptis mādaret. Quod Maria Magdalena Romæ Christi doctrinam & res gestas exposuerit, auctor est Nicephorus lib. 2. histo. cap. 10. D. Paulus non modo Romanos laudat, quòd Petro credidissent, sed ipse quoque ibi magno cum fructu, professus est. Scribit enim Lucas Euāgelista, quòd biennium totum ibi hæserit, suscipiens omnes, qui ad ipsum ingrediebantur, prædicansque regnum Dei cum fiducia & sine prohibitione. Vt publicum sacrarum literarum Gymnasium Romæ Apostoli habuisse videantur, cuius Rector, siue (vt B. Ambrosius loquitur) supremus magister fuerit sanctus Petrus. Quocirca Episcopi Orientales etiam Athanasij reliquorumque orthodoxorum testes erant: tamen epistola quadam ad Iulianum Papam, Romanam urbem, meritò ab omnibus obseruari & coli auiunt, quippè quæ antiquitus apostolorum domicilium, & schola, veræque pietatis metropolis extiterit. Nam sicut post diluuium Noachus in Italiã bonas literas & veram religionem intulit, atque professus est, & in reliquas prouincias colonias exiit, sic beatus Petrus veram doctrinam per multa secula varijs superstitionibus corruptam, oppressamque restituit, multoque splendorem & perfectiorem reddidit. D. enim

De roth,
in synopsi.
Clemens l.
1. recog.

Niccp. Ca.
list. l. 9. hi-
stor. ca. 8.

*Epist. I. ad
Iacobū fra-
trem domo.*

*De prescri-
ptione heretico-
rum.*

Clemens: Petrus, inquit, Regem omnium se-
culorum per orbem terræ, & vsque ad ipsius
Romanæ vrbis huius notitiam, vt etiam ipsa
saluaretur, inuexit. Nicephorus Calistus libro
2. hist. ecclesiasticæ auctor est, quòd sanctus
Petrus non modò Italiæ preciosissimum hūc
diuinæ sapientiæ thesaurū restituerit, sed per
orbem habitabilem vadens, Ecclesias vbique
constituerit, & Romanam successoribus cō-
miserit, Lino, Anacleto, Clementi. Vt non te-
merè dixerit Tertullianus; Si Italiæ adijceris,
habes ecclesiam Romanam, vnde nobis quo-
que auctoritas præstò est statuta. O felix ec-
clesia, cui Apostoli totā doctrinam cum san-
guine profuderunt, vbi Petrus Passionem domi-
nicæ adæquatur, Paulus Ioannis exitu coro-
natur, Iohannes postquam in oleum igneum
demersus, nihil passus est, in insulam relega-
tur. Dlius Hieronymus libro secūdo aduer-
sus Iouinianum de Italia, Romaque loquens;
Nullāne inquit, fuit alia in toto orbe provin-
cia, quæ reciperet præconium voluptatis, nisi
quam Petri doctrina super Petram fundau-
rat Christum? vrbs potēs, vrbs orbis domina,
vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vo-
cabulum tuum. Roma aut fortitudinis nomē
est apud Græcos, aut sublimitatis, iuxta He-
bræos. Serua quod diceris, virtus te excelsam
faciat, non voluptas humilem. Et Iustinianus
Imperator L. vlt. C. de sancta trinit. & fide Ca-
thol. ad Ioannem Papam scribens, nihil in re-
ligione mutandum, & leuioribus quoque in
rebus

bus constituendum ait, nisi prius ad Pontificem Romanum referretur: quod ecclesia Romana caput existeret omnium ecclesiarum. *Vide apud Gratianum dist. 2.*
 Similiter Carolus Magnus de Leone III. Episcoporum sententias audire studebat, illi quidem totius Italiae & Galliae Episcopi respondebant, sedem Apostolicam omnium Ecclesiarum caput existere, & à nemine praesertim Laico, esse iudicandam, auctore Platina. Praeterea, ut olim Lucumones & Coloniarum praesides frequenter Noachum visitasse, difficultesque controuersias ad ipsum retulisse, leguntur, sic caeterarum Prouinciarum Episcopi ad Romanum pontificem saepenumero istud de causis vel profecti sunt ipsi, vel doctissimos viros miserunt. D. enim Ambrosius epistola quadam ad Theophilum: Sanè, inquit, referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanae ecclesiae sacerdotem, quoniam praesumimus ea te iudicaturum, quae etiam illi displicere nequeant, & cum id gestum esse cognouerimus, quod Ecclesia Romana haud dubio comprobauerit, leti fructum huiusmodi exanimis adipiscamur. Rursus libro tertio de sacramentis. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam. Beati quoque Athanasij, & Episcoporum Aegypti, Thebaidis & Lybiae epistola ad Marcum Pontificem perspicue id declarat, qua de concilij Niceni decretis ipsum consulunt, Ecclesiam Romanam omnium Ecclesiarum matrem, & caput fatentur. Epistola verò ad Foelicem Papam sacrum illam ver-

Vide c. 3. de baptis. 290. ticem ab iplo Deo constitutam affirmant, quæ cæteræ Ecclesiæ verterentur, & conserua-

rentur, vnde & ordinationes & dogmata, & periculosissimis temporibus auxilium hauserint. Similiter egregius ille Pontifex Damasus epistola ad omnes Episcopos testatur, quod semper difficiliore res ad sedem apostolicam tanquam ad caput fuerint relata, vt inde cognosceretur veritas, vnde ipsa doctrina processisset. Hortatur etiam eos, ne hoc facere intermittant. Quod iam diu antè Damasum Anacletus diui Petri discipulus, epistola tertia monuerat. Cuius successor Euaristus Africanas ecclesias laudat, quòd arduis de rebus prudentium more consulissent sedem apostolicam. Quare Innocentius epistola ad concilium Mileuitanum ecclesiæ Romanæ grauissimas occupationes allegat, quòd omnium ecclesiarum curam gerere, & frequetes multorum quæstiones rimari atque disceptare cogeretur. Et Clemens V. in Concilio Viennenli Clementina 2. de sepulturis, multis se & arduis negotijs, quæ vndique in amplum Romanæ curiæ quali torrens cõfluunt, vehementer impediri ait. Idem Bonifacius 8. extrauagant. de sepulturis profitetur. Hinc verè antiquitatis peritissim⁹ Hieronymus, ad Damasum Pontificem Maximum scribens : Cathedram, inquit Petri, & fidem Apostolico ore laudatam censui consulendam : indè nunc animæ meæ postu'as cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. Apud vos solos incor-

rupta

Vide c. ac. cedentibus de exc. sibi prelat

atrum seruetur hæreditas. Ego nullum
 nisi Christum sequens beatitudini
 est, Cathedræ Petri, communionem so-
 per illam petram edificatam ecclesiam
 Quicumque extra hanc domum agnum
 erit, profanus est: si quis in arca Noe nõ
 erit, peribit. regnate diluuium. Similiter Pru-
 s:

*is vigeat, prisco que condita templo est,
 opulus retinet, quamq; Cathedra Petri.*

Hymno 1.

tremò, Augustini Angelorum apostoli
 onum liber ad Gregorium Magnum,
 rumq; sanctorum patrum ad reliquos
 fices commentarij, & quæstiones huic
 ebent argumentum. Quo respexit glo-
 ille martyr Cyprianus, quando Petri
 dram Ecclesiam principalem vocat, ad
 perfidia nunquam potuerit habere ac-
 n. Hinc ergò meridiana luce clariùs ap-
 , quam Dominus Deus ab initio Italiæ
 nem habuerit: quippe ubi Noachum ve-
 religionem, bonarumque artium doctri-
 post diluuium importare voluit, & per
 um Apostolorum suorum principem su-
 itionibus & idololatria corruptam in-
 auit. Cæteræ etiam prouinciæ, sicut à ve-
 nigenarum doctrina Romanorum, ut
 tur, exemplo & auctoritate permotæ, in
 olatriam prolapsæ erant, ita cum imperio,
 ternis legibus Politicis Romanorum, ve-
 Christianam religionem, apostolis do-
 ribus, receperunt. quod beatus Ambrosius

Lib. 1. epi. 3.

in Psalmum 45, & Chrystomus homilia 28.
 in Genesin, pulchrè obseruârunt. Quoniam
 D. Petrus in illis ciuitatibus, in quibus olim
 primi Flamines, & primi legis doctores fue-
 rant, Episcoporum primates & Patriarchas
 collocavit, qui reliquorum Episcoporum cau-
 sas, & grauiora negotia fidei atque religionis
 tractarent: in locum verò Archifflaminum Ar-
 chiepiscopos ordinari præcepit, illæque ciui-
 tates & loca quibus singuli eorum præsidere
 deberent, diu ante Christi aduentum consti-
 tuta fuerint. Quocirca ipsi Armeni (qui primi
 post diluuium instaurati eruditiq; à Noacho
 creduntur) cùm post perceptam veram reli-
 gionem Christianam, hæresibus Græcorum
 se turpiter deceptos esse viderent, synceram
 & orthodoxam religionem ex Italia sub Eu-
 genio IIII. repetere voluerunt, sicut eorum
 confessio, quam in Concilio Florentino edi-
 derunt, & apud Blondum recitatus, perspicuè
 declarat. Solam enim nauem Ecclesiæ in qua
 Petrus magister est constitutus, ascendit do-
 minus, inquit beatus Ambrosius, de qua cele-
 stis doctrinæ suæ sacramenta depromat. Quæ
 in altum seculi istius ita natat, vt pereunte mû-
 do, omnes quos suscipit, seruet illæsos. Cuius
 figuram iam in veteri videmus testamento.
 Sicut enim Noe arca naufragante mundo cû-
 ctos quos susceperat, incolumes reseruauit, ita
 & Petri Ecclesia conflagrante seculo, omnes
 quos amplectitur repræsentabit illæsos. Et
 sicut tunc transacto diluuiò ad arcam Noe,
 colum-

*Gratian. ca.
 vbes & c.
 in illis, di
 stinß. 80.
 Armeni ve
 ransibolo-
 giã ex Ita
 lia repetit.
 Christianis-
 mus verò
 Armeni
 primò acce-
 perit tẽpo-
 re Constãti-
 ni Magni.
 Sylu. in A-
 sia sua cap.
 40. & c. 44
 Decad. 3. li
 ro 10.*

na signum pacis detulit, ta & transacto
 , ad Ecclesiam Petri Christus gaudiū
 feret. hæc Ambrosius sermonum su-
 n decimo. Vt mirum videri non pos-
 ego hac in re Noachi & Petri compara-
 instituerim, quæ tam frequens, tam
 apud veteres reperitur. Imò doctissi-
 sunt qui affirmant, quod eodem loco
 Petrus Apostolus crucifixus sit, quo
 us erat sepultus, de quo tamen ego su-
 que iudicium relinquo.

De Iurisdictione Romanorum.

C. Cicero, vt corpora, inquit sine men-
 e, sic ciuitas sine lege suis partib⁹, & ner-
 sanguine, & membris, vti non potest:
 e sine qua nec domus vlla, nec ciuitas,
 ominum vniuersum genus stare, nec re-
 iatura omnis, ipseque mundus potest. Ea
 est expultrix vitiorum, & emendatrix
 tum, ad iubendum deterrendumque i-
 a, imperandi prohibēdiq; sapientia: quæ
 icio afficit improbos, defendit tueturq;
 is. Vt nec ineleganter, nec im merito, lex
 atis anima existere prædicetur. Quod
 vrbis & imperij Romani conditor Ro-
 us pro sua prudentia optimè intellige-
 varias saluberrimas leges suis ciuib⁹
 scripsit. Quarum præcipua, maxime
 omnium necessaria fuisse videtur: Ne
 regnum aut magistratum iniret, nisi au-
 r esset Deus. Cuius quidem sacrosan-
 leges, vt maior auctoritas haberetur,
 suum

*Psp. Letus
 de magis.
 Roma. ca. 1.*

suū ipsius imperium per auspicia confirmari voluit. Nam sicut imperium ipsum, eiusdemque recta administratio, salus atque tranquillitas à solo Deo proficiscitur, vt optimus ille Ptolomeus rex *Ægypti*, in epistola ad Eleazarum Pontificem Iudæorum, & Iustinianus Imperator in *L. i. C. de veteri Iur. enucleand.* fatentur: ita etiam à Deo creati & legitime electi magistratus, feliciter & tranquillè imperare solent. Contrà, qui se ipsos intrudunt, aut fraudulenter id assequuntur, infelix & turbulentum semper reddidisse imperium legitur. Postquam verò Romulus ex hac vita emigrasset, Proculo viro nobili in colle Quirinali apparuit, & duas alias pulcherrimas atque tam ad conseruandum quàm propagandum imperium necessarias leges tradidit. Nimirum, vt virtutem colerent, & à seditionibus abstinerent: sic enim futurum, vt omnium gentium domini euaderent. Quæ leges tantò Romanis sanctiores & chariores erant, quântò earum auctor Romulus in deorum immortalium numerum relatus, sapientior iam habebatur. Ad priorem enim quod attinet, facit profectò virtus, vt Respub. multis legibus & præsijs externis non indigeat: quippe in qua sola omne defensionis genus continetur, & qua paruum Romanum imperium in imensum, auctore prudētissimo illo Catone, excreuit. Nolite, inquit, existimare, maiores nostros armis Rempublicam ex parua magnam fecisse: alioqui enim nos multò pulchriorem

*Idē testatur
Assuetus
Magn. He-
ster ca. vlt.*

firmiorem haberemus, nam armorum maior nobis copia est, quam vitæ: sed alia fuerunt, quæ illos magis, & nobis nulla sunt. Domi iustum imperium, animus in concubitu, neque libidini, neque delicto, pro his nos habemus luxuriam, avaritiam, publicè egestatem, domi operante bonos & malos nullum discrimen omnia per comparationem & Anicæ explicat Blondus libro quinto, triumphantis; ut ad Ecclesiam quoque iam egregiè accommodari possint. quoque Romanum imperium vixisse ait, at paulatim pecuniæ, inquit, iniqui cupido crevit, ea quasi materies originalium fuere, post, ubi contagio silentia inuasit, ciuitas est immutata, imperium ex iustissimo & optimo crudeliterandumque factum est. Et Horatius in carminum, ode: 6

*la culpa secula nuptias
inquinauere, & genus, & domos,
ante deriuata clades
iam populumque fluxit.*

Et Cicero dixit quarta Philippica: propria est Romani generis, & semper retinete quæso Quirites, quam uiam hæreditatem maiores vestri reliquit. Hac illi primùm uniuersam Italiam exciderunt, deindè Carthaginem exciderunt, potentissimos reges,

Virtus imperium auget & conseruat, vitia perdunt.

Pulchra est etiam quedam hac de re apud Augustinum li. 2. de ciuitate dei edisserunt. & li. 5. ca. 12. Casō. verba repetit & exponit. Vide præfat Guicciardini.

*Seditio rei-
publi. per-
uasioja.*

reges, bellicosissimas gentes in deditioem huius imperij redegerunt. Seditioes vero quae altera lege prohibentur, quantum detrimenti attulerint reipublice, Horatius breuiter expressit libro tertio Carm. ode 6.

*Panè occupatam seditioibus,
Deleuit urbem Dacus & Ethiops,
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.*

*Infin. li. 8.
bistor.*

*Vopiscus in
Caro, &
Ambr. in
Plazm. 45.*

Dissensio in ciuitate facit, ait Cæsar, vt nulla salus in ea perspiciatur, & rempublicam in summum periculum deducit. Quod tam Græcorum, quam Romanorum imperium declarat. Nam Græciæ florentissimas ciuitates quando omnes imperare cupiebant, propter discordiam imperium perdidierunt, & quid singulæ contentioibus suis amitterent, non nisi oppressæ senserunt, siquidem Philippus Rex Macedoniæ veluti è specula quadam libertati omnium insidiatus, dum contentiones ciuitatum alit, auxilia inferioribus ferendo, victos pariter victoresque subire, seruitutem regiam coegit. Et Romanorum imperium vt concordia supra modum excreuerat, sic discordia, bellisque ciuilibus penè confectum consenuit; prorsusque collapsum esset, nisi optimi principes velut humeris suis subleuassent. Vnde illud Poetæ:

*En quo discordia ciues
Perduxit miseros.*

Etsi diu antè salubriter præmonuerat Pythagoras

gona, seditionem & discordiam longè à ciuitatibus propulsari oportere. Nam quanto cù periculo saluberrimæ doctissimi viri sententia contemptus coniunctus sit, non solum veteres historici vno ore loquuntur: verum etiam miserabiles florentissimorum regnorum, & nobilissimarum Rerumpublicanum euer-
siones, quique nostro seculo acciderunt integer, apertè testantur. Quapropter tam ciuili uam Spirituali & Ecclesiastico magistratui is duas leges in primis curæ esse oportet. Ablata enim virtutæ, sublata cõcordia; iustitia, fides, religio, & quæcunque homini iucunde esse possunt, vnà tolluntur. vt grauissimum tra muros bellũ, & triste in ipsa patria exitum habeatur. Paulatim ergò his rebus cre-
te imperio, variæ leges partim à Numa, partim ab alijs regibus promulgatæ fuerunt, quæ sism apud auctores reperiuntur. Numa vt suis legibus maiorem auctoritatem cõ-
iaret, ex consilio & iussu Egeriæ Nymphe se ferre simulabat. Sed propter incredibili-
n Tarquinij regis superbiam & tyrannidẽ, iudicemque reges prorsus eieci sunt; & in-
cum eorum consules creati, qui summum idem imperium habebant; tamen cautum
ab ijs prouocatio vt esset, & quò melius
publ. prospicerent quam reges fecerant,
Consules vocarentur. Duo autem creati fue-
runt, vt si alter malus esset, alter eũ coërceret:
recrea q; annuus ille magistrat⁹ erat, ne in-
olueret. Populus verò Romanus sub patri-
ciorum

*Laë. lib. 6.
cap. 6.*

*Laë ant. lib.
1. cap. 22.
Plin. de vi-
ris illustri-
bus cap. 3.
Val. l. 1. c. 3.
Cic. lib. 1.
de legibus.*

*Po. Latini
c. 15. Fene-
stella. cap. 7.
Eutro. li. 1.*

ciorum imperio annos multos iactatus, certâdem iuris scripti formam (patriciorum iur pro suo arbitrio dicentium tyrannidem non ferens) postulauit. Consules & patricij cùm diu restitissent, aliquando consenserunt, vt legati in Græciam præcipuè Athenas, quæ artium legumque gloria tunc florebat, proficiscentes, leges conscriberent.

Numa Pompilius, qui Romulo successit in regnum, leges quasdam reliquerat: sed quæ Regiæ ciuitati nequaquam sufficerent. Quod post Atheniënsib⁹ leges Solonis mutuati sunt, quas tamen non vt acceperant, tenuerunt, sed meliores facere conati fuerunt. Lycurgus quidem Lacedæmonijs leges ex Apollinis oraculis se instituisse continuerat. Quod Romani prudenter credere noluerunt, propterea quæ non inde, sed ab Atheniensibus leges acceperunt Solonis, quæ ad vitam ciuilem mansuetudinem magis accommodata erant, quam Lycurgi agrestes & sanguinaria. Verò legati dum omnia diligenter considerabant, veramque Atheniensium legum & Lacedæmoniorum cõsuetudinum rationem inquirebant, triennium ferè hac in peregrinatione consumpserunt. Quæ leges cùm Romam referrentur, Decemviri creati sunt, qui ex cõsuetudinib⁹ patrijs, & legibus Græcorum certam perpetuamque iuris formam de legatorum (qui veram earum sententiam ab ipsarum legum authoribus Græcis percepisse videbantur) & de Hermodori Ephesij tunc forte

fere in Italia exulantis consilio efficerent.
 Sicut in decem tabulis relatas, publicè omni-
 bus legendas proposuerunt: obseruatio Athe-
 nensium more, qui leges Solonis tabulis lig-
 nées in sculptas *αζονας* vocabant, etsi Romano-
 rum tabulæ æneæ fuisse leguntur. Qui mos in-
 cidendarum in æs legum diu post apud Ro-
 manos durauit, vt ex varijs legibus Iustinia-
 nei codicis apparet. Vnde Marlianns libro se-
 cundo Romanarum antiquitatum: Tabula-
 rum, inquit, genera duo in capitolio fuerunt,
 alterum quod fortium virorum res gestas
 continebat depictas, alterum leges antiquissi-
 mas Romuli, Numæ, & aliorum Regum; po-
 terorumque legislatorum statuta, acta pu-
 blica, foedera, ritus sacros, & antiqua monu-
 menta in tabulis æneis incisa. Quorum adhuc
 odiè quedam extant, quedam vetustate, bel-
 lo, incendio, negligentia periëre. Propositis
 ergo tabulis decem, rumor percrebuit, aucto-
 re Fenestella, alijs duabus tabulis ius populi
 Romani plenū absolutūque fore: igitur habitis
 comitijs alij Decemviri surrogati sunt, qui
 suas adhuc tabulas adijcerent, vnde appella-
 tæ sunt tabulæ 12. Continebant verò hæ tabu-
 læ tam leges consuetudinesque Græcorum,
 quam Romuli & Numæ; aliorumque Regū
 Romano rum leges, quæ, quod ad regnum ty-
 rannidemque stabiliendam non pertinerent,
 minimè abrogatæ erant. De quarum tabula-
 rum auctoritate & præstantia M. Cicero lib:
 Oratore in hæc verba loquitur: Fremant

Li. 2. C. 2.
 frumē vrb.
 Cōstās. No
 uel. cōsti. 8.

M m

omnes;

omnes, dicam quod sentio, bibliothecas ~~me~~
 Hercule omnium philosophorum vnus mi-
 hi videtur 12. tabularum libellus, si quis legū
 capita viderit, & auctoritatis pondere, & vti-
 litatis vbertate superare. Rursus libro secūdo
 de legibus : Discebamus pueri 12. tabulas vt
 carmen necessarium, quas iam nemo discit.
 Vndē colligitur, quōd olim pueri hinc iuris-
 prudentiæ fundamenta perceperint, quare
 iuris ciuilis fontes Ciceroni & Liviō vocātur.
 Apud Gellium ridetur quidam, quōd iurisper-
 ritus haberi vellet, duodecim verō tabularū
 prisca verba ignoraret. Has etiam Cyprianus
 suo adhuc tēpore perdurasse testatur, etsi de-
 plorat, eas non obseruari amplius, sed earum
 minas vnā cū ipsis legibus publicē priuatimq;
 contemni. Abrogata etiam decemviro-
 rum auctoritate, aliæ atq; aliæ Reipublicæ formæ,
 variæque iuris species in imperium Romanū
 peruenerunt, quæ partim in corpore iuris Iu-
 stiniani, partim in Historicorum scriptis re-
 citantur. Papirius verō, qui tempore Tarqui-
 nij Superbi floruit, Regias leges in ordinem
 redegit: Primus publicē profiteri cœpit Tibe-
 rius Coruncanus. Sub Augusti autem Cæsa-
 ris imperio, quiescentibus armis, virtutes &
 ingenia hominum maximē floruerunt, quan-
 do non Iurisconsulti modō hanc artem mi-
 rificē elaborarunt, sed alię etiam ingenuę dis-
 ciplinæ suprā modum exultæ fuerunt. Mar-
 cus quidem Crassus confusum hactenū dis-
 sipatumque ius in certa se genera coacturum,
 & ad

Vide Gellium
 lib. 20.
 cap. 1.

L. 16. c. 10

L. 2. c. 1.

Pdp. Lat.
 cap. vltim.

adartem redacturum promiserat, sed cum
 motium solitudinemque, ut cogitârat, de
 urba, & à subfellijs conferre sese non poterat,
 Cicero librum conscripsit de iure ciuili in ar-
 tem redigendo: Quod Cn. Pompeius facere
 cepit, sed non perseuerauit in tam præclaro
 opere, donec perficeretur. Deinde Iulius Cæ-
 sar, qui Pompeium imperio & honore & vita
 auulsiuit, in eam curam teste tranquillo incube-
 rat, ut ex immensa confusaque legum copia,
 optima quæque & in primis necessaria pau-
 cissimis libris complecteretur: sed interfe-
 tus est, antequam absolueret. Quocirca ve-
 teres Romanorum leges paulatim corruptæ
 & obliteratæ fuerunt. A Constantino cæteris-
 que post eum Imperatoribus latæ leges, nouæ
 appellatur, quas Theodosius minor in vnâ
 edicem redegit, eumque ad imitationem
 Hermogeniani & Gregoriani Theodosianum
 nominauit. Et hinc factum apparet, ut ius ali-
 ud vetus, aliud nouum appelletur: quorum
 hoc in gubernanda Republica & dirimendis
 controuersijs obseruatur, illud autem vetus
 in quantum non magnum usum habet, eius ta-
 men cognitio utilis est & propemodum neces-
 saria iudicatur. Ad eundem modum veteres
 quoque Romani ius aliud Pontificium voca-
 bant, quod de religione & cæremonijs sacris
 tractabant, aliud Ciuile quod Reipublicæ
 administrandæ gubernandæ rationem præscri-
 bit.

*Cic. l. 2. de
Oratore.*

Gell. li. 1.

cap. 22.

*Gratia. ca.
vlt. dist. 7.*

*Cic. lib. 2:
de legib.*

Porro Iustiniani Imperatoris industria & liberalitate diuinum hoc opus, componendarum legum, aliquando tãdem perfectum est, quod gloriosissimi Imperatores, & clarissimi iurisconsulti summoperè quidem necessariũ esse iudicãrant, sed perficere propter summã difficultatem grauissimaque bella, & Reipublicæ negotia, non potuerant. Vndè is longè maiorem gloriam, quam ex armorum vñ quisquam comparare potuisset, perpetuumq; decus doctorum hominum consensu est consecutus. Vt eius beneficij memoria apud gratos homines nèquaquam interitura sit, quamdiu Romanum nomen, & ius ciuile suam auctoritatem retinebit. Id verò ex hac epistola apertè colligitur.

*Imperator Iustinianus Augustus Triboniano
questori sacri palatij.*

DEo auctore, nostrum gubernante imperium, quod nobis à cœlesti maiestate traditum est, & bella feliciter peragimus, & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus, & ita nostros animos ad Dei omnipotentis erigimus adiutorium, vt neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio, sed omnẽ spem ad solæ referamus prouidentiam trinitatis. Vndè & mundi totius elementa processerunt, & eorum dispositio in orbem terrarũ producta est. Cùm itaque nihil tam studiotum in omnibus rebus inueniatur quam legũ auctoritas, quæ & ciuinas & humanas res bene

disponit, & omnem iniquitatem expellit:
 referimus autem omnem legum tramitem
 quæ ab vrbe Roma condita, & Rómuleis def-
 cendit temporibus, ita esse confusum, vt in in-
 finitum extendatur, & nullius humanæ natu-
 ræ capacitate concludatur: primum nobis fu-
 it studium à sacratissimis retrò principibus i-
 nitium sumere, eorum constitutiones emen-
 lare, & dilucidè tradere, quatenùs in vnum
 iudicem congregatæ, & omni superuacua si-
 militudine & iniquissima discordia absolute,
 vniuersis hominibus promptum suæ seueri-
 tatis præbeant præfidiũ. Quod nemo alius ne-
 que sperare neque optare ausus est. Res qui-
 lem nobis difficillima, imò magis im-
 possibile videbatur, sed manibus ad cælum
 rectis, & æterno auxilio inuocato, eam quo-
 que curam nostris, reposuimus animis, Deo
 reti qui & res penitus desperatas donare, &
 confirmare suæ virtutis magnitudine potest,
 & ad tuæ fynceritatis optimam respeximus
 ministerium, tibiq; primo & hoc opus com-
 misimus, & iussimus quos probaueris, tam ex
 facundissimis antecessoribus, quàm ex iuris
 disertissimis togatis fori amplissimæ sedit, ad
 sociandum laborem assumere. Omni igitur
 Romani iuris dispositione composita, & in
 tribus voluminibus, id est, institutionum, di-
 gestorum siue Pandectarum, necnon Con-
 sultationum perfecta, & tribus annis consum-
 mata, quæ vt primùm sperari cœpit, neque in
 decenniũ completi sperabatur, omnipo-

tenti Deo & hanc operam, ad hominum sustentationem pijs obtulimus animis, vberesq; gratias maximæ dietati dedimus, quæ nobis præstitit & bella feliciter agere, & honesta pace potiri, & non tantum nostro, sed etiam omni ævo tam instanti quàm posteriori leges optimas ponere, & c. Adhunc modum Iurisprudentia Romanorum cum imperio ad maximam gloriam ab optimis principibus & sapientissimis viris perducta est. Sed cum egregiè ea constitisset, ferocissimi crudelissimique populi perpetuis ferè bellorum cladibus Italiam lacerauerunt, proptereaque grauissima optimarum rerum (vt belli tempore fieri consuevit) perturbatio & barbaries introducta est, & Romanæ leges oppressæ conticuerunt. Donec Lotharij imperatoris temporibus, cum non nihil quasi respirare cœpisset Italia, homines ingeniosi & eruditi odio barbaricarum constitutionum, quæ tyrannidem sapere videbantur, ius ciuile Romanorum restituerent, & in forum vnde iam diu exulârat, reducerent. Inter quos præcipuus ferè extitit V Vernerus siue Irnerius quidam vir summæ auctoritatis, & apprimè eruditus. Hic imperatori persuasit, vt præciperet causas iterum ex scriptis legibus iudicari, easdemque in scholis Romæ doceri, sicut Constantinopoli, & olim Athenis fuisset vstitutum. Fertur etiam ipse Romæ & Bononiæ eas esse publicè in scholis interpretatus. Sic restitutus est is thesaurus, quo neque utilior neque preciosior

Fide l. 1. c. 2. C. de veteri iure enucleando.

ferre vllus potest. Pisani verò cùm Pandectas fortè reperissent, auctore Volaterrano, eisdem que Florentini captis Pisis in suam urbem asportassent, iuris ciuiliſ Romanorum studia efflorescere cœperunt, donec in eam elegantiam quam nunc videmus, indefesso multorum studiosorum hominum labore perducerentur. Nec Iurisprudentia solum restituta est, verum etiam historia, latinæ linguæ puritas, & liberales disciplinae. Vt hominis profectò ingrati sit, illorum scriptorum commentarios, quasi nescio quâ barbariem sapere videantur, reprehendere, quibus maximæ gratiæ agi deberent, propter incredibilem illū in abstergendis pulueribus laborem. Mirum certè est, quod in tãta bonarum literarum penuria, tam egregiam optimarum rerū cognitionem comparare; & tam eruditos, si nō politos & tersos, posteritati commetarios relinquere potuerint. Vndè omnes boni facillè estimari possint, non solum maximi laboris & summæ diligentiae homines in studijs, sed prudentissimos quoq;, & vsu rerum exercitatisimos viros extitisse. Quod nō de eius temporis Iuriconsultis tantum, verum etiam sacrae theologiae, & bonarum artium scriptoribus similiter iudicandum est. Quemadmodum ergò duodecim tabularum leges, quæ iuris ciuiliſ Romanorum origo fuerunt, magna ex parte in Italiã ex Græcia peruenere, ita iniuria temporis, & malorum hominum petulantia oppressum & frè extinctum ius, Græcorum, vt videtur,

*Les dies
de ferijs*

industria, auxilio, & artibus, restitutum est. Ut rectè Imperator Romæ & Constantino-
 poli maximis vrbibus Iura nata esse affir-
 met. Ut ergò iurisprudencia Romæ & per v-
 niuersam Italiam maximè floureret, Pontifici-
 bus maximis magnæ semper curæ fuit, qui
 plurimos celeberrimos viros permouerunt,
 vt restitutum scholijs ius commentarijs illu-
 strarent. Quare autem Pontifices voluerint
 Romæ ius Canonicum & ciuile doceri, & Pa-
 risijs prohibuerint; Socinus, Anchor. & alij ad
 c. cum de diuersis de priuileg. in 6. & c. super
 speculo, de Magist. pertractarunt. Ius autem
 Canonicum Pontificium que ex scriptura sa-
 cra, & sacrorum conciliorum decretis, & scri-
 ptis orthodoxorum patrum, responsisque, &
 decretalibus epistolis summorum Pontificu
 pulcherrimè à viris prudentissimis auctori-
 tate publica conscriptum est, & nuper per M.
 Antoniù Cucchum & Lancellottium in qua-
 tuor institutionum libros redactum. Ut non
 frustra doctissimi viri molestè ferant, quòd
 supremus magistratus tanto labore perfectu
 ius, tot plebiscitis & priuatis constitutionibus,
 comuni iuri contrarijs perueriti, ac in opinio-
 num certamina, summamq; difficultatem, &
 velut cereum nasum traduci patiatur.

*De iudiciorum ratione, & consilijs vete-
 rum Romanorum.*

Quamquam de magistratibus & iudicijs Ro-
 manorum, tam multa à doctissimis viris
 ex professo disputata reperiuntur, vt qui his
 de re-

debetus amplius cogitare aliquid velit, soli, vt
 pro uerbio dicitur lucem additurus videatur,
 & ego ad quæstionem 65. Aristæ pluta anno-
 tui: tamen id solum huic loco attexendum
 stauit, quòd in ciuilibus controuersijs matu-
 comprimendis diligentissimi semper exti-
 rint. Iudicia uero apud Priscos Romanos
 iplicita fuerunt. Nam Romulus urbis condi-
 r, in causis criminalibus non diuturnis iu-
 cijs utebatur sed subitaneis: & causas uel ipse
 pediebat, uel alijs committebat.

*Zafius ad lit.
 2 ff. de ori-
 Jur.*

Post eiectos Reges atque decemuiros,
 n sules creati sunt. Qui cum perpetuis ferè
 llis auocabantur, causasque populi satis au-
 e, & ex æquo & bono determinare nequi-
 nt: duo prætores Urbanus nimirum & Pe-
 grinus electi fuerunt. Quorum ille urbanis
 iuibus Rom. ius dicebat, hic uerò peregri-
 , qui fortè in urbem ueniebant: Nec enim
 mani peregrinos negligere, & (quod nunc
 ibusdam in locis fit) contumelia afficere
 ebant, sed beneficijs deuincire, & humani-
 e quadam allicere conabantur. Varijque ma-
 tratus introducti sunt, qui pacem & tran-
 illitatem publicam conseruarent. Quoniã
 rò Atheniësiũ *δυσβουλια* ex eo prouenisse
 editur, quod non ex optimis ciuibus Sena-
 m eligerent, magistratusque crearent, nec
 uentissimos suos philosophos in consiliũ
 liberent, sed hominibus ignotis temerè
 erent: iccirco Romani cum totius orbis
 priũ animo concepissent, contraria prof-

*P. Lit. c. 24.
 Fene. ca. 19.
 de ma. Ro.
 Blond. li. 3.
 Ro. triūph.
 Lib. 2 ff. de
 orig. iuris.*

sus ratione, sibi vtendum putauerunt. Ideoq; semper rectè prudenterq; eorum senatus consuluit, nec à quoquam orbis terrarum populo solidior vnquam expectata sapientia est, vt

Cic. lib. 3. M. Falconius apud Vopis. loquitur in Tacito. Nec enim in Senatum recipiebant qui vitij alicuius particeps esset, sed viros tantum omni pietate, iustitia, eruditione, cæterisque virtutibus exornatos: quique vt populo rectè imperabant, sic ipsi legibus spontè parerent. Vnde illud: Is ordo omni vitio caret, reliquis specimen esto. Quare Pyrrhi regis legatus, Romę urbem se regum vidisse aiebat. Sin aliqui indigni fortè per fauores & studia amicorum, aliasque fraudes in eum ordinem confédissent: Censores probrum in senatu ne relinquito, aiebat lex. Nam multi ob probrum atque infamiam senatu moti fuerunt per Censores, multiq; adéptis equis in plebeium ordinem redacti. Vt verò optimi illi senatores in gubernanda republica, & ciuilibus negotijs tractandis se prudenter gererent, tria quedam leges imperabant: primò, vt semper in senatu adessent: Senatori qui non adesset, aut causa, aut pœna esto. nam grauitatem, auctore Cicerone, Senatusconsultum habet, quando senatus frequens est. Deinde, vt loco suo dicerent: nihil enim in consultando pestilentius est, quàm loci & ordinis perturbatio. Tertiò, vt modù in dicendo adhiberent, breuitas enim, ait Cicero, magna laus est, non solùm senatoris, verum etiã oratoris & in sententiâ. Nisi

tanti

*Blondus
alsj.*

ubi res esset, quæ copia ad explicandum, hor-
 tandum, vel dehortandum indigeret, tunc e-
 nim lægiore oratione vti licebat, quod his ver-
 bis indicat Gellius: Cato rem quæ consuleba-
 tur, quod non è Republica videbatur, perfici
 solebat; eius rei gratia ducendæ longa orati-
 one utebatur, eximebatque dicendo diem. E-
 rat enim ius senatori vt sententiã rogatus, di-
 ceret antè quicquid vellet alius rei, & quoad
 vellet. Rursus alio tempore inelytam illam
 pro Rhodiensibus orationem suam in Senatu
 Catonem recitasse, scribit idem Gellius libro
 optimo Noctium Atticarum. Hinc volentes
 impedire, dicendo ducebant diem, quia post
 occasum solis Senatusconsultum non fiebat,
 este Alex. Sardis, li. 2. cap. 6. de moribus Cæ-
 sarij. Catonè prisca dicendi consuetudine mo-
 ra dies extraxisse refert Cæs. l. 1. de bel. ciuil.

Li. 4. ca. 10.

Vt vehementer optandum esset, quod hæ-
 ges in publicis priuatisque consilijs resusci-
 arentur: ne quis vel odio, vel gratia alicuius
 leuiter à Senatu aut Capitulo absentaret: ne
 quis concilium ineptis & inconditis clamori-
 bus, non obseruato loco suo repleret: neue
 perorare magis, & in causa habitare, quàm sen-
 tentiam dicere videretur. Vt autem frequen-
 ter in senatum venirent, alia quadã lege vrge-
 batur. Causas populi teneto. Quomodo enim
 læpibus negotia, socios, leges, atq; exépla ma-
 gnum, vniuscuiusque ciuis naturam, cõditio-
 nem, & scire possent, qui ab illis locis abstinét,
 vbi

vbi hæc tranſtantur? Senatus verò olim ter in

Alex. Sard. mensæ habebatur, Nonis, Idibus, & Calendis.

lib. 2. cap. 6. Nili quid accideret quod moram non patere-

tur, nec differri posset, tunc enim indictus Se-

natus cogebatur. Sicut Athenis νόμιμος ἐκκλη-

σία erat ter in mense, συγκλητος quoties neces-

sarium videbatur. Augustus tamen Cæsar de-

creuit, ne sæpius quàm his legitimus senatus

cogeretur, Idibus & Calendis. Voluit quoq;

vt omnes senatores supplicarent ad aram eius

Dei, in cuius templo coiretur, antequam in

Senatum venirent. Ideo velut lege quadam a-

pub. posteros Rom. obseruatũ fuisse, refert

Gellius, lib. 14. cap. 7. Immolare prius hosti-

am, auspiciariq; debere, qui Senatum habitu-

rus erat.

Vnde Alphonfus Aragonum Rex dicere

solebat, si Romanis temporibus natus fuisset,

Ioui positorio ad curiam templum se extru-

cturum, quo sententiam grauisimis de rebus

dicturi patres, odium, & inuidiam, cæteraque

vicia prius deponerent. Quod si in comitijs

nostris principes Christiani facerent, suosq;

consiliarios in aulis, vbi hæc vicia præcipuè

dominantur, deponere cogent, profecto

longè salubrius Reipublicæ consuleretur. Jam

verò sicut arduis in rebus non temerè consi-

tuendum est, nam præcipitis consilij fore af-

fecta est pœnitentia: ita decretam promulga-

tamque rem in dubium reuocare, & per

nouas consultatione variare, multa secum in-

commoda afferre videbant: ergò lege cautũ

erat:

Blond.

*Sueton. in
vita.*

*Autho. Pa.
normitan. l.
3. cap. 3.*

*Vide Aca-
dem Col.*

trat: non plus quàm singulis de rebus semel consulunt. Et si re melius intellecta pro fori, temporis, & personarum, rerumque inopinatò accidentium ratione, sententiam temperare, nonnunquam fortassis mutare prudentis est. Quòd frequenter arduas res in alium diem propter difficultatem reiecerint, cū hoc decreto, ne quis eas efferret, antequàm conclusæ & perfectæ essent, Aulus Gellius Papyrij Prætextati exemplo declarat. Quod multis seculis nemo ex patribus arcana consilia enuntiârit, quòd máxima charitate patriæ tenerentur, probat Valerius. Curiam fecerunt sibi, ait scriptura, & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant: & committūt vni homini magistratum suum, per singulos annos dominari vniuersæ terræ suæ, & omnes obediunt vni; & non est invidia neque zelus inter eos. Nemo tamen portabat diadema, nec purpuram, ut magnificaretur in ea. De Magistratibus Romanis, deque eorum creatione, vestitu, ingressu in urbem, sceptro, sumptibus in ludos, deque votis pro eorū & reip. salute, post alios erudite disserit Faber ad lib. 2. ff. de orig. iur. & Lancellottus in Prætor.

*Deus bonè
ut nunc diu-
num ex hæ-
manum ino-
iteratur, r. c. f.
gitur. contē-
niurque.*

Ad Capitolium vero sic legitur: SPQR.
Capitolium præcipuè Ioui olim commenda-
tum, nunc Deo vero cunctorum bonorum
auctore Iesu Christo, cū salute communi sup-
plex commendat, atque tuendum tradit, An-
no post

no post salutis initium 1568. Grauiſſima auctores sunt, qui nec ante ortum solis, nec post occasum factum S. C. probent, nihilque Senatū decreuisse, nisi referētibus ijs, quibus cogere Senatum licebat, qui erant Dictator, Consules, Prætores, Tribuni plebis. Illos verò qui referebant ad Senatum, primo diuinas res proposuisse, tunc humanas & politicas. Si maior Senatorum pars decreuisset, Tribuni que plebis, qui sedebant ad fores Senatus, approbassent, S. C. fuisse dictum repositumque in ærarium: sin Tribuni intercessissent, maiorque quam qui Senatum conuocarat magistratus, aut si quid statutum esset die nefasto, vel loco non sacro, vel non legitimo Senatorum numero, non hoc S. C. appellatum, sed senatus auctoritatem. Præterea sæpe rogatos, sententiamque arduis de rebus dicturos, Iurare solitos per Iouem, deosque penates, se & ardere studio veri inueniendi, & ea sentire, quæ dicerent. Adhæc, ad indictum Senatum non omnes semper vocatos fuisse, sed præcipuo tantum fide & taciturnitate probatos, præsertim si quid secreti pertractandum esset, quod perfici antè, quam renunciari, & in vulgus efferri oporteret. Ad legitimum verò Senatum oportuisse omnes, nisi necessariò impedirentur, venire, quando grauiores res tractabatur. Quod etiam indicare videtur Cicero quinta Philippica: nisi venirem Calend. Septembris: fabros se missurum Antonius, & domum meam disturbaturum esse dixit. Magna credo res

Cellim l. 14

cap. 7.

Alexand.

Sard. lib. 2.

de ritibus

gentil. ca. 6.

Cell. li. 14.

cap. 7.

dores agebatur. Magistratus quoque ad homines sapientissimos iustissimosque deferrent, Vt non temerè scripserit Lampridius, Alexandrum Seuerum suffragante vitam, eruditione, & moribus, Imperatorem Romanum esse creatum.

Et Vopiscus in Tacito Imperatore refert Senatus orationem: Tacite Auguste Dij te seruent, te elegimus, te principem fecimus, tibi curam reip. orbisque mandamus. Suscipe imperium ex Senatus auctoritate, tui loci, tuæ vitæ, tuæ mètis est, quod mereris. Princeps Senatus recte Augustus creatur, primæ sententiæ vir recte Imperator creatur. Diu priuatus fuisti, scis quomodo debeas imperare, qui alios principes pertulisti, de alijs principibus iudicasti Bonum, Faustum, salutare sit. Varias quoque rationes excogitarunt, quibus viri boni in officio retinerentur, ne à virtutibus degenerarent. Quisquis enim magistratu abibat, Censuribus ratione gesti magistratus reddere cogebatur. Vnde Cic. lib. 3. de leg. Apud Græcos *νομοφύλακες* creantur, qui nõ solum literas, sed etiã facta hominũ obseruabãt, hæc detur cura Censuribus, apud quos qui magistratu abierint, edat & exponat quid in magistratu gesserint, eoque ijs Censores præiudicent. Erant verò *νομοφύλακες* Athenis 12. qui quos legibus parendebãt, laudibus & honoribus prosequerentur, quos nõ parebãt, mulctarēt. Erat quoque 10. *λογοκρίτης* qui iudicaret quid quisque in magistratu gesserit. Huc pertinet imperatoria constitutio, que

quæ in Iustiniano codice recitatur, vt omnes magistratus post depositam administrationem, per 50. dies ijs in locis quibus præfuerunt permaneant, fraudum suarum rationem reddituri. Qui se rectè gesserant, tam in prouincijs quàm in vrbe honorabantur: contra qui deliquerant, tribus potilissimum quæstioibus obnoxij fiebant, peculatûs, maiestatis, & repetundarum. Peculatûs quidem, si prædam aut pecuniam publicam auertissent, quo etiam iudicio quæstores, legati, & scribæ eorum tenebantur: Maiestatis, si exercitû aut prouinciã hosti prodidissent, aut bellum sine S. C. intulissent: Repetundarum verò, si in socios avarè, superbè, libidinosè, crudeliter aut iniuste gessissent. Qui magistratu abibât non solum repetundarum tenebantur, sed iusiurandi religione palam affirmabant: Magistratum se ex legis præscripto egisse. Vnde Cicero: mihi populus Ro. illa in concione non vnus diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemque donauit, cum meum Iusiurandû tale tantumque iuratus ipse vna voce & consensu approbavit.

Hinc fiebat, vt pauciores in Republica iniuriæ, fraudes, oppressiones, & furta, sacrilegiaque cernerentur. Nunc verò, quia rationem gestæ rei reddere, & accusatorem pati non coguntur magistratus, optimi ciues spoliati, lacerati, de suo iure deturbati accusare non audent, sed altum corde premunt dolorem, donec liberè sine forma detur accusandi locus.

Et

Ex quo fonte grauiſſimi olim motus extiſſe, principumque cędes, & nefarię contra Rempublicam coniurationes reperiuntur. Quod eum intelligeret Pius I I. pontifex Maximus, diploma ædidiſſe, quod aureum eſt appellatũ, ut qui eſſent defuncti magiſtratu, rationem geſti magiſtratus repoſcerentur. Hanc legem Pius V. confirmauit, ſuoque vigori reſtituit, & omnes magiſtratus iudicium de repetũdis, vel omninò de omni adminiſtratione ſubire voluit. Nec ad ſupremum magiſtratum facile admittebant, niſi per inferiores gradatim cum laude quadam concendiſſent, ut ingenium & mores exploratè cognitos haberent. Rectè enim vulgo dicitur: Magiſtratus virum oſtendit. Id vera ex hac lege non obſcurè colligitur: Suntu ædiles, curatores vr̄bis, annonę, ludorumque ſolennium, olliſque ad honoris amplioris gradum primus aſcenſus eſt. Præterea quia cum honoribus quoque mores ferè mutatũ, iccirco ne Conſules pro legibus voluntate ſua abuterentur, Tribunos ipliſ oppoſuerunt, ut ſi modica & ſapiens ſupremi iuriſ moderatio accederet, iuſtitia rectiũ conferuaretur. Sicut Theopompus apud Lacedæmonios regibus oppoſuit Ephoros. Vxorique ſuę moleſtè ferenti, quòd minorem liberis poteſtatem traditurus eſſet, quàm ipſe à patre ſuo accepiſſet, reſpondit: ſe quidem ipliſ legè firmiorem traditurum, quod immodicè infirma quoque viderentur, modica autè ſemper firmiora, tutiorque potètia, quæ eſſet

*Epift. Leon.
lica.*

*Olidendor
ad leg.
12. tab.*

*Cic. lib. 3:
de legibus.
Val. lib. 4.
cap. 1.*

*Vines in ſa
tellio.*

Na

viribus

*Perfellum
de rep. b.
atbenicu.*

viribus suis modū imponit. Igitur Theopópus legitimis regnum vinculis constringendo, quò longiùs à licentia retraxit, hoc ad beneuolériam ciuium propiùs admouit, auctore Valerio. Similem ferè prudentiam in florétissima Republica Veneta haftenus obseruari intelligo. Postremò, quemadmodum inepta consilia, incredibilemque Athenièlium auaritiam, eam Rempublicam magna ex parte labefactârunt: ita Romani vt hanc etiam auaritiæ pestem longè propulsarent, decreuerunt: Donumne capiunt, néue dáto, néue optenda, néue gerenda, néue gesta potestate: salus populi suprema lex esto. Quamdiù ergò his saluberrimis legibus Romani obtéperabant, vniuersi terrarum orbis domini atque Imperatores (vti à Romulo prædictum erat) euaserunt. Nimirum vt optimis & prudentissimis viris magistratum deferrent: omnes conatus suos, omnem laborem, omniaque studia sua ad Reipublicæ salutem conuerterent: seditionibus, odio, atque inuidia abstinere: & diffidentiam, quam Atticæ eloquentiæ flos Demosthenes, Atheniensibus commendatam elaboratis orationibus non poterat, spontè amplecterétur. Contrà verò iuuenile & præceps consiliù, latés odiù, & propriù còmodù, quod virtutes pepererát, grauitèr labefactârunt.

DE MEDICINA.

Vomodo Medicina primùm reperi-
ta, & in vrbe Rom. introducta fue-
rit, grauissimūq; sæpè odiù, propter
malò

malorū hominū perfidiā, quod liberius ea &
 p̄ter certā rationē abuterentur, incurrerit,
 eandē optimorū doctissimorūq; virorū pa-
 trocinio constiterit, elegāter ornateq; à Plinio
 historię naturalis scriptore, memorię traditū
 reperitur: Dijs, inquit, primū inuētores suos
 dignauit, & cælo dicauit, nec non & hodiē
 multifariā medicina ab oraculis petitur. Auxit
 inde famā etiā crimine, ictū fulmine Esc-
 ulapiū fabulata, quoniā Dyndaridā reuoca-
 uit ad vitā, nec tamen cessauit narrare alios re-
 uixisse opera sua. Clara Troianis tēporibus, à
 quibus fama certior vulnerū duntaxat reme-
 dijs, sequentia eius, mirū dictu, in nocte desis-
 ma latuere, vsq; ad Pelopōnesiacū bellū: tūc
 nim eā reuocauit in lucē Hippocrates, geni-
 s in insula Coō, in primis clara & valida, ac
 Esc ulapio dicata. Primo ægri in platea ex-
 nebat̄ur, vt ab expertioribus remedia acci-
 erēt. Rom. in tēplo Febris Deę remedia, per
 uæ curati fuerāt, describebāt teste Valerio l.
 c. 1. Quod autē Hippocrates nō primus Me-
 dicinā inuenerit, sed in artis formā coegerit,
 robat Rudolph⁹ agricola l. 2. Inuēt. Dialect.
 7. Is. n. teste Plinio, cū fuisset mos liberatos
 morbis scribere in tēplo eius Dei qui auxili-
 as esset, vt postea similitudo proficeret, ex-
 scripisse ea traditur. Atq; vt Varro tradit, iā
 tēplo cremato instituisse medicinā hanc quæ
 Clinice vocatur. Prodicus eius discipulus Ia-
 tralecticē addidit. Horū placita Chrysippus
 ingēti garrulitate mutauit, scholęq; dissidens

cœperunt, dùm omnes famã nouitate aliqua
 aucupabantur. Hinc illæ circa ægros miseræ
 concertationes eorũ, nullo idem censente, ne
 videatur assersio alterius; hinc illa infœlicis
 monumenti inscriptio, turba se medicorum
 perisse. Mutatur ars quotidie, toties interpol-
 lis, & ingeniorum Græciæ flatu impellimur:
 palamque est vt quisque inter istos loquendo
 polleat, imperatorem ilicò vitæ nostræ necif-
 que fieri. Quasi verò non millia gentium sine
 medicis degant, nec tamẽ sine medicina; sicut
 populus Romanus vltra sexcentimum an-
 num, neque ipse in accipiendis artibus lenitus,
 medicinæ verò etiam auidus, donec expertam
 damnauit. Etenim percensere insignia prisco-
 rum in his moribus conuenit. Celsius Hemi-
 na ex antiquis auctor est, primùm è medicis
 venisse Romam Peloponnensem Archagatum
 Lyfanis filium, L. Emilio, M. Liuiio Coll. an-
 no vrbis D. XXXV. ei que ius Quiritium da-
 tum, & tabernam in compito Acilio emptam,
 ob id publicè vulnerarium fuisse eum tradit
 vocatum, mireque gratum aduentum eius i-
 nitio, mox à sæuitia secandi vrendiq; transisse
 nomen in carnificem, & tædium artis, om-
 nesque medicos. Quod clarissimè intelligi
 potest ex M. Catone: Dicam, inquit, de istis
 Græcis M. fili, quid Athenis exquisitum habe-
 am, & quod bonum sit eorum literas inspice-
 re, nõ perdiscere, vincam nequissimum & in-
 docile genus eorum, & hoc puto vatem dixif-
 se, quancocumque ista gens suasti teras dabit,
 omnia

omnia corrumpet. tunc etiam magis si Medicos suos huc mittet, iurârūt enim inter se barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipsum mercede faciūt, vt fides ijs sit & facillè disperdant. Nos quoque dictitant barbaros, & spurcūs nos quàm alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de Medicis. Atque hîc Cato D. C. V. anno vrbis nostræ obiit, LXXXV. suo, ne quis illi defuisse publicè tempora, aut priuatim vitæ spatia ad experiendum arbitretur. Quid ergò? damnatam ab eo rem vltissimā credimus? minimè herculè, subiicit enim qua medicina vsus & se & coniugem vsque ad longam senectam perduxerit: ijs ipsis scilicet quæ nunc nos trademus. Profiteturque esse etiam commētarium sibi quo medeatur filio, feruis, familiaribus, quæ nos per genera vsus sui differemus. Non rem antiqui damnabant sed artem. Maximè verò quæstum esse immani precio vitæ recusabāt. Ideò templum Esculapij, etiam cum reciperetur is Deus, extra urbem fecisse, iterumque in insula traduntur, & cum Græcos Italiâ pellerēt, diu etiam post Catonem excepisse medicos. Augebo prouidentiam illorum, solam hanc artium Græcarum, nondum exercet Romana grauitas, in tanto fructu paucissimi attingere Quiritium, & ipsi statim ad Græcos transfugæ. Imò verò auctoritas aliter quàm Græcè eam tractantibus etiam apud imperitos expertesque linguæ non est, ac minus credunt quæ ad salutem suâ pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac

artium sola euenit, vt cuicumque medicum se
 proſtenti ſtatim credatur, cùm ſit periculum
 in nullo mēdacio maius: Non tamen illud in-
 tuemur, adedò blanda eſt, ſpirandi pro ſe cui-
 q; dulcedo, nulla prætereà lex quę inſcitiam pu-
 niat capitalē, nullū exemplū vindictæ, Diſcūt
 periculis noſtris, & experimenta per mortes
 agunt, medicoq; tantum hominem occidiſſe
 ſumma impunitas eſt: quinimò trãſit in cõui-
 tium, & intemperantia culpatur, vltroq; qui
 periẽre arguuntur. Illa quę timuit Cato atq;
 prouidit, innocētioſa multò & parua opinatu,
 quę proceres artis eiufdem in ſemetiſis fatē-
 tur. Illa prodidẽre imperij mores, illa quę ſani
 patimur, luçtatus, & valetudinis cauſa institu-
 ta, balneę ardẽtes quibus perſuaſẽre in corpo-
 ribus cibos coqui, vt nemo nõ minùs validus
 exiret, obediẽtiſſimi verò efferrẽtur. Ita eſt
 profectò, lues morũ nec aliundè maior, quàm
 eſt medicina. Verùm non ſunt artis iſta, ſed ho-
 minum. Hęc naturę placuerat eſſe remedia,
 parata vulgò, inuentu facilia ac ſine impẽdio,
 ex quibus viuimus, poſteà fraudes hominũ, &
 ingeniorũ, capturę officinas inuenẽre iſtas, in
 quibus ſua cuiq; homini venalis promittitur
 vita. Statim cõpoſitiones & mixturę inexpli-
 cabiles decãtãtur. Arabia atq; India in medio
 æſtimantur, vlceriq; paruo medicina à rubro
 mari importatur, cùm remedia vera quotidie
 pauperrimus quiſque cõnet. Ita profectò eſt,
 magnitudo populi Romani perdidit ritus,
 vincendoque victi ſumus, paremus externis,
 & vna

& vna artiū imperatorib⁹ quoq; imperat, &c.
 Hæc autem de medicis externis, & temerarijs
 quibusdā, nimisq; auaris hominibus intelligi
 debere, & ipse Plinius passim, & Blóduſ libro
 nono Romæ triūphātis testatur. Quorū insci-
 tia tanta erat, vt venenū sæpè pro remedio ni-
 mis credulis hominibus exhiberēt, impostu-
 risq; suis atq; loquentia id efficiebant, vt cūm
 maximè lēderēt, plus tamē veris medicis pro-
 desse vulgò crederētur. Adrianus Imp. mori-
 būdus dixisse fertur: Turba medicorū interfe-
 cit Regē. Dion. in Adriano. Itā verò si hac arte
 medica aliqui abutātur, nō iccirco fugiēda ars
 est, vt pulchrè declarat Basilius Magn⁹, c. i. fu-
 sè explicatarū quæstionū vltima. Per quos autē
 vera medicina præsertim herbarū ad Roma-
 nos peruenerit, indicare videtur idē Plinius:
 Minus hoc quā par erat nostri celebrauere om-
 niū vtilitatū & virtutū rapacissimi: primus-
 q; & diu solus, M. Cato, omniū bonarū artiū
 magister, paucis duntaxat attingit, boum etiam
 medicamēta nō omissa. Post eū vnus illustriū
 tentauit, C. Valgius eruditione spectatus, im-
 perfecto volumine ad diuū August. in choa-
 ta etiā præfatione religiosa, vt omnibus malis
 humanis illi⁹ potissimū principis semper me-
 dicetur maiestas. Antè condiderat solus apud
 nos, quod equidem inueni, Pompeius Leneus
 Magni Pompei libertus, quò primū tēpore
 hanc scientiam ad nostros peruenisse anim-
 aduerto. Nanque Mithridates maximus sua
 Rege Regum, quem debellauit Pompeius

*Dolet Plin.
 falsos me-
 dios impe-
 ratorib. im-
 perare, quæ-
 iā de pseu-
 dotheolo-
 gis & græ-
 matellis di-
 ceret.*

omnium ante se genitorum diligentissimus vitæ fuisse, argumentis, præterquàm fama intelligitur: vni ei excogitatum, quotidie venenum bibere, præsumptis remedijs, vt cõsuetudine ipsa innoxium fieret. Is in reliqua ingenij magnitudine medicinæ peculiariter curiosus ab hominibus subiectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum, & exemplaria, effectusque in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus, transferre ea sermone nostro libertum suum Leneum, grammaticæ artis doctissimum, iussit: vitæque ita profuit non minus, quàm Reipubl. illa victoria. Cùm ergò veterum scriptorum labore & industria vtcunq; constitisset, Herophilus quidam, hæreses & sectas introduxit, eamque ad verba & garrulitatem deriuauit, quæ ad hominum salutem à Deo hominibus monstrata erat: sedere namque in his scholis auditioni occupatum gratius erat, quàm ire per solitudines, & quærere herbas alias alijs diebus anni. Et Esclepiades, tempore eiusdè Põpei Rhetoricę magister, nec satis in ea arte questuosus vt ad alia sagacis ingenij, huc se repente conuertit: atque (vt necesse erat homini, qui nec id egisset, nec remedia nosset oculis vsuque percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens, omnia abdicauit, totamque medicinam ad casum reuocando coniecturâ fecit: quinq; res maximè communium auxiliorum professus, abstinentiam frica-

Plin. l. 26.

cap. 2.

Plin. l. 26.

ca. 3. & 4.

sitationem corporis, ambulationem, gestationesque, & balnea. Faurantibus cunctis esse vera quæ facilima erāt, vniuersum propè humanum genus circumegit in se, non alio modo, quàm si cælo emissus aduenisset. Trahebat prætereà mētes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandoque tempestiuè tum frigidam aquam, excogitandoque multa dictu grata atque iucunda, magna auctoritate: nec minore fama. Adiuuabant eum multi curam nimis anxia, & rudi, præcipuè autem magice vanitates, in tantum euectæ, vt abrogare herbis fidem cūctis possent. Mirum esset profectò hucusque, proeuctam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initijs, si in vltima modum re humana ingenia nouissent: & nisi nos hanc ipsam medicinam, ab Aesclepiade repertam, suo loco probaturi essemus, euectam vltra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum conditio, vt à necessarijs orsa primùm, cuncta venerint ad nimium. Iulius verò Cæsar, auctore Tranquillo, omnes veram medicinam Romæ professos, ciuitate donauit: multi que celebres viri eam tunc asseruerunt, exornaruntque. Inter quos Antonius Musa, quia Augustum Cæsarem periculosè ægrum restituerat, à Cæsare, & ab amicis eius, à S. P. Q. Romano varijs muneribus honoribusque affectus est: & omnes medici immunitate donati fuerunt. Quò pertinet illa imperatoria constitutio: Cum te medicum legis secundæ adiutricis esse dicas, munera ciuilia,

*L. 1. de pro-
florib. &
medicis.
Adde l. nec
intra. l. me-
ditos, ca. eo.
Cio. 1. de di-
minatio.
Li. 2. de di-
minatione.
Tertia Tuf-
calana.*

uilia, quamdiu Reipublicę causa abfueris, suscipere non cogeris: cū autem abesse defueris, post finitam eo iure vocationem, si in eorum numero es qui ad beneficia medicis concessa pertinent, ea immunitate vteris. M. Cicero medicinam egregiam artem esse ait, etiam si medici aliquando fallantur. Medicoque in sua arte credendum affirmat, & neminem melius acutiūque morborum causas atque naturam perspicere, quā medicos. Et si miratur, quod cū homines constent ex animo & corpore, corporis curādi tuendiq; causa quæ sit ars, Deorum inuentioni consecrata: animi verò medicina nec tantoperè desideretur, nec tam multis grata sit, pluribus etiam suspecta & inuisa. Priscos Romanos, dum certam medicinam non haberent, bonæ valetudinis quasi matrem adhibuisse frugalitatem, scribit Valerius: vt & luxuriosis epulis, & nimio vino, & immoderata Venere abstineret. Sic Vespasianus recta valetudine vsus fertur, quod vnus diei in ediam per singulos menses interponeret. De officio etiam medicorum, paulatim apud Romanos sapientissimi viri præceperunt. Nam Cicero Asclaponem medicum, ad S. Sulpitium scribens, scientia, & fidelitate; beneuolentiāq; sibi ait abundè satis fecisse. Et Plinius ingenium, eruditionem, atque experientiam, & vsū, cum omnium rerum, tum præsertim medicinæ magistratū, in medico requirit. In audaciam quoque inscitiamque medicorum paulatim animaduersum est.

et. Vnde Illud Iustiniani imperatoris: Si medi-
 cus qui seruum tuum secuit, dereliquerit cu-
 rationem eius, & ob id mortuus fuerit seruus, *vide P. mor*
 culpæ reus erit. Imperitia quoque culpæ an- *mitatum in*
 numeratur: veluti si medicus ideò seruum tu- *c. id aures,*
 um occiderit, quia malè eū secuerit, aut per- *ext. de eite*
 peram ei medicamenta dederit. Porrò tonso- *o qualitate*
 res Romam ex Sicilia venerunt, anno 454. *ordinandor.*
 post urbem conditam, adducente P. Ticinio *§.3 Instit. ad*
 Mena, teste Varrone: primusque omnium *L. Aquilianus*
 radi quotidie instituit Africanus. Augustus
 cultris utebatur. Primus Rom. imperatorum
 Traianus barbam nutrire cœpit, vt in vita e-
 ius narrat Dion.

De Mathematicis artibus.

QVoniã veteres longius respicere, prop-
 ter veræ historiæ penuriam nequibant:
 iccirco mathematicarum artium doctrinam,
 quæ Noacho sapetoque debetur, Romulo &
 Numæ Pompilio attribuerunt. Romani, in-
 quit Venerabilis Beda, auctore Romulo X.
 mensibus annum ordinatum agebāt, 304. die-
 bus. Primum quidem mensem genitori Marti
 dicauit, secundum ab apertione frugum nomi-
 nauit Aprilem, tertium verò Maię matri Mer-
 curij, quartū Iunoni sacrauit. Quintili & Sex-
 tili, qui nunc à natiuitate Iulij Cæsaris, & Au-
 gusti triumpho nuncupantur, & cæteris à nu-
 mero nomèn imposuit. Horum initia Calen-
 das appellauit, quia tunc calata, id est, vocata
 à Capitolium plebe, dicto quinquies vel septi-
 mo verbo, calo, id est, voco, quot dies superesset
 ad No-

Nonas pronunciabatur. Nonas autem, quòd nono antè Idus diè confluerent in vrbem, sciscitaturi quid esset in eo mèse faciendum. Per rò Idus diem qui medium diuidit mensem: iduare enim Hetrusca lingua diui dere est.

*L. de raiðe
composito. 1.* His Numa duos menses adiiciens, Ianuarium à Iano, Februarium à Februo Deo lustrationum nominando. 354. diebus annum ad cursum lunæ disposuit. Quem Iulius Cæsar XI. dieb. adiectis, sicut hodie seruator instituit. Et alibi: Iulius Cæsar, Ægyptios imitatus, ad numerum solis, vt hodie seruator, annum instituit, decem dies obseruationi veteri adiiciens, vt annum 365. quibus ipse Zodaicum lustrat efficerent. Statuit quoq; vt sacerdotes quarto anno vnum intercalaret diem. Iulius ergò Cæsar, post superatù Pompeium, ex Ægypto insignem mathematicum secum in Italiam importauit. & auctor fuit, vt mathematicæ disciplinæ resuscitaretur, & publicè in Italia traderentur. Corruptos quoque annales, auctore Suetonio correxit. Deindè Augustus iterum Iulij annum deprauatum restituit. Sed paulatim homines improbi, suafore diabolo, optimis artibus abuti cœperunt: ideoque vrbe Roma. & Italia cedere iussi sunt, vt nõ modò apud historicos apparet, sed in Iustinianum quoque codicem est relatum: Mathematicos, nisi parati sint, codicibus erroris sub oculis episcoporum concrematis, catholicæ religionis cultui fidem tradere nunquam ad errorem primum redituri, nõ solum vrbe Roma,

na, sed etiam omnibus ciuitatibus pelli de-
cernimus. Quod si hoc non fecerint, & con-
tra clementiæ nostræ salubre constitutum in
ciuitatibus fuerint comprehensi, vel secreta
erroris sui, & professionis insinuauerint, de-
portationis pœnam accipiant. Item : Artem
geometriæ discere, atque exercere publicè in-
terest : ars autè Mathematica damnabilis est,
& interdicta omninò.

*Lit. de mathe-
maticos. de
de episcopa-
li audientia*

Domitianus imperator Metium Pompo-
sianum quòd imperatoriam genèsim vulgò
habere ferebatur, & depictum orbem terræ
in membranas circumferret, interfecit. Iuni-
um Rusticum interemit, quòd Peti, Thraseæ
& Eluidij Prisci laudes ædidisset, appellasset-
que eos sanctissimos viros : eiusdemque cri-
minis occasione philosophos omnes vrbe I-
taliaque summouit, vt auctor est Suetonius.
Ascletarionem verò Mathematicum inter-
rogauit, quem ipse finem esset habiturus, cū-
que responderet : lacerabor breui à canibus,
Imperator illicò eum occidi, & honestè sepe-
liri iussit, vt mendacij argueret : sed confestim
orta tempestas sepultum mox eruit, erutum-
que canes lacerauerunt, quod in Domitiano
refert Erphordius chronographus. Liberales
verò mathematicæ artes magno apud Ro-
manos in pretio erant : earundemque profes-
soribus Alexander Imperator Romæ salaria
& honores proposuit. Et Tiberius mathema-
ticos quidem eiecit, sed deprecantibus, ar-
temque

remque se deserturos promittentibus, veniam dedit.

Plin. lib. 2.

ap 2.

Volaterra.

lib. 16.

Saccus lib.

7. histor.

Rationem defectus solis & lunæ primus Romani generis in vulgus extulit Sulpitius Gallus, qui Consul cū M. Marcello fuit. Sicut apud Græcos primus omniū inuestigauit Thales Milesius. Ca. Manilius Antiochenus astrologiam primus Latinis versibus descripsit, & opus illud Augusto dedicauit, Horologia primus Romæ componi curauit Boetius.

Hermānus Contractus Monachus Benedictinus (qui *Salve Regina*, & *Alma redemptoris Mater*, & sequentiam *Veni sancte Spiritus* composuit) libros tres de cōpositione *Astrolabij* tam erudite conscripsit, vt à Durando de diuinis officijs lib. 4. cap. 22. ipsius *Astrolabij* auctor nuncupetur. Quod sic intelligendum est, quod ipse qualiter componatur *astrolabium*, (quod vsq; ad sua tempora magna ex parte occultum erat) docuerit, multaque noua in eo inuenerit, quæ intelligentiam ipsius longe faciliorem reddiderunt. Nam *astrolabium* longe ante ipsius tempora fuisse repertum, ait Arnoldus VVionligni vitæ lib. 5. cap. 105.

De corrigendo Calendario multi sæpe cogitarant. Gregorius XIII. reperto qui latebat Ludouici Liliij astrologi libello, qui demonstrabat certis rationibus hoc fieri posse, quod optabatur effecit. Adhibitis ad eam rem insignibus mathematicis. Itaque *calendarium Romanum* nulli amplius, vt olim fuit, mutationi obnoxium erit. Hæc autem emendatio facta est,

Æst, sexto Calend. Mart. anno Domini
1581.

Papyrius Massonus lib. 6. de gestis Romanorum Pontificum in Gregorio XIII. & Cicarella in appendice ad Platinam in Gregorio XII.

De Poësi.

CVM Romani intelligerent, Poetas & quid
vellent, & de quibus vellent, nominatim
apud Græcos dicere, nec in homines solùm
improbos maxima verborum licentia incur-
rere, sed præstantissimos etiam ciues frequen-
ter versibus violare: ipsi duodecim tabularũ
legibus, cùm paucas res capite sanxisset, in his
hanc quoque sancendam putauerunt, si
carmen condisset, quis quod infamiam
faceret, iniuriamq; alteri. Ita iniurijs Poe-
tarum subiectam vitam, famamq; habere no-
luerunt. Et quanquam antiquissimum è do-
ctis erat genus Poetarum apud Græcos: tamen
Romani seriùs poeticam acceperunt. Nam et-
si in originibus, solitos esse in epulis canere
conuiuas de clarorum hominum virtutibus:
tamen honorem huic generi non fuisse, decla-
rat oratio Catonis, in qua obiectum, vt pro-
brum, M. nobiliori, quòd is in Prouinciã poe-
tas duxisset, duxerat autem Consul ille Enni-
um. Quo minus ergò honoris erat poetis, eo
minora studia fuerunt. Nam si quis ante id tẽ-
pus ea in re studeret, grassator vocabatur. Po-
etæ tamen Romani poëtas magno in precio
habuerunt, vt Horat. indicere videtur:

*B. Aug. lib. 2. a
ac circit.
Dei, cap. 9.*

*Ci. 1. Tusca
questio.*

*Gell. lib. 11.
cap. 2.
Rhodogi.
lib. 7. cap. 1.*

Mitt.

*Mutavit mentem populus leuis, & calet in vno
Scribendi studio, pueri, patresq; seueri.
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dicunt.
Scribimus indocti, doctiq; poemata passim.*

*Cic. pro Ar.
ebia, Plin.
lib. 7. ca. 30.
Solin. Poli
hister. ca. 7.
Euseb. l. 7.*

Scipio enim Africanus Ennium sic dilexit, ut non solum comitem semper haberet, verum etiam statuam in suo sepulchro poni mandaret. clarumque illud nomen, imò verò spoliolum ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo eum poetæ titulo legi velle, Iulius Cæsar, & Octavianus Augustus gloriosum in primis arbitrati sunt, si in collegium poetarum reciperentur. Nec molestè tulit Cæsar, quod in collegium ingredienti, non assurgeret Accius, quem nôrat poetam esse multò præstantiorem. Nam Augustus quàm poetarum studiosus fuerit, vel ex eo apparet, quod eorum omnium facilè principis Virgilij Maronis carmina cremari contra testamèti eius verecundiam vetuit: maiusque per hoc vati testimonium peperit, quàm si ipse sua carmina probauisset. Sylla etiam malum poetam præmio dignum iudicabat, si tamè nihil amplius scriberet. Sicut Her. Barbarus scribit de Nicolao PP. V. Cui cum diceretur: esse bonos Romæ poetas, negavit esse bonos: cur enim, inquit, ad me non veniunt, qui etiam malos honoro? Vespasianus præstantes poetas vndique coemit, auctore Tráquillo. Claudij imperio quomodo floruerit hæc ars, Plinius epistola quadam ad Socium Senetionem indicat: Magnū, inquit, prouentum poetarū

*Plin. Ab. 7.
cap. 30.*

*Stroud. li. 4.
Ro. triumph.*

hic

hicannus attulit, toto mense Aprili, nullus fe-
 redies fuit, quo non recitaret aliquis, iuvat
 me quod vigent studia, proferunt se ingenia
 hominum & ostentant. Claudium Cæsarem
 ferunt cum Palatio spaciaretur, audissetq; cla-
 morem, causam requisisse, cumq; dictum es-
 set, recitare Nouianum, subitum recitanti, in-
 opinatumque venisse. Certabantque carmini-
 bus Poetæ in sacris Iouis Capitolini, victores-
 que corona sine laurea donabatur. Quod Tra-
 anus poetas non honorarit tantum, sed pro-
 nouerit etiam, alueritq; refert Iuuenal. sat. 7.

Alc. Serbo
li. 3. ca. 28.

*Est spes, & ratio studiorum in Cæsare tantum,
 olus enim tristes hac tempestate Camenas, Respe-
 xit.*

*Nemo tamen studijs indignum ferre laborem
 ogetur posthac, nec sit quicumq; canoris
 loquium vocale modis, laurumq; momordit.
 Hoc agite ð Iuuenes, circumspicite, & stimulat vos,
 lateriamq; sibi diuis indulgentia querit.*

Alexander, auctore Lampridio, Virgilium
 poetarum Platōnem vocabat, eiusdemque i-
 maginem cum simulachro Ciceronis in secū-
 lo larario habebat. Antoninus Oppianū poe-
 tam tot auris donauit, quot versus scriberet,
 & post mortem statua honorauit, cum hoc e-
 pitaphio : Oppianus sum suauiloquus vates,
 quem crudelis atq; inhumani inuidia fati an-
 te diem eripuit, quod si longius in luce moras
 dedisset, nullus mihi par in terris foret, vt ex
 Cæco se transtulisse ait Volater. Videbant
 quā prudētis, Romani, quod poetæ ipsorū

res præclare gestas cum decore, in omne ævum duraturas conscribere possent, plurimumque futuro oratori conduceret lectio poetarum. Nam & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor ab ijs petitur, præcipueque velut attrita quotidiano actu forensi ingenia, optimè talium rerum blanditia reparantur. Quapropter Cicer. pro Archia poetarum: Sit merito sanctum adud vos, inquit, humanissimos homines poetæ nomen, quod nulla unquam barbaria violavit, saxa & solitudinis voce respondent, bestię sæpè immanes cantu flectuntur, & consistunt: nos instituti rebus optimis non moueamur? quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati esse videantur. Quare in qua vrbe imperatores propè armati poetarum nomen & musarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices à musarum honore & poetarum salute abhorreere: præsertim cum omne olim studium atque omne ingenium contulerit Archias, ad populi Romani gloriam laudemque celebrandam. Nec enim quisquam tam auertus est à musis, qui non mandari versibus æternum suorum laborum facile præconium patiatur, &c. Poetarum enim industria & clarissimorum virorum res gestas celebrari, & populi Romani nomen illustrari, multis ibi exemplis, atque argumentis Cicero comprobavit. Et in oratione pro Sestio, semper se poetarum ingenia

Deh. li. 10.

Instit. ca. 1.

Alexisse affirmat: Proptereaque in conuiujs
 vltima etiam dictum est, fortium virorum
 opera carmine ad tibias cantabant, vt ad eo-
 rum imitationem iuuentutem alacriorem
 redderent. Quid hoc splendidius, quid etiam *Aug. li. 2.*
 vtilius certamine? quas Athenas, quam scho-
 lam, quæ alienigena studia huic exercitio
 prætulim? inquit Valerius: inde oriebantur
 Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij,
 ac, ne singula imperij nostri lumina simul
 percurrendo sim longior, inde cæli clarissi- *Lib. 2. c. 1.*
 ma pars diu fulserunt Cæsares: Et hinc est *de cin. 3*
 quod pueri inter honesta & liberalia studia,
 Tragædias quoque & Comædias discere co-
 gebantur. Claudio ergo Centone Appij Cæci
 filio, & M. Sempronio Iuditano Consulibus,
 post primum bellum Punicum, annis ferè
 CCCCX. post urbem conditam, anno ante
 natum Ennium, Liuius poeta Romæ fabulas
 primus docuit. Statimque plures in hoc stu-
 dio egregiè laborârunt, Ennius, Cæcilius, Te-
 rentius, Pacuuius, Næuius, Plautus, Lucilius,
 Virgilius, Ouidius, Persius, Iuuenalis, quique
 eorum ingenia, & successionem his verbis
 comprehendit Horatius

Li. 2.

*Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
 Vt Critici dicunt, leuiter curare videtur.*

Quæ promissa cadant, & somnia Pythagorea:

Æuius in manibus non est, & in mentibus hæret

quæ recens, adeo sanctum est vetus omne poema:

quod dignetur, quoties vter vtro sit prior, aufert

Æuius docti famam senis, Accius alti.

Dicitur Afranitoga conuenisse Meandro.

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicarmi,

Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte.

Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro

Spectat Romapotens, habet hos, numeratq; poetas.

Ad nostrum tempus Lii scriptoris ab æuo.

*Næuius verò & Plautus quid in arte hac
promouenda fecerint, eorū epigrammata de-
clarant, quæ recitantur à Gellio.*

Næuij epigramma.

Immortales mortales si foret fas flere,

Flerent diua Camena Næuium poetam:

Itaque postquam ex archio traditus thesastro,

Obliti sunt Roma lingua latina loqueri.

Plauti Epigramma.

Postquam est morte captus Plautus,

Comædia luget, scena est deserta,

Deinde risus, ludus, iocusq; uæ, & numeri:

Iunumeri simul omnes collactymarunt.

*Lucretius verò Græcorum præcepta in la-
tinum sermonem transtulisse sese refert.*

Denique natura hæc rerum, ratioque reperta

est

Nuper, & hanc primus cum primis ipse repertus

*Nunc ego sum, in patrias qui possum vertere vo-
ces.*

*Nam poeticæ artis apud Romanos professo-
res, Græcorum, præcipuè Homeri, commen-
tarios, iuuetuti ad discendum proposuisse, in-
dicare videtur Horatius Flaccus:*

Roma nutriti mihi contigit atque doceri,

L. 2. epi. 2. Iratus Græcis quantum nocuisset Achilles.

Esti

Etsi Adrianus Imperator repudiato Ho- *obscenè*
 mero, Antimachum poetam ignotum, in scho- *po tæcie-*
 las introducere conabatur, ut in vita eius scri- *ti, alij ve-*
 bit Dion. Porro ut lasciuos & obscenos poe- *ro honora-*
 tas, Romani sæpe damnasse; & vrbe expulisse *ti à Roma.*
 leguntur: sic eruditos, & castos, & probos, mag-
 nis honoribus ornarunt, modò sapietes, mo-
 dò diuinos eos appellantes, & morum magi-
 stros, atque censes. Vnde illud Horatij ad
 Augustum Cæsarem:

*Os tenerum pueri balbumq, Poëta figurat,
 Torquet ab obscænis iam nunc sermonibus aurem,
 Mox etiam pectus præceptis format amicis,
 Asperitatis & inuidia corrector, & ira.*

Vt verò Augustus Cæsar, & S. P. Q. R.
 huic utilissimæ in Republica arti fauerent,
 ipsaque iuuentus eam discere curaret, à
 plurimis eius utilitatibus hortari videtur.

*Rectè facta refert, orientia tempora notis
 Instruit exemplis, inopem solatur & agrum.
 Castis cum pueris ignara puella mariti
 Disceret vnde preces, vatem ni Musa dedisset?
 Postit opem chorus, & præsentia numina sentit,
 Celestes implorat aquas docta prece blandus,
 Avertit morbos, metuenda pericula pellit,
 Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum,
 Carmine Dii superi placantur, carmine manes.*

Quod enim Poetæ optimas res mysterijs
 quibusdam vulgò incognitis explicuerint, &
 humanæ vitæ rationem velut fabulis expref-
 ferint, vel vnus Virgilij carmine demonstra-
 ri posset.

Historia.

Pontifices maximi olim res omnes singulorum annorú mandabant literis, & annales maximi vocabantur. Cicero enim libro secundo de Oratore: Erat, inquit, historia nihil aliud quàm Annalium cōfectio, cuius rei memoriæque retinendæ causa, ab initio rerum Romanarum, vsquè ad P. Mutium Pontificè Maximum, res omnes singulorum annorum mandabat literis summus Pótifex, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, potestas vt esset populo cognoscendi, ijque etiam nunc annales maximi vocantur. Hanc consuetudinem scribendi multi secuti sunt, qui sine vllis ornamentis monumenta solùm temporum, hominum, locorum, gestarumque rerum reliquerunt, qui tamen non exornatores rerum, sed narratores fuerunt, & dum intelligeretur quid dicerent, vnam dicendi laudem putabant esse breuitatem. Rursus *li. 1. de legibus*: Postulatur, inquit Atticus, à te tã diu, vel flagitatur potiùs historia, sic enim putant, te illam tractante effici posse, vt in hoc etiam genere Græciæ nihil cedamus. Atque vt audias quid ego ipse sentiam non solùm mihi videris eorum studijs qui literis delectantur, sed etiam patriæ debere hoc munus vt ea quæ salua per te est, per te eundem sit ornata. Abest enim historia literis nostris, vt & ipse intelligo, & ex te persæpè audio. Potes autem tu pfectò satis facere in ea: quippe cùm sit opus, vt tibi quidem videri solet, vnum hoc oratorum

riant maximè. Quamobrem aggredere quæ-
 sumus & sume ad hanc rem tempus, quæ est à
 nostris hominibus aut ignorata, aut relicta.
 Nam post annales Pontificum maximorum,
 quibus nihil potest esse iucundius, si aut ad Fa-
 bium, aut eum qui tibi semper in ore est, Ca-
 tonem, aut ad Pisonem, aut ad Fanniam, aut
 ad Vennonium venias, quamquam ex his ali-
 us alio plus habet virium, tamè quid tam exi-
 le, quàm isti omnes? Fannij uatem ætate con-
 iunctus Antipater paulo inflauit vehemètiùs;
 habuitq; vires agrestes ille quidem atq; hor-
 ridas, sine nitore ac palæstra, sed tamè admo-
 nere reliquos potuit, vt accuratiùs scriberent.
 Ecce aut successere huic bello Clodius Asylo,
 nihil ad Cœlium, sed potiùs ad antiquorum
 languorem atq; inscitiam. Nam quid Accium
 memorem? cuius loquatitas habet aliquid ar-
 gutiarum, nec id tamen ex arguta Græcorum
 copia, sed ex librariolis Latinis. Sisenna eius
 amicus omnes adhuc nostros scriptores (nisi
 qui fortè nondum ædiderunt, de quibus æsti-
 mare non possumus) facilè superauit. Is ta-
 men in historia puerile quid consecratur.
 Quare tuum est munus, hoc à te expectatur.
 Cicero autem etsi eo tempore historiã scri-
 bere integrum sibi esse negauit, eo quod præ-
 parato otio, & tempore, quibus ipse tunc ca-
 rebat, ea res indigeret: tamen multi clarissi-
 mi viri sic elaborârunt, vt hoc etiam ge-
 nere Romani non cederent Græcis, quos
 Thucididi Salustium opponere non

L. 10 in.
 ff. tit. c. 2.

*Li. 10. in
fines. c. 1.*

*D. Hieron.
ad Paulin.*

vereor, inquit Fabius, nec indignetur Herodotus tibi æquari T. Liuium, cùm in narrando miræ iucunditatis, clarissimique candoris, tũ in concionibus suprâ quam enarrari potest eloquentē, ita dicuntur omnia tum rebus, tum verbis accõmodata. Is enim Liuius hoc in genere tam admirabilis euasit, vt ad eum lacteo eloquentiæ fonte manantē, de vltimis Hispaniæ, Galliarumque finibus, multi nobiles vtitarent: & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, vnus hominis fama perduceret, Pomponius etiam Atticus versibus Romanam historiam, & fortium virorum res gestas sic descripsisse legitur, vt singulorum facta, magistratusque non amplius quaternis quinisque versibus complecteretur: vt vix credibile videatur, tantas res tam breuiter potuisse declarari. Arrianus verò historicus, qui Xenophon minor cognominabatur, Romæ sub Adriano docuit, & honoribus consularibus ornatus est. Ad Cornelium Tacitum scribens Plinius: Auguror, inquit, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras, quo magis illis inseri cupio. Rectè quidem dixit Cicero, literas posteritatis causa esse repertas, quæ subsidio obliuioni esse possēt, omnesque sapientissimorum hominum voces, & vtilissima, grauisimaque veterum exempla in tenebris iacitura, nisi literarum & historiæ lumen accederet. Proptereaque maiori in precio apud Romanos erant, amplioribusque honoribus (qui artes alunt) afficiebantur an-

nali-

natum, & historiarum, quàm Comœdiarum atque Tragediarum scriptores, ut Blondus affirmat, & ipse Iuuenalis poeta non diffiteatur:

*Vester porro labor facundior historiarum
scriptores, petit hic plus temporis, atque olei plus.*

Porro historiam differre ab annalibus. quidam, inquit Gellius, eo putant, quòd cum utrunque sit rerum gestarum enarratio, earum tamen propriè rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narrat. Eamque esse opinionem quorundam Verrius Flaccus in lib. de significatu verborum quarto refert. Ac se quidem dubitare super ea re dicit: posse autem putari non nihil esse rationis in ea opinione, quòd historia græcè significet rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus, annales omninò id esse, quod historiarum sint, historias non omninò esse id, quod annales: sicuti quod est homo, id necessariò animal esse: quod est animal, non id necesse est hominem esse. *Differentia historiae & annalium.* Ita historias quidam esse aiunt rerum gestarum vel expositionem, vel demonstrationem, vel quo alio nomine id dicendum est. annales vero, cum res gestae plurimum annorum, observato cuiusque anni ordine deinceps componuntur. Cum vero non per annos, sed per dies singulos res gestae scribuntur, ea historia græco vocabulo *ἡμερησία* dicitur, & Sempronius Asellio diarium interpretatur. Qui libro primo: Nobis ait, non modò satis esse video, quod factum esset id pronunciare, sed etiam, quo consilio,

filio, quaque ratione gesta essent demonstra-
re. Nam neque alacriores ad Rempublicam
defendendam, neque seigniores ad rem perpe-
ram faciendam annales libri comouere quic-
quam possunt. Scribere autem bellum quo ini-
tium consule, & quomodo confectum sit, & quis
triumphus introierit, exque eo libro, quæ in
bello gesta sint iterare, id fabulas non prædica-
re, ait: interea quid senatus decreuerit, aut quæ
lex rogatione lata sit, neque quibus consilijs ea ge-
sta sint iterare, id fabulas pueris est enarrare,
non historias scribere, &c. Annaliu verò quanta
apud Romanos auctoritas fuerit, vel ex eo
perspicitur, quod Labeo legum & morum
populi Romani, iurisque ciuilibus peritissimus,
D. Augusto iam principe & Rempublicam ob-
tinente, ratum tamen, pensumque nihil habu-
isse refertur, nisi quod iustum sanctumque
esse, in Romanis antiquitatibus legisset. Qua-
re eos tam frequenter usurpat Cicero. Hi in
varios libros, ut singula facilius inueniri pos-
sent, distributi fuisse videntur: nam & Ennius
duodecimum annalem conscripsisse legitur,
& Gellius historiam quadam refert, ex libro
II. annalium maximorum. Qui etiam non so-
lum res gestas Romanorum comprehendebant,
verum etiam exterarum gentium: claros
item viros, tam Græcos quam Latinos, qui
vel imperio vel ingenio floruerant: id enim
non obscure ex Gellio colligitur. Cum ergo
præter annales summorum Pontificum, alio-
rum quoque scriptorum historias haberent
Roma-

*Annalium
auctoritas.*

*Gell. lib. 13.
cap. 12.*

Romani, historiarum quoque professores instituerunt, ut iuventutem multarum rerum exemplis imperio dignam redderent, & ad immortalis gloriæ (quæ bonos viros semper comitari ex historia apparet) virtutumque studia excitarent, metuque infamiæ & suppliciorum à vitijs deterrent. Nam de Claudij imperatoris historiarum libris quod in Athenæo Romano per singulos annos prælecti siue recitati fuerint, scriptum reperitur. Et Cornelij Taciti historia ne interiret, Tacitus imper. per singulos annos decies scribi, & in omnes Bibliothecas reponi iussit, ut in vita eius scribit Vopiscus, quàm doctissimi viri cum aliorum historicorum libris, diligenter accurateque enarrabant.

*Tranquillus
Vol. terra-
nus. &c.*

Rhetorica.

Inter reliquas Græcorum doctrinas, præcipuè Rhetoricen, eleganter ornateque dicendi artem, mirificè semper Romani coluerunt. M. enim Cicero in Bruto suo testatur, in florentissima Athenarum vrbe natam & altam esse eloquentiam, quæ post omnes peragrârit insulas, atque in urbem Romam velut proprium domicilium immigrârit, ac multos quidem ab vrbe condita, disertos semper viros extitisse demonstrat. L. enim Brutus civitatem perpetuo dominatu liberatam, magistratus annuis legibus & iudicijs deuinxit. M. Valerius cum plebs secessisset, sedauit discordias. A. Claudius ab inclinata ferè Pyrrhi parte reuocauit: quæ certè sine diserta oratione persuas-

persuaderi non potuissent. Quem tamen extet, inquit, memoriæque proditum sit, eloquentem fuisse, & ita esse habitum, primus fuit M. Cornelius Cethegus, cuius eloquentiz auctor fuit Q. Ennius. Hunc ergò plurimi statim imitabantur, vt iam eloquentes perfectique oratores & haberentur & essent. id enim indicat Cicero libro primo Tusculanarum quaestionum: Nos oratorem celeriter complexi sumus, nec eum prius eruditum, aptum tamen ad dicendum, post autem eruditum. Et libro primo de oratore: Post auditis Oratoribus Græcis, cognitisque eorum literis, & adhibitis doctoribus, incredibili quodam nostri homines dicendi studio flagrauerunt: excitabat enim eos magnitudo, varietas, multitudoque in omni genere causarum. Cùm itaque eam ad permouendos hominum animos, & in quamcunque sententiam transformandos vtilissimam potentissimamque esse perspicerent, plurimi eam vel honoris & gloriæ, vel præsidij & quæstus causa diligentissimè sectabantur: quippè qua egregiè instructos ciues ex infima fortuna in ordinem senatoriũ, & supremos in Republica Romana honores conscendisse videbant. Filij quoque suis huc certissimũ honoris aditum patefacturi, præceptis & legibus comprehensam artem, doctissimos viros profiteri voluerunt. Antonius enim Gniphio in domo Cæsaris eam tradidisse legitur, quem inter alios multos clarissimos viros, M. etiam Cicero audiuerit. De optimo
illo

illo T. Castritio, qui & hac arte, & lectissimis moribus discipulos inbuebat, apud Aulum Gellium videre est. Mitileneus ille Potamon sub Tiberio docuit. Eiusdem professor artis Romæ fuit Tacianus Hæresiarcha. Diuus quoque noster Augustinus sex integros annos publicè priuatimque docuit, ut Volaterranus scribit, & ipse libr. 5. Confessionum fatetur. Doctissimus ille Victorinus Afer, quod diu gloriosè docuerat, in foro Traiano statuam accepit. Ipse autem Cicero scriptum reliquit, quòd duorum clarissimorum oratorum inter se contrarias orationes sic conuerterit, expresseritque, virtutibus omnibus, id est, sententijs, figuris, rerumque ordine, ut regula essent hominibus latinis atticè, hoc est, optimè dicèdi. Vespasianus imperator primus Græcis Latinisque oratoribus annua centena constituit: ea auxit Antoninus Pius, qui per omnes etiam prouincias rhetoribus honoris & salaria constituit, authore Capitolino. Fabius verò primus publicam rhetoricæ scholam tenuit sub Domitiano, & è fisco salarium accepit, inquit Erphordius. Iam verò Romani pueros, quos Oratores fieri cupiebant, ad eum præceptorem ducebant: qui tum princeps in foro appareret, à cuius latere ne latum quidem unguem, ut Cicero loquitur, discedere liceret: arte verò iam cognita priuatum peroratuos, viri consulares honoris gratia in forum perducebant.

*Græc. lib. 13.
cap. 20.*

*Aug. lib. 7.
confess. 2.
Hier. &
Tristhe.
Lib. de cla-
ris orator.*

*Demosth.
& Aeschin.
intelligit.*

*Cic. in Le-
lio.*

Quanquam aliquando vrbe per Senatus
con-

Rhetores
Roma pulsi.

cōsultum rhetores eieci fuerunt, quod apud Gellium his verbis recitatur: C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala, consulibus, S. C. de philosophis & Rhetoribus latinis factum est, M. Pomponius prætor Senatū consuluit, quòd verba facta sint de philosophis & rhetoribus, de ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius animaduerneret, curaretque uti è rep, fideque sua videretur, uti Romæ ne essent.

Gelli. li. 15.
cap. 11.

Aliquot deinde annos post id S. C. Cn. Domitius Aenobarb. & L. Crassus censes, de coercendis rhetorib. Latinis ita edixerunt: Renūciatum est nobis, esse homines qui nouum genus disciplinæ instituerint, ad quos iuuentus in ludum conueniat, eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetores, ibique homines adolescentulos toto die desiderare. Maiores nostri, quæ liberos suos discere, & quos ludos itare vellent, instituerunt, hac noua quæ præter consuetudinem moremque maiorum sunt, neque placent, neque recta videntur: quapropter & ijs qui eos ludos habent, & qui eò venire consueuerunt, visum est faciundū, ut ostēderemus nostrā sententiā, nobis non placere.

Huius verò rationem reddet ipse Crassus apud Ciceronem, lib. 3. de oratore: Verborum, inquit, eligendorum collocandorumque facilis est ratio, rerum est sylua magna, quam cum Græci iam non tenerent, ob eamque causam iuuentus nostra dedisceret penè discendo, etiam Latini, si dijs placet, hoc biennio magistri dicendi extiterunt, quos ego Censor edicto

meo sustulerā non quò (vt nescio quos
 aiebant) acui ingenia adolescentium
 , sed contra ingenia obtundi nolui,
 oborari impudentiam. Nam apud Græ-
 culusmodi esset, videbam tamen esse ali-
 am doctrinam, præter hanc exercitatio-
 m linguæ, & humanitatem dignam sciētia:
 s verò nouos magistros nihil intelligebā
 lle docere, nisi vt audirent: quod etiam cū
 nis coniunctum per seipsum est magnope-
 rugendum. Hoc cū vnum traderetur,
 impudentiæ ludus esset, putauī esse Censo-
 ne longiūs id serperet prouidere. Corneli-
 us quoque Tacitus solam linguam discipulo-
 rum eos exercuisse scribit, bonarum artium,
 & virtutum studijs neglectis, ipsamque elo-
 quentiam velut expulsam regno, quæ olim
 nium artium domina erat, tunc sine vir-
 tute sine honore quasi inanem verborum
 frepitum, & tanquam vnam è vilissimis arti-
 cū tradidisse, vt obfutura reipublicæ sēpif-
 tē, profutura verò nunquam videretur.
 am veram Rhetoricen exercere, nunquam
 me prohibitum fuisse, ex Suetonie scribit
 idorus. Qua nimirum cun. bonis hone-
 que studijs coniuncta, sic armarentur, vt
 oppugnarent patriam, sed propugnarent,
 ntes excitarent, afflicti recrearentur, lan-
 ates stimulantur, vigilantes inflamma-
 bonis præmia constituerent, improbis
 ulum denunciarent, omnes denique effi-
 nt legibus obsequentes.

Cumque

Cumque in alijs rebus publicis plurimum semper honoris atque dignitatis dicendi peritiæ delatum fuisse perciperent, iccirco nobilissimi quique in Romana republica viri non infirmum status sui præsidium in dicendi facultate constitutum arbitrabantur. Quare in ea profecto ciuitate quæ orbis terrarum finibus Imperiū terminauit, innumerabiles ciues summam auctoritatē & potentiam dicendo consecuti fuerunt. Tantumque Romæ postquam Imperium latissimè propagatum est, eloquentia valuit, vt nemo confideret, quamuis & nobilitate & rebus fortiter gestis excelleret, faciliem sibi aditum ad summam potentiam datum iri, nisi dicendi laudem cum militari virtute alijsque ornamentis coniungeret. Inde illi Claudij, Lælij, Scipiones, Calbæ, Catones, Grachij, multique alij in dicendo principes extiterunt, donec gradibus quibusdam ad perfectum illud absolutumque eloquentiæ specimen peruentum est, ad quod nemo deinceps aspirauit.

Iam verò postquam Respublica in vnus potestatem peruenit, minimè hoc eloquentiæ studium principes neglexerunt. Vt enim de I V L I I Cæsaris elegancia & vrbantate nihil dicam, OCTAVIUM certè constat dicendi laude præstantem fuisse. Nec TIBERIVS etiam multis vitijs coopertus fuit, hæc dicendi laude caruit. Nec solum humaniores Principes hanc artem summo studio coluerunt, sed immanes etiam tyranni, qui non per-

audendo, sed cogendo omnia sibi confisa putabant, multum studij & operæ in studi peritiâ cōtulere. Nec enim Caligulaeque Nero, neque Domitianus, nec alii hominum, quas dirum reipublicæ factum in Imperio collocavit, sese ab hoc studio moverunt. Etsi paulatim præstantissima ars apud Principes nonnihil obsolevit. Sed ob vitæ mollietatem, & luxum, atque desidiam accidisse videtur. Eloquentiæ enim non sine labore & studio comparatur. Accesserunt adulescentes, qui à populi totius rationibus principes abstraxerunt, ut arbitrarerentur id ad quod imperio cogere possent, non esse oratione flagitandum. Pompeius tero consulatû eloquentiæ nimium luxurians, velut frænum inposuit, Cornelius Tacitus. Et oratorê Masutius affirmat, nec ante secundum bellum Punicum, quando liberæ adhuc orationes, populi que tanta potestas non esset. Nec post dominationem Cæsaris, cum vniuersa potestas translata erat ad vnum, magister Rhetoricen Romæ floruisse. Et Fabius Quintilianus eloquendi rationem nouissimè expertam, paucis que tentatam, sese ingressus est.

Proc. l. la.

De Grammatica.

Quoniam nullo modo ferendi, sunt auctores Fabii, qui Grammaticâ ut tenuem ac leuissimam censent, quippè sine qua ad altissimum stadiū scientiarum solidam perueniri non potest.

P p

est;

test, omnisque labor, & omne studium nisi super ea construatur necessariò corruat: iccirco cum Romani aliarum omnium ferè artium studia sibi proposuissent, hanc, quæ reliquarum fundamèntum & ianua est, negligere noluerunt. Nam etsi apud priscos ea Romanos nullo in precio fuisse legitur: tamen cum Crates Attali regis legatus inter secundum & tertium bellum Punicum, per totum legationis tempus singulis diebus Romæ doceret, ipsi quoque Romanis author fuit, ut ad grammaticæ studium exardescerent, scholamque instituerent, ubi tam necessaria ad philosophiam via traderetur. Strabo enim & Volaterranus authores sunt, quòd Aristodemus cum magni Pòpei filios erudiret Romæ, grammaticæ etiã scholæ præfuerit, omnibusque ea in re cumulatè satisfacerit manè Rhetoricam, meridiè Grammatiticam, professus. Cæcilius verò Epirota, libertus Attici equitis Romani, primus Virgiliù & poetas novos interpretatus esse legitur: hinc enim est illi Domitij Marci versus.

Epirota tenellorum nutricula vatam.

Timages Alexandrinus sub Pompeio Romam à Gabinio captivus ductus, & à Fausto Syllæ filio emptus, Grammaticam professus est vsque ad Augustum, quia Cæcilitis propter nimiam in dicendo libertatem, & arrogantiam, Grammatica schola exciderat. Domitius ille qui quòd esset morosior ac intractabilior, insanus cognominabatur, celebris

celebris Romæ Grammaticus fuit, eundemq; doctissimus ille Phauorinus consulere non erubuit. Scaurinum celeberrimū Grammaticum præceptorē Romæ habuit Alexander Seuerus, auctore Lampridio. Applon sub Tiberio & Claudio Theoni in Schola Grammatica successit, quando & Palemon floruit, qui secum natas, secumq; interituras bonas literas affirmare, vt scribit Volaterr. audebat. L. 18. c. 6.

Hellius autem Melissus summi quidem loci Romæ inter sui temporis Grammaticos ex-

stitit, sed maior erat in literis lactantia & *σοφία* quam opera, inquit Gellius. Frontonem vero Cornellum nunquam se audiuisse scribit, quin rediret longè & doctior & cultior. Li. 19. c. 8.

De duorum nobiliū Romæ Grammaticorum disputatione, utrum vir egregi, an potius vir egregie dicendum esset, apud eundem Gellium videre est. Gellius enim & didicit Grammaticam Romæ, & crebrò inter Grammaticos versatus, eorum prælectiones contentionesque studuit: viditque librum secundum Aeneados miræ vetustatis, emptum in Sigillarijs aureis viginti, qui ipsius Virgilij fuisse credebatur. Li. 14. c. 40.

Valerius Probus præcipuam Grammaticam docuisse videtur, nec enim plures quam quatuor aut quinque discipulos admisit, quibus pomeridianis horis prælegetet, reliquum tempus studio & meditationi, vt apparet, tribuens: nam & magnam sylvam observationum antiquarum reliquit. Li. 6. c. 62.

Salustianum illud, satis eloquentiæ, Vol. terr. lib. 18.

Orell. lib. 2. cap. 15.

*Volaterra,
lib. 18.*

sapientiz parum, antequam vita decederet, sic legit. Satis loquentiz, sapientiz parum, quod loquentia nouatoti verborum Salustio egregie congrueret, eloquentia cum sapientia minimè conueniret. Video etiam eius Grammaticam, & de occulta literarum significatione librum citari, quæ mihi tamen adhuc videre non contigit. Philoxenus Alexandrinus scripsit Romæ de monosyllabis, de Græcismo, & generibus linguarum. Verùm his de rebus qui plura scire desiderat, eum ad Suetonij librũ de claris grammaticis, Fabiũ Quintilianum, cæterosque authores, qui ex professo hũc locum perpurgarunt, remitto. Doctissimus tamè ille Chrysoloras, cuius grammatica circumfertur, quiq̃ue literas Græcas in Italiam reduxit, minimè grato lectori pretereundus est.

De Gymnasio Romano, & privilegijs.

*Regula
monachorũ
cap. 11.*

POSTquam igitur Romani & imperio, & sapientia, & opibus, earumque rerum, quæ vulgò putantur amplissimæ, gloria abundabant, varia celerrima gymnasia crexerunt, vbi bonæ literæ atque liberales artes, quæ ad Rempub. rectè gubernandam in primis necessariæ sunt, traderentur. Celebris enim ea Academia fuisse reperitur, 700. annes ante Christi natiuitatem. Et diuus Hieronymus ante sua tempora Romæ insignia gymnasia extitisse indicat. In Musæo siue Atheneo omnia doctrinarũ studia florebant. Quo Alexander

Quo Alexander Seuerus Imperator audien-
 dorum Græcorum & Latinorum Rhetorum
 & poetarum causa sæpè processit, authore
 Lampridio. Gordianus Cæsar in Atheneo Ro-
 mæ magna cum laude controuersias decla-
 mauit, teste Volaterrano. Claudius Imperator
 Græcas scripsit historias, inquit Suetonius,
 ἑπτέβιβλος XX. χαρχυδορικῶν VIII. quarum
 causa veteri Alexandriæ Musæo additum
 ex ipsius nomine, institutumque, vt quotan-
 nis in altero ἑπτέβιβλῶν libri, in altero, χαρχυ-
 δορικῶν diebus statutis velut in auditorio re-
 citarétur toti à singulis per vicis. Et Volater-
 ræus: Erat item Romæ Atheneum, ad Alex-
 andrini musæi æmulationem à Claudio prin-
 cipe institutú, vbi historiæ ab eo editæ, quo-
 tannis recitarétur: quo & Adrianus ipse quan-
 doq; conuenit, audiendorú poetarú & orato-
 rum gratia. De eodem intelligitur hoc B. Hi-
 ronymi verbum ab Paulam & Eustochium:
 Omissa Apostolicorum simplicitate, & puri-
 tate verborum quasi ad Atheneum, & ad au-
 ditoria conuenitur, vt plausus circumstanti-
 um suscitantur. Hoc post collegium sapien-
 tiæ fuit appellatum. Aliasque multa ab Impe-
 ratoribus, & à S. P. Q. Romano, quæ ad reti-
 nenda & promouenda literarum studia perti-
 nebant, instituta fuerunt. Et quanquam ali-
 quando Musæ perturbabantur, haud diu ta-
 men post, adiutore Deo, & meliorum Prin-
 cipum fauore ac studio, reflorescebant.

Li. 23. ab-
 throp.

Sueton. in
 Claudio.

Li. 12. geo-
 graphic.

Proem. h.
 3. in episto-
 ad Galas.

Sicut Romanam Academiam ex Athenarum reliquijs olim traductam, Eugobinum Pontificem IIII. ab interitu vindicasse, & instaurasse ait Mart. Eisengr. Procancellarius Ingolstadiensis Academiæ in oratione ibi anno 1571. habita.

De instituta Anglorum schola Romæ, quando tempore Gregorij Magni vera religio per Augustinum, & Mellitum, Iustum Paulinum, Ruffianum in Anglia restituebatur, ex Beda, & Polidoro Virgilio libro 4. historiæ Anglicanæ, refert Bosius lib. 3. de statu cap. 3. Multiq̄ue non modo priuati viri ex Anglis, sed & ipsi reges, religionis causa ad urbem ventitabant.

Præuilegia.

I. Cæsar, liberaliũ artiũ professores vt maiori cũ voluptate, diligentia & fructu docerent, ceteriq̄; studiosi adolefcẽtes vt libenter urbem appeterent, incoherentq̄; ciuitate donabat. August. verò Cæs. imperio quiescentibus armis, & acquisita tandem pace, ingenia hominum atq̄; liberales artes floruerũt. Qui etsi propter maximã annonæ caritatem omnes peregrinos atq̄; exteros vrbe eiciebat: tamen bonarum artiũ professores & studiosos permanere voluit. Si quis filius familiãs viaticum suũ, aut studiorum neruũ, incõsideratẽ alicui, quãõ Romæ studiorũ causa degebat, mutuo dedisset, ei ex sententiã Scæuolę extraordinario iudicio subueniebatur. Ipsi quoq̄; agere licebat absente patre. Præterea Rom.

Acad.

*Suetonius
in vita.*

*Julius So-
linus poly.
hist.: ca. 2.*

*Krſpergẽs.
in caroni-
ca.*

*L. C. cum fi-
liis fami-
liar. f. de
rebus cre-
ditis.*

Atad. prof^ores, iure, à munerib⁹ ciuilibus
 & tutela excusantur, ac si in patria sua doce- *L. Sed &*
 rent. Quo pertinet hoc Vlpiani: Romæ phi- *reprobati,*
 losophate cum salario vel sine salario, remis- *§ finali. ff.*
 sionem habere promulgatū est à DD. Vero *de excuso.*
 & Antonino, ita ac si in propria patria doce- *tus.*
 ret. Quibus promulgationibus potest quis il-
 lam rationē adducere, quoniā in regia vrbe,
 quæ & habetur, & est cōmunis patria decēter
 vtilem seipsum præbens, non minùs quàm in
 propria patria immunitate fruetur. Quo al-
 ludit Quint. Mandos. ad Reg. Cancel. Apost.
 20. quæst. 10. Qui Romæ philosophantur, ha-
 bent remissionem, ac si in patria sua docerēt.
 Roma enim est cōmunis patria. Legum verò
 Doctores in aliquo præsidatu docētes, remis-
 sionem non habebunt: Romæ autē & à tutela *§. Itē ma-*
 & à cura remittuntur. Quod his verbis in In- *ior 70. an-*
 stitut. repetit Iustinianus: Roma Gramma- *ni, Iusti-*
 tici, Rhetores, Medici, & qui in patria has ar- *tus. cod.*
 tes exercēt, & intra numerum sunt, à tutela &
 cura habent vacationem. Porro saluberrima
 Theodosij cōstitutio, de alendis profess. rhe-
 thoricæ tribus, grāmaticis decē, quinq; diale-
 cticis, duobus iuriscōsultis, & vno profundo
 philosopho, & de promouēdis studijs letera- *C. de stud.*
 rum, deq; officio tam professorū quā audito- *js vrbe Ro-*
 rum, ac de Gymnasijs ipsis: in codice Iust. re- *ma. & Cō-*
 peritur, & alibi à me est producta, omniūq; *§. uniusq.*
 in manibus versatur. Extat quoque præclara
 Valentiniani, Valentis & Gratiani sanctio, *L. 1. C. Tho-*
 ad Olybrium, P. V. in codice Theodosiano: *des de*
studijs.

Quicumque ad urbem discendi cupiditate veniunt, primitus ad magistrum census provincialium iudicum, à quibus copia est danda veniendi, eiusmodi literas proferant, ut oppida hominum, & natales, & merita expressa teneantur. Deinde ut in primo statim profiteantur introitu, quibus potissimum studijs operam navare proponant. Tertio, ut hospitium eorum sollicitè Censualium norit officium, quo ei rei impartiant curam, quam se asseruerint expetisse. Idem immineant Censuales, ut singuli eorum tales se in conuentibus præbeant, quales esse debent, qui turpem inhonestamque famam, & confociationes (quas proximas esse putamus criminibus) æstimant fugiendas: neue spectacula frequentius adeant, aut appetant vulgò intempestiua conuiuia.

Quinetiam tribuimus potestatem, ut si quis de his non ita in vrbe se gesserit, quemadmodum liberalium rerum dignitas poscit, publicè verberibus adfectus, statimque nauigio superpositus, abijciatur vrbe, domumque redeat. Ad hæc, ex omnium gentium, quas bello superarant, florentissimis academijs, artes, viros, libros, Romam transferebant, ut ea omnibus præclaris & liberalibus studijs ornatisima haberetur, atque adeò sola in vrbe floretet. Iccirco vniuerso ferè orbi suam religionem, & leges, atque linguam obtrudebant, nec cuiquam aliter quàm latinè, & more patrio respondebant, nec aliter dicentes audiebant, primusque Molo, Ciceronis præceptor,

in

Yakt. L2.

cop. 1.

*Adrianum
studia sapi
entia A-
thenis Ro-
manorum
f. li. tan-
stare Er-
phardio.*

Suetonius.

& Blond.

lib. 4. R2.

et triumpho.

in Græcè auditus fuit. Et Claudius Im-
 perator egregium quendam Græcæ Prouin-
 ciæ Principem Latini sermonis ignarum, al-
 iquod tempus erasisse, atque in peregrinatum
 esse legitur. Latini verò & Romani ser-
 moni periti, atque Romanis moribus prædi-
 citur credibiliter honorabantur. Vt ipsi quoque
 Græci. Romam aliquod pueros dociles
 acciperent, qui eorum linguam & disciplinas
 discerent, reliquisque in patria sua trade-
 rent. Quapropter lingua Latina, & Romano-
 rum religio, artes, & doctrina, per vniuersum
 orbem dispersita est. Peculiares eti-
 am pro puellis scholæ habebantur. Nihilque
 in vrbe literis & eruditione præstantius e-
 rat. Et si paulatim neglectæ fuerunt: donec eo-
 rum Pontifices, eas summo studio, & indefes-
 so labore resuscitarét. Nam Urbanus PP. III.
 nobilissimum illum & ornatissimum virum
 Thomam Aquinatem euocauit, qui omnibus
 dignitatibus honoribusque contemptis, ad
 restaurandam ornandamque istam academi-
 am, se totum conuertit: & multa præclara in-
 diuinam & humanam philosophiam com-
 mentaria hortatu Põtificis Maximi, reliquit.
 Innocentius 4. rescripsit: Cùm de diuersis mû-
 nis partibus multi confluant ad sedem Apo-
 stolicam quasi matrem, nos ad communem
 ipsorum quàm aliorum omnium com-
 munitatem & profectum, paterna solitudine
 aduocantes, vt sit ijs mora huiusmodi fructu-
 osior, prouidimus, quòd ibidem de cætero re-
 gatur,

*Naclerm.
 Platina.*

*Ca. 2. de pri-
 uilegijs in 6.*

gatur, & vigeat studium iuris diuini & humani, canonici videlicet & ciuiliſ. Vnde volumus & ſtatuiſmus, vt ſtudentes in ſcholis ipſis, penes ſedem eandem talibus omninò priuilegijs, libertatibus, & immunitatibus gaudeant, quibus gaudet ſtudentes in ſcholis, vbi generale regitur ſtudium, ac recipiant integrè prouentus ſuos eccleſiaſticos ſicut illi. Clemens V. in concilio Vienneniſi decreuit, vt Romæ, & vbiſcunq; Romanam curiam reſidere contingeret, Hebraicæ, Arabicæ, Chaldaicæ linguæ profeſſores haberentur. Eugenius 4. doctorum hominum mirificus cultor, multas in Europa Academijs inſtaurauit, omniaq; gymnafia literarum quàm diligentiffimè fouit, maximè Romanum, ad quod omne genus literaturæ adhibuit. Præclarum illud, & verò Chriſti vicario dignum opus, Nicolaus V. diligenter promouit, & per eius induſtriã Romanæ puritas, & bonæ literæ in lucem reductæ ſunt: Vnde Perottus: Quæ cauſa eſt, quòd in præſens ita vigeant literarum ſtudia, & tot ſe ingenia proferant, atque oſtentent? profectò quia te principem habent Nicolæ V. Pontifex Maxime, qui vt es in omni doctriinarum genere excellens, ita doctos & ſtudioſos omnes ſuſtentas, ſuſcipis, foues, amplecteris. Quàdo enim memoriæ proditum eſt, in tanta veneratione literas, & literatos viros habitos fuiſſe, quàn- to hoc tẽpore habentur? quo vel primi ab te, vel ſoli honorantur. Quamobrem omnes iam ſpe præmij gloriæque erecti, ad ſtudia literarum incum-

*Clemens 1.
d. magiſtris.*

*Platina, in
vita Eugenij*

cumbunt, & pro sua quisque facultate aut componunt aliquid nouum, aut Græcum transferunt, multi etiam vetera, & iam abſoleta, & ferè deperdita conquirunt. Quæ fuſius à Sabellico, in libro, qui Latinæ linguæ reparatio inſcribitur, à Volaterrano libro 21. Anthropol. & à Syluio in Europa ſua edifferuntur. Vbi & Syluius miratur, cur ſolum Blondum virum doctiſſimum neglexerit: putatque factum propterea quod raro extollant Pontifices, qui deceſſoribus ſuis chari fuerint amarat enim illum Eugenius III. Quocirca tali Epitaphio illum pontificem, honorârunt.

Hic ſita ſunt Quinſi Nicolai Pontificis offa,

Aurea qui dederat ſecula Roma tibi.

Conſilio illuſtris, virtute illuſtrior omni,

Excoluit doctos, doctior ipſe, viros,

Attica Romana complura volumina lingua

Prodidit, en tumulo fundite thura ſacro.

Nam breui tempore per illum bonæ literæ ſuo nitori ſic reſtitutæ fuerunt, vt Angelus Politianus, vir apprimè eruditus, meritò affirmaret: Quid mirum, ſi nos Latini olim Græcorum literis eruditi, nunc Græciam velut anum atque effœtam viciffim ſuas doceamus literas? Leo X. bonarum literarum patronus & fautor maximus, egregijs impendijs in urbem accerſiuit, qui linguas & potitiorem literaturam, ſacramque Theologiam interpretarentur, quarum patrocinio orthodoxa religio, & vera ſapientia contra hæreſes, quæ tunc exoriebantur,

*Plinius in
viſa.*

à Vi-

à viris doctissimis defenderetur. Vnam eius epistolâ, vnde hoc apertè cognoscatur, ascribam.

Leo PP. X. Marco Masuro Cretensi.

CVM magnoperè cupiam Græcorum sermonem, & Græcas disciplinas, iam propè abolitas, atque diperditas restituere, & quantum in me positum est, consulere bonis artibus, exploratumque habeam & præstanti te doctrina, & iudicio esse præditum singulari: mando tibi, vt suscipias curam diligentem adducendi ad nos è Græcia decem, vel duodecim, aut sanè quot voles ipse, liberalis ingenij indolisque pueros, vnde Latinis hominibus linguæ eius verus germanusque vsus, recta cognitio, & tanquam seminarium quoddam bonorum studiorum commodè confici & comparari possit. Qua de re Ioannes Lascarus, vir propter suas virtutes, & multam in ijs literis doctrinam mihi valdè charus, scribet ad te pluribus verbis. Te verò, pro tua veteri in me obseruantia, quæ opus esse ad eorum studiorum rationem, & hanc rem, quam paro, cognoueris; sanè confido summa diligentia curaturum. Datum oct. Idus Aug. M. D. XIII. anno primo Roma. Præclarè de Leone X. attestatur Onuphrius in vita: Fuit omnium, qui ad eam diem fuerant, Romanorum Pontificum liberalissimus. Musicos magnopere amauit, quum esset eius artis peritissimus. Doctos, & eruditos viros coluit, & magnis muneribus persequutus est. Nihil enim antiquius duxit, quam

quàm bonarum artium studia maiorum fuerunt, maximeque Laurentij patris, exemplo, prouehere, & liberalissimè exornare. Ante omnia ab Epistolis Petrum Bembum, & Iacobum Sadoletum, omnium literatorum eloquentissimos habere voluit. Vaticanę bibliothecę Berwaldum Iuniorem præfecit. Gymnasium Romanum, accitis vndequaque gratissimarum artium præstantissimis Professoribus, instaurauit. Augustinus Niphus Suesitanus Philosophiam, Christophorus Arretinus medicinam, Hieronymus Butigella iuris scientiam profitebantur: humaniora verò studia Ianus Parrhasius Consentinus: græcas literas Basilius Calchondiles Demetriij filius docebat. Singulos verò, vel mediocris nominis literatos magna liberalitate subleuabat. Romanis porrò vestigal salis imminuit, conseruatorum potestate amplificata, eosque præmijs, ac immunitatibus multis, publicè priuatimque est profecutus. Quamobrem solenni decreto fratrem eius Iulianum, Ciuitate donatum, insigni maximoque apparatu, conuiuioque in Capitolio, & varijs ludicris scænicisque artificijs susceperunt, & ei ad testificandū gratissimi animi studium marmoream statuam in Palatio Capitolino dedicarunt, cū hac inscriptione.

OPTIMO PRINCIPI LEONI X.

MED. IOAN. PONT. MAX. OB
 RESTITVTAM INSTAVRATAM,
 QVE VRBEM, AVCTA SACRA,
 SACRA, BONASQ. ARTES, AD-
 SCITOS PATRES, SVBLATVM
 VECTIGAL, DATVM CONGIA-
 RIVM, S. P. Q. R.

Eius Pontificatu, quem omnium lætissi-
 mum, ac Beatissimum Roma vidit, Emanuel
 Lusitanix rex elephantem ad urbem misit,
 ante mille annos Romæ non visum; Pontifici-
 q; nobilissimas sacratas vestes margaritis re-
 fertissimas dono dedit. Aedificandi studio in-
 tensus Basilicam vaticanam miro artificio à
 Julio II. inchoatam, perficiendam, quantum
 in eo fuit, magno animo suscepit; palatium
 Vaticanum triplicibus longis & præamplis
 eximia structura auratis laquearibus, egregijs,
 nobilissimiq; operis picturis splendidissimū
 fecit: Deiparæ virginis ædem, cui præfuerat
 Cardinalis, in monte Cælio; à fundamentis
 pæne refecit, & laqueari aureo exornavit. La-
 uacrum Constantini Lateranense ruinitam mi-
 nitans restituit. Hoc modo urbem R. mō-
 derantem, cunctis læta pace fruentibus, mors
 præpora adhuc ætate florentem eripuit.

Julius III. collegium Germanium institu-
 isse prædicatur, vbi Pontificis & Cardinalium
 liberalitate & munificentia, aliquot Germa-
 ni Adolescentes gratis alerentur, qui pietate
 & bonis literis instructi, patriam & ciues suos
 ad ec-

ecclesiam Catholicam reducerent. Quod collegium hodie floret, eiusq; cura & gubernatio patribus de societate Iesu est demandata. Sunt præterea duo præcipua Romæ gymnasia, quorum hoc Sapientiæ vocatur: ab Alexandro VI. sic instauratum & dotatum, ut honestè omnium artium professores alere possit; In quo omne disciplinarum genus, varique linguæ à viris sapientissimis publicè traditur: ac tam in sacra Theologia, quam utroque iure, & medicina, atque humanioribus literis honores scholastici conferuntur. Antè & post prælectiones studiosi in porticu inuicè acerbè disputant; sæpè etiam in ipsos professores, ut & in reliquis ferè Italiæ academijs obruatur. Alterum Gymnasium est societatis Iesu, quod velut in duas scholas diuisum est, quarum altera est illorum qui 18. annum exsolvunt, altera verò eius seminarium: altera theologiae & philosophiæ: rhetoriæ & humanitatis altera. Prior Parthenia dicitur: hæcque pro insigni Theologiam in templo decentem, cui genibus innixæ astant, Physicam globo terræ, & Mathematicam cum orbe celesti, hac interiecta sententia: Leges impostas subactis. Eius Rector antequàm magistratum illum deponat (est autem is trimestris) propositas theses publicè defendere cogitur. In Eclogæ motu priorum, S. Pontificum, edita bulla Gregorij 13. anno 1573. octavo Id. Augusti. Pontificatus sui anno 2. edita. Qua factum, à Julio III. inchoatum Romæ collegiū Germanicū

Germanicum, se perfecisse, in quo ad minus centum Germani adolescentes, gratis, in philosophicis, & theologia, latinis, græcis, hebraicisq̄ue literis educarentur, sub cura & disciplina patrum de societate Iesu. Ut in Patriam reuerſi, concionibus, disputationibus, hæresibusq̄ue refutandis, fideiq̄ue orthodoxæ veritati dilucidandæ, & exercendæ animarum curæ, alijsq̄ue pijs operibus apti, quàm maximè in ecclesia Dei fructum proferrent. Ad quorum sustentationem redditus annuos decem millium aureorum contulerit. Cum privilegijs amplissimis.

*In collegio Gregoriano sub insigni Pont.
legitur.*

Gregorio XIII. Pontif. Max. religiosè & bonis artibus M.D. LXXIII. Ad depictam tabulam in Collegio, vbi Gregorius. PP. presidet, Card. assident, fratres societatis Iesu multiplicant.

Gregorio XIII. Pont. Max. huius Collegij fundatori, societas Iesu ampliss. ab eo privilegijs munita, & ingentibus aucta beneficijs. Vniuersa in hoc totius ordinis Seminario parentis optimi memoriam, tanquam grati animi monumentum pos.

Desertis semina terris.

COLLEGII ROMANI ALUMNI AD

Gregorium XIII. Pont. Max.

Bella mouere nubes, tribuisq̄, ad prælia vires,

Et fortes, qui nos diligis, ipse facis.

Quis dubitas stygium pedibus calcare Tyrannum,

*Sidux est belli, si mouet arma Deus?
 Nos licet imbelles, tanto duce & auspice pugnam
 Optamus, vitæ nulla pericla mouent.
 Temonstrante viam curremus ad ardua, nullum
 Si iubeas ceruix nostra recuset onus.
 Vne diu, felix duce te victoria certa est,
 Æque eterna tuum fama sequetur opus.*

GREGOR. XIII. AD COLLEGIUM
 ROM. ALVMNOS:

Præbet non prohibet:

*Fortia tartareis indicite prælia monstros,
 Nam vos tanta iubet bella mouere Deus.
 Ingemit oppressus varijs erroribus orbis:
 Artoaq; carent religione plaga.
 Innumera sitiunt fidei sacra flumina gentes,
 Et tendit duplices Indus vterq; manus.
 Ardua res: faueat cælestis dextera Regis,
 Et cœptum læto sine secundet opus.
 Ite alacres, dat signa Deus, præcedit Iesus,
 Vosq; operis socios aduocat, ite alacres.*

DE COLLEGIO GERMANICO
 ANNO PONTIFICAT. II.

*Gregorius Roma florentia germina nutrit,
 Doctrinisq; rigat, qua pietate fouet.
 Antari culta generant poma aurea planta,
 Et Germania sacer pectora fructus alit,
 Quis facies versute tuis Calvine labruscis:
 Quis comedet glandes prauæ Lutheræ tuas?
 Vespere en miti felix germania fructu,*

29

Quem

*Quem bene culta ferunt germina Gregorij.
Inclita Gregorio n. mium Germania debes,
Syncera fidei qui tibi germen alit.*

Diuerſa quoque aliarum Nationum, partim Romę, partim alibi inſtituta Collegia per Gregorium XIII. illic enumerantur, Neophytorum, Anglicanum, Gręcorum, &c.

Seminarium quoque Gręcorum, Iccaronitarum, Illyricum, Vięnſe, Pragęſe, Graęęſe Styrię, Olmucęſe Morauię, Braúſpergeęſe Prúſſię, Muſſipontanum Lotharingię, Vilnęſe Lituanię, Claudiopolitanũ, Funęęſe in Iapone, Viuquięſe in Iapone, Arimaęn in Iapone, Anzuchixamene in Iapone, Fuldeęſe in Haſſia, cum pulchris inſcriptionibus, quas hęc lógum eſſet repetere. Refert autem Scrad. lib. 2. Monumentorum Italię, & Cythri. in itinerario, & Papius Maſſonus lib. 6. de geſtis Ro. Pontificum in Gregorio XIII. Habet igitur curia Romana priuilegia ſtudij Generalis Gloſſ. cap. vlt. de priuileg. 6. Et Ro. ſtudentes gaudent priuilegijs ſtudij generalis, & in abſentia percipiunt fructus beneficiorum ſuorũ. Q. Mandos ad reg. Cancell. 16. queſt. 30. Theologię Doctores promoueri à Magiſtro ſacri palatij, refert ſuper ſignatura gratię, de licentia Doctorandi.

*Per quã honeſtum ſemper fuit, Roma docuiſſe,
vel ſtudiuiſſe.*

Sicut olim honeſtiſſimũ erat, Athenis operam literis dediſſe, ita poſtquã ex *Egypto* & *Gręcia muſa Romam* immigrarant, honoratif

notatissimum fuit, Romæ docuisse vel studuisse. Quare clarissimis tunc Philosophis ex Aegypto, Græcia, Tharso abundabat Roma. Et *Strabo l. 14* Porphyrus Apostata è Tyro Romam venit *Volaterr. li.* ad Plotinum insignem professorem. Seuerus 18. etiam Imperator bonorum studiorum gratia, ex Africa Romam venit.

Titus Liuius quàm multos ex remotissimis *Spartanici* prouincijs attraxerit: & quam celebres in omni artium genere Roma Doctores habuerit, supra de singulis est declaratum. Nec frustra est, quod vterque Herodis filius Romæ Græcis Latinisque literis fuit eruditus.

Aurelius Augustinus ex Carthagine professionis causa Romam venit. Et Alipius vt *Hezesp. l. 1. cap. 38.* Ius ciuile ibi addisceret.

D. quoq; Hieronymus Romæ docuit, & iussu Damasi Papæ psalteriū correxit, Rusticiq; matrem laudat, quòd filium literas, & grauitatem Romanam discere coegisset. S. Germanus Antisiodorensis Episcopus, qui asinum & vitulum resuscitasse legitur, Romæ iurisprudentiæ operam dedit. Ac vt paucis dicam, nobilissimi quinque ex omnibus prouincijs Romanam pietatis & sapientiæ studio, proficiscuntur. Quippè vbi Petri Apostolorum principis cathedra, religionis catholicæ arx & domicilium, Christi vicarius, & totius Ecclesiæ Pontifex Maximus, pretiosissimæ SS. Reliquiæ, summum totius tribunal, admiranda veterum Imperatorum monumenta, pijsimi & sapientissimi viri, & denique, quid non?

Qq   habe-

Augusti. l. 5. Conf. ca. 8. & l. 6. c. 8.

habebatur. Ut non immeritò Cælius Rhodoginus Zachariam Rhodoginum felicem esse dicat, quòd ipsi in suprema & omnium celeberrima Academia Romana profiteri contigisset: atque ex loco celeberrimo auctoritatem caperet. Ideoque rex Catholicus Philippus II. cum anno superiori seuerissimo edicto prohiberet, ne quis ex provincijs suis Belgicis ad alias Academias atque scholas studiorum gratia, quàm imperio suo subiectas, proficeretur, Romanam, comunè omnium patriam bonorumque studiorum matrem solummodò excepit.

De Bibliothecis Romanis.

QVia prespiciebant Romani, quòd absque libris bonæ literæ conseruari, & ad posteros rectè transmitti non poterant: eorum quoque curam susceperunt. Id quod vel ex Sibyllinis antiquissimis libris apparet, de quorum aduentu atque praesentia, custodiaque diligenti, Aulus Gellius scribit: In antiquis annalibus memoria super Sibyllinis libris hæc prodita est: Anus hospita atque incognita ad Tarquinium Superbum Regem adiit, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula, eos velle dixit venundare. Tarquinius pretium percunctatus est. mulier nimium atque immensum poposcit. Rex, quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit, & tres libros ex nouem deurit: & ecquid reliquos sex eodem pretio emere vellet, regem interrogauit.

guit. Sed enim Tarquinius multò id risit
 magis, dixitque anum iam proculdubio deli-
 rura. Mulier ibidem statim tres libros alios
 emisit, & id ipsum placidè denuò rogavit,
 tres reliquos eodem illo pretio emat. Tar-
 quinius ore iam serio, atque attentiore ani-
 mo fit, eam constantiam, confidentiamque
 in insuper habendam intelligit, & tres re-
 quos libros mercatur nihilo minore pre-
 tio, quàm quòd erat petatum pro omnibus.
 eam mulierem tunc à Tarquinio digres-
 sionem, postea nusquam loci visum constitit. Li-
 tres in sacrarium conditi, Sibyllini appel-
 lantur. Ad eos quasi ad oraculum quindecim
 i adveniunt, cum Dij immortales publicè con-
 sulti sunt.

Laetantius Firmianus decem Sibyllas, *L. 1. iustis.*
 regias vates, fuisse probat, earumque septim- *c. 6. de*
 m Cumæam novem istos libros Romam *ira dei.*

Tarquinius priscum, & non Superbum
 tulisse ait, & pro ijs trecentos Philippeos
 tulasse: eosdemque libros sacros occultari
 iustos, nec ab ullo præter 15. viros, inspectos,
 non reliquarum Sibyllarum carmina & habe-
 tur vulgò, & ferrètur. Pulchra extat apud
 episcum Fulvii Sabini oratio. Referimus
 vos P. C. Pontificum suggestionem, &
 reliani principis literas, quibus iubetur, ut
 precipiantur fatales libri, quibus spes belli ter-
 randi, sacratio deorum imperio contine-
 re, scitis enim ipsi, quotiescunque grauior
 ius extitit motus, eos semper inspectos,

*V. opif. in vi-
 ca Adriani
 imperatoris*

neque prius mala publica esse finita, quam e-
 ijs sacrificiorum processit auctoritas. Literę ve-
 rò Aureliani tales erant: Miror vos P. C. tam
 diu de aperiendis Sibyllinis dubitasse libris,
 proinde quasi in Christianorum ecclesia, non
 in templo Deorum omnium tractaretis. Agi-
 te igitur & castimonia Pótificum, & cæremo-
 nijs solennibus iuuate Principem, publica ne-
 cessitate laborantem, inspiciantur libri, quę
 facienda fuerint, celebrentur. Eodem pertinet
 hoc Iulij Capitolini in Gallieno: Pax Deum
 quęsita inspectis libris Sibyllinis: factumq;
 Ioui salutare, vt præceptum fuerat, sacrifici-
 um: nam pestilentia tanta extiterat Ro-
 mę, & in Achaicis vrbibus, vt vno die quin-
 que millia hominum pari morbo inter-
 irent. Illos igitur libros, quando periculosa
 erant tempora, Romani pontifices ad Cor-
 nelium vsque Syllam consuluerunt: tunc au-
 tem cum Capitolio igne perierunt, teste Iu-
 lio Solino. Nam in templo Iouis Capitolini
 sub terra, in arca lapidea à custodibus decem
 conseruabantur, vt refert Marlianus, tandem
 restituto Capitolio, missi sunt legati Ery-
 thras, qui conquisita Sibyllę carmina, circa
 mille Romam reportarunt: quę crebrò citat
 Lactantius. Sibyllę vaticinia de Christo tam
 aperta fuerunt, vt inter scriptores & vates ci-
 uitatis Dei numerari dignę sint, ait Augusti-
 nus lib. 8. cap. 23 de ciuitate Dei.

Quot autem, & quales Sibyllę fuerunt, &
 quibus temporibus floruerint, eodem loco

10.

Solino p
 ybist. c. 8.

L. 2. R. O. an
 tiquitat um
 ca. 10.

Io. Ludo. Viues annotauit. Quod afflatu Dei uincinatæ fuerint, ex Lactantio, Augustino, Iustini cap. 27. contra gentiles, Clementis alexandrini lib. 6. Stromat. Hieronymi lib. 5. contra Iouinianum, Eusebij lib. 5. histor. Plura referunt Sixtus Senen. lib. 6 Bibliothecæ sanctæ, & pater Antonius Posseuinus lib. 2. bibliothecæ selectæ.

Tandem Augustus cùm Pontificatum maximum susceperat, quicquid fatidicorum librorum Græci Latiniq̄ generis, nullis vel parum idoneis auctoribus ferebatur, supra duomillia contractos undique cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos, hos quoque delectu habito, condiditq̄ duobus forulis aureatis sub Palatini Apollinis basi. Iulius Cæsar Græcas & Latinas bibliothecas extruendi curam M. Varroni dedit: Augustus autem Pompeio Marco. Adhuc, Augustus in Palatio Latinam, Græcamq̄ Bibliothecam ex Apollinis Thuscani colossi ære nobilissimo instituit atque exornauit. De Pauli Amilij, & Octauix Augusti sororis bibliothecis, Marlianus & Volaterranus scripserunt. Primus autem Pysistratus tyrannus Athenis omnium disciplinarum libros publicè legendos posuit: Romæ verò Asinius Pollio. Lucius Sylla egregiam illam Apeliconis bibliothecam, quæ Aristotelis & Theoprasti libros continebat, Romam transtulisse fertur, cùm Athenarum vrbe potius esset. Verum Neronis imperio tot victorijs quæsitæ opes, tot præstantissimi libri, &

Verūq̄ scribit. Sueton. in Iulio.

Marlia li. 3. cap. 6. Plin. li. 7. cap. 30. Marlia li. 6. cap. 2. Blond l. 4.

celebrium ingeniorum monumenta, grauissimo & perniciosissimo incendio perierunt, vt nulla ratione sit admirandum, quod veteri historia careamus. Nec enim vlla ferè optimarum rerū memoria superesset, nisi posteriores imperatores & magistratus tātis curis, sumptibusque tantis, per viros doctos maximo studio & labore restituissent. Vespasianus enim Capitolij restitutionem aggressus, ruderibus purgandis primus manus admouit, & suo collo quedam extulit, ærearumque tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerāt, restituenda suscepit, vndique inuestigatis exemplaribus. Instrumentum imperij pulcherrimum ac vetustissimum confecit, quo continebantur penè ab exordio vrbs Senatuscōsulta, plebiscita de societate, & fœdere, ac priuilegio cuiusque concessis. Quod Titus Iosephi libros de Iudeorum & Hierosolymæ euerfione, approbarit, & in bibliothecam Romanam reposuerit: & Vespasianus exustum Capitolium restituerit, refert Nicephorus Calixtus.

Sueton. in
visa.

Suetonius.

Domitianus quoque bibliothecas incendio
L. 11. c. 17. absumptas impensissimè reparauit, exemplaribus vndique petitis, missisque Alexandriam qui describerent, emendarentque, Vlpianus quoque Traianus nouas bibliothecas extruxit, vt auctor est Dionis. Et Gellius in bibliotheca templi Traiani se literis operam dedisse ait. In Biblioth. Vlpiana Traiano, siue vt multis vi-

tis videtur, Adriano, instituta, lib. linteï affer-
 mabantur, quod Flavius Vopiscus in Aurel. his
 verbis declarat: Quæ omnia ex lib. linteis, in
 quibus ipse quotidiana sua scribi præceperat,
 pro tua sedulitate condisces. Curabo autem,
 ut tibi ex Vlpia bibliotheca libri linteï pro-
 ferantur. Et quibusdam interiectis: Inveni
 nuper in Vlpia bibliotheca inter linteos li-
 bros epistolam diui Valeriani. Qui autem lin-
 teï libri fuerint, explicat Blondus: Plinius di-
 cit palmarum folijs primò scripturatum, inde
 quarundam arborum libris, postea publicis
 monumenta plumbeis monumentis, mox
 priuata linteis confici cœpta aut ceris. Char-
 tasque pargamum dedisse, & papyrum à ciui-
 tate eius nominis circa Babylonem habitam.
 Librorum autem linteorum, in quib. annalia
 essent notata, Liui^s sæpè mentionē habet. Cōti-
 nebantur etiam in hac Vlpia bibliotheca libri
 Elephantini, de quibus Vopiscus in Tacito.
 Habet in bibliotheca Vlpia in armario sexto
 librum Elephantinum, in quo hoc Senatus-
 consultum perscriptum est, cui Tacitus ipse
 manu sua subscripsit. Nam diu S. C. quæ ad
 Principes pertinebant, in libris Elephantinis
 scribebantur. Etsi Elephantinis libris XXXV.
 Pop. Romani tribus etiam continebantur, ut
 Marlianus & Blondus testantur. Vtrunque
 breuiter expressit Marlianus: In thermis Dio-
 cletianis Vlpia bibliotheca ab Adriano, vel ut
 alij volunt, à Traiano eò translata fuit, in qua
 libri linteï elephantiniq̄, principum gesta,

Senatusconsulta, authore Pollione conscripta erant. Porro Tiberianæ bibliothecę meminit Gellius, qui ea vsus fuit. Et Vopiscus in Probo: Vfus, inquit, sum præcipuè libris ex bibliotheca Vlpia, ætate mea in thermis Diocletianis, item ex domo Tiberiana. Pacis etiam bibliothecę mentio fit apud Gellium. Erat quoque Tiburti in templo Herculis bibliotheca, Gellij tempore satis instructa. M. enim Fulvius Herculem Musarū ducem in Græcia celebrari audiens, Herculi Musarum templum posuit: & omnium Camænarum simulacra Romam transtulit, ac sub fortissimi numinis tutela consecrauit, vt mutuis auxilijs iuuarentur, quies Musarum Herculis defensione, & virtus Herculis voce Musarū. Quapropter veteres Herculi & Musis simul sacrificabant. Gordiani Imperatoris hæc præcipua laus fuit, quòd ad sexaginta duo millia librorum in bibliotheca habuisse dicitur. Præclara est illa Valentiniani, Valentis, & Gratiani constitutio ad Clearchum P. V. Antiquarios ad bibliothecę codices componēdos, vel pro vetustate reparandos, quatuor Græcos, & tres Latinos scribendi peritos legi iubemus: quibus de caducis, popularibus, & ipsi enim videntur è populo, competentes impartiantur annonæ, ad eiusdem bibliothecę custodiam conditionibus, & requirendis, & protinus apponendis.

Franciscus Patritius Senensis lib. 8. cap. 15. de institutione reip. Habuerunt, ait, Romani plures

*Gell. lib. 13.
cap. 18.*

Li. 16. ca. 8.

Li. 19. ca. 5.

*Marlia. lib.
6. cap. 4.*

Blond. li. 4.

*Platina in
Fabiano 1.*

*L. 2. c. Theodosiano de
studijs libe-
ralib.*

plures bibliothecas: cū publicas, tum priuatas; sed diuturnitate temporis, & bellorum tempestate omnes perierūt. Quarum si qua vestigia extarent, magnis nos laboribus liberarēt, & obscuriores literarū tenebras lumine vetustatis illustrarent. Sed Imperatores plerasque restituere conati sunt.

Et Pontifices Maximi egregiam illam Romanorum Imperatorum erga bonas literas, & lectissimos libros curam, nequaquam neglexerunt: sed partim nouas bibliothecas instituerunt, partim quoque veteres restituere, augere, atque exornare studuerunt. Nam Hilarius primus duas bibliothecas reliquisse legitur. Bibliothecam S. Petri restituit Zacharias I. Nicolaus V. per vniuersam ferè Europam misit viros in omni artium genere præstantissimos, qui veterum scriptorum libros conquirerent, restituerentq; , & quinq; ducatorū millia promisit, qui D. Matthæi Apostoli Euangeliū Hebraicum adferret. Sicut Leo X. Ioannem Lascarum in Turciam misit, qui excisis omnibus ibi bibliothecis, Romanam repleuit. Pius II. bonas artes, quæ in tantum splendorem ipsum euexerant, & doctissimas bibliothecas, vnde tantam eruditionem hauserat, neglexisse credendus est: minimè hercule: nam libros, teste Platina, plus quàm saphiros & smaragdos curare solebat. Sixtus III. bibliothecam Palatinam in Vaticano toto terrarum orbe celebrem, aduectis ex omni Europa libris, construxit, certosque prouentus vnde custodes & librarij Latini, Græci, He-

braici, menstrua salaria quibus alipossent, haberent, librique alij emerentur, assignauit. Quod ipsius epitaphium simulacro eius in Platina bibliotheca ascriptum confirmat:

*Templa, domum expositis, vicos, fora, mœnia, pontes,
Virginæam Triuij quod repararis aquam,
Prisca licet nautis stasuas dare commoda portus,
Et Vaticanum cingere Sixte iugum:
Plus tamen vrbs debet, nam qua squallore latebat
Cernitur in celebri bibliotheca loco.*

*Vol. extra. l.
2. 4. Astro
pol.*

Et si Volaterranus Vaticanæ bibliothecæ institutionem Nicolao V. tribuere videtur, qui & præter cætera veterum scriptorum monumenta eam conseruare ait, Iamblici libros de Pythagoreis cum Simplicij commentarijs: Aetij quoque hæritici libros de medicina: Agathæ veterum Poetarum epigrammata Græca. Iustiniani principis historiam, & Apollonij librum de comicis figuris. Procopij opus quod *ἀντιδόξα* inscripsit quo Iustinianus vnà cum vxore grauitèr perstringitur. Nec non Arriani historici, qui minor Xenophon cognominabatur, volumina duo, quorum prius Epicteti philosophi doctrinam, posterius historiam Alexandri Magni complectatur. Postremò Symonis Metaphraste commentarios de vita sanctorum, & opeta D. Thomæ Aquinatis, è laino sermone transfusa in græcum per Demetrium Cydonium Thessalonicensem. Quanquàm ergò Vaticana bi-

Bibliotheca à multis Pontificibus aucta, or-
 nataque, & infinitis lectissimis preciosissimis-
 que libris referta erat: tamen quando Bor-
 bonius Caroli V. Romanorum imperato-
 ris tempore urbem diripiebat, plurimum &
 ipsa detrimenti accepit. Sed tanto diligentius
 à posterioribus Pontificibus, atque Cardina-
 libus restituta, quando diligentiorum bona-
 rum literarum in Republica Christiana cu-
 ram gerere supremum magistratum oportere,
 propter incredibilem earum utilitatem,
 intelligebant. Ac longo tempore in necessa-
 rios Reipublicæ usus clarissimæ veterum
 scriptorum & doctissimorum hominum lu-
 cubrationes conquistæ, & incorruptè hactenus
 conservatæ, superioribus annis ad iuuan-
 dum ecclesiam Dei, multorumque studia
 promouendum in lucem prodierunt. Pius
 enim PP. IIII. officinam libris sanctorum pa-
 trum recte imprimendis instituit, accito Pau-
 lo Manutio Aldi filio, viro tum in ea faculta-
 re, tum omnibus ferè bonis artibus. claro qui ei
 muneri typographico præesset. Nam quæ in
 supremam totius orbis bibliothecam fideliter
 reposita erant; omnium maximè incor-
 rupta & pura esse semper credita fuerunt,
 quod vel Athanasij pijsissimi & vndequaque
 doctissimi patris, cæterorumque Episcoporum
 Egypti epistola ad Marcum Pontificem
 declarat, qua canones concilij Niceni
 corruptos perditosque ex Romana potissi-
 mum bibliotheca repetere voluerunt. Gre-
 gorius

*Omnes ad
 Platinaus de
 vita Pij.*

gorius quoque re & nomine Magnus concilij Ephesini ab hæreticis deprauati, verum sese purumque descriptum, Anastasio Episcopo Antiocheno ex Romana bibliotheca transmittere scribit.

Nicenzæ fidei confessionem Romæ fuisse repositam, refert Basilius Magnus epistola 82. Et Hieronymus ad Ruffinum: Si à me fictam epistolam suspicaris, cur non eam in Romanæ ecclesiæ chartario requiris. Ex quo Hieronymi responso colligit Papirius Massonus lib. 2. de gestis Ro. Pontificum in Anastasio II. publicum olim Romæ ecclesiasticum chartarium extitisse. Clemens etiam V. clementina de Iureiurâdo, ea, quæ ponderis alicuius erant, in archiuis Romanæ ecclesiæ reponi, diligenterque asseruari solere profitetur.

Ne dicam quòd plurimi recentiores, qui in repurgandis veterum scriptis nuper pulchrè laborauerunt, editionis suæ puram veritatem persuasuri, cum Vaticano vel Romano exemplari sese contulisse affirmant. Quòd enim veteres Romani tabulis, quæ leges, historiam, acta publica pœdera, ritus sacros, & veterum legislatorum decreta, continebant, publicos probatosque custodes ordinârint, ne quid fraudis in re tam ardua fieret, scribit Marlianus. Et quòd ipsi scribæ, custodiæ, & cura tabularum, sub Censorum imperio fuerint, author est Fenestella Marcus etiam Cicero & veteres Romanos diligenter id curasse, & posteriores cum negligerent, grauissimam

Bibliothecarũ publicarũ custodes.

Lib. 2. ca. 6.

De magistr. Rom. c. 7.

ma in totam Rempublicam mala importasse demonstrat, libro de legibus tertio: Legum, inquit, custodiam nullam habemus, itaque hæc leges sunt quas apparitores nostri volunt, à librarijs pēmus, publicis literis consignatā memoriā publicā nullam habemus. Græci hoc diligentius, apud quos νομοφύλακες creantur. Nec hi solūm literas, nam id quidem etiā apud maiores nostros erat, sed etiā facta hominum obseruabant, ad legesquē reuocabant. Gregorius Magnus varias etiā suo tempore bibliothecas Romæ extitisse affirmat, epistola quadam ad Eulogium Alexandrinum: Præter illa, inquit, quæ in Eusebij Cæsariensis libris de gestis sanctorum Martyrum continentur, nulla in archiuo huius ecclesiæ nostræ, vel in Romanæ vrbis bibliothecis, esse cognoui, nisi pauca quædam in vnius codicis volumine collecta. Beatus etiā Hieronymus epistola ad Fabiolam, Tertulliani librum de vestibus Aaron (quem ipsi videre nō cōtigerat) in bibliothecis Romanis, propter celebritatē vrbis, reperiri credit. Raphael Volaterranus lib. 6. geographiæ, viginūquatuor Romæ bibliothecas extitisse refert, inter quas præcipuæ fuerint Palatina & Vlpia.

Gregorius XIII. optimos libros variarum linguarum, Arabicæ, Syriacæ, Turcicæ, excudi. & ad remotissimas gentes deportari mandauit, vt homines in disiunctissimis regionibus positi, lectione illorum, ad Christianam pietatem, & religionem allicerentur.

Papi-

Li. 7. epist.
29.

504   ACADEMIA RV M
Papirius Massonus lib 6. de gestis Ro. Pontifi-
cum in Gregorio X III.

In bibliotheca vaticana.

Vti vnicum bonum scientia: ita inscitia
malum.

Dormiens homo nuullius pretij.

INSCRIPTIONES BIBLIOTHE-
CARVM IN PALATINA D. PE-
TRI IN VATICANO:

De Xisto III. supra recitatum est.

In Priuata Iulij III. Ad Aulam Constantinis

Iulius III. Pontif. Max. ad honestam ab in-
gentibus curis animi relaxationem, literarij
ocij fructum, & iucunditatem, Bibliothecam
priuatam fieri, & exornarij iussit, Pontificat-
sui anno primo.

IN NOVA XISTI QVINTI:
IN PORTA.

Sixti V. P. M. Bibliotheca vaticana.

INTERRIVS.

Sixtus V. P. M. Bibliothecam hanc vatica-
nam ædificauit, exornauitque Anno M. D.
LXXXVIII. Pontif. IIII.

IN PORTICV, IN LAPIDE POR-
PHYRETICO MVRO INFIXO.

Six-

¶ Sixtus V. P. P. M. Bib'iothecam Apostolicam à Sanctissimis prioribus illis Pontificibus, qui B. Petri vocem audierunt, in ipsis adhuc surgentis Ecclesie primordijs inchoatam, pace Ecclesie reddita, Laterani institutam, à posterioribus deinde in Vaticanam ut ad vsus Pontificios paratior esset, translata, ibique à Nicolao V. auctam, à Sixto IIII. insigniter excultam, quo fidei nostrae & veterum Ecclesiasticae disciplinae rituum documenta omnibus linguis expressa, & aliorum multiplex sacrorum copia librorum conseruaretur, ad puram & incorruptam fidei & doctrinae veritatem, perpetua successione in nos deriuandam toto terrarum orbe celeberrimam, cum loco depresso, obscuro, & insalubri sita esset, aula per ampla, vestibulo, cubiculis circum & infra, scalis, porticibus, totoque edificio à fundamentis extructo, subsellijs, plateisque directis, libris dispositis, in hunc editum, perlucidum, salubrem, magis oportuum locum extulit, picturis illustribus vndique ornauit, liberalibusque doctrinis, & publicae studiorum vtilitati dicauit, anno M. D. LXXXVIII. Pontificatus sui IIII.

IBIDEM IN ALIO LAPIDE:

Sixti V. P. P. M. perpetuo hoc decreto de libris Vaticanæ Bibliothecæ conseruandis, quae infra sunt scripta, hunc in modum sancit: Nemo inuiolateque obseruantor: Nemini

Rr

libros,

libros, codices, volumina, huius Vaticanae Bibliothecæ ex ea auferendi, extrahendi, aliove asportandi, non Bibliothecario, neque custodibus, scribisque, neque quibusuis alij cuiusuis ordinis & dignitatis, nisi de licentia summi Rom. Pontificis, scripta manu, facultas esto. Si quis secus fecerit, libros, partemque aliquam abstulerit, extraxerit, clepserit, rapseritque concesserit, corruerit dolo malo, illicò à fidelium communione eiectus, maledictus, anathematis vinculo colligatus esto, à quoquam præterquam Rom. P. P. ne absoluitur.

Franciscus Schottus itinerario suo Italiae, anno Iubilæo 1600. conscripto, de vrbs Romæ admirandis cap. 10. ait: Bibliotheca Vaticana Pontificis. quotidie à doctis hominibus meritò frequentatur. Abundat enim, refertaque est, si quæ aliæ in Europa, antiquissimis omnium disciplinarum artiumque libris, cù Græcis, tum Latinis, ac Hebraicis calamo in membranis olim exaratis, multis ante seculis accumulatis à S. Pontificibus, quibus colligendi libros, seruandique studium fuit, in tot bellorum ciuiliū, exterorumque calamitatibus, direptionibus, quas ea vrbs à barbaris gentibus accepit, quòd vrbiū reginam extinctam cuperent. Xistus V. nuper mirificè eam auxit, ornauit, illustrauit picturis atque ædificio immenso. Illud summis votis optant, & efflagitant viri docti, Pontificis Maximi beneficio

indices

indicem librorum Græcorum & Latinorū, bono publico edi, atque euulgari. Sic enim fieret, vt inflāmati eruditi, qui ad veteres scriptores illustrandos animū appellunt, frequētes Romam venirent: prodirentque innumerales Authores, qui vel latent in tenebris, lucemque nondum aspexerunt, vel lōgè deprauatissimi, mutili, ac manci circumferuntur. Præstitit hoc Augusta Vindelicorum, per Indicē inuitatis eruditissimos, qui Græcos Patres, comparando vulgatas editiones cum manuscriptis, illustrare vellent. Sunt & aliæ Romæ egregiæ bibliothecæ, Vt Collegij Canoniorum S. Petri in Vaticano: Cardinalis quoque Sirletii libris Græcis plena. Quæ nūc XX. millibus æstimata, Ascanij Cardinalis Columnæ est, patetque doctis hōminibus. Scōrtia quoque Auctōribus Græcis manuscriptis abūdat, & Farnesiana. Taceo Innumeras priuatorum bibliothecas, ratorum librorum; rerumque pretiosarum. Vaticana verō omnium, quæ in orbe sunt, instructissima est, optimisque & antiquissimis scriptis in membranis libris referatissima, quorum numerus sex millium excedit.

Loca, vbi libros asseruabant, Bibliothecæ scōrtia, archiua dicebantur, sicut ex Bibliothecario in vita Cælestini; & Leonis, atque Gelasij; & Bonifacij colligitur. Præfetti horum locorum publicorum Bibliothecarij vel Cancellarij vocabantur.

Qui libros, mēbranas, chartas, accuratissimè custodire tenebantur: Bullas quoque siue diplomata decretalesq; Pontificum scribebant.

Marcellus Ceruinus bibliothecarius, duos correctores & reuifores Latinos addidit, annuaque ipsis emolumenta instituta sunt.

Bibliothecæ nomen tam libris ipsis, quam loco vbi asseruabantur libri, applicabant.

Liber verò est, lumen cordis, speculum corporis, virtutum repertorium, vitiorum confusorium, corona prudentum, diadema sapientum, honorificentia Doctorum, clarificentia Rectorum, comes itineris, domesticus fidelis, socius colloquentis, collega presidentis, vas plenum sapientiæ, via recta eloquentiæ, hortus plenus fructibus, fundamentum memoriæ, hostis obliuionis, puteus aquæ viuæ, hortus conclusus, fons signatus, arcana reuelans, obscura clarificans, rogatus respondet, vocatus properat, iussus festinat. Lucas de Penna rub. c. de Nauic. seu Naucler. publ. lib. II.

Volumen à voluendo deriuant, Io. Pierius lib. 34. titulo de vmbilico.

Chartam in Aegypto tempore Caroli Magni inuentam aiunt, & à loco charta denominatam. Guido Pamirollo, verbo papyrus.

Bibliothecis autem ad Orientem spectare debere, admonet Vitruuius Architect. lib. 6. cap. 7. Vfus enim matutinum lumen postulat, & libri non putrescunt eo vento: quando à Meridie & Occidente spirantes vèti humidi, humores

humores infundunt, & tineas producant.

De bibliotheca & typographia Xisti V. & alijs ad hanc rem pertinentibus de rebus supra libro primo pertractavi.

*Praeclara etiam passim Romae monumenta
extant.*

Fortiter agere & pati, Romanum est.

In obelisco arcae S. Petri.

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, Christus ab omni malo plebem suam defendit.

In templo Germanorum S. Mariae de anima.

**Swalt/ Gelt vnd Gunst/
Bricht recht/ frew vnd Kunst.**

Alibi:

Nulli praclusa est virtus, omnibus patet, non querit donum, non censum, sed nudo homine contenta est.

Felix nimium prior aetas.

Omnis aetas de suo tempore conquesta est.

Bonis vita & mors dulcis est.

Viuit post funera virtus.

Post tenebras lucem.

Decipimur votis,

Tempore fallimur,

Mors deridet curas,

Anxia vita nihil.

Malo mœri, quàm maculari.

Nunquam malè moritur, qui bene vixit.

Tendimus huc omnes.

Mors certa, incertum mortis genus.

Time Deum, & viues.

Viuere vis semper, cælumq; ascendere lector:

Hic bona, dum fueris, vita sit atque fides.

Certa dies nulli est, mors certa, incerta sequetur

Cura, licet tumultum; qui sapit ante sibi.
Fui, non sum, estis, non eritis; nemo immortalis moriens vt viuet et.

Vixit vt moriturus.

Mors mihi vita fuit.

Roma caput orbis plurima admiranda & consideratione dignissima monumenta spectatoribus prebet: Vt sunt Hospitalia, quibus infirmi recipiuntur; & magna diligentia curantur, partim publica omnium Nationum, partim priuata: Germanorum, Gallorum, Hispanorum; Anglorum, Vngarorum, Suecorum, Flandrorum, Florentinorum, Genuensium. Pupillorum ædes multæ. Viæ, Palatia, Porticus, Thermae, aquæ ductus, fora, putei, fontes, Amphitheatra, Arcus triumpales, theatra, Circus, Columnæ, Colossi, obelisci, Statuæ, Horti, Atria, Basilicæ, rostra, Curia, tabernæ, Campi, Sepulchra, Tempia, ædes sacræ, Fana, macella, Turres in murorum ambitu circiter 360.

Portæ 21. &c. similia infinita propemodum, quæ admirari citius, quam verbis dignè explicare poteris.

Acade

